

[VADOVAS]

Europos prieglobsčio, sienų ir imigracijos teisės vadovas

2020 m. leidimas

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Šio vadovo trečio leidimo rankraštis baigtas rengti 2020 m. liepos mėn. Vadovas buvo pirmą kartą išleistas 2013 m. keturiomis kalbomis. Antras leidimas išleistas 2014 m. Su būsimais šio vadovo atnaujinimais bus galima susipažinti Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (FRA) interneto svetainėje adresu: <http://fra.europa.eu/en/theme/asylum-migration-borders> ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) interneto svetainės www.echr.coe.int skiltyje „Leidiniai“.

Leidžiama atgaminti ne komerciniais tikslais nurodžius šaltinį.

Nuotraukos (viršelis ir vidiniai puslapiai): © iStockphoto

© Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir Europos Taryba, 2024

Norint naudoti ar atgaminti nuotraukas ir kitą medžiagą, kurių autorių teisės nepriklauso Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūrai / Europos Tarybai, reikia gauti tiesioginį autorių teisių turėtojų leidimą.

Nei Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra / Europos Taryba, nei joks Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros / Europos Tarybos vardu veikiantis asmuo nėra atsakingas už toliau pateikiamos informacijos naudojimą.

Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2024

Europos Taryba: ISBN 978-92-871-9791-7

FRA – print: ISBN 978-92-9461-943-3

FRA – web: ISBN 978-92-9461-937-2

doi:10.2811/846524

doi:10.2811/458138

TK-02-20-493-LT-C

TK-02-20-493-LT-N

Šis vadovas parengtas anglų kalba. EŽTT neprisiima jokios atsakomybės už vertimų į kitas kalbas kokybę. Šiame vadove išreikštos nuomonės nebūtinai atitinka EŽTT nuomonę. Jame pateikta nuorodų į kai kuriuos komentarus ir kitus vadovus. EŽTT neprisiima jokios atsakomybės už jų turinį ir tai, kad jie įtraukti į šį sąrašą, nereiškia jokio pritarimo šiems leidiniams. Daugiau leidinių išvardyta EŽTT bibliotekos interneto puslapiuose adresu echr.coe.int/Library.

Europos prieglobsčio, sienų ir imigracijos teisės vadovas

2020 m. leidimas

Pratarmė

Nuo 2011 m. Europos Sąjungos (ES) pagrindinių teisių agentūra, Europos Taryba ir Europos Žmogaus Teisių Teismas išleido įvairių Europos teisės sričių vadovų. Šiame vadove apžvelgiamos Europos teisės normos, susijusios su prieglobsčio, sienų ir imigracijos sritimis, paaiškinant taikomas Europos Tarybos ir ES priemonės.

Šis vadovas skirtas teisininkams, teisėjams, prokurorams, sienų apsaugos ir imigracijos pareigūnams ir kitiems su nacionalinės valdžios institucijomis dirbantiems asmenims, taip pat nacionalinėms žmogaus teisių institucijoms, nevyriausybinėms ir kitoms organizacijoms, kurioms gali kilti teisinių klausimų bet kurioje iš sričių, apie kurias rašoma šiame vadove.

2009 m. gruodžio mėn. įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, laikytis Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos tapo teisiškai privaloma. Ji turi tokią pačią teisinę galią kaip ir ES steigiamosios sutartys. Lisabonos sutartyje taip pat numatytas ES prisijungimas prie Europos žmogaus teisių konvencijos, kuris yra teisiškai privalomas visoms ES ir Europos Tarybos valstybėms narėms.

Nuo 2014 m., kai išleidome antrą šio vadovo leidimą, Europos teisėje įvyko reikšmingų pokyčių, susijusių su prieglobsčiu, sienomis ir imigracija. Pavyzdžiui, keliuose priimtuose ES dokumentuose patobulintos arba sukurtos naujos didelės apimties ES informacinių technologijų sistemos, skirtos migracijai valdyti. Taip pat įvyko mažesnių teisinių pokyčių, pavyzdžiui, Šengeno *acquis* dėl sienų, neteisėtos migracijos ir vizų.

Be to, ES Teisingumo Teismas savo nuolat besiplečiančioje teismų praktikoje išaiškino keletą teisinių klausimų, kylančių įgyvendinant ES migracijos ir prieglobsčio teisę. Europos Žmogaus Teisių Teismas taip pat priėmė keletą svarbių sprendimų, ypač prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų srityje. Atsižvelgiant į šiuos pokyčius, vadovą reikėjo atnaujinti, siekiant užtikrinti, kad jame pateiktos teisinės gairės išliktų tikslios.

Labai svarbu gerinti supratimą apie bendruosius principus, suformuotus dviejų Europos teismų praktikoje ir ES reglamentuose bei direktyvose. Toks supratimas padeda užtikrinti, kad atitinkami Europos standartai ir apsaugos

priemonės būtų tinkamai įgyvendinami ir kad nacionaliniu lygmeniu būtų visapusiškai gerbiamos pagrindinės teisės. Tikimės, kad šis vadovas padės siekti šio svarbaus tikslo.

Marialena Tsirli,

Europos Žmogaus Teisių Teismo
kanclerė

Michael O'Flaherty,

Europos Sąjungos pagrindinių teisių
agentūros direktorius

Turinys

PRATARMĖ	3
SANTRUMPOS	11
KAIP NAUDOTIS ŠIUO VADOVU?	14
IVADAS	19
Europos Taryba	19
Europos Sąjunga	21
Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija	25
Europos Sąjungos prisijungimas prie Europos žmogaus teisių konvencijos ...	26
Svarbiausios nuostatos	27
1 PATEKIMAS Į TERITORIJĄ IR NAUDOJIMASIS ATITINKAMOMIS	
PROCEDŪROMIS	29
Įvadas	30
1.1. Šengeno erdvės vizų režimas	32
1.2. Neteisėto atvykimo prevencija	35
1.3. Draudimai atvykti ir Šengeno perspėjimai	36
1.4. Patikrinimai sienos perėjimo punktuose	39
1.5. Šengeno erdvės vidaus sienos	40
1.6. Vietinis eismas per sieną	41
1.7. Tranzito zonos	43
1.8. Galimybė naudotis prieglobsčio procedūromis	44
1.9. Priverstinis apgrėžimas ir sugrąžinimas jūroje	46
Svarbiausios nuostatos	48
2 DIDELĖS APIMTIES ES INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ SISTEMOS IR	
SAŲVEIKA	49
Įvadas	51
2.1. Didelės apimties ES informacinės sistemos	53
2.1.1. Europos sistema, skirta prieglobsčio prašytojų pirštų atspaudams lyginti (EURODAC)	53
2.1.2. Vizų informacinė sistema (VIS)	54
2.1.3. Šengeno informacinė sistema (SIS)	55
2.1.4. Atvykimo ir išvykimo sistema (AIS)	56
2.1.5. Europos kelionių informacijos ir leidimų sistema (ETIAS)	57
2.1.6. Europos nuosprendžių registru informacinė sistema, skirta trečiųjų šalių piliečiams (ECRIS-TCN)	57
2.1.7. Europolo informacinė sistema (EIS)	58

2.2.	Sąveikumas	61
2.2.1.	Bendra tapatybės duomenų saugykla	62
2.2.2.	Europos paieškos portalas	62
2.2.3.	Daugybinių tapatybių detektorius	63
2.2.4.	Bendra biometrinių duomenų atitikties nustatymo paslauga	63
2.3.	Priežiūra	64
2.4.	Tikslo apribojimas, duomenų kiekio mažinimas ir duomenų tikslumas	65
2.5.	Teisė gauti informaciją	68
2.6.	Prieiga prie duomenų	71
2.7.	Duomenų perdavimas trečiosioms šalims	74
2.8.	Duomenų subjektų teisės	76
	Svarbiausios nuostatos	78
3	ASMENS STATUSAS IR SUSIJĘ DOKUMENTAI	81
	Įvadas	82
3.1.	Prieglobsčio prašytojai	84
3.2.	Pripažinti pabėgėliai ir asmenys, kuriems tikrai reikalinga papildoma apsauga	86
3.3.	Prekybos žmonėmis aukos ir ypač išnaudojamo darbo sąlygomis dirbę asmenys	87
3.4.	Asmenys, kuriems taikomos laikinosios priemonės pagal 39 straipsnį	89
3.5.	Neteisėtai šalyje esantys migrantai	90
3.6.	Ilgalaikiai gyventojai	93
3.7.	Turkijos piliečiai	96
3.8.	Jungtinės Karalystės piliečiai	99
3.9.	Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE valstybių arba Šveicarijos piliečių šeimos nariai	99
3.10.	Asmenys be pilietybės ir pilietybės ar dokumentų praradimas	100
	Svarbiausios nuostatos	103
4	TEISĖS Į PRIEGLOBSTĮ PRIPAŽINIMAS IR DRAUDIMAI IŠSIŪSTI IŠ ŠALIES: ESMINIŲ KLAUSIMŲ APTARIMAS	105
	Įvadas	109

4.1.	Teisė į prieglobstį ir negrąžinimo principas	109
4.1.1.	Gresiančio pavojaus samprata ES teisėje	113
4.1.2.	Gresiančio pavojaus samprata pagal EŽTK	117
4.1.3.	Rizikos vertinimas	123
4.1.4.	Apsaugos pakankamumas	126
4.1.5.	Perkėlimas šalies viduje	129
4.1.6.	Saugumas kitose vietose	130
4.1.7.	Tarptautinės apsaugos nesuteikimas	133
4.1.8.	Tarptautinės apsaugos nutraukimas	135
4.2.	Kolektyvinis asmenų išsiuntimas	137
4.3.	Draudimai išsiųsti dėl kitų su žmogaus teisėmis susijusių priežasčių	140
4.4.	Trečiųjų šalių piliečiai, kuriems suteikta aukštesnio lygio apsauga nuo išsiuntimo	142
4.4.1.	Ilgalaikiai gyventojai	142
4.4.2.	Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių arba Šveicarijos piliečių šeimos nariai	143
4.4.3.	Turkijos piliečiai	144
	Svarbiausios nuostatos	146
5	PROCESINĖS GARANTIJOS IR TEISINĖ PARAMA PRIEGLOBSČIO IR GRAŽINIMO BYLOSE	149
	Įvadas	151
5.1.	Prieglobsčio procedūros	152
5.1.1.	Pokalbis, prašymo nagrinėjimo procedūra ir pirmosios instancijos sprendimo priėmimas	152
5.1.2.	Teisė į veiksmingą teisinę gynybą	155
5.1.3.	Apeliaciniai skundai, kuriuos pateikus sprendimų vykdymas automatiškai sustabdomas	158
5.1.4.	Paspartintos prieglobsčio procedūros	162
5.2.	Dublino procedūra	163
5.3.	Su prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygomis susijusios procedūros	168
5.4.	Gražinimo procesai	169
5.5.	Teisinė pagalba per prieglobsčio suteikimo ir grąžinimo procedūras	172
5.5.1.	Teisinė pagalba per prieglobsčio procedūras	174
5.5.2.	Teisinė pagalba per grąžinimo procedūras	175
5.5.3.	Teisinė pagalba apskundžiant priėmimo sąlygas	175
	Svarbiausios nuostatos	176

6	PRIVATUS IR ŠEIMOS GYVENIMAS IR TEISĖ Į SANTUOKĄ	177
	Įvadas	179
6.1.	Teisė tuoktis ir kurti šeimą	181
6.2.	Šeimos įteisinimas	184
6.3.	Šeimos susijungimas	193
6.4.	Šeimos išsaugojimas – apsauga nuo išsiuntimo	199
	6.4.1. Šeimos ryšio nutrūkimas	199
	6.4.2. Apkaltinamieji nuosprendžiai byloje	200
	Svarbiausios nuostatos	204
7	SULAIKYMAS IR JUDĖJIMO LAISVĖS APRIBOJIMAI	207
	Įvadas	210
7.1.	Laisvės atėmimas ar judėjimo laisvės apribojimas?	211
7.2.	Sulaikymui alternatyvios priemonės	214
7.3.	Teisės į laisvę išimtys (išsamus sąrašas)	216
	7.3.1. Sulaikymas siekiant neleisti neteisėtai atvykti į šalį	219
	7.3.2. Sulaikymas prieš išsiunčiant ar išduodant asmenį kitai valstybei	221
7.4.	Sulaikymas įstatymų nustatyta tvarka	224
7.5.	Būtinumas ir proporcingumas	226
7.6.	Institucijų savivalė	227
	7.6.1. Sąžiningumas	229
	7.6.2. Deramas kruopštumas	229
	7.6.3. Reali išsiuntimo tikimybė	231
	7.6.4. Ilgiausia sulaikymo trukmė	232
7.7.	Specialiųjų poreikių turinčių asmenų sulaikymas	234
7.8.	Procesinės garantijos	238
	7.8.1. Teisė žinoti priežastis	238
	7.8.2. Teisė į tai, kad sulaikymas būtų peržiūrėtas	240
7.9.	Sulaikymo sąlygos arba tvarka	242
7.10.	Kompensacijos už neteisėtą sulaikymą	246
	Svarbiausios nuostatos	247
8	PRIVERSTINIS GRAŽINIMAS IR IŠSIUNTIMO BŪDAS	249
	Įvadas	250
8.1.	Išsiuntimo procesas – saugus, nežeminantis orumo ir humaniškas	252
8.2.	Konfidencialumas	253
8.3.	Taikant fizinio suvaržymo priemonės padaryta didelė žala	254
8.4.	Tyrimai	257
	Svarbiausios nuostatos	259

9	EKONOMINĖS IR SOCIALINĖS TEISĖS	261
	Įvadas	264
9.1.	Svarbiausi teisės šaltiniai	265
9.2.	Ekonominės teisės	268
	9.2.1. EEE šalių ir Šveicarijos piliečių šeimos nariai	270
	9.2.2. Komandiruoti darbuotojai	271
	9.2.3. ES mėlynosios kortelės turėtojai, mokslininkai ir studentai	272
	9.2.4. Turkijos piliečiai	273
	9.2.5. Ilgalaikiai gyventojai ir asmenys, kuriems taikoma Šeimos susijungimo direktyva	274
	9.2.6. Kitų valstybių, su kuriomis sudaryti asociacijos ar bendradarbiavimo susitarimai, piliečiai	275
	9.2.7. Prieglobsčio prašytojai ir pabėgėliai	278
	9.2.8. Neteisėtai šalyje esantys migrantai	279
9.3.	Švietimas	280
9.4.	Aprūpinimas būstu	283
9.5.	Sveikatos priežiūra	288
9.6.	Socialinė apsauga ir socialinė parama	292
	Svarbiausios nuostatos	298
10	SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ TURINTYS ASMENYS	301
	Įvadas	303
10.1.	Nelydimi vaikai	304
	10.1.1. Nelydimų nepilnamečių priėmimas ir elgesys su jais	305
	10.1.2. Amžiaus nustatymas	309
10.2.	Prekybos žmonėmis aukos	310
10.3.	Neįgalieji	313
10.4.	Kankinimo aukos	314
10.5.	Smurto dėl lyties aukos	315
	Svarbiausios nuostatos	318
	PAPILDOMA LITERATŪRA	319
	ŠALTINIAI INTERNETE	329
	BYLŲ SĄRAŠAS	333
	EUROPOS TEISMŲ PRAKTIKOS PAIEŠKA	353
	ES TEISĖS AKTAI IR ATRINKTI SUSITARIMAI	359
1	PRIEDAS. ŠIAME VADOVE CITUOJAMŲ ES REGLAMENTŲ IR DIREKTYVŲ TAIKYMAS	370

2 PRIEDAS. PASIRINKTŲ EUROPOS TARYBOS PRIEMONIŲ TAIKYMAS	377
3 PRIEDAS. PRITARIMAS ESC NUOSTATOMS	380
4 PRIEDAS. PRITARIMAS ATRINKTOMS JT KONVENCIJOMS	384
5 PRIEDAS. PRIEDUOSE NAUDOJAMI ŠALIŲ KODAI	386

Santrumpos

AIS	atvykimo ir išvykimo sistema
AKR	Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybės
BDAR	Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas
bendra TDS	bendra tapatybės duomenų saugykla
BMS	bendra biometrinių duomenų atitikties nustatymo paslauga
CAT	Jungtinių Tautų konvencija prieš kankinimą
CETS	Europos Tarybos sutarčių serija
DAI	Duomenų apsaugos institucija
DK	didžioji kolegija
DTD	daugybinių tapatybių detektorius
EASO	Europos prieglobsčio paramos biuras
ECRIS-TCN	Europos nuosprendžių registrų informacinė sistema, skirta trečiųjų šalių piliečiams
EDAPP	Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūnas
EEB	Europos ekonominė bendrija
EEE	Europos ekonominė erdvė
EEE piliečiai	vienos iš 27 ES valstybių narių, Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos piliečiai
EIS	Europolo informacinė sistema
ELPA	Europos laisvosios prekybos asociacija
EPP	Europos paieškos portalas
ES	Europos Sąjunga
ES chartija	Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija
ES sutartis	Europos Sąjungos sutartis

ESC	Europos socialinė chartija
ESTK	Europos socialinių teisių komitetas
ESTT	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (iki 2009 m. gruodžio mėn. – Europos Bendrijų Teisingumo Teismas)
ESTT	Europos Bendrijų Teisingumo Teismas (nuo 2009 m. gruodžio mėn. – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas)
ET	Europos Taryba
ET PA	Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja
ETIAS	Europos kelionių informacijos ir leidimų sistema
eu-LISA	Europos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūra
Eurojustas	Europos Sąjungos bendradarbiavimo baudžiamosios teisenos srityje agentūra
Europolas	Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra
Europos prokuratūra	Europos prokuratūra
EŽTK	Europos žmogaus teisių konvencija
EŽTT	Europos Žmogaus Teisių Teismas
FRA	Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra
Frontex	Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra
GRETA	Kovos su prekyba žmonėmis ekspertų grupė
IT	informacinės technologijos
JSFR	Jugoslavijos Socialistinė Federacinė Respublika
JT	Jungtinės Tautos
KPK	Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą
NTK	Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija

NVO	nevyriausybinė organizacija
PPU	prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra
SAR	Paieška ir gelbėjimas
SESV	Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo
SIS	Šengeno informacinė sistema
Sistema EURODAC	Europos sistema, skirta prieglobsčio prašytojų pirštų atspaudams lyginti
SOLAS	Tarptautinė konvencija dėl žmogaus gyvybės apsaugos jūroje
TPPTP	Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas
UNHCR	Jungtinių Tautų vyriausiasis pabėgėlių reikalų komisaras
UNMIK	Jungtinių Tautų laikinosios administracijos misija Kosove
UNRWA	Jungtinių Tautų paramos ir darbo agentūra Palestinos pabėgėliams Artimuosiuose Rytuose
VIS	Vizų informacinė sistema
VTK	Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija
ŽTK	Žmogaus teisių komitetas

Kaip naudotis šiuo vadovu?

Šiame vadove apžvelgiama prieglobsčiui, sienų valdymui ir imigracijai taikytina teisė pagal Europos Sąjungos (ES) teisės aktus ir Europos žmogaus teisių konvenciją (EŽTK). Jame aptariama užsieniečių, kurie ES paprastai vadinami trečiųjų šalių piliečiais, padėtis, nors cituojamose EŽTK nuostatose šis sąvokų skirtumas nėra svarbus.

Šiame vadove nekalbama apie ES piliečių teises ir apie teises, kurias turi Islandijos, Lichtenšteino, Norvegijos ir Šveicarijos piliečiai, pagal ES teisę galintys laisvai atvykti į ES teritoriją ir laisvai joje judėti. Šios piliečių kategorijos vadove minimos tik tiek, kiek reikia norint suprasti jų šeimos narių, kurie yra trečiųjų šalių piliečiai, padėtį.

ES teisėje yra maždaug 25 skirtingos trečiųjų šalių piliečių kategorijos; kiekvienos tokios kategorijos asmenims suteikiamos skirtingos teisės, atsižvelgiant į jų ryšius su ES valstybėmis narėmis arba į tai, kad jiems reikia specialių apsaugos. Kai kuriems asmenims, pavyzdžiui, prieglobsčio prašytojams, ES teisė nustato išsamias taisykles, o kitiems, pavyzdžiui, studentams, mokslininkams, auklėms „au pair“, sezoniniams darbuotojams ir aukštos kvalifikacijos darbuotojams, ES priėmė bendras jų priėmimo taisykles. Tačiau kai kurios direktyvose numatytos sąlygos yra neprivalomos arba reglamentuoja tam tikrus aspektus, o kitos teisės paliekamos ES valstybių narių nuožiūrai. Trečiųjų šalių piliečiams, kuriems leidžiama apsigyventi Europos Sąjungoje, paprastai suteikiamos platesnės teisės negu tiems, kurie ES lankosi tik laikinai. Nuo 2020 m. vasario 1 d. Jungtinė Karalystė išstojo iš Europos Sąjungos. Susitarimu dėl išstojimo nustatytas pereinamasis laikotarpis iki 2020 m. gruodžio 31 d., kurio metu Jungtinei Karalystei toliau bus taikoma ES teisė ⁽¹⁾. [1 lentelėje](#) plačiau apžvelgiamos įvairios trečiųjų šalių piliečių kategorijos pagal ES teisę.

Šis vadovas skirtas padėti prieglobsčio, sienų ir imigracijos teisės srityje nesispecializuojantiems teisininkams; jis skirtas advokatams, teisėjams, prokurorams, sienos apsaugos pareigūnams, imigracijos pareigūnams ir kitiems su nacionalinėmis institucijomis dirbantiems asmenims, taip pat nevyriausybiniams organizacijoms (NVO) ir kitoms įstaigoms, kurios gali susidurti su teisiniais klausimais, susijusiais su šiomis temomis. Juo pirmiausia reikėtų remtis ieškant informacijos tiek apie šių sričių ES teisę, tiek apie EŽTK nuostatas; jame

(1) Susitarimas dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos (OL L 29/7, 2020).

aiškinama, kaip ES teisė, taip pat EŽTK, Europos socialinė chartija (ESC) ir kiti Europos Tarybos (ET) teisės dokumentai reglamentuoja kiekvieną susijusį klausimą. Kiekvieno skyriaus pradžioje pateikta bendra lentelė, kurioje nurodytos pagal abi atskiras Europos teisės sistemas taikytinos teisės nuostatos. Paskui vienas po kito pateikiami atitinkami šių dviejų Europos sistemų įstatymai, kurie gali būti taikomi kiekvienai temai. Iš to skaitytojams bus aišku, kiek abi teisės sistemos sutampa ir kiek jos skiriasi.

ES nepriklausančių valstybių, kurios yra ET valstybės narės ir todėl EŽTK šalys, specialistai su savo šalimi susijusią informaciją gali rasti EŽTK dalyse. ES valstybių narių specialistai turės remtis abiem dalimis, nes šios valstybės yra saistomos abiejų teisės sistemų. Ieškantiesiems daugiau informacijos apie konkrečius dalykus šio vadovo skyriuje „Papildoma literatūra“ pateiktas nuorodų į labiau specializuotą literatūrą sąrašas.

EŽTK teisės normos šiame vadove pristatomos pateikiant trumpas nuorodas į su aptariama tema susijusias rinktines Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) bylas. Jos pasirinktos iš daugybės dėl migracijos problemų priimtų EŽTT sprendimų ir nutarčių.

ES teisę sudaro priimti teisės aktai, atitinkamos Sutarčių nuostatos ir visų pirma Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, kaip ji išaiškinta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT; iki 2009 m. vadintas Europos Teisingumo Teismu, ETT) praktikoje.

Šiame vadove aprašytoje arba cituojamoje teismų praktikoje pateikta svarbios tiek EŽTT, tiek ESTT praktikos pavyzdžių. Vadovo pabaigoje skaitytojams pateikiama patarimų, kaip ieškomą teismų praktiką lengviau susirasti internete.

Ne visoms ES valstybėms narėms yra privalomi visi ES prieglobsčio, sienų valdymo ir imigracijos srities teisės aktai, kurių esama daug ir įvairių. 1 priede „Šiame vadove cituojamų ES reglamentų ir direktyvų taikymas“ apžvelgiama, kurios nuostatos yra privalomos konkrečioms valstybėms. Iš jo taip pat matyti, kad Danija ir Airija yra daugiausia kartų pasirinkusios atsisakyti šiame vadove nurodytų teisės dokumentų. Daugelį ES sienų valdymo teisės aktų, tarp jų ir Šengeno *acquis*, taigi visas šios srities ES teisės normas, bei kai kuriuos kitus ES teisės aktus taiko ir kelios kitos šalys, kurios nėra ES narės, t. y. Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir (arba) Šveicarija.

Nors visos ET valstybės narės yra EŽTK šalys, ne visos jos yra pasirašiusios ar ratifikavusios visus EŽTK protokolus ir ne visos jos yra kitų šiame vadove minimų ET konvencijų šalys. [2 priede](#) apžvelgiamas kai kurių ET teisės dokumentų, įskaitant atitinkamus EŽTK protokolus, taikymas.

Reikšmingų skirtumų esama ir tarp valstybių, kurios yra ESC šalys. Prie ESC sistemos prisijungiančioms valstybėms leidžiama rinktis, ar jos nori taikyti atskirus ESC straipsnius, nors tam tikrų minimalių reikalavimų laikytis privaloma. [3 priede](#) apžvelgiama, kurios valstybės perėmė ESC nuostatas.

Šis vadovas neapima tarptautinės žmogaus teisių teisės ar pabėgėlių teisės; šios teisės sritys jame minimos tik tiek, kiek jų normos aiškiai įeina į EŽTK arba ES teisę. Tokia yra 1951 m. Ženevos konvencija dėl pabėgėlių statuso (toliau – 1951 m. Ženevos konvencija), į kurią aiški nuoroda daroma Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 78 straipsnyje. Ir, žinoma, Europos valstybės tebėra saistomos visų savo pasirašytų sutarčių. Joms taikomi tarptautinės teisės dokumentai išvardyti [4 priede](#).

Šio vadovo įvade glaustai paaiškinta abiejų teisės sistemų – EŽTK ir ES teisės – reikšmė, o 10 jo skyrių nagrinėjami tokie klausimai:

- patekimas į teritoriją ir naudojimasis atitinkamomis procedūromis;
- didelės apimties ES informacinių technologijų (IT) sistemos ir sąveika;
- asmens statusas ir susiję dokumentai;
- teisės į prieglobstį pripažinimas ir draudimai išsiųsti iš šalies: esminių klausimų aptarimas;
- procedūrinės garantijos ir teisinė parama prieglobsčio ir grąžinimo bylose;
- privatus ir šeimos gyvenimas, teisė į santuoką;
- sulaikymas ir judėjimo laisvės apribojimai;
- priverstinis grąžinimas ir išsiuntimo būdas;
- ekonominės ir socialinės teisės;

- specialiųjų poreikių turintys asmenys.

Kiekvienas skyrius skirtas konkrečiai temai, o jame pateiktos kryžminės nuorodos į kitas temas; skyriai padeda geriau suprasti taikomos teisinės sistemos visumą. Svarbiausios nuostatos glaustai išdėstytos kiekvieno skyriaus pabaigoje.

Vadove aptariami tik 2020 m. liepos mėn. galiojantys teisės aktai. Skaitytojai turėtų atsižvelgti į tai, kad ES teisės aktai dažnai keičiami. Teisės aktų pakeitimus, įskaitant naujausią konsoliduotą įvairių ES teisės aktų versiją, galima rasti portale eur-lex.europa.eu. Pavyzdžiui, dėl bendros Europos prieglobsčio sistemos 2016 m. Europos Komisija pateikė keletą teisėkūros pasiūlymų, kuriais siekiama peržiūrėti visus ES prieglobsčio teisės aktus, išvardytus skiltyje „ES teisės aktai ir atrinkti susitarimai“. Šie pasiūlymai dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų 2020 m. liepos mėn. vis dar buvo peržiūrimi.

Elektroninėje vadovo versijoje yra pateiktos nuorodos (hipersaitai) į abiejų Europos teismų praktiką ir cituojamus ES teisės aktus. ES teisės šaltinių nuorodos veda į portalo eur-lex.europa.eu apžvalginius puslapius, kuriuose skaitytojai gali atverti teismų bylų dokumentų arba teisės aktų tekstus bet kuria iš ES kalbų, kuriomis jie yra paskelbti.

1 lentelė. ES teisėje nustatytos trečiųjų šalių piliečių kategorijos

Asmenys, kurie įgyja teisių pagal laisvo judėjimo ES nuostatas	ES valstybių narių piliečių šeimos nariai
	Jungtinės Karalystės piliečiai iki pereinamojo laikotarpio pabaigos
Asmenys, kurie įgyja teisių pagal tarptautinius susitarimus	Europos ekonominės erdvės (EEE) valstybių ir Šveicarijos piliečių šeimos nariai
	Turkijos piliečiai ir jų šeimos nariai
	Dvišalius ar daugiašalius susitarimus su ES sudariusių trečiųjų valstybių (jų yra virš 100) piliečiai

Trumpalaikiai ir ilgalaikiai imigrantai	Trečiųjų šalių piliečių-globėjų (angl. <i>sponsors</i>) šeimos nariai
	Ilgalaikiai ES gyventojai
	ES mėlynosios kortelės turėtojai ir jų šeimos nariai
	Komandiruoti darbuotojai
	Tyrėjai
	Bendrovių viduje perkeliama asmenys
	Mokiniai ir studentai
	Auklės „au pair“
	Sezoniniai darbuotojai
	Vietinio eismo per sieną leidimų turėtojai
Ilgalaikių vizų turėtojai	
Trumpalaikiai lankytojai	Trečiųjų šalių piliečiai, kuriems taikomas bevizis režimas
	Trečiųjų šalių piliečiai, kuriems reikia vizos
Asmenys, kuriems reikalinga apsauga	Prieglobsčio prašytojai
	Papildomos apsaugos gavėjai
	Laikinos apsaugos gavėjai
	Pabėgėliai
Neteisėtai šalyje esantys migrantai	Prekybos žmonėmis aukos
	Neteisėtai šalyje esantys trečiosios šalies piliečiai
	Neteisėtai šalyje esantys trečiosios šalies piliečiai, kurių išsiuntimas atidėtas

Pastaba. Trečiosios šalies pilietis gali būti priskiriamas daugiau nei vienai kategorijai.

Šaltinis: Europos pagrindinių teisių agentūra (FRA), 2020

Įvadas

Šiame įvade glaustai paaiškinta abiejų migraciją reglamentuojančių Europos teisės sistemų reikšmė. Nuorodos į Europos Tarybos teisės sistemą visų pirma susijusios su EŽTK ir EŽTT praktika, taip pat, kur tinkama, su ESC. ES teisė daugiausia pristatoma per atitinkamus reglamentus ir direktyvas bei Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos nuostatas.

Europos Taryba

ET buvo suformuota pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, siekiant suvienyti Europos valstybes, kad jos puoselėtų teisinės valstybės principą, demokratiją ir žmogaus teises. 2020 m. liepos mėn. duomenimis, ET sudaro 47 valstybės narės, įskaitant visas ES valstybes nares.

1950 m. ET priėmė EŽTK, kurios 19 straipsniu buvo įsteigtas EŽTT kaip teisminis mechanizmas, skirtas užtikrinti, kad valstybės laikytųsi savo įsipareigojimų pagal konvenciją.

EŽTT nagrinėja pavienių asmenų ir asmenų grupių, nevyriausybinių organizacijų ir juridinių asmenų skundus dėl įtariamų konvencijos pažeidimų. Jis taip pat gali nagrinėti tarpvalstybines bylas, kurias viena arba daugiau ET valstybių narių iškėlė kitai valstybei narei. Pareiškėjas EŽTT neprivalo būti vienos iš susitariančiųjų valstybių pilietis arba teisėtas gyventojas ⁽²⁾. EŽTK 1 straipsnyje nustatyta, kad valstybės „garantuoja“ konvencijoje nustatytas teises „jų jurisdikcijai priklausančiam asmeniui“. Tam tikrais apibrėžtais atvejais

⁽²⁾ EŽTK yra tik kelios nuostatos, kuriose aiškiai minimi užsieniečiai arba kuriose tam tikros teisės apribojamos tik piliečiams ar teisėtai šalyje gyvenantiems asmenims (žr. EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punktą; EŽTK protokolo Nr. 4 2, 3 ir 4 straipsnius ir EŽTK protokolo Nr. 7 1 straipsnį).

jurisdikcija gali reikšti daugiau nei tik vienos valstybės teritoriją. EŽTK šalis, pagal EŽTK 1 straipsnį, yra atsakinga už visus savo valdžios organų veiksmus arba neveikimą, nepriklausomai nuo to, ar tokių veiksmų arba neveikimo priežastis yra nacionalinės teisės nuostatos, ar būtinybė laikytis tarptautinių teisiųjų įsipareigojimų⁽³⁾.

Migracijos klausimai sudaro didelę dalį EŽTT praktikos. Šiame vadove pateikiami atrinkti pavyzdžiai. Jie daugiausia susiję su EŽTK 3 straipsniu (kankinimo, nežmoniško ir žeminančio elgesio ir baudymo draudimas), 5 straipsniu (teisė į laisvę ir saugumą), 8 straipsniu (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) ir 13 straipsniu (teisė į veiksmingą teisinę gynybos priemonę). Tiems, kas pateikė skundus pagal konvenciją, valstybės, pagal EŽTK 13 straipsnį, privalo suteikti teisę pasinaudoti valstybės vidaus teisinės gynybos priemonėmis.

Pagal subsidiarumo principą, valstybėms tenka pagrindinė pareiga užtikrinti, kad jų įsipareigojimai pagal EŽTK būtų vykdomi, taigi į EŽTT kreipiamasi tik kaip į paskutinės instancijos teismą. Valstybėms suteikiama vertinimo laisvė. EŽTT nepakeičia nepriklausomų ir nešališkų vidaus teismų, jei šie atidžiai išnagrinėjo faktus, nuosekliai taikydami atitinkamus žmogaus teisių standartus pagal EŽTK ir teismų praktiką, tinkamai suderino pareiškėjo asmeninius interesus su bendresniais viešaisiais interesais ir padarė išvadą, kurios nebuvo „nei savavališkos, nei akivaizdžiai nepagrįstos“⁽⁴⁾.

Valstybės turi tarptautinį įsipareigojimą užtikrinti, kad jų pareigūnai laikytųsi EŽTK. EŽTK į nacionalinę teisę jau perkėlė arba įgyvendino visos ET valstybės narės, todėl jų teisėjai ir kiti pareigūnai privalo elgtis pagal konvencijos nuostatas.

1961 m. ET priėmė ESC (peržiūrėtą 1996 m.), kad užtikrintų pagrindines socialines ir ekonomines teises. 2020 m. liepos mėn. ESC buvo ratifikavusios 43 iš 47 ET valstybių narių⁽⁵⁾. ESC nenumato teismo, tačiau yra numatytas Euro-

⁽³⁾ EŽTT, *Mathews prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 24833/94, 1999 m. vasario 18 d., 32 punktas; EŽTT, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi prieš Airiją* (DK), Nr. 45036/98, 2005 m. birželio 30 d., 153 punktas.

⁽⁴⁾ EŽTT, *Faruk Rooma Alam prieš Daniją* (sprendimas), Nr. 33809/15, 2017 m. birželio 6 d., 35 punktas.

⁽⁵⁾ 34 valstybės yra saistomos 1996 m. pataisytos ESC, o 9 valstybės – 1961 m. priimtos chartijos. ESC suteikia galimybę valstybėms, kurios yra konvencijos šalys, pasirašyti tik konkrečias nuostatas, laikantis tam tikrų būtiniausių reikalavimų. 3 priede parodyta, kurios valstybės perėmė konkrečias ESC nuostatas.

pos socialinių teisių komitetas (ESTK), kurį sudaro nepriklausomi ekspertai, sprendžiantys dėl nacionalinės teisės ir praktikos atitikties pagal dvi procedūras: ataskaitų teikimo procedūrą, pagal kurią valstybės reguliariai teikia nacionalines ataskaitas, ir kolektyvinių skundų teikimo procedūrą ⁽⁶⁾, pagal kurią organizacijos gali teikti skundus. ESTK patvirtina išvadas dėl nacionalinių pranešimų ir priima sprendimus dėl kolektyvinių skundų. Šiame vadove minimos kai kurios jo išvados ir sprendimai.

Europos Sąjunga

ES sudaro 27 valstybės narės. ES teisė sudaryta iš Sutarčių ir ES antrinės teisės aktų. ES sutartys – Europos Sąjungos sutartis (ESS) ir Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) – yra patvirtintos visų ES valstybių narių ir taip pat vadinamos ES pirminės teisės aktais. ES reglamentus, direktyvas ir sprendimus priėmė ES institucijos, kurioms tokie įgaliojimai suteikti pagal Sutartis; šie teisės aktai dažnai vadinami „antrine ES teise“.

ES pradžia tapo trys 1950 m. įsteigtos tarptautinės energetikos, saugumo ir laisvosios prekybos organizacijos, visos kartu pavadintos Europos Bendrijomis. Svarbiausias tikslas, kurio siekė Europos Bendrijos, buvo skatinti ekonominį vystymąsi laisvu prekių, kapitalo, žmonių ir paslaugų judėjimu. Todėl laisvas asmenų judėjimas yra vienas iš pamatinių ES principų. Pirmas reglamentas dėl laisvo darbuotojų judėjimo buvo priimtas 1968 m. ⁽⁷⁾; jame pripažinta, kad darbuotojams turi būti suteikta ne tik judėjimo laisvė, bet ir galimybė persikelti kartu su šeima nepaisant jos narių pilietybės. Vėliau ES sukurta sudėtinga papildomų teisės aktų sistema, reglamentuojanti socialinių garantijų perkėlimą į kitą šalį, teises į socialinę paramą ir sveikatos priežiūrą, taip pat abipusio kvalifikacijų pripažinimo nuostatas. Daugelis šių, pirmiausia ES piliečiams skirtų, teisės normų taikomos ir įvairių kategorijų trečiųjų šalių piliečiams.

Europos ekonominė erdvė (EEE) sukurta 1994 m. EEE priklausančių ne ES valstybių narių – Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos – piliečiai turi tas pačias teises laisvai judėti ES kaip ir ES valstybių narių piliečiai ⁽⁸⁾. Be to, pagal

⁽⁶⁾ Skundų nagrinėjimo procedūra nėra privaloma, priešingai nei pranešimų teikimo procedūra; 2020 m. liepos mėn. ją buvo pradėjusios taikyti 15 ESC šalių.

⁽⁷⁾ 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 1612/68.

⁽⁸⁾ 1992 m. gegužės 2 d. Europos ekonominės erdvės susitarimo III dalis „Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas“ (OL L1/3, 1994).

1999 m. birželio 21 d. su ES sudarytą specialų susitarimą ⁽⁹⁾, teisę judėti ir įsikurti ES įgijo ir Šveicarijos piliečiai. Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir Šveicarija yra Europos laisvosios prekybos asociacijos (ELPA) – tarptautinės organizacijos, įsteigtos siekiant skatinti laisvąją prekybą ir ekonominę integraciją, – narės. ELPA turi savo institucijas, tarp jų ir teismą. ELPA teismas yra kompetentingas aiškinti EEE susitarimo taikymą Islandijai, Lichtenšteinui ir Norvegijai. Jis yra įsteigtas ESTT pavyzdžiu ir remiasi jo praktika.

Turkijos piliečiai taip pat gali turėti privilegijų pagal ES teisę. Jie neturi teisės laisvai atvykti į ES ar joje laisvai judėti. Tačiau 1963 m. Turkijoje buvo sudarytas Europos ekonominės bendrijos (EEB) ir Turkijos asociacijos susitarimas (Ankaros susitarimas) ir 1970 m. priimtas jo Papildomas protokolas (toliau – Ankaros susitarimo Papildomas protokolas) ⁽¹⁰⁾. Todėl tiems Turkijos piliečiams, kuriems leidžiama atvykti į ES dirbti arba įsikurti, suteikiama tam tikrų privilegijų, teisė pasilikti ES ir apsauga nuo išsiuntimo. Jie taip pat naudojami Ankaros susitarimo Papildomo protokolo 41 straipsnyje nustatyta neveikimo išlyga, pagal kurią jiems negali būti įvesta daugiau jokių apribojimų, išskyrus tuos, kurie buvo nustatyti įsigaliojus šiai išlygai priimančiojoje valstybėje narėje. ES yra sudariusi susitarimus ir su keliomis kitomis valstybėmis (žr. 9 skyriaus 9.2.6 skirsnį), bet nė vienas iš jų netaikomas taip plačiai kaip Ankaros susitarimas.

Jungtinei Karalystei išstojus iš Europos Sąjungos, nuo 2020 m. vasario 1 d. Didžiosios Britanijos piliečiai yra trečiųjų šalių piliečiai. Susitarime dėl išstojimo nustatytas pereinamasis laikotarpis iki 2020 m. gruodžio 31 d., kuris gali būti pratęstas ir kurio metu Jungtinei Karalystei ir toliau bus privaloma laikytis ES teisės ⁽¹¹⁾. Visos šiame vadove aprašytos ES teisės nuostatos bus toliau taikomos Jungtinei Karalystei iki pereinamojo laikotarpio pabaigos. Iki to laiko Jungtinės Karalystės piliečiams taikomos tokios pat sąlygos kaip ir kitiems ES piliečiams.

1993 m. įsigaliojusia Maastrichto sutartimi įsteigta Sąjungos pilietybė; tiesa, norint ją turėti, reikia būti kurios nors ES valstybės narės piliečiu. Tokia ES pilietybės samprata plačiai remiamasi stiprinant piliečių ir jų šeimos narių, kurie gali būti bet kokios pilietybės, teisę laisvai judėti.

⁽⁹⁾ 1999 m. birželio 21 d. Liuksemburge pasirašytas ir 2002 m. birželio 1 d. įsigaliojęs Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimas dėl laisvo asmenų judėjimo (OL L 114/6, 2002).

⁽¹⁰⁾ EEB ir Turkijos asociacijos susitarimas (1963), 1964 m. gruodžio 29 d. OL Nr. 217 (Ankaros susitarimas), papildytas 1970 m. lapkričio mėn. pasirašytu Papildomu protokolu (OL L 293/3, 1972).

⁽¹¹⁾ Susitarimo dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos 126–127 straipsniai (OL L 29/7, 2020).

1985 m. pasirašytu Šengeno susitarimu panaikinta kontrolė kertant vidaus sienas tarp ES valstybių narių, kurios yra šio susitarimo šalys. Iki 1995 m. buvo sukurta išorės sienų kontrolės sistema, reguliuojanti, kas gali patekti į Šengeno erdvę. Iki tol tarpvyriausybiniu lygmeniu reglamentuota Šengeno sistema 1997 m. tapo ES teisės sistemos dalimi. Sienų valdymo taisyklės toliau plėtojamos ir tobulinamos remiantis Šengeno sienų kodeksu (Reglamentas (ES) 2016/399). 2004 m. ES įsteigė agentūrą *Frontex* (nuo 2016 m. oficialiai vadinamą Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra), kad padėtų ES valstybėms narėms valdyti Sąjungos išorės sienas.

Po to, kai 1957 m. buvo pasirašyta Romos sutartis, vėlesniais Sutarčių pakeitimais išplėsta Europos Bendrijų, dabar ES, kompetencija spręsti su migracija susijusius klausimus; Amsterdamo sutartimi ES suteikti nauji įgaliojimai sienų valdymo, imigracijos ir prieglobsčio srityse, įskaitant vizas ir grąžinimą. Šio proceso kulminacija tapo Lisabonos sutarties pasirašymas, po kurio ES įgijo naujų įgaliojimų trečiųjų šalių piliečių integracijos srityje.

Tokiomis aplinkybėmis nuolat plečiamas ES prieglobsčio srities *acquis* – tarpvyriausybinių susitarimų, reglamentų ir direktyvų, reglamentuojančių beveik visus su prieglobsčiu ES susijusius klausimus, visuma. Tačiau ne visos ES valstybės narės privalo laikytis visų prieglobsčio *acquis* nuostatų (žr. 1 priedą).

Per praėjusį dešimtmetį ES priėmė teisės aktus dėl tam tikrų kategorijų asmenų imigracijos į ES, taip pat taisykles, skirtas Sąjungoje teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams (žr. 1 priedą).

Pagal ES sutartis, Europos Sąjunga turi savo teismą, kuris iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo 2009 m. gruodžio mėn. buvo vadinamas Europos Teisingumo Teismu (ETT), o tada pervadintas Europos Sąjungos Teisingumo Teismu (ESTT) ⁽¹²⁾. ESTT suteikti įgaliojimai įvairiose srityse. Šis teismas, viena vertus, turi teisę priimti sprendimus dėl ES teisės aktų galiojimo ir dėl atvejų, kada ES institucijos nesilaiko ES ir atitinkamų tarptautinės teisės normų, taip pat nuspręsti dėl ES valstybių narių padarytų ES teisės aktų pažeidimų. Kita vertus, ESTT turi išimtinę

(12) Šiame vadove kalbant apie sprendimus iki 2009 m. gruodžio mėn. jis vadinamas ETT, o kalbant apie bylas nuo 2009 m. gruodžio mėn. – ESTT.

kompetenciją užtikrinti, kad ES teisės normos būtų teisingai ir vienodai taikomos ir aiškinamos visose ES valstybėse narėse. Pagal SESV 263 straipsnio 4 dalį, pavienių asmenų galimybės kreiptis į ESTT yra gana ribotos ⁽¹³⁾.

Vis dėlto asmeninius skundus dėl ES teisės nuostatų aiškinimo arba galiojimo visada galima pateikti nacionaliniams teismams. ES valstybių narių teisminėms institucijoms, įpareigotoms lojaliai bendradarbiauti ir laikytis efektyvaus ES teisės taikymo nacionaliniu lygmeniu principų, yra patikėta atsakomybė užtikrinti, kad ES teisė būtų tinkamai taikoma ir jos nuostatos vykdomos nacionalinėje teisės sistemoje. Be to, po ETT sprendimo *Francovich* byloje ⁽¹⁴⁾ ES valstybės narės tam tikromis sąlygomis privalo atlyginti žalą, o kai tinka – ir išmokėti kompensacijas nukentėjusiesiems dėl ES teisės normų nepaisymo toje valstybėje narėje. Kai abejojama dėl tam tikros ES teisės nuostatos aiškinimo arba galiojimo, nacionaliniai teismai gali, o tam tikrais atvejais ⁽¹⁵⁾ privalo, kreiptis į ESTT prašydami priimti prejudicinį sprendimą pagal SESV 267 straipsnyje nustatytą procedūrą. Laisvės, saugumo ir teisingumo srityje, siekiant užtikrinti, kad būtų skubiai priimtas sprendimas bet kokio nacionalinio teismo byloje dėl sulaikyto asmens, nustatyta prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra (PPU) ⁽¹⁶⁾.

⁽¹³⁾ Tokio atvejo pavyzdys – 2008 m. rugsėjo 3 d. ETT sprendimas *Kadi ir Al Barakaat International Foundation / Europos Sąjungos Taryba ir Europos Bendrijų Komisija* (DK), sujungtos bylos C-402/05 P ir C-415/05 P; taip pat 2013 m. gruodžio 19 d. ESTT sprendimas *Telefonica SA / Europos Komisija* (DK), C-274/12 P.

⁽¹⁴⁾ 1991 m. lapkričio 19 d. ETT sprendimas *Francovich ir Bonifaci ir kiti / Italijos Respublika*, sujungtos bylos C-6/90 ir C-9/90; 1995 m. lapkričio 9 d. ETT sprendimas *Andrea Francovich / Italijos Respublika*, C-479/93.

⁽¹⁵⁾ Pagal SESV 267 straipsnio 3 dalį, tai visada privalo daryti teismai, kurių sprendimai negali būti toliau apskundžiami pagal nacionalinę teisę; tai turi daryti ir kiti teismai, kai prašymas priimti prejudicinį sprendimą teiktinas dėl kokios nors ES teisės nuostatos galiojimo ir esama pagrindo manyti, kad tai nuostatai prieštaraujama pagrįstai (žr., pvz., 1987 m. spalio 22 d. ETT sprendimą *Foto-Frost / Hauptzollamt Lübeck-Ost*, C-314/85).

⁽¹⁶⁾ Žr. Teisingumo Teismo statuto 3 protokolo 23a straipsnį ir Teisingumo Teismo procedūros reglamento 107–114 straipsnius (OL L 29/7, 2020). Dėl bylų, kurioms gali būti taikoma prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra, daugiau žr. ESTT 2018 m. liepos 20 d. *Rekomendacijų nacionaliniams teismams dėl prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo* (2018/C 257/01) 33 punktą: „teismas galėtų pateikti prašymą taikyti prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą, pavyzdžiui, SESV 267 straipsnio ketvirtoje pastraipoje numatytu atveju, kai pateiktas klausimas lemia asmens, kuris yra sulaikytas ar kurio laisvė apribota, teisinės padėties įvertinimą, arba kai kyla ginčas dėl tėvų valdžios ar <...> vaikų globos, kai teismo, į kurį kreiptasi remiantis ES teise, jurisdikcija priklauso nuo atsakymo į prejudicinį klausimą“.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija

Pirminėse Europos Bendrijų sutartyse visai neminimos žmogaus teisės ar jų apsauga. Tačiau ETT, gavęs nagrinėti bylas dėl įtariamų žmogaus teisių pažeidimų ES teisės reglamentuojamose srityse, suformavo naują požiūrį, pagal kurį asmenims galima suteikti apsaugą, pagrindines teises įtraukus į vadinamuosius bendruosius Europos teisės principus. Pasak ETT, šie bendrieji principai atitinka žmogaus teisių apsaugos nuostatas, kurios yra įtvirtintos valstybių konstitucijose ir žmogaus teisių sutartyse, ypač Europos žmogaus teisių konvencijoje. ETT pareiškė užtikrinsiantis, kad ES teisė atitiktų šiuos principus ⁽¹⁷⁾.

Pripažindama, kad jos politika gali daryti poveikį žmogaus teisėms, ir siekdama tapti artimesnė savo piliečiams, ES 2000 m. paskelbė Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją. Šioje chartijoje pateiktas žmogaus teisių sąrašas remiantis teisėmis, kurios yra įtvirtintos ES valstybių narių konstitucijose, EŽTK, Europos socialinėje chartijoje ir tarptautinėse žmogaus teisių sutartyse, pavyzdžiui, Jungtinių Tautų (JT) vaiko teisių konvencijoje (UNCRC). 2000 m. paskelbta chartija tebuvo „deklaracija“ – tai reiškė, kad jos laikytis nėra teisiškai privaloma. Netrukus po to Europos Komisija, pagrindinė naujus ES teisės aktus siūlanti institucija, pareiškė užtikrinsianti, kad jos pasiūlymai dėl teisės aktų būtų suderinti su chartija.

2009 m. gruodžio 1 d. įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, ES chartijos statusas buvo pakeistas siekiant padaryti ją teisiškai privalomu dokumentu, turinčiu tokią pačią teisinę vertę kaip ir ES sutartis. Be ES institucijų, ES valstybės narės taip pat privalo laikytis chartijos, „kai <...> įgyvendina ES teisę“ (chartijos 51 straipsnio 1 dalis).

Vėliau priimtame protokole išaiškintas chartijos taikymas Lenkijai ir Jungtinei Karalystei ⁽¹⁸⁾. Vienoje 2011 m. migracijos byloje EŽTT nusprendė, kad toks protokolai yra daugiausia skirtas chartijos taikymui apriboti socialinių teisių srityje. Teismas taip pat nustatė, kad šis protokolai nedaro poveikio ES prieglobsčio teisės aktų įgyvendinimui ⁽¹⁹⁾.

⁽¹⁷⁾ 1979 m. gruodžio 13 d. ETT sprendimo *Liselotte Hauer / Land Rheinland-Pfalz*, C-44/79, 15 punktas.

⁽¹⁸⁾ SESV Protokolas (Nr. 30) dėl Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos taikymo Lenkijai ir Jungtinei Karalystei (OL C 115/313, 2008).

⁽¹⁹⁾ 2011 m. gruodžio 21 d. ESTT sprendimas *N. S. / Secretary of State for the Home Department ir M. E. ir kt. / Refugee Applications Commissioner ir Minister for Justice, Equality and Law Reform* (DK), sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10.

ES chartijos 18 straipsnyje pirmą kartą visos Europos lygmeniu nustatyta teisė į prieglobstį. Pagal 18 straipsnį, tai yra sąlyginė teisė: „[t]eisė į prieglobstį garantuojama pagal <...> Ženevos konvenciją <...> bei Europos Sąjungos sutartį ir Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo <...>“. Chartijos 19 straipsnyje nustatytas draudimas grąžinti asmenį ten, iš kur jis išvyko dėl pagrįstos baimės patirti persekiojimą arba kur jam gresia tikras pavojus patirti kankinimų ar kitokį nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamam (*negrąžinimo principas*), taip pat draudžiamas kolektyvinis asmenų išsiuntimas.

Be to, atrodo, kad migracijai yra svarbios ir kitos chartijos nuostatos dėl apsaugos suteikimo asmenims. Chartijos 47 straipsnyje nustatyta savarankiška teisė į veiksmingą teisinę gynybą, taip pat teisingo bylos nagrinėjimo principai. Pagal 47 straipsnyje nustatytą teisminės kontrolės principą, bylą turi išnagrinėti teismas. Ši nuostata suteikia platesnę apsaugą negu EŽTK 13 straipsnis, kuriame garantuota teisė pasinaudoti efektyvia teisine gynyba valstybiniuose organuose, tačiau nebūtinai teisme. Be to, chartijos 52 straipsnyje nustatyta, kad būtinas apsaugos lygis, pagal chartijos nuostatas, prilygsta nustatytajam EŽTK, tačiau pačios teisės Europos Sąjungoje gali būti aiškinamos plačiau, negu jos yra apibrėžtos EŽTK.

Europos Sąjungos prisijungimas prie Europos žmogaus teisių konvencijos

ES teisė ir EŽTK yra glaudžiai susijusios. ESTT remiasi EŽTK nustatydamas žmogaus teisių apsaugos mastą pagal ES teisę. ES chartijoje yra įtvirtintos visos teisės, kurios minimos EŽTK, ir vien jomis neapsiribojama. Taigi, EŽTK daro įtaką ES teisės pokyčiams nepaisant to, kad ES jos dar nepasirašė. Tačiau pagal dabartines teisės nuostatas, asmenys, norintys apskųsti ES dėl jos nesugebėjimo užtikrinti žmogaus teisių, neturi teisės Europos Žmogaus Teisių Teismui pateikti pareiškimo prieš pačią ES. Tam tikromis aplinkybėmis gali būti įmanoma netiesiogiai pasiskųsti dėl ES, EŽTT pradedant bylą prieš vieną arba daugiau jos valstybių narių ⁽²⁰⁾.

⁽²⁰⁾ Daugiau apie EŽTT praktiką šioje sudėtingoje srityje žr. visų pirma EŽTT sprendime *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi prieš Airiją* (DK), Nr. 45036/98, 2005 m. birželio 30 d.; EŽTT sprendime *Avotiņš prieš Latviją* (DK), Nr. 17502/07, 2016 m. gegužės 23 d.

Lisabonos sutartyje yra nuostata, kuria ES leidžiama prisijungti prie EŽTK kaip savarankiškai konvencijos šaliai (ES sutarties 6 straipsnio 2 dalis). EŽTK protokolu Nr. 14 ⁽²¹⁾ EŽTK pakeista taip, kad ES galėtų prie jos prisijungti. Dar neaišku, kokį praktinį poveikį tai turės ir ypač kaip ateityje dėl to keisis ESTT ir EŽTT tarpusavio santykis. Tačiau ES prisijungus prie EŽTK tikriausiai pagerės galimybės kreiptis į teismą asmenims, manantiems, kad ES nėra užtikrinamos žmogaus teisės.

Derybos dėl ES prisijungimo prie EŽTK susitarimo projekto prasidėjo 2010 m. Susitarimo dėl prisijungimo projektą sudaro dokumentų, reikalingų ES prisijungti prie EŽTK, paketas. Į jį įtrauktos nuostatos dėl stojimo apimties, būtinų EŽTK teksto ir sistemos pakeitimų, ES dalyvavimo ET organuose ir jos teisės balsuoti Ministrų Komitete. ESTT nuomonėje Nr. 2/13 ⁽²²⁾ dėl ES prisijungimo prie EŽTK susitarimo projekto Teismas nusprendė, kad susitarimo projektas yra nesuderinamas su ES sutartimis. Derybos dėl ES prisijungimo prie EŽTK tebevyksta; jos gali trukti dar kelerius metus.

Svarbiausios nuostatos

- Migraciją į Europą ir migraciją joje reglamentuoja nacionalinės teisės, ES teisės, EŽTK, ESC nuostatų ir kitų Europos valstybių priimtų tarptautinių įsipareigojimų visuma.
- Skundus dėl EŽTK pažeidžiančių valdžios institucijų veiksmų arba neveikimo galima pateikti prieš bet kurią iš ET 47 valstybių narių. Tarp jų yra ir visos 27 ES valstybės narės. EŽTK suteikia apsaugą visiems asmenims, nepaisant jų pilietybės ar gyventojų statuso, pagal kiekvienos iš 47 konvencijos šalių jurisdikciją.
- Tiems, kas padavė skundus pagal konvenciją, valstybės, pagal EŽTK 13 straipsnį, privalo suteikti teisę pasinaudoti teisine gynyba nacionaliniuose teismuose. Pagal subsidiarumo principą, kaip jis suprantamas EŽTK, pagrindinė pareiga užtikrinti, kad būtų laikomasi EŽTK, tenka pačioms valstybėms, taigi į EŽTT kreipiamasi tik kaip į paskutinės instancijos teismą.

⁽²¹⁾ Europos Taryba, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos PROTOKOLAS Nr. 14, pakeičiantis Konvencijos kontrolės sistemą, 2004 m., Europos Tarybos sutarčių serija, Nr. 194.

⁽²²⁾ 2014 m. gruodžio 18 d. ESTT nuomonė Nr. 2/13.

- Skundus dėl ES teisę pažeidžiančių ES valstybės narės veiksmų arba neveikimo galima pateikti nacionaliniams teismams, kurių pareiga yra užtikrinti, kad ES teisė būtų tinkamai taikoma; šie teismai gali, o kartais privalo perduoti bylą ESTT, kad šis priimtų prejudicinį sprendimą dėl atitinkamos ES nuostatos aiškinimo arba galiojimo.

1

Patekimas į teritoriją ir naudojimas atitinkamomis procedūromis

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
1990 m. birželio 19 d. Konvencija dėl 1985 m. Šengeno susitarimo įgyvendinimo Vizų sąrašo reglamentas, Reglamentas (ES) 2018/1806 Vizų kodeksas, Reglamentas (EB) Nr. 810/2009 Vizų informacinės sistemos reglamentas, Reglamentas (EB) Nr. 767/2008	Šengeno erdvės vizų režimas	
Sankcijų vežėjams direktyva, 2001/51/EB Direktyva dėl padėjimo neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi, 2002/90/EB	Neteisėto atvykimo prevencija	
SIS. Patikrinimų kertant sieną reglamentas, Reglamentas (ES) 2018/1861 SIS. Grąžinimo reglamentas, Reglamentas (ES) 2018/1860 Grąžinimo direktyva 2008/115/EB, 11 straipsnis	Šengeno perspėjimai ir draudimas atvykti	EŽTK Protokolo Nr. 4 2 straipsnis (judėjimo laisvė)
Šengeno sienų kodeksas, Reglamentas (ES) 2016/399	Patikrinimai kertant sieną	
Šengeno sienų kodeksas, Reglamentas (ES) 2016/399, III antraštinė dalis	Vidaus sienos	

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>Grąžinimo direktyva 2008/115/EB, 4 straipsnis 4 dalis</p>	<p>Tranzito zonos</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Amuur prieš Prancūziją</i>, Nr. 19776/92, 1996 m., ir <i>Z. A. ir kt. prieš Rusiją</i>, Nr. 61411/15 ir 3 kt., 2017 m. (sulaikymas tranzito zonoje yra laisvės atėmimas)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Ilias ir Ahmed prieš Vengriją</i> (DK), Nr. 47287/15, 2019 m. (valstybių jurisdikcijai priklauso tranzito zonos prie sausumos sienų)</p>
<p>Vietinio eismo per sieną reglamentas, Reglamentas (EB) Nr. 1931/2006</p>	<p>Vietinis eismas per sieną</p>	
<p>ES chartijos 18 straipsnis (teisė į prieglobstį) ir 19 straipsnis (apsauga perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju)</p> <p>Prieglobsčio procedūrų direktyva 2013/32/ES</p>	<p>Prieglobsčio prašytojai</p>	<p>EŽTK 3 straipsnis (kankinimo uždraudimas)</p>
<p>Šengeno sienų kodeksas, Reglamentas (ES) 2016/399, 4 ir 13 straipsniai</p> <p>Jūrų sienų reglamentas, Reglamentas (ES) 656/2014, 10 straipsnis</p>	<p>Priverstinis apgrėžimas ir sugrąžinimas jūroje</p>	
<p>ES chartijos 47 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą)</p>	<p>Teisinė gynyba</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją</i> (DK), Nr. 27765/09, 2012 m. (kolektyvinis asmenų išsiuntimas atviroje jūroje)</p> <p>EŽTK 13 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę)</p>

Įvadas

Šiame skyriuje apžvelgiama teisinė tvarka, taikoma norintiesiems atvykti į kurios nors Europos valstybės teritoriją. Jame taip pat aprašoma, kokių svarbiausių principų pagal EŽTK nuostatas ir ES teisę turi laikytis valstybės nustatydamos, kokiomis sąlygomis galima atvykti į jų teritoriją, arba valdydamos savo sienas.

Apskritai valstybės turi suverenią teisę kontroliuoti užsieniečių patekimą į savo teritoriją ir tolesnį buvimą joje. Šį suverenitetą iš dalies riboja ES teisė ir EŽTK nuostatos. Valstybės piliečiai turi teisę į ją sugrįžti, o ES piliečiams, pagal ES teisės normas, suteikta bendra teisė atvykti ir į kitas ES valstybes nares. Be to, kaip aiškinama tolesnėse pastraipose, tiek ES teisė, tiek EŽTK draudžia atsakyti įleisti per sieną asmenis ir grąžinti juos į valstybes, kuriose jiems gresia patirti persekiojimą ar kitokią didelę žalą (*negrąžinimo* principas).

Pagal ES teisę, ES valstybės narės privalo laikytis bendrųjų taisyklių išduodamos trumpalaikes vizas, vykdydamos sienų kontrolės ir sienų stebėjimo veiksmus. ES taip pat nustatė neteisėto atvykimo prevencijos taisykles. Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra *Frontex* padeda ES valstybėms narėms valdyti ES išorės sienas ⁽²³⁾. Agentūra teikia techninę ir operatyvinę paramą vykdydama bendras operacijas, skubias intervencijas prie sausumos, oro ar jūrų sienų ir siųsdama ekspertus į migracijos valdymo paramos grupes, dislokuotas ES valstybėse narėse, susiduriančiose su neproporcingai didelėmis migracijos problemomis. Europos sienų stebėjimo sistema EUROSUR yra ES valstybių narių ir *Frontex* keitimosi informacija sistema. Iki 2027 m. *Frontex* turės nuolatinį 10 000 operatyvinių darbuotojų korpusą, kuris padės ES valstybėms narėms vykdyti sienų kontrolės ir grąžinimo užduotis. ES valstybės narės tebėra atsakingos už savo veiksmus arba neveikimą net ir tada, kai vykdo bendras operacijas ar skubias intervencijas prie sienos.

Kaip pavaizduota 1 paveiksle, daugumai ES valstybių narių taikomas visas Šengeno *acquis*. Juo sukurta viena bendra išorės sienų kontrolės sistema, pagal ją, asmenims leidžiama laisvai keliauti per Šengeno erdvės vidaus sienas. Ne visos ES valstybės narės priklauso Šengeno erdvei, tačiau Šengeno sistema veikia ir už ES ribų – Islandijoje, Lichtenšteine, Norvegijoje ir Šveicarijoje. [Šengeno sienų kodekso](#) (Reglamentas (EB) Nr. 2016/399) 4 straipsnyje draudžiama kodeksą taikyti taip, kad būtų nepaisoma *negrąžinimo* principo arba neteisėtai diskriminuojama.

Pagal EŽTK, valstybės turi teisę, laikydamosi nusistovėjusių tarptautinės teisės normų ir savo sudarytų sutarčių (taip pat EŽTK) įsipareigojimų, kontroliuoti užsieniečių patekimą į savo teritoriją, gyvenimą joje ir išsiuntimą iš jos. Užsieniečių patekimo į valstybių teritoriją EŽTK aiškiai nereglamentuoja, joje taip pat nėra nustatyta, kam turėtų būti išduodamos vizos. EŽTT savo praktikoje

⁽²³⁾ Reglamentas (ES) 2019/1896 dėl Europos sienų ir pakrančių apsaugos pajėgų, kuriuo panaikinami reglamentai (ES) 1052/2013 ir (ES) 2016/1624 (OL L 295/1, 2019).

nustatė tik kelis valstybių teisės atsisakyti įleisti per sieną apribojimus, pavyzdžiui, kad nebūtų pažeistas *negražinimo* principas. Pagal šią teismo praktiką, tam tikromis aplinkybėmis valstybei gali būti privaloma įsileisti asmenį, kai to reikia, kad jis galėtų naudotis kai kuriomis teisėmis pagal konvenciją, ypač teise į šeimos gyvenimą ⁽²⁴⁾.

1.1. Šengeno erdvės vizų režimas

ES piliečiai ir kitų Šengeno erdvės šalių piliečiai bei jų šeimos nariai turi teisę be išankstinio leidimo atvykti į ES valstybių narių teritoriją, jeigu įvykdo Šengeno sienų kodekso sąlygas (6 straipsnis). Išimtis jiems gali būti padaryta tik viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar visuomenės sveikatos sumetimais.

Pagal ES teisę, Vizų reglamento (Reglamentas (EB) Nr. 2018/1806, taip pat žr. jo pakeitimus) 1 priedo sąraše nurodytų valstybių piliečiai gali atvykti į ES teritoriją su iš anksto išduota viza. Šio reglamento priedas reguliariai keičiamas. Europos Komisijos interneto svetainėje yra žemėlapis su naujausia informacija apie vizų reikalavimus atvykstantiesiems į Šengeno erdvę ⁽²⁵⁾. ES valstybės narės negali reikalauti vizos iš tų kategorijų Turkijos piliečių, kuriems nereikėjo turėti vizos tuo metu, kai įsigaliojo nuostatos dėl neveikimo išlygos, įtrauktos į 1970 m. Ankaros susitarimo Papildomą protokolą ⁽²⁶⁾.

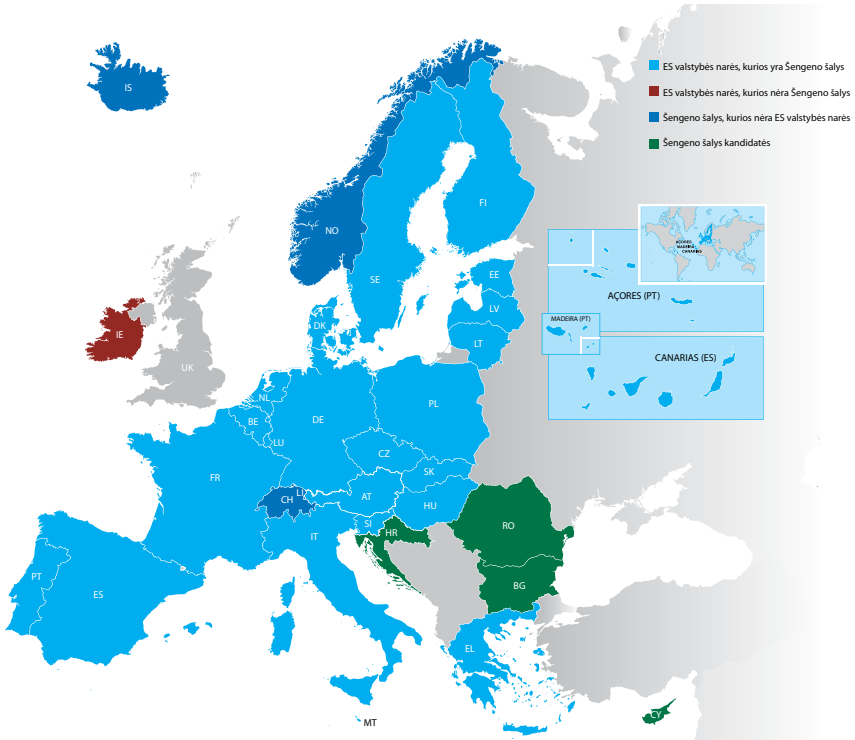
Asmenų, pateikusių prašymus išduoti trumpalaikes visas, asmens duomenys saugomi Vizų informacinėje sistemoje (**VIS reglamentas (EB) Nr. 767/2008**, iš dalies pakeistas **Reglamentu (EB) Nr. 2019/817**). Tai yra centrinė ES IT sistema, per kurią palaikomas ryšys tarp konsulatų ir išorės sienų perėjimo punktų.

⁽²⁴⁾ Daugiau apie tai žr. EŽTT sprendimo *Abdulaziz, Cabales ir Balkandali prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 9214/80, 9473/81 ir 9474/81, 1985 m. gegužės 28 d., 82–83 straipsnius (OL L 29/7, 2020).

⁽²⁵⁾ Europos Komisija, Migracijos ir vidaus reikalų generalinis direktoratas, Vizų politika.

⁽²⁶⁾ Ankaros susitarimo Papildomo protokolo (OL L 293/3, 1972) 41 straipsnis.

1 pav. Šengeno erdvė

Šaltinis: Europos Komisija, Migracijos ir vidaus reikalų generalinis direktoratas, 2020 m.

Iki 90 dienų trukmės apsilankymus Šengeno erdvės valstybėse per bet kurį 180 dienų laikotarpį reglamentuoja Vizų kodeksas (Reglamentas (EB) Nr. 810/2009, iš dalies pakeistas Reglamentu (ES) 2019/1155). Dėl ilgalaikių vizų, pagal Reglamentą (ES) Nr. 265/2010 galiojančių ne ilgiau kaip 1 metus, priešingai, pavienės valstybės visų pirma sprendžia pačios. Tiems kitų valstybių piliečiams, kuriems pagal Vizų reglamentą (Reglamentas (ES) 2018/1806) vizos turėti nereikia, gali būti reikalinga išankstinė viza, jeigu jie nori ne trumpam apsilankyti šalyje, o atvykti kitu tikslu. Visas vizas būtina gauti dar prieš kelionę. Šis reikalavimas netaikomas tik tam tikrų kategorijų trečiųjų šalių piliečiams.

Pavyzdys. *Koushkaki* byloje ⁽²⁷⁾ ESTT nusprendė, kad valstybės narės institucijos gali atsisakyti išduoti Šengeno vizą prašytojui tik tais atvejais, kai gali remtis kuriuo nors iš Vizų kodekse nustatytų pagrindų. Nustatydamos tokius atvejus nacionalinės institucijos turi didelę diskreciją. Vizą išduoti atsisakoma, jei kyla pagrįstų abejonų, ar jos prašantis asmuo ketina išvykti iš valstybių narių teritorijos iki vizos galiojimo pabaigos. Siekdamos nustatyti, ar kyla pagrįstų abejonų dėl tokio ketinimo, kompetentingos institucijos privalo individualiai išnagrinėti prašymą išduoti vizą atsižvelgdamos į bendrą padėtį prašymą išduoti vizą pateikusio asmens gyvenamojoje šalyje ir į asmeniškai su juo susijusias aplinkybes, kaip antai šeiminių, socialinę ir ekonominę padėtį, galimus ankstesnius teisėtus ar neteisėtus apsilankymus vienoje iš valstybių narių bei jo ryšius gyvenamojoje šalyje ir valstybėse narėse.

Pavyzdys. Byloje *X. ir X.* ⁽²⁸⁾ sirų pora ir trys jų vaikai atvyko į Belgijos ambasadą Beirute (Libanas) ir, remdamiesi Vizų kodekso 25 straipsnio 1 dalies a punktu, pateikė prašymą išduoti riboto teritorinio galiojimo vizą. Prašymas buvo atmestas, nes vizos prašantys asmenys ketino pasilikti ilgiau nei 90 dienų ir prašyti prieglobsčio Belgijoje. ESTT nusprendė, kad, nors prašytojai formaliai pateikė prašymą išduoti vizą, jų prašymas nepatenka į Vizų kodekso taikymo sritį. Teismas pažymėjo, kad pagal Prieglobsčio procedūrų direktyvą (2013/32/ES), tarptautinės apsaugos prašymai turi būti teikiami ES valstybių narių teritorijoje. Šioje byloje sudarius sąlygas tokiai situacijai, trečiųjų šalių piliečiams būtų leista teikti prašymus išduoti vizas, kad galėtų prašyti tarptautinės apsaugos. Be to, jis nurodė, kad šis atvejis patenka į nacionalinės teisės taikymo sritį, nes remiantis SESV 79 straipsnio 2 dalies a punktu nebuvo priimta jokia ES priemonė dėl ilgalaikių vizų ir leidimų gyventi humanitariniais pagrindais.

Pagal [Vizų kodekso](#) 32 straipsnio 3 dalį, neigiami sprendimai dėl vizų gali būti skundžiami.

⁽²⁷⁾ 2013 m. gruodžio 19 d. ESTT sprendimas *Rahmanian Koushkaki / Bundesrepublik Deutschland* (DK), C-84/12.

⁽²⁸⁾ 2017 m. kovo 7 d. ESTT sprendimas *X. ir X. / État belge* (DK), C-638/16 PPU. Panašioje byloje EŽTT nusprendė, kad EŽTK netaikoma susitariančiųjų šalių ambasadoms ir konsulatams pateiktiems prašymams išduoti vizą (*M. N. ir kt. prieš Belgiją* (DK), Nr. 3599/18, 2020 m. gegužės 5 d.).

Pavyzdys. *El Hassani* byloje ⁽²⁹⁾ ESTT nagrinėjo Maroko piliečio, pateikusio prašymą išduoti Šengeno vizą, kad galėtų aplankyti savo žmoną ir sūnų, kurie yra Lenkijos piliečiai, bylą. Prašymas išduoti vizą ir vėlesnis prašymas peržiūrėti sprendimą buvo atmesti, nes trūko tikrumo dėl vizos prašytojo ketinimo išvykti iš Lenkijos iki vizos galiojimo pabaigos. ESTT nusprendė, kad Vizų kodekso 32 straipsnio 3 dalis dėl teisių gynimo priemonių turi būti aiškinama taip, kad pagal ją reikalaujama, jog ES valstybės narės numatytų sprendimų atsisakyti išduoti vizą apskundimo procedūrą, kurios procedūrinės taisyklės yra ES valstybių narių vidaus teisės dalykas. Teismas nurodė, kad ši procedūra turi apimti teisminę peržiūrą.

Pagal Konvencijos dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo ⁽³⁰⁾ 19 straipsnį, trečiųjų šalių piliečiai, turintys vienodas visas, gali laisvai judėti visoje Šengeno erdvėje, kol galioja jų vizos ir kol jie vykdo su turima viza susijusias sąlygas. Pagal 21 straipsnį, leidimas gyventi šalyje kartu su kelionės dokumentu tam tikromis aplinkybėmis gali atstoti vizą. Reglamente (EB) Nr. 1030/2002 (iš dalies pakeistame [Reglamentu \(ES\) 2017/1954](#)) nustatyta vienoda leidimų apsigyventi forma. Užsieniečiai, kuriems vizos nereikia, gali laisvai judėti Šengeno teritorijoje ilgiausiai 90 dienų per 180 dienų laikotarpį po pirmo atvykimo, jei tenkina atvykimo sąlygas pagal Šengeno sienų kodeksą ⁽³¹⁾.

1.2. Neteisėto atvykimo prevencija

Pagal ES teisę, Šengeno sienų kodekse reikalaujama, kad ES išorės sienos būtų kertamos tik nustatytuose sienos perėjimo punktuose. ES valstybės narės privalo įdiegti veiksmingą sienų stebėjimo sistemą, kad užkirstų kelią neteisėtam atvykimui, kartu visapusiškai gerbdamos pagrindines teises (Šengeno sienų kodekso 4 ir 13 straipsniai) (taip pat žr. 1.8 ir 10.2 skirsnius).

Siekiant neleisti neteisėtai atvykti į ES teritoriją imtasi teisinių priemonių. [Sankcijų vežėjams direktyvoje](#) (2001/51/EB) nustatytos sankcijos prieš vežėjus, pvz., oro transporto bendroves, kurios į Europos Sąjungą veža dokumentų neturinčius migrantus.

⁽²⁹⁾ 2017 m. gruodžio 13 d. ESTT sprendimas *Soufiane El Hassani / Minister Spraw Zagranicznych*, C-403/16.

⁽³⁰⁾ *Konvencija dėl Šengeno susitarimo*, 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Benilukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos Vyriausybių dėl laipsniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo, įgyvendinimo (OL L 249/19, 2000).

⁽³¹⁾ Pagal [Reglamentą \(ES\) 2018/1240](#), nuo 2021 m. be vizų keliaujantiems asmenims reikės galiojančio Europos kelionės leidimo.

Direktyvoje dėl padėjimo neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi (Direktyva 2002/90/EB) apibrėžta, kas laikoma neteisėtu atvykimu, vykimu tranzitu ir apsigyvenimu, ir nustatytos sankcijos prieš tuos, kas padeda daryti tokius pažeidimus. Tokios sankcijos turi būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios (3 straipsnis). ES valstybės narės gali (tačiau neprivalo) nuspręsti netaikyti sankcijų už humanitarinę pagalbą (1 straipsnio 2 dalis).

1.3. Draudimai atvykti ir Šengeno perspėjimai

Draudimas atvykti – tai uždraudimas asmenims sugrįžti į valstybę, iš kurios jie buvo išsiųsti. Draudimas paprastai galioja nustatytą laikotarpį; taip užtikrinama, kad pavojingais ar nepageidautiniais laikomi asmenys negautų vizos ir nebūtų kitaip įleidžiami į tos valstybės teritoriją.

Pagal ES teisę, draudimai atvykti įvedami į duomenų bazę, vadinamą Šengeno informacine sistema (SIS), prie kurios gali prisijungti ir ja naudotis kitų Šengeno šalių institucijos. Draudimą atvykti nustačiusi valstybė tik tokiu būdu gali praktiškai užtikrinti, kad trečiosios šalies pilietis, kuriam ji uždraudė atvykti, negrįžtų į jos teritoriją, patekdamas į Šengeno erdvę per kitą Šengeno šalį ir tada joje nevaržomai kirsdamas sienas. **SIS. Reglamento dėl patikrinimų kertant sieną** (ES) 2018/1861 24 straipsnyje išvardyti du atvejai, kai valstybė narė privalo įvesti į SIS perspėjimą dėl atsisakymo leisti atvykti ir likti. Pirmasis atvejis susijęs su perspėjimais dėl trečiųjų šalių piliečių, dėl kurių valstybė narė, atlikusi individualų vertinimą, priėmė teisminį arba administracinį sprendimą, kuriame padaryta išvada, kad to asmens buvimas valstybės narės teritorijoje kelia grėsmę viešajai tvarkai, visuomenės saugumui arba nacionaliniam saugumui. Antrasis atvejis susijęs su asmenimis, dėl kurių priimtas sprendimas grąžinti. Pagal reglamento 54 straipsnį, draudimus atvykti galima apskųsti.

Pavyzdys. Prancūzijos Valstybės Taryba (pranc. *Conseil d'État*) byloje *M. et Mme Forabosco* panaikino sprendimą neišduoti vizos M. Forabosco žmonai, kurią Vokietijos institucijos buvo įtraukusios į SIS duomenų bazę dėl to, kad jos prašymas suteikti prieglobstį Vokietijoje buvo atmestas. Prancūzijos Valstybės Taryba nusprendė, jog vien tai, kad SIS duomenų bazėje yra draudimas atvykti, nes buvo nuspręsta nesuteikti prieglobsčio, nėra pakankama priežastis atsisakyti išduoti ilgalaikę Prancūzijos vizą ⁽³²⁾.

⁽³²⁾ Prancūzijos Valstybės Taryba (*Conseil d'État*), *M. et Mme Forabosco*, Nr. 190384, 1999 m. birželio 9 d.

Pavyzdys. *M. Hicham B* byloje Prancūzijos Valstybės Taryba įsakė laikinai sustabdyti sprendimo išsiųsti užsienietį iš šalies, nes jis buvo įtrauktas į SIS duomenų bazę, vykdymą. Tame sprendime išsiųsti užsienietį buvo nurodyta, kad jis įtrauktas į SIS, tačiau nepamirėta, kuri valstybė jį įtraukė. Kadangi sprendimai išsiųsti iš šalies turi būti grindžiami teisiniais ir faktiniais įrodymais, nuspręsta, kad įsakymas išsiųsti šį asmenį yra neteisėtas ⁽³³⁾.

Asmenims, kuriems uždraudžiama atvykti į šalį dėl to, kad buvo įsakyta juos grąžinti pagal [Grąžinimo direktyvos](#) (2008/115/EB) 3 straipsnio 6 dalį, toks draudimas paprastai neturėtų galioti ilgiau kaip 5 metus ⁽³⁴⁾.

Pavyzdys. Byloje *Ouhrami* ⁽³⁵⁾ ESTT išaiškino skirtumą tarp sprendimo grąžinti ir draudimo atvykti. Teismas nurodė, kad, kol neįvykdyta asmens pareiga grįžti, asmens neteisėtą buvimą reglamentuoja sprendimas grąžinti. Asmeniui išvykus iš valstybės narės teritorijos, dėl draudimo atvykti atsiranda teisinių pasekmių, o draudimo atvykti trukmės pradžia turi būti skaičiuojama nuo tos dienos, kai grąžinamas asmuo faktiškai išvyko iš ES teritorijos.

Pagal SIS. [Grąžinimo reglamentą](#) (Reglamentas (ES) 2018/1860), atlikus parengiamuosius darbus, SIS bus užregistruotas ir pats sprendimas grąžinti. Jei kita valstybė narė nori išduoti arba pratęsti leidimą gyventi ar ilgalaikę vizą asmeniui, kuriam taikomas sprendimas grąžinti kartu su draudimu atvykti, ji turi konsultuotis su atitinkama valstybe nare.

Draudimai atvykti į šalį, nustatyti ne pagal SIS patikrinimų kertant sieną reglamentą ir Grąžinimo direktyvą, oficialiai neatima galimybės kitoms valstybėms leisti tokiems asmenims atvykti į Šengeno erdvę. Tačiau kitos valstybės gali atsižvelgti į draudimus atvykti spręsdamos, ar reikia išduoti tokiam asmeniui vizą arba leisti jam atvykti. Todėl draudimai gali turėti poveikį visoje Šengeno erdvėje, nepaisant to, kad toks draudimas gali būti aktualus tik jį nustačiusiai valstybei, laikinai tą asmenį nepageidautinu, pavyzdžiui, dėl jo keliamos grėsmės politiniam stabilumui: vienai ES valstybei narei paskelbus Šengeno perspėjimą dėl Rusijos politiko, Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos (PACE) narys negalėjo atvykti į parlamento posėdžius Prancūzijoje.

⁽³³⁾ Prancūzijos Valstybės Taryba (*Conseil d'État*), *M. Hicham B*, Nr. 344411, 2010 m. lapkričio 24 d.

⁽³⁴⁾ 2013 m. rugsėjo 19 d. ESTT sprendimas *Baudžiamoji byla prieš Gjoko Filev ir Adnan Osmani*, C-297/12.

⁽³⁵⁾ 2017 m. liepos 26 d. ESTT sprendimas *Baudžiamoji byla prieš Mossa Ouhrami*, C-225/16.

Šis klausimas išsamiai apsvarstytas PACE Teisės reikalų ir žmogaus teisių komiteto 2011 m. spalio mėn. posėdyje, po kurio buvo parengtas pranešimas dėl judėjimo laisvės apribojimų, kurie yra bausmė už politines pažiūras⁽³⁶⁾.

Pagal EŽTK, asmens įtraukimas į SIS duomenų bazę yra savarankiškas valstybės narės veiksmas, kurio ji imasi pagal ES teisę. Todėl galima pateikti skundą EŽTT, kad ta valstybė, įtraukdama asmenį į sąrašą ar jo neišbraukdama iš šio sąrašo, pažeidė EŽTK.

Pavyzdys. Byloje *Dalea prieš Prancūziją*⁽³⁷⁾ buvo nagrinėjamas atvejis, kai Rumunijos pilietis, kurio vardą ir pavardę Prancūzija buvo įtraukusi į SIS duomenų bazę dar iki Rumunijos įstojimo į ES, negalėjo užsiimti verslu, teikti paslaugų ar jomis naudotis nė vienoje Šengeno erdvės valstybėje. Jo skundas, kad taip pažeidžiama jo teisė užsiimti profesine veikla (ši teisė saugoma pagal EŽTK 8 straipsnį dėl teisės į privatų ir šeimos gyvenimą), buvo pripažintas nepriimtiniu. Šioje kolegijos nutartyje dėl užregistravimo SIS duomenų bazėje ir jo padarinių Teismas pripažino, kad valstybė turi didesnę diskreciją spręsti, kaip apsaugoti asmenis nuo nepagrįstų sprendimų, tada, kai tai susiję su atvykimu į jos teritoriją, negu tada, kai tai susiję su išsiuntimu iš jos.

EŽTT taip pat turėjo nuspręsti, kokį poveikį turi draudimas keliauti, nustatytas dėl to, kad asmuo buvo įtrauktas į JT tvarkomą įtariamųjų terorizmu sąrašą, taip pat siekiant užkirsti kelią nacionalinių ar užsienio šalies imigracijos įstatymų pažeidimui.

Pavyzdys. Bylą *Nada prieš Šveicariją*⁽³⁸⁾ iškėlė Italijos ir Egipto pilietis, gyvenantis Italijos anklave Šveicarijoje (Campione d'Italia), kurį Šveicarijos valdžios institucijos, įgyvendindamos JT Saugumo Tarybos sankcijas prieš terorizmą, buvo įtraukusios į federalinį su Talibanu susijusių asmenų registrą. Dėl to, kad pareikškimą Teismui pateikęs asmuo buvo įtrauktas į šį sąrašą, jis negalėjo išvykti iš Italijos anklavo, o jo prašymai išbraukti iš sąrašo nebuvo patenkinti. EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad Šveicarijos valdžios institucijos, taikydamos JT rezoliucijas dėl kovos su terorizmu,

⁽³⁶⁾ Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja, 2012 m. birželio 29 d. priimta Rezoliucija 1894 (2012) dėl judėjimo laisvės apribojimų, kaip bausmių už politines pažiūras, nepriimtimumo.

⁽³⁷⁾ EŽTT, *Dalea prieš Prancūziją* (sprendimas), Nr. 964/07, 2010 m. vasario 2 d.

⁽³⁸⁾ EŽTT sprendimas *Nada prieš Šveicariją* (DK), Nr. 10593/08, 2012 m. rugsėjo 12 d.

naudojosi tam tikra diskrecija. Teismas taip pat nustatė, kad Šveicarija pažeidė pareiškėjo teises pagal EŽTT 8 straipsnį, nes iškart nepranešė Italijai arba JT įsteigtam Sankcijų komitetui, kad pareiškėjas nekelia pagristų įtarimų, ir neatsižvelgė į jam taikomų sankcijų poveikį jo konkrečiomis aplinkybėmis. Be to, Teismas nustatė, kad Šveicarija pažeidė EŽTK 13 straipsnį kartu su 8 straipsniu, nes pareiškėjas negalėjo jokiais efektyviomis priemonėmis pasiekti, kad jo vardas ir pavardė būtų išbraukti iš minėto sąrašo.

Nustatant draudimus keliauti turi būti gerbiama teisė išvykti iš bet kurios šalies, kaip nustatyta EŽTK protokolo Nr. 4 2 straipsnyje.

Pavyzdys. Bylą *The Stamose prieš Bulgariją* ⁽³⁹⁾ iškėlė Bulgarijos pilietis, kuriam Bulgarijos institucijos buvo dvejiems metams nustačiusios draudimą keliauti dėl JAV imigracijos įstatymų pažeidimų. EŽTT, šioje byloje pirmą kartą vertindamas, ar draudimas keliauti, kuriuo siekiama užkirsti kelią nacionalinių arba užsienio šalies imigracijos įstatymų pažeidimams, atitinka EŽTK protokolo Nr. 4 2 straipsnį, nustatė, kad visiškas ir besąlyginis draudimas pareiškėjui keliauti į visas užsienio šalis dėl to, kad jis pažeidė vienos šalies imigracijos įstatymus, yra neproporcingas.

1.4. Patikrinimai sienos perėjimo punktuose

Pagal ES teisę, norėdami kirsti ES išorės sienas, trečiųjų šalių piliečiai privalo tenkinti atvykimo ir išvykimo sąlygas. Jei įvažiuoti neleidžiama, valdžios institucijos turi priimti sprendimą, kuriame būtų nurodytos tikslios atsisakymo priežastys (**Šengeno sienų kodekso** 14 straipsnis). Pagal Šengeno sienų kodekso 14 straipsnio 3 dalį, asmenys, kuriems atsisakyta leisti atvykti, turi teisę pateikti apeliaciją. Teisę laisvai judėti ES turintiems trečiųjų šalių piliečiams taikomos lengvatinės ES išorės sienų perėjimo taisyklės (3 straipsnis ir 8 straipsnio 6 dalis).

Pagal Šengeno sienų kodekso 4 straipsnį, vykdant sienų kontrolės užduotis yra privaloma visapusiškai gerbti žmogaus orumą ⁽⁴⁰⁾. Patikrinimus sienos perėjimo punktuose reikia atlikti taip, kad asmenys nebūtų diskriminuojami dėl lyties, rasinės arba etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus

⁽³⁹⁾ EŽTT sprendimas *Stamose prieš Bulgariją*, Nr. 29713/05, 2012 m. lapkričio 27 d.

⁽⁴⁰⁾ Žr. 2013 m. sausio 17 d. ESTT sprendimą *Mohamad Zakaria*, C-23/12.

arba seksualinės orientacijos. Yra sukurtas Šengeno *acquis* taikymo, įskaitant pagarbą pagrindinėms teisėms, vertinimo ir stebėsenos mechanizmas (Reglamentas (ES) Nr. 1053/2013).

Pagal EŽTK, yra nustatyta, jog reikalavimas, kad moteris musulmonė konsulate per tapatybės patikrą nusiimtų galvos apdangalą arba kad vyras sikhas oro uoste per saugumo patikrą nusiimtų turbaną, nepažeidžia jų teisės į religijos laisvę, kuri nustatyta EŽTK 9 straipsnyje ⁽⁴¹⁾.

Byloje *Ranjit Singh prieš Prancūziją* JT Žmogaus teisių komitetas nutarė, jog reikalavimas, kad vyras sikhas oficialaus asmens dokumento nuotraukoje nedėvėtų turbano, yra **Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto** (TPPTP) 18 straipsnio pažeidimas. Jis nesutiko su argumentu, kad reikalavimas asmens dokumento nuotraukoje būti be galvos apdangalo yra būtinas visuomenės saugumui ir viešajai tvarkai užtikrinti. Sprendimą JT Žmogaus teisių komitetas argumentavo tuo, kad valstybė nepaaiškino, kodėl sikho turbaną dėvintį asmenį būtų sunkiau atpažinti, nors jis tą turbaną dėvi nuolat, arba kaip dėl to padidėtų dokumentų klastojimo ar padirbinėjimo tikimybė. Komitetas atsižvelgė ir į tai, kad asmuo, kuris buvo tapatybės dokumentui nufotografuotas be turbano, gali vėliau būti verčiamas nusiimti turbaną per tapatybės patikras ⁽⁴²⁾.

1.5. Šengeno erdvės vidaus sienos

Pagal ES teisę, **Šengeno sienų kodeksu** (Reglamentas (ES) 2016/399) panaikinta Šengeno erdvės vidaus sienų kontrolė, išskyrus išimtinius atvejus (III antraštinės dalies II skyrius). ESTT sprendimu, valstybės negali vykdyti vidaus sienų stebėjimo, kurio poveikis prilygsta patikrinimams kertant sieną ⁽⁴³⁾. Šengeno erdvės vidaus sienų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis yra leidžiamas remiantis įrodymais dėl neteisėto gyvenimo šalyje, tačiau ribojamas, pavyzdžiui, jo intensyvumas ir dažnis ⁽⁴⁴⁾.

⁽⁴¹⁾ EŽTT, *Phull prieš Prancūziją* (sprendimas), Nr. 35753/03, 2005 m. sausio 11 d.; EŽTT, *El Morsli prieš Prancūziją* (sprendimas), Nr. 15585/06, 2008 m. kovo 4 d.

⁽⁴²⁾ JT Žmogaus teisių komitetas, *Ranjit Singh prieš Prancūziją*, pranešimai Nr. 1876/2000 ir 1876/2009, 2011 m. liepos 22 d. išvados, 8.4 punktas. Taip pat žr. JT Žmogaus teisių komitetas, *Mann Singh prieš Prancūziją*, pranešimas Nr. 1928/2010, 2013 m. liepos 19 d. nuomonė.

⁽⁴³⁾ 2010 m. birželio 22 d. ESTT sprendimo *Aziz Melki ir Selim Abdeli* (DK), sujungtos bylos C-188/10 ir C-189/10, 74 punktas.

⁽⁴⁴⁾ 2012 m. liepos 19 d. ESTT sprendimas *Atiqullah Adil / Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel*, C-278/12 PPU.

Pavyzdys. Byloje *Bundesrepublik Deutschland / Touring tours* ⁽⁴⁵⁾ ESTT nusprendė, kad Šengeno sienų kodekso 21 straipsnis draudžia nacionalinės teisės aktus, kuriais reikalaujama, kad kiekviena tolimojo susisiekimo autobusų transporto įmonė, teikianti tarpvalstybines paslaugas Šengeno erdvėje, tikrintų keleivių pasus ir leidimus gyventi prieš jiems kertant vidaus sieną, siekiant užkirsti kelią trečiųjų šalių piliečių, neturinčių kelionės dokumentų, vežimui. Tai reikštų patikrinimus valstybės narės teritorijoje, kurie prilygsta patikrinimams kertant sieną, ir todėl jie yra draudžiami.

Valstybėms narėms išimties tvarka nustačius laikiną vidaus sienų kontrolę, apie tai skelbiama Europos Komisijos interneto svetainėje ⁽⁴⁶⁾. Laikina įvedus pasienio kontrolę, ES vidaus siena netampa išorės siena.

Pavyzdys. *Arib* byloje ⁽⁴⁷⁾ ESTT nagrinėjo, ar vidaus siena, prie kurios, pagal Šengeno sienų kodeksą (Reglamentas (ES) 2016/399), buvo atnaujinta sienų kontrolė, gali būti prilyginta išorės sienai pagal Grąžinimo direktyvą (2008/115/EB). ESTT pažymėjo, kad Grąžinimo direktyva ir toliau taikoma, jei valstybė narė atnaujina sienų kontrolę prie savo vidaus sienos. Teismas nusprendė, kad vidaus sienų ir išorės sienų sąvokos negali būti taikomos kartu, o vidaus sienos, prie kurių atkuriamą sienų kontrolė, negali būti laikomos išorės sienomis. ESTT padarė išvadą, kad galimybė netaikyti direktyvos pasienio atvejais neapima neteisėtų migrantų, kurie buvo sulaikyti prie vidaus sienos, prie kurios atnaujinta sienų kontrolė, situacijos.

1.6. Vietinis eismas per sieną

Pagal ES teisę, vietinio eismo per sieną tvarka (Reglamentas (EB) Nr. 1931/2006) nukrypsta nuo bendrųjų taisyklių, reglamentuojančių asmenų, kurie kerta ES valstybių narių išorės sienas, pasienio kontrolę. Kaimyninės trečiosios šalies pasienio teritorijoje gyvenantiems gyventojams palengvinami kriterijai ir sąlygos, kurių reikia laikytis kertant išorės sausumos sieną, taip

⁽⁴⁵⁾ 2018 m. gruodžio 13 d. ESTT sprendimas *Bundesrepublik Deutschland / Touring tours und Travel GmbH ir Sociedad de Transportes SA*, C-412/17 ir C-474/17.

⁽⁴⁶⁾ Žr. Europos Komisija, Migracijos ir vidaus reikalų generalinis direktoratas, *Ką mes darome, politika, Šengenas, sienos ir vizos; Šengeno erdvė, laikinas sienų kontrolės atnaujinimas*.

⁽⁴⁷⁾ 2019 m. kovo 19 d. ESTT sprendimas *Préfet des Pyrénées-Orientales / Abdelaziz Arib* (DK), C-444/17.

stiprinant ES santykius su kaimyninėmis šalimis. Šia tvarka užtikrinama, kad sienos su ES kaimynėmis netaptų kliūtimi prekybai, socialiniams ir kultūriniais mainams ar regioniniam bendradarbiavimui.

Pagal Vietinio eismo per sieną reglamento 4 straipsnį, pasienio gyventojai, turintys vietinio eismo per sieną leidimą, gali įvažiuoti į kaimyninę valstybę, jei jie turi galiojantį kelionės dokumentą ir dėl jų SIS nėra perspėjimo, kuris neleistų jiems atvykti į Šengeno erdvę. Vizos nereikalingos, pasų nereikia antspauduoti, netikrinamas kelionės tikslas ir pragyvenimo lėšų turėjimas. Vietinio eismo per sieną leidimo turėtojai įgyja teisę nepertraukiamai būti šalyje iki 3 mėnesių (5 straipsnis). ESTT nagrinėjo vietinio eismo per sieną leidimo turėtojų buvimo šalyje klausimą.

Pavyzdys. *Shomodi* bylą⁽⁴⁸⁾ iškėlė Ukrainos pilietis, turėjęs vietinio eismo per sieną leidimą, kuris jam leido atvykti į Vengrijos pasienio zoną. Šengeno erdvėje jis buvo ilgiau nei 3 mėnesius per 6 mėnesių laikotarpį, todėl jam buvo uždrausta įvažiuoti į Vengriją. ESTT išskyrė laiko apribojimą pagal vietinio eismo per sieną tvarką ir Šengeno apribojimą – 90 dienų per 180 dienų laikotarpį. Teismas pažymėjo, kad Vietinio eismo per sieną reglamente nustatytas apribojimas, būdingas nepertraukiamam buvimui, o teisės aktuose nenurodyta, kad 3 mėnesių apribojimas turi būti taikomas per tą patį 6 mėnesių laikotarpį. Teismas taip pat išaiškino, kad vietinio eismo per sieną leidimo turėtojo buvimas nutraukiamas, kai tik asmuo kerta sieną grįždamas į trečiąją šalį, kurioje gyvena, neatsižvelgiant į tai, kaip dažnai kertama siena. Pasienio gyventojui vėl atvykus į Šengeno erdvę, maksimalus 3 mėnesių laikotarpis pradedamas skaičiuoti iš naujo.

Vietinio eismo per sieną leidimo turėtojai gali būti valstybės pasienio zonoje, kuri tęsiasi ne daugiau kaip 30 km (išimtiniais atvejais – 50 km) nuo sienos. Pagal [Reglamentą \(ES\) Nr. 1342/2011](#), Kaliningrado (Rusijos sudėtyje esančio eksklavo) atveju vietinio eismo per sieną tvarka taikoma visoje Kaliningrado srityje.

⁽⁴⁸⁾ 2013 m. kovo 21 d. ESTT sprendimas *Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőrkapitányság Záhony Határrendészeti Kirendeltsége / Oskar Shomodi*, C-254/11.

1.7. Tranzito zonos

Valstybės kartais bando teigti, kad asmenys tranzito zonose nepriklauso jų jurisdikcijai.

Pagal ES teisę, Grąžinimo direktyvos 4 straipsnio 4 dalyje nustatytas būtinas teisės yra privaloma užtikrinti ir tiems asmenims, kurie buvo sulaikyti ar suimti dėl neteisėto sienos kirtimo. Su jais negali būti elgiamasi mažiau palankiai nei su kitais neteisėtoje padėtyje esančiais migrantais, o *negrąžinimo* principo turi būti laikomasi visada.

Pagal EŽTK, gali būti nustatyta, kad valstybė yra atsakinga už jos tranzito zonoje esančius asmenis.

Pavyzdys. Byloje *Amuur prieš Prancūziją* ⁽⁴⁹⁾ pareiškimus Teismui pateikęs asmenys buvo sulaikyti Paryžiaus oro uosto tranzito zonoje. Prancūzijos institucijos teigė, kad jie nepateko į Prancūzijos jurisdikciją, nes nebuvo oficialiai „atvykę“ į Prancūziją. EŽTT su tuo nesutiko ir nusprendė, kad tuo metu galiojusios nacionalinės teisės nuostatos nepakankamai užtikrina pareiškėjų teisę į laisvę pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalį.

Pavyzdys. Byloje *Z. A. ir kt. prieš Rusiją* ⁽⁵⁰⁾ pareiškimus Teismui pateikęs asmenys buvo sulaikyti Rusijos oro uosto tranzito zonoje. Rusijos vyriausybė teigė, kad pareiškėjai nepriklauso Rusijos jurisdikcijai. Tačiau EŽTT su tuo nesutiko ir padarė išvadą, kad pareiškėjų laikymas tranzito zonoje prilygo *de facto* laisvės atėmimui, dėl kurio buvo pažeista EŽTK 5 straipsnio 1 dalis. Teismas taip pat nustatė EŽTK 3 straipsnio pažeidimą, nes sąlygos tranzito zonoje buvo tokios, kad sukėlė pareiškėjams dvasinių kančių, pažeidė jų orumą ir juos pažemino.

Pavyzdys. Byloje *Ilias ir Ahmed prieš Vengriją* ⁽⁵¹⁾ EŽTT dar kartą patvirtino, kad prie sausumos sienų nustatytos tranzito zonos priklauso Vengrijos jurisdikcijai.

⁽⁴⁹⁾ EŽTT sprendimas *Amuur prieš Prancūziją*, Nr. 19776/92, 1996 m. birželio 25 d., 52–54 punktus. Taip pat žr. EŽTT sprendimą *Nolan ir K. prieš Rusiją*, Nr. 2512/04, 2009 m. vasario 12 d.; EŽTT sprendimą *Riad ir Idiab prieš Belgiją*, Nr. 29787/03 ir 29810/03, 2008 m. sausio 24 d.

⁽⁵⁰⁾ EŽTT sprendimas *Z. A. ir kt. prieš Rusiją*, Nr. 61411/15 ir trys kiti, 2017 m. kovo 28 d.

⁽⁵¹⁾ EŽTT sprendimas *Ilias ir Ahmed prieš Vengriją* (DK), Nr. 47287/15, 2019 m. lapkričio 21 d., 186 punktas.

1.8. Galimybė naudotis prieglobsčio procedūromis

Negalėdami gauti galiojančio kelionės dokumento, prieglobsčio prašytojai dažnai pasiekia sieną be galiojančių dokumentų arba kerta sieną neteisėtai. Nepriklausomai nuo to, kur jie aptinkami ar sulaikomi – atviroje jūroje, pasienyje ar teritorijoje, – jei jie pareiškia norą prašyti prieglobsčio, jie turi būti nukreipiami pagal atitinkamas nacionalines procedūras. Pagal ES ir ET teisę, *negražinimo* principu draudžiama išsiųsti asmenis, kurie prašo apsaugos nuo persekiojimo ar didelės žalos, prieš tai neįvertinus jų prašymo (taip pat žr. 4 skyrių).

Pagal ES teisę, ES chartijoje yra nustatyta teisė į prieglobstį (18 straipsnis) ir draudimas *gražinti* (19 straipsnis). Pagal **Šengeno sienų kodekso** 4 straipsnį, pasienio kontrolės veikla turi visiškai atitikti **1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso** reikalavimus ir įsipareigojimus, susijusius su galimybe gauti tarptautinę apsaugą, ypač su *negražinimo* principu. Šie reikalavimai taikomi visai sienų kontrolei, įskaitant patikrinimus oficialiuose sienos perėjimo punktuose ir sienų stebėjimo veiklą prie sausumos ar jūros sienų, įskaitant tą, kuri vykdoma atviroje jūroje.

ES prieglobsčio *acquis* taikomas tik nuo tada, kai asmuo atvyksta į pasienį, įskaitant teritorinius vandenis ir tranzito zonas (**Prieglobsčio procedūrų direktyvos** (2013/32/ES) 3 straipsnio 1 dalis). Direktyvos 6 straipsnyje pateikiama išsami informacija apie galimybę naudotis prieglobsčio procedūra. Visų pirma pagal 6 straipsnio 1 dalį, valstybės privalo užregistruoti prašymus per 3 darbo dienas arba, jeigu prašymai pateikiami institucijoms, kurios nėra kompetentingos juos registruoti, – per 6 darbo dienas. Tokios institucijos taip pat yra teisimai⁽⁵²⁾. Pagal 6 straipsnio 2 dalį, valstybės privalo užtikrinti, kad asmenims būtų suteikta tikra galimybė prašymus pateikti kuo greičiau. Pagal direktyvos 8 straipsnį, jei yra požymių, kad pasienyje esantys asmenys gali norėti pateikti prašymą suteikti prieglobstį, valstybės narės privalo suteikti jiems informaciją apie galimybę tai padaryti.

Prieglobsčio procedūrų direktyvos 43 straipsnyje leista prašymus suteikti prieglobstį nagrinėti pasienyje arba tranzito zonose. Čia galima nuspręsti, ar prašymas yra priimtinas, ar ne. Be to, tokiomis aplinkybėmis, kai pagal direktyvos 31 straipsnio 8 dalį, gali būti taikomos paspartintos procedūros, pasienyje

⁽⁵²⁾ ESTT sprendimo *Ministerio Fiscal / VL*, C-36/20 PPU, 2020 m. birželio 25 d., 59–68 punktai.

galima priimti sprendimus ir dėl prašymo esmės. Šiais atvejais taikomi tie patys pagrindiniai principai ir garantijos kaip ir tada, kai prieglobsčio prašymai pateikiami esant valstybės teritorijoje. 43 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad taikant procedūras pasienyje sprendimas turi būti priimamas per ne ilgiau kaip 4 savaites nuo prašymo pateikimo, antraip prašytojui turi būti leista atvykti į valstybės teritoriją, kur būtų nagrinėjamas jo prašymas. Pagal 24 straipsnio 3 dalį, įprastų pasienio procedūrų negalima taikyti pažeidžiamiems prašytojams, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, pvz., išžaginimo ar kitokio didelio smurto aukoms, jeigu jiems reikiamos paramos neįmanoma suteikti pasienyje. 25 straipsnio 6 dalies b punkte nustatyti tam tikri nelydimų vaikų pasienyje pateiktų prašymų nagrinėjimo apribojimai. Šios nuostatos netaikomos Airijai, kuriai tebegalioja 2005 m. [Direktivos 2005/85/EB](#) 35 straipsnio nuostatos.

Pagal EŽTK, konkreti teisė į prieglobstį nėra numatyta. Tačiau EŽTK 3 straipsnyje draudžiama atsisakyti suteikti pagalbą asmeniui pasienyje ar kitoje valstybės jurisdikcijai priklausančioje vietoje, jeigu jam dėl to grėstų pavojus patirti kankinimų ar kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamam.

Pavyzdys. Bylą *Kebe ir kt. prieš Ukrainą*⁽⁵³⁾ iškėlė Eritrėjos piliečiai, kurie pateko į komercinį laivą, prisišvartavusį Ukrainos uoste ir plaukusį į Saudo Arabiją. EŽTT nustatė, kad Ukrainos valdžios institucijos pažeidė EŽTK, nes neleido pareiškėjams išsilaipinti ir prašyti prieglobsčio. Nors nebuvo neginčijamų įrodymų, kad pareiškėjai prašė prieglobsčio Ukrainoje, EŽTT manė, kad, atsižvelgiant į tuo metu turimą objektyvią informaciją, Saudo Arabijoje grėsė rimtas pavojus, kad jie bus grąžinti į Eritrėją, o Ukraina nenagrinėjo jų prašymo pagal EŽTK 3 straipsnį.

Pavyzdys. Byloje *M. A. ir kt. prieš Lietuvą*⁽⁵⁴⁾ pareiškėjai, pabėgę iš Čėčėnijos Respublikos, tris kartus bandė kirsti Lietuvos ir Baltarusijos sieną. Nors kiekvieną kartą jie teigė, kad siekia tarptautinės apsaugos, jiems buvo atsisakyta leisti atvykti, motyvuojant tuo, kad jie neturėjo reikiamų kelionės dokumentų. Lietuvos pasieniečiai nepriėmė jų prašymų suteikti prieglobstį ir neperdavė jų kompetentingai institucijai nagrinėti ir statusui nustatyti, kaip reikalaujama pagal vidaus teisę. EŽTT nustatė, kad nebuvo įvertinta, ar

⁽⁵³⁾ EŽTT sprendimas *Kebe ir kt. prieš Ukrainą*, Nr. 12552/12, 2017 m. sausio 12 d.

⁽⁵⁴⁾ EŽTT sprendimas *M. A. ir kt. prieš Lietuvą*, Nr. 59793/17, 2018 m. gruodžio 11 d. Taip pat žr. EŽTT sprendimą *M. K. ir kt. prieš Lenkiją*, Nr. 40503/17, 42902/17 ir 43643/17, 2020 m. liepos 23 d.

saugu grąžinti pareiškėjus į Baltarusiją – šalį, kuri nėra EŽTK šalis. Teismas nusprendė, kad neleidimas pareiškėjams pateikti prašymų suteikti prieglobstį ir jų išsiuntimas į Baltarusiją prilygsta EŽTK 3 straipsnio pažeidimui.

Kraštutiniais atvejais asmens perkėlimas, išdavimas arba išsiuntimas gali prieštarauti ir EŽTK 2 straipsniui, kuriuo ginama teisė į gyvybę⁽⁵⁵⁾.

1.9. Priverstinis apgrėžimas ir sugrąžinimas jūroje

Į ES ir ET valstybių narių teritoriją galima atvykti oru, sausuma arba jūra. Vykdamt sienų stebėjimo operacijas jūroje būtina ne tik gerbti žmogaus teises ir taikyti pabėgėlių teisę – jos turi atitikti ir tarptautinės jūrų teisės normas.

Veiksmus atviroje jūroje reglamentuoja JT jūrų teisės konvencija, taip pat Tarptautinė konvencija dėl žmogaus gyvybės apsaugos jūroje (SOLAS) ir Tarptautinė jūrų paieškos ir gelbėjimo konvencija (SAR). Šiuose teisės dokumentuose yra nustatyta pareiga padėti jūroje nelaimės ištiktiems asmenims ir juos gelbėti. Be to, laivo kapitonas privalo jūroje išgelbėtus asmenis pristatyti į „saugią vietą“. Pagal tokias nuostatas, vienas prieštaravingiausių klausimų yra tai, kur reikia išlaipinti jūroje išgelbėtus arba sulaikytus asmenis.

Priverstinis apgrėžimas ir sugrąžinimas kelia klausimų dėl suderinamumo su *negrąžinimo* principu ir teise išvykti iš bet kurios šalies. Priverstinio apgrėžimo jūroje atveju asmenys priversti grįžti į trečiąją šalį, iš kurios jie išvyko. Vykdamt grąžinimą, asmenims neleidžiama išvykti iš trečiosios šalies teritorijos arba, jei jie jau yra atviroje jūroje, neleidžiama pasiekti ES valstybių narių teritorinės jūros.

Pagal ES teisę, Šengeno sienų kodekso 13 straipsnyje, skaitomame kartu su 3 ir 4 straipsniais, nustatyta, kad sienų stebėjimas turi užkirsti kelią neleistinam sienos kirtimui, sutrukdyti asmenims ir juos atgrasyti nuo patikrinimų sienos perėjimo punktuose vengimo, tačiau kartu turi būti laikomasi *negrąžinimo* principo. **Jūrų sienų reglamentu** (Reglamentas (ES) Nr. 656/2014) reglamentuojamas ES valstybių narių vykdomas išorės jūrų sienų stebėjimas vykdamt

⁽⁵⁵⁾ EŽTT sprendimas *N. A. prieš Suomiją*, Nr. 25244/18, 2019 m. lapkričio 14 d.

operatyvinį bendradarbiavimą su *Frontex*. 4 straipsniu užtikrinama pagrindinių teisių apsauga ir *negražinimo* principo laikymasis. Jūrų sienų reglamento 10 straipsnyje numatyta išgelbėtų asmenų išlaipinimo tvarka.

Pagal ET teisę, EŽTK taikoma visiems, kas priklauso kurios nors ET valstybės narės jurisdikcijai. EŽTT kelis kartus ⁽⁵⁶⁾ nusprendė, kad asmenys gali priklausyti valstybės jurisdikcijai, kai ji tų asmenų atžvilgiu imasi kontrolės priemonių atviroje jūroje. 2012 m. byloje prieš Italiją EŽTT didžioji kolegija nustatė migrantų, siekiančių išsilaipinti Europos sausumos teritorijoje, teises ir tokiomis atvejais valstybėms tenkančias pareigas.

Pavyzdys. Byloje *Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją* ⁽⁵⁷⁾ pareiškimus Teismui pateikę asmenys buvo kartu su maždaug 200 migrantų (prieglobsčio prašytojų ir kitų asmenų) grupe Italijos pakrantės apsaugos tarnybų sulaukyti atviroje jūroje, Maltai priskirtoje paieškos ir gelbėjimo zonoje. Pagal Italijos ir Libijos susitarimą, šie migrantai buvo iškart grąžinti į Libiją be jokios galimybės prašyti prieglobsčio. Nebuvo užrašyti nei jų vardai ir pavardės, nei kokios šalies jie piliečiai. EŽTT pažymėjo, kad padėtis Libijoje yra gerai žinoma; tuo galima įsitikinti iš daugybės šaltinių. Todėl, Teismo manymu, Italijos institucijos žinojo arba turėjo žinoti, kad jeigu pareiškėjai bus grąžinti į Libiją kaip neteisėtai šalyje esantys migrantai, elgesys su jais gali prieštarauti EŽTK ir jiems nebus suteikta jokios apsaugos. Italijos institucijos taip pat žinojo, arba turėjo žinoti, jog trūksta garantijų, kad pareiškėjai bus apsaugoti nuo savavališko grąžinimo į kilmės šalis, tarp jų Somalį ir Eritrėją. Italijos valdžios institucijoms derėjo atsižvelgti ypač į tai, kad netaikyta jokia prieglobsčio procedūra, o Libijos valdžios institucijų neįmanoma priversti pripažinti Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro (UNHCR) suteikto pabėgėlio statuso.

EŽTT patvirtino, jog vien tai, kad pareiškėjai neprašė prieglobsčio arba nesakė, kas jiems gresia dėl to, kad Libijoje nėra prieglobsčio sistemos, neatleidžia Italijos nuo jos įsipareigojimų pagal EŽTK 3 straipsnį. Teismas pakartojo, kad Italijos institucijoms derėjo įsitikinti, kaip Libijos institucijos vykdo savo tarptautinius pabėgėlių apsaugos įsipareigojimus. Todėl perdavus pareiškėjus Libijai buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis, nes dėl to kilo jų grąžinimo į kitas šalis rizika.

⁽⁵⁶⁾ EŽTT, *Xhavara ir kt. prieš Italiją ir Albaniją* (nutartis), Nr. 39473/98, 2001 m. sausio 11 d.; EŽTT sprendimas *Medvedyev ir kt. prieš Prancūziją* (DK), Nr. 3394/03, 2010 m. kovo 29 d.

⁽⁵⁷⁾ EŽTT sprendimas *Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją* (DK), Nr. 27765/09, 2012 m. vasario 23 d.

Svarbiausios nuostatos

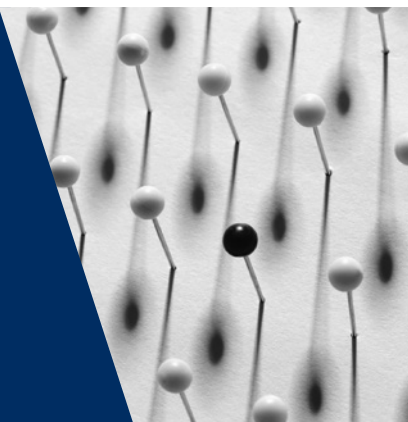
- Valstybės turi teisę spręsti, ar leisti užsieniečiams atvykti į jų teritoriją, tačiau jos privalo laikytis ES teisės normų, EŽTK ir taikomų žmogaus teisių garantijų (žr. šio skyriaus įvadą).
- ES teisė ir EŽTK draudžia nepriimti asmenų pasienyje ir grąžinti juos į valstybes, kuriose jiems gresia persekiojimas ar kita didelė žala (*grąžinimo draudimas*) (žr. šio skyriaus įvadą).
- ES teisėje yra nustatytos bendros trumpalaikių vizų išdavimo taisyklės ES valstybėms narėms (žr. 1.1 skirsnį).
- ES teisėje yra nustatytos apsaugos priemonės, taikomos vykdant sienų kontrolę (žr. 1.4 skirsnį) ir sienų stebėjimo veiksmus, ypač jūroje (žr. 1.9 skirsnį).
- Pagal ES teisę, visų pirma Šengeno *acquis*, asmenys Šengeno erdvėje gali laisvai keliauti per sienas netikrinami (žr. 1.1 skirsnį).
- ES teisėje nustatyta vietinio eismo per sieną tvarka palengvina pasienio teritorijų gyventojams kirsti valstybės narės išorės sausumos sieną (žr. 1.6 skirsnį).
- Pagal ES teisę, Šengeno šaliai uždraudus asmeniui atvykti į jos teritoriją, jis negali patekti į visą Šengeno erdvę (žr. 1.3 skirsnį).
- ES chartijoje yra nustatyta teisė į prieglobstį ir draudimas *grąžinti*. ES prieglobsčio *acquis* taikomas nuo tada, kai asmuo atvyksta prie ES sienos. EŽTK nenumato pačios teisės į prieglobstį, tačiau draudžiama atsisakyti priimti asmenį ir taip sukelti jam kankinimo ar kitokio netinkamo elgesio pavojų (žr. 1.8 skirsnį).
- Pagal EŽTK, tam tikromis aplinkybėmis yra ribojama valstybės teisė sulaukyti migrantą pasienyje arba atsisakyti jį priimti (žr. šio skyriaus įvadą ir 1.7, 1.8 ir 1.9 skirsnius), nepaisant to, ar migrantas yra tranzito zonoje, ar kitoje vietoje, priklausiančioje tos valstybės jurisdikcijai.

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo pateiktas [gairės](#). Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite skyriuje „[Papildoma literatūra](#)“.

2

Didelės apimties ES informacinių technologijų sistemos ir sąveika

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>Vizų informacinės sistemos reglamentas, Reglamentas (EB) Nr. 767/2008</p> <p>Sprendimas dėl teisėsaugos institucijų prieigos prie VIS, 2008/633/TVR</p> <p>EURODAC reglamentas, Reglamentas (EB) Nr. 603/2013</p> <p>SIS reglamentas, Reglamentas (ES) 2018/1862; SIS. Reglamentas dėl patikrinimų kertant sieną, Reglamentas (ES) 2018/1861; SIS. Grąžinimo reglamentas, Reglamentas (ES) 2018/1860</p> <p>AIS reglamentas, Reglamentas (ES) 2017/2226</p> <p>ETIAS reglamentas, Reglamentas (ES) 2018/1240</p> <p>ECRIS-TCN reglamentas, Reglamentas (ES) 2019/816</p> <p>Europol reglamentas, Reglamentas (ES) 2016/794</p> <p>eu-LISA reglamentas, Reglamentas (ES) 2018/1726</p>	<p>ES IT sistemos</p>	<p>EŽTK 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą)</p> <p>Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (Konvencija Nr. 108)</p> <p>Atnaujinta Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (atnaujinta Konvencija Nr. 108)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>S. ir Harper</i> (DK), Nr. 30562/04 ir 30566/04, 2008 m. (pirštų atspaudų saugojimas)</p>

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>Sąveikumo reglamentas – sienos ir vizos, Reglamentas (ES) 2019/817</p> <p>Sąveikumo reglamentas – prieglobstis ir migracija, Reglamentas (ES) 2019/818</p>	Sąveikumas	<p>EŽTK 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą)</p> <p>Konvencija Nr. 108</p> <p>Atnaujinta Konvencija Nr. 108</p>
<p>ES chartijos 8 straipsnio 2 dalis (teisė į asmens duomenų apsaugą)</p> <p>Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) 5 straipsnis</p> <p>Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijai ir baudžiamosios teisenos institucijoms (ES) 2016/680, 4 straipsnis</p> <p>2014 m. ESTT sprendimas <i>Digital Rights Ireland</i> (DK), sujungtos bylos C-293/12 ir C-594/12 (perteklinis duomenų tvarkymas)</p>	Tikslo apribojimas	<p>EŽTK 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą)</p> <p>Atnaujintos Konvencijos Nr. 108 5 straipsnis</p>
<p>Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) 13 ir 14 straipsniai</p> <p>Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijai ir baudžiamosios teisenos institucijoms (ES) 2016/680, 13 straipsnis</p>	Teisė gauti informaciją	<p>EŽTK 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą)</p> <p>Atnaujintos Konvencijos Nr. 108 8 straipsnis</p>
<p>Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) 5 straipsnis</p> <p>2014 m. ESTT sprendimas <i>Digital Rights Ireland</i> (DK), sujungtos bylos C-293/12 ir C-594/12 (asmens duomenų apsauga nuo piktnaudžiavimo ir neteisėto naudojimo pavojaus)</p> <p>Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijai ir baudžiamosios teisenos institucijoms (ES) 2016/680, 4 straipsnis</p> <p>Teisės aktai, kuriais nustatomos ES IT sistemos (išvardyti pirmiau)</p>	Neteisėta prieiga prie duomenų	<p>Atnaujintos Konvencijos Nr. 108 7 straipsnis</p>

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) 5 skyrius</p> <p>Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijai ir baudžiamosios teisenos institucijoms (ES) 2016/680, 5 skyrius</p> <p>Teisės aktai, kuriais nustatomos ES IT sistemos (išvardyti pirmiau)</p>	<p>Duomenų perdavimas trečiosioms šalims</p>	<p>Atnaujintos Konvencijos Nr. 108 14 straipsnis</p>
<p>ES chartijos 8 straipsnio 2 dalis (teisė į asmens duomenų apsaugą)</p> <p>Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) 15–17 straipsniai</p> <p>Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijai ir baudžiamosios teisenos institucijoms (ES) 2016/680, 14–17 straipsniai</p> <p>2016 m. ESTT sprendimas <i>Tele2 Sverige</i> (DK), sujungtos bylos C-203/15 ir C-698/15 (pareiga pranešti siekiant užtikrinti teisę į veiksmingą teisinę gynybą)</p>	<p>Duomenų subjekto teisės (teisė susipažinti su duomenimis, juos taisyti ir ištrinti)</p>	<p>EŽTK 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą)</p> <p>Atnaujintos Konvencijos Nr. 108 9 straipsnis</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Segerstedt-Wiberg ir kt. prieš Švediją</i>, Nr. 62332/00, 2006 m. (teisė susipažinti su informacija, kurią turi saugumo tarnybos)</p>

Įvadas

Šiame skyriuje nagrinėjamos ES sukurtos didelės apimties IT sistemos laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje. Jame pateikiamos jų apsaugos priemonės, susijusios su pasirinktomis pagrindinėmis teisėmis, visų pirma susijusiomis su duomenų apsauga, teise į privataus gyvenimo gerbimą, teise į prieglobstį ir teise į veiksmingą teisinę gynybą. Jame taip pat paaiškinamas sąveikumas, kuris pasiekiamas sujungiant didelės apimties ES IT sistemas. Tai leis įgaliojusiems naudotojams atlikti asmens paiešką visose sistemose ir matyti duomenis, su kuriais jiems leista susipažinti, užuot ieškojus kiekvienoje sistemoje atskirai.

Pagal ES teisę, ES valstybių narių vizų, sienų, prieglobsčio ir imigracijos institucijos, priimdamos sprendimus, turinčius įtakos asmeniui, vis dažniau pasitelkia technologijas. IT sistemos taip pat vis dažniau naudojamos vidaus saugumo tikslais. Trečiųjų šalių piliečiams – tarptautinės apsaugos prašytojams,

neteisėtai gyvenantiems migrantams, vizų prašytojams ar kasdien keliaujantiems asmenims – sunku suprasti, kaip veikia IT sistemos ir kokią įtaką jos daro sprendimų priėmimui.

ES sukūrė šešias didelės apimties IT sistemas, neskaitant Europolo duomenų bazių. Šios IT sistemos padeda valdyti migraciją, prieglobstį ir sienas, stiprina teisminį bendradarbiavimą ir prisideda prie Sąjungos vidaus saugumo stiprinimo.

Europos Sąjungos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūra (eu-LISA) įsteigta 2011 m. [Reglamentu \(ES\) Nr. 1077/2011](#) ir sustiprinta [Reglamentu \(ES\) 2018/1726](#). Agentūra yra atsakinga už ES didelės apimties IT sistemų kūrimą ir operacijų valdymą. Ji užtikrina veiksmingą, saugų ir nepertraukiamą jų veikimą, taip pat nuolatinį ir nenutrūkstamą keitimąsi duomenimis tarp jas naudojančių nacionalinių institucijų. Agentūra turi užtikrinti aukščiausio lygio duomenų saugumą, duomenų kokybę ir apsaugą.

Pagal ET teisę, Konvencijoje dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu ([CETS Nr. 108](#)), atnaujintoje ją iš dalies keičiančiu protokolu ([CETS Nr. 223](#)), nustatyti pagrindiniai asmens duomenų tvarkymo tiek privačiajame, tiek viešajame sektoriuje apsaugos principai. Šie principai vienodai taikomi ir duomenų tvarkymui ES didelės apimties IT sistemose. Konvencija Nr. 108 ir jos atnaujinimo protokolu ([atnaujinta Konvencija Nr. 108](#)) asmenys saugomi nuo piktnaudžiavimo, kuris gali būti susijęs su asmens duomenų tvarkymu, ir siekiama reguliuoti tarpvalstybinius asmens duomenų srautus. Remdamasis EŽTK 8 straipsnyje įtvirtinta teise į privatų ir šeimos gyvenimą, EŽTT nagrinėjo asmens duomenų automatizuotą tvarkymą nacionaliniu lygmeniu sukurtose didelės apimties duomenų bazėse. Kartu su ET privalomos teisinės galios neturinčiais teisės aktais, pavyzdžiui, [Policijos rekomendacija](#) (Rekomendacija Nr. R (87) 15), tokioje teismų praktikoje pateikiamos gairės dėl asmens duomenų naudojimo teisės saugos institucijose, pavyzdžiui, užklausančioms bet kurią iš toliau nurodytų ES IT sistemų.

2.1. Didelės apimties ES informacinės sistemos

ES IT sistemos naudojamos daugelyje su migracija susijusių procesų: prieglobsčio suteikimo procese, tvarkant vizas, atliekant patikrinimus kertant sieną, išduodant leidimus gyventi, sulaikant neteisėtus migrantus, vykdant grąžinimo procedūras ir nustatant draudimus atvykti, taip pat keičiantis informacija apie trečiųjų šalių piliečių teistumą. Jos taip pat turi kitą paskirtį. Visų pirma, teisėsaugos institucijos, laikydamosi griežtų sąlygų, gali jomis naudotis kovodamos su terorizmu ir kitais sunkiais nusikaltimais. Šiame skirsnyje pristatomos šešios didelės apimties ES sistemos, taip pat Europolo duomenų bazės ir tai, kaip jos taps sąveikios. 2020 m. liepos mėn. veikė tik pirmosios trys toliau pristatomos sistemos – Europos sistema, skirta prieglobsčio prašytojų pirštų atspaudams lyginti (EURODAC), Vizų informacinė sistema (VIS) ir SIS, o sistemos EURODAC ir VIS teisinė sistema buvo peržiūrima.

2.1.1. Europos sistema, skirta prieglobsčio prašytojų pirštų atspaudams lyginti (EURODAC)

Sistemoje EURODAC saugomi trečiųjų šalių piliečių, kurie vienoje iš ES valstybių narių prašo prieglobsčio, pirštų atspaudai, taip pat migrantų, sulaikytų neteisėtai kertant sieną, pirštų atspaudai. Jaunesnių nei 14 metų vaikų pirštų atspaudų duomenys netvarkomi, nors **šiuo metu rengiama** EURODAC reglamento peržiūra, kuria ketinama šį amžių sumažinti iki 6 metų. Agentūros eu-LISA duomenimis, 2018 m. sistemoje EURODAC buvo saugoma beveik 5,5 mln. pirštų atspaudų duomenų rinkinių ⁽⁵⁸⁾. Sistema veikia nuo 2003 m., o 2013 m. ji buvo peržiūrėta Reglamentu (ES) Nr. 603/2013 (**EURODAC reglamentas**) ⁽⁵⁹⁾.

Sistema EURODAC padeda ES valstybėms narėms nustatyti, kur tarptautinės apsaugos prašytojai pirmą kartą atvyko į Europos Sąjungą. Sistemoje EURODAC saugant pirštų atspaudų duomenis, ES valstybei narei sudaromos sąlygos sužinoti, ar asmuo jau yra pateikęs prieglobsčio prašymą kitoje valstybėje narėje

⁽⁵⁸⁾ eu-LISA (2019), „Eurodac – 2018 annual report“, 2019 m. birželio mėn., p. 4.

⁽⁵⁹⁾ Ji diegiama įgyvendinant reglamentą, kuriame nustatytos išsamesnės EURODAC taikymo taisyklės; žr. Komisijos įgyvendinimo reglamentą (ES) Nr. 1560/2003 (OL L 222/3, 2003), iš dalies pakeistą Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) Nr. 118/2014 (OL L 39/1, 2014).

arba ar asmuo buvo sulaikytas kitoje ES valstybėje narėje po neteisėto atvykimo. Taigi ji padeda ES valstybėms narėms taikyti **Dublino reglamentą** (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013) (žr. 5.2 skirsnį).

Papildomas tikslas, kuriuo nacionalinės teisėsaugos institucijos ir ES teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra (Europol) turi teisę naudotis EURODAC duomenimis, yra teroristinių nusikaltimų ar kitų sunkių nusikaltimų prevencija, atskleidimas ar tyrimas, tačiau tik šiais tikslais ir griežtomis sąlygomis. Dėl praktinių kliūčių nuo 2020 m. liepos mėn. Europol dar negalėjo prisijungti prie EURODAC.

EURODAC reglamentas taikomas visoms ES valstybėms narėms ir Šengeno asocijuotosioms šalims ⁽⁶⁰⁾.

2.1.2. Vizų informacinė sistema (VIS)

VIS siekiama palengvinti prašymų išduoti Šengeno visas (trumpalaikes visas) pateikimo procedūrą ir Šengeno valstybių narių, įskaitant jų diplomatinės ir konsulinės atstovybes, keitimąsi duomenimis apie tokius prašymus. Ji taip pat naudojama prieglobsčio, imigracijos kontrolės ir saugumo tikslais. Joje saugomi duomenys apie vizų prašytojus, įskaitant pirštų atspaudus, nuotraukas ir sprendimus dėl trumpalaikių vizų prašymų. Jaunesnių nei 12 metų vaikų pirštų atspaudų duomenys netvarkomi, nors **šiuo metu rengiama** VIS reglamento peržiūra, kuria ketinama šį amžių sumažinti iki 6 metų.

VIS reglamente (EB) Nr. 767/2008 aprašyta, kaip veikia VIS. VIS visame pasaulyje pradėta diegti 2015 m. lapkričio mėn. ⁽⁶¹⁾ Iki 2018 m. rugpjūčio mėn. į VIS buvo įrašyta daugiau kaip 60 mln. prašymų išduoti vizą ir 40 mln. pirštų atspaudų duomenų rinkinių ⁽⁶²⁾.

⁽⁶⁰⁾ Airijai taikomas tik 2000 m. gruodžio 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2725/2000 dėl „Eurodac“ sistemos sukūrimo pirštų atspaudams lyginti siekiant veiksmingiau taikyti Dublino konvenciją (OL L 316/1, 2000).

⁽⁶¹⁾ 2015 m. birželio 12 d. Komisijos įgyvendinimo sprendimas (ES) 2015/912, kuriuo nustatoma Vizų informacinės sistemos (VIS) veikimo pradžios dvidešimt pirmajame, dvidešimt antrajame ir dvidešimt trečiajame regionuose data (OL L 148/28, 2015).

⁽⁶²⁾ Europos Komisija (2019), „*Factsheet: EU Information systems – Security and Borders*“, Briuselis, 2019 m. balandžio mėn., p. 1.

Kadangi vienas iš VIS tikslų yra Šengeno erdvės vidaus saugumo stiprinimas, Tarybos sprendimu 2008/633/TVR nacionalinėms teisėsaugos institucijoms ir Europolui suteikiama prieiga prie duomenų teroristinių nusikaltimų ar kitų sunkių nusikaltimų prevencijos, atskleidimo ar tyrimo tikslais, tačiau tik šiais tikslais ir griežtomis sąlygomis. Ši prieiga suteikta nuo 2013 m. rugsėjo mėn. ⁽⁶³⁾. 2 lentelėje parodyta, kuriose ES valstybėse narėse taikoma VIS.

2.1.3. Šengeno informacinė sistema (SIS)

SIS saugomi perspėjimai apie tam tikrų kategorijų ieškomus ar dingusius asmenis (ES piliečius ir trečiųjų šalių piliečius) ir dingusius objektus. Joje taip pat saugomi perspėjimai apie trečiųjų šalių piliečius, kuriems atsisakyta leisti atvykti arba dėl kurių priimtas sprendimas grąžinti. Duomenų bazėje pateikiami nurodymai policijos pareigūnams ir sienos apsaugos pareigūnams dėl konkrečių veiksmų, kurių reikia imtis nustačius asmens ar objekto buvimo vietą (pavyzdžiui, sulaukyti įtariamąjį, apsaugoti pažeidžiamą dingusį asmenį arba paimti negaliojantį pasą). Nacionalinės teisėsaugos, pasienio kontrolės, muitinės, vizų ir teisminės institucijos gali naudotis SIS saugomais duomenimis, griežtai laikydamosi savo įgaliojimų.

Sistema veikia nuo 1995 m. kovo mėn.; pažangesnė antrosios kartos sistema ⁽⁶⁴⁾ pradėjo veikti 2013 m. balandžio mėn. 2018 m. gruodžio mėn. įsigaliojo SIS teisinės sistemos redakcija, apimanti tris skirtingus teisės aktus, t. y. SIS reglamentą (Reglamentas (ES) 2018/1862), SIS. Reglamentą dėl patikrinimų kertant sieną (Reglamentas (ES) 2018/1861) ir SIS. Grąžinimo reglamentą (Reglamentas (ES) 2018/1860). Ją buvo atlikti svarbūs techniniai ir operatyviniai patobulinimai, įskaitant naujas perspėjimų kategorijas (pvz., sprendimai grąžinti), ir sukurtas veiksmingesnis keitimasis informacija tarp ES valstybių narių teisėsaugos institucijų ir su ES agentūromis, pvz., Europolu, Europos Sąjungos bendradarbiavimo baudžiamosios teisenos srityje agentūra

⁽⁶³⁾ Žr. 2013 m. liepos 22 d. Tarybos sprendimą 2013/392/ES, kuriuo nustatoma Sprendimo 2008/633/TVR dėl valstybių narių paskirtų institucijų ir Europolo prieigos prie Vizų informacinės sistemos (VIS) teroristinių ir kitų sunkių nusikaltimų prevencijos, atskleidimo ir tyrimo tikslais įsigaliojimo data (OL L 198/45, 2013), kuris vėliau buvo pakeistas ESTT patenkinus ieškinį dėl panaikinimo 2015 m. spalio 26 d. Tarybos įgyvendinimo sprendimu (ES) 2015/1956, kuriuo nustatoma Sprendimo 2008/633/TVR dėl valstybių narių paskirtų institucijų ir Europolo prieigos prie Vizų informacinės sistemos (VIS) teroristinių ir kitų sunkių nusikaltimų prevencijos, atskleidimo ir tyrimo tikslais taikymo pradžios datas (OL L 284/146, 2015).

⁽⁶⁴⁾ Žr. Reglamentą (ES) Nr. 1987/2006 (OL L 381/4, 2006) ir Sprendimą 2007/533/TVR (OL L 205/63, 2007).

(Eurojustas) ir *Frontex*. 2018 m. į SIS iš viso buvo įtraukta daugiau kaip 82 mln. perspėjimų, iš jų tik apie 930 000 buvo perspėjimai apie asmenis, o likusieji – apie objektus. 2018 m. ji buvo patikrinta daugiau kaip 6,1 mlrd. kartų ir buvo plačiausiai naudojama ES IT sistema migracijos ir saugumo srityje ⁽⁶⁵⁾. 2 lentelėje parodyta, kuriose ES valstybėse narėse taikoma SIS.

2.1.4. Atvykimo ir išvykimo sistema (AIS)

AIS buvo sukurta pagal AIS reglamentą (Reglamentas (ES) 2017/2226 su paskutiniais pakeitimais, padarytais Reglamentu (ES) 2019/817), ir skirta registruoti visų trečiųjų šalių piliečių, kuriems leidžiama atvykti trumpalaikiam buvimui (keliautojams su vizomis ir be vizų), t. y. vienam ar keliems apsilankymams, kurių trukmė neviršija 90 dienų per 180 dienų laikotarpį, judėjimą į Šengeno erdvę ir iš jos. Sistema apskaičiuoja ir stebi įleistų trečiųjų šalių piliečių buvimo trukmę, siekiant *bona fide* keliautojams sudaryti palankesnes sąlygas kirsti sieną, taip pat siekiant nustatyti asmenis, viršijančius leistiną buvimo šalyje trukmę ir sukčiaujančius tapatybe. Ji pakeis dabartinę prievolę rankiniu būdu antspauduoti pasus ir elektroniniu būdu fiksuoti, kada ir kur asmuo atvyko į Šengeno erdvę ir išvyko iš jos, taip pat automatiškai apskaičiuoti, kiek dienų asmuo dar gali būti. AIS taip pat registruojami atsisakymai leisti atvykti.

AIS tikslai taip pat yra užkirsti kelią neteisėtai imigracijai ir palengvinti migracijos srautų valdymą. Be to, sistema turėtų padėti vykdyti teroristinių nusikaltimų ir kitų sunkių nusikaltimų prevencijos, atskleidimo ir tyrimo veiklą. Todėl, be sienų, vizų ir imigracijos institucijų, joje saugomais duomenimis galės naudotis ir nacionalinės teisėsaugos institucijos bei Europolas, tačiau tik pirmiau aprašytais su nacionaliniu saugumu susijusiais tikslais ir griežtomis sąlygomis.

Tikimasi, kad sistema pradės veikti 2022 m. AIS bus taikoma visoms Šengeno erdvei priklausančioms valstybėms (žr. 2 lentelę).

⁽⁶⁵⁾ eu-LISA (2019 m.), „SIS II – 2018 Annual Statistics: Factsheet“, 2019 m. kovo mėn.

2.1.5. Europos kelionių informacijos ir leidimų sistema (ETIAS)

ETIAS reglamentu (Reglamentas (ES) 2018/1240, su paskutiniais pakeitimais, padarytais Reglamentu (ES) 2019/817) nustatyta bevizio režimo keliaujantiems asmenims skirta išankstinio patikrinimo sistema. Automatizuota sistema tikrina bevizio režimo trečiųjų šalių piliečius, kad nustatytų, ar jiems turėtų būti leista atvykti į ES ne ilgesniam kaip 90 dienų vizitui per bet kurį 180 dienų laikotarpį. Naudojant internetinę paraiškų teikimo priemonę, joje renkami bevizio režimo keliautojų asmens duomenys prieš jiems atvykstant prie ES išorės sienų. *Frontex* ir atitinkamos (-ų) valstybės (-ių) narės (-ių) sienų kontrolės institucijos kryžminiu būdu patikrina šiuos duomenis visose atitinkamose duomenų bazėse. Jei patikrinimo metu nustatoma, kad asmuo nekelia pavojaus saugumui, neteisėtai migracijai ar visuomenės sveikatai, jam automatiškai suteikiamas leidimas keliauti į ES. Priešingu atveju kompetentingos institucijos prašymą tikrins rankiniu būdu. Taigi, Europos kelionių informacijos ir leidimų sistema (ETIAS) palengvina keliavimą, nes keliautojams iš anksto parodo, ar jie gali būti įleisti į Šengeno erdvę.

Prieš asmeniui išvykstant į kelionę, vežėjai, pavyzdžiui, oro transporto bendrovės, turi ribotą prieigą prie ETIAS ir AIS duomenų tik tam, kad patikrintų, ar keliautojas turi ETIAS leidimą ir ar dar nėra išnaudojęs 90 dienų per 180 dienų laikotarpį.

Tikimasi, kad sistema pradės veikti 2022 m. pabaigoje. ETIAS bus taikoma visoms Šengeno erdvei priklausančioms valstybėms (žr. 2 lentelę).

2.1.6. Europos nuosprendžių registrų informacinė sistema, skirta trečiųjų šalių piliečiams (ECRIS-TCN)

ECRIS-TCN yra centralizuota duomenų bazė, kurioje ES valstybės narės gali keistis informacija apie ES nuteistų trečiųjų šalių piliečių teistumą. Sistema veikia pagal principą „yra atitiktis“ / „nėra atitikties“. Sistema sukurta ECRIS-TCN reglamentu (Reglamentas (ES) 2019/816) ir papildo decentralizuotą ES nuosprendžių registrų duomenų bazę (Europos nuosprendžių registrų informacinę sistemą, ECRIS), sukurtą Tarybos sprendimu 2009/316/TVR.

ECRIS-TCN padeda pagal principą „yra atitiktis“ / „nėra atitikties“ nustatyti, kurioje (-iose) valstybėje (-ėse) narėje (-ėse) yra duomenų apie tikrinamo trečiosios šalies piliečio teistumą. Užklausos gali būti atliekamos naudojant biometrinius duomenis, pavyzdžiui, pirštų atspaudus. Jei randama atitiktis, nacionalinės teisminės institucijos, naudodamosi ECRIS, gali dvišaliu pagrindu susisiekti su atitinkama valstybe nare ir gauti daugiau informacijos.

Nacionalinės institucijos turės teisę teikti užklausas ECRIS-TCN ne tik baudžiamųjų bylų, bet ir ne baudžiamųjų bylų atvejais (pvz., nagrinėjant prašymus išduoti leidimą gyventi šalyje). Europolui, Eurojustui ir Europos prokuratūrai taip pat suteikiama tiesioginė prieiga prie ECRIS-TCN pagal jų atitinkamus įgaliojimus.

Tikimasi, kad ECRIS-TCN pradės veikti 2022 m. pabaigoje. Sistemoje dalyvauja visos ES valstybės narės, išskyrus Daniją ir Airiją (žr. 2 lentelę).

2.1.7. Europolo informacinė sistema (EIS)

EIS yra pagrindinė Europolo kriminalinės informacijos ir žvalgybos duomenų bazė. Ji yra reglamentuojama Europolo steigimo reglamentu, [Reglamentu \(ES\) 2016/794](#), ir pradėjo veikti 2005 m. Ji apima visas Europolui pavestas nusikalstamumo sritis ir joje kaupiama informacija apie sunkius tarptautinio pobūdžio nusikaltimus, įtariamus ir nuteistus asmenis, nusikalstamas struktūras ir nusikaltimams daryti naudojamas priemonės. Atnaujintoje EIS versijoje, pradėtoje naudoti 2013 m., galima saugoti ir kryžminiu būdu tikrinti biometrinius ir su elektroniniais nusikaltimais susijusius duomenis. EIS yra informacinė sistema, kuria galima naudotis tikrinant, ar informacija apie asmenį ar dominantį objektą yra prieinama už nacionalinės jurisdikcijos ribų.

Prieigą prie EIS turi Europolo darbuotojai ir paskirti ES valstybių narių teisėsaugos institucijų pareigūnai. Nacionalinės institucijos gali atlikti paiešką sistemoje, o radus atitiktį, per Europolo saugaus keitimosi informacija tinklo programą (SIENA) gali prašyti papildomos informacijos. Be to, [Europolo bendradarbiavimo partneriai](#) gali turėti netiesioginę prieigą prie duomenų saugyklų ir užklausų per Europolo operacinį centrą.

2 lentelėje išvardytos esamos didelės apimties IT sistemos, nurodant pagrindinę jų paskirtį, trečiųjų šalių piliečius, kuriems jos taikomos, tvarkomus biometrinius identifikatorius ir jų geografinį taikymą. Daugiau informacijos apie šias ES duomenų bazines, ypač duomenų apsaugos požiūriu, pateikiama [Europos duomenų apsaugos teisės vadovo](#) 8.3.2 skirsnyje.

2 lentelė. Didelės apimties ES IT sistemos migracijos ir saugumo srityje

IT sistema	Pagrindinis tikslas	Asmenys, kuriems taikoma sistema	Biometriniai identifikatoriai	Taikymas
Sistema EURODAC	Nustatyti valstybę, kuri turi nagrinėti tarptautinės apsaugos prašymą Papildomas tikslas: teisėsauga	Tarptautinės apsaugos prašytojai ir asmenys, kuriems suteikta tarptautinė apsauga Neteisėtai išorės sienas kirtę migrantai		27 ES valstybėse narėse ir ŠAŠ
VIS	Palengvinti Šengeno valstybių narių keitimąsi informacija apie prašymus išduoti vizą Papildomas tikslas: teisėsauga	Prašymą išduoti vizą pateikiantys asmenys ir rėmėjai		24 ES valstybėse narėse (ne CY, HR, IE) ir ŠAŠ
SIS	Palengvinti teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą siekiant užtikrinti saugumą ES ir Šengeno valstybėse narėse	Dingę, pažeidžiami ir ieškomi asmenys	 	25 ES valstybėse narėse (ne CY, IE) ir ŠAŠ
SIS – patikrinimai kertant sieną	Ivesti ir tvarkyti perspėjimus dėl atsisakymo leisti atvykti į Šengeno valstybes nares ar jose būti	Trečiųjų šalių piliečiai, nuteisti arba įtariamai padarę nusikalstamą veiką, už kurią numatyta ne trumpesnė kaip 1 metų laisvės atėmimo bausmė Neteisėtai šalyje esantys migrantai	 	25 ES valstybėse narėse (ne CY, IE) ir ŠAŠ

IT sistema	Pagrindinis tikslas	Asmenys, kuriems taikoma sistema	Biometriniai identifikatoriai	Taikymas
SIS – grąžinimas	Įvesti ir tvarkyti perspėjimus dėl trečiųjų šalių piliečių, dėl kurių priimtas sprendimas grąžinti	Neteisėti migrantai, dėl kurių priimtas sprendimas grąžinti	 	25 ES valstybėse narėse (ne CY, IE) ir ŠAŠ
AIS	Apskaičiuoti ir stebėti leidžiamo trečiųjų šalių piliečių buvimo trukmę ir nustatyti užsibuvusius asmenis	Trumpam laikui atvykstantys trečiųjų šalių piliečiai	 	24 ES valstybėse narėse (ne CY, HR, IE) ir ŠAŠ
ETIAS	Prieš kelionę atliekamas vertinimas, ar trečiosios šalies pilietis, kuriam nereikalinga viza, nekelia pavojaus saugumui, neteisėtai migracijai ar visuomenės sveikatai	Keliautojai, atvykstantys iš bevizių trečiųjų šalių	Nėra	26 ES valstybėse narėse (ne IE) ir ŠAŠ
ECRIS-TCN	Dalytis informacija apie ankstesnę trečiųjų šalių piliečių teistumą	Anksčiau teisti trečiųjų šalių piliečiai	 	25 ES valstybėse narėse (ne DK, IE)

IT sistema	Pagrindinis tikslas	Asmenys, kuriems taikoma sistema	Biometriniai identifikatoriai	Taikymas
EIS	Duomenų apie sunkius tarptautinius nusikaltimus ir terorizmą saugojimas ir paieška	Asmenys, įtariami arba nuteisti už sunkius organizuotus nusikaltimus ir terorizmą	 	27 ES valstybėse narėse

Pastaba. *Mėlyna spalva pažymėta IT sistema reiškia, kad ji pradės (visiškai) veikti vėliau – tikslią datą nustatys Europos Komisija. Naujausią informaciją apie veikimo pradžios datas rasite eulisa.europa.eu (apie visas IT sistemas, išskyrus Europolo) ir europol.europa.eu (apie Europolo sistemą).*

  : pirštų atspaudai; : delnų atspaudai; : veido atvaizdas;

 : DNR profilis.

ŠAŠ – Šengeno asocijuotosios šalys, t. y. Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir Šveicarija.

Daugiau informacijos apie taikymą pateikiama 1 priedo pastabose.

Šaltinis: FRA, remiantis teisiniais dokumentais, 2020 m.

2.2. Sąveikumas

Sąveikumas – tai skirtingų IT sistemų gebėjimas bendrauti ir keistis duomenimis tarpusavyje. Praktiškai tai reiškia, kad teisę turintys naudotojai galės atlikti tikslinę asmens paiešką įvairiose IT sistemose vienu kartu ir pamatyti asmens duomenis, su kuriais jie turi teisę susipažinti, o ne atlikti daugybę paieškų atskirose sistemose. Tai turi būti atliekama atsižvelgiant į jų prieigos teises ir pagrindinių sistemų duomenų apsaugos reikalavimus. Kitaip tariant, ES IT sistemos, kurios šiuo metu nėra tarpusavyje susietos ir veikia atskirai, galės „susikalbėti tarpusavyje“, kai taps sąveikios. Sąveikumo tikslas – padėti valdžios institucijoms patikrinti asmenų, kurių duomenys saugomi bent vienoje iš pagrindinių IT sistemų, tapatybę ir aptikti kelias tapatybes.

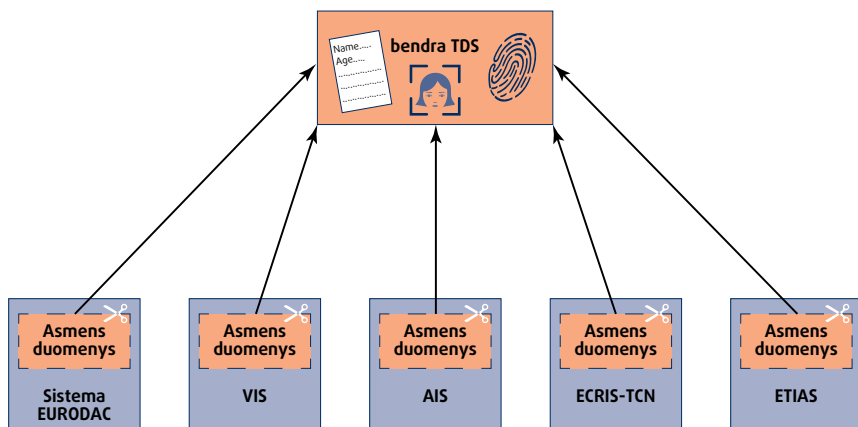
Sąveikumas gali padidinti apsaugą, pavyzdžiui, padėti nustatyti dingusius asmenis, įskaitant vaikus, tačiau taip pat gali kelti pagrindinių teisių problemų. Jų kyla dėl silpnos asmenų, kurių duomenys saugomi IT sistemose ir kurie dažnai nežino savo teisių, padėties.

Pagrindiniai ES didelės apimties IT sistemų sąveikumo komponentai, kaip nustatyta Sąveikumo reglamentuose ([Reglamente \(ES\) 2019/817](#) ir [Reglamente \(ES\) 2019/818](#)), paaikšinti 2.2.1–2.2.4 skirsniuose. Tikimasi, kad jie pradės veikti iki 2023 m. pabaigos.

2.2.1. Bendra tapatybės duomenų saugykla

Bendroje tapatybės duomenų saugykloje (TDS) kaupiami visų asmenų, kurių duomenys yra didelės apimties ES IT sistemose, pagrindiniai tapatybės duomenys (Sąveikumo reglamentų IV skyrius). Ši tapatybės duomenų saugykla bus bendra visoms IT sistemoms, išskyrus SIS, kuriai taikomas atskiras techninis sprendimas. Konkretūs asmenų biometriniai ir biografiniai duomenys perkeliama iš esamų sistemų (pvz., EURODAC, VIS ir AIS) ir saugomi bendroje platformoje, kaip parodyta 2 pav. Naujose IT sistemose (ETIAS ir ECRIS-TCN) šis komponentas bus integruotas į jų architektūrą. Bendroje saugykloje saugomi duomenys ir toliau „priklausys“ pagrindinėms IT sistemoms.

2 pav. Bendra tapatybės duomenų saugykla

Šaltinis: FRA, 2020 m.

2.2.2. Europos paieškos portalas

Europos paieškos portalas (EPP) veikia vieno langelio principu. Jame vienu metu galima atlikti paiešką įvairiose IT sistemose ir TDS. Portale naudotojai galės matyti duomenis apie asmenį, saugomus tose IT sistemose, kurias jie turi

teisę peržiūrėti, įskaitant SIS, EIS ir dvi Interpolo duomenų bazes, naudodamiesi biografiniais ir biometriniais duomenimis. Viename ekrane bus rodomi bendri rezultatai.

2.2.3. Daugybinių tapatybių detektorius

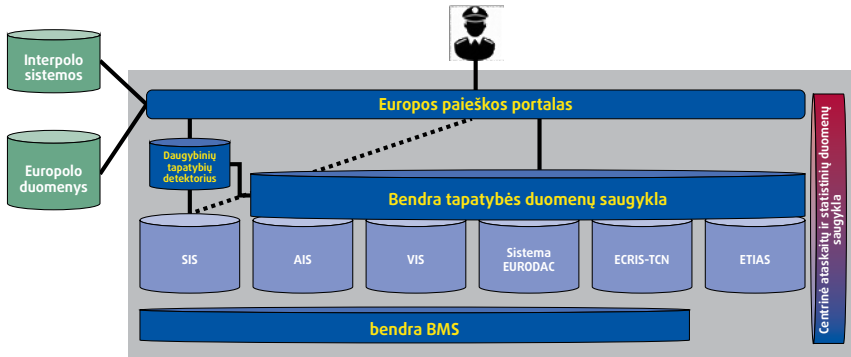
Daugybinių tapatybių detektorius (DTD) yra mechanizmas, skirtas nustatyti, ar duomenys apie tą patį asmenį yra saugomi keliuose IT sistemose skirtingais vardais ir tapatybėmis (Sąveikumo reglamentų V skyrius). Bus aptinkamos ir susiejamos skirtingos to paties asmens naudojamos tapatybės, o tai padės kovoti su tapatybės klastojimu. Kai prieigos teisės turinčios nacionalinės institucijos atlieka paiešką sistemose, jos gali matyti visas sistemose užregistruotas su asmeniu susijusias tapatybes, neatsižvelgiant į tai, ar jos buvo saugomos kitu vardu, ar ne. Daugybinių tapatybių detektorius skirtas užtikrinti teisingą asmens tapatybės nustatymą taikant automatinį ir rankinį tikrinimo procesą.

2.2.4. Bendra biometrinių duomenų atitikties nustatymo paslauga

Palyginus IT sistemose saugomų biometrinių duomenų šablonus, bendra biometrinių duomenų atitikties nustatymo paslauga (BMS) leidžia ieškoti ir lyginti biometrinius duomenis, pavyzdžiui, pirštų atspaudus ir veido atvaizdus, skirtingose IT sistemose (Sąveikumo reglamentų III skyrius). Tai yra priemonė, skirta paieškoms, pradėtoms įvairiose sistemose naudojant biometrinius duomenis, palengvinti. Be jos biometriniai duomenys negalėtų būti naudojami bendroje TDS ir daugybinių tapatybių detektoriu.

3 pav. pavaizduoti didelės apimties IT sistemų sąveikumo techniniai komponentai ir atskiros pagrindinės IT sistemos, kurioms tai turi įtakos.

3 pav. Techninių komponentų sąveikumas

Šaltinis: Europos Komisija, 2018 m.

2.3. Priežiūra

Pagal ES teisę, siekiant užtikrinti aukštą ir nuoseklų duomenų apsaugos lygį, nacionalinės ir ES institucijos yra įgaliotos prižiūrėti, kaip IT sistemos atitinka ES duomenų apsaugos standartus. Priežiūrą bendrai atlieka ES valstybių narių duomenų apsaugos institucijos (DAI) ir Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūnas (EDAPP). Kiekvienoje atskiroje IT sistemoje, taip pat Sąveikumo reglamentuose nustatytos konkrečios jų funkcijos ir įgaliojimai.

EDAPP yra atsakingas už asmenų pagrindinių teisių, susijusių su ES agentūrų ir įstaigų tvarkomais asmens duomenimis, įskaitant didelės apimties ES IT sistemos saugomus duomenis, stebėseną ir užtikrinimą. Šiuo tikslu EDAPP veikia kaip tyrimo ir skundų nagrinėjimo institucija. Jis glaudžiai bendradarbiauja su nacionalinėmis priežiūros institucijomis.

Nors ES IT sistemų teisiniai pagrindai šiek tiek skiriasi, iš esmės juose nustatyta, kad nacionalinės DAI ir EDAPP turi bendradarbiauti, kiekvienas veikdamas pagal savo įgaliojimus. Jie sudaro kiekvienos didelės apimties ES IT sistemos priežiūros koordinavimo grupes, kad užtikrintų koordinuotą ir veiksmingą jų veikimo priežiūrą. Nacionalinių DAI ir EDAPP atstovai reguliariai (paprastai du kartus per metus) susitinka Europos duomenų apsaugos valdyboje, kad aptartų bendrus su priežiūra susijusius klausimus. Veikla, be kita ko, apima bendrus patikrinimus ir tyrimus bei darbą, susijusį su bendra metodika. Tokie pat įsipareigojimai kyla ir iš [ES institucijų duomenų apsaugos reglamento](#) (Reglamento (ES) 2018/1725) 62 straipsnio.

Be to, kiekvienas asmuo turi teisę pateikti skundą nacionalinei DAI, kuri privalo atlikti tyrimą ir per 3 mėnesius informuoti skundą pateikusį asmenį apie skundo nagrinėjimo eigą arba rezultatus⁽⁶⁶⁾. Dėl įtariamų duomenų apsaugos pažeidimų, kuriuos padarė eu-LISA valdydama ES IT sistemas, asmenys gali kreiptis į EDAPP, kuris per 3 mėnesius turi informuoti skundą pateikusį asmenį apie skundo nagrinėjimo eigą ir rezultatus (ES institucijų duomenų apsaugos reglamento 57 straipsnio 1 dalies e punktą ir 63 straipsnį). Jei abi skundų nagrinėjimo procedūros nesėkmingos, galima pradėti teisminę peržiūrą: atitinkamai kompetentinguose nacionaliniuose teismuose arba ESTT⁽⁶⁷⁾ (taip pat žr. 2.8 skirsnį).

Pagal ET teisę, atnaujintoje Konvencijoje Nr. 108 reikalaujama, kad valstybės paskirtų vieną ar daugiau visiškai nepriklausomų ir nešališkų priežiūros institucijų, kurios užtikrintų Konvencijos nuostatų vykdymą (15 straipsnis). Tokios institucijos turi turėti įgaliojimus atlikti tyrimus, įsikišti, priimti sprendimus dėl Konvencijos duomenų apsaugos standartų pažeidimų ir taikyti administracines sankcijas, taip pat įgaliojimus inicijuoti teisinius procesus, jei įtariama, kad buvo pažeistos Konvencijoje numatytos apsaugos priemonės. Priežiūros institucijos taip pat turi būti įgalios nagrinėti individualius skundus dėl duomenų apsaugos teisių.

2.4. Tikslų apribojimas, duomenų kiekio mažinimas ir duomenų tikslumas

Pagal ES teisę, taikant tikslo apribojimo principą reikalaujama, kad asmens duomenys būtų renkami tik konkrečiais tikslais, kurie turi būti aiškiai apibrėžti. Šis principas išplaukia iš ES chartijos 8 straipsnio 2 dalies ir atsispindi ES duomenų apsaugos teisės aktuose, t. y. BDAR 5 straipsnio 1 dalies b punkte, taip pat Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijos ir baudžiamosios teisenos institucijoms 4 straipsnio 1 dalies b punkte ir ES institucijų duomenų apsaugos reglamento 4 straipsnio 1 dalies b punkte. Tikslo apribojimas taip pat reiškia, kad asmens duomenys neturi būti toliau tvarkomi su tais tikslais nesuderinamu būdu. Atitinkamas asmuo turi turėti galimybę numatyti, kokių tikslu duomenys bus tvarkomi⁽⁶⁸⁾.

Visuose teisiniuose dokumentuose, kuriais nustatomos ES IT sistemos, nurodomas tikslas, kuriuo jose tvarkomi asmens duomenys. ES IT sistemos gali turėti papildomų tikslų, pavyzdžiui, padėti sulaukyti ir grąžinti neteisėtus

⁽⁶⁶⁾ BDAR 13 straipsnio 2 dalies d punktą, 14 straipsnio 2 dalies e punktą ir 52–53 straipsniai.

⁽⁶⁷⁾ BDAR 52 straipsnis; ES institucijų duomenų apsaugos reglamento 64 straipsnis

⁽⁶⁸⁾ ESTT sprendimas *Productores de Música de España (Promusicae) / Telefónica de España SAU*, C-275/06, generalinės advokatės Kokott nuomonės, pareikštos 2007 m. liepos 18 d., 53 punktas.

migrantus, taip pat kovoti su terorizmu ir kitais sunkiais nusikaltimais (žr. 3 lentelę) ⁽⁶⁹⁾. Optimizuojant IT sistemų naudojimą ir jų sąveikumą papildomais tikslais, neturi atsirasti nemotyvuoto nukrypimo nuo funkcijų, dėl kurio duomenys būtų naudojami iš pradžių nenumatytais tikslais.

3 lentelė. Pagrindiniai ir papildomi tikslai ES IT sistemų teisiniuose dokumentuose

IT sistema	Pagrindinis tikslas	Papildomas tikslas	
		Sulaikymas ir grąžinimas	Kova su sunkiais nusikaltimais ir terorizmu
Sistema EURODAC	Dublino reglamento taikymas	Taip (iš dalies – sulaikymas)	Taip
VIS	Pagalba prašymų išduoti vizą teikimo procese ir atliekant patikrinimus kertant sieną	Taip	Taip
SIS	Valstybių narių vidaus saugumo užtikrinimas	Ne	–
SIS – sienos	Perspėjimų apie atsakymą leisti atvykti ir likti šalyje tvarkymas	–	Ne
SIS – grąžinimas	Perspėjimų apie sprendimus grąžinti tvarkymas	–	Ne
AIS	Visų trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir išvykimo registracija	Taip	Taip
ETIAS	Bevizio režimo trečiųjų šalių piliečių išankstiniai patikrinimai kertant sieną	Ne	Taip
ECRIS-TCN	Keitimasis informacija apie trečiųjų šalių piliečių ankstesnę teistumą kitose ES valstybėse narėse vykdant teisinį bendradarbiavimą	Ne	–
Sąveikumas	Teisingo asmens tapatybės nustatymo užtikrinimas	–	–

Pastaba. – = jau yra pagrindinio tikslo dalis.

Šaltinis: FRA, remiantis teisiniais dokumentais, 2020 m.

Dabartinė tendencija ES IT sistemose ir nacionalinėse sistemose – apdoroti daugiau biometrinių ir raidinių skaitmeninių duomenų. Su tikslo apribojimo principu glaudžiai susijęs duomenų kiekio mažinimo principas. Jis išdėstytas

⁽⁶⁹⁾ Taip pat žr. 2010 m. spalio 26 d. ESTT sprendimą *Jungtinė Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystė / Europos Sąjungos Taryba* (DK), C-482/08.

BDAR 5 straipsnio 1 dalies c punkte, Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijos ir baudžiamosios teisenos institucijoms, 4 straipsnio 1 dalies c punkte ir ES institucijų duomenų apsaugos reglamento 4 straipsnio 1 dalies c punkte. Pagal duomenų kiekio mažinimo principą, reikalaujama, kad asmens duomenys būtų adekvatūs, tinkami ir neviršytų to, kas būtina tikslams, dėl kurių jie tvarkomi, pasiekti. Vadovaujantis duomenų kiekio mažinimo principu, pavyzdžiui, VIS anksčiau surinkti biometriniai duomenys turėtų būti naudojami pakartotinai, jei prašytojas per 59 mėnesius vėl kreipiasi dėl Šengeno vizos ([Vizų kodekso](#) (Reglamentas (EB) Nr. 810/2009) 13 straipsnio 3 dalis).

Pavyzdys. Byloje *Digital Rights Ireland* ⁽⁷⁰⁾ ESTT kritikavo tai, kad [Duomenų saugojimo direktyva \(2006/24/EB\)](#) be jokio išskyrimo, apribojimo ar išimties buvo bendrai taikoma visiems asmenims ir visoms elektroninių ryšių priemonėms, taip pat visiems srauto duomenims.

Pagal duomenų tikslumo principą, duomenų valdytojas neturėtų naudoti informacijos nesiėmęs veiksmų, kad pakankamai užtikrintai įsitikintų, jog duomenys yra tikslūs ir aktualūs. Šis principas atsispindi BDAR 5 straipsnio 1 dalies d punkte, Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijos ir baudžiamosios teisenos institucijoms, 4 straipsnio 1 dalies d punkte ir ES institucijų duomenų apsaugos reglamento 4 straipsnio 1 dalies d punkte. Duomenų valdytojas turi imtis visų pagrįstų priemonių, kad užtikrintų, jog netikslūs asmens duomenys būtų nedelsiant ištrinti arba ištaisyti. Duomenų tikslumo principas atsispindi ir visuose ES IT sistemas reglamentuojančiuose teisės aktuose ⁽⁷¹⁾. [eu-LISA reglamentu](#) agentūra taip pat įgaliojama siekti sukurti automatizuotus duomenų kokybės kontrolės mechanizmus ir bendrus visų IT sistemų duomenų kokybės rodiklius (12 straipsnis).

Pagal ET teisę, teisė į tai, kad būtų gerbiamas šeimos ir privatus gyvenimas, pagal EŽTK 8 straipsnį, apima privatų ir šeimos gyvenimą, būstą ir susirašinėjimą. Šią teisę papildo [atnaujinta Konvencija Nr. 108](#). Konvencijos 5 straipsnio 4 dalies b punkte nustatytas tikslo apribojimo principas. Asmens duomenys turi

⁽⁷⁰⁾ 2014 m. balandžio 8 d. ESTT sprendimo *Digital Rights Ireland Ltd / Minister for Communications, Marine and Natural Resources ir kt. ir Kärntner Landesregierung ir kt.* (DK), sujungtos bylos C-293/12 ir C-594/12, 57 punktas.

⁽⁷¹⁾ Žr. VIS reglamento 29 straipsnio 1 dalies c punktą; EURODAC reglamento 23 straipsnio 1 dalies c punktą; SIS reglamento 59 straipsnio 1 dalį; SIS. Reglamento dėl patikrinimų kertant sieną 44 straipsnio 1 dalį; SIS. Gražinimo reglamento 19 straipsnį (kuriame yra nuoroda į SIS patikrinimų kertant sieną reglamentą); AIS reglamento 39 straipsnio 1 dalies c punktą; ETIAS reglamento 7 straipsnio 2 dalies a punktą ir straipsnio 2 dalies a punktą; ir ECRIS-TCN reglamento 13 straipsnio 1 dalies d punktą.

būti tvarkomi teisėtais tikslais, o asmens duomenys negali būti tvarkomi su tais tikslais nesuderinamu būdu. Paskui eina duomenų kiekio mažinimo principas pagal Konvencijos 5 straipsnio 4 dalies c punktą, kuriame nustatyta, kad tvarkomi asmens duomenys turi būti „tinkami, aktualūs ir jų apimtis ne didesnė, nei reikalinga tikslui, dėl kurio jie tvarkomi, pasiekti“. Konvencijoje taip pat reikalaujama, kad duomenys būtų tikslūs (5 straipsnio 4 dalies d punktas).

Pavyzdys. EŽTT nusprendė, kad nacionalinių institucijų prieiga prie centralizuotose sistemose saugomų asmens duomenų yra kišimasis į teisę į privatų gyvenimą (EŽTK 8 straipsnis). Visų pirma byloje *Leander prieš Švediją* ⁽⁷²⁾ EŽTT nustatė, kad buvo kišamasi į slaptą policijos registrą. Byloje *S. ir Marper prieš Jungtinę Karalystę* ⁽⁷³⁾ EŽTT nustatė, kad pirštų atspaudų saugojimas valdžios institucijų registruose gali būti laikomas kišimusi į teisę į privataus gyvenimo gerbimą. Byloje *Weber ir Saravia prieš Vokietiją* ⁽⁷⁴⁾ EŽTT taip pat nusprendė, kad duomenų perdavimas kitoms institucijoms ir vėlesnis jų naudojimas išplečia asmenų, žinančių apie perimtus asmens duomenis, ratą, todėl gali būti pradėti prieš atitinkamus asmenis nukreipti tyrimai. Teismo nuomone, šis pavojus prilygsta kišimuisi į teisę į privatų gyvenimą, kuris skiriasi nuo kišimosi, susijusio su pirminiu asmens duomenų rinkimu ir saugojimu.

Daugiau informacijos apie tikslo apribojimą, duomenų kiekio sumažinimą ir tikslumą rasite *Europos duomenų apsaugos teisės vadovo* 3 skyriuje ir 8.3.2 skirsnyje.

2.5. Teisė gauti informaciją

Pagal ES teisę, į ES duomenų apsaugos teisės aktus įtrauktos nuostatos, kuriomis užtikrinama teisė į informaciją ir skaidrumo principas ⁽⁷⁵⁾. Pagal BDAR 13 ir 14 straipsnius bei *Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijos ir baudžiamosios teisenos institucijoms*, 14 straipsnį, asmenys turi būti informuojami

⁽⁷²⁾ EŽTT sprendimas *Leander prieš Švediją*, Nr. 9248/81, 1987 m. kovo 26 d.

⁽⁷³⁾ EŽTT sprendimo *S. ir Marper prieš Jungtinę Karalystę (DK)*, Nr. 30562/04 ir 30566/04, 2008 m. gruodžio 4 d., 73 punktas.

⁽⁷⁴⁾ EŽTT sprendimas *Weber ir Saravia prieš Vokietiją*, Nr. 54934/00, 2006 m. birželio 29 d.

⁽⁷⁵⁾ BDAR 5 straipsnio 2 dalis; Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijos ir baudžiamosios teisenos institucijoms, 26 konstatuojamoji dalis; ES institucijų duomenų apsaugos reglamento 4 straipsnio 1 dalis.

apie duomenų valdytojo tapatybę ir kontaktinius duomenis, duomenų tvarkymo tikslą, saugojimo laikotarpius, teisę prašyti susipažinti su saugomais duomenimis ir juos ištrinti arba ištaisyti, taip pat teisę pateikti skundą priežiūros institucijai. Panašūs reikalavimai nustatyti [ES institucijų duomenų apsaugos reglamento](#) 79 straipsnyje. Tačiau Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijos ir baudžiamosios teisenos institucijoms, 13 straipsnio 3 dalyje ir ES institucijų duomenų apsaugos reglamento 79 straipsnio 3 dalyje nustatytos tam tikros galimos šios pareigos išimtys, kad nebūtų trukdoma ar pakenkta vykdomiems tyrimams arba kad būtų apsaugotas visuomenės saugumas ir nacionalinis saugumas. Informacijos teikimas yra ne tik skaidrumo reikalavimas pagal ES duomenų apsaugos teisę, bet juo taip pat skatinama pagarba asmens orumui, kuris užtikrinamas [ES chartijos](#) 1 straipsniu.

Teisė į informaciją įtraukta į EURODAC, VIS, SIS, AIS ir ETIAS teisinius dokumentus, taip pat į Sąveikumo reglamentus ⁽⁷⁶⁾. Pagal SIS, ji visapusiškai taikoma perspėjimų apie atsisakymą leisti atvykti ar likti šalyje ir sprendimų grąžinti atveju. Policijos ar teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose atveju teisė į informaciją gali būti ribojama, kai tai leidžia nacionaliniai įstatymai, visų pirma siekiant užtikrinti nacionalinį saugumą, gynybą, visuomenės saugumą ir nusikalstamų veikų prevenciją, nustatymą, tyrimą ir baudžiamąjį persekiojimą už jas ([SIS. Reglamento dėl patikrinimų kertant sieną](#) 52 straipsnio 2 dalis). ECRIS-TCN atveju asmenys turi teisę raštu gauti informaciją apie savo teistumą pagal valstybės narės, kurioje jie prašo pateikti tokią informaciją, teisę ([ECRIS-TCN reglamento](#) 21 konstatuojamoji dalis).

Nors paprastai asmenys turi būti informuojami, kai renkami jų duomenys, tokia informacija nebūtinai apima visus tikslus, kuriais duomenys gali būti naudojami. 4 lentelėje pateikiami pagrindiniai teisės į informaciją aspektai, garantuojami įvairiuose dokumentuose, kuriais nustatomos didelės apimties ES IT sistemos.

⁽⁷⁶⁾ EURODAC reglamento 29 straipsnis; SIS reglamento 37 straipsnis; SIS. Reglamento dėl patikrinimų kertant sieną 52 straipsnis ir SIS. Grąžinimo reglamento 19 straipsnis (kuriame yra nuoroda į SIS. Reglamentą dėl patikrinimų kertant sieną); AIS reglamento 50 straipsnis; ETIAS reglamento 64 straipsnis; Sąveikumo reglamentų 47 straipsnis.

4 lentelė. Teisė į informaciją renkant duomenis ES IT sistemose

	Sistema EURODAC	VIS	SIS	SIS – sienos SIS – grąžinimas	AIS	ETIAS	ECRIS-TCN	Sąveikumas
Priemonėje yra nuostata dėl teisės į informaciją	Taip	Taip	Ne	Taip, su apribojimais	Taip	Taip	Ne	Taip
Informacija turi būti pateikta suprantamai	Taip	Ne	Nėra duomenų	Ne	Taip	Ne	Nėra duomenų	Taip
Už prieglobsčio procedūrą atsakingai valstybei narei nustatyti	Taip	Taip	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Taip
Sulaikymo ir grąžinimo tikslais	Iš dalies – sulaikymas	Taip	Nėra duomenų	Taip, su apribojimais	Taip	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Taip
Informacijos gali būti naudojama, kad duomenys gali būti naudojami	Taip	Taip	Nėra duomenų	Taip, su apribojimais	Taip	Ne	Nėra duomenų	Taip
Sunkių nusikaltimų ir terorizmo prevencijos, atskleidimo ir tyrimo tikslais	Taip	Taip	Nėra duomenų	Taip, su apribojimais	Taip	Ne	Nėra duomenų	Taip
Duomenų subjektas turi būti informuotas apie galimą dalijimąsi duomenimis su trečiosiomis šalimis	Ne	Taip	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Taip	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Nėra duomenų

Pastaba. Nėra duomenų = netaikytina.

Šaltinis: FRA, remiantis teisiniais dokumentais, 2020 m.

Pagal ET teisę, remiantis [atnaujintos Konvencijos Nr. 108](#) 8 straipsniu, susitariančiosios šalys privalo nustatyti duomenų valdytojų prievolę informuoti duomenų subjektus apie savo tapatybę ir įprastinę buveinę, duomenų tvarkymo teisinį pagrindą ir tikslą, tvarkomų asmens duomenų kategorijas, jų asmens duomenų gavėjus (jeigu tokių yra) ir kaip jie gali įgyvendinti savo teises, kurios apima teisę susipažinti su duomenimis, teisę ištaisyti duomenis ir teisę į teisių gynimo priemones. Bet kuri kita informacija, kuri laikoma būtina siekiant užtikrinti sąžiningą ir skaidrų asmens duomenų tvarkymą, taip pat turėtų būti pateikta.

Daugiau informacijos apie teisę į informaciją rasite [Europos duomenų apsaugos teisės vadovo](#) 6.1 ir 8.3.2 skirsniuose.

2.6 Prieiga prie duomenų

Pagal ES teisę, teisiniuose dokumentuose, kuriais nustatomos didelės apimties ES IT sistemos, aiškiai apibrėžta, kokios institucijos gali atlikti paiešką IT sistemoje, be kita ko, naudodamos sąveikumo priemones. ES valstybės narės privalo pranešti Europos Komisijai institucijų, turinčių teisę naudotis IT sistema, pavadinimus. Ši informacija viešai skelbiama [Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje](#) ir eu-LISA ⁽⁷⁷⁾. 5 lentelėje apžvelgiama, kurioms institucijoms leidžiama atlikti paiešką atskirose ES IT sistemose. Kuo didesnis prieigos teisę turinčių institucijų skaičius, tuo didesnė neteisėto naudojimo rizika.

Visomis ES IT sistemomis, išskyrus ECRIS-TCN, gali naudotis nacionalinės teisės saugos institucijos ir Europolas kovos su terorizmu ir kitais sunkiais nusikaltimais tikslais. Tai numatyta SIS reglamentų dėl policijos bendradarbiavimo ir patikrinimų kertant sieną ⁽⁷⁸⁾ pagrindiniame tikslu, o EURODAC, VIS, AIS ir ETIAS reglamentuose – kaip papildomas tikslas ⁽⁷⁹⁾.

⁽⁷⁷⁾ Dėl SIS žr. OL C 222/1, 2019; dėl EURODAC žr. eu-LISA, „*List of designated authorities which have access to data recorded in the Central System of Eurodac pursuant to Article 27(2) of the Regulation (EU) No. 603/2013, for the purpose laid down in Article 1(1) of the same Regulation*“, 2019 m.; dėl VIS žr. OL C187/4, 2016.

⁽⁷⁸⁾ SIS reglamento 1 straipsnis; SIS. Reglamento dėl patikrinimų kertant sieną 1 straipsnis.

⁽⁷⁹⁾ EURODAC reglamento 1 straipsnio 2 dalis; Tarybos sprendimo 2008/633/TVR 1 straipsnis; AIS reglamento 6 straipsnio 2 dalis; ETIAS reglamento 1 straipsnio 2 dalis.

5 lentelė. Institucijos, kurioms leidžiama atlikti paiešką IT sistemose; pagal tikslą

IT sistema	Vizų išdavimas	Patikrinimai kertant sieną	Kova su sunkiais nusikaltimais ir terorizmu	Kova su neteisėta migracija	Gražinimo procedūra	Dublino procedūra
Sistema EURODAC	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Policija ir Europolas	Policija	Imigracijos institucijos	Prieglobsčio institucijos
VIS	Vizų ir sienos apsaugos institucijos	Sienos apsaugos institucijos	Policija ir Europolas	Policija	Imigracijos institucijos	Prieglobsčio institucijos
SIS SIS – sienos apsaugos institucijos SIS – gražinimas	Vizų ir sienos apsaugos institucijos	Sienos apsaugos institucijos	Policija ir Europolas	Policija	Imigracijos institucijos	Nėra duomenų
AIS	Vizų ir sienos apsaugos institucijos	Sienos apsaugos institucijos	Policija ir Europolas	Policija	Imigracijos institucijos	Nėra duomenų
ETIAS	Nėra duomenų	Sienos apsaugos institucijos	Policija ir Europolas	Imigracijos institucijos	Nėra duomenų	Nėra duomenų
ECRIS-TCN	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Policija, Europolas, teisminės institucijos, Eurojustas ir Europos prokuratūra	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Nėra duomenų
Sąveikumas	Vizų ir sienos apsaugos institucijos	Sienos apsaugos institucijos	Policija ir Europolas	Policija	Imigracijos institucijos	Prieglobsčio institucijos

Pastaba. Nėra duomenų = netaikytina.

Saltinis: FRA, remiantis teisimais dokumentais, 2020 m.

ES duomenų apsaugos teisės aktuose draudžiama neleistina prieiga prie asmens duomenų pagal BDAR 5 straipsnio 1 dalies f punktą ir [Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijos ir baudžiamosios teisenos institucijoms](#), 4 straipsnio 1 dalies f punktą. Abiejuose dokumentuose nurodyta, kad asmens duomenys turi būti „tvarkomi tokiu būdu, kad būtų užtikrintas tinkamas asmens duomenų saugumas, įskaitant apsaugą nuo duomenų tvarkymo be leidimo arba neteisėto duomenų tvarkymo“. Pagal BDAR 28 ir 32 straipsnius, duomenų tvarkytojas ir duomenų valdytojas turi imtis būtinų priemonių, kad duomenys nebūtų atskleisti neįgaliotoms trečiosioms šalims arba kad prie jų neprieitų neįgaliotos trečiosios šalys.

Pavyzdys. Byloje *Digital Rights Ireland* ⁽⁸⁰⁾ ESTT išaiškino, kad ES teisės aktuose, kuriuose numatytas asmens duomenų rinkimas ir saugojimas, turi būti nustatytos pakankamos garantijos, kad asmens duomenys būtų veiksmingai apsaugoti nuo piktnaudžiavimo pavojaus ir nuo bet kokios neteisėtos prieigos prie tų duomenų ir jų naudojimo. Būtina atsižvelgti į duomenų kiekį ir neskelbtiną jų pobūdį. Tokių garantijų poreikis yra dar didesnis, kai asmens duomenys tvarkomi automatiškai ir kai yra didelė neteisėtos prieigos prie tų duomenų rizika. Šiuo klausimu ESTT pabrėžė, kad būtina nustatyti taisykles, kurios „aiškiai ir griežtai reglamentuotų atitinkamų duomenų apsaugą ir saugumą, kad būtų užtikrintas visiškas jų vientisumas ir konfidencialumas“ ⁽⁸¹⁾.

Pagal ET teisę, atnaujintoje Konvencijoje Nr. 108 reikalaujama, kad duomenų valdytojas ir, kai tinkama, duomenų tvarkytojas imtųsi tinkamų saugumo priemonių dėl tokios rizikos kaip neteisėta prieiga prie asmens duomenų, jų sunaikinimas, praradimas ar atskleidimas (7 straipsnis). Pagal konvencijos 15 straipsnį, valstybės turi užtikrinti, kad priežiūros institucijos laikytųsi konfidencialumo įsipareigojimų, susijusių su konfidencialia informacija, su kuria jos gali susipažinti arba galėjo susipažinti vykdydamos savo pareigas.

Daugiau informacijos apie saugomų duomenų naudojimą ir apsaugą nuo neteisėtos prieigos rasite [Europos duomenų apsaugos teisės vadovo](#) 4 skyriuje ir 8.3.2 skirsnyje.

⁽⁸⁰⁾ 2014 m. balandžio 8 d. ESTT sprendimo *Digital Rights Ireland Ltd / Minister for Communications, Marine and Natural Resources ir kt. ir Kärntner Landesregierung ir kt.* (DK), sujungtos bylos C-293/12 ir C-594/12, 54 punktą (su papildomomis nuorodomis).

⁽⁸¹⁾ Ten pat, 66 punktą.

2.7. Duomenų perdavimas trečiosioms šalims

Pagal ES teisę, ES duomenų apsaugos sistema ir atskiri teisiniai dokumentai, kuriais nustatomos įvairios ES IT sistemos, griežtai reglamentuoja asmens duomenų perdavimą trečiosioms valstybėms ir tarptautinėms organizacijoms. [BDAR](#) ir [Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijos ir baudžiamosios teisens institucijoms](#), V skyriuje duomenų valdytojas ir duomenų tvarkytojas įpareigojami užtikrinti, kad duomenų tvarkymas po perdavimo į trečiąją valstybę ar tarptautinei organizacijai atitiktų duomenų apsaugos taisykles. Pagal [BDAR 44 straipsnį](#), duomenų valdytojas ir duomenų tvarkytojas taip pat bus atsakingi už tolesnį duomenų perdavimą, pavyzdžiui, iš vienos trečiosios valstybės į kitą.

Atsižvelgiant į tai, kad atskirose ES informacinėse sistemose saugomi skirtingų rūšių duomenys, dalijimasis duomenimis su trečiosiomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis kiekvienoje informacinėje sistemoje reglamentuojamas skirtingai, kaip parodyta 6 lentelėje. [EURODAC reglamente](#) nustatytas tolesnio dalijimosi duomenimis draudimas (35 straipsnis). [ETIAS reglamente](#) (65 straipsnis) nustatytas aiškus draudimas dalytis jame esančia informacija su trečiosiomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, išskyrus Interpolą ir kai kuriuos griežtai apibrėžtus atvejus, kai siekiama palengvinti grąžinimą. Kitose ES duomenų bazėse, nors ir su tam tikromis išimtimis, leidžiama dalytis asmens duomenimis su trečiosiomis valstybėmis siekiant nustatyti trečiosios valstybės piliečio tapatybę grąžinimo tikslu ⁽⁸²⁾. Siekdama palengvinti policijos bendradarbiavimą, tam tikromis sąlygomis valstybė narė taip pat gali dalytis SIS duomenimis su trečiosiomis valstybėmis, naudodamasi Europolo (48 straipsnis) ir Eurojusto (49 straipsnis) taikomais mechanizmais pagal [SIS reglamentą](#). Pagal [ECRIS-TCN reglamentą](#), neleidžiama dalytis duomenimis su trečiosiomis valstybėmis, tačiau valstybių prašymai pateikti informaciją apie ankstesnius nuosprendžius, esančią sistemoje ECRIS-TCN, turi būti adresuojami Eurojustui, kuris susisieks su ES valstybe narė, turinčia informacijos apie nuosprendį (17 straipsnis).

⁽⁸²⁾ Žr. AIS reglamento 41 straipsnio 2 dalį; SIS. Grąžinimo reglamento 15 straipsnį; VIS reglamento 31 straipsnį.

Paprastai informacija dalijamasi siekiant gauti kilmės šalies pagalbą, kad būtų galima nustatyti trečiosios šalies piliečio tapatybę ir ateityje jį išsiųsti. Tai taip pat susiję su prieglobsčio prašytojais, kuriems atsisakyta suteikti prieglobstį.

6 lentelė. Tikslai, kuriais ES IT sistemose leidžiama dalytis duomenimis su trečiosiomis valstybėmis arba tarptautinėmis organizacijomis

IT sistema	Tikslai, kuriais leidžiama dalytis duomenimis su trečiosiomis šalimis
VIS	Grąžinimo tikslais
SIS	Duomenimis nesidalijama, išskyrus Europolą ir Eurojustą, tam tikromis sąlygomis gavus perspėjimą pateikusios valstybės narės sutikimą
SIS – sienos	Duomenimis nesidalijama, išskyrus Europolą, gavus perspėjimą pateikusios valstybės narės sutikimą
SIS – grąžinimas	Grąžinimo tikslais
AIS	Grąžinimo tikslais
ETIAS	Grąžinimo tikslais Patikrinimo Interpolo duomenų bazėse tikslais
ECRIS-TCN	Duomenimis nesidalijama, išskyrus Eurojustą, kuris susisieks su tokios informacijos turinčia ES valstybe nare
Sąveikumas	Duomenimis nesidalijama

Šaltinis: FRA, remiantis teisiniais dokumentais, 2020 m.

Pagal ET teisę, atnaujinta Konvencija Nr. 108 reglamentuojami asmens duomenų tarpvalstybiniai srautai. Susitariančiosios šalys negali uždrausti tokių duomenų perdavimo kitos susitariančiosios šalies jurisdikcijai priklausančiam gavėjui, išskyrus atvejus, kai yra reali ir rimta rizika, kad dėl to bus apeinamos konvencijos nuostatos. Konvencijos 14 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad tarpvalstybinis duomenų srautas juos perduodant gavėjui, kuriam netaikomos susitariančiosios šalies jurisdikcijos taisyklės, yra leistinas tik jeigu esama tinkamo apsaugos lygio. Tinkamas apsaugos lygis gali būti užtikrintas tos valstybės ar tarptautinės organizacijos teisės aktais arba *ad hoc* ar patvirtintomis standartizuotomis apsaugos priemonėmis, kurias priima ir įgyvendina duomenis perduodant ir toliau juos tvarkant dalyvaujantys asmenys.

Daugiau informacijos apie tarptautinį duomenų perdavimą rasite [Europos duomenų apsaugos teisės vadovo](#) 7 skyriuje.

2.8. Duomenų subjektų teisės

Pagal ES teisę, ES chartijos 8 straipsnio 2 dalyje kaip teisės į asmens duomenų apsaugą dalis nustatyta, kad „[k]iekvienas turi teisę susipažinti su surinktais jo asmens duomenimis bei į tai, kad jie būtų ištaisomi“. Galimybė pasinaudoti teise susipažinti su duomenimis yra teisės į veiksmingą teisinę gynybą, saugomos pagal chartijos 47 straipsnį, dalis. ESTT yra nurodęs, kad teisių gynimo priemonės savybės turi būti nustatomos taip, kad atitiktų veiksmingos teisminės gynybos principą ⁽⁸³⁾.

Teisė susipažinti su savo saugomais duomenimis, juos taisyti ir ištrinti taip pat įtraukta į ES duomenų apsaugos teisės aktus, t. y. į [BDAR 15–17 straipsnius](#), [Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijos ir baudžiamosios teisenos institucijoms](#), [14–17 straipsnius](#), [ES institucijų duomenų apsaugos reglamento 80–83 straipsnius](#). Teisė susipažinti su duomenimis, garantuojama pagal [BDAR 15 straipsnį](#) ir [Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijos ir baudžiamosios teisenos institucijoms](#), [14–15 straipsnius](#), gali būti apribota, jei ši priemonė yra būtina ir proporcinga dėl konkrečių priežasčių. Pavyzdžiui, tokia priežastis gali būti būtinybė apsaugoti nacionalinį saugumą arba užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms.

Paprastai atitinkami asmenys turi būti informuojami apie teisę susipažinti su duomenimis, juos ištaisyti ir ištrinti tuo metu, kai duomenys įtraukiami į IT sistemas (žr. [2.5 skirsnį](#)).

Pavyzdys. Byloje *Tele2 Sverige* ⁽⁸⁴⁾ ESTT nusprendė, kad taikant saugumo priemones, kurios daro poveikį teisei į privatų gyvenimą ir teisei į asmens duomenų apsaugą, nacionalinės teisėsaugos institucijos, pagal taikytinas nacionalines procedūras, turi informuoti asmenis, kuriems tai turi poveikį, kai tik toks pranešimas nebegali kelti pavojaus šių institucijų atliekamiems

⁽⁸³⁾ 2007 m. kovo 13 d. ESTT sprendimo *Unibet (London) Ltd, Unibet (International) Ltd / Justitiekanslern* (DK), C-432/05, 37 punktą; 2013 m. birželio 27 d. sprendimo *ET Agroconsulting-04-Velko Stoyanov / Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond 'Zemedelie'-Razplashatelna agentisia*, C-93/12, 59 punktą; 2014 m. gruodžio 18 d. ESTT sprendimo *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve / Moussa Abdida* (DK), C-562/13, 45 punktą.

⁽⁸⁴⁾ 2016 m. gruodžio 21 d. ESTT sprendimo *Tele2 Sverige AB / Post- och telestyrelsen ir Secretary of State for the Home Department / Tom Watson ir kt.* (DK), sujungtos bylos C-203/15 ir C-698/15, 12 punktą. Taip pat žr. *mutatis mutandis* 2010 m. sausio 19 d. ESTT sprendimo *Seda Küçükdeveci / Swedex GmbH & Co. KG* (DK), C-555/07, 52 punktą; 2015 m. spalio 6 d. ESTT sprendimo *Maximilian Schrems / Data Protection Commissioner* (DK), C-362/14, 95 punktą.

tyrimams. ESTT nustatė, kad pranešimas iš tiesų yra būtinas, kad asmenys, kuriems šios priemonės daro poveikį, galėtų pasinaudoti, be kita ko, ES chartijos 47 straipsnyje garantuojama teise į veiksmingą teisinę gynybą.

Teisė susipažinti su duomenimis, juos ištaisyti ir ištrinti atsispindi visose ES IT sistemose (įskaitant sąveikumo komponentus) ⁽⁸⁵⁾, tačiau SIS atveju ji yra ribota. Pagal SIS. Grąžinimo reglamento 19 straipsnį, SIS. Reglamento dėl patikrinimų kertant sieną 53 straipsnio 3 dalį ir SIS reglamento 67 straipsnio 3 dalį, valdžios institucijos gali neleisti naudotis SIS, jei tai būtina teisėtai užduočiai, susijusiai su perspėjimu, atlikti arba trečiųjų šalių teisėms ir laisvėms apsaugoti. Sąveikumo atveju Reglamentų (ES) 2019/817 ir (ES) 2019/818 49 straipsniu eu-LISA įpareigojama eksploatuoti interneto portalą, kad būtų lengviau naudotis teise susipažinti su asmens duomenimis arba teise juos ištaisyti, ištrinti ar apriboti jų tvarkymą. Interneto portale bus naudotojo sąsaja, per kurią asmenys galės gauti valstybės narės institucijų, atsakingų už rankinį įvairių tapatybių patikrinimą, kontaktinę informaciją.

Visose ES IT sistemose, taip pat ir sąveikumo atveju, užtikrinama teisė apskusti sprendimą teismui arba kompetentingai institucijai ⁽⁸⁶⁾. Be to, BDAR 78–79 straipsniuose, Duomenų apsaugos direktyvos, skirtos policijos ir baudžiamosios teisenos institucijoms, 53–54 straipsniuose ir ES institucijų duomenų apsaugos reglamento 64 straipsnyje dar kartą patvirtinama, kad teisė į veiksmingą teisinę gynybą turi būti numatyta dėl visų duomenų valdytojo arba duomenų tvarkytojo, taip pat priežiūros institucijos sprendimų. Galimybė pateikti administracinį skundą priežiūros institucijai nelaikoma veiksminga teisine gynyba pagal ES chartiją.

Pagal ET teisę, duomenų subjektų teisės reglamentuojamos **atnaujintos Konvencijos Nr. 108** 9 straipsniu. Kiekvienas asmuo turi teisę gauti patvirtinimą apie su juo susijusių asmens duomenų tvarkymą, bet kuriuo metu nesutikti, kad būtų tvarkomi jo asmens duomenys, ir reikalauti ištaisyti arba ištrinti duomenis, jei jie buvo tvarkomi pažeidžiant konvenciją. Konvencijoje numatytos teisių gynimo priemonės.

⁽⁸⁵⁾ Žr. VIS reglamento 38 straipsnį; EURODAC reglamento 29 straipsnio 4 dalį; AIS reglamento 52 straipsnį; ETIAS reglamento 64 straipsnį; ECRIS-TCN reglamento 25 straipsnį; Sąveikumo reglamentų 48 straipsnį.

⁽⁸⁶⁾ VIS reglamento 40 straipsnio 1 dalis; EURODAC reglamento 29 straipsnio 14 dalis; AIS reglamento 54 straipsnio 1 dalis; ETIAS reglamento 64 straipsnis; SIS. Grąžinimo reglamento 19 straipsnis; SIS. Reglamento dėl patikrinimų kertant sieną 54 straipsnis; SIS reglamento 68 straipsnis; ECRIS-TCN reglamento 27 straipsnis; Sąveikumo reglamentų 48 straipsnio 8 dalis.

Pavyzdys. Byloje *Segerstedt-Wiberg ir kt. prieš Švediją* ⁽⁸⁷⁾ dėl galimybės susipažinti su saugumo tarnybų turima asmens informacija EŽTT nusprendė, kad nacionalinio saugumo ir kovos su terorizmu interesai yra svarbesni už pareiškėjo interesą susipažinti su Saugumo policijos bylose esančia informacija apie jį. Byloje *Yonchev prieš Bulgariją* ⁽⁸⁸⁾ EŽTT nustatė, kad teisės aktuose turi būti numatyta veiksminga ir prieinama procedūra, leidžianti pareiškėjams susipažinti su bet kokia svarbia su jais susijusia informacija.

Daugiau informacijos apie duomenų subjektų teises rasite *Europos duomenų apsaugos teisės vadovo* 6 skyriuje.

Svarbiausios nuostatos

- ES valstybių narių vizų, sienos apsaugos, prieglobsčio ir imigracijos institucijos, priimdamos sprendimus, turinčius įtakos asmeniui, remiasi technologijomis (žr. šio skyriaus įvadą).
- Sistema **EURODAC** padeda valstybėms narėms nustatyti, kur tarptautinės apsaugos prašytojai pirmą kartą atvyko į ES ir kur turėtų būti nagrinėjami jų prašymai (žr. 2.1.1 skirsnį).
- Sistemoje **VIS** yra pirštų atspaudai, nuotraukos ir sprendimai dėl prašymų išduoti Šengeno vizas, taip pat palengvinama prašymų išduoti Šengeno vizas procedūra (žr. 2.1.2 skirsnį).
- Sistemoje **SIS** pateikiami perspėjimai apie tam tikrų kategorijų ieškomus ar dingusius asmenis, dingusius objektus ir trečiųjų šalių piliečius, dėl kurių priimtas sprendimas uždrausti atvykti arba sprendimas grąžinti. SIS padeda nacionalinėms teisėsaugos, sienų kontrolės, muitinės, vizų ir teisminėms institucijoms (žr. 2.1.3 skirsnį).
- Pradėjus veikti sistemai **AIS**, joje bus registruojamos visų trečiųjų šalių piliečių kelionės į Šengeno erdvę ir iš jos ir stebima jų trukmė. Ji palengvins trečiųjų šalių piliečių, viršijusių Šengeno erdvėje nustatytą buvimo laiką, nustatymą (žr. 2.1.4 skirsnį).

⁽⁸⁷⁾ EŽTT sprendimo *Segerstedt-Wiberg ir kt. prieš Švediją*, Nr. 62332/00, 2006 m. birželio 6 d., 91 punktas.

⁽⁸⁸⁾ EŽTT sprendimo *Yonchev prieš Bulgariją*, Nr. 12504/09, 2017 m. gruodžio 7 d., 49–53 punktai.

- Pradėjus veikti sistemai **ETIAS**, joje bus tikrinami bevizio režimo trečiųjų šalių piliečiai, siekiant nustatyti, ar jie nekelia pavojaus saugumui, neteisėtai migracijai ar visuomenės sveikatai (žr. [2.1.5 skirsni](#)).
- Pradėjus veikti sistemai **ECRIS-TCN**, joje bus sudarytos sąlygos keistis informacija apie trečiųjų šalių piliečių, kurie buvo nuteisti ES, teistumą (žr. [2.1.6 skirsni](#)).
- Šios skirtingos didelės apimties ES IT sistemos taps sąveikios, todėl valdžios institucijos, nepažeisdamos prieigos teisių, galės ieškoti asmens visose sistemoje, taip pat naudodamos biometrinius duomenis (žr. [2.2 skirsni](#)).
- Nacionalinės DAI ir EDAPP užtikrina, kad tvarkant duomenis būtų laikomasi Europos duomenų apsaugos teisės (žr. [2.3 skirsni](#)).
- Pagal ES ir ET teisę, reikalaujama, kad asmens duomenys būtų naudojami tik tuo tikslu (-ais), kuriuo (-iais) jie buvo surinkti (žr. [2.4 skirsni](#)).
- Pagal ES ir ET teisę, asmenys turi teisę žinoti, kaip tvarkomi jų asmens duomenys, tačiau kai kuriais atvejais ši teisė gali būti ribojama (žr. [2.5 skirsni](#)).
- ES teisėje aiškiai apibrėžta, su kokiais asmens duomenimis ir kokių tikslu gali susipažinti kiekviena institucija (žr. [2.6 skirsni](#)).
- ES ir ET teisė griežtai riboja dalijimąsi asmens duomenimis su trečiosiomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis (žr. [2.7 skirsni](#)).
- Pagal ES ir ET teisę, asmenys turi teisę susipažinti su jų saugomais duomenimis ir prašyti, kad netikslūs arba neteisėtai tvarkomi duomenys būtų ištaisyti arba ištrinti (žr. [2.8 skirsni](#)).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo pateiktas [gairės](#). Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite skyriuje „[Papildoma literatūra](#)“.

3

Asmens statusas ir susiję dokumentai

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
Prieglobsčio procedūrų direktyvos (2013/32/ES) 9 straipsnis (teisė likti) Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 6 straipsnis (dokumentai)	Prieglobsčio prašytojai	EŽTT sprendimas <i>Saadi prieš Jungtinę Karalystę (DK)</i> , Nr. 13229/03, 2008 m., ir <i>Suso Musa prieš Maltą</i> , Nr. 42337/12, 2013 m. (atvykimas laikomas nesankcionuotu, kol nėra oficialaus leidimo)
Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES)	Pripažinti pabėgėliai ir asmenys, kuriems suteikta papildoma apsauga	EŽTK 3 straipsnis (kankinimo uždraudimas)
Prekybos žmonėmis aukų direktyva (leidimai gyventi šalyje) (2004/81/EB) Direktyva dėl sankcijų darbdaviams (2009/52/EB)	Prekybos žmonėmis aukos ir ypač išnaudojamo darbo sąlygomis dirbę asmenys	2005 m. Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis 14 straipsnis (leidimas gyventi, taip pat dėl aukos asmeninių aplinkybių) EŽTT sprendimas <i>Chowdury ir kt. prieš Graikiją</i> , Nr. 21884/15, 2017 m. (dėl Bangladešo piliečių, tapusių prekybos žmonėmis aukomis Graikijoje) EŽTT sprendimas <i>Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją</i> , Nr. 25965/04, 2010 m. (dėl Rusijos pilietės, tapusios prekybos žmonėmis auka Kipre)

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
	Asmenys, kuriems taikomos laikinosios priemonės pagal 39 straipsnį	EŽTT sprendimas <i>Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją</i> (DK), Nr. 46827/99 ir 46951/99, 2005 m., ir <i>Savridin Dzhurayev prieš Rusiją</i> , Nr. 71386/10, 2013 m. (ekstradicija nepaisant EŽTK 39 taisyklės nuorodos)
Grąžinimo direktyva (2008/115/EB) 2009 m. ETT sprendimas <i>Kadzoev</i> (DK), C-357/09 PPU	Neteisėtai šalyje esantys migrantai	EŽTT sprendimas <i>Ibrogimov prieš Rusiją</i> , Nr. 32248/12, 2018 m. (dėl diskriminacijos aukos ir leidimo gyventi šalyje atėmimo)
Ilgalaikių gyventojų direktyva (2003/109/EB) 2019 m. ESTT sprendimas <i>X / Belgische Staat</i> , C-302/18 (išteklių kriterijus nenurodo išteklių kilmės)	Ilgalaikiai gyventojai	1955 m. gruodžio 13 d. Konvencija dėl įsisteigimo EŽTT sprendimas <i>Kurić ir kt. prieš Slovėniją</i> (DK), Nr. 26828/06, 2012 m. (dėl neteisėto leidimo gyventi šalyje atėmimo)
Ankaros susitarimo 1970 m. Papildomo protokolo 41 straipsnis (neveikimo išlyga) EEB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimas Nr. 1/80 (šeimos narių privilegijos)	Turkijos piliečiai	
Laisvo judėjimo direktyva (2004/38/EB)	Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai	
2010 m. ESTT sprendimas <i>Rottmann</i> (DK), C-135/08, ir 2019 m. Sprendimas <i>Tjebbes</i> (DK), C-221/17 (dėl Sąjungos pilietybės praradimo)	Asmenys be pilietybės ir pilietybės praradimas	EŽTT sprendimas <i>Hoti prieš Kroatiją</i> , Nr. 63311/14, 2018 m. (dėl ilgalaikių gyventojų be pilietybės)

Įvadas

Šiame skyriuje aptariamas įvairių migrantų grupių statusas ir dokumentai.

Daugelis migrantų, neturėdami aiškaus statuso ar jį patvirtinančių dokumentų, gali susidurti su įvairiomis problemomis, pavyzdžiui, jiems gali būti neleidžiama naudotis viešosiomis ar privačiomis paslaugomis arba įsidarbinti. Išsamios privalomos ES teisės nuostatos reglamentuoja asmens statusą ir susijusius dokumentus, ir bet koks šių nuostatų nesilaikymas yra ES teisės pažeidimas. Į EŽTT gali būti kreipiamasi siekiant nustatyti, ar tam tikro statuso arba dokumentų neturėjimas kliudo atitinkamam asmeniui naudotis savo teisėmis pagal EŽTK, ir jei taip, tai ar tokia kliūtis yra pagrįsta.

Be priimančiosios valstybės oficialaus leidimo trečiosios šalies piliečio buvimas joje gali būti laikomas neteisėtu. Tačiau ir ES teisėje, ir EŽTK yra nustatyta, kokiomis aplinkybėmis trečiosios šalies piliečio buvimą valstybėje reikia laikyti teisėtu net ir be atitinkamos valstybės leidimo (žr. 3.2 ir 3.5 skirsnius). Kai kurias teises, pagal ES teisės normas, EŽTK, ES chartiją ir ESC, įgyja tik tie, kas teisėtai būna kurioje nors iš valstybių (žr. 9 skyrių).

ES teisėje gali būti nustatyta aiški kokio nors statuso pripažinimo arba suteikimo asmeniui tvarka. Pagal ją, gali būti privaloma išduoti konkrečius dokumentus (žr. 3.1, 3.2 ir 3.8 skirsnius). Jeigu suteikti tam tikrą statusą (arba dokumentus) asmeniui yra privaloma pagal ES ar nacionalinės teisės nuostatas, tokio statuso nesuteikimas (arba dokumentų neišdavimas) būtų ES teisės pažeidimas.

EŽTK nėra aiškiai pasakyta, kad valstybė turi suteikti migrantui tam tikrą statusą arba išduoti dokumentus. Tam tikromis aplinkybėmis valstybei gali būti privaloma pripažinti migranto statusą, leisti apsigyventi arba išduoti dokumentus, kad nebūtų pažeista migranto teisė į jo šeimos ir privatų gyvenimą (8 straipsnis). Vis dėlto 8 straipsnio negalima aiškinti taip, tarsi jis savaime garantuotų teisę gauti kurios nors rūšies leidimą apsigyventi šalyje. Kai valstybės įstatymuose yra numatyti kelių skirtingų rūšių leidimai gyventi, paprastai kreipiamasi į EŽTT, kad jis iširtų tokio leidimo išdavimo teisinius ir praktinius padarinius ⁽⁸⁹⁾.

⁽⁸⁹⁾ EŽTT sprendimo *Hoti prieš Kroatiją*, Nr. 63311/14, 2018 m. balandžio 26 d., 121–122 punktai; EŽTT sprendimo *Liu prieš Rusiją*, Nr. 42086/05, 2007 m. gruodžio 6 d., 50 punktas.

3.1. Prieglobsčio prašytojai

Prieglobsčio prašytojai prašo suteikti tarptautinę apsaugą dėl to, kad jie negali grįžti arba būti grąžinti į savo kilmės šalį, nes pagrįstai baiminasi, jog joje bus persekiojami, arba jiems gresia pavojus, kad toje šalyje su jais bus netinkamai elgiamasi arba jiems bus padaryta kitokia didelė žala (žr. 4 skyrių).

Pagal ES teisę, prieglobsčio prašytojai vadinami „tarptautinės apsaugos prašytojais“. Jų padėtį reglamentuoja ES prieglobsčio *acquis*. Visų šioje srityje taikomų prieglobsčio *acquis* teisės aktų ir valstybių, kuriose jie taikomi, sąrašas pateiktas 1 priede. Galimybės pasinaudoti prieglobsčio procedūra aprašytos 1 skyriuje. Šiame skirsnyje rašoma apie tuos prieglobsčio prašytojus, kurių prašymai dar neišnagrinėti ir kurie laukia galutinio sprendimo. ES teisės nuostatos draudžia išsiųsti prieglobsčio prašytoją, kol nepriimtas sprendimas dėl jo prašymo suteikti prieglobstį. **Prieglobsčio procedūrų direktyvos** (2013/32/ES) 9 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prieglobsčio prašytojas ES valstybės narės teritorijoje yra teisėtai. Joje nustatyta, kad pagal šią tvarką, prieglobsčio prašytojams „leidžiama likti valstybėje narėje“, kol atsakinga institucija priima sprendimą, nors yra ir išimčių, ypač tais atvejais, kai teikiami paskesni prašymai.

Prieglobsčio prašytojų teisė turėti dokumentus, pagal ES teisę, yra nustatyta **Priėmimo sąlygų direktyvoje** (2013/33/ES; žr. ES valstybių narių, kurioms ši direktyva yra privaloma, sąrašą 1 priede). Šios direktyvos 6 straipsnyje nustatyta, jog visiems, kas pateikė prieglobsčio prašymus, per tris dienas turi būti išduotas dokumentas, patvirtinantis tokio asmens, kaip prieglobsčio prašytojo, statusą arba liudijantis jo teisę būti toje valstybėje, kol nagrinėjamas jo prašymas suteikti prieglobstį. Pagal 6 straipsnio 2 dalį, valstybės gali to nedaryti, jeigu prieglobsčio prašytojas yra sulaikytas arba pasienyje.

Pagal EŽTK, nėra atitinkamos nuostatos dėl prieglobsčio prašytojų statuso tuo metu, kai nagrinėjami jų prašymai suteikti prieglobstį. Todėl būtina nustatyti, ar pagal nacionalinės teisės nuostatas, prieglobsčio prašytojai gali likti valstybės teritorijoje, kol nagrinėjami jų prašymai.

EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkte leista sulaikyti prieglobsčio prašytojus, kad jie negalėtų „be leidimo įvažiuoti“ į valstybės teritoriją. EŽTT nustatė, kad toks atvykimas į valstybę yra neteisėtas, kol jos institucijos išduos oficialų leidimą atvykti.

Pavyzdys. Byloje *Saadi prieš Jungtinę Karalystę* ⁽⁹⁰⁾ EŽTT nusprendė, kad atvykimas į valstybę yra neteisėtas, kol jos institucijos išduos oficialų leidimą atvykti. Teismas šioje byloje nustatė, kad konvencijos 5 straipsnio 1 dalis nebuvo pažeista, kai prieglobsčio prašytojas buvo teisėtai sulaikytas ir tinkamomis sąlygomis laikomas 7 dienas, kol buvo nagrinėjamas jo prašymas suteikti prieglobstį.

Pavyzdys. Byloje *Suso Musa prieš Maltą* ⁽⁹¹⁾ Teismas, kita vertus, nusprendė, kad jeigu valstybė viršijo savo teisinius įsipareigojimus ir priėmė teisės aktus, kuriais aiškiai leido imigrantams į ją atvykti arba joje būti, kol nagrinėjami jų prieglobsčio prašymai (savarankiškai arba pagal ES teisę), tada vėliau sulaikius tokius asmenis, kad jie negalėtų atvykti į šalį be leidimo, gali kilti abejonių dėl tokio sulaikymo teisėtumo pagal 5 straipsnio 1 dalies f punktą.

EŽTK Protokolo Nr. 4 2 straipsnyje nustatyta, kad visi valstybėje „teisėtai“ esantys asmenys turi teisę joje laisvai judėti, o Protokolo Nr. 7 1 straipsnyje nustatytos tam tikros procesinės garantijos, apsaugančios nuo išsiuntimo tuos, kas „teisėtai yra valstybės teritorijoje“. Tačiau asmuo gali netekti šio teisėto statuso.

Pavyzdys. Vokietijos vyriausybė JT Žmogaus teisių komitetui ⁽⁹²⁾ pripažino, jog prieglobsčio prašytojai joje teisėtai gyvena per visą prieglobsčio procedūrą. Tačiau byloje *Omwenyeye prieš Vokietiją* ⁽⁹³⁾ EŽTT sutiko su šios vyriausybės argumentu, kad pareiškėjas, pažeidęs valstybės nustatytas laikino gyvenimo joje sąlygas, t. y. reikalavimą gyventi tik konkrečiame mieste, neteko savo teisėto statuso, todėl EŽTK Protokolo Nr. 4 2 straipsnis jam netaikomas.

⁽⁹⁰⁾ EŽTT sprendimo *Saadi prieš Jungtinę Karalystę (DK)*, Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d., 65 punktas.

⁽⁹¹⁾ EŽTT sprendimas *Suso Musa prieš Maltą*, Nr. 42337/12, 2013 m. liepos 23 d.

⁽⁹²⁾ CCPR/C/DEU/2002/5, 2002 m. gruodžio 4 d.

⁽⁹³⁾ EŽTT, *Omwenyeye prieš Vokietiją* (nutartis), Nr. 44294/04, 2007 m. lapkričio 20 d.

3.2. Pripažinti pabėgėliai ir asmenys, kuriems tikrai reikalinga papildoma apsauga

Pagal ES teisę, ES chartijoje garantuojama teisė į prieglobstį (18 straipsnis) – tai daugiau negu tik teisė prašyti prieglobsčio. Tie, kas atitinka prieglobsčio suteikimo sąlygas, turi teisę įgyti pripažintą statusą. **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 13 straipsnyje** (dėl pabėgėlio statuso) ir 18 straipsnyje (dėl papildomos apsaugos statuso suteikimo asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, tačiau kurie negali įgyti pabėgėlio statuso) aiškiai nustatyta teisė įgyti pabėgėlio arba papildomos apsaugos statusą. Tarptautinės apsaugos gavėjai gali netekti savo statuso, jeigu pastebimai pagerėja padėtis jų kilmės šalyje (žr. 4.1.8 skirsnį).

Tos pačios direktyvos 24 straipsnyje nustatyta teisė turėti dokumentus. Tie, kam tikrai reikalinga tarptautinė apsauga, turi teisę gauti leidimus gyventi šalyje: pabėgėliai trejiems metams, papildomos apsaugos gavėjai – vieniems metams. 25 straipsnyje pabėgėliams ir, tam tikrais atvejais, papildomos apsaugos gavėjams suteikta teisė gauti kelionės dokumentus.

Pagal EŽTK, nėra tokios teisės į prieglobstį, kokia nustatyta ES chartijos 18 straipsnyje. Be to, EŽTT negali nustatyti, ar atsisakymas suteikti pabėgėlio statusą ar tokio statuso panaikinimas pagal 1951 m. **Ženevos konvenciją** ⁽⁹⁴⁾ arba teisės į prieglobstį nepripažinimas pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvą ⁽⁹⁵⁾ prieštarauja EŽTK. Tačiau EŽTT gali nustatyti, ar dėl užsieniečio išsiuntimo jam grėstų tikras pavojus, jog su juo bus elgiama taip, kad bus pažeistas EŽTK 3 straipsnis ar kai kurios kitos EŽTK nuostatos (žr. 4 skyrių) ⁽⁹⁶⁾.

⁽⁹⁴⁾ EŽTT sprendimo *Ahmed prieš Austriją*, Nr. 25964/94, 1996 m. gruodžio 17 d., 38 punktas.

⁽⁹⁵⁾ EŽTT sprendimo *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d., 226 punktas (dėl Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 15 straipsnio).

⁽⁹⁶⁾ EŽTT sprendimo *N. A. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 25904/07, 2008 m. liepos 17 d., 106–107 punktai.

3.3. Prekybos žmonėmis aukos ir ypač išnaudojamo darbo sąlygomis dirbę asmenys

Pagal ES teisę, Direktyvoje dėl sankcijų darbdaviams (2009/52/EB) kai kurių rūšių nelegalus darbas, kai įdarbinami neteisėtai šalyje gyvenantys migrantai, laikomas nusikaltimu. Jeigu darbuotojai yra vaikai arba dirba ypač išnaudojamo darbo sąlygomis, jiems gali būti suteiktas leidimas laikinai gyventi šalyje, kad būtų lengviau pateikti skundus prieš tokius darbdavius (13 straipsnis).

Tarybos direktyvoje 2004/81/EB dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos arba kurie dalyvavo vykdant nelegalios imigracijos padėjimo veiksmus, yra numatytas apsvarstymo laikotarpis, per kurį aukos negalima išsiųsti iš šalies (6 straipsnis). Joje taip pat nustatyta, kad ES valstybės narės privalo suteikti leidimą gyventi šalyje prekybos žmonėmis aukoms, kurios bendradarbiauja su institucijomis (8 straipsnis). Toks leidimas turi galioti bent 6 mėnesius ir gali būti pratęstas. Nors **Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje** (2011/36/ES) nėra konkrečių nuostatų dėl leidimų gyventi šalyje suteikimo aukoms, joje nustatyta, kad prieš baudžiamąjį procesą, jo metu ir po jo aukoms turi būti teikiama pagalba ir parama (11 straipsnis). Tačiau tais atvejais, kai prekyautojų žmonėmis patraukti baudžiamojon atsakomybėn nenumatoma arba auka nebendradarbiauja su institucijomis per jokią tyrimą, nėra aiškios nuostatos, kad ES valstybė narė turėtų suteikti leidimą joje gyventi.

Pagal EŽTK, kadangi konvencijos 4 straipsnyje yra uždrausta vergija ir priverstinis darbas, tam tikromis aplinkybėmis valstybėms gali būti privaloma ištirti įtariamus prekybos žmonėmis atvejus ir imtis priemonių aukoms ar galioms aukoms apsaugoti.

Pavyzdys. Byla *Chowdury ir kt. prieš Graikiją*⁽⁹⁷⁾ buvo susijusi su 42 dokumentų neturinčiais Bangladešo piliečiais, kurie Graikijoje dirbo sezoniniais žemės ūkio darbininkais. Pareiškėjai skundėsi, kad jie tapo prekybos žmonėmis aukomis ir kad Graikija neįvykdė savo pozityvios pareigos pagal EŽTK 4 straipsnį. Nors Graikija iš esmės buvo sukūrusi teisinę sistemą, skirtą kovai su prekyba žmonėmis, operatyvinės priemonės buvo

⁽⁹⁷⁾ EŽTT sprendimas *Chowdury ir kt. prieš Graikiją*, Nr. 21884/15, 2017 m. kovo 30 d.

taikomos laikinai, nors nacionalinės valdžios institucijos žinojo apie darbuotojų migrantų padėtį ir piktnaudžiavimą, su kuriuo jie susidūrė. Be to, EŽTT padarė išvadą, kad išteisindamos kaltinamuosius dėl kaltinimų prekyba žmonėmis, kurie buvo aiškinami labai siaurai, sušvelnindamos jiems paskirtas bausmes ir priteisdamos aukoms labai mažas kompensacijas, valdžios institucijos neįvykdė savo procesinės pareigos užtikrinti veiksmingą prekybos žmonėmis ir priverstinio darbo atvejų tyrimą ir teismo procesą.

Pavyzdys. Byla *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją* ⁽⁹⁸⁾ iškelta dėl Rusijos pilietės, tapusios prekybos žmonėmis auka Kipre. Teismas nusprendė, kad Kipras du kartus neįvykdė savo pozityvių pareigų pagal EŽTK 4 straipsnį: pirma, jis nesukūrė kovai su prekyba žmonėmis tinkamos teisinės ir administracinės sistemos, antra, policija nesiekė reikiamų operatyvių priemonių prekybos žmonėmis aukai apsaugoti. Jis taip pat nusprendė, kad Rusijos institucijos nesugebėjo veiksmingai ištirti atvejo, kai prekiautojai žmonėmis užverbavo auką Rusijos teritorijoje. Šis neveikimas turėjo rimtesnių padarinių, turint omenyje aukos išvykimo iš Rusijos aplinkybes ir vėlesnę mirtį Kipre.

Pagal ET teisę, valstybių, kurios yra **Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis** (Europos Tarybos sutarčių serija Nr. 197) šalys, institucijos privalo skirti įtariamai aukai laiko atsigauti ir apmąstyti savo padėtį; per šį laikotarpį jos negalima išsiųsti iš šalies (14 straipsnis). Jeigu kompetentingos institucijos turi „pagrįstų priežasčių manyti, jog asmuo yra prekybos žmonėmis auka“, toks asmuo negali būti išvežtas iš šalies, kol bus nustatyta, ar jis tapo nusikalstamos prekybos žmonėmis auka (10 straipsnio 2 dalis). Kompetentinga institucija taip pat gali išduoti aukoms pratęsiamą leidimą gyventi, jeigu ji mano, kad aukos buvimas šalyje yra būtinas dėl asmeninių aplinkybių arba dėl baudžiamosios veikos tyrimo (14 straipsnio 1 dalis). Šios nuostatos skirtos užtikrinti, kad prekybos žmonėmis aukoms negrėstų pavojus būti grąžintoms į kilmės šalį negavus reikiamos pagalbos (taip pat žr. **10 skyrių** dėl pažeidžiamų grupių ir valstybių ratifikuotų Europos Tarybos dokumentų sąrašą **2 priede**).

⁽⁹⁸⁾ EŽTT sprendimo *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*, Nr. 25965/04, 2010 m. sausio 7 d., 284 punktus.

3.4. Asmenys, kuriems taikomos laikinosios priemonės pagal 39 straipsnį

Gavęs pareiškimą, EŽTT gali nuspręsti bylos šalies ar bet kurio kito susijusio asmens prašymu arba savo iniciatyva, kad valstybė turėtų imtis tam tikrų laikinųjų priemonių, kol EŽTT išnagrinės bylą⁽⁹⁹⁾. Imigracijos kontekste laikinosios priemonės, grindžiamos *Teismo reglamento* (100) 39 straipsniu, paprastai apima prašymą valstybei susilaikyti nuo asmenų grąžinimo į šalis, kuriose, kaip įtariama, jiems grėstų mirtis, kankinimai arba kitoks netinkamas elgesys (101). Šios priemonės dažnai taikomos prieglobsčio prašytojams, kurių prašymai buvo galutinai atmesti ir jie išnaudojo visas stabdomąjį poveikį turinčias teises apskųsti tokį sprendimą pagal nacionalinę teisę. Kad ir koks būtų asmens statusas atitinkamoje valstybėje, EŽTT pagal 39 straipsnį pritaikys laikinąją priemonę, kuria siekiama užkirsti kelią asmens išsiuntimui, kol Teismas nagrinės bylą, išsiunčiančioji valstybė privalo laikytis bet kokios 39 straipsnyje nurodytos priemonės (102).

Pavyzdys. Byloje *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją* (103) atsakovė Turkijos valstybė išdavė pareiškimą Teismui padavusius asmenis Uzbekistanui, nepaisydama to, kad EŽTT buvo nurodęs taikyti laikinąją priemonę pagal 39 straipsnį. Šios bylos faktai aiškiai rodo, kad dėl pareiškėjų ekstradicijos Teismas negalėjo tinkamai išnagrinėti jų skundų pagal nusistovėjusią panašių bylų praktiką. Tai galiausiai sukliudė Teismui apsaugoti juos nuo galimų EŽTK pažeidimų. Pagal konvencijos 34 straipsnį, jos šalys įsipareigojo vengti bet kokių veiksmų ar neveikimo, kurie galėtų sutrukdyti individualaus pareiškimo pateikėjui veiksmingai pasinaudoti savo teise pateikti pareiškimą. Tai, kad konvencijos šalis nesiėmė laikinųjų priemonių, reikia laikyti trukdymu Teismui veiksmingai išnagrinėti pareiškėjo skundą, o pareiškėjui – veiksmingai pasinaudoti savo teise, todėl tai yra konvencijos 34 straipsnio pažeidimas.

⁽⁹⁹⁾ EŽTT, *Teismo reglamento*, įsigaliojusio 2019 m. birželio 3 d., 39 straipsnis.

⁽¹⁰⁰⁾ Išsamius nurodymus, kaip pateikti prašymą pagal 39 straipsnį, skaitykite EŽTT, „Laikinosios priemonės“.

⁽¹⁰¹⁾ EŽTT sprendimas *F. G. prieš Švediją* (DK), Nr. 43611/11, 2016 m. kovo 23 d.

⁽¹⁰²⁾ EŽTT sprendimas *Azimov prieš Rusiją*, Nr. 67474/11, 2013 m. balandžio 18 d.

⁽¹⁰³⁾ EŽTT sprendimas *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją* (DK), Nr. 46827/99 ir 46951/99, 2005 m. vasario 4 d.

Pavyzdys. Byloje *Savridin Dzhurayev prieš Rusiją* ⁽¹⁰⁴⁾ pareiškimą Teismui patekęs asmuo per specialiąją operaciją, kurioje dalyvavo Rusijos valstybės agentai, buvo prievarta perkeltas į Tadžikistaną nepaisant to, kad jam EŽTT nurodymu tebebuvo taikoma laikinoji priemonė. Kadangi valstybė atsakovė šios laikinos priemonės nepaisė, pareiškėjui kilo pavojus, kad su juo Tadžikistane bus netinkamai elgiamasi, o Teismas negalėjo garantuoti, kad jis galės praktiškai ir veiksmingai naudotis savo teisėmis pagal EŽTK 3 straipsnį. Todėl buvo pažeistas konvencijos 34 straipsnis, taip pat 3 straipsnis. Teismas įsakė valstybei atsakovei imtis tikrų veiksmų padėčiai ištaisyti, kad pareiškėjas būtų apsaugotas nuo užsienio valstybėje jo gyvybei ir sveikatai tebegresiančio pavojaus. Be to, kadangi tokių incidentų būta ir daugiau, Teismas įsakė valstybei atsakovei nedelsiant spręsti šią besikartojančią problemą – ryžtingais bendrais veiksmais užtikrinti veiksmingą galimų aukų apsaugą pagal Teismo nustatytas laikinąsias priemones.

3.5. Neteisėtai šalyje esantys migrantai

Be leidimo ar teisinio pagrindimo į valstybę patekusių arba joje pasilikusių asmenų buvimas joje yra laikomas neteisėtu. Neteisėto buvimo šalyje priežastys gali būti įvairios, pradedant neteisėtu atvykimu ar pasitraukimu iš privalomos gyvenamosios vietos, baigiant negalėjimu pratęsti turėto teisėto leidimo gyventi šalyje dėl pasikeitusių asmeninių aplinkybių. Teisėto statuso neturėjimas dažnai kliudo naudotis ir kitomis procesinėmis ir materialinėmis teisėmis (žr. 9.5 skirsnį dėl galimybių naudotis socialine apsauga ir socialine parama).

Pagal ES teisę, kaip nustatyta *Grąžinimo direktyvoje* (2008/115/EB; žr. ES valstybių narių, kurioms ši direktyva yra privaloma, sąrašą 1 priede), neteisėtai šalyje esančių trečiųjų šalių piliečių nebegalima palikti nežinioje. Šią direktyvą įgyvendinančios ES valstybės narės privalo arba įteisinti tokių asmenų buvimą, arba priimti sprendimą juos grąžinti. Direktyva taikoma visiems asmenims, neturintiems leidimo teisėtai būti šalyje. Jos 6 straipsnyje ES valstybės narės yra įpareigtos priimti „sprendimą grąžinti“ kiekvieno tokio asmens atveju. Tačiau 6 straipsnio 4 dalyje taip pat nustatyta, kokiomis aplinkybėmis valstybės to daryti neprivalo. Buvimas šalyje gali būti įteisintas ne tik

⁽¹⁰⁴⁾ EŽTT sprendimas *Savridin Dzhurayev prieš Rusiją*, Nr. 71386/10, 2013 m. balandžio 25 d.

dėl humanitarinių arba kitų priežasčių, bet ir dėl svarbių priežasčių, susijusių su šeimos ar privačiu gyvenimu, į kurį teisė garantuojama pagal ES chartijos 7 straipsnį ir EŽTK 8 straipsnį (žr. 6 skyrių apie šeimos gyvenimą).

Pavyzdys. *M. Ghevondyan* byloje ⁽¹⁰⁵⁾ Prancūzijos Valstybės Taryba (pranc. *Conseil d'État*) 2012 m. birželio 4 d. nusprendė, kad valstybių narių kompetentingos institucijos, pagal Grąžinimo direktyvos 6 straipsnį, neprivalo sistemingai priimti sprendimų grąžinti neteisėtai jose esančius trečiųjų šalių piliečius. 6 straipsnio 4 dalyje yra nustatytos kelios 6 straipsnio 1 dalies išimtys ir nukrypti leidžiančios nuostatos. Todėl sprendimai grąžinti negali būti priimami automatiškai. Administracija privalo apsvarstyti asmeninę užsieniečio ir jo šeimos padėtį ir atsižvelgti į tai, ar nėra aplinkybių, galinčių sukliudyti priimti sprendimą išsiųsti jį iš šalies. Tai, be kita ko, gali būti vaiko interesai, šeimos padėtis ar užsieniečio sveikatos būklė, kaip nustatyta direktyvos 5 straipsnyje. Tad jeigu užsienietis, tuo remdamasis, prašo jo neišsiųsti, teismai turėtų įvertinti sprendimo jį išsiųsti teisėtumą, atsižvelgdami į tai, kokių asmeninių padarinių toks sprendimas turėtų tam užsieniečiui.

Leisti žmonėms likti šalies teritorijoje, kol bus baigta bet kokia procedūra, per kurią prašoma leidimo pasilikti šalyje (6 straipsnio 5 dalis), yra įmanoma, tačiau, kitaip nei prieglobsčio prašytojų atveju, nėra būtina. Šioje nuostatoje neminimas tokių asmenų statusas. Grąžinimo direktyvos 12 konstatuojamojoje dalyje pripažįstami dažni atvejai, kai negalima išsiųsti kai kurių neteisėtai šalyje esančių asmenų. Joje taip pat pažymima, kad valstybės turėtų raštu patvirtinti tokių asmenų padėtį. Šis rašytinis patvirtinimas yra privalomas, jei savanoriškas išvykimas buvo pratęstas arba išsiuntimas atidėtas (14 straipsnio 2 dalis). Rimčiausia yra sulaikytųjų asmenų padėtis, kai juos tenka paleisti pasibaigus ilgiausiam leidžiamam sulaikymo terminui (žr. 7 skyrių dėl sulaikymo), bet jie vis dar nėra gavę leidimo būti toje šalyje ⁽¹⁰⁶⁾.

⁽¹⁰⁵⁾ Prancūzijos Valstybės Taryba (*Conseil d'État*), *M. Ghevondyan*, Nr. 356505, 2012 m. birželio 4 d.

⁽¹⁰⁶⁾ Dėl neišsiųstų asmenų padėties žr. FRA (2011 m.), „*Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union*“, Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras, 2 skyrių.

Pavyzdys. Byloje *Kadzoev* ⁽¹⁰⁷⁾ pareiškimą Teismui pateikė Bulgarijoje prieglobsčio prašęs čečėnas, kurio prašymą institucijos atmetė, tačiau negalėjo jo išsiųsti iš šalies. Jis buvo sulaikytas, tačiau vėliau paleistas į laisvę ESTT sprendimu, kad pagal taikytiną ES teisę, asmens jokia būdu negalima laikyti nelaisvėje pasibaigus ilgiausiam sulaikymo terminui. Paleistas į laisvę pareiškėjas liko be jokio statuso ir be dokumentų ir atsidūrė skurde, nes Bulgarijos teisėje nebuvo numatyta suteikti jam jokio statuso, nepaisant to, kad pareiškėjo nebuvo galima išsiųsti.

EŽTK nesuteikia teisės priimančiojoje šalyje įgyti konkretų statusą ar gauti susijusius dokumentus, tačiau atsisakymas suteikti tokį statusą arba išduoti dokumentus tam tikromis aplinkybėmis gali būti EŽTK pažeidimas, jei juo diskriminuojama.

Pavyzdys. Byla *Novruk ir kt. prieš Rusiją* ⁽¹⁰⁸⁾ buvo susijusi su keliais pareiškėjais, kurie kreipėsi dėl leidimo laikinai gyventi Rusijoje, tačiau jiems buvo atsisakyta išduoti leidimą, nes jų ŽIV testas buvo teigiamas. EŽTT pabrėžė ypatingą ŽIV užsikrėtusių asmenų pažeidžiamumą ir pažymėjo, kad ŽIV užsikrėtusiems asmenims taikomi atvykimo, buvimo ir gyvenimo šalyje apribojimai negalėjo būti objektyviai pateisinami visuomenės sveikatos sumetimais. Dėl bendros nacionalinės teisės nuostatos, kad ŽIV užsikrėtę užsieniečiai turi būti išsiųsti iš šalies, nebuvo įmanoma individualiai įvertinti kiekvieno atvejo remiantis nustatytais faktais; pripažinta, kad tokia nuostata nėra objektyviai pagrįsta. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 14 straipsnis kartu su 8 straipsniu, nes pareiškėjai buvo diskriminuojami dėl jų sveikatos būklės.

Į **ESC** asmeninę taikymo sritį iš esmės yra įtraukti tik kitų chartiją pasirašiusių šalių piliečiai, teisėtai gyvenantys arba dirbantys valstybės teritorijoje. Tačiau Europos socialinių teisių komitetas (ESTK) nusprendė, kad tam tikras teises dėl jų esmingumo ir ryšio su žmogaus orumu turi turėti visi valstybės teritorijoje esantys asmenys, įskaitant neteisėtai esančius migrantus. Tarp jų yra ir teisė

⁽¹⁰⁷⁾ 2009 m. lapkričio 30 d. ETT sprendimas *Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)* (DK), C-357/09 PPU.

⁽¹⁰⁸⁾ EŽTT sprendimas *Novruk ir kt. prieš Rusiją*, Nr. 31039/11 ir 4 kt., 2016 m. kovo 15 d. Taip pat žr. EŽTT sprendimą *Kiyutin prieš Rusiją*, Nr. 2700/10, 2011 m. kovo 10 d.

į medicinos pagalbą ⁽¹⁰⁹⁾, teisė į būstą ⁽¹¹⁰⁾ ir teisė mokytis ⁽¹¹¹⁾. JT Žmogaus teisių komitetas taip pat patvirtino pozityvią valstybių pareigą užtikrinti, kad kiekvienas asmuo, nepriklausomai nuo migracijos statuso, turėtų galimybę gauti būtinąją sveikatos priežiūrą, reikalingą siekiant išvengti numanomo pavojaus gyvybei ⁽¹¹²⁾.

3.6. Ilgalaikiai gyventojai

Pagal ES teisę, ilgalaikių gyventojų direktyvoje (2003/109/EB su pakeitimais, padarytais [Direktyva 2011/51/ES](#); žr. 1 priedą) nustatyta, kad valstybės, kurioms ši direktyva yra privaloma, suteikia trečiųjų šalių piliečiams, penkerius metus teisėtai ir nuolat gyvenusiems ES valstybės narės teritorijoje, teisę įgyti privilegijuotą „ilgalaikio gyventojų“ statusą ⁽¹¹³⁾. Ši teisė suteikiama su sąlyga, kad toks asmuo turėtų pastovių ir reguliarių išteklių ir būtų apdraustas sveikatos draudimu.

Pagal ilgalaikių gyventojų direktyvos 5 straipsnio 1 dalies a punktą, norėdami įgyti ilgalaikio gyventojų statusą, trečiųjų šalių piliečiai turi įrodyti, kad turi pastovių, reguliarių ir pakankamų išteklių.

Pavyzdys. Byloje *X / Belgija* ⁽¹¹⁴⁾ ESTT išaiškino, kad išteklių kilmė nėra lemiamas kriterijus nustatant, ar jie yra stabilūs, reguliarūs ir pakankami. Asmuo nebūtinai pats turi turėti tokių išteklių, jie gali būti gauti ir iš trečiosios šalies. ESTT taikė panašius reikalavimus pagal Laisvo judėjimo direktyvos (2004/38/EB) 7 straipsnio 1 dalies b ir c punktus.

⁽¹⁰⁹⁾ ESTK, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) prieš Prancūziją*, skundas Nr. 14/2003, sprendimas dėl bylos esmės, 2004 m. rugsėjo 8 d.; ESTK, *Defence for Children International (DCI) prieš Belgiją*, skundas Nr. 69/2011, sprendimas dėl bylos esmės, 2012 m. spalio 23 d.

⁽¹¹⁰⁾ ESTK, *Defence for Children International (DCI) prieš Nyderlandus*, skundas Nr. 47/2008, sprendimas dėl bylos esmės, 2009 m. spalio 20 d.

⁽¹¹¹⁾ ESTK išvados (2011 m.), 17 straipsnio 2 dalies aiškinimo pareiškimas.

⁽¹¹²⁾ JT Žmogaus teisių komitetas, *Toussaint prieš Kanadą*, pranešimas Nr. 2348/2014, 2018 m. liepos 24 d. nuomonė.

⁽¹¹³⁾ Taip pat žr. 2012 m. spalio 18 d. ESTT sprendimą *Staatssecretaris van Justitie / Mangat Singh*, C-502/10.

⁽¹¹⁴⁾ 2019 m. spalio 3 d. ESTT sprendimas *X / Belgische Staat*, C-302/18.

Panašios į Ilgalaikių gyventojų direktyvoje nustatytas sąlygas yra numatytos Šeimos susijungimo direktyvoje (2003/86/EB; žr. 6 skyrių apie šeimas). Pasisakydamas dėl šių reikalavimų, ESTT buvo linkęs juos aiškinti griežtai. Jis nusprendė, jog valstybės narės joms suteikta veiksmų laisve neturi naudotis taip, kad pakenktų pastarosios direktyvos tikslui ⁽¹¹⁵⁾.

Pagal Ilgalaikių gyventojų direktyvos 11 straipsnį, ilgalaikio gyventojų statusą įgiję asmenys kaip ir tos šalies piliečiai vienodai turi teises keliose svarbiose srityse (žr. 9 skyrių dėl ekonominių ir socialinių teisių).

ESTT sprendimu ES valstybės narės negali taikyti per didelių ir neproporcingų mokesčių už leidimų gyventi suteikimą trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, ir jų šeimos nariams. Tokie mokesčiai trukdytų pasiekti direktyvos tikslą, mažindami jos veiksmingumą.

Pavyzdys. Byloje *CGIL ir INCA* ⁽¹¹⁶⁾ ESTT svarstė, ar už leidimo gyventi šalyje išdavimą ar pratęsimą, priklausomai nuo leidimo gyventi šalyje galiojimo trukmės, papildomai prie anksčiau galiojusio 73,50 EUR mokesčio už tokį leidimą, neatsižvelgiant į jo galiojimo trukmę, reikėtų nustatyti nuo 80 iki 200 EUR mokesť. Teismas konkrečiau pažymėjo, kad ES valstybės narės neturi neribotos veiksmų laisvės taikyti mokesčius trečiųjų šalių piliečiams, išduodamos leidimus gyventi, ir kad ES valstybės narės negali nustatyti tokių didelių rinkliavų, kad jos galėtų kliudyti naudotis Ilgalaikių gyventojų direktyvoje įtvirtintomis teisėmis. ESTT padarė išvadą, kad mokesčiai yra neproporcingi direktyvoje numatytam tikslui ir gali sutrukdyti naudotis direktyvoje numatytomis teisėmis.

Pavyzdys. Byloje *Europos Komisija / Nyderlandai* ⁽¹¹⁷⁾ ESTT nusprendė, kad Nyderlandai nevykdė įsipareigojimo pagal Ilgalaikių gyventojų direktyvą, nes taikė per didelius ir neproporcingus (nuo 188 iki 830 EUR) mokesčius: i) trečiųjų šalių piliečiams, prašantiems suteikti ilgalaikio gyventojų statusą, ii) trečiųjų šalių piliečiams, įgijusiems ilgalaikio gyventojų statusą kitoje

⁽¹¹⁵⁾ 2010 m. kovo 4 d. ESTT sprendimo *Rhimou Chakroun / Minister van Buitenlandse Zaken*, C-578/08, 52 punktą.

⁽¹¹⁶⁾ 2015 m. rugsėjo 2 d. ESTT sprendimas *Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL), Istituto Nazionale Confederale Assistenza (INCA) / Presidenza del Consiglio dei Ministri, Ministero dell'Interno, Ministero dell'Economia e delle Finanze*, C-309/14.

⁽¹¹⁷⁾ 2012 m. balandžio 26 d. ESTT sprendimas *Europos Komisija / Nyderlandų Karalystė*, C-508/10.

ES valstybėje narėje ir norintiems pasinaudoti teise apsigyventi Nyderlanduose; ir iii) trečiųjų šalių piliečių šeimos nariams, prašantiems leisti šeimai susijungti. Teismas konkrečiau pažymėjo, kad ES valstybės narės neturi neribotos veiksmų laisvės taikyti mokesčius trečiųjų šalių piliečiams, išduodamos leidimus gyventi, ir kad valstybės narės negali nustatyti tokių didelių rinkliavų, kad jos galėtų kliudyti naudotis Ilgalaikių gyventojų direktyvoje įtvirtintomis teisėmis.

ESTT teigimu, ES valstybės narės gali nustatyti integracijos reikalavimus trečiųjų šalių piliečiams, įgijusiems ilgalaikio gyventojų statusą, jei šie reikalavimai nekeltų pavojaus direktyvoje numatytų tikslų įgyvendinimui ⁽¹¹⁸⁾.

ESTT taip pat išaiškino Ilgalaikių gyventojų direktyvos 13 straipsnio prasmę. Pagal jį, ES valstybės narės negali suteikti ilgalaikio gyventojų statuso palankesnėmis sąlygomis, nei nurodyta direktyvoje, bet leidžia bendrai egzistuoti nacionalinėms sistemoms ⁽¹¹⁹⁾.

Pagal EŽTK, tai, kad asmuo ilgą laiką gyveno šalyje, paprastai pripažįstama svarbiu veiksniu, į kurį reikia atsižvelgti, jeigu tokį asmenį siūloma išsiųsti iš šalies (žr. 4.4 skirsnį).

Pavyzdys. Byloje *Kurić ir kt. prieš Slovėniją* ⁽¹²⁰⁾ EŽTT svarstė Slovėnijos nuolatinių gyventojų registrą ir atvejį, kai iš jo „išbraukti“ buvę Jugoslavijos Socialistinės Federacinės Respublikos (JSFR) piliečiai, kurie tebebuvo nuolatiniai gyventojai, tačiau per 6 mėnesių terminą nepateikė prašymo suteikti Slovėnijos pilietybę. Dėl tokio pašalinimo iš registro tie asmenys liko be pilietybės arba neteko teisių gyventi Slovėnijoje ⁽¹²¹⁾. Tai nepaveikė užsieniečių, kurie nebuvo kitų buvusiosios JSFR respublikų piliečiai. EŽTT pakartojo, kad valstybė gali turėti pozityvių pareigų, kurios yra neatsiejamos nuo tikros pagarbos privačiam arba šeimos gyvenimui; tai ypač svarbu ilgalaikiams migrantams, tokiems kaip šie pareiškimą Teismui

⁽¹¹⁸⁾ 2015 m. birželio 4 d. ESTT sprendimas *P. ir S. / Commissie Sociale Zekerheid Breda ir College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Amstelveen*, C-579/13.

⁽¹¹⁹⁾ 2014 m. liepos 17 d. ESTT sprendimo *Shamim Tahir / Ministero dell'Interno, Questura di Verona*, C-469/13, 39–44 punktai.

⁽¹²⁰⁾ EŽTT sprendimas *Kurić ir kt. prieš Slovėniją (DK)*, Nr. 26828/06, 2012 m. birželio 26 d.

⁽¹²¹⁾ Slovėnija nėra prisijungusi prie 2006 m. Europos Tarybos konvencijos, kuria siekiama išvengti padėties, kai dėl valstybių teisių perėmimo liekama be pilietybės (Europos Tarybos sutarčių serija Nr. 200).

pateikę asmenys, kurie buvo neteisėtai išbraukti iš ilgalaikių gyventojų registro pažeidžiant EŽTK 8 straipsnį. Teismas taip pat nusprendė, kad nevienodas požiūris į užsieniečius ne iš JSFR ir į buvusius JSFR piliečius yra diskriminacija, pažeidžianti konvencijos 14 straipsnį kartu su 8 straipsniu.

Pagal [Europos Tarybos 1955 m. Europos konvenciją dėl įsisteigimo](#) (Europos Tarybos sutarčių serija Nr. 19), visose valstybėse narėse suteikiamas privilegijuotas statusas ilgalaikiams gyventojams, bet tik tiems, kurie yra šios konvencijos šalių piliečiai.

3.7. Turkijos piliečiai

Pagal [ES teisę](#), 1963 m. pasirašytu [Ankaros susitarimu](#) ir 1970 m. prie Ankaros susitarimo pridėtu [Papildomu protokolu](#) sustiprinti buvusiosios Europos ekonominės bendrijos (EEB) prekybos ir ekonominiai santykiai su Turkija, numatant galimybę šiai šaliai prisijungti prie EEB. ESTT dėl šio susitarimo priėmė daugiau kaip 60 sprendimų. Be to, susitarimas papildytas keliais Asociacijos tarybos sprendimais; kai kurie iš jų priimti dėl Turkijos piliečių, kurių labai daug gyvena ES valstybių narių teritorijoje, statuso. [Asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80](#) 6 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad Turkijos piliečiai, teisėtai įdarbinti ES valstybėje narėje, įgyja teisę pasilikti toje valstybėje narėje.

Ankaros susitarimas Turkijos piliečiams nesuteikia jokios realios teisės atvykti į kurią nors ES valstybę narę ar joje gyventi, tačiau savarankiškai dirbantys asmenys ir paslaugų teikėjai naudojami neveikimo išlyga (Papildomo protokolo 41 straipsnis). Ši išlyga neleidžia valstybėms taikyti tokiems asmenims naujų ir griežtesnių procesinių arba finansinių apribojimų negu tie, kurie jau galiojo tuo metu, kai buvo sudarytas susitarimas ⁽¹²²⁾. Tokių teisių neturi Turkijos piliečiai, norintys ne teikti paslaugas, o jomis naudotis ⁽¹²³⁾.

⁽¹²²⁾ 2000 m. gegužės 11 d. ETT sprendimas *The Queen / Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnasir Savas*, C-37/98; 2007 m. rugsėjo 20 d. ETT sprendimas *The Queen, Veli Tum ir Mehmet Dari / Secretary of State for the Home Department*, C-16/05; 2011 m. liepos 21 d. ESTT sprendimas *Oguz / Secretary of State for the Home Department*, C-186/10.

⁽¹²³⁾ 2013 m. rugsėjo 24 d. ESTT sprendimas *Leyla Ecem Demirkan / Bundesrepublik Deutschland* (DK), C-221/11.

Pavyzdys. Įvairiose bylose svarstyti reikalavimai, keliami sunkvežimių vairuotojams turkams, kuriuos Turkijos įmonės samdo Turkijoje, kad jie vairuotų sunkvežimius per keliones į Vokietiją. Taigi tokių bylų esmė buvo Turkijos įmonių teisė laisvai teikti paslaugas ES valstybėse narėse. *Abatay* ⁽¹²⁴⁾ byloje ETT nusprendė, jog Vokietija negali reikalauti, kad jos teritorijoje teikti paslaugas norintys Turkijos piliečiai turėtų darbo leidimą, jei tokio leidimo dar nereikėjo tada, kai įsigaliojo neveikimo išlyga.

Essent Energie Productie BV byloje ⁽¹²⁵⁾ teisėtai Vokietijoje gyvenantys ir dirbantys Turkijos piliečiai buvo komandiruoti į Nyderlandus teikti paslaugų. ESTT padarė išvadą, jog neleidžiama prašyti leidimo dirbti, kad šie darbuotojai galėtų dirbti kitoje įmonėje, nes šie Turkijos piliečiai nesiekė patekti į Nyderlandų darbo rinką. Reikalavimas gauti darbo leidimą prilygtų naujam laisvės teikti paslaugas apribojimui.

Byla *Soysal* ⁽¹²⁶⁾ buvo iškelta dėl reikalavimo turėti vizą. Joje ETT nusprendė, kad Ankaros susitarimo Papildomo protokolo 41 straipsnis neleidžia nustatyti reikalavimo turėti vizą į Vokietiją atvykstantiems Turkijos piliečiams, norintiems joje Turkijos įmonės vardu teikti paslaugas, jeigu vizos nereikėjo tuo metu, kai įsigaliojo protokolas. Pasak Teismo, tai, kad nacionalinės teisės aktu, kuriuo nustatytas toks vizos reikalavimas, buvo įgyvendinamas Reglamentas (EB) Nr. 539/2001 (žr. 1 skyrių), šios išvados nekeičia. ES antrinės teisės aktų aiškinimas turi būti derinamas su tarptautiniu susitarimu, kuriuo nustatyta neveikimo išlyga.

Byloje *Oguz* ⁽¹²⁷⁾ ESTT nusprendė, kad neveikimo išlyga nedraudžia ES valstybėms narėms imtis nacionalinės teisės sankcijų prieš piktnaudžiavimą, susijusį su imigracija. Tačiau ESTT nelaikė piktnaudžiavimu to, kad T. Oguzas pažeidė šalies imigracijos įstatymus pradėjęs savarankiškai dirbti praėjus aštuoneriems metams nuo tada, kai gavo leidimą atvykti į šią šalį ir joje pasilikti.

⁽¹²⁴⁾ 2003 m. spalio 21 d. ETT sprendimas *Eran Abatay ir kt. ir Nadi Sahin / Bundesanstalt für Arbeit*, sujungtos bylos C-317/01 ir C-369/01.

⁽¹²⁵⁾ 2014 m. rugsėjo 11 d. ESTT sprendimas *Essent Energie Productie BV / Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid*, C-91/13.

⁽¹²⁶⁾ 2009 m. vasario 19 d. ETT sprendimas *Mehmet Soysal ir Ibrahim Savatli / Bundesrepublik Deutschland*, C-228/06.

⁽¹²⁷⁾ 2011 m. liepos 21 d. ESTT sprendimo *Tural Oguz / Secretary of State for the Home Department*, C-186/10, 46 punktas; 2007 m. rugsėjo 20 d. ETT sprendimas *The Queen, Veli Tum ir Mehmet Dari*, C-16/05.

A, B, P byla ⁽¹²⁸⁾ buvo susijusi su dviem Turkijos piliečiais, kurie prašė leidimo gyventi Nyderlanduose, kai pradėjo dirbti, ir trečiuoju pareiškėju, susituokusiu su Turkijos ir Nyderlandų piliečiu, kuris prašė leidimo gyventi šeimos susijungimo pagrindu. ESTT padarė išvadą, kad leidimo gyventi šalyje išdavimas trečiųjų šalių piliečiams, įskaitant Turkijos piliečius, su sąlyga, kad bus renkami ir saugomi jų biometriniai duomenys, nėra „naujas apribojimas“, kaip apibrėžta EEB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimuose Nr. 2/76 ir Nr. 1/80. Teismas nustatė, kad tikslas užkirsti kelią tapatybės ir dokumentų klastojimui ir su juo kovoti yra svarbesnė priežastis, pateisinanti viešąjį interesą.

Naujosios ES valstybės narės toji data, nuo kurios Turkijai taikoma neveikimo išlyga, yra jų įstojimo į Europos Sąjungą diena.

Ankaros susitarimo 1970 m. Papildomu protokolu nustatytos kelios teisės; jos aptariamoms 9 skyriuje, kuriame rašoma apie naudojimąsi ekonominėmis ir socialinėmis teisėmis. Kalbant apie asmens statusą, svarbu tai, kad Turkijos piliečiai, naudodamiesi savo socialinėmis ir darbo rinkos teisėmis, turi teisę pasilikti šalies teritorijoje ⁽¹²⁹⁾.

Šeimos nariams, taip pat tiems, kurie nėra Turkijos piliečiai, suteikta privilegijų EEB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimu Nr. 1/80 (žr. 6 skyrių apie šeimos gyvenimą) ⁽¹³⁰⁾. Tokių teisių nevaržo jokios sąlygos, susijusios su tuo, koku pagrindu Turkijos piliečiui iš pradžių buvo suteikta teisė atvykti į priimančiąją ES valstybę narę ir joje apsigyventi.

Pavyzdys. *Altun* byloje ⁽¹³¹⁾ ETT nusprendė, jog tai, kad Turkijos pilietis įgijo teisę gyventi ES valstybėje narėje, taigi ir teisę joje įsidarbinti kaip pabėgėlis, neužkerta kelio jo šeimos nariui pasinaudoti Asociacijos tarybos

⁽¹²⁸⁾ 2019 m. spalio 3 d. ESTT sprendimas *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid / A ir kt.*, C-70/18.

⁽¹²⁹⁾ 2008 m. gruodžio 18 d. ETT sprendimo *Altun / Stadt Böblingen*, C-337/07, 21 punktą; 1997 m. sausio 23 d. ETT sprendimo *Recep Tetik / Land Berlin*, C-171/95, 48 punktą; Europos Tarybos 1955 m. Europos konvencijos dėl įsisteigimo 2 straipsnis: „kiekviena Susitariančioji Šalis [tarp jų Turkija ir daugelis ES valstybių narių], kiek leidžia jos ekonominės ir socialinės sąlygos, sudaro palankias sąlygas kitų šalių piliečiams ilgesnį laiką arba nuolat gyventi jos teritorijoje“.

⁽¹³⁰⁾ 2012 m. liepos 19 d. ESTT sprendimas *Natthaya Dülger / Wetteraukreis*, C-451/11.

⁽¹³¹⁾ 2008 m. gruodžio 18 d. ETT sprendimo *Altun / Stadt Böblingen*, C-337/07, 50 punktą.

sprendime Nr. 1/80 numatytomis teisėmis. Be to, *Kahveci* byloje ⁽¹³²⁾ ESTT išaiškino, kad darbuotojo turko šeimos nariai vis dar gali naudotis pagal šį sprendimą įgytomis teisėmis tada, kai tas darbuotojas, išsaugodamas Turkijos pilietybę, įgyja priimančiosios ES valstybės narės pilietybę.

3.8. Jungtinės Karalystės piliečiai

Pagal ES teisę, Jungtinei Karalystei išstojus iš Europos Sąjungos, nuo 2020 m. vasario 1 d. Jungtinės Karalystės piliečiai yra trečiųjų šalių piliečiai. Susitarime dėl išstojimo nustatytas pereinamasis laikotarpis iki 2020 m. gruodžio 31 d., kuris gali būti pratęstas ir kurio metu Jungtinei Karalystei ir toliau bus privaloma laikytis ES teisės ⁽¹³³⁾. Tai reiškia, kad Jungtinės Karalystės piliečiams taikomos tokios pat sąlygos kaip ir ES piliečiams. Pasibaigus pereinamajam laikotarpiui, jų teisės ir pareigos priklausys nuo bet kokio susitarimo, kurį ES gali sudaryti su Jungtine Karalyste.

3.9. Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE valstybių arba Šveicarijos piliečių šeimos nariai

Pagal ES teisę, EEE šalių arba Šveicarijos piliečių šeimos nariai, nepaisant jų pačių pilietybės, taip pat ES piliečių, besinaudojančių savo teise laisvai judėti, šeimos nariai trečiųjų šalių piliečiai tam tikromis sąlygomis turi teisę atvykti į ES valstybės narės teritoriją ir joje gyventi tada, kai lydi EEE šalies, Šveicarijos ar ES pilietį arba prie jo prisijungia ⁽¹³⁴⁾. Šią teisę gali būti atsisakyta suteikti tik viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar jos sveikatos sumetimais.

Ši teisė apima ir teisę turėti jų statusą patvirtinančius gyvenamosios šalies dokumentus. Pagal [Laisvo judėjimo direktyvos \(2004/38/EB\) 10 straipsnio 1 dalį](#), leidimo gyventi šalyje korteles šeimos nariams, kurie yra trečiųjų šalių

⁽¹³²⁾ 2012 m. kovo 29 d. ESTT sprendimas *Staatssecretaris van Justitie / Tayfun Kahveci ir Osman Inan*, sujungtos bylos C-7/10 ir C-9/10.

⁽¹³³⁾ Susitarimo dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos 126–127 straipsniai.

⁽¹³⁴⁾ Žr. su EEE šalimis ir Šveicarija sudarytus susitarimus (žr. 5 ir 6 išnašas) ir [Laisvo judėjimo direktyvą \(Direktyva 2004/38/EB \(OL L 158/77, 2004\)\)](#).

piliečiai, yra privaloma išduoti ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo prašymo pateikimo dienos, taip pat nedelsiant išduodamas sertifikatas, patvirtinantis, kad buvo pateiktas prašymas išduoti leidimo gyventi šalyje kortelę.

Pagal EŽTK, ES teisėje nustatyto leidimo gyventi šalyje nesuteikimas trečiosios šalies piliečiui gali prieštarauti EŽTK 8 straipsniui.

Pavyzdys. Byloje *Aristimuño Mendizabal prieš Prancūziją* ⁽¹³⁵⁾ EŽTT nusprendė, jog pareiškimą Teismui padavusios moters teisės pagal EŽTK 8 straipsnį buvo pažeistos dėl to, kad Prancūzijos institucijos ilgiau kaip 14 metų nepagrįstai vėlavo išduoti jai leidimą gyventi šalyje. EŽTT pažymėjo, kad pareiškėja turėjo teisę gauti tokį leidimą tiek pagal ES, tiek pagal Prancūzijos teisės normas.

3.10. Asmenys be pilietybės ir pilietybės ar dokumentų praradimas

Nei ES teisė, nei EŽTK nereglamentuoja pilietybės įgijimo. Už tai tebėra atsakingos valstybės. Tačiau iš dalies ribojami jų veiksmai, susiję su pilietybės netekimu.

Pagal ES teisę, ES valstybės narės turi išimtinę suverenią teisę suteikti pilietybę, kuri kartu yra ir ES pilietybė, kartu su papildomomis teisėmis, kurias pilietybės turėjimas suteikia įvairiose teisinėse sistemose. SESV 20 straipsnyje įtvirtinta Sąjungos pilietybės samprata, tačiau ES pilietybės teikiamais pranašumais gali naudotis tik tie, kas turi kurios nors iš ES valstybių narių pilietybę ⁽¹³⁶⁾.

Tačiau pilietybės praradimui gali būti taikoma ES teisė, jeigu kartu su ja prarandamos ir Sąjungoje turėtos teisės. SESV 67 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmenys be pilietybės prilyginami trečiųjų šalių piliečiams.

⁽¹³⁵⁾ EŽTT sprendimas *Aristimuño Mendizabal prieš Prancūziją*, Nr. 51431/99, 2006 m. sausio 17 d.

⁽¹³⁶⁾ Pagal SESV 20 straipsnio 1 dalį, „Sąjungos pilietybė ne pakeičia valstybės pilietybę, o ją papildo“; 1992 m. liepos 7 d. ETT sprendimas *Mario Vicente Micheletti ir kt. / Delegación del Gobierno en Cantabria*, C-369/90; 2001 m. vasario 20 d. ETT sprendimas *The Queen / Secretary of State for the Home Department, ex parte: Manjit Kaur, intervenser: Justice*, C-192/99.

Pavyzdys. *Rottmann* byloje ⁽¹³⁷⁾ pareiškimą Teismui pateikęs dr. J. Rottmannas nuo gimimo buvo Austrijos pilietis. Austrijoje apkaltintas dideliu sukčiavimu verčiantis profesine veikla, jis persikėlė gyventi į Vokietiją ir paprašė suteikti jos pilietybę natūralizacijos būdu. Įgijęs Vokietijos pilietybę jis pagal įstatymą neteko Austrijos pilietybės. Vokietijos valdžios institucijos, iš Austrijos institucijų sužinojusios, kad dėl dr. Rottmanno Austrijoje buvo išduotas arešto orderis, nutarė atimti jo įgytą Vokietijos pilietybę motyvuodamos tuo, kad jis ją įgijo apgaulės būdu. Tačiau dėl tokio sprendimo jis liko visai be pilietybės. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas norėjo žinoti, ar tokiu atveju taikoma ES teisė, nes dr. Rottmannas, tapęs asmeniu be pilietybės, kartu neteko ir Sąjungos pilietybės. ESTT nusprendė, kad ES valstybės narės sprendimui atimti iš asmens pilietybę taikoma ES teisė, kiek tai siejasi su ES piliečio statuso ir susijusių teisių praradimu, todėl toks sprendimas turi atitikti ES teisės principus. ESTT padarė išvadą, kad valstybė narė gali teisėtai atimti per natūralizaciją apgaule įgytą pilietybę, net jei toks asmuo kartu jos pilietybe netenka ir Sąjungos pilietybės. Tačiau toks sprendimas turi atitikti proporcingumo principą, pagal kurį, be kita ko, reikia suteikti tam asmeniui pagrįstą terminą, kad jis galėtų atgauti savo kilmės valstybės narės pilietybę.

Pavyzdys. Byla *Tjebbes* ⁽¹³⁸⁾ buvo susijusi su Nyderlandų įstatymu, pagal kurį Nyderlandų piliečiai, gyvenę už Nyderlandų ribų 10 ar daugiau metų, automatiškai netenka pilietybės. Pagal 10 metų taisyklę, Nyderlandų pilietybės netektų ir denatūralizuotų asmenų vaikai. Po *Rottmann* bylos ESTT nustatė, kad sprendimas atimti pilietybę turi atitikti proporcingumo principą. ESTT nusprendė, jog nacionalinės institucijos turi atlikti individualų tyrimą, kad nustatytų, ar ES valstybės narės pilietybės netekimo pasekmė, kuri reiškia ES pilietybės praradimą, gali neproporcingai paveikti įprastą atitinkamo asmens šeimos ir profesinio gyvenimo raidą. Be to, turi būti numatyta galimybė atkurti pilietybę, jei manoma, kad priemonė yra neproporcinga.

⁽¹³⁷⁾ 2010 m. kovo 2 d. ESTT sprendimo *Janko Rottman / Freistaat Bayern* (DK), C-135/08, 41–45 punktai.

⁽¹³⁸⁾ 2019 m. kovo 12 d. ESTT sprendimas *Tjebbes ir kt. / Minister van Buitenlandse Zaken* (DK), C-221/17.

Pagal EŽTK, nėra teisės įgyti valstybės pilietybę⁽¹³⁹⁾. Tačiau EŽTT nustatė, kad savavališkas atsisakymas suteikti pilietybę, taip pat pilietybės praradimas gali prieštarauti konvencijos 8 straipsniui dėl galimų tokio pilietybės nesuteikimo ar jos praradimo padarinių privačiam žmogaus gyvenimui⁽¹⁴⁰⁾.

Pavyzdys. Byloje *Genovese prieš Maltą*⁽¹⁴¹⁾ EŽTT svarstė atsisakymą suteikti Maltos pilietybę nesantuokiniam vaikui, gimusiam ne Maltoje, kurio motina nėra Maltos pilietė, tačiau teismo pripažintas jo tėvas yra Maltos pilietis. Vien tik atsisakymas suteikti pilietybę nėra 8 straipsnio pažeidimas, tačiau Teismas manė, kad dėl jo poveikio socialinei šio asmens tapatybei reikia taikyti 8 straipsnį ir kad toks savavališkas ir diskriminuojantis atsisakymas suteikti pilietybę yra EŽTK 8 straipsnio, taikomo kartu su 14 straipsniu, pažeidimas.

Pavyzdys. Byloje *Hoti prieš Kroatiją*⁽¹⁴²⁾ pareiškėjas buvo Kosove gimęs asmuo be pilietybės, kuris nuo 1979 m. gyveno ir dirbo Kroatijoje. 2014 m. Kroatija atsisakė pratęsti jo leidimą laikinai gyventi dėl to, kad jis nepateikė galiojančio kelionės dokumento. EŽTT nustatė, kad asmenys be pilietybės, kaip antai pareiškėjas, turėjo atitikti reikalavimus, kurių dėl savo statuso jie negalėjo įvykdyti, t. y. jie turėjo turėti galiojantį kelionės dokumentą, kad galėtų prašyti leidimo nuolat gyventi Kroatijoje. Teismas taip pat pažymėjo, kad Kroatijos valdžios institucijos primygtinai reikalavo, kad pareiškėjas gautų kelionės dokumentą iš Kosovo valdžios institucijų, nors tai, kad jis neturi pilietybės, buvo akivaizdu iš jo gimimo liudijimų. Todėl Kroatija neįvykdė savo pozityvios pareigos užtikrinti veiksmingą ir prieinamą procedūrą, leidžiančią pareiškėjui nustatyti savo statusą Kroatijoje, tinkamai atsižvelgiant į jo teisę į privatų gyvenimą pagal EŽTK 8 straipsnį.

⁽¹³⁹⁾ Europos žmogaus teisių komisija, *K. ir W. šeima prieš Nyderlandus* (nutartis), Nr. 11278/84, 1985 m. liepos 1 d.

⁽¹⁴⁰⁾ EŽTT, *Karashev prieš Suomiją* (nutartis), Nr. 31414/96, 1999 m. sausio 12 d.; EŽTT sprendimas *Slivenko prieš Latviją* (DK), Nr. 48321/99, 2003 m. spalio 9 d.; EŽTT, *Kuduzović prieš Slovėniją* (nutartis), Nr. 60723/00, 2005 m. kovo 17 d.; EŽTT sprendimo *Ramadan prieš Maltą*, Nr. 76136/12, 2016 m. birželio 21 d., 85 punktas; EŽTT sprendimas *K2 prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 42387/13, 2017 m. vasario 7 d.

⁽¹⁴¹⁾ EŽTT sprendimas *Genovese prieš Maltą*, Nr. 53124/09, 2011 m. spalio 11 d.

⁽¹⁴²⁾ EŽTT sprendimas *Hoti prieš Kroatiją*, Nr. 63311/14, 2018 m. balandžio 26 d. Taip pat žr. EŽTT sprendimą *Sudita Keita prieš Vengriją*, Nr. 42321/15, 2020 m. gegužės 12 d.

Svarbiausios nuostatos

- Statusas ir dokumentai dažnai suteikia galimybę asmenims, neturintiems pilietybės, patekti į darbo rinką, naudotis privačiomis ir viešosiomis paslaugomis (žr. šio skyriaus įvadą).
- ES chartijoje aiškiai garantuojama teisė į prieglobstį. Nors EŽTK teisės į prieglobstį neužtikrina, valstybė, norinti išsiųsti asmenį, gali būti įpareigota to nedaryti, jeigu kitoje valstybėje, į kurią ketinama jį išsiųsti, jam gresia mirtis arba su juo gali būti netinkamai elgiamasi (žr. 3.2 skirsnį).
- Pagal ES teisę, prieglobsčio prašytojai turi teisę likti priimančiosios valstybės teritorijoje, kol laukia galutinio sprendimo dėl savo prieglobsčio prašymo, ir jiems turi būti išduotas dokumentas, leidžiantis būti valstybėje narėje prieglobsčio prašymo nagrinėjimo metu (žr. 3.1 skirsnį).
- Pripažintiems pabėgėliams ir papildomos apsaugos gavėjams, pagal ES teisę, turi būti išduodamas leidimas gyventi šalyje ir kelionės dokumentai (žr. 3.2 skirsnį).
- Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, prekybos žmonėmis aukos turi teisę gauti leidimą gyventi šalyje, kad joms būtų lengviau bendradarbiauti su policija. Valstybėms, pagal ES teisę ir EŽTK, gali būti privaloma imtis specialių aukų apsaugos priemonių (žr. 3.3 skirsnį).
- Pagal Grąžinimo direktyvą, ES valstybės narės privalo arba įteisinti jose neteisėtai esančių trečiųjų šalių piliečių statusą, arba priimti sprendimą juos grąžinti (žr. 3.5 skirsnį).
- Pagal EŽTK, migranto statuso nepripažinimas arba reikiamų dokumentų neišdavimas migrantui gali prieštarauti konvencijos 8 straipsniui (žr. 3.5 skirsnį).
- Pagal ES teisę, trečiųjų šalių piliečiai, 5 metus teisėtai ir nuolat gyvenę ES valstybėje narėje, turi teisę įgyti privilegijuotą (ilgalaikio gyventojų) statusą (žr. 3.6 skirsnį).
- Turkijos piliečiams ir jų šeimoms negalima taikyti griežtesnių savarankiško darbo ar paslaugų teikimo sąlygų negu tos, kurios galiojo tuo metu, kai buvo priimtas Ankaros susitarimo 1970 m. Papildomas protokolas. Turkijos piliečiai ir jų šeimos turi daugiau teisių pasilikti gyventi ES (žr. 3.7 skirsnį).
- Jungtinei Karalystei išstojus iš Europos Sąjungos (2020 m. vasario 1 d.), Jungtinės Karalystės piliečiai yra trečiųjų šalių piliečiai (žr. 3.8 skirsnį).

- Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių ar Šveicarijos piliečių arba ES piliečių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai, gali įgyti privilegijuotą statusą pagal ES teisę (žr. 3.9 skirsnį).
- Nei ES teisė, nei EŽTK nereglamentuoja pilietybės įgijimo ar praradimo, tačiau ES teisė gali būti taikoma pilietybės praradimui, jeigu kartu su ja prarandamos ir Sąjungoje turėtos teisės (žr. 3.10 skirsnį).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo pateiktas [gairės](#). Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite skyriuje „[Papildoma literatūra](#)“.

4

Teisės į prieglobstį pripažinimas ir draudimai išsiųsti iš šalies: esminių klausimų aptarimas

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
SESV 78 straipsnis ir ES chartijos 18 straipsnis (teisė į prieglobstį), abu su nuorodomis į JT konvenciją dėl pabėgėlių statuso, kurios 33 straipsnyje įtvirtintas šis principas	<i>Negražinimo principas</i>	EŽTK 3 straipsnis, kaip jį išaiškino EŽTT byloje <i>Soering prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 14038/88, 1989 m. (ekstradicija, dėl kurios asmeniui grėsė pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi) EŽTK 2 straipsnis (teisė į gyvybę)
ES chartijos 19 straipsnis (apsauga perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju)		EŽTT sprendimas <i>Saadi prieš Italiją</i> (DK), Nr. 37201/06, 2008 m. (draudimo grąžinti asmenį ten, kur jis būtų kankinamas, absoliutumas)
Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 4 straipsnis	Rizikos vertinimas	EŽTT sprendimas <i>Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. (kaip įvertinti, ar yra tikra rizika nesirenkamojo smurto atvejais ir dėl susiklosčiusių humanitarinių sąlygų) EŽTT sprendimas <i>Salah Sheekh prieš Nyderlandus</i> , Nr. 1948/04, 2007 m. (dėl persekiojamų grupių asmenų prievolės pateikti įrodymų)

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
		EŽTT sprendimas <i>J. K. ir kt. prieš Švediją</i> (DK), Nr. 59166/12, ir Sprendimas <i>F. G. prieš Švediją</i> (DK), Nr. 43611/11, 2016 (prievolė įrodyti)
Dublino reglamentas, Reglamentas (ES) Nr. 604/2013 2011 m. ESTT sprendimas <i>N. S. ir M. E.</i> (didžioji kolegija) sujungtose bylose C-411/10 ir C-493/10 (dėl asmenų perdavimo pagal Dublino reglamentą)	Asmenų perdavimas pagal Dublino reglamentą	EŽTT sprendimas <i>M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją</i> (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. (dėl grąžinimo iš vienos į kitą ES valstybę narę, kurioje asmuo atsidūrė skurde) EŽTT sprendimas <i>Tarakhel prieš Šveicariją</i> (DK), Nr. 29217/12, 2014 m. (dėl individualių garantijų)
Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 5 ir 9 straipsniai	Sunkių ligonių išsiuntimas iš šalies	EŽTT sprendimas <i>D. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 30240/96, 1997 m. (dėl nepagydomai sergančio vyro išsiuntimo iš šalies) EŽTT sprendimas <i>Paposhvili prieš Belgiją</i> (DK), Nr. 41738/10, 2016 m. (dėl neišvengiamo mirties pavojaus nebuvimo)
	Diplomatiniai patikinimai	EŽTT sprendimas <i>Ramzy prieš Nyderlandus</i> , Nr. 25424/05, 2010 m. (dėl nepakankamų garantijų) EŽTT sprendimas <i>Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 8139/09, 2012 m. (dėl priimtinių garantijų)
ES chartijos 18 straipsnis (teisė į prieglobstį) Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES) 2009 m. ETT sprendimas <i>Elgafaji</i> (DK), C-465/07 (dėl papildomos apsaugos)	Prieglobsčio nustatymas (pabėgėlio statusas ir papildoma apsauga)	

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>2014 m. ESTT sprendimas <i>M'Bodj</i> (DK), C-542/13 (dėl papildomos apsaugos ir sunkios ligos)</p> <p>Apsaugos nesuteikimas:</p> <p>2010 m. ESTT sprendimas <i>B ir D</i> (DK) sujungtose bylose C-57/09 ir C-101/09</p> <p>2017 m. ESTT sprendimas <i>Lounani</i> (DK), C-573/14 (dėl terorizmo)</p> <p>2018 m. ESTT sprendimas <i>Ahmed</i>, C-369/17 (dėl papildomos apsaugos)</p> <p>Apsaugos nutraukimas:</p> <p>2010 m. ESTT sprendimas <i>Abdulla</i> (DK) sujungtose bylose C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08</p> <p>ES chartijos 19 straipsnis (apsauga perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju)</p>		
<p>Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 8 straipsnis</p>	<p>Perkėlimas šalies viduje</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę</i>, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. (kaip įvertinti netinkamo elgesio riziką perkėlimo apsaugos atvejais)</p>
<p>ES chartijos 19 straipsnis (apsauga perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju)</p>	<p>Kolektyvinio išsiuntimo draudimas</p>	<p>EŽTK Protokolo Nr. 4 4 straipsnis (kolektyvinio užsieniečių išsiuntimo draudimas)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Čonka prieš Belgiją</i>, Nr. 51564/99, 2002 m. (išsiuntimas be individualaus įvertinimo)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją</i> (DK), Nr. 27765/09, 2012 m. (kolektyvinis asmenų išsiuntimas atviroje jūroje)</p>

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
		EŽTT sprendimas <i>N. D. ir N. T. prieš Ispaniją</i> (DK), Nr. 8675/15 ir 8697/15, 2020 m. (dėl pasienio tvoros šturmo)
	Draudimai išsiųsti dėl kitų su žmogaus teisėmis susijusių priežasčių	EŽTT sprendimas <i>Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją</i> (DK), Nr. 46827/99 ir 46951/99, 2005 m. (rizika, kad bus šiurkščiai pažeista teisė į teisingumą pagal EŽTK 6 straipsnį)
<p>Ilgalaikiai gyventojai: Ilgalaikių gyventojų direktyvos (2003/109/EB) 12 straipsnis</p> <p>Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai: Laisvo judėjimo direktyvos (2004/38/EB) 28 straipsnis</p> <p>2013 m. ESTT sprendimas <i>ZZ</i> (DK), C-300/11 (dėl pareigų pranešti)</p> <p>Turkijos piliečiai: EEB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80 14 straipsnio 1 dalis</p> <p>2007 m. ETT sprendimas <i>Polat</i>, C-349/06 (dėl priemonių, leidžiančių apriboti Turkijos piliečių teises)</p>	Trečiųjų šalių piliečiai, kuriems suteikta aukštesnio lygio apsauga nuo išsiuntimo	

Įvadas

Šiame skyriuje aptariami atvejai, kai asmens negalima išsiųsti iš šalies dėl ES teisės ir (arba) EŽTK reikalavimų.

Pagal EŽTK, **yra visiškai uždrausta** išsiųsti asmenį iš šalies bent tada, kai jį išsiuntus būtų pažeistos besąlyginės teisės, garantuojamos konvencijos 2 straipsnyje dėl teisės į gyvybę ir 3 straipsnyje, kuriuo uždrausti kankinimai ir žiaurus, nežmoniškas ar orumą žeminantis elgesys arba baudimas. EŽTK 15 straipsnyje nustatytos teisės, kurios yra besąlyginės ir nuo jų nukrypti negalima.

Beveik visiški draudimai išsiųsti taikomi tada, kai bendras draudimas turi išimčių, kaip tai numatyta 1951 m. Ženevos konvencijoje ir Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvoje (2011/95/ES). Abiejuose teisės dokumentuose leista išimtiniais atvejais nukrypti nuo draudimo išsiųsti pabėgėlių iš šalies.

Nevisiški draudimai išsiųsti iš šalies taikomi siekiant derinti asmens interesus ar teises su visuomenės arba valstybės interesais, pavyzdžiui, tais atvejais, kai išsiuntimas išskirtų šeimą (žr. 4.3 skirsnį).

4.1. Teisė į prieglobstį ir *negražinimo* principas

Europoje prieglobsčio klausimas sprendžiamas remiantis visų pirma 1951 m. Ženevos konvencija ir jos 1967 m. protokolu, jų nuostatų dauguma yra perkeltos į ES teisę Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvoje (2011/95/ES). 1951 m. Ženevos konvencija yra konkrečiai dėl pabėgėlių teisių sudaryta sutartis. Pabėgėlių apsauga grindžiama *negražinimo* principu⁽¹⁴³⁾. Tai reiškia, kad iš esmės draudžiama grąžinti pabėgėlius į kitą šalį, kurioje jie gali pagrįstai baimintis persekiojimo.

⁽¹⁴³⁾ Pagal tarptautinę žmogaus teisių teisę, *negražinimo* principas suprantamas plačiau negu 1951 m. Ženevos konvencijos 33 straipsnio 1 dalyje, nes įsipareigojimų *negražinti* turima ir pagal JT konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą 3 straipsnį, ir pagal bendros tarptautinės teisės normas, įskaitant Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktą 7 straipsnį. Žr. UNHCR (2007), „*Advisory opinion on the extraterritorial application of non-refoulement obligations under the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol*“ („Patariamoji nuomonė dėl įsipareigojimų negražinti pagal 1951 m. Konvenciją dėl pabėgėlių statuso ir jos 1967 m. protokolą ekstrateritorialaus taikymo“).

1951 m. Ženevos konvencijos 33 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Nė viena Susitariančioji valstybė jokių būdu neišsiunčia ir negrąžina pabėgėlio į šalį, kur jo gyvybei ar laisvei grėstų pavojus dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar dėl politinių pažiūrų.“

Negrąžinimo principas taikomas dėl grąžinimų tiek į kilmės šalį, tiek į bet kurią kitą šalį, kurioje pabėgėlis patirtų persekiojimą. Visos ES ir Europos Tarybos valstybės narės yra 1951 m. Ženevos konvencijos šalys, tačiau Turkija konvenciją taiko tik pabėgėliams iš Europos ⁽¹⁴⁴⁾. UNHCR paskelbė *Pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadovą ir gaires dėl tarptautinės apsaugos*, kurios paskutinį kartą atnaujintos 2019 m. vasario mėn. ir kuriose išsamiai nagrinėjami 4.1.1–4.1.8 ir 5.1 skirsniuose aptarti klausimai ⁽¹⁴⁵⁾.

Pagal ES teisę, SESV 78 straipsnyje yra nustatyta, kad ES turi kurti prieglobsčio, papildomos apsaugos ir laikinos apsaugos politiką siekdama „užtikrinti, kad nebūtų pažeistas *negrąžinimo* principas. Ši politika turi neprieštarauti [1951 m. Ženevos konvencijai ir jos protokolui] bei kitoms atitinkamoms sutartims“, tarp jų EŽTK, JT vaiko teisių konvencijai (VTK), JT konvencijai prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą, Tarptautiniam pilietinių ir politinių teisių paktui (TPPTP) ir Tarptautiniam ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktui. Pagal šią politiką, buvo priimti ES prieglobsčio *acquis* teisės aktai, tarp jų *Dublino reglamentas* (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013), Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2011/95/ES), *Prieglobsčio procedūrų direktyva* (2013/32/ES) ir *Priėmimo sąlygų direktyva* (2013/33/ES). Airija ir Danija nėra saistomos, arba yra tik iš dalies saistomos, ES prieglobsčio *acquis* (žr. 1 priedą).

Pavyzdys. Dėl Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos įgyvendinimo byloje *Salahadin Abdulla ir kt.* ESTT pabrėžė, kad „iš [direktyvos preambulės] trečios, šešioliktos ir septynioliktos konstatuojamųjų dalių išplaukia, kad 1951 m. Ženevos konvencija sudaro tarptautinio teisinio pabėgėlių apsaugos režimo pamatus ir kad direktyvos nuostatos dėl

⁽¹⁴⁴⁾ Turkija tebetaiko geografinį apribojimą pagal konvencijos 1 straipsnio B dalį – ji turi įsipareigojimų tik dėl įvykių Europoje perkeltiems žmonėms.

⁽¹⁴⁵⁾ UNHCR (2019), „*Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees*“ („Pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadovas ir gairės dėl tarptautinės apsaugos pagal 1951 m. Konvenciją ir 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlio statuso“), UNHCR, Ženeva.

pabėgėlio statuso suteikimo sąlygų ir dėl jos turinio buvo priimtos siekiant padėti valstybių narių kompetentingoms institucijoms taikyti šią konvenciją remiantis bendromis sąvokomis ir kriterijais“⁽¹⁴⁶⁾.

2011 m. persvarstyta Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva⁽¹⁴⁷⁾ nustatyti bendri ES teisės reikalavimai dėl asmenų priskyrimo prie pabėgėlių arba pripažinimo, kad jiems reikia tarptautinės apsaugos. Jie apima su tokia apsauga susijusias teises ir pareigas, kurių vienas svarbiausių principų yra *negražinimas* pagal 1951 m. Ženevos konvencijos 33 straipsnį.

Tačiau nei 1951 m. Ženevos konvencijos 33 straipsnyje, nei Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 17 ir 21 straipsniuose toks *gražinimas* nėra visiškai uždraustas. Pagal šiuos straipsnius, pabėgėlį leidžiama išsiųsti iš šalies išimtiniais atvejais, t. y. jeigu toks asmuo kelia grėsmę priimančiosios valstybės saugumui arba pavojų jos visuomenei dėl padaryto sunkaus nusikaltimo.

ES chartijos¹⁸ straipsnyje garantuojama teisė į prieglobstį, įskaitant *negražinimo* principo laikymąsi. Chartijos 19 straipsnyje nustatyta, kad niekas negali būti perkeltas, išsiųstas ar išduotas į valstybę, kurioje jam gresia mirties bausmė arba kurioje jis gali patirti kankinimų ar kitokį nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamas. Chartijos išaiškinimuose nustatyta, kad 19 straipsnio 2 dalis apima atitinkamą EŽTT praktiką, susijusią su EŽTK 3 straipsniu⁽¹⁴⁸⁾.

ESTT padarė išvadą, kad, pagal ES teisę, pabėgėliams taikoma griežtesnė apsauga nuo *gražinimo*, nes bet kokios formos išsiuntimas, pagal Priskyrimo direktyvą, turi atitikti teisę į prieglobstį ir *negražinimo* principą, įtvirtintus ES chartijos 4 straipsnyje ir 19 straipsnio 2 dalyje⁽¹⁴⁹⁾.

⁽¹⁴⁶⁾ 2010 m. kovo 2 d. ESTT sprendimo *Salahadin Abdulla ir kt.* / *Bundesrepublik Deutschland*, sujungtos bylos C-175/08, C-176/08, C-178/08 ir C-179/08, 52 punktas; 2010 m. birželio 17 d. ESTT sprendimo *Nawras Bolbol / Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal* (DK), C-31/09, 37 punktas; 2019 m. gegužės 23 d. ESTT sprendimo *Mohammed Bilali / Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*, C-720/17, 54 punktas.

⁽¹⁴⁷⁾ Direktyva 2011/95/ES (OL L 337/9, 2011).

⁽¹⁴⁸⁾ Žr. su Pagrindinių teisių chartija susijusius išaiškinimus (2007/C 303/02); EŽTT sprendimą *Ahmed prieš Austriją*, Nr. 25964/94, 1996 m. gruodžio 17 d.; EŽTT sprendimą *Soering prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 14038/88, 1989 m. liepos 7 d.

⁽¹⁴⁹⁾ 2019 m. gegužės 14 d. ESTT sprendimo *M / Ministerstvo vnitra; X ir X / Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides* (DK), sujungtos bylos C-391/16, C-77/17 ir C-78/17, 94-95 punktai.

EŽTK 2 ir 3 straipsniai kategoriškai draudžia grąžinti asmenį į kitą šalį, jeigu dėl to jam grėstų tikras pavojus, kad elgesys su juo prieštarauja kuriai nors iš šių straipsnių nuostatų. Šio pavojaus samprata skiriasi nuo grėsmės būti persekiojamam dėl kurios nors iš 1951 m. Ženevos konvencijoje nurodytų priežasčių.

EŽTT nusprendė, kad EŽTK 3 straipsnyje yra įtvirtinta viena pagrindinių demokratinės visuomenės vertybių; jame besąlygiškai uždrausta kankinti, žiauriai, nežmoniškai ar žeminančiai elgtis su žmogumi arba jį taip bausti, nepriklausomai nuo aukos elgesio, kad ir kiek jis būtų nepageidautinas ar pavojingas. Pagal 3 straipsnį, valstybė turi prisiimti atsakomybę už bet kokią išsiuntimą, jeigu remiantis pagrįstais įrodymais galima spręsti, kad jos išsiųstam asmeniui grėsė tikras pavojus patirti kankinimų ar kitokį žiaurų, nežmonišką ar jo orumą žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamam toje šalyje, į kurią jis buvo grąžintas ⁽¹⁵⁰⁾.

Pavyzdys. Byloje *Saadi prieš Italiją* ⁽¹⁵¹⁾ pareiškimą Teismui pateikęs Tuniso pilietis buvo Tunise *in absentia* nuteistas 20 metų kalėti už priklausymą teroristinei organizacijai. Be to, pareiškėjas buvo Italijoje nuteistas už bendrininkavimą. EŽTT manė, jog tai, kad pareiškėjas gali kelti didelę grėsmę visuomenei, niekaip nemažina pavojaus jam pačiam nukentėti, jeigu jis bus išsiųstas iš šalies. Be to, iš patikimų žmogaus teisių šaltinių buvo gauta pranešimų, kad Tunise netinkamai elgiamasi su kaliniais, ypač nuteistais už teroristinius nusikaltimus. Tokios grėsmės nepanaikino ir diplomatiniai patikinimai, pateikti šioje byloje. Todėl Teismas pripažino, jog galima pagrįstai manyti, kad išsiuntus pareiškėją į Tunisą jam grėstų tikras pavojus, kad elgesys su juo prieštarauja EŽTK 3 straipsniui.

Pavyzdys. Maltos civilinis teismas byloje *Abdulle prieš Teisingumo ministrą* ⁽¹⁵²⁾ nusprendė, kad Maltai išsiuntus prieglobsčio prašytojus į Libiją, kur jie buvo įkalinti ir kankinami, buvo pažeisti EŽTK 3 straipsnis ir Maltos konstitucijos 36 straipsnis.

⁽¹⁵⁰⁾ EŽTT sprendimas *M. A. prieš Prancūziją*, Nr. 9373/15, 2018 m. vasario 1 d.; EŽTT sprendimo *Salah Sheekh prieš Nyderlandus*, Nr. 1948/04, 2007 m. sausio 11 d., 135 punktas; EŽTT sprendimas *Soering prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 14038/88, 1989 m. liepos 7 d.; EŽTT sprendimas *Vilvarajah ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 13163/87 ir 4 kt., 1991 m. spalio 30 d.

⁽¹⁵¹⁾ EŽTT sprendimas *Saadi prieš Italiją* (DK), Nr. 37201/06, 2008 m. vasario 28 d. Taip pat žr. EŽTT sprendimą *Mannai prieš Italiją*, Nr. 9961/10, 2012 m. kovo 27 d.

⁽¹⁵²⁾ Malta, konstitucinė jurisdikcija (*Gurisdizzjoni Kostituzzjonali*), *Abdul Hakim Hassan Abdulle Et prieš Ministry tal-Gustizzja u Intern Et, Qorti Civili Prim'Awla (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali)*, Nr. 56/2007, 2011 m. lapkričio 29 d.

4.1.1. Gresiančio pavojaus samprata ES teisėje

Apsaugą nuo *grąžinimo*, pagal ES teisę, teikia Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva. Asmenys turi teisę įgyti pabėgėlio statusą (žr. 3 skyrių dėl asmens statuso ir susijusių dokumentų), jeigu jie turi pagrįstos baimės būti persekiojami, kaip tai apibrėžta 1951 m. Ženevos konvencijos 1 straipsnio A dalyje. Pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 9 straipsnį, toks persekiojimo veiksmas turi būti:

- a) „pakankamai rimtas pagal savo pobūdį ar dažnumą, kad sudarytų sunkų pagrindinių žmogaus teisių pažeidimą, visų pirma tų teisių, nuo kurių negalima nukrypti pagal [EŽTK] 15 straipsnio 2 dalį, arba
- b) įvairių priemonių sanaupa, įskaitant žmogaus teisių pažeidimus, kuri yra pakankamai sunki, kad veiktų asmenį panašiai kaip nurodyta a punkte.“

Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 9 straipsnyje taip pat nustatyta, kad persekiojimas gali pasireikšti įvairiomis formomis, įskaitant fizinio ar psichologinio smurto veiksmus, administracines arba teisines priemones (tai gali būti, pavyzdžiui, įstatymai, draudžiantys homoseksualumą ar religijos laisvę), taip pat veiksmus, kurie yra „pagal pobūdį tiesiogiai susiję su asmens lytimi arba su tuo, kad asmuo yra vaikas“. Pavyzdžiui, galima pripažinti, kad persekiojimą patiria prekybos žmonėmis aukos. Įvairių formų persekiojimą ir minėtus veiksmus turi būti įmanoma susieti su kuria nors iš penkių **persekiavimo priežasčių** pagal 1951 m. Ženevos konvenciją: gali būti persekiojama dėl rasės, pilietybės, religijos, priklausymo tam tikrai socialinei grupei arba politinių įsitikinimų. Šios penkios persekiavimo priežastys yra nustatytos Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 10 straipsnyje; šioje nauja redakcija išdėstytoje direktyvoje aiškiai reikalaujama, nustatant asmens priklausymą tam tikrai socialinei grupei, tinkamai atsižvelgti ir į lytinę tapatybę.

Persekiojimu gali būti pripažįstami ir tokie atvejai, kai grįžęs asmuo yra priverstas slėpti savo politines pažiūras, seksualinę orientaciją arba religinius įsitikinimus ir religinę praktiką, kad išvengtų didelės žalos.

Pavyzdys. Sujungtose *Y ir Z* bylose ⁽¹⁵³⁾ ESTT buvo paprašyta nustatyti, kokius veiksmus galima laikyti „persekiojimo veiksmais“, kuriais labai pažeidžiama religijos laisvė, pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punktą ir ES chartijos 10 straipsnį. Teismui buvo užduotas konkretus klausimas, ar į persekiojimo veiksmų, kuriais persekiojama dėl religinių priežasčių, sąvoką įeina „laisvės skelbti savo tikėjimą“ varžymas. ESTT išaiškino, kad laisvės viešai skelbti savo religiją suvaržymai iš tiesų gali būti persekiojimo veiksmai. Ar ES chartijos 10 straipsnio 1 dalyje garantuojamų teisių pažeidimas yra persekiojimo veiksmas, kaip tai apibrėžta direktyvos 9 straipsnio 1 dalyje, priklauso nuo tokių veiksmų rimtumo ir ar jie turi sunkių padarinių asmenims, prieš kuriuos yra nukreipti. ESTT taip pat nusprendė, kad nacionalinės valdžios institucijos, individualiai vertindamos prašymą suteikti pabėgėlio statusą, negali pagrįstai tikėtis, jog prieglobsčio prašytojas susilaukys nuo religinių veiksmų, dėl kurių gali grėsti pavojus jo gyvybei kilmės šalyje.

Pavyzdys. Byloje *Fathi* ⁽¹⁵⁴⁾ ESTT dar kartą patvirtino plačią „religijos“ apibrėžtį, kuri apima visas jos sudedamąsias dalis – tiek viešąsias, tiek privačias, tiek kolektyvines, tiek individualias. Teismas nusprendė, kad Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvoje pateiktoje „religijos“ apibrėžtyje pateikiamas tik nebaigtinis sąrašas sudedamųjų dalių, kurios gali apibūdinti religijos, kaip persekiojimo priežasties, sąvoką. Iš apsaugos prašytojo, teigiančio, jog jam gresia persekiojimas dėl religijos, negalima reikalauti, kad jis padarytų pareiškimus ar pateiktų dokumentus, susijusius su kiekvienu iš Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 10 straipsnio 1 dalies b punkte nurodytų sudedamųjų dalių, kad pagrįstų savo religinius įsitikinimus. Teismas taip pat nurodė, kad mirties baismės ar laisvės atėmimo baismės skyrimas pats savaime gali būti laikomas „persekiojimo veiksmu“, kaip tai suprantama pagal direktyvos 9 straipsnio 1 dalį, jei tokios baismės iš tikrųjų taikomos kilmės šalyje, kuri priėmė tokius teisės aktus.

⁽¹⁵³⁾ 2012 m. rugsėjo 5 d. ESTT sprendimo *Bundesrepublik Deutschland / Y ir Z*, sujungtos bylos C-71/11 ir C-99/11, 72 ir 80 punktai.

⁽¹⁵⁴⁾ 2018 m. spalio 4 d. ESTT sprendimas *Bahthiyar Fathi / Predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*, C-56/17.

Pavyzdys. *X, Y ir Z* byloje ⁽¹⁵⁵⁾ ESTT nusprendė, kad kompetentingos institucijos, vertindamos prašymą suteikti pabėgėlio statusą, negali pagrįstai tikėtis, kad prieglobsčio prašytojas slepia savo homoseksualumą kilmės šalyje arba susilaiko išreišdamas savo seksualinę orientaciją, kad išvengtų persekiojimo.

Pripažįstama, kad apsauga gali būti reikalinga ir tiems asmenims, kurie pateikia prieglobsčio prašymus būdami priimančiojoje šalyje (vadinamieji pabėgėliai *sur place*); Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 5 straipsnyje konkrečiai nustatyta, kad pagrįsta persekiojimo baimė ar didelės žalos pavojus gali kilti ir dėl įvykių, įvykusių po to, kai prašytojas išvyko iš savo kilmės šalies.

Papildoma apsauga. Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva garantuoja „papildomą apsaugą“ tiems asmenims, kurių negalima laikyti pabėgėliais, tačiau jeigu jie būtų grąžinti į kilmės šalį arba ankstesnę įprastinę gyvenamąją vietą, jiems kiltų realus pavojus patirti didelę žalą, kuri apibrėžiama kaip mirties bausmė arba egzekucija (15 straipsnio a punktas), kankinimas, nežmoniškas ar žeminantis elgesys arba baudimas (15 straipsnio b punktas) arba rimta ir asmeninė grėsmė civilio gyvybei ar asmeniui, kylanti dėl nesirenkamojo smurto tarptautinio ar vidaus ginkluoto konflikto metu (15 straipsnio c punktas).

Pavyzdys. Byloje *Mohamed M’Bodj / État Belge* ⁽¹⁵⁶⁾ ESTT nusprendė, kad sunkia liga sergančiam prašytojui negali būti suteikta papildoma apsauga dėl šios priežasties pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 15 straipsnį. Tai, kad išsiuntimas negalimas dėl to, kad kilmės šalyje nėra tinkamo gydymo, nereiškia, kad prašytojui turėtų būti suteikta papildoma apsauga, taigi ir galimybė teisėtai gyventi ES valstybėje narėje, išskyrus atvejus, kai jam sąmoningai nesuteikiama sveikatos priežiūra kilmės šalyje.

⁽¹⁵⁵⁾ 2013 m. lapkričio 7 d. ESTT sprendimas *Minister voor Immigratie en Asiel / X ir Y ir Z / Minister voor Immigratie en Asiel*, sujungtos bylos C-199/12, C-200/12 ir C-201/12.

⁽¹⁵⁶⁾ 2014 m. gruodžio 18 d. ESTT sprendimas *Mohamed M’Bodj / État belge (DK)*, C-542/13.

Pavyzdys. Byloje *MP / Secretary of State for the Home Department* ⁽¹⁵⁷⁾ buvo nagrinėjama galimybė suteikti papildomą apsaugą asmeniui, kuris buvo kankinimo auka savo kilmės šalyje. ESTT nusprendė, kad ES valstybės narės negali išsiųsti prašytojo, jei dėl tokio išsiuntimo labai ir visam laikui pasunkėtų to asmens psichikos sveikatos sutrikimai, ypač jei toks pasunkėjimas keltų pavojų jo gyvybei. Tačiau tai, kad išsiuntimas negalimas dėl to, kad nėra tinkamo gydymo, nereiškia, kad šiam prašytojui turi būti suteikta papildoma apsauga pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 15 straipsnio b punktą, taigi, ir galimybė teisėtai gyventi ES valstybėje narėje. Priimdamos sprendimą dėl papildomos apsaugos suteikimo, valdžios institucijos turėtų išsiaiškinti, ar, nukentėjusįjį grąžinus į kilmės šalį, tikėtina, kad valdžios institucijos tyčia atims iš jo būtiną gydymą, nes tai yra sąlygos, kurioms esant asmeniui gali būti suteikta papildoma apsauga.

Pavyzdys. Byloje *Elgafaji* ⁽¹⁵⁸⁾ ESTT įvertino papildomos apsaugos statuso suteikimą Irako piliečiui, kurio nebuvo galima pripažinti pabėgėliu, savo argumentus pagrįsdamas aiškinimu, kaip turi būti suprantama „rimta ir asmeninė grėsmė civilio gyvybei ar asmeniui, kylanti dėl nesirenkamojo smurto tarptautinio ar vidaus ginkluoto konflikto metu“, minima Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 15 straipsnio c punkte. Teismas nusprendė, kad ši direktyvos 15 straipsnio c punkte nustatyta sąvoka turi savo vartojimo sritį, kuri skiriasi nuo tokių direktyvos 15 straipsnio a ir b punktų sąvokų kaip „mirties bausmė“, „egzekucija“ ir „kankinimas, nežmoniškas ar žeminamas elgesys arba baudimas“ vartosenos; ji reiškia bendresnio pobūdžio smurtinių veiksmy pavojų dėl apsaugos prašytojo asmeninės padėties ir (arba) bendros padėties jo kilmės šalyje.

Nustatant teisę į papildomą apsaugą, pagal 15 straipsnio c punktą, reikia įrodyti, jog apsaugos prašytojui gresia pavojus dėl su jo asmenine padėtimi ir (arba) nesirenkamuojų smurtu susijusių priežasčių. Kuo įtikinamiau prašytojas sugebės įrodyti, jog pavojus jam kyla dėl konkrečiai su jo asmenine padėtimi susijusių priežasčių, tuo mažesnis nesirenkamojo smurto lygis yra būtinas, kad jam būtų suteikta papildoma apsauga pagal 15 straipsnio c punktą. Išimtiniais

⁽¹⁵⁷⁾ 2018 m. balandžio 24 d. ESTT sprendimas *MP / Secretary of State for the Home Department (DK)*, C-353/16.

⁽¹⁵⁸⁾ 2009 m. vasario 17 d. ETT sprendimo *Meki Elgafaji ir Noor Elgafaji / Staatssecretaris van Justitie (DK)*, C-465/07, 35–39 punktai. Taip pat žr. 2014 m. sausio 30 d. ESTT sprendimą panašiu atveju byloje *Aboubacar Diakité / Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, C-285/12.

atvejais papildoma apsauga prašytojui gali būti suteikiama tada, kai nesirenkamasis smurtas per ginkluotą konfliktą pasiekia tokį didelį mastą, jog galima pagrįstai manyti, kad apsaugos prašytojui vien dėl buvimo toje kilmės šalyje ar regione gali iškilti realus pavojus patirti minėtą grėsmę ⁽¹⁵⁹⁾.

4.1.2. Gresiančio pavojaus samprata pagal EŽTK

Pagal EŽTK, besąlygiškai draudžiama išsiųsti asmenį į valstybę, kurioje jam grėstų tikras pavojus netekti gyvybės, kaip nustatyta EŽTK 2 straipsnyje, arba pavojus, kad jis bus kankinamas, su juo bus elgiamasi žiauriai, nežmoniškai ar žeminant jo orumą arba jis bus taip baudžiamas, kaip nustatyta 3 straipsnyje. Persekiojimo dėl 1951 m. Ženevos konvencijoje nustatytų priežasčių įrodyti nereikia. Draudimas grąžinti neturi jokių išimčių (žr. 4.1.7 skirsnį).

EŽTT nagrinėdamas bylas paprastai remiasi EŽTK 2 arba 3 straipsniu, atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes ir į tai, kaip su asmeniu gali būti elgiamasi, jeigu jis būtų išsiųstas arba išduotas kitai valstybei. Teismas dažnai nustato, kad klausimai pagal abu straipsnius yra neatskiriami, ir nagrinėja juos kartu ⁽¹⁶⁰⁾ arba nagrinėja skundą pagal 2 straipsnį, atsižvelgdamas į susijusį pagrindinį skundą pagal 3 straipsnį.

Pavyzdys. Byloje *Bader ir Kanbor prieš Švediją* ⁽¹⁶¹⁾ EŽTT nusprendė, kad asmens išsiuntimas į Siriją, kurioje jis buvo *in absentia* nuteistas mirties bausme, būtų EŽTK 2 ir 3 straipsnių pažeidimas.

Pavyzdys. Byloje *Al-Saadoon ir Mufdhi prieš Jungtinę Karalystę* ⁽¹⁶²⁾, kadangi Jungtinės Karalystės valdžios institucijos per savo veiksmus Irake perdavė civilius irakiečius nusikalstamai Irako valdžiai tokiomis aplinkybėmis, kad šiems civiliams grėsė pavojus būti nuteistiems mirties bausme, Teismas pripažino, kad Jungtinė Karalystė pažeidė EŽTK 3 straipsnį. Teismas nusprendė, kad nagrinėjant šių pareiškėjų skundus nebūtina kartu remtis EŽTK 2 straipsniu ar Protokolu Nr. 13.

⁽¹⁵⁹⁾ ESTT taip pat buvo paprašyta apibrėžti „vidaus ginkluoto konflikto“ sąvoką 2014 m. sausio 30 d. sprendimu *Aboubacar Diakité / Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, C-285/12.

⁽¹⁶⁰⁾ EŽTT sprendimo *F. G. prieš Švediją* (DK), Nr. 43611/11, 2016 m. kovo 23 d., 110 punktas.

⁽¹⁶¹⁾ EŽTT sprendimas *Bader ir Kanbor prieš Švediją*, Nr. 13284/04, 2005 m. lapkričio 8 d.

⁽¹⁶²⁾ EŽTT sprendimas *Al-Saadoon ir Mufdhi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 61498/08, 2010 m. kovo 2 d.

EŽTT daugiausia dėmesio skiria numatomiems padariniams, kurių turėtų asmens išsiuntimas į kitą valstybę, į kurią siūloma jį grąžinti. Jis atsižvelgia į individualią to žmogaus situaciją, taip pat į bendrą padėtį toje šalyje, pavyzdžiui, ar joje nėra įsigalėjusio smurto, ar vyksta ginkluotas konfliktas, ar nėra žmogaus teisių pažeidimų. Kai asmuo priklauso **grupei, su kuria nuolat elgiamasi netinkamai** ⁽¹⁶³⁾, gali nereikėti papildomų įrodymų, kad jam asmeniškai gresia pavojus.

Pavyzdys. Byloje *Salah Sheekh prieš Nyderlandus* ⁽¹⁶⁴⁾ EŽTT nustatė, kad Somalio mažumų klanų nariai yra „persekiojama grupė“ ir jiems gresia pavojus, kad su jais bus neleistinai netinkamai elgiamasi. Lemiamas klausimas buvo tai, ar pareiškimą Teismui pateikęs asmuo galės užsitikrinti apsaugą ir prašyti atlyginti žalą, padarytą per ankstesnius išpuolius prieš jį toje šalyje. EŽTT manė, kad tokios apsaugos ar žalos atlyginimo jis negalės gauti, nes padėtis Somalyje reikšmingai nepagerėjo nuo tada, kai jis iš ten pabėgo. Pareiškėjas ir jo šeima buvo asmeniškai persekiojami dėl to, kad priklausė mažumos grupei, ir buvo žinoma, jog jie neturi jokios apsaugos. Iš pareiškėjo nebuvo galima reikalauti įrodyti, jog jo atveju būta papildomų išskirtinių asmeninių aplinkybių, norint įsitikinti, kad jam asmeniškai grėsė ir tebegresia pavojus. EŽTT padarė išvadą, kad jo išsiuntimas iš šalies būtų EŽTK 3 straipsnio pažeidimas.

Šalyje įsigalėjęs visuotinis smurtas daugeliu atvejų nėra laikomas EŽTK 3 straipsnio pažeidimu. Tačiau kai smurtas yra gana didelis, asmuo nepri- valo įrodyti, kad jis nukentėtų labiau nei kiti tos pačios grupės nariai. Kartais asmeniui gali reikėti įrodyti, kad pavojus jam gresia ir dėl jo paties išskirtinių aplinkybių, ir dėl visuotinio smurto toje šalyje. Vienintelis klausimas, į kurį Teis- mui svarbu atsakyti, yra tai, ar asmeniui gresia prognozuojamas ir tikras pavo- jus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi pažeidžiant EŽTK 3 straipsnį.

⁽¹⁶³⁾ EŽTT sprendimo *H. ir B. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 70073/10 ir 44539/11, 2013 m. balandžio 9 d., 91 punktą; EŽTT sprendimo *Tadzhibayev prieš Rusiją*, Nr. 17724/14, 2015 m. gruodžio 1 d., 43 punktą.

⁽¹⁶⁴⁾ EŽTT sprendimas *Salah Sheekh prieš Nyderlandus*, Nr. 1948/04, 2007 m. sausio 11 d.

Pavyzdys. Byloje *N. A. prieš Jungtinę Karalystę* ⁽¹⁶⁵⁾ EŽTT nusprendė, jog Šri Lankoje visuotinai įsigalėjusio smurto lygis nėra pakankama priežastis, kad būtų galima visiškai uždrausti grąžinti žmones į šią šalį; tačiau kartu įvertinus žinomas individualias pareiškimą Teismui pateikusio asmens aplinkybes nuspręsta, kad jo grąžinimas būtų EŽTK 3 straipsnio pažeidimas. Tai buvo pirmas kartas, kai EŽTT pripažino, kad iš esmės galima visiškai uždrausti grąžinti žmones ten, kur yra įsigalėjęs visuotinis smurtas ⁽¹⁶⁶⁾.

Pavyzdys. Byloje *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę* ⁽¹⁶⁷⁾ EŽTT nusprendė, jog Somalio sostinėje Mogadiše įsigalėjęs nesirenkamasis smurtas yra toks didelis, kad kelia tikrą pavojų kiekvieno ten esančio civilio gyvybei ar asmeniui. Vertindamas smurto lygį Teismas rėmėsi, be kita ko, šiais kriterijais: ar kovojančios šalys naudoja tokius kovos metodus ir taktiką, kurie didina civilių aukų riziką arba yra tiesiogiai nukreipti prieš civilius; ar kovojančios šalys tokius metodus ir (arba) taktiką naudoja plačiai; ar kovos veiksmai yra lokalizuoti, ar plačiai paplitę; ir galiausiai kiek civilių asmenų žuvo, buvo sužeista ir perkelta dėl karo veiksmų. Bendras smurto lygis Mogadiše buvo toks didelis, jog EŽTT galėjo padaryti išvadą, kad kiekvienam grąžintam asmeniui vien dėl jo buvimo toje šalyje grėstų tikras pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi pažeidžiant EŽTK 3 straipsnį, nebent būtų galima įrodyti, jog jis turi pakankamai ryšių su įtakingais Mogadišo miesto veikėjais, kad būtų apsaugotas.

Pavyzdys. Byloje *L. M. ir kt. prieš Rusiją* ⁽¹⁶⁸⁾ palestinietis be pilietybės ir du Sirijos piliečiai buvo sulaikyti Rusijoje, kol bus išsiųsti į Siriją. EŽTT nustatė, kad pareiškėjų teiginiai, jog jų išsiuntimas į Siriją pažeistų EŽTK 2 ir 3 straipsnius, yra pagrįsti, atsižvelgiant į konflikto intensyvumą Sirijoje, ypač Alepe ir Damaske, pareiškėjų kilmės miestuose, kuriuose vyko itin intensyvūs mūšiai ir kilo didelis netinkamo elgesio pavojus.

⁽¹⁶⁵⁾ EŽTT sprendimo *N. A. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 25904/07, 2008 m. liepos 17 d., 114–117 ir 147 punktai.

⁽¹⁶⁶⁾ Taip pat žr. EŽTT sprendimą *X. prieš Šveicariją*, Nr. 16744/14, 2017 m. sausio 26 d.

⁽¹⁶⁷⁾ EŽTT sprendimo *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d., 241–250 ir 293 punktai. Naujesnį padėties Somalyje įvertinimą žr. EŽTT sprendime *K. A. B. prieš Švediją*, Nr. 886/11, 2013 m. rugsėjo 5 d.

⁽¹⁶⁸⁾ EŽTT sprendimo *L. M. ir kt. prieš Rusiją*, Nr. 40081/14, 40088/14 ir 40127/14, 2015 m. spalio 15 d., 119–127 punktai.

Asmeniui, kurį norima išsiųsti iš šalies, gali grėsti pavojus patirti įvairią **žalą**, kurią galima prilyginti EŽTK 3 straipsniui prieštaraujančiam elgesiui; tai apima ir grėsmes, **kylančias ne dėl pačios priimančiosios valstybės**, o dėl nevalstybinių veikėjų, ligų ar humanitarinių sąlygų joje.

Pavyzdys. Byloje *J. K. ir kt. prieš Švediją* ⁽¹⁶⁹⁾ buvo iškelta dėl irakiečio, dirbusio amerikiečių klientams ir veikusio JAV ginkluotųjų pajėgų bazėje Irake, ir jo šeimos, kuri pabėgo iš Irako, nes susidūrė su rimtais „Al-Qaida“ grasinimais ir prievarta. EŽTT nusprendė, kad tokioje situacijoje Irako valstybė nebūtų galėjusi suteikti pareiškėjams veiksmingos apsaugos nuo „Al-Qaida“ ar kitų privačių grupuočių grasinimų, todėl pareiškėjams, jei jie būtų grįžę į Iraką, būtų kilęs realus pavojus, kad juos toliau persekios nevalstybiniai subjektai.

Pavyzdys. Byla *D. prieš Jungtinę Karalystę* ⁽¹⁷⁰⁾ buvo iškelta dėl mirtina liga sergančio vyro išsiuntimo iš šalies. Teismas įvertino pareiškimą Teismui pateikusio asmens išsiuntimo aplinkybes: jo gydymo nutraukimą, sunkias gyvenimo sąlygas šalyje, į kurią jį numatyta grąžinti, ir tikimybę, kad jis grąžintas greitai mirtų. Teismas padarė išvadą, kad tokiomis išimtinėmis aplinkybėmis išsiuntus pareiškėją būtų pažeistas EŽTK 3 straipsnis. Vis dėlto tokiose kaip ši bylose Teismas taiko labai griežtus kriterijus. Vėlesnėje byloje *N. prieš Jungtinę Karalystę* ⁽¹⁷¹⁾ jis nusprendė, kad moters išsiuntimas į Ugandą EŽTK 3 straipsniui neprieštarauja, nes buvo gauta įrodymų, kad tam tikrą medicininį gydymą ji galėtų gauti ir savo kilmės šalyje ir kad jos liga tuo metu nebuvo mirtina.

Pavyzdys. Byla *Paposhvili prieš Belgiją* ⁽¹⁷²⁾ buvo susijusi su Gruzijos piliečiu, sergančiu leukemija ir pasikartojančia tuberkulioze, kuriam grėse išsiuntimas iš šalies dėl nusikalstamos veiklos Belgijoje. EŽTT rėmėsi požiūriu, kurio laikėsi byloje *D. prieš Jungtinę Karalystę*. Jis išaiškino, kad net ir nesant neišvengiamo mirties pavojaus, tinkamo ir prieinamo gydymo trūkumas priimančiojoje šalyje, dėl kurio asmeniui gresia „rimtas, greitas ir negrįžtamas sveikatos būklės pablogėjimas, sukeliantis dideles kančias arba reikšmingai sutrumpinantis tikėtiną gyvenimo trukmę“, patenka

⁽¹⁶⁹⁾ EŽTT sprendimas *J. K. ir kt. prieš Švediją (DK)*, Nr. 59166/12, 2016 m. rugpjūčio 23 d.

⁽¹⁷⁰⁾ EŽTT sprendimas *D. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 30240/96, 1997 m. gegužės 2 d.

⁽¹⁷¹⁾ EŽTT sprendimas *N. prieš Jungtinę Karalystę (DK)*, Nr. 26565/05, 2008 m. gegužės 27 d.

⁽¹⁷²⁾ EŽTT sprendimo *Paposhvili prieš Belgiją (DK)*, Nr. 41738/10, 2016 m. gruodžio 13 d., 183–191 punktai.

į 3 straipsnio taikymo sritį. Teismas nusprendė, kad pareiškėjas turi pateikti įrodymų, jog jam gresia realus pavojus, kad bus taikomas EŽTK 3 straipsniui prieštaraujantis gydymas, o valdžios institucijos turi įvertinti, ar priimančiojoje šalyje yra tinkamas ir prieinamas gydymas, kad pareiškėjas išvengtų situacijos, prilygstančios netinkamam elgesiui. Valstybės turi įvertinti išsiuntimo poveikį asmeniui, palygindamos jo sveikatą iki išsiuntimo ir tai, kaip ji pasikeis po išsiuntimo. Teismas nustatė, kad Belgijos valdžios institucijos neištyrė pareiškėjo sveikatos būklės jo išsiuntimo aplinkybėmis ir taip pažeidė EŽTK 3 straipsnį.

Pavyzdys. Byla *Babar Ahmad ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* ⁽¹⁷³⁾ buvo iškelta dėl įtariamųjų terorizmu, kuriuos norėta išduoti Jungtinėms Amerikos Valstijoms. Teismas nusprendė, kad EŽTK 3 straipsniui neprieštarautų nei numatomos jų kalinimo sąlygos griežčiausio apsaugos režimo kalėjime „ADX Florence“, nei jų galimų įkalinimo bausmių trukmė.

Pavyzdys. Byloje *Aswat prieš Jungtinę Karalystę* ⁽¹⁷⁴⁾ Teismas nusprendė, kad siūloma pareiškimą pateikęs asmuo, įtariamas terorizmu ir sergančio sunkia psichikos liga, ekstradicija į Jungtines Valstijas būtų EŽTK 3 straipsnio pažeidimas, nes neaišku, kokiomis sąlygomis jis būtų kalinamas toje šalyje, kuriai norima jį išduoti. Jo psichikos būklė buvo tokia sunki, kad teko jį perkelti iš įprasto kalėjimo į sustiprintos apsaugos psichiatrijos ligoninę Jungtinėje Karalystėje. Iš gydytojų išvadų buvo aišku, kad geriausia būtų jį ten ir palikti „jo paties sveikatos ir saugumo labui“. Taigi, turimais medicinos duomenimis, pareiškėjui grėsė tikras pavojus, kad jį išdavus kitai valstybei ir perkėlus į kitą kalinimo vietą, kurioje gali būti labiau priešiška aplinka, labai pablogėtų jo psichikos ir fizinė sveikata ir toks pablogėjimas galėtų prilygti 3 straipsnio pažeidimui.

Pavyzdys. Byloje *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę* ⁽¹⁷⁵⁾ Teismas nusprendė, kad jeigu pareiškimus pateikę asmenys būtų išsiųsti, jie tikriausiai atsidurtų Somalio ir kaimyninių šalių pabėgėlių stovyklose, kuriose humanitarinės sąlygos yra tokios sunkios, kad prieštarauja

⁽¹⁷³⁾ EŽTT sprendimas *Babar Ahmad ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 24027/07 ir 3 kt., 2012 m. balandžio 10 d.

⁽¹⁷⁴⁾ EŽTT sprendimas *Aswat prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 17299/12, 2013 m. balandžio 16 d.

⁽¹⁷⁵⁾ EŽTT sprendimo *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d., 267–292 punktai.

EŽTK 3 straipsniui. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad tokia humanitarinė padėtis susiklostė ne vien dėl natūralių gamtos reiškinių, pavyzdžiui, sausros, bet ir dėl Somalio valstybinio konflikto dalyvių veiksmų arba neveikimo.

Pavyzdys. Prancūzijos Valstybės Taryba (pranc. *Conseil d'État*) byloje *M. A.* ⁽¹⁷⁶⁾ nacionaliniu lygmeniu panaikino sprendimą grąžinti į Albaniją jos pilietį M. A., kuriam buvo atsisakyta išduoti leidimą gyventi Prancūzijoje. Nustatyta, kad Albanijoje per M. A. vykdytą policijos reidą žuvusio asmens šeimos nariai gali su M. A. netinkamai elgtis ar net jį nužudyti. Valstybės Taryba nusprendė, kad kai valstybės institucijos negali užtikrinti pakankamos apsaugos, net jei grėsmę keltų nevalstybinės grupuotės, taikomas EŽTK 3 straipsnis.

EŽTT taip pat turėjo įvertinti, ar dėl to, kad asmuo jį priimančioje šalyje užsiima disidentine veikla, didėja pavojus, kad jį grąžinus į kilmės šalį elgesys su juo prieštarauja EŽTK 3 straipsniui ⁽¹⁷⁷⁾.

Pavyzdys. Byloje *S. F. ir kt. prieš Švediją* ⁽¹⁷⁸⁾ Teismas nusprendė, kad iraniečių politinių disidentų šeimos – pabėgėlių iš Irano, dalyvavusių svarbioje politinėje veikloje Švedijoje, – išsiuntimas pažeistų EŽTK 3 straipsnį. Teismas nustatė, jog vien ankstesnė šių pareiškimą pateikusių asmenų veikla Irane nėra pakankama priežastis, kad jiems grėstų pavojus, tačiau jų veikla Švedijoje taip pat yra svarbi, nes yra žinoma, kad Irano valdžios institucijos iš tiesų stebi žmonių, taip pat ir valdančiojo režimo kritikų, ryšius internete net už Irano ribų. Todėl Irano institucijos galėtų lengvai atpažinti į šalį grįžusius pareiškėjus dėl jų ankstesnės veiklos ir įvykių Irane prieš persikeliant į Švediją ir dėl to, kad ši šeima buvo priversta išvykti iš Irano neteisėtai, be galiojančių tapatybės dokumentų.

⁽¹⁷⁶⁾ Prancūzijos Valstybės Taryba (pranc. *Conseil d'État*), *M. A.*, Nr. 334040, 2011 m. liepos 1 d.

⁽¹⁷⁷⁾ Taip pat žr., pvz., EŽTT sprendimą *A. A. prieš Šveicariją*, Nr. 58802/12, 2014 m. sausio 7 d.; EŽTT sprendimą *F. G. prieš Švediją* (DK), Nr. 43611/11, 2016 m. kovo 23 d.; EŽTT sprendimą *Muminov prieš Rusiją*, Nr. 42502/06, 2008 m. gruodžio 11 d.

⁽¹⁷⁸⁾ EŽTT sprendimas *S. F. ir kt. prieš Švediją*, Nr. 52077/10, 2012 m. gegužės 15 d.

4.1.3. Rizikos vertinimas

Pagal ES teisę ir EŽTK, vertinant su grąžinimu siejamą riziką vadovaujamasi labai panašiais principais. Galima manyti, jog šis bendrumas kyla iš to, kad ES prieglobsčio *acquis* teisės normos yra plačiai paremtos EŽTT praktika ir UNHCR gairėmis. Į šias normas įeina ir nuostata, kad vertinimai turi būti atliekami individualiai, atsižvelgiant į visus svarbius ir naujus faktus, dokumentus ir įrodymus, įskaitant informaciją apie padėtį kilmės šalyje. Tai, kad asmeniui anksčiau buvo padaryta žalos, gali būti aiškus ženklas, jog pavojus jam gresia ir ateityje.

Pagal ES teisę, Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 4 straipsnyje išsamiai nustatytos taisyklės, kaip reikia vertinti faktus ir aplinkybes nagrinėjant prašymus suteikti tarptautinę apsaugą: pavyzdžiui, vertinimas turi būti atliekamas individualiai, o jeigu asmuo anksčiau jau buvo persekiojamas, tai gali būti rimtas įrodymas, kad jam ir ateityje grįžus į tą šalį grėstų pavojus. Prašymo priiimtumą vertinantys pareigūnai turi atsižvelgti į bet kokį paaiškinimą, kuriuo prašytojas realiai stengiasi savo prašymą pagrįsti.

Dėl vertinimo laiko Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 4 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad vertinimas turi būti atliekamas tuo metu, kai priimamas sprendimas dėl prašymo suteikti apsaugą. Persvarstytos **Prieglobsčio procedūrų direktyvos** 46 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad per apeliacines procedūras turi būti atliekama išsami faktinė ir teisinė esamos padėties tuo metu, kai nagrinėjamas apeliacinis skundas, analizė. Apie tai, koku laiku atliekamas vertinimas dėl apsaugos statuso panaikinimo, rašoma 4.1.8 skirsnyje.

Pagal EŽTK teisę, EŽTT išskyrė dviejų rūšių prieglobsčio prašymus, grindžiamus rizikos pobūdžiu. Viena vertus, jei rizika kyla dėl bendros ir gerai žinomos situacijos, valdžios institucijos turi atlikti rizikos vertinimą savo iniciatyva. Kita vertus, kai prieglobsčio prašymai grindžiami individualia rizika, „prieglobsčio prašantis asmuo turi remtis tokia rizika ir ją pagrįsti“⁽¹⁷⁹⁾. Todėl pastaruoju atveju prieglobsčio prašytojas turi pateikti įrodymų, iš kurių būtų galima pagrįstai spręsti, kad jį išsiuntus iš valstybės narės kiltų tikras pavojus, jog su juo bus elgiamasi taip, kaip yra uždrausta elgtis EŽTK 2 arba 3 straipsnyje. Gavus tokių įrodymų valdžios institucijų pareiga yra įsitikinti, ar jie nekelia abejonių⁽¹⁸⁰⁾.

⁽¹⁷⁹⁾ EŽTT sprendimo *F. G. prieš Švediją* (DK), Nr. 43611/11, 2016 m. kovo 23 d., 126–127 punktai; EŽTT sprendimo *J. K. ir kt. prieš Švediją* (DK), Nr. 59166/12, 2016 m. rugpjūčio 23 d., 98 punktas.

⁽¹⁸⁰⁾ EŽTT sprendimo *Saadi prieš Italiją* (DK), Nr. 37201/06, 2008 m. vasario 28 d., 129 punktas.

EŽTT pripažino, kad prieglobsčio prašytojų padėtis dažnai yra ypatinga, todėl vertinant jų pareiškimų ir kaip įrodymų pateiktų dokumentų patikimumą nere-tai tenka abejotinas aplinkybes aiškinti prašytojo naudai ⁽¹⁸¹⁾. Tačiau kai trūksta informacijos arba galima pagrįstai abejoti prašytojo pareiškimų tikrumu, jis turi pateikti patenkinamą paaiškinimą ⁽¹⁸²⁾.

Pavyzdys. Byloje *Singh ir kt. prieš Belgiją* ⁽¹⁸³⁾ Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Belgijos institucijos nepriėmė dokumentų, Afganistano piliečių pateiktų kaip įrodymų kartu su prieglobsčio prašymu. Institucijos nelaikė šių dokumentų patikimais, tačiau šio reikalo deramai neištyrė. Visų pirma nepatikrino UNHCR Naujajame Delyje išduotų pabėgėlio statusą patvirtinančių dokumentų tikrumo, nors galėjo labai lengvai tai padaryti. Taigi institucijos atidžiai ir nuodugniai neišnagrinėjo prieglobsčio prašymo, kaip yra privaloma pagal EŽTK 13 straipsnį, ir taip pažeidė šio straipsnio nuostatą kartu su konvencijos 3 straipsniu.

Atsižvelgiant į absoliutų EŽTK 2 ir 3 straipsniuose garantuojamų teisių pobūdį ir į prieglobsčio prašytojų pažeidžiamumą, gali būti reikalaujama, kad valdžios institucijos savo iniciatyva įvertintų, ar egzistuoja pavojus. Taip yra tuo atveju, kai prašytojas nusprendžia nesiremti konkrečiu individualiu prieglobsčio pagrindu arba jo neatskleisti, sąmoningai apie jį nekalbėdamas, ir jei valstybė sužino apie faktus, susijusius su konkrečiu asmeniu, dėl kurių grįžus į atitinkamą šalį jam gali kilti pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi ⁽¹⁸⁴⁾.

Pagal EŽTK 36 straipsnį, valstybei narei leidžiama įsitraukti į Teismo bylą, jos piliečio pradėtą prieš kitą valstybę narę. Ši nuostata įtraukta į EŽTK tam, kad valstybė galėtų suteikti diplomatinę apsaugą savo piliečiams, tačiau buvo

⁽¹⁸¹⁾ EŽTT sprendimo *J. K. ir kt. prieš Švediją* (DK), Nr. 59166/12, 2016 m. rugpjūčio 23 d., 93 punktas; EŽTT sprendimo *M. A. prieš Šveicariją*, Nr. 52589/13, 2014 m. lapkričio 18 d., 55 punktas; EŽTT sprendimo *Salah Sheekh prieš Nyderlandus*, Nr. 1948/04, 2007 m. sausio 11 d., 148 punktas; EŽTT sprendimo *R. C. prieš Švediją*, Nr. 41827/07, 2010 m. kovo 9 d., 50 punktas.

⁽¹⁸²⁾ EŽTT, *Matsiukhina ir Matsiukhin prieš Švediją* (nutartis), Nr. 31260/04, 2005 m. birželio 21 d.; EŽTT, *Collins ir Akaziebie prieš Švediją* (nutartis), Nr. 23944/05, 2007 m. kovo 8 d.; EŽTT sprendimas *A. A. M. prieš Švediją*, Nr. 68519/10, 2014 m. balandžio 3 d.

⁽¹⁸³⁾ EŽTT sprendimas *Singh ir kt. prieš Belgiją*, Nr. 33210/11, 2012 m. spalio 2 d.

⁽¹⁸⁴⁾ EŽTT sprendimo *F. G. prieš Švediją* (DK), Nr. 43611/11, 2016 m. kovo 23 d., 127 punktas.

nuspręsta, jog ji netaikytina tais atvejais, kai pareiškimą pateikęs asmuo baiminasi, kad bus grąžintas į tą valstybę narę, kurios pilietis jis yra, ir ten su juo bus elgiamasi taip, kad bus pažeisti konvencijos 2 ir 3 straipsniai ⁽¹⁸⁵⁾.

Pagal EŽTT praktiką, vertinant riziką, būtina remtis ne tik asmeninėmis aplinkybėmis, bet ir esama bendra padėtimi ⁽¹⁸⁶⁾. Bet koks vertinimas turi būti atliekamas individualiai, atsižvelgiant į visus gautus įrodymus ⁽¹⁸⁷⁾. Jeigu asmuo anksčiau buvo persekiojamas, tai gali būti aiškus ženklas, kad pavojus jam grės ir ateityje ⁽¹⁸⁸⁾.

Vertindamas su grąžinimu siejamą riziką, EŽTT atsižvelgia į įrodymus tiek apie bendrą padėtį toje šalyje, tiek apie tam asmeniui gresiantį konkretų pavojų. Jis pateikė gairių, kokiais dokumentais galima remtis vertinant padėtį šalyje, – tai gali būti, pavyzdžiui, UNHCR ir tarptautinių žmogaus teisių organizacijų pranešimai ⁽¹⁸⁹⁾. Teismas pripažino gautus pranešimus nepatikimais, jeigu nebuvo žinomi tokios informacijos šaltiniai, o išvados neatitiko kitų patikimų pranešimų išvadų ⁽¹⁹⁰⁾.

Tais atvejais, kai asmuo dar nėra išsiųstas į kitą šalį, vertinama joje esanti rizika EŽTT proceso metu ⁽¹⁹¹⁾. Šio principo laikomasi nepaisant to, ar atitinkama teisė, įtvirtinta EŽTK, yra besąlyginė (pavyzdžiui, 3 straipsnis), ar sąlyginė (pavyzdžiui, 8 straipsnis) ⁽¹⁹²⁾. Tais atvejais, kai pareiškimą pateikęs asmuo jau yra išsiųstas į kitą šalį, EŽTT vertina, ar su tuo asmeniu joje netinkamai elgiamasi, taip pat deportacijos proceso metu ⁽¹⁹³⁾, arba ar iš turimos informacijos apie tą šalį galima pagrįstai spręsti, kad su juo gali būti netinkamai elgiamasi.

⁽¹⁸⁵⁾ EŽTT sprendimas *I. prieš Švediją*, Nr. 61204/09, 2013 m. rugsėjo 5 d.

⁽¹⁸⁶⁾ EŽTT sprendimo *S. F. ir kt. prieš Švediją*, Nr. 52077/10, 2012 m. gegužės 15 d., 68–69 punktai.

⁽¹⁸⁷⁾ EŽTT sprendimo *R. C. prieš Švediją*, Nr. 41827/07, 2010 m. kovo 9 d., 51 punktas (dėl medicinos pažymos); EŽTT sprendimo *N. prieš Švediją*, Nr. 23505/09, 2010 m. liepos 20 d., 52 punktas; EŽTT sprendimas *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d.

⁽¹⁸⁸⁾ EŽTT sprendimas *R. C. prieš Švediją*, Nr. 41827/07, 2010 m. kovo 9 d.; EŽTT sprendimo *J. K. ir kt. prieš Švediją* (DK), Nr. 59166/12, 2016 m. rugpjūčio 23 d., 99–102 punktai.

⁽¹⁸⁹⁾ EŽTT sprendimo *N. A. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 25904/07, 2008 m. liepos 17 d., 118–122 punktai.

⁽¹⁹⁰⁾ EŽTT sprendimo *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d., 230–234 punktai.

⁽¹⁹¹⁾ EŽTT sprendimas *Saadi prieš Italiją* (DK), Nr. 37201/06, 2008 m. vasario 28 d.

⁽¹⁹²⁾ EŽTT sprendimas *A. A. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8000/08, 2011 m. rugsėjo 20 d.

⁽¹⁹³⁾ EŽTT sprendimas *Thuo prieš Kiprą*, Nr. 3869/07, 2017 m. balandžio 4 d.

Pavyzdys. Byloje *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę* ⁽¹⁹⁴⁾ EŽTT atsižvelgė į tarptautinių organizacijų pranešimus apie esamą padėtį ir smurto lygį Somalyje ir apie šios šalies islamistų sukilėlių grupės „al-Shabaab“ vykdomus žmogaus teisių pažeidimus. Teismas negalėjo pasikliauti vyriausybės faktų nustatymo misijos Nairobyje (Kenija) ataskaita, nes joje remtasi neaiškiais ir anoniminiais šaltiniais ir ji prieštaravo kitai viešojoje erdvėje pateikiamai informacijai. Remdamasis gautais įrodymais, Teismas manė, kad padėtis Somalyje artimiausiu metu tikriausiai nepagerės.

Pavyzdys. Byloje *Muminov prieš Rusiją* ⁽¹⁹⁵⁾ pareiškimą Teismui pateikęs Uzbekistano pilietis, turimais duomenimis, atliko 5 metų laisvės atėmimo bausmę Uzbekistane po to, kai buvo šiai šaliai išduotas Rusijos. EŽTT nusprendė, kad net ir neturint daugiau patikimos informacijos apie pareiškėjo padėtį po ekstradicijos ir apkaltinamojo nuosprendžio, apie Uzbekistane įsigalėjusį netinkamą elgesį su kaliniais gaunama pakankamai patikimų pranešimų, kad Teismas galėtų tai pripažinti EŽTK 3 straipsnio pažeidimu.

4.1.4. Apsaugos pakankamumas

Pagal tarptautinę pabėgėlių teisę, prieglobsčio prašytojas, kuris tvirtina bijantis persekiojimo, turi teisę įgyti pabėgėlio statusą, jei gali įrodyti, kad jo baimė patirti persekiojimą yra pagrįsta dėl kurios nors 1951 m. Ženevos konvencijoje nurodytos priežasties ir nepakankamos valstybės apsaugos. Valstybės apsaugos pakankamumas – tai priimančiosios valstybės valdžios struktūrų ar kitų jos teritorijos dalis kontroliuojančių subjektų noras ir gebėjimas jos teisės sistemos priemonėmis užtikrinti pakankamo lygio apsaugą nuo netinkamo elgesio, kurio baiminasi prieglobsčio prašytojas.

Pagal ES teisę, nustatant, ar prašytojui reikia suteikti pabėgėlio statusą arba papildomą apsaugą, būtina atsižvelgti į tai, ar toje šalyje, į kurią siūloma grąžinti prašytoją, jis būtų apsaugotas nuo žalos, kurią baiminasi patirti. **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos** 7 straipsnyje nustatyta, kad „[a]psaugą nuo persekiojimo ar didelės žalos gali suteikti tik: [...] valstybė arba [...] valstybę ar didelę valstybės teritorijos dalį valdančios grupės ar organizacijos, įskaitant tarptautines organizacijas, jei jos nori ir gali pasiūlyti apsaugą“.

⁽¹⁹⁴⁾ EŽTT sprendimas *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d.

⁽¹⁹⁵⁾ EŽTT sprendimas *Muminov prieš Rusiją*, Nr. 42502/06, 2008 m. gruodžio 11 d.

kuri būtų „veiksminga ir ilgalaikio pobūdžio“. Turi būti pagrįstomis priemonėmis užkirstas kelias persekiojimui, be kita ko, taikoma veiksminga teisinė sistema, kurioje nustatomi persekiojimo veiksmai, už juos persekiojama baudžiamąja tvarka ir baudžiama. Prašytojas turi turėti galimybę naudotis tokiais apsaugos sistemomis.

Pavyzdys. Byloje *Salahadin Abdulla ir kt.* ⁽¹⁹⁶⁾ dėl pabėgėlio statuso panaikinimo ESTT nusprendė, kad valstybės, kurios pilietis yra pabėgėlis, teikiamą apsaugą galima pripažinti pakankama tik tada, kai toji valstybė arba kiti pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 7 straipsnio 1 dalį apsaugą teikiantys subjektai, objektyviai vertinant, turi pakankamai galios ir noro, kad neleistų vykdyti persekiojimo veiksmų. Jie turi imtis pagrįstų priemonių, kad užkirstų kelią persekiojimui, be kita ko, turėti veiksmingą teisinę sistemą, kurioje būtų nustatomi persekiojamieji veiksmai, už juos persekiojama baudžiamąja tvarka ir baudžiama, o atitinkamas asmuo turi turėti galimybę naudotis ta sistema po to, kai bus panaikintas jo pabėgėlio statusas. Valstybė arba kiti apsaugą teikiantys subjektai turi atitikti konkrečius nustatytus reikalavimus, be kita ko, turėti valdžią, organizacinę struktūrą ir priemonių, kad galėtų palaikyti būtiną teisėtvarkos lygį valstybėje, kurios pilietis yra pabėgėlis.

Speciali apsaugos tvarka taikoma pabėgėliams iš Palestinos. Jiems apsaugą ir paramą teikia tam tikslui įsteigta Jungtinių Tautų paramos ir darbo agentūra Palestinos pabėgėliams Artimuosiuose Rytuose (UNRWA). UNRWA vykdo veiklą Vakarų Krante, įskaitant Rytų Jeruzalę ir Gazos Ruožą, taip pat Jordanoje, Sirijoje ir Libane. Asmenys, kuriems teikia paramą UNRWA, negali įgyti pabėgėlio statuso (Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 12 straipsnio 1 dalies a punkto nuostata, kuria į ES teisę perkeltas 1951 m. Ženevos konvencijos 1 D straipsnis).

Pavyzdys. *Bolbol* byloje ⁽¹⁹⁷⁾ pareiškimą Teismui pateikė palestiniečių kilmės moteris be pilietybės, iš Gazos Ruožo atvykusi į Vengriją, kurioje ji pateikė prieglobsčio prašymą, prieš tai neprašiusi apsaugos ar paramos iš UNRWA. ESTT išaiškino, kad pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos

⁽¹⁹⁶⁾ 2010 m. kovo 2 d. ESTT sprendimas *Aydin Salahadin Abdulla ir kt.* / Bundesrepublik Deutschland (DK), sujungtos bylos C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08.

⁽¹⁹⁷⁾ 2010 m. birželio 17 d. ESTT sprendimas *Nawras Bolbol / Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal* (DK), C-31/09.

gavėjų direktyvos 12 straipsnio 1 dalies a punktą, asmenį reikėtų laikyti kurios nors JT agentūros (išskyrus JT vyriausiąjį pabėgėlių reikalų komisarą) apsaugos ir paramos gavėju tik tada, kai jis iš tiesų pasinaudoja tokia apsauga arba parama, o ne vien todėl, kad jis teoriškai turi teisę ją gauti.

Pavyzdys. *El Kott* byloje ⁽¹⁹⁸⁾ ESTT išsamiau išaiškino, kad asmenims, priverstiems išvykti iš UNRWA veiklos teritorijos ne savo noru, o dėl priesaščių, kurios nepriklausė nuo jų valios ir kurių jie negalėjo kontroliuoti, turi būti automatiškai suteikiamas pabėgėlio statusas, jei tik netaikoma kuri nors iš direktyvos 12 straipsnio 1 dalies b punkte arba 2 ir 3 dalyse nustatytų išimčių, draudžiančių tai daryti.

Pagal EŽTK, vertinant, ar buvo (arba ateityje būtų) pažeistas konvencijos 3 straipsnis, gali reikėti ištirti bet kokią apsaugą, kurią išsiunčiamam asmeniui gali suteikti priimančioji valstybė arba joje veikiančios organizacijos. Apsaugos pakankamumas panašiai suprantamas pabėgėlių (pirmiau aprašytais) atvejais ir tais atvejais, kai taikomas EŽTK 3 straipsnis. Jeigu netinkamas elgesys, kurį gresia patirti grįžusiam asmeniui, būtų pakankamai rimtas, kad reikėtų taikyti 3 straipsnį, būtina įvertinti, ar priimančioji valstybė tikrai ir praktiškai gali ir nori jį apsaugoti nuo tokios rizikos.

Pavyzdys. Byloje *Hida prieš Daniją* ⁽¹⁹⁹⁾ pareiškimą Teismui pateikė romų tautybės asmuo, kuriam grėsė būti priverstinai grąžintam į Kosovą per 2004 m. konfliktą. Teismui kėlė nerimą ten vykstantys smurtiniai incidentai ir nusikaltimai prieš mažumas, todėl jis manė, kad etninių bendruomenių nariams, tokiems kaip romai, tebereikia tarptautinės apsaugos. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Jungtinių Tautų laikinosios administracijos misija Kosove (UNMIK) individualiai ištyrė kiekvieną atvejį, kai Danijos policijos generalinis komisaras siūlė priverstinai grąžinti asmenis. UNMIK paprieštaravus kai kuriems grąžinimams, generalinis policijos komisaras juos sustabdė iki kitų nurodymų. Jis nesikreipė į UNMIK dėl pareiškėjo atvejo, nes jo priverstinis grąžinimas dar nebuvo planuojamas. Esant tokioms aplinkybėms, Teismas įsitikino, kad jeigu UNMIK paprieštarautų pareiškėjo priverstiniam grąžinimui, jis taip pat būtų atidėtas iki tolesnių nurodymų. Teismas nusprendė, jog nėra pakankamo pagrindo manyti, kad pareiškėjui

⁽¹⁹⁸⁾ 2012 m. gruodžio 19 d. ESTT sprendimas *Mostafa Abed El Karem El Kott ir kt. / Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal* (DK), C-364/11.

⁽¹⁹⁹⁾ EŽTT, *Hida prieš Daniją* (sprendimas), Nr. 38025/02, 2004 m. vasario 19 d.

romui dėl jo tautybės grėstų tikras pavojus, grįžus į Kosovą, patirti kankinimų ar kitokį žiaurų, nežmonišką ar orumą žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamam. Todėl Teismas pripažino šią bylą nepriimtina dėl to, kad jai aiškiai trūko pagrįstumo.

EŽTT buvo paprašyta ištirti, ar priimančioji valstybė savo **diplomatiniiais patikinimais** gali pašalinti pavojų, kad jam grįžus su juo bus netinkamai elgiamasi. Tais atvejais, kai priimančioji valstybė pateikia tokių patikinimų, vien jie iš esmės negarantuoja pakankamos apsaugos nuo netinkamo elgesio pavojaus. Yra privaloma ištirti, ar po tokių patikinimų bus praktiniais veiksmais suteikta pakankamai garantijų, jog asmuo bus apsaugotas nuo grėsmės, kad su juo bus netinkamai elgiamasi. Kiek konkrečiu atveju yra svarbūs priimančiosios valstybės patikinimai, priklauso nuo tikrųjų tuometinių aplinkybių.

Pirmiausias klausimas, į kurį siekia atsakyti EŽTT, yra tai, ar dėl bendros žmogaus teisių padėties priimančiojoje valstybėje nėra taip, kad bet kokie jos patikinimai būtų nepatikimi. Tik retais atvejais bendra padėtis valstybėje gali būti tokia, kad jos patikinimų reiktų visiškai nepaisyti; dažniau Teismas pirma įvertina pateiktų patikinimų vertę, o tada – ar jais galima pasikliauti, turint omenyje įprastą praktiką priimančiojoje valstybėje. Tai darydamas Teismas atsižvelgia ir į įvairius savo nesenų bylų praktikoje svarbiais pripažintus veiksnius ⁽²⁰⁰⁾.

4.1.5. Perkėlimas šalies viduje

Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, valstybės gali nuspręsti, kad asmeniui, kuriam gresia pavojus ten, kur jis gyvena, gali būti saugu kitoje savo šalies vietoje, todėl tarptautinės apsaugos jam nereikia.

Pagal ES teisę, galimybė suteikti vidaus apsaugą numatyta [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 8 straipsnyje.

⁽²⁰⁰⁾ EŽTT sprendimo *T. M. ir kt. prieš Rusiją*, Nr. 31189/15 ir 5 kt., 2017 m. lapkričio 7 d., 24 punktas; EŽTT sprendimo *Tarakhel prieš Šveicariją* (DK), Nr. 29217/12, 2014 m. lapkričio 4 d., 120–122 punktai; EŽTT sprendimo *Gayratbek Saliev prieš Rusiją*, Nr. 39093/13, 2014 m. balandžio 17 d., 65–67 punktai; EŽTT sprendimo *Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8139/09, 2012 m. sausio 17 d., 189 punktas; EŽTT sprendimo *Ismoilov ir kt. prieš Rusiją*, Nr. 2947/06, 2008 m. balandžio 24 d., 127 punktas; EŽTT sprendimas *Saadi prieš Italiją* (DK), Nr. 37201/06, 2008 m. vasario 28 d.

Pagal EŽTK, kai asmenį siūloma perkelti į kitą vietą jo paties valstybėje, būtina kruopščiai įvertinti jo kelionę nuo grįžimo vietos iki paskirties vietos; be kita ko, turi būti apsvarstyta, ar grįžimo vieta yra saugi ir ar kelyje nebus kliūčių arba nesaugių zonų tam asmeniui vykstant į paskirties vietą. Privaloma įvertinti ir individualias aplinkybes ⁽²⁰¹⁾.

Pavyzdys. Byloje *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę* ⁽²⁰²⁾ EŽTT nusprendė, kad EŽTK 3 straipsnis iš esmės nedraudžia valstybėms narėms leisti perkelti asmenį šalies viduje su sąlyga, kad į ją grįžęs asmuo sugebės saugiai išvengti tikrų pavojų, kad su juo gali būti netinkamai elgiamasi per jo kelionę, atvykus į paskirties vietą ir joje įsikuriant. Šioje byloje Teismas manė, jog Somalio pietų ir vidurio regionuose gali būti vietų, į kurias grįžsiam asmeniui nebūtinai grėstų tikras pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi vien dėl visuotinio smurto įsigalėjimo šalyje. Jei grįžusiems asmenims reikėtų vykti į „al-Shabaab“ kontroliuojamą teritoriją arba per ją, jiems tikriausiai grėstų pavojus, kad su jais bus netinkamai elgiamasi pažeidžiant konvencijos 3 straipsnį, nebent būtų įrodyta, kad pareiškimą Teismui pateikęs asmuo neseniai gyveno Somalyje, todėl turi patirties, padėsiančios jam išvengti „al-Shabaab“ dėmesio. Šioje byloje Teismas nusprendė, kad pareiškėjams dėl kelių priežasčių grėstų tikras pavojus, jog su jais bus elgiamasi taip, kad bus pažeistas 3 straipsnis ⁽²⁰³⁾.

4.1.6. Saugumas kitose vietose

Pagal ES teisę, ES valstybei narei gali būti leista tarptautinės apsaugos tikslais grąžinti jos prieglobsčio prašytoją į kitą valstybę, kurioje būtų nagrinėjamas jo prašymas, jeigu ta valstybė laikoma saugia ir esama tam tikrų garantijų. Šiame skirsnyje aiškinama, kokios yra galimybės tai daryti. Apie suaugusiesiems taikomas procesines garantijas rašoma 5.2 skirsnyje, o dėl nelydimų nepilnamečių žr. 10.1 skirsnį.

⁽²⁰¹⁾ EŽTT sprendimo *A. A. M. prieš Švediją*, Nr. 68519/10, 2014 m. balandžio 3 d., 73 punktas; EŽTT sprendimo *J. K. ir kt. prieš Švediją* (DK), Nr. 59166/12, 2016 m. rugpjūčio 23 d., 96 punktas.

⁽²⁰²⁾ EŽTT sprendimas *Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d.

⁽²⁰³⁾ Taip pat žr. EŽTT sprendimą *M. Y. H. prieš Švediją*, Nr. 50859/10, 2013 m. birželio 27 d.

Vertinant saugumą kitoje valstybėje remiamasi dviem prielaidomis. Vals-tybę galima laikyti saugia, jeigu ji atitinka [Prieglobsčio procedūrų direktyvoje](#) (38 straipsnyje) nustatytus reikalavimus: be kita ko, prieglobsčio prašytojas turi būti priimamas į vadinamąją **saugią trečiąją šalį**, turėti galimybę prašyti apsaugos ir, jeigu bus nustatyta, kad jam reikia suteikti tarptautinę apsaugą, su juo turi būti elgiamasi pagal [1951 m. Ženevos konvencijos nuostatas](#). Itin svarbu, jog valstybės užtikrintų, kad grąžinamas asmuo vėliau nebus *grąžintas* į kitą šalį, kurioje jam bus nesaugu. Norint nustatyti, kad valstybė yra saugi trečioji šalis, turi būti iš anksto sudarytas sąrašas, apie kurį turi būti pranešta Komisijai. Saugi trečioji valstybė taip pat reikalauja, kad tarp prašytojo ir trečio-
sios valstybės egzistuotų ryšys, kuriuo remiantis prieglobsčio prašytojui būtų pagrįsta vykti į tą valstybę. Tranzitas per šalį (saugią tranzito šalį) nelaikomas pakankamu ryšiu tarp prašytojo ir saugios trečiosios šalies ⁽²⁰⁴⁾. Tais atvejais, kai šių nuostatų nesilaikoma, ES valstybė narė negali remtis Prieglobsčio pro-
cedūrų direktyvoje numatyta paneigiama saugumo prezumpcija ⁽²⁰⁵⁾.

Pagal antrąją prielaidą, saugios yra tos valstybės, kuriose taikomas [Dublino reglamentas](#), tai yra ES valstybės narės, Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir Šveicarija (žr. [5.2 skirsnį](#)). Dublino reglamentu ES valstybėms narėms **priskirta atsakomybė** už tarptautinės apsaugos prašymų nagrinėjimą; remiantis nusta-
tyta kriterijų hierarchija, priskiriama atsakomybė už nagrinėjimą tų prašymų, kuriuos vienoje ES valstybėje narėje pateikę asmenys vėliau išvyko į kitą valstybę narę. Yra prezumpcija (kurią galima nuginčyti), kad visose Dublino reglamentą taikančiose valstybėse yra saugu, jos laikosi ES chartijos ir EŽTK nuostatų.

Taikant įvairius Dublino reglamente nustatytus kriterijus valstybė, atsakinga už tai, kad apsaugos prašytoją įsileido į bendrąją valstybių erdvę, paprastai pri-
pažįstama atsakinga ir už jo prašymo nagrinėjimą (Dublino reglamento III sky-
rius). Kad būtų galima nustatyti, per kurią valstybę asmuo pateko į bendrąją erdvę, jam atvykus paimami pirštų atspaudai ir saugomi EURODAC duomenų bazėje (žr. [EURODAC reglamentą](#), (ES) Nr. 603/2013), kuria naudojasi visos Dublino reglamentą taikančios valstybės. Pavyzdžiui, jeigu prieglobsčio pra-
šytojas atvyksta į A valstybę, kurioje priimamas jo prieglobsčio prašymas ir

⁽²⁰⁴⁾ 2020 m. kovo 19 d. ESTT sprendimas *LH / Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal*, C-564/18; 2020 m. gegužės 14 d. ESTT sprendimo *FMS ir kt. / Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság ir Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság*, sujungtos bylos C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, 157–160 punktai.

⁽²⁰⁵⁾ 2018 m. liepos 25 d. ESTT sprendimas *A. / Švedijos migracijos agentūra*, C-404/17.

paimami pirštų atspaudai, bet vėliau išvyksta į B valstybę, tai pastarojoje valstybėje jo pirštų atspaudai sutikrinami su tais, kurie buvo paimti A valstybėje. Tada B valstybė pagal Dublino reglamento kriterijus turi nustatyti, ar jai, ar A valstybei tenka atsakomybė už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą.

Valstybės privalo užtikrinti, kad asmenys nebūtų grąžinami į tas ES valstybes nares, kurių prieglobsčio ir priėmimo sistemose yra sisteminių trūkumų. Kai kuriais atvejais, kai kyla rimtų ES chartijos pažeidimų grėsmė, prieglobsčio prašymus dėl to gali tekti nagrinėti kitoms valstybėms, net jei jos nėra už tai atsakingos pagal Dublino reglamentą.

Pavyzdys. *N. S.* ir *M. E.* sujungtose bylose ⁽²⁰⁶⁾ ESTT priėmė prejudicinį sprendimą dėl klausimo, ar valstybė tam tikromis aplinkybėmis gali būti įpareigota išnagrinėti prašymą pagal suvereniteto išlygą, nustatytą Dublino reglamento 3 straipsnio 2 dalyje, net jeigu pagal Dublino reglamento kriterijus atsakomybė tenka kitai ES valstybei narei. Teismas išaiškino, kad ES valstybės narės, naudodamosi savo diskrecija pagal 3 straipsnio 2 dalį, privalo laikytis ES chartijoje pripažintų pagrindinių teisių ir principų. Todėl valstybė narė negali perduoti prieglobsčio prašytojo atsakingai valstybei narei, kaip tai suprantama pagal reglamentą, jeigu yra įrodymų ir ji negali nežinoti, kad tos atsakingos valstybės narės prieglobsčio procedūroje ir priėmimo sąlygose yra sisteminių trūkumų, kurie gali prilygti chartijos 4 straipsnio (draudimo kankinti) pažeidimui. Tokiu atveju valstybė narė privalo peržiūrėti ir kitus reglamento kriterijus, kad galėtų nustatyti, ar už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą yra atsakinga kita valstybė narė. Jei kitos valstybės narės nustatyti neįmanoma arba tokia procedūra užimtų nepagrįstai daug laiko, išnagrinėti prašymą, pagal 3 straipsnio 2 dalį, privalo ta pati valstybė narė.

Pagal EŽTK nuostatas, EŽTT, vertindamas numatomus siūlomo grąžinimo padarinius, kartu su kitais svarbiais duomenimis, be kita ko, atsižvelgia į patikimus pranešimus apie žmogaus teisių padėtį. Išsiunčiančiosios valstybės pareiga yra įvertinti riziką, ypač kai iš pranešimų apie žmogaus teises toje valstybėje yra aišku, kad išsiunčiančioji valstybė apie tokią riziką žinojo arba turėjo apie ją žinoti.

⁽²⁰⁶⁾ 2011 m. gruodžio 21 d. ESTT sprendimas *N. S. / Secretary of State for the Home Department ir M. E. ir kt. / Refugee Applications Commissioner ir Minister for Justice, Equality and Law Reform (DK)*, sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10.

Pavyzdys. Byloje *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* ⁽²⁰⁷⁾ EŽTT nusprendė, kad pareiškimą Teismui pateikusių asmenų gyvenimo ir sulaikymo Graikijoje sąlygos prieštaravo EŽTK 3 straipsniui. Pasak patikimų pranešimų, joje trūko galimybių pasinaudoti prieglobsčio procedūra ir grėšė pavojus būti *grąžintam* atgal į kilmės šalį. Todėl Belgijos institucijos buvo pripažintos atsakingomis už pareiškėjo perdavimą Graikijai pagal Dublino reglamentą, kuriuo buvo pažeistas 3 straipsnis, nes, sprendžiant iš turimų įrodymų, jos žinojo – arba turėjo žinoti – apie tuometinę riziką, kad su prieglobsčio prašytojais Graikijoje gali būti žeminamai elgiamasi.

Pavyzdys. Byloje *Ilias ir Ahmed prieš Vengriją* ⁽²⁰⁸⁾ EŽTT padarė išvadą, kad Vengrija pažeidė EŽTK 3 straipsnį, nes išsiuntė du Bangladešo prieglobsčio prašytojus į Serbiją iš pasienyje esančios tranzito zonos. Valdžios institucijos tinkamai neįvertino, ar pareiškėjai toje šalyje turės veiksmingą galimybę gauti prieglobstį, ar jiems gresia grandininis *grąžinimas* į Šiaurės Makedoniją arba Graikiją, kur prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygos neatitiko Konvencijos standartų.

4.1.7. Tarptautinės apsaugos nesuteikimas

Pagal ES teisę, Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 12 ir 17 straipsniuose, pagrįstuose 1951 m. Ženevos konvencijos 1 F straipsniu, yra nuostatos dėl tarptautinės apsaugos nesuteikimo tiems asmenims, kurie to neverti. Tai asmenys, įtariami padarę bent vieną iš šių dalykų:

- nusikaltimą taikai, karo nusikaltimą arba nusikaltimą žmoniškumui;
- sunkų nepolitinį nusikaltimą ne prieglobsčio šalyje, dar prieš priimant tokį asmenį kaip pabėgėlį;
- savo veiksmais nusižengę Jungtinių Tautų tikslams ir principams.

Vertinti, ar reikėtų atsakyti suteikti tarptautinę apsaugą, būtina įvertinus, ar tas asmuo gali būti tarptautinės apsaugos gavėju. Asmenys, kuriems apsauga nesuteikiama remiantis šiais pagrindais, nelaikomi pabėgėliais ir neturi teisės į papildomą apsaugą.

⁽²⁰⁷⁾ EŽTT sprendimas *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.

⁽²⁰⁸⁾ EŽTT sprendimas *Ilias ir Ahmed prieš Vengriją* (DK), Nr. 47287/15, 2019 m. lapkričio 21 d.

Europos prieglobsčio paramos biuro (EASO) leidinyje *Tarptautinės apsaugos nesuteikimas: Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 12 ir 17 straipsniai* pateikiama teisminė analizė, kuri yra priemonė teismams, nagrinėjantiems galimus tarptautinės apsaugos nesuteikimo atvejus ⁽²⁰⁹⁾.

Pavyzdys. *B ir D* byloje ⁽²¹⁰⁾ ESTT pateikė gairių, kaip remtis šiais pagrindais sprendžiant, ar reikėtų atsisakyti suteikti apsaugą. Pasak Teismo, vien tai, kad atitinkamas asmuo šioje byloje priklausė organizacijai ir aktyviai rėmė jos gincluotą kovą, savaime nėra rimta priežastis manyti, kad jis įvykdė „sunkų nepolitinį nusikaltimą“ arba „Jungtinių Tautų siekiams ir principams prieštaraujančius veiksmus“. Pagal abi šias nuostatas, jis negalėtų gauti apsaugos kaip pabėgėlis. Kiekvienu konkrečiu atveju įvertinus konkrečius faktus turi būti nustatyta, ar yra rimtų priežasčių laikyti asmenį kaltu dėl tokių veiksmų ar nusikaltimų. Tai turėtų būti daroma siekiant nustatyti, ar organizacijos padarytos veikos atitinka minėtų nuostatų sąlygas ir ar asmeniui galima priskirti individualią atsakomybę už šių veikų atlikimą, atsižvelgiant į direktyvos 12 straipsnio 2 dalyje reikalaujamą įrodinėjimo standartą. Teismas taip pat pridūrė, kad pabėgėlio statuso nesuteikimas šiuo pagrindu nesiejamas nei su tuo, ar tas asmuo tebekelia grėsmę priimančiajai ES valstybei narei, nei su proporcingumo vertinimu tuo konkrečiu atveju ⁽²¹¹⁾.

Pavyzdys. *Lounani* byloje ⁽²¹²⁾ ESTT išaiškino, kad pabėgėlio statuso nesuteikimas pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 12 straipsnio 2 dalies c punktą neapsiriboja tik faktiniais teroristinių aktų vykdytojais. Jis taip pat apima asmenis, kurie dalyvauja verbuojant, organizuojant, gabenant ar aprūpinant asmenis, vykstančius į kitą nei jų valstybę, be kita ko, teroristinių aktų vykdymo, planavimo ar rengimo tikslais. Norint taikyti šią tarptautinės apsaugos nesuteikimo sąlygą, nebūtina, kad prašytojas būtų nuteistas už teroristinį nusikaltimą.

⁽²⁰⁹⁾ EASO, *Exclusion: Articles 12 and 17 Qualification Directive (2011/95/EU) – A judicial analysis* („Tarptautinės apsaugos nesuteikimas: Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 12 ir 17 straipsniai – teisminė analizė“), Leidinių biuras, Liuksenburgas, 2016 m.

⁽²¹⁰⁾ 2010 m. lapkričio 9 d. ESTT sprendimas *Bundesrepublik Deutschland / B ir D* (DK), sujungtos bylos C-57/09 ir C-101/09.

⁽²¹¹⁾ Taip pat žr. 2015 m. birželio 24 d. ESTT sprendimą *H. T. / Land Baden-Württemberg*, C-373/13.

⁽²¹²⁾ 2017 m. sausio 31 d. ESTT sprendimas *Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides / Mostafa Lounani* (DK), C-573/14.

Pavyzdys. *Shajin Ahmed* byloje ⁽²¹³⁾ ESTT patvirtino, kad papildomos apsaugos nesuteikimo pagrindai pagal 17 straipsnio 1 dalį turėtų būti vertinami atsižvelgiant į Teismo pateiktą direktyvos 12 straipsnio 2 dalies b ir c punktų, susijusių su pabėgėlio statuso nesuteikimu, aiškinimą.

Pagal EŽTK, kadangi draudimas kankinti, žiauriai, nežmoniška ar žeminančiai elgtis su žmogumi arba jį taip bausti yra absoliutus ir nuo aukos elgesio nepriklauso, tai vertinant, ar nėra pažeidžiamas EŽTK 3 straipsnis, nėra svarbu, kokį nusikaltimą įtariamasis padaręs apsaugos prašytojas. Todėl į prašytojo elgesį, kad ir kiek jis būtų nepageidautinas ar pavojingas, neatsižvelgiama.

Pavyzdys. Byloje *Saadi prieš Italiją* ⁽²¹⁴⁾ Teismas dar kartą patvirtino, kad konvencijos 3 straipsnyje nustatytas draudimas kankinti yra absoliutus. Pareiškimą Teismui pateikęs asmuo buvo teisiamas Italijoje už dalyvavimą tarptautinėje teroristinėje veikloje, o vėliau buvo įsakyta išsiųsti jį į Tunisą. EŽTT nusprendė, kad grįžus į Tunisą jam grėstų tikras pavojus, jog su juo bus netinkamai elgiamasi pažeidžiant 3 straipsnį. Vertinant, ar būtų pažeistas 3 straipsnis, nebuvo svarbu nei paties pareiškėjo elgesys, nei jam pateiktų kaltinimų sunkumas.

4.1.8. Tarptautinės apsaugos nutraukimas

Pagal ES teisę, Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 11 ir 16 straipsniuose leidžiama, pagerėjus padėčiai ir sumažėjus pavojui kilmės šalyje, tarptautinę apsaugą nutraukti; tai atitinka apsaugos nutraukimo sąlygas 1951 m. Ženevos konvencijos 1 C straipsnyje.

Pavyzdys. Byla *Salahadin Abdulla ir kt.* ⁽²¹⁵⁾ buvo iškelta dėl pabėgėlio statuso panaikinimo keliems Irako piliečiams, kuriems šį statusą buvo suteikusi Vokietija. Jų pabėgėlio statusas buvo panaikintas remiantis tuo, kad pagerėjo sąlygos jų kilmės šalyje. ESTT nusprendė, kad pagal

⁽²¹³⁾ 2018 m. rugsėjo 13 d. ESTT sprendimas *Shajin Ahmed / Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal*, C-369/17.

⁽²¹⁴⁾ EŽTT sprendimo *Saadi prieš Italiją* (DK), Nr. 37201/06, 2008 m. vasario 28 d., 138 punktą. Taip pat žr. EŽTT sprendimo *Ismoilov ir kt. prieš Rusiją*, Nr. 2947/06, 2008 m. balandžio 24 d., 127 punktą; EŽTT sprendimą *Ryabikin prieš Rusiją*, Nr. 8320/04, 2008 m. birželio 19 d.

⁽²¹⁵⁾ 2010 m. kovo 2 d. ESTT sprendimas *Salahadin Abdulla ir kt. / Bundesrepublik Deutschland (DK)*, sujungtos bylos C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08.

Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 11 straipsnį, pabėgėlio statuso netenkama tuomet, kai reikšmingai ir nelaikinai pasikeičia aplinkybės toje trečiojoje šalyje, nelieka pagrindo baimintis, dėl kurio buvo suteiktas pabėgėlio statusas, ir nėra kitų priežasčių, dėl kurių tas asmuo turėtų baimintis persekiojimo. Vertindamos aplinkybių pasikeitimą valstybės turi atsižvelgti į individualią pabėgėlio padėtį ir patikrinti, ar apsaugos teikėjas arba teikėjai ėmėsi pagrįstų priemonių, kad užkirstų kelią persekiojimui, ir ar jie, be kita ko, turi veiksmingą teisinę sistemą persekiojimo veiksams nustatyti, už juos persekioti baudžiamąja tvarka ir bausti. Be to, suinteresuotasis pilietis, panaikinus jo pabėgėlio statusą, turi turėti galimybę naudotis tokia apsauga.

Pavyzdys. Byla *M, X ir X* ⁽²¹⁶⁾ buvo susijusi su trimis pareiškėjais, kuriems buvo panaikintas pabėgėlio statusas arba atsisakyta suteikti šį statusą pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 14 straipsnį, nes jie kėlė pavojų priimančiosios ES valstybės narės saugumui arba buvo nuteisti už sunkų nusikaltimą. ESTT patikslino, kad trečiųjų šalių piliečiai, pagrįstai bijantys persekiojimo, turi būti laikomi pabėgėliais pagal direktyvą ir 1951 m. Ženevos konvenciją, nepriklausomai nuo to, ar jiems oficialiai suteiktas pabėgėlio statusas, kaip apibrėžta direktyvoje, ar ne. Nors tokie asmenys neturės arba nebeturės teisės į visas teises ir lengvatas, kurias direktyva suteikia asmenims, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas, jie ir toliau turės teisę į tam tikras 1951 m. Ženevos konvencijoje nustatytas teises.

Pabėgėliai ir papildomos apsaugos gavėjai, kuriems praityje buvo padaryta labai didelė žala, pasikeitus aplinkybėms savo statuso nepraranda, jei gali nurodyti įtikinamas priežastis, kodėl jie atsisako naudotis savo kilmės šalies apsauga (Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 11 ir 16 straipsniai).

Pagal EŽTK, konkrečių nuostatų dėl apsaugos nutraukimo nėra. Tačiau EŽTT išitaria, kokių padarinių gali turėti numatomas asmens išsiuntimas. Žinios apie anksčiau buvusias sąlygas priimančiojoje valstybėje gali padėti geriau suprasti dabartinę padėtį joje, tačiau rizika vertinama remiantis dabartinėmis sąlygomis

⁽²¹⁶⁾ 2019 m. gegužės 14 d. ESTT sprendimas *M / Ministerstvo vnitra; X ir X / Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides* (DK), sujungtos bylos C-391/16, C-77/17 ir C-78/17.

toje valstybėje ⁽²¹⁷⁾. Vertindamas padėtį, EŽTT remiasi atitinkamais vyriausybės pranešimais, taip pat UNHCR ir įvairių tarptautinių nevyriausybinių organizacijų, tokių kaip „Human Rights Watch“ ar „Amnesty International“, suteikta informacija.

Pavyzdys. EŽTT yra atlikęs įvairių vertinimų, kokie pavojai grėstų į Šri Lanką grįžusiems jauniems tamių tautybės vyrams. Tokie vertinimai buvo atliekami įvairiu metu, per visą ilgai užsitęsusį konfliktą ir po karo veiksmų nutraukimo. EŽTT atsižvelgė į besikeičiančią bendrą padėtį šalyje ir ištyrė, kokie pavojai joje galėtų grėsti konkreitiems asmenims tuo metu, kai juos siūloma į ją išsiųsti ⁽²¹⁸⁾.

4.2. Kolektyvinis asmenų išsiuntimas

Tiek ES teisė, tiek EŽTK draudžia kolektyvinį žmonių išsiuntimą. Kolektyviniu išsiuntimu vadinamas bet koks veiksmas, kai asmenys verčiami grupėmis išvykti iš kokios nors teritorijos arba valstybės, neatsižvelgiant į jų teisinę padėtį ⁽²¹⁹⁾, o sprendimas juos išsiųsti priimamas pagrįstai ir objektyviai neištyrus individualių kiekvieno asmens aplinkybių ⁽²²⁰⁾. Kolektyvinio išsiuntimo draudimas neapima išsiuntimo grupiniais užsakomaisiais skrydžiais ⁽²²¹⁾.

Pagal ES teisę, kolektyvinis išsiuntimas prieštarauja SESV 78 straipsniui, pagal kurį prieglobsčio *acquis* turi neprieštarauti „kitoms atitinkamoms sutartims“. Jis uždraustas ES chartijos 19 straipsniu.

⁽²¹⁷⁾ EŽTT, *Tomic prieš Jungtinę Karalystę* (nutartis), Nr. 17837/03, 2003 m. spalio 14 d.; EŽTT, *Hida prieš Daniją* (sprendimas), Nr. 38025/02, 2004 m. vasario 19 d.

⁽²¹⁸⁾ EŽTT sprendimas *Vilvarajah ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 13163/87 ir 4 kt., 1991 m. spalio 30 d.; EŽTT sprendimas *N. A. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 25904/07, 2008 m. liepos 17 d.

⁽²¹⁹⁾ EŽTT sprendimo *Gruzija prieš Rusiją (I)* (DK), Nr. 13255/07, 2014 m. liepos 3 d., 168–170 punktai.

⁽²²⁰⁾ Daugiau informacijos žr. EŽTT, „Collective expulsions of aliens“ („Kolektyvinis užsieniečių išsiuntimas“), informacijos suvestinė, 2020 m. kovo mėn., skelbiamą svetainės echr.coe.int skiltyje „Press / Press Service / Factsheets / Expulsion“.

⁽²²¹⁾ EŽTT sprendimas *Sultani prieš Prancūziją*, Nr. 45223/05, 2007 m. rugsėjo 20 d.

Pagal EŽTK, kolektyvinį išsiuntimą draudžia Protokolo Nr. 4 4 straipsnis. Šis draudimas taip pat taikomas atviroje jūroje ⁽²²²⁾, taip pat neįleidimo ir nepriėmimo pasienyje atvejais ⁽²²³⁾. Sąvoka „išsiuntimas“ reiškia bet kokią prievartinę užsieniečio išsiuntimą iš teritorijos, neatsižvelgiant į buvimo teisėtumą ir trukmę, sulaikymo vietą ir asmens statusą ar elgesį ⁽²²⁴⁾. Lemiamas kriterijus, pagal kurį išsiuntimą galima apibūdinti kaip „kolektyvinį“, yra tai, kad nėra pagrįsto ir objektyvaus kiekvieno grupės asmens konkretaus atvejo nagrinėjimo. Išsiunčiamos grupės dydis nėra svarbus: net dviejų asmenų gali pakakti grupei sudaryti ⁽²²⁵⁾. Atitinkami asmenys turi turėti galimybę pateikti savo argumentus kompetentingoms institucijoms individualiai, o vaikai – per savo tėvus arba pagrindinį globėją ⁽²²⁶⁾. Tačiau individualaus kiekvieno išsiunčiamos grupės nario asmeninių aplinkybių nagrinėjimo laipsnis priklauso nuo kelių veiksnių.

Pavyzdys. Byloje *Čonka prieš Belgiją* ⁽²²⁷⁾ EŽTT nusprendė, kad išsiuntus prieglobsčio prašytojų romų grupę buvo pažeistas EŽTK Protokolo Nr. 4 4 straipsnis. Teismas nebuvo įtikintas, kad į kiekvieno išsiunčiamos grupės nario asmenines aplinkybes buvo atsižvelgta individualiai. Visų pirma prieš išsiunčiant pareiškimą Teismui pateikusius asmenis politinės valdžios institucijos pranešė, kad bus vykdomas kolektyvinis išsiuntimas; jį vykdyti buvo pavesta įgaliotai tarnybai. Visiems tokiems asmenims buvo įsakyta vienu metu atvykti į nurodytą policijos skyrių, visų jų išsiuntimo įsakymai ir nurodytos suėmimo priežastys buvo vienodi. Negana to, jiems trūko galimybių pasinaudoti teisininkų pagalba ir nebuvo užbaigta prieglobsčio procedūra.

⁽²²²⁾ EŽTT sprendimas *Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją* (DK), Nr. 27765/09, 2012 m. vasario 23 d.

⁽²²³⁾ EŽTT sprendimo *N. D. ir N. T. prieš Ispaniją* (DK), Nr. 8675/15 ir 8697/15, 2020 m. vasario 13 d., 185 ir 187 punktai; EŽTT sprendimo *M. K. ir kt. prieš Lenkiją*, Nr. 40503/17, 42902/17 ir 43643/17, 2020 m. liepos 23 d., 200 ir 204 punktai.

⁽²²⁴⁾ EŽTT sprendimo *N. D. ir N. T. prieš Ispaniją* (DK), Nr. 8675/15 ir 8697/15, 2020 m. vasario 13 d., 185 punktas. Taip pat žr. EŽTT sprendimo *Asady ir kt. prieš Slovakiją*, Nr. 24917/15, 2020 m. kovo 24 d., 60 punktą.

⁽²²⁵⁾ EŽTT sprendimo *N. D. ir N. T. prieš Ispaniją* (DK), Nr. 8675/15 ir 8697/15, 2020 m. vasario 13 d., 193–194 ir 202–203 punktai.

⁽²²⁶⁾ EŽTT sprendimo *Moustahi prieš Prancūziją*, Nr. 9347/14, 2020 m. birželio 25 d., 133–137 punktai.

⁽²²⁷⁾ EŽTT sprendimas *Čonka prieš Belgiją*, Nr. 51564/99, 2002 m. vasario 5 d. Taip pat žr. EŽTT sprendimą *M. A. prieš Kiprą*, Nr. 41872/10, 2013 m. liepos 23 d., kuriuo EŽTT nenustatė Protokolo Nr. 4 4 straipsnio pažeidimo.

Pavyzdys. Byloje *Khlaifia ir kt. prieš Italiją* ⁽²²⁸⁾ EŽTT išnagrinėjo trijų Tuniso piliečių, kuriuos Italijos pakrančių apsaugos tarnyba sulaikė jūroje, kurie buvo sulaikyti priėmimo centre ir laivuose, o vėliau, priėmus vienodai parengtus individualius išsiuntimo įsakymus, buvo grąžinti į Tunisą, atvejį. Teismas nusprendė, kad tai, jog dėl kelių asmenų buvo priimti panašūs sprendimai, savaime neleidžia daryti išvados, kad buvo įvykdytas kolektyvinis išsiuntimas. Protokolo Nr. 4 4 straipsnis negarantuoja teisės į individualų pokalbį visomis aplinkybėmis. Teismas padarė išvadą, kad pareiškėjai turėjo realią ir veiksmingą galimybę pateikti argumentus dėl jų išsiuntimo jų tapatybės nustatymo metu ir nustatant jų pilietybę.

Pavyzdys. Byloje *N. D. ir N. T. prieš Ispaniją* ⁽²²⁹⁾ EŽTT išnagrinėjo dviejų afrikiečių iš Užsachario šalių, kurie į Ispanijos Meliljos anklavą pateko kaip pasienio tvorą šturmuojusios ir per ją perlipusios didesnės grupės dalis, išsiuntimą. Ispanijos valdžios institucijos sulaikė pareiškėjus ir perdavė juos Marokui, neatlikusios individualių procedūrų ir nesuteikusios jiems galimybės prašyti prieglobsčio. EŽTT pažymėjo, kad pareiškėjai – kurie, kaip Teismas jau nustatė, neturėjo argumentuoto reikalavimo pagal EŽTK 3 straipsnį, – nepasinaudojo kitais būdais, kad teisėtai patektų į Ispaniją. Visų pirma jie nepateikė įtikinamų įrodymų, kad jiems buvo trukdoma fiziškai pasiekti netoliese esantį oficialų sienos perėjimo punktą, kuriame Ispanijos valdžios institucijos buvo įsteigusios biurą prieglobsčio prašymams registruoti. EŽTT padarė išvadą, kad individualių sprendimų dėl išsiuntimo nebuvimas buvo pačių pareiškėjų elgesio pasekmė, todėl nenustatė EŽTK Protokolo Nr. 4 4 straipsnio pažeidimo.

Kolektyvinis išsiuntimas taip pat prieštarauja **ESC** ir jos 19 straipsnio 8 daliai dėl garantijų, kad nebus išsiųsti darbuotojai.

Pavyzdys. ESTK savo sprendime dėl *European Roma and Travellers Forum prieš Prancūziją* ⁽²³⁰⁾ nustatė, kad tiriamuoju laikotarpiu priimti administraciniai sprendimai įsakyti iš Rumunijos ir Bulgarijos kilusiems romams išvykti iš Prancūzijos teritorijos, kurioje jie gyveno, yra nesuderinami su ESC: kadangi priimant tokius sprendimus neatsižvelgta į asmenines

⁽²²⁸⁾ EŽTT sprendimo *Khlaifia ir kt. prieš Italiją* (DK), Nr. 16483/12, 2016 m. gruodžio 15 d., 237–254 punktai.

⁽²²⁹⁾ EŽTT sprendimas *N. D. ir N. T. prieš Ispaniją* (DK), Nr. 8675/15 ir 8697/15, 2020 m. vasario 13 d.

⁽²³⁰⁾ ESTK, *European Roma and Travellers Forum prieš Prancūziją*, skundas Nr. 64/2011, sprendimas dėl bylos esmės, 2012 m. sausio 24 d.

kiekvieno romo aplinkybes, jie neatitiko proporcingumo principo; kadangi šie sprendimai buvo nukreipti prieš romų bendruomenę, tai jie buvo ir diskriminuojantys. Komitetas nustatė, kad taip buvo pažeistas ESC E straipsnis kartu su 19 straipsnio 8 dalimi.

4.3. Draudimai išsiųsti dėl kitų su žmogaus teisėmis susijusių priežasčių

Tiek ES teisėje, tiek EŽTK yra pripažinta, kad išsiųsti iš šalies gali būti draudžiama dėl žmogaus teisių; tokie draudimai nėra visiški, tačiau taikomi tada, kai visuomenės interesus reikia derinti su atitinkamo asmens interesais. Dažniausiai tokiais atvejais remiamasi teise į privatų ir šeimos gyvenimą, dėl kurios gali būti svarbu atsižvelgti ir į asmens sveikatos poreikius (įskaitant fizinę ir psichinę neliečiamybę), vaikų interesus, poreikį išsaugoti šeimos vienišumą arba specialius pažeidžiamų asmenų poreikius.

Pagal ES teisę, per grąžinimo procesus būtina atsižvelgti į vaiko interesus, šeimos gyvenimą, atitinkamo asmens sveikatos būklę ir *negrąžinimo* principą ([Grąžinimo direktyvos](#) 5 straipsnis).

Pavyzdys. *Abdida* byloje ⁽²³¹⁾ ESTT patvirtino, kad sunkiomis ligomis sergančio trečiosios šalies piliečio išsiuntimas į šalį, kurioje nėra tinkamo gydymo ir dėl to kyla didelė nežmoniško ar žeminančio elgesio rizika, pažeidžia Grąžinimo direktyvos 5 straipsnį. Be to, Teismas nusprendė, kad nacionalinės teisės aktai, neturintys stabdomojo poveikio skundui, kuriuo ginčijamas sprendimas grąžinti, ir dėl kurių pareiškėjui gali kilti rimtas pavojus, kad jo sveikatos būklė gali smarkiai ir negrįžtamai pablogėti, yra nesuderinami su direktyva.

Pagal EŽTK, valstybės turi teisę, laikydamosi nusistovėjusių tarptautinės teisės normų ir savo sudarytų sutarčių (taip pat EŽTK) įsipareigojimų, kontroliuoti užsieniečių patekimą į savo teritoriją, gyvenimą joje ir išsiuntimą iš jos. Yra daug Teismo praktikos, susijusios su tuo, kokiomis aplinkybėmis gali būti draudžiama išsiųsti asmenį dėl sąlyginių teisių. Sąlyginės teisės – tai teisės su išlygomis, pavyzdžiui, tos, kurios įtvirtintos EŽTK 8–11 straipsniuose.

⁽²³¹⁾ 2014 m. gruodžio 18 d. ESTT sprendimas *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve / Moussa Abdida* (DK), C-562/13.

EŽTK 8 straipsnyje nustatyta teisė į privatų ir šeimos gyvenimą dažnai remiamasi siekiant apsaugoti nuo išsiuntimo tais atvejais, kai asmeniui negresia pavojus, kad su juo bus elgiamasi nežmoniškai ar žeminant jo orumą, pažeidžiant konvencijos 3 straipsnį. 6.2 skirsnyje rašoma apie pagarbą šioms 8 straipsnyje įtvirtintoms teisėms.

Taip pat galima apsvastyti, ar reikėtų uždrausti išsiųsti asmenį įtarus, kad priimančiojoje šalyje gali būti šurkščiai pažeistas EŽTK 5 ar 6 straipsnis, pavyzdžiui, asmeniui gresia būti nesankcionuotai sulaikytam be teismo, jis rizikuoja, kad po akivaizdžiai neteisingo bylos nagrinėjimo bus nuteistas ilgą laiką kalėti arba kad jam belaukiant teismo bus šurkščiai pažeista jo teisė į teisingumą. Pareiga įtikinamai įrodyti, kad taip ir būtų, tenka pačiam apsaugos prašytojui ⁽²³²⁾.

Pavyzdys. Byloje *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją* ⁽²³³⁾ EŽTT svarstė, ar dėl pareiškimus Teismui pateikusių asmenų ekstradicijos į Uzbekistaną jiems grėsė tikras pavojus, kad bus šurkščiai pažeista jų teisė į teisingumą, taigi ir EŽTK 6 straipsnis.

Pavyzdys. Byloje *Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę* ⁽²³⁴⁾ EŽTT, remdamasis EŽTK 6 straipsniu, nusprendė, jog pareiškimą Teismui pateikęs asmuo negalima išsiųsti į Jordaniją todėl, kad per pakartotinį jo bylos nagrinėjimą tikriausiai būtų panaudoti įrodymai, gauti kankinant kitus asmenis.

Pavyzdys. Nacionalinių teismų nagrinėtoje *EM (Libano pilietės)* byloje Jungtinės Karalystės Lordų Rūmai nusprendė, kad jeigu yra akivaizdus sąlyginių (t. y. ne absoliučių) teisių, pavyzdžiui, nustatytų EŽTK 8 straipsnyje, pažeidimas, iš esmės prieštaraujantis tai teisei, tai proporcingumo vertinti nereikia ⁽²³⁵⁾.

⁽²³²⁾ EŽTT sprendimo *Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8139/09, 2012 m. sausio 17 d., 233 punktas.

⁽²³³⁾ EŽTT sprendimas *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją (DK)*, Nr. 46827/99 ir 46951/99, 2005 m. vasario 4 d. Taip pat žr. EŽTT sprendimą *M. E. prieš Daniją*, Nr. 58363/10, 2014 m. liepos 8 d.

⁽²³⁴⁾ EŽTT sprendimas *Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8139/09, 2012 m. sausio 17 d.

⁽²³⁵⁾ Jungtinė Karalystė, *EM (Libano pilietė) prieš Secretary of State for the Home Department*, [2008] UKHL 64, 2008 m. spalio 22 d.

ESC 19 straipsnio 8 dalyje draudžiama išsiųsti darbuotojus migrantus, teisėtai gyvenančius chartiją pasirašiusios valstybės teritorijoje, išskyrus atvejus, kai jie kelia grėsmę nacionaliniam saugumui arba daro žalą visuomenės interesams ar dorovei.

Europos socialinių teisių komitetas priėmė svarbų sprendimą, kad jeigu valstybė darbuotojo migranto sutuoktiniui ir (arba) vaikams suteikė teisę joje gyventi, tai tam darbuotojui migrantui netekus teisės gyventi toje valstybėje, tai negali paveikti jo šeimos narių savarankiškų teisių joje gyventi tol, kol jie patys tokias teises turi.

Užsieniečiams, pakankamai ilgą laiką teisėtai gyvenusiems valstybėje arba valdžios institucijoms neprieštaraujant jų nelegaliam statusui, nes tai atitiko priimančiosios valstybės interesus, turėtų būti taikomos tos pačios taisyklės, kurios saugo nuo išsiuntimo kitus užsieniečius ⁽²³⁶⁾.

4.4. Trečiųjų šalių piliečiai, kuriems suteikta aukštesnio lygio apsauga nuo išsiuntimo

Pagal ES teisę, aukštesnio lygio apsauga nuo išsiuntimo suteikiama tam tikrų kategorijų trečiųjų šalių piliečiams, išskyrus tuos, kuriems reikia tarptautinės apsaugos. Sustiprinta apsauga nuo išsiuntimo naudojasi, be kita ko, turintieji ilgalaikio gyventojų statusą; trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra ES ar EEE šalių piliečių, besinaudojančių teise laisvai judėti, šeimos nariai; Turkijos piliečiai.

4.4.1. Ilgalaikiai gyventojai

Pagal ES teisę, ilgalaikiams gyventojams taikoma sustiprinta apsauga nuo išsiuntimo. Sprendimą išsiųsti ilgalaikį gyventoją galima priimti tik tuo atveju, jeigu įrodoma, kad jo elgesys kelia tikrą ir pakankamai rimtą grėsmę viešajai tvarkai ar visuomenės saugumui (**ilgalaikių gyventojų direktyvos** 12 straipsnis); jis negali būti priimtas automatiškai po apkaltinamojo nuosprendžio, bet turi būti grindžiamas kiekvieno konkretaus atvejo vertinimu ⁽²³⁷⁾.

⁽²³⁶⁾ ESTK išvados (2011 m.), 19 straipsnio 8 dalies aiškinimo pareiškimas.

⁽²³⁷⁾ 2017 m. gruodžio 7 d. ESTT sprendimas *Wilber López Pastuzano / Delegación del Gobierno en Navarra*, C-636/16.

4.4.2. Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių arba Šveicarijos piliečių šeimos nariai

Pagal ES teisę, EEE šalių piliečių (taip pat ES piliečių, bet tik tų, kurie naudojami teise laisvai judėti) šeimos nariai, nepaisant jų pačių pilietybės, įgyja teisę gyventi šalyje pagal laisvo judėjimo ES nuostatas. Pagal **Laisvo judėjimo direktyvą** (2004/38/EB), tokių šeimos ryšių turintiems trečiųjų šalių piliečiams suteikiama aukštesnio lygio apsauga nuo išsiuntimo negu kitų kategorijų trečiųjų šalių piliečiams. Pagal direktyvos 28 straipsnį, juos išsiųsti galima tik dėl valstybinės politikos (viešosios tvarkos) arba visuomenės saugumo priežasčių⁽²³⁸⁾. Nuolatinius gyventojus išsiųsti leidžiama tik tada, kai pateikti argumentai apima „rimtas valstybinės politikos ar visuomenės saugumo priežastis“. Kaip nustatyta direktyvos 27 straipsnio 2 dalyje, šios priemonės turi atitikti proporcingumo principą, turi būti grindžiamos vien tik atitinkamo asmens elgesiu, o tas asmuo turi kelti „tikrą ir pakankamai rimtą pavojų, kenkiantį vienam iš pagrindinių visuomenės interesų“⁽²³⁹⁾. Valstybės privalo informuoti atitinkamus asmenis apie savo sprendimus ir priežastis, kuriomis tie sprendimai pagrįsti (30 straipsnis)⁽²⁴⁰⁾.

Pavyzdys. Byloje *ZZ / Secretary of State for the Home Department*⁽²⁴¹⁾ ESTT sprendė, ką reiškia Laisvo judėjimo direktyvos 30 straipsnio 2 dalis, pagal kurią valdžios institucijos privalo informuoti atitinkamus asmenis apie priežastis, dėl kurių buvo priimtas sprendimas nesuteikti jiems teisės gyventi šalyje, nebent tai prieštarautų valstybės saugumui. Nustatydamas,

⁽²³⁸⁾ Žr. toliau nurodytas bylas, kuriose Teismas aiškino „svarbių visuomenės saugumo priežasčių“ sąvoką pagal 28 straipsnio 3 dalį: 2018 m. gegužės 2 d. ESTT sprendimo *K. / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie ir H. F. / Belgische Staat* (DK), sujungtos bylos C-331/16 ir 366/16, 39–56 punktus; 2012 m. gegužės 22 d. ESTT sprendimo *P. I. / Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid* (DK), C-348/09, 20–35 punktus; 2010 m. lapkričio 23 d. ESTT sprendimo *Land Baden-Württemberg / Panagiotis Tsakouridis* (DK), C-145/09, 39–56 straipsniai.

⁽²³⁹⁾ Dėl teismų praktikos, susijusios su Direktyvos 2004/38/EB 27 straipsniu dėl „viešosios tvarkos“ sąvokos, žr. 2011 m. lapkričio 17 d. ESTT sprendimą *Petar Aladzhov / Zamestnik director na Stolichna direktsia na vatreshnite raboti kam Ministerstvo na vatreshnite raboti*, C-434/10; 2011 m. lapkričio 17 d. ESTT sprendimą *Hristo Gaydarov / Director na Glavna direktsia 'Ohranitelnata politsia' pri Ministerstvo na vatreshnite raboti*, C-430/10. Dėl sąvokos „tikras ir pakankamai rimtas pavojus, kenkiantis vienam iš pagrindinių visuomenės interesų“ žr. 2004 m. balandžio 29 d. ESTT sprendimo *Georgios Orfanopoulos ir kt. ir Raffaele Oliveri / Land Baden-Württemberg*, sujungtos bylos C-482/01 ir C-493/01, 65–71 punktus.

⁽²⁴⁰⁾ Taip pat žr. FRA (2018), „*Making EU Citizens' Rights a Reality: National courts enforcing freedom of movement and related rights*“, Liuksemburgas, Leidinių biuras, 2.5 skirsnis.

⁽²⁴¹⁾ 2013 m. birželio 4 d. ESTT sprendimas *ZZ / Secretary of State for the Home Department (DK)*, C-300/11.

ar valdžios institucijos gali neatskleisti tam tikros informacijos dėl valstybės saugumo priežasčių, ESTT pažymėjo, kad valstybės saugumo poreikiai turi būti derinami su reikalavimais suteikti teisę į veiksmingą teisminę gynybą pagal ES chartijos 47 straipsnį. Teismas nusprendė, kad nacionalinis teismas, peržiūrintis valdžios institucijų sprendimą neatskleisti tikslios ir išsamios informacijos apie motyvus, kuriais pagrįstas atsisakymas suteikti teisę gyventi šalyje, turi būti kompetentingas užtikrinti, kad neatskleista liktų tik tai, ką būtina laikyti paslapyje. Apie esminius tokio sprendimo priėmimo motyvus atitinkamam asmeniui visais atvejais turi būti pranešama taip, kad būtų tinkamai užtikrintas reikiamas įrodymų konfidencialumas.

Šveicarijos piliečių apsaugos nuo išsiuntimo teisinis pagrindas yra Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimo dėl laisvo asmenų judėjimo I priedo 5 straipsnis. Pagal šią nuostatą, susitarimu suteiktos teisės gali būti ribojamos tik dėl viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar jos sveikatos priežasčių⁽²⁴²⁾.

EEE šalių piliečių, pasinaudojusių teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai yra apsaugoti nuo išsiuntimo tam EEE šalies piliečiui mirus, išvykus arba po skyrybų su juo (Laisvo judėjimo direktyvos 12 ir 13 straipsniai). Konkrečiais atvejais trečiųjų šalių piliečiams taip pat gali būti suteikta apsauga nuo išsiuntimo pagal SESV 20 straipsnį (žr. 6.2 skirsnį)⁽²⁴³⁾.

4.4.3 Turkijos piliečiai

Pagal ES teisę, Asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80 14 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Turkijos piliečius, besinaudojančius savo teisėmis pagal **Ankaros susitarimą**, galima išsiųsti tik dėl viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar jos sveikatos priežasčių. Teismas pabrėžė, kad svarstant pasiūlymą išsiųsti Turkijos piliečius, įsikūrusius ir turinčius užtikrintą gyvenamąją vietą kurioje nors ES valstybėje narėje, turi būti taikomi tie patys kriterijai kaip ir EEE šalių

⁽²⁴²⁾ 1999 m. birželio 21 d. Liuksemburge pasirašytas ir 2002 m. birželio 1 d. įsigaliojęs Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimas dėl laisvo asmenų judėjimo (OL L 114/6, 2002).

⁽²⁴³⁾ Dėl informacijos apie bylą, kurioje suteikta apsauga, žr. 2011 m. kovo 8 d. ESTT sprendimą *Gerardo Ruiz Zambrano / Office national de l'emploi (ONEm)* (DK), C-34/09. Dėl informacijos apie bylą, kurioje apsauga nebuvo suteikta, žr. 2011 m. lapkričio 15 d. ESTT sprendimą *Murat Dereci ir kt. / Bundesministerium für Inneres* (DK), C-256/11, ir 2013 m. gegužės 8 d. ESTT sprendimą *Kreshnik Ymeraga ir kt. / Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, C-87/12; taip pat žr. 2012 m. lapkričio 8 d. ESTT sprendimą *Yoshikazu Iida / Stadt Ulm*, C-40/11.

piliečiams. ES teisė draudžia išsiųsti Turkijos pilietį vien dėl bendrosios prevencijos, pavyzdžiui, siekiant atgrasyti kitus užsieniečius, arba automatiškai priimti sprendimą jį išsiųsti po apkaltinamojo nuosprendžio teisme; pagal nusistovėjusią Teismo praktiką, turi būti tiksliai išaiškinta, kada leidžiama nukrypti (be kita ko, viešosios tvarkos sumetimais) nuo pamatinio laisvo asmenų judėjimo principo, kad tokių išimčių taikymo srities ES valstybės narės negalėtų nustatyti vienašališkai ⁽²⁴⁴⁾.

Pavyzdys. *Nazli* byloje ⁽²⁴⁵⁾ ETT nusprendė, jog Turkijos piliečio negalima išsiųsti iš šalies siekiant, kad tai turėtų bendrą atgrasomąjį poveikį kitiems užsieniečiams; jo išsiuntimas turi būti pagrįstas tais pačiais kriterijais, kuriais vadovaujamosi išsiunčiant EEE šalių piliečius. Teismas tai palygino su darbuotojų, kurie yra ES valstybės narės piliečiai, judėjimo laisvės principais. Neneigdamas narkotikų vartojimo keliamos grėsmės viešajai tvarkai, Teismas, remdamasis minėtais principais, padarė išvadą, jog Turkijos piliečio, turinčio Asociacijos tarybos sprendimu suteiktą teisę, išsiuntimą po apkaltinamojo nuosprendžio galima pateisinti tik tuo atveju, kai dėl to asmens elgesio galima pagrįstai manyti, kad jis padarys ir daugiau sunkių nusikaltimų, o tai prieštarautų jį priimančios valstybės narės visuomenės interesams.

Pavyzdys. *Polat* byloje ⁽²⁴⁶⁾ Teismas nustatė, kad priemonių, kuriomis Turkijos piliečiams suteiktos teisės ribojamos viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar jos sveikatos sumetimais pagal Asociacijos tarybos sprendimo 14 straipsnį, galima imtis tik dėl individualaus asmens elgesio. Prieš asmenį, kuris priimančiojoje ES valstybėje narėje buvo keliskart teistas baudžiamąja tvarka, tokių priemonių galima imtis tik tada, kai jo elgesys kelia realią ir pakankamai didelę grėsmę pagrindiniams visuomenės interesams, o ar taip yra, turi nustatyti nacionalinis teismas.

⁽²⁴⁴⁾ 1975 m. spalio 28 d. ETT sprendimo *Roland Rutili / Ministre de l'intérieur*, 36/75, 27 punktas; 2004 m. balandžio 29 d. ETT sprendimo *Georgios Orfanopoulos ir kt. ir Raffaele Oliveri / Land Baden-Württemberg*, sujungtos bylos C-482/01 ir C-493/01, 67 punktas.

⁽²⁴⁵⁾ 2000 m. vasario 10 d. ETT sprendimas *Ömer Nazli, Caglar Nazli ir Melike Nazli / Stadt Nürnberg*, C-340/97.

⁽²⁴⁶⁾ 2007 m. spalio 4 d. ETT sprendimas *Murat Polat / Stadt Rüsselsheim*, C-349/06.

Svarbiausios nuostatos

- Gali būti nustatyti visiški, beveik visiški arba nevisiški draudimai išsiųsti iš šalies (žr. šio skyriaus įvadą).
- Pagal 1951 m. Ženevos konvencijoje įtvirtintą *negrąžinimo* principą, draudžiama grąžinti asmenis ten, kur jų gyvybei arba laisvei grėstų pavojus dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių pažiūrų (žr. 4.1 skirsnį).
- Pagal ES teisę, jokie ES valstybių narių veiksmai pagal ES prieglobsčio *acquis* teisės aktus arba Grąžinimo direktyvą, taip pat pagal Dublino reglamentą neturi pažeisti teisės į prieglobstį ir *negrąžinimo* principo (žr. 4.1 skirsnį).
- Nustatytas draudimas netinkamai elgtis su asmeniu, pagal EŽTK 3 straipsnį, yra visiškas (besąlyginis). Jeigu toje šalyje, į kurią norima grąžinti asmenį, jam gresia tikras pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi, pažeidžiant 3 straipsnį, tai jo grąžinti ten negalima, nepriklausomai nuo jo elgesio ar jam pareikštų kaltinimų sunkumo. Valdžios institucijos šį pavojų privalo įvertinti atskirai nuo to, ar tam asmeniui galima nesuteikti apsaugos pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvą arba 1951 m. Ženevos konvenciją (žr. 4.1.2 ir 4.1.7 skirsnius).
- Vertindamas, ar asmeniui gresia tikras pavojus, EŽTT daugiausia dėmesio skiria numatomiems padariniams, kurių turėtų jo išsiuntimas į kitą valstybę, į kurią siūloma jį grąžinti, atsižvelgdamas tiek į individualią to žmogaus situaciją, tiek į bendrą padėtį toje valstybėje (žr. 4.1.3 ir 4.3 skirsnius).
- Pagal EŽTK, prieglobsčio prašymą iš esmės turi pagrįsti pats prašytojas, o vertinant jo pareiškimų patikimumą, jeigu yra abejotinų aplinkybių, jas dažnai reikia aiškinti prašytojo naudai. Tačiau kai trūksta prašymą pagrindžiančių argumentų arba dėl turimos informacijos galima pagrįstai abejoti prieglobsčio prašytojo pareiškimų tikrumu, jis turi pateikti įtikinamą paaiškinimą (žr. 4.1.3 skirsnį).
- Asmeniui gali grėsti pavojus, kad priimančiojoje valstybėje su juo gali būti elgiamasi taip, kaip draudžia elgtis ES teisės normos arba EŽTK; toks pavojus nebūtinai kyla iš pačios valstybės – jis gali grėsti ir dėl nevalstybinių veikėjų, ligų ar humanitarinių sąlygų joje (žr. 4.1.2 skirsnį).

- Asmuo, kuriam grįžus į savo gyvenamąją vietovę priimančiojoje šalyje grėstų pavojus, kad su juo bus elgiamasi taip, kaip draudžia elgtis ES teisės normos arba EŽTK, gali būti saugus kitoje tos šalies vietoje (jam gali būti suteikta vidaus apsauga) (žr. 4.1.5 skirsnį) arba pati priimančioji valstybė gali būti pajėgi apsaugoti jį nuo tokio pavojaus (tai vadinama apsaugos pakankamumu). Tokiais atvejais asmenį išsiunčianti valstybė gali nuspręsti, kad jam tarptautinės apsaugos nereikia (žr. 4.1.4 skirsnį).
- Tiek ES teisė, tiek EŽTK draudžia kolektyvinį išsiuntimą (žr. 4.2 skirsnį).
- Pagal ES teisę, trečiųjų šalių piliečius, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai ir atitinka reikalavimus, leidžiama išsijusti tik dėl viešosios tvarkos ar visuomenės saugumo priežasčių. Šios nukrypti leidžiančios nuostatos turi būti suprantamos siaurai, o pagal jas vertinant atsižvelgiama tik į atitinkamo asmens elgesį (žr. 4.4.2 skirsnį).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo pateiktas [gairės](#). Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite skyriuje „[Papildoma literatūra](#)“.

5

Procesinės garantijos ir teisinė parama prieglobsčio ir grąžinimo byloje

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
Prieglobsčio procedūrų direktyva (2013/32/ES)	Prieglobsčio procedūros	
ES chartijos 47 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą)	Teisė į veiksmingą teisinę gynybą	EŽTK 13 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) EŽTT sprendimas <i>Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją</i> , Nr. 30471/08, 2009 m. (valstybės vidaus teisinės gynybos priemonės turi atitikti pateikto skundo esmę)
Prieglobsčio procedūrų direktyvos (2013/32/ES) 46 straipsnio 5–9 dalys	Sprendimų vykdymo sustabdymas („stabdomas poveikis“)	EŽTT sprendimas <i>Gebremedhin prieš Prancūziją</i> , Nr. 25389/05, 2007 m. (neigiamų sprendimų, priimtų dėl prieglobsčio prašymų, pateiktų esant tranzito zonoje, vykdymo sustabdymas valstybės vidaus teisinės gynybos priemonėmis) EŽTT sprendimas <i>De Souza Ribeiro prieš Prancūziją</i> (DK), Nr. 22689/07, 2012 m. (automatinio sustabdomojo poveikio tam tikrais išsiuntimo atvejais nėra)

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
		EŽTT sprendimas <i>Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją</i> (DK), Nr. 27765/09, 2012 m. (dėl nesugebėjimo valstybės vidaus teisinės gynybos priemonėmis sustabdyti sprendimų, dėl kurių per karinių pajėgų operaciją asmenims nebuvo leista atvykti jūra)
Prieglobsčio procedūrų direktyvos (2013/32/ES) 31 straipsnio 8 dalis	Paspartintos prieglobsčio procedūros	EŽTT sprendimas <i>I. M. prieš Prancūziją</i> , Nr. 9152/09, 2012 m. (procedūrinės garantijos per paspartintas prieglobsčio procedūras)
Dublino reglamentas, Reglamentas (ES) Nr. 604/2013 2011 m. ESTT sprendimas <i>N. S. ir M. E.</i> (DK) sujungtose bylose C-411/10 ir C-493/10. 2012 m. ESTT sprendimas <i>K</i> (DK), C-245/11 2017 m. ESTT sprendimas <i>C. K. ir kt. / Slovėnija</i> , C-578/16 2017 m. ESTT sprendimas <i>Jafari</i> (DK), C-646/16 2017 m. ESTT sprendimas <i>A. S. / Slovėnija</i> (DK), C-490/16 2019 m. ESTT sprendimas <i>Jawo</i> (DK), C-163/17	Dublino procedūra	EŽTT sprendimas <i>M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją</i> (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. (žeminančio elgesio grėsmė kilo dėl asmens perdavimo pagal Dublino sistemos procedūrą)
Grąžinimo direktyva (2008/115/EB) 2011 m. ESTT sprendimas <i>El Dridi</i> , C-61/11 PPU 2014 m. ESTT sprendimas <i>Abdida</i> (DK), C-562/13 2016 m. ESTT sprendimas <i>Affum</i> (DK), C-47/15	Grąžinimo procedūra	EŽTK 13 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) EŽTK Protokolo Nr. 7 1 straipsnis (procedūrinės garantijos užsieniečių išsiuntimo atveju) EŽTT sprendimas <i>C. G. ir kt. prieš Bulgariją</i> , Nr. 1365/07, 2008 m. (procesinių garantijų stoka bylose dėl išsiuntimo)

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
ES chartijos 47 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą)	Teisinė pagalba	EŽTK 13 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) EŽTT sprendimas <i>M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją</i> (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. (dėl neveiksmingos teisinės pagalbos sistemos)
Prieglobsčio procedūrų direktyvos (2013/32/ES) 20–22 straipsniai	Teisinė pagalba per prieglobsčio procedūras	Ministrų Komitetas, Gairės dėl žmogaus teisių apsaugos per paspartintas prieglobsčio prašymų nagrinėjimo procedūras, 2009 m.
Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 13 straipsnis (teisių gynimo priemonės)	Teisinė pagalba, kai priimami sprendimai grąžinti	Ministrų Komitetas, Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo, 2005 m.

Išvadas

Šiame skyriuje apžvelgiama, kokia tvarka nagrinėjami prašymai suteikti tarptautinę apsaugą (prieglobsčio suteikimo procedūros), taip pat aptariami asmenų grąžinimo procesai. Pirmiausia jame kalbama apie procedūrinius reikalavimus, privalomus tiems, kas priima sprendimus dėl prieglobsčio suteikimo arba grąžinimo. Toliau aiškinama teisė į veiksmingą teisinę gynybą nuo tokių sprendimų ir paminima, kokie dalykai yra svarbiausi, kad teisinė gynyba būtų veiksminga (taip pat žr. [1.8 skirsnį](#) dėl teisinės gynybos su sienų valdymu susijusiose bylose). Galiausiai šiame skyriuje aptariami teisinės pagalbos klausimai. Apie išsiuntimo procesą skaitykite [8 skyriuje](#).

Pagal EŽTT praktiką, valstybės privalo nepriklausomai ir kruopščiai ištirti pareiškimus, dėl kurių galima pagrįstai baimintis, kad į kitą valstybę grąžintam asmeniui grėstų tikras pavojus patirti kankinimų ar kitokį žiaurų, nežmonišką ar orumą žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamam. Kai kurie iš Teismo praktikoje išaiškintų reikalavimų buvo įtraukti į [Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) naują redakciją.

EŽTK 13 straipsnyje įtvirtinta teisė pasinaudoti efektyvia teisine gynyba visame šiame skyriuje lyginama su daugiau apimančia teise į veiksmingą teisinę gynybą, kuri nustatyta [ES chartijos 47](#) straipsnyje.

5.1. Prieglobsčio procedūros

Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, yra privaloma prieglobsčio prašytojams suteikti galimybę pasinaudoti veiksmingomis prieglobsčio procedūromis, įskaitant teisinę gynybą, kad jų išsiuntimą būtų galima sustabdyti, kol bus išnagrinėtas apeliacinis skundas dėl sprendimo išsiųsti.

ES [Prieglobsčio procedūrų direktyvoje](#) (2013/32/ES) labai išsamiai nustatytos taisyklės dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendrosios tvarkos. Direktyva taikoma prieglobsčio prašymams, pateiktiems ES valstybių narių, kurioms ši direktyva yra privaloma, teritorijoje, įskaitant pasienį, teritorinius vandenius ir tranzito zonas (3 straipsnis).

5.1.1. Pokalbis, prašymo nagrinėjimo procedūra ir pirmosios instancijos sprendimo priėmimas

Pagal ES teisę, prieglobsčio prašytojams ir jų išlaikomiems asmenims turi būti suteikiama galimybė pasinaudoti prieglobsčio procedūromis ([Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) 6 straipsnis; taip pat žr. [1.8 skirsnį](#)). Jiems leidžiama pasilikti ES valstybėje narėje, kol bus priimti sprendimai dėl jų prašymų (9 straipsnis) arba kol teismas išnagrinės apeliacinius skundus (46 straipsnis). Teisė pasilikti gali turėti išimčių, jeigu pateikiami pakartotiniai prašymai (9 straipsnio 2 dalis ir 41 straipsnis), taip pat ekstradicijos bylose. Atskiros procesinės garantijos taikomos per ekstradiciją pagal [Tarybos pagrindų sprendimą 2002/584/TVR](#) dėl Europos arešto orderio ⁽²⁴⁷⁾.

Prieglobsčio prašytojams turi būti suteikta galimybė būti išklausytiems per **asmeninį pokalbį** (Prieglobsčio procedūrų direktyvos 14–15 straipsniai) ⁽²⁴⁸⁾. Pokalbis turi vykti tokiomis sąlygomis, kad būtų užtikrintas konfidencialumas, paprastai nedalyvaujant prašytojo šeimos nariams. Pokalbį vykdančio asmens turi būti kompetentingas atsižvelgti į prašymo aplinkybes, įskaitant prašytojo kultūrinę kilmę, lytį, seksualinę orientaciją, lytinę tapatybę ar pažeidžiamumą. Reikia raštu parengti ir prašytojui pateikti šio pokalbio ataskaitą (17 straipsnis). ES valstybės narės turi suteikti prašytojui galimybę pateikti pastabų dėl šios ataskaitos prieš atsakingai institucijai priimančią sprendimą dėl jo prašymo

⁽²⁴⁷⁾ 2008 m. gruodžio 1 d. ETT sprendimas *Baudžiamoji byla prieš Artur Leymann ir Aleksei Pustovarov*, C-388/08 PPU.

⁽²⁴⁸⁾ Taip pat žr. 2012 m. lapkričio 22 d. ESTT sprendimą *M. M. / Minister for Justice, Equality and Law Reform ir kt.*, C-277/11.

(17 straipsnio 3 dalis). Pagal naują redakciją išdėstytos direktyvos 15 straipsnio 3 dalies e punktą, pokalbiai su vaikais turi vykti vaikui tinkamu būdu. Nelydimiems nepilnamečiams suteikiama specialių garantijų, įskaitant teisę turėti atstovą (25 straipsnis). Pirmiausia būtina atsižvelgti į vaiko interesus (25 straipsnio 6 dalis; taip pat žr. 10 skyrių). Daugiau apie teisinę pagalbą skaitykite 5.5 skirsnyje.

Prašymo nagrinėjimas turi atitikti Prieglobsčio procedūrų direktyvoje nustatytus procedūrinius reikalavimus, taip pat reikalavimus dėl prašymą pagrindžiančių įrodymų vertinimo pagal **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvą** (4 straipsnis). Prašymas turi būti nagrinėjamas individualiai, objektyviai ir nešališkai, remiantis naujausia informacija (Prieglobsčio procedūrų direktyvos 10 straipsnis ir Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 4 straipsnis). Pagal Prieglobsčio procedūrų direktyvos 10 straipsnį, pusiau teisminė arba administracinė institucija, kuri yra kompetentinga priimti pirmosios instancijos sprendimus, neturėtų automatiškai atmesti prašymų vien dėl to, kad jie nebuvo pateikti nedelsiant. Prieglobsčio procedūrų direktyvos 12 straipsnyje nustatyta, kad prieglobsčio prašytojams turi būti pranešama apie taikomą procedūrą ir jos terminą ta kalba, kurią jie supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turėtų suprasti; kai būtina, jiems teikiamos vertimo žodžiu paslaugos; neatimama galimybė bendrauti su UNHCR arba teisinės konsultacijas teikiančiomis organizacijomis; suteikiama galimybė susipažinti su įrodymais, kuriais pagrįstas sprendimas dėl jų prašymo; apie šį sprendimą jiems turi būti pranešta per pagrįstą laiką, ta kalba, kurią jie supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turėtų suprasti. Pagal šios direktyvos 13 straipsnį, bendradarbiauti su institucijomis yra prieglobsčio prašytojų pareiga.

Pavyzdys. Bylos *A, B ir C* ⁽²⁴⁹⁾ buvo susijusios su trimis tarptautinės apsaugos Nyderlanduose prašytojais, kurie baiminosi persekiojimo dėl savo seksualinės orientacijos. Nacionalinės institucijos atmetė jų prašymus, motyvuodamos tuo, kad pareiškimai dėl jų homoseksualumo buvo neaiškūs, neįtikinami ir nepakankamai patikimi. ESTT nurodė, kad ES valstybės narės, tikrindamos prieglobsčio prašymą, privalo laikytis ES chartijos, ypač jos 1 straipsnio (žmogaus orumas) ir 7 straipsnio (teisė į privatų ir šeimos gyvenimą). Nors Teismas pripažino, kad „stereotipinės sąvokos“ gali būti naudingi prieglobsčio prašymo vertinimo elementai, vertinant

⁽²⁴⁹⁾ 2014 m. gruodžio 2 d. ESTT sprendimas *A, B ir C / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* (DK), C-148/13-C-150/13.

turėtų būti atliekamas individualus vertinimas, atsižvelgiant į prašytojo asmenines aplinkybes ir pažeidžiamumą. Nacionalinės institucijos neturėtų išsamiai klausinėti apie prašytojo seksualinį gyvenimą, nes tai prieštarautų žmogaus orumui. Teismas padarė išvadą, kad iš pradžių nepranešus valdžios institucijoms apie homoseksualumą, negali būti daroma išvada, kad asmens pareiškimas nėra patikimas.

Prieglobsčio prašytojai turi teisę **atsiimti** savo prieglobsčio prašymus. Prašymo atsiėmimo tvarka taip pat turi atitikti reikalavimus pranešti, be kita ko, pateikti pranešimą raštu (Prieglobsčio procedūrų direktyvos 44 ir 45 straipsniai). Kai yra pagrįsta priežastis manyti, kad prašytojas netiesiogiai atsiėmė savo prašymą arba jo atsisakė, galima laikyti tokį prašymą atsiimtu arba manyti, kad jo buvo atsisakyta, tačiau valstybė turi nuspręsti, ar reikia nutraukti nagrinėjimą ir užrašyti atliktus veiksmus, ar tą prašymą reikia atmesti (Prieglobsčio procedūrų direktyvos 27 ir 28 straipsniai).

Atsakinga institucija **sprendimus dėl prieglobsčio prašymų** turi priimti kuo greičiau, ne vėliau kaip per 6 mėnesius, nebent Prieglobsčio procedūrų direktyvos 31 straipsnio 3 ir 4 dalyse nurodytomis aplinkybėmis nagrinėjimą būtų galima pratęsti, bet ne ilgiau kaip iki 21 mėnesio. Jeigu sprendimų negalima priimti per 6 mėnesius, būtina pranešti prašytojui apie uždelsimą arba jo prašymu suteikti informaciją apie tai, kada tikimasi priimti sprendimą (31 straipsnio 6 dalis). Nagrinėjant prašymą privaloma užtikrinti direktyvos II skyriuje nustatytas pagrindines garantijas. Sprendimai turi būti pateikiami raštu, kartu su informacija, kaip galima juos apskųsti (direktyvos 11 straipsnis).

Pagal Prieglobsčio procedūrų direktyvos 33 straipsnį, ES valstybės narės neprivalo nagrinėti **nepriimtinių prašymų**, pavyzdžiui, kai pakartotiniame prašyme nėra naujos informacijos arba kai šalis, kuri nėra ES valstybė narė, laikoma prašytojui saugia trečiaja šalimi. Dėl to reikia surengti asmeninį pokalbį su prašytoju, tačiau tai neprivaloma tada, kai nepriimtini prašymai teikiami pakartotinai (34 straipsnis).

Pagal EŽTK, Teismas nusprendė, kad asmenims reikia suteikti galimybę pasinaudoti prieglobsčio procedūra, taip pat suteikti pakankamai informacijos apie procedūrą, kuri jiems taikoma. Be to, institucijos privalo stengtis per ilgai

nedelsti priimti sprendimus dėl prieglobsčio prašymų ⁽²⁵⁰⁾. Vertindamas, kiek veiksmingai nagrinėjami pirmosios instancijos prieglobsčio prašymai, Teismas atsižvelgė ir į kitus veiksnius, tokius kaip galimybė naudotis vertimo žodžiu paslaugomis, galimybė gauti teisinę pagalbą ir ar yra veikianti patikima sistema, per kurią institucijos palaiko ryšius su prieglobsčio prašytojais ⁽²⁵¹⁾. Kad būtų įvertinta rizika, kompetentinga nacionalinė institucija, pagal konvencijos 13 straipsnį, privalo nepriklausomai ir kruopščiai ištirti bet kokią pareiškimą, dėl kurio galima pagrįstai baimintis, jog prieglobsčio prašytojui, jeigu jis būtų išsiųstas, grėstų tikras pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi pažeidžiant konvencijos 3 straipsnį (arba 2 straipsnį) ⁽²⁵²⁾.

5.1.2. Teisė į veiksmingą teisinę gynybą

Asmenys turi turėti teisę į praktišką ir veiksmingą teisinę gynybą, kai atsisakoma suteikti jiems prieglobstį ar leidimą gyventi šalyje, ir galimybę apskųsti bet kokią kitą jų žmogaus teisių pažeidimą. Todėl ES teisėje ir EŽTK pripažįstama, jog būtina užtikrinti procesines garantijas, kad individualios bylos būtų nagrinėjamos veiksmingai ir greitai. Šiuo tikslu tiek pagal ES teisę, tiek EŽTT, yra nustatyti išsamūs procedūriniai reikalavimai.

Pagal ES teisę, ES chartijos 47 straipsnyje yra nustatyta „teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą“. Chartijos 47 straipsnio pirma pastraipa yra pagrįsta EŽTK 13 straipsniu, kuriame užtikrinta teisė „pasinaudoti efektyvia teisine gynyba nacionalinės valdžios institucijose“. Tačiau pagal chartiją, bylą privalo išnagrinėti teismas, o EŽTK 13 straipsnyje tereikalaujama, kad ją išnagrinėtų nacionalinės valdžios institucija ⁽²⁵³⁾.

ES chartijos 47 straipsnio antra pastraipa yra pagrįsta EŽTK 6 straipsniu, kuriame garantuojama teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, tačiau tik nustatant asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą.

⁽²⁵⁰⁾ EŽTT sprendimas *B. A. C. prieš Graikiją*, Nr. 11981/15, 2016 m. spalio 13 d.; EŽTT sprendimas *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.; EŽTT sprendimas *Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją*, Nr. 30471/08, 2009 m. rugsėjo 22 d.

⁽²⁵¹⁾ Daugiau apie tai žr. EŽTT sprendimo *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d., 301 punktą.

⁽²⁵²⁾ Ten pat, 293 punktą.

⁽²⁵³⁾ Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai (2007/C 303/02) (OL C 303/17, 2007).

Todėl EŽTK 6 straipsnio negalima taikyti imigracijos ir prieglobsčio byloms, nes per jas nenustatomos pilietinės teisės ar pareigos ⁽²⁵⁴⁾. ES chartijos 47 straipsnyje tai neišskirta.

Prieglobsčio procedūrų direktyvos 46 straipsnyje yra nustatyta teisė į veiksmingą teisių gynimo priemonę, kad būtų galima apskųsti dėl tarptautinės apsaugos priimtą sprendimą, atsisakymą atnaujinti prašymo nagrinėjimą po jo nutraukimo arba sprendimą panaikinti tarptautinę apsaugą. Turi būti atliktas išsamus ir *ex nunc* faktinis ir teisinis nagrinėjimas. Tokia galimybė pateikti apeliacinį skundą neturi būti prarasta ar tapti pernelyg sudėtinga dėl nustatytų terminų.

Imigracijos bylose taikytinas **EŽTK** 13 straipsnis, kuriame nustatyta teisė pasinaudoti efektyvia teisine gynyba nacionalinės valdžios institucijose. Kitos konvencijoje nustatytos teisės, įskaitant EŽTK 3 straipsnį, gali būti aiškinamos kartu su 13 straipsniu. Taip pat nustatyta, jog į EŽTK 8 straipsnyje garantuojamą teisę į privatų ir šeimos gyvenimą įeina atitinkamos procesinės garantijos (jos trumpai aprašytos **5.4 skirsnyje**). Be to, draudimu savivaliauti, kuris yra neatsiejamas nuo visų šios konvencijos teisių, dažnai remiamasi suteikiant svarbių garantijų prieglobsčio arba imigracijos bylose ⁽²⁵⁵⁾. Tačiau EŽTK 6 straipsnis, kuriuo užtikrinama teisė į teisingą bylos nagrinėjimą teisme, netaikomas prieglobsčio ir imigracijos byloms (žr. **5.5 skirsnį**). Apie teisinę gynybą neteisėto ar savavališko laisvės atėmimo atveju skaitykite 7 skyriuje (**7.10 skirsnis**).

EŽTT yra nustatęs bendruosius principus dėl to, ką reikia laikyti efektyvia teisine gynyba bylose dėl prieglobsčio prašytojų išsiuntimo. Prašytojai turi turėti galimybę pasinaudoti teisine gynyba nacionaliniu lygmeniu, institucijose, kurios būtų kompetentingos išnagrinėti bet kokio pagal EŽTK pateikto „svarstyтино skundo“ esmę ir prireikus tinkamai ištaisyti padėtį ⁽²⁵⁶⁾. Kadangi teisinė gynyba turi būti praktiškai ir teisiškai efektyvi, EŽTT gali atsižvelgti, be kita ko, ir į tai, ar prieglobsčio prašytojui buvo skirta pakankamai laiko apskųsti jam nepalankų sprendimą.

⁽²⁵⁴⁾ EŽTT sprendimo *Maaouia prieš Prancūziją* (DK), Nr. 39652/98, 2000 m. spalio 5 d., 38–39 punktai.

⁽²⁵⁵⁾ EŽTT sprendimo *C. G. ir kt. prieš Bulgariją*, Nr. 1365/07, 2008 m. balandžio 24 d., 49 punktas.

⁽²⁵⁶⁾ EŽTT sprendimo *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d., 288 punktas; EŽTT sprendimo *Kudła prieš Lenkiją* (DK), Nr. 30210/96, 2000 m. spalio 26 d., 157 punktas.

Pavyzdys. Byloje *Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją* ⁽²⁵⁷⁾ nei administracinės, nei teisminės institucijos neatsižvelgė į rimtus pareiškėjų argumentus, jog jiems gresia pavojus, kad su jais bus netinkamai elgiamasi, jeigu jie bus grąžinti į Iraką arba Iraną. Be to, nacionalinės institucijos neatsižvelgė į jų prašymus suteikti laikiną prieglobstį, nepranešė apie tokio sprendimo priežastis ir neleido jiems pasinaudoti teisine pagalba, nepaisydamos to, kad jie, būdami sulaikyti policijos, aiškiai paprašė suteikti galimybę pasinaudoti advokato paslaugomis. Kadangi nacionalinės valdžios institucijos to nepadarė, pareiškėjai negalėjo nustatyta teisine tvarka pateikti savo pareiškimų pagal EŽTK 3 straipsnį. Negana to, pareiškėjai negalėjo kreiptis į institucijas, kad būtų panaikintas sprendimas juos išsiųsti, nes jiems nebuvo pateikti įsakymai dėl išsiuntimo ir nebuvo pranešta, dėl kokių priežasčių jie išsiunčiami. Teisminės išsiuntimo bylų peržiūros Turkijoje nebuvo galima laikyti veiksminga teisių gynimo priemone, nes prašymas panaikinti sprendimą išsiųsti nesustabdė tokio sprendimo vykdymo, nebent administracinis teismas būtų davęs aiškų įsakymą jo vykdymą sustabdyti. Todėl pareiškėjai negalėjo pasinaudoti efektyvia ir prieinama teisine gynyba dėl savo skundų pagal EŽTK 3 straipsnį.

Pavyzdys. Austrijos ir Čekijos konstituciniai teismai nusprendė, kad nustatyti terminai buvo 2 ir 7 dienomis per trumpi ⁽²⁵⁸⁾. *Diouf* byloje ⁽²⁵⁹⁾ ESTT, priešingai, nusprendė, kad 15 dienų terminas, duotas per paspartintą procedūrą priimtam sprendimui apskūsti, „iš principo neatrodo realiai nepakankamas veiksmingai teisei gynybai parengti ir skundui pateikti, bet protingas ir proporcingas atsižvelgiant į susijusias teises ir interesus“.

Tarp kitų valstybės veiksmų, galinčių kliudyti veiksmingai pasinaudoti suteiktomis garantijomis, yra, be kita ko, atvejai, kai asmenims nepranešama apie priimtą sprendimą ar apie jų teises jį apskūsti arba apribojamos sulaikyto prieglobsčio prašytojo galimybės palaikyti ryšį su išorės pasauliu. EŽTT nustatyti reikalavimai ir Prieglobsčio procedūrų direktyvos procesinės garantijos kai kuriais atžvilgiais sutampa.

⁽²⁵⁷⁾ EŽTT sprendimo *Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją*, Nr. 30471/08, 2009 m. rugsėjo 22 d., 111–117 punktai.

⁽²⁵⁸⁾ Austrijos Konstitucinio Teismo (*Österreichische Verfassungsgerichtshof*) 1998 m. birželio 24 d. sprendimai G31/98, G79/98, G82/98 ir G108/98; Čekijos Konstitucinio Teismo (*Ústavní soud České republiky*) sprendimas Nr. 9/2010 (rink.), įsigaliojęs 2010 m. sausio mėn.

⁽²⁵⁹⁾ 2011 m. liepos 28 d. ESTT sprendimo *Brahim Samba Diouf / Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, C-69/10, 67 punktas.

Pavyzdys. Byloje *Čonka prieš Belgiją* ⁽²⁶⁰⁾ dėl prieglobsčio prašytojų romų kolektyvinio išsiuntimo pagal konvencijos Protokolo Nr. 4 4 straipsnį nustatyta, kad pareiškimą Teismui pateikę asmenys dėl administracinių ir praktinių kliūčių negalėjo sėkmingai pateikti savo prieglobsčio prašymų Belgijoje. Per pirmosios instancijos nagrinėjimą jiems nebuvo leista susipažinti su jų bylos dokumentais ir svarstymo protokolu ar reikalauti, kad būtų užrašytos jų pastabos. Teisių gynimo priemonės, kuriomis jie galėjo pasinaudoti, kai jų byla buvo perduota aukštesnei instancijai, sprendimo vykdymo automatiškai nesustabdė. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 13 straipsnis kartu su ketvirtojo protokolo 4 straipsniu.

Tuo atveju, jeigu viena atskirai taikoma teisių gynimo priemonė EŽTK 13 straipsnio reikalavimų visiškai netenkina, juos gali tenkinti kelios teisių gynimo priemonės, kartu taikomos pagal nacionalinę teisę ⁽²⁶¹⁾.

5.1.3. Apeliaciniai skundai, kuriuos pateikus sprendimų vykdymas automatiškai sustabdomas

Pagal ES teisę, Prieglobsčio procedūrų direktyvos 46 straipsnyje yra nustatyta teisė pasinaudoti veiksminga teisių gynimo priemone teisme. Tai atitinka **ES chartijos** 47 straipsnio nuostatą. Pagal šią direktyvą, ES valstybės narės privalo leisti prieglobsčio prašytojams pasilikti jų teritorijoje, kol baigsis terminas, per kurį jie gali apskųsti priimtą sprendimą, ir kol laukiama tokio skundo nagrinėjimo rezultato. Pagal 46 straipsnio 6 dalį, prašytojai, kurie pateikė nepagrįstus ir nepriimtinius skundus, tokios besąlyginės teisės pasilikti neturi – apeliacinė institucija turi būti įgaliota tokiais atvejais nuspręsti, ar prašytojas gali pasilikti valstybės teritorijoje, kol nagrinėjamas jo skundas. Panaši išimtis dėl sprendimų perduoti asmenis atsakingai valstybei yra nustatyta **Dublino reglamente** (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013, 27 straipsnio 2 dalis).

⁽²⁶⁰⁾ EŽTT sprendimas *Čonka prieš Belgiją*, Nr. 51564/99, 2002 m. vasario 5 d.

⁽²⁶¹⁾ EŽTT sprendimas *Kudła prieš Lenkiją* (DK), Nr. 30210/96, 2000 m. spalio 26 d.

Pagal EŽTK, Teismas nusprendė, kad kai asmuo apskundžia sprendimą nepatenkinti jo prieglobsčio prašymo, tai pateikus apeliacinį skundą to sprendimo vykdymas turi būti automatiškai sustabdytas, jeigu numatomas to asmens grąžinimas gali turėti neatitaisomų padarinių, dėl kurių gali būti pažeistas konvencijos 3 straipsnis.

Pavyzdys. Byloje *Gebremedhin [Gaberamadhien] prieš Prancūziją* ⁽²⁶²⁾ EŽTT manė, kad pareiškimą Teismui pateikusiai asmens tvirtinimas, jog grįžus į Eritrėją jam grėstų pavojus, kad su juo būtų netinkamai elgiamasi, buvo pakankamai įtikinamas, kad jo skundą būtų galima laikyti svarstytinu pagal EŽTK 3 straipsnį. Taigi pareiškėjas galėjo remtis konvencijos 13 straipsniu kartu su 3 straipsniu. Pagal pastarojo straipsnio nuostatą, yra privaloma leisti užsieniečiams pasinaudoti teisine gynyba, kad sprendimo išsiųsti asmenį vykdymas būtų sustabdytas, esant pagrįstų įtarimų, jog jam grėstų pavojus, kad su juo kitoje valstybėje būtų netinkamai elgiamasi pažeidžiant 3 straipsnį. Kai kuriuos iš šių reikalavimų atitiko pagal Prancūzijos teisę taikomą procedūrą prieglobsčio prašytojams, jau turintiems leidimą atvykti į Prancūzijos teritoriją ir tvirtinantiesiems, kad jiems gresia minėtas pavojus. Tačiau šia procedūra negalėjo pasinaudoti asmenys, tvirtinantys, kad jiems gresia toks pavojus, jeigu jie atvyko į Prancūzijos pasienį oro uoste. Užsieniečiai galėjo pateikti prieglobsčio prašymus tik būdami Prancūzijos teritorijoje. Atvykę į pasienį jie galėjo pateikti tokį prašymą tik tuo atveju, jeigu jau buvo gavę leidimą atvykti į šią šalį. Jeigu jie neturėjo tam reikalingų dokumentų, jiems teko prašyti leidimo atvykti į Prancūziją motyvuojant tuo, kad jiems turėtų būti suteiktas prieglobstis. Vėliau jie sulaukė „laukimo zonoje“ turėjo laukti, kol institucijos ištirs, ar norimas pateikti prieglobsčio prašymas nėra „aiškiai nepagrįstas“. Jeigu institucijos nustatydavo, kad prašymas yra aiškiai nepagrįstas, jos atsisakydavo leisti tam asmeniui atvykti į šalį. Nors toks asmuo galėjo kreiptis į administracinį teismą, kad šis panaikintų kompetentingos ministerijos sprendimą neleisti jam atvykti į Prancūziją, toks skundas nesustabdė sprendimo vykdymo ir nebuvo jokių terminų, iki kada privaloma jį išnagrinėti. Tiesa, toks asmuo galėjo kreiptis į teisėją, nagrinėjantį pareiškimus skubos tvarka; šiuo atveju jis taip ir padarė (nesėkmingai). Tačiau ši teisių gynimo priemonė sprendimo vykdymo taip pat automatiškai nesustabdė, todėl asmenį buvo galima išsiųsti dar prieš teisėjui priimančiam sprendimą.

⁽²⁶²⁾ EŽTT sprendimas *Gebremedhin [Gaberamadhien] prieš Prancūziją*, Nr. 25389/05, 2007 m. balandžio 26 d.

Turint omenyje EŽTK 3 straipsnio svarbą ir kokią neatitaisomą žalą asmuo patirtų dėl kankinimų ar kitokio netinkamo elgesio su juo, remiantis konvencijos 13 straipsniu, jeigu konvencijos šalis nusprendė išsiųsti užsienietį į kitą valstybę, kurioje jam gresia pagrįstai numanomas pavojus būti kankinamam ar tapti kitokio netinkamo elgesio auka, tai yra privaloma leisti tam asmeniui pasinaudoti teisine gynyba, kurios poveikis būtų toks, kad sprendimo jį išsiųsti vykdymas būtų automatiškai sustabdytas. Tokio poveikio „praktiškai“ nepakako. Kadangi pareiškėjas negalėjo pasinaudoti tokia teisine gynyba dar būdamas „laukimo zonoje“, taip buvo pažeistas EŽTK 13 straipsnis kartu su 3 straipsniu.

Pavyzdys. Byloje *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* ⁽²⁶³⁾ Teismas nusprendė, kad Graikija pažeidė EŽTK 13 straipsnį kartu su 3 straipsniu, nes jos institucijos nesugebėjo tinkamai išnagrinėti pareiškėjo pateikto prieglobsčio prašymo ir ištirti grėsmės, kad jis gali būti tiesiogiai arba netiesiogiai grąžintas į kilmės šalį rimtai neišnagrinėjus jo prieglobsčio prašymo esmės ir neleidus pasinaudoti efektyvia teisine gynyba.

Pavyzdys. Byloje *Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją* ⁽²⁶⁴⁾ buvo nagrinėjamas atvejis, kai Italijos laivas jūroje sulaukė galimus prieglobsčio prašytojus. Italijos institucijos leido jiems manyti, kad jie vyksta į Italiją, ir nepranešė jiems apie procedūras, kuriomis jie galėtų pasinaudoti, kad nebūtų grąžinti į Libiją. Todėl pareiškėjai negalėjo pateikti skundų kompetentingai institucijai pagal EŽTK 3 straipsnį arba Protokolo Nr. 4 4 straipsnį ir pasiekti, kad jų prašymai būtų išsamiai ir kruopščiai įvertinti prieš vykdant sprendimą juos išsiųsti. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 13 straipsnis kartu su 3 straipsniu ir Protokolo Nr. 4 4 straipsniu.

EŽTT nustatė, kad dėl skundo pagal EŽTK 13 straipsnį kartu su EŽTK 8 straipsniu ir EŽTK Protokolo Nr. 4 4 straipsniu nereikalaujama, kad valstybės vidaus teisinės gynybos priemonė turėtų automatinį sustabdomąjį poveikį.

⁽²⁶³⁾ EŽTT sprendimo *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d., 293 punktas.

⁽²⁶⁴⁾ EŽTT sprendimo *Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją* (DK), Nr. 27765/09, 2012 m. vasario 23 d., 197–207 punktai.

Pavyzdys. Byloje *De Souza Ribeiro prieš Prancūziją* ⁽²⁶⁵⁾ pareiškimą Teismui pateikęs Brazilijos pilietis Prancūzijos Gvianoje (Prancūzijos užjūrio teritorijoje) su šeima gyveno nuo tada, kai jam sukako 7 metai. Po jo administracinio sulaikymo dėl to, kad jis nepateikė galiojančio leidimo ten gyventi, valdžios institucijos įsakė jį išsiųsti. Jis buvo išsiųstas jau kitą dieną, praėjus maždaug 50 minučių po to, kai apeliacine tvarka apskundė įsakymą jį išsiųsti. EŽTT didžioji kolegija laikėsi nuomonės, kad tais atvejais, kai išsiuntimas ginčijamas dėl tariamo kišimosi į privatų ir šeimos gyvenimą, norint, kad teisių gynimo priemonė būtų veiksminga, nebūtina numatyti automatinio sustabdomojo poveikio. Tačiau Teismas nusprendė, kad įsakymas jį išsiųsti buvo taip skubiai įvykdytas, kad jam prieinamos teisinės gynybos priemonės buvo praktiškai neveiksmingos, todėl jis negalėjo iš tikrųjų jomis pasinaudoti. Pareiškėjas negalėjo praktiškai pasinaudoti efektyvia teisine gynyba pateikęs skundą pagal konvencijos 8 straipsnį, kai buvo ketinama jį netrukus išsiųsti. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas konvencijos 13 straipsnis kartu su 8 straipsniu.

Pavyzdys. Byloje *Khlaifia ir kt. prieš Italiją* ⁽²⁶⁶⁾ buvo sprendžiamas Tuniso piliečių grąžinimo iš Italijos klausimas. Pareiškėjai neprašė prieglobsčio, tačiau ginčijo kolektyvinį jų grąžinimo pobūdį, teigdami, kad tai buvo kolektyvinis išsiuntimas, draudžiamas pagal EŽTK Protokolo Nr. 4 4 straipsnį. Pagal Italijos teisę, pareiškėjai galėjo apskusti sprendimą dėl grąžinimo, tačiau toks skundas automatiškai nesustabdė išsiuntimo. EŽTT padarė išvadą, kad jeigu yra veiksminga galimybė apskusti sprendimą grąžinti, nėra būtinybės, kad skundai dėl tariamų Protokolo Nr. 4 4 straipsnio pažeidimų automatiškai sustabdytų išsiuntimą. Tik tada, kai yra negrįžtamos žalos pavojus, pasireiškiantis EŽTK 2 arba 3 straipsnio pažeidimu, teisių gynimo priemonė turi turėti automatinį sustabdomąjį poveikį. Todėl Teismas nenustatė 13 straipsnio pažeidimo kartu su Protokolo Nr. 4 4 straipsnio pažeidimu.

⁽²⁶⁵⁾ EŽTT sprendimo *De Souza Ribeiro prieš Prancūziją (DK)*, Nr. 22689/07, 2012 m. gruodžio 13 d., 83 punktas.

⁽²⁶⁶⁾ EŽTT sprendimo *Khlaifia ir kt. prieš Italiją*, Nr. 16483/12, 2016 m. gruodžio 15 d., 272–281 punktai.

5.1.4. Paspartinios prieglobsčio procedūros

Pagal ES teisę, Prieglobsčio procedūrų direktyvos 31 straipsnio 8 dalyje yra nustatyta 10 atvejų, kada galima taikyti paspartintas procedūras, pavyzdžiui, kai prašymas laikomas nepagrįstu dėl to, kad prašytojas atvyko iš saugios kilmės šalies, arba kai prašytojas atsisako leisti paimiti jo pirštų atspaudus. Nors ir tokiais atvejais taikomi pagrindiniai direktyvoje nustatyti principai ir garantijos, apskundus sprendimą jo vykdymas gali ir nebūti automatiškai sustabdytas, todėl reikia konkrečiai prašyti suteikti teisę pasilikti šalyje, kol nagrinėjamas apeliacinis skundas, ir (arba) tokia teisė suteikiama atskirai kiekvienu atveju (taip pat žr. 5.1.3 skirsnį). Per paspartintas procedūras praktikoje taip pat gali būti sutrumpinti terminai, per kuriuos galima apskūsti neigiamą sprendimą.

Pagal EŽTK, Teismas nusprendė, kad kiekvienas prieglobsčio prašymas turi būti nepriklausomai ir kruopščiai išnagrinėtas. Tais atvejais, kai tai nebuvo padaryta, Teismas nustatė, kad buvo pažeistas EŽTK 13 straipsnis kartu su 3 straipsniu.

Pavyzdys. Byloje *I. M. prieš Prancūziją* ⁽²⁶⁷⁾ pareiškimą Teismui pateikęs asmuo, tvirtinęs, jog jam gresia pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi, jeigu jis bus išsiųstas į Sudaną, bandė prašyti prieglobsčio Prancūzijoje. Šios šalies institucijos manė, kad jo prieglobsčio prašymas yra grindžiamas „tyčine apgaule“ arba „piktnaudžiavimu prieglobsčio suteikimo procedūra“, nes jis buvo pateiktas jau priėmus įsakymą jį išsiųsti. Todėl jo prieglobsčio prašymas buvo pirmą ir vienintelį kartą automatiškai išnagrinėtas pagal paspartintą procedūrą, per kurią prašytojui nebuvo suteikta pakankamai garantijų; pavyzdžiui, terminas, skirtas prašymui pateikti, buvo sutrumpintas nuo 21 iki 5 dienų. Dėl to, kad prašymui pateikti buvo palikta tiek nedaug laiko, itin pasunkėjo prašytojo padėtis, nes iš jo buvo reikalaujama pateikti išsamų prašymą prancūzų kalba kartu su patvirtinamaisiais dokumentais – prašymas turėjo atitikti tuos pačius reikalavimus kaip ir įprasti prašymai, kuriuos nustatyta tvarka pateikia nesulaukyti asmenys. Nors prašytojas turėjo galimybę apskūsti įsakymą jį išsiųsti administraciniame teisme, jis tegalėjo tai padaryti per 48 valandas, nors pagal įprastą procedūrą toks terminas būtų 2 mėnesiai. Todėl jo prašymas suteikti prieglobstį buvo atmestas, iš esmės nesuteikus jam galimybės praktiškai pasinaudoti veiksmingomis nacionalinėmis teisinės gynybos

⁽²⁶⁷⁾ EŽTT sprendimo *I. M. prieš Prancūziją*, Nr. 9152/09, 2012 m. vasario 2 d., 136–160 punktai.

priemonėmis. Taigi jis negalėjo pareikšti skundo pagal EŽTK 3 straipsnį. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 13 straipsnis kartu su 3 straipsniu.

5.2. Dublino procedūra

Pagal **Dublino reglamento** (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013) 3 straipsnio 1 dalį, ES valstybės narės privalo išnagrinėti kiekvieną trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės prašymą suteikti tarptautinę apsaugą ir tokį prašymą turi nagrinėti tik viena valstybė narė. Reglamente yra nustatyta, kuri valstybė yra atsakinga už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą. Jeigu pagal šiame reglamente nustatytus kriterijus už prašymo nagrinėjimą yra atsakinga kita valstybė, tai tas asmuo turi būti reglamente nustatyta tvarka perduotas tai kitai valstybei.

Pagal ES teisę, Dublino reglamente yra nustatyti terminai, per kuriuos valstybės privalo įvykdyti prašymus atsiimti arba perimti savo žinion prieglobsčio prašytojus (21, 22, 25 ir 29 straipsniai), taip pat nustatyta, kad reikia surinkti tam tikrus įrodymus prieš perduodant prašytoją (22 straipsnis), užtikrinti asmens duomenų konfidencialumą (39 straipsnis), taip pat apskritai informuoti tą asmenį apie Dublino reglamentą (4 straipsnis), apie numatomą jo perdavimą pagal Dublino reglamentą ir kokiomis teisių gynimo priemonėmis jis gali pasinaudoti (26 straipsnis). Yra reikalavimų pateikti įrodymų, susijusių su administraciniu bendradarbiavimu (34 straipsnis), ir garantijų, kurių reikia paisyti perleidžiant atsakomybę (19 straipsnis).

Pavyzdys. *Ghezelbash* ir *Karim* bylos ⁽²⁶⁸⁾ susijusios su Dublino reglamente numatytų veiksmingų teisių gynimo priemonių taikymo sritimi. *Ghezelbash* byloje ESTT nusprendė, kad apeliaciniame skunde dėl sprendimo perduoti asmenį pareiškėjas turėjo teisę remtis neteisingu vienu iš kriterijų, pagal Dublino reglamentą nustatančių atsakomybę, konkrečiai kriterijų, susijusių su vizos suteikimu pagal 12 straipsnį, taikymu. *Karim* byloje ESTT padarė išvadą, kad prašytojas, ginčydamas sprendimą dėl perdavimo, gali remtis taisyklės, pagal kurią valstybė narė nebėra atsakinga už tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, jei prašytojas išvyko iš jos teritorijos bent 3 mėnesiams, pažeidimu (Dublino reglamento 19 straipsnio 2 dalis).

⁽²⁶⁸⁾ 2016 m. birželio 7 d. ESTT sprendimas *Mehrdad Ghezelbash / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* (DK), C-63/15; 2016 m. birželio 7 d. ESTT sprendimas *George Karim / Migrationsverket* (DK), C-155/15.

Dublino reglamentu užtikrinamas Dublino taisyklių taikymas net ir po to, kai asmuo atsiima prieglobsčio prašymą (20 straipsnio 5 dalis ir 18 straipsnio 1 dalies c punktas) ⁽²⁶⁹⁾.

Pagal Dublino reglamento 5 straipsnį, paprastai yra privaloma surengti asmeninį pokalbį su kiekvienu prieglobsčio prašytoju. Prašytojai turi teisę į veiksmingą teisinę gynybą: jiems turi būti leista likti toje valstybėje narėje, kol apeliacinė institucija peržiūrės sprendimą juos perduoti, arba apeliacinė institucija turi būti įgaliota sustabdyti tokį perdavimą savo iniciatyva arba paprašyta (27 straipsnio 3 dalis).

Dublino reglamente taip pat yra nustatytos procesinės garantijos nelydimiems vaikams (daugiau apie tai žr. 10.1 skirsnyje) ir nuostatos šeimos vientisumui išsaugoti. Pagal reglamento 8–11 ir 16 straipsniuose nurodytus kriterijus nustatoma, kuri valstybė narė yra atsakinga už artimiausius šeimos narius (kaip jie apibrėžti reglamento 2 straipsnio g punkte). Be to, valstybė narė gali prašyti kitos ES valstybės narės išnagrinėti prašymą, kad būtų suvienyti kiti šeimos nariai (tai vadinamoji humanitarinė išlyga 17 straipsnio 2 dalyje). Pagal 7 straipsnio 3 dalį, ES valstybės narės privalo atsižvelgti į visus turimus įrodymus, kad kurios nors ES valstybės narės teritorijoje yra prieglobsčio prašytojo šeimos narių ir giminaičių, jeigu tokių įrodymų pateikiama iki tol, kol atsakomybę už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą prisiima kita valstybė narė, ir jeigu dėl ankstesnio prašymo dar nėra priimtas sprendimas iš esmės.

Kai esama rimtų humanitarinių problemų, ES valstybei narei tam tikromis aplinkybėmis gali tekti atsakomybę už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, jeigu vienas susijęs asmuo yra nuo kito priklausomas ir juos sieja šeimos ryšiai.

Pavyzdys. K. byla ⁽²⁷⁰⁾ buvo iškelta dėl pasiūlymo iš Austrijos į Lenkiją perkelti moterį, kurios marti turėjo naujagimį. Be to, jos marti sirgo sunkia liga ir turėjo negalią, atsiradusią po trečiojoje šalyje patirto traumų sukėlusio įvykio. Jei šis įvykis būtų atskleistas, marčiai veikiausiai kiltų pavojus būti sunkiai sužalotai šeimos vyrų dėl kultūrinių tradicijų, siekiant atkurti šeimos garbę. Tokiomis aplinkybėmis ESTT nusprendė, kad jei tenkinamos reglamento 15 straipsnio 2 dalyje nurodytos sąlygos (turimas

⁽²⁶⁹⁾ Taip pat žr. 2012 m. gegužės 3 d. ESTT sprendimo *Migrationsverket / Nurije Kastrati ir kt.*, C-620/10, 49 punktą.

⁽²⁷⁰⁾ 2012 m. lapkričio 6 d. ESTT sprendimas *K. / Bundesasylamt* (DK), C-245/11.

omenyje 2003 m. reglamentas, o jo 2013 m. redakcijoje ši nuostata perkelta į 16 straipsnio 1 dalį), valstybė narė, kuri dėl humanitarinių priežasčių, pagal šią nuostatą, privalo perimti prieglobsčio prašytoją savo žinion, tampa už jo prieglobsčio prašymo nagrinėjimą atsakinga valstybe narė.

ES valstybė narė gali nuspręsti išnagrinėti prašymą, net jeigu ji nėra atsakinga už tokį nagrinėjimą pagal Dublino reglamento kriterijus (vadinamoji suvereniteto išlyga pagal Dublino reglamento 17 straipsnio 1 dalį) ⁽²⁷¹⁾. Pagal reglamento 3 straipsnio 2 dalį, jeigu perdavus asmenį ES valstybei narei, kuri laikoma už jį atsakinga pagal Dublino reglamento kriterijus, jam grėstų pavojus, kad su juo bus netinkamai elgiamasi, kaip yra uždrausta elgtis chartijos 4 straipsnyje, tai valstybė, kuri ketina perduoti prieglobsčio prašytoją, privalo atsizvelgti ir į kitus reglamente nustatytus kriterijus ir per pagrįstą laikotarpį nustatyti, ar pagal tuos kriterijus kita valstybė narė gali būti atsakinga už jo prieglobsčio prašymo nagrinėjimą. Tokiu atveju už prašymo nagrinėjimą gali tapti atsakinga pirmoji valstybė (pagal 3 straipsnio 2 dalį), kad nebūtų pavojus, jog bus pažeistos pagrindinės prašytojo teisės.

Pavyzdys. Sujungtose *N. S. ir M. E.* bylose ⁽²⁷²⁾ ESTT nagrinėjo, ar būtų pažeistas ES chartijos 4 straipsnis (kurį atitinka EŽTK 3 straipsnis), jeigu atitinkami asmenys būtų perduoti Graikijai pagal Dublino reglamentą. Dar prieš tai, kai ESTT ėmėsi šių bylų, EŽTT jau buvo nusprendęs, jog priėmimo ir kitos sąlygos prieglobsčio prašytojams Graikijoje buvo tokios, kad buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis (žr. *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* ⁽²⁷³⁾). ESTT nusprendė, kad ES valstybės narės negalėjo „nežinoti“ apie sisteminius prieglobsčio procedūros ir priėmimo sąlygų Graikijoje trūkumus, dėl kurių prieglobsčio prašytojams kilo reali nežmoniško ar žeminančio elgesio grėsmė. Teismas pabrėžė, kad įgyvendinant Dublino reglamentą reikia laikytis chartijoje nustatytų teisių, o tai reišė, kad, nesant kitų atsakingų ES

⁽²⁷¹⁾ Taip pat žr. 2013 m. gegužės 30 d. ESTT sprendimą *Zuheyr Frayeh Halaf / Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet*, C-528/11; 2019 m. sausio 23 d. ESTT sprendimą *M. A. ir kt.*, C-661/17.

⁽²⁷²⁾ 2011 m. gruodžio 21 d. ESTT sprendimas *N. S. / Secretary of State for the Home Department ir M. E. ir kt. / Refugee Applications Commissioner ir Minister for Justice, Equality and Law Reform (DK)* sujungtose bylose C-411/10 ir C-493/10. Taip pat žr. 2013 m. lapkričio 14 d. ESTT sprendimą *Bundesrepublik Deutschland / Kaveh Puid* (DK), C-4/11.

⁽²⁷³⁾ EŽTT sprendimas *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.

valstybių narių, Jungtinė Karalystė ir Airija privalėjo išnagrinėti prieglobsčio prašymus, nepaisant to, kad prašytojai prieglobsčio prašymus buvo pateikę Graikijoje.

Pavyzdys. Byloje *C. K. ir kt. / Slovėnija* ⁽²⁷⁴⁾ ESTT nusprendė, kad perdavimas pagal Dublino reglamentą turi būti sustabdytas, jei prašytojo sveikatos būklė yra tokia sunki, kad yra rimtas pagrindas manyti, jog dėl perdavimo kils reali nežmoniško ar žeminančio elgesio rizika pagal ES chartijos 4 straipsnį. Teismas nusprendė, kad ne tik rizika, kylanti dėl sisteminių trūkumų, bet ir aplinkybės, turinčios įtakos individualiai prašytojo padėčiai, išimtinėmis aplinkybėmis gali užkirsti kelią asmens perkėlimui pagal Dublino reglamentą. ESTT nurodė, kad Dublino reglamento 17 straipsnio 1 dalis, aiškinama atsižvelgiant į ES chartijos 4 straipsnį, neįpareigoja ES valstybių narių pasinaudoti diskrecine išlyga. Tačiau diskrecinė išlyga gali būti taikoma, jeigu asmens sveikatos būklė „artimiausiu metu nepagerės“ arba tolesnis sustabdymas „gali pabloginti atitinkamo asmens būklę“.

Pagal ESTT praktiką, tarptautinės apsaugos prašytojas gali būti perduotas valstybei narei, kuri paprastai yra atsakinga už prašymo nagrinėjimą arba kuri anksčiau suteikė asmeniui papildomą apsaugą, išskyrus atvejus, kai dėl numatomų gyvenimo sąlygų toje valstybėje narėje asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, asmuo patirtų itin didelį materialinį skurdą, o tai prieštarautų nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimui.

Pavyzdys. *Jawo* byloje ⁽²⁷⁵⁾ buvo sprendžiamas klausimas, ar ES chartija draudžia perduoti prašytoją pagal Dublino reglamentą atsakingai valstybei narei, jei yra rimtas pavojus, kad su prašytoju bus nežmoniškai ar žeminančiai elgiamasi. Pareiškimą Teismui pateikęs Gambijos pilietis iš pradžių pateikė prieglobsčio prašymą Italijoje, kol prašymas buvo nagrinėjamas, tęsė kelionę ir pateikė kitą prašymą Vokietijoje. Vokietijos valdžios institucijos atmetė prašymą kaip nepriimtina ir nurodė perduoti pareiškėją Italijai. Pareiškėjas teigė, kad Vokietija yra atsakinga valstybė narė, nes pasibaigė Dublino reglamente numatytas 6 mėnesių terminas, ir kad perdavimas į Italiją būtų neteisėtas dėl ten esančių sisteminių trūkumų ir gyvenimo sąlygų. ESTT padarė išvadą, kad pareiškėjo perdavimas kitai valstybei narei

⁽²⁷⁴⁾ 2017 m. vasario 16 d. ESTT sprendimas *C. K. ir kt. / Slovėnija*, C-578/16.

⁽²⁷⁵⁾ 2019 m. kovo 19 d. ESTT sprendimas *Abubacarr Jawo / Bundesrepublik Deutschland* (DK), C-163/17.

pagal Dublino reglamentą yra nežmoniškas ir žeminantis orumą, jei dėl to asmuo patiria itin didelį materialinį skurdą, kuris „neleidžia jam patenkinti būtinausių poreikių“.

Pavyzdys. Bylos *Ibrahim, Sharqawi ir Magamadov* ⁽²⁷⁶⁾ buvo susijusios su papildomos apsaugos valstybėje narėje gavėjais, kurie prašė prieglobsčio kitoje valstybėje narėje. ESTT padarė išvadą, kad prieglobsčio prašytojas gali būti perduotas valstybei narei, kuri yra atsakinga už prašymo nagrinėjimą arba kuri anksčiau suteikė prašytojui papildomą apsaugą, išskyrus atvejus, kai dėl numatomų gyvenimo sąlygų toje valstybėje narėje jis patirtų itin didelį materialinį skurdą, o tai prieštarautų nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimui. Teismas išaiškino, kad atitinkamos valstybės narės socialinės sistemos trūkumai nesuteikia pagrindo daryti išvadą, kad esama tokio elgesio pavojaus.

Pavyzdys. Bylose *Jafari ir A. S. / Slovėnija* ⁽²⁷⁷⁾ Austrijos ir Slovėnijos teismai prašė išaiškinti, ar masinio sienos kirtimo palengvinimas išskirtinės situacijos metu gali būti laikomas vizos išdavimu, ar tai yra „neteisėtas sienos kirtimas“ pagal Dublino reglamentą. ESTT nusprendė, kad valstybė narė vis tiek yra atsakinga už tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, kai ji leidžia atvykti asmenims, neturintiems vizos, dėl humanitarinių priežasčių. Asmuo turi būti laikomas neteisėtai kertančiu valstybės narės teritoriją net ir tada, kai sieną kerta neįprastai daug asmenų. ESTT patvirtino, kad tokioje situacijoje Dublino reglamentas ir toliau taikomas.

Pagal EŽTK, Dublino reglamento aiškinimas nepriklauso EŽTT kompetencijai. Tačiau, kaip Teismas išaiškino savo praktikoje, konvencijos 3 ir 13 straipsniai taip pat gali būti taikomi garantuojant pagal Dublino reglamentą perduodamų asmenų apsaugą ⁽²⁷⁸⁾.

⁽²⁷⁶⁾ 2019 m. kovo 19 d. ESTT sprendimas *Bashar Ibrahim (C-297/17), Mahmud Ibrahim ir kt. (C-318/17), Nisreen Sharqawi, Yazan Fattayrji, Hosam Fattayrji (C-319/17) / Bundesrepublik Deutschland, Bundesrepublik Deutschland prieš Taus Magamadov (C-438/17)* (DK), sujungtos bylos C-297/17, C-318/17, C-319/17 ir C-438/17.

⁽²⁷⁷⁾ 2017 m. liepos 26 d. ESTT sprendimas *Khadija Jafari ir Zainab Jafari / Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl (DK)*, C-646/16; 2017 m. liepos 26 d. ESTT sprendimas *A. S. / Republika Slovenija (DK)*, C-490/16.

⁽²⁷⁸⁾ EŽTT, *Mohammed Hussein ir kt. prieš Nyderlandus ir Italiją* (nutartis), Nr. 27725/10, 2013 m. balandžio 2 d.; EŽTT sprendimas *Mohammed prieš Austriją*, Nr. 2283/12, 2013 m. birželio 6 d.

Pavyzdys. Byloje *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* ⁽²⁷⁹⁾ EŽTT nustatė, kad tiek Graikija, tiek Belgija pažeidė pareiškimą Teismui pateikusio asmens teisę pasinaudoti efektyvia teisine gynyba pagal EŽTK 13 straipsnį, taikomą kartu su 3 straipsniu. Teismas padarė išvadą, jog dėl to, kad Graikijoje nebuvo tinkamai taikomi prieglobsčio teisės aktai, ir dėl didelių sisteminių trūkumų šioje šalyje, kliudžiusių pasinaudoti prieglobsčio procedūra ir teisine gynyba, nebuvo galima veiksmingai užtikrinti pareiškėjo apsaugos nuo savavališko tolesnio išsiuntimo į Afganistaną, kuriame jam grėstų pavojus, kad su juo gali būti netinkamai elgiamasi. Belgijoje taikoma procedūra, pagal kurią buvo galima paprieštarauti perdavimui Graikijai pagal Dublino reglamentą, neatitiko EŽTT praktikoje nustatytų reikalavimų išsamiai ir kruopščiai išnagrinėti pateiktą skundą tais atvejais, kai, išsiuntus tą asmenį į kitą šalį, su juo gali būti netinkamai elgiamasi pažeidžiant konvencijos 3 straipsnį.

Pavyzdys. Byloje *Tarakhel prieš Šveicariją* ⁽²⁸⁰⁾ EŽTT nusprendė, kad net ir nesant Italijos priėmimo tvarkos „sisteminių trūkumų“, EŽTK 3 straipsnis būtų pažeistas, jei pareiškėjai būtų grąžinti į Italiją, prieš tai Šveicarijos valdžios institucijoms negavus individualių Italijos valdžios institucijų garantijų, kad pareiškėjais bus pasirūpinta atsižvelgiant į vaikų amžių ir kad šeima liks kartu.

5.3. Su prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygomis susijusios procedūros

Pagal ES teisę, per 15 dienų po to, kai buvo pateiktas prieglobsčio prašymas, prieglobsčio prašytojams turi būti pranešta, kokias išmokas jie turi teisę gauti ir kokias su priėmimo sąlygomis susijusias pareigas jie privalo vykdyti (**Priėmimo sąlygų direktyvos** (2013/33/ES) 5 straipsnis). Jiems taip pat reikia suteikti informaciją apie tai, kokią teisinę pagalbą jie gali gauti. Informacija pateikiama kalba, kurią prašytojas supranta arba galima pagrįstai manyti, kad supranta. Prieglobsčio prašytojai turi teisę apskųsti institucijų sprendimus neskirti jiems išmokų (**Priėmimo sąlygų direktyvos** 26 straipsnis).

⁽²⁷⁹⁾ EŽTT sprendimas *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.

⁽²⁸⁰⁾ EŽTT sprendimas *Tarakhel prieš Šveicariją* (DK), Nr. 29217/12, 2014 m. lapkričio 4 d.

Priėmimo sąlygų direktyvoje nustatytų įsipareigojimų nevykdymas gali būti ES teisės pažeidimas, dėl kurio gali būti teismo priteista atlyginti žalą taip, kaip tai buvo padaryta *Francovich* byloje (žr. šio vadovo įvadą), ir (arba) EŽTK 3 straipsnio pažeidimas ⁽²⁸¹⁾.

Pavyzdys. Tiek EŽTT, tiek ESTT atitinkamai *M. S. S.* ir *N. S.* ir *M. E.* bylose nusprendė, kad dėl prieglobsčio procedūros ir priėmimo sąlygų trūkumų valstybėje narėje, kuri buvo atsakinga už prieglobsčio prašytojus, su jais buvo nežmoniška ir žeminančiai elgiamasi, pažeidžiant EŽTK 3 straipsnį ir ES chartijos 4 straipsnį ⁽²⁸²⁾.

5.4. Grąžinimo procesai

Pagal ES teisę, Grąžinimo direktyvoje (2008/115/EB) yra nustatytos tam tikros apsaugos priemonės, taikytinos, kai priimami sprendimai grąžinti asmenis (6, 12 ir 13 straipsniai), ir rekomenduojama savanoriškam grįžimui teikti pirmenybę prieš priverstinį grąžinimą (7 straipsnis).

Pagal šios direktyvos 12 straipsnį, sprendimai grąžinti ir sprendimai uždrausti atvykti turi būti priimami raštu, ta kalba, kurią atitinkamas asmuo supranta arba pagrįstai turėtų suprasti, juose pateikiant ir informaciją apie galimas teisių gynimo priemones. Šiuo tikslu ES valstybės narės privalo skelbti informacinius lapus bent penkiomis kalbomis, kurias dažniausiai vartoja į tą valstybę narę paprastai atvykstančios migrantų grupės. Grąžinimo direktyvos 13 straipsnyje nustatyta, kad trečiųjų šalių piliečiams turi būti suteikta teisė apskųsti sprendimus juos išsiųsti arba pasiekti, kad tie sprendimai būtų peržiūrėti kompetentingame teisme, administracinėje institucijoje arba kitoje kompetentingoje nepriklausomoje įstaigoje, turinčioje galią laikinai sustabdyti išsiuntimą, kol bus peržiūrėtas sprendimas dėl jo. Trečiosios šalies pilietis turėtų turėti galimybę gauti teisinę konsultaciją, turėti atstovą ir, jei reikia, gauti lingvistinę pagalbą (nemokamai) pagal nacionalinės teisės normas.

⁽²⁸¹⁾ EŽTT sprendimas *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.; EŽTT sprendimas *N. H. ir kt. prieš Prancūziją*, Nr. 28820/13, 75547/13 ir 13114/15, 2020 m. liepos 2 d.

⁽²⁸²⁾ EŽTT sprendimas *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.; 2011 m. gruodžio 21 d. ESTT sprendimo *N. S. / Secretary of State for the Home Department ir M. E. ir kt. / Refugee Applications Commissioner ir Minister for Justice, Equality and Law Reform* (DK), sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10, 86 punktas.

Pavyzdys. Byla *FMS ir kt.* ⁽²⁸³⁾ susijusi su Afganistano ir Irano prieglobsčio prašytojais, kuriems buvo atsisakyta suteikti prieglobstį ir kurie buvo sulaikyti tranzito zonoje Vengrijoje, esančioje prie šalies pietinės sienos su Serbija. Po to, kai jų prieglobsčio prašymai buvo atmesti kaip nepriimtini pagal Vengrijos įstatymus, jiems buvo išduoti sprendimai grąžinti, pagal kuriuos jie turėjo grįžti į Serbiją. Tačiau Serbija atsisakė juos priimti atgal, motyvuodama tuo, kad nebuvo įvykdytos [ES ir Serbijos readmisijos susitarime](#) nustatytos sąlygos (pareiškėjai į Vengriją iš Serbijos atvyko per tranzito zonas, o ne neteisėtai). Vėliau Vengrijos valdžios institucijos pakeitė pirminiuose sprendimuose grąžinti nurodytą paskirties šalį, pakeisdamos ją atitinkamomis asmenų kilmės šalimis. ESTT išaiškino, kad paskirties šalies pakeitimas pirminiame sprendime grąžinti yra esminis, todėl jis turi būti laikomas nauju sprendimu grąžinti. Dėl tokio sprendimo turi būti galima veiksminga teisminė peržiūra. Apskritai ESTT taip pat nusprendė, kad nors valstybės narės gali numatyti galimybę sprendimus grąžinti ginčyti ne teisminėse institucijose (Grąžinimo direktyvos 13 straipsnio 1 dalis), asmuo, dėl kurio priimtas sprendimas grąžinti, tam tikrame procedūros etape turi turėti galimybę ginčyti jo teisėtumą bent vienoje teisminėje institucijoje pagal ES chartijos 47 straipsnyje garantuojamą teisę į veiksmingą teisminę gynybą. Jei nėra nacionalinės teisės normų, numatančių tokią teisminę peržiūrą, nacionalinis teismas turi teisę nagrinėti ieškinį, kuriuo siekiama užginčyti sprendimą grąžinti.

Direktyvos 9 straipsnyje nustatyta, kad sprendimų išsiųsti vykdymas turi būti atidedamas, jeigu būtų pažeistas *negrąžinimo* principas, taip pat tada, kai asmenims pasinaudojus teisinės gynybos priemone sprendimo vykdymas turi būti sustabdytas. Be to, išsiuntimas gali būti atidėtas dėl konkrečių su tuo asmeniu susijusių priežasčių, pavyzdžiui, jo sveikatos būklės, ar techninių kliūčių, dėl kurių negalima jo išsiųsti. Jeigu išsiuntimas atidedamas, ES valstybės narės turi raštu patvirtinti, kad sprendimo vykdymas yra atidėtas (14 straipsnis).

Grąžinimo direktyva netaikoma tiems trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra ES piliečių, persikėlusiu gyventi į kitą ES valstybę narę, arba kitų EEE šalių ar Šveicarijos piliečių, kurių padėtį reglamentuoja [Laisvo judėjimo direktyva](#) (2004/38/EB), šeimos nariai. Laisvo judėjimo direktyvoje yra nustatytos

⁽²⁸³⁾ 2020 m. gegužės 14 d. ESTT sprendimo *FMS ir kt.* / *Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság ir Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (DK)*, sujungtos bylos C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, 110–123 ir 124–130 punktai.

procesinės garantijos, kurios taikomos kartu su laisvės atvykti ir apsigyventi šalyje apribojimais dėl valstybinės politikos, visuomenės saugumo ar visuomenės sveikatos priežasčių. Asmenims, dėl kurių priimami tokie sprendimai, turi būti leidžiama pasinaudoti reikiamomis teisminėmis ir, kai tinka, administracinėmis procedūromis (27, 28 ir 31 straipsniai). Asmenys turi būti raštu informuojami apie sprendimus taip, kad gerai suvoktų jų turinį ir pasekmes jiems. Tokiame pranešime turi būti nurodyta apeliacinio skundo pateikimo tvarka ir terminai (30 straipsnis). Panašia apsauga naudojasi ir Turkijos piliečiai ⁽²⁸⁴⁾.

Pagal EŽTK, kartu su tuo, kas yra numatyta konvencijos 13 straipsnyje, konkrečios apsaugos priemonės yra nustatytos jos Protokolo Nr. 7 1 straipsnyje – jų reikia laikytis išsiunčiant šalyje *teisėtai* gyvenančius užsieniečius. Be to, EŽTT nusprendė, kad konvencijos 8 straipsnyje yra nustatytos procesinės garantijos, saugančios nuo savavališko teisės į privatų ir šeimos gyvenimą apribojimo. Tai gali būti svarbu tiems asmenims, kurie šalyje gyvena gan ilgą laiką, todėl gali būti joje susikūrę privatų ir šeimos gyvenimą arba dalyvauti joje vykstančiame teismo procese. Dėl sprendimų priėmimo proceso trūkumų, pagal 8 straipsnį, gali būti nustatytas 8 straipsnio 2 dalies pažeidimas remiantis tuo, kad toks sprendimas buvo priimtas nesilaikant teisės normų.

Pavyzdys. Byloje *C. G. ir kt. prieš Bulgariją* ⁽²⁸⁵⁾ buvo nagrinėjamas atvejis, kai ilgalaikis šios šalies gyventojas buvo iš jos išsiųstas dėl valstybės saugumo priežasčių, remiantis įslaptinta slapto sekimo ataskaita. EŽTT nusprendė, kad tokios neskaidrios procedūros, kokia buvo taikoma šiam pareiškimą Teismui pateikusiam asmeniui, negalima laikyti išsamiu ir tinkamu vertinimu, kurį yra privaloma atlikti pagal EŽTK 8 straipsnį. Negana to, Bulgarijos teismai atsisakė surinkti įrodymų, kuriais remiantis būtų galima patvirtinti arba atmesti pareiškėjui institucijų pareikštus įtarimus, ir jų sprendimai tebuvo formalaus pobūdžio. Todėl pareiškėjo byla nebuvo tinkamai išnagrinėta arba peržiūrėta, kaip tai yra privaloma pagal konvencijos Protokolo Nr. 7 1 straipsnio 1 dalies b punktą.

⁽²⁸⁴⁾ EEB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimas Nr. 1/80.

⁽²⁸⁵⁾ EŽTT sprendimas *C. G. ir kt. prieš Bulgariją*, Nr. 1365/07, 2008 m. balandžio 24 d.

Pavyzdys. Bylos *Anayo* ir *Saleck Bardi* ⁽²⁸⁶⁾ buvo iškeltos dėl vaikų turinčių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo. EŽTT nusprendė, kad abiem atvejais buvo pažeistas EŽTK 8 straipsnis, nes sprendimų priėmimo procese būta trūkumų, pavyzdžiui, nebuvo atsižvelgta į vaiko interesus arba institucijos tarpusavyje nederino veiksmų nustatydamos, kokie yra tie interesai.

Skubotai vykdamas išsiuntimą, kai dėl pernelyg trumpo termino iš esmės užkertamas kelias teisminei išsiuntimo priemonės teisėtumo tyrimui, esamos teisinės gynybos priemonės tampa neveiksmingos ir neprieinamos, todėl pažeidžiamas EŽTK 13 straipsnis ⁽²⁸⁷⁾.

5.5. Teisinė pagalba per prieglobsčio suteikimo ir grąžinimo procedūras

Teisė gauti teisinę pagalbą yra vienas iš teisingumo pagrindų. Be teisės kreiptis į teismą būtų neįmanoma veiksmingai apsaugoti asmenų teisių ⁽²⁸⁸⁾. Itin svarbi yra teisinė parama prieglobsčio ir grąžinimo bylose, kuriose dalyvaujantiems asmenims dėl kalbos nemokėjimo gali būti sunku suprasti taikomas (dažnai sudėtingas arba skubias) procedūras.

Pagal EŽTK, teisė kreiptis į teismą kyla iš teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, kurį garantuoja EŽTK 6 straipsnis; ši teisė yra svarbus kiekvienos demokratinės visuomenės pamatas ⁽²⁸⁹⁾. Kaip jau minėta, 6 straipsniu netinka remtis bylose dėl prieglobsčio ir imigracijos, nes nagrinėjant šias bylas nėra nustatoma pilietinė teisė ar pareiga, taip pat per jas nepareiškiamas baudžiamasis kaltinimas ⁽²⁹⁰⁾. Tačiau tai nereiškia, kad teisės kreiptis į teismą principai, EŽTT suformuluoti remiantis EŽTK 6 straipsniu, nėra svarbūs taikant konvencijos 13 straipsnį. 13 straipsnio reikalavimai dėl procesinių garantijų nėra tokie griežti kaip tie, kurie nustatyti 6 straipsnyje, tačiau teisinė gynyba, pagal 13 straipsnį, iš esmės turėtų suteikti galimybę pasinaudoti atitinkama procedūra.

⁽²⁸⁶⁾ EŽTT sprendimas *Anayo prieš Vokietiją*, Nr. 20578/07, 2010 m. gruodžio 21 d.; EŽTT sprendimas *Saleck Bardi prieš Ispaniją*, Nr. 66167/09, 2011 m. gegužės 24 d.

⁽²⁸⁷⁾ EŽTT sprendimo *Moustahi prieš Prancūziją*, Nr. 9347/14, 2020 m. birželio 25 d., 156–164 punktai.

⁽²⁸⁸⁾ Išsamesnės informacijos ieškokite FRA (2010), „*Access to Effective Remedies: The asylum-seeker perspective*“, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

⁽²⁸⁹⁾ EŽTT sprendimas *Airey prieš Airiją*, Nr. 6289/73, 1979 m. spalio 9 d.

⁽²⁹⁰⁾ EŽTT sprendimo *Maouia prieš Prancūziją* (DK), Nr. 39652/98, 2000 m. spalio 5 d., 38 punktas.

Pavyzdys. Byloje *G. R. prieš Nyderlandus* ⁽²⁹¹⁾ Teismas nusprendė, kad EŽTK 13 straipsnis buvo pažeistas dėl negalėjimo veiksmingai pasinaudoti administracine procedūra, per kurią suteikiamas leidimas gyventi šalyje. Jis pažymėjo, kad nors, pagal įstatymus, buvo galima pasinaudoti šia administracine procedūra ir gauti atleidimą nuo susijusių mokesčių, visu tuo buvo neįmanoma pasinaudoti praktiškai, nes neproporcingai didelis administracinis mokestis viršijo tikrąsias pareiškimą Teismui pateikusio asmens šeimos pajamas. Teismas atkreipė dėmesį ir į pernelyg formalų atsakingo ministro, visapusiškai neištyrusio skurdžios pareiškėjo padėties, požiūrį. Jis pakartojo, kad pagal konvencijos 6 straipsnį suformuluoti teisės kreiptis į teismą principai yra svarbūs ir taikant jos 13 straipsnį. Todėl dalinį šių straipsnių nuostatų sutapimą derėjo suprasti kaip reikalavimą, kad turi būti suteikta galimybė pasinaudoti atitinkama procedūra.

EŽTT savo praktikoje remiasi Europos Tarybos rekomendacijomis dėl teisinės pagalbos, palengvinančios naudojimąsi teise kreiptis į teismą, ypač labiausiai skurstantiesiems ⁽²⁹²⁾.

Pavyzdys. Byloje *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* ⁽²⁹³⁾ EŽTT nusprendė, kad pareiškimą Teismui pateikusiam asmeniui nepakako lėšų susimokėti už advokato paslaugas Graikijoje, į kurią jis buvo grąžintas; jam nebuvo pranešta apie galimybę kreiptis į organizacijas, kurios teikia teisinę konsultacijas ir pagalbą. Be to, kadangi trūko teisinę pagalbą teikiančių advokatų, visa Graikijos teisinės pagalbos sistema praktiškai buvo neveiksminga. EŽTT nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 13 straipsnis kartu su 3 straipsniu.

Pagal ES teisę, ES chartijoje yra įtvirtintas esminis principas dėl teisės naudotis teisine pagalba ir parama ES teisės sistemoje. Kaip nustatyta chartijos 51 straipsnyje, ji taikoma tik ES valstybėms narėms įgyvendinant ES teisės aktus. Chartijos 47 straipsnyje nustatyta, kad „[k]iekvienas asmuo turi turėti

⁽²⁹¹⁾ EŽTT sprendimo *G. R. prieš Nyderlandus*, Nr. 22251/07, 2012 m. sausio 10 d., 49–50 punktai.

⁽²⁹²⁾ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R (81) 7 dėl priemonių, palengvinančių naudojimąsi teise kreiptis į teismą, priimta 1981 m. gegužės 14 d.; EŽTT sprendimas *Siałkowska prieš Lenkiją*, Nr. 8932/05, 2007 m. kovo 22 d.

⁽²⁹³⁾ EŽTT sprendimo *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d., 319 punktas.

galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas [...]“ ir kad „[a] smenys, neturintys pakankamai lėšų, turi gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei tai reikalinga užtikrinti teisę į veiksmingą teisingumą“.

ES teisės sistemoje teisė į teisingą bylos nagrinėjimą taikoma ir prieglobsčio bei imigracijos bylose, tačiau, pagal EŽTK, taip nėra. Ši teisinės pagalbos nuostata į ES chartijos 47 straipsnį įtraukta atsižvelgiant į jos istorinę bei konstitucinę reikšmę. Chartijos 47 straipsnio aiškinamojoje ataskaitoje, kalbant apie šio straipsnio nuostatą dėl teisinės pagalbos, minima ir EŽTT praktika, ypač *Airey* byla ⁽²⁹⁴⁾. Teikti teisinę pagalbą prieglobsčio ir imigracijos bylose yra būtina, kai reikia užtikrinti veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą.

5.5.1. Teisinė pagalba per prieglobsčio procedūras

Pagal ES teisę, Prieglobsčio procedūrų direktyvos 22 straipsnio 1 dalyje prieglobsčio prašytojams yra suteikta teisė dėl savo prašymo konsultuotis su patarėju teisės klausimais. Pagal direktyvos 20 straipsnį, administracinėms institucijoms priėmus neigiamą sprendimą, ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad prašytojams būtų teikiama nemokama teisinė pagalba ir užtikrinamas atstovavimas jiems, kad jie galėtų šį sprendimą apskųsti, taip pat per visą skundo nagrinėjimo procesą. Nemokama teisinė pagalba gali būti neteikiama ir (arba) atstovavimas neužtikrinamas, jeigu nesitikima, kad apeliacija bus sėkminga (20 straipsnio 3 dalis). ES valstybės narės gali reikalauti, kad būtų tenkinamos tam tikros sąlygos, pavyzdžiui, dėl skiriamų lėšų ar laiko apribojimų (21 straipsnis).

Direktyvos 23 straipsnyje taip pat nustatyta teisinės pagalbos teikimo ir atstovavimo sritis: be kita ko, patarėjui teisės klausimais leidžiama susipažinti su prašytojo bylos informacija ir fiziškai susitikti su klientu, jeigu jis yra laikomas uždaroje erdvėje, pavyzdžiui, sulaikymo patalpoje arba tranzito zonoje. Prašytojams leidžiama ateiti pokalbio kartu su savo patarėju teisės klausimais ar kitu patarėju, kuriam, pagal nacionalinę teisę, yra leidžiama tai daryti.

Teisė gauti teisinę pagalbą ir paramą taip pat pripažįstama **ET Gairėse dėl žmogaus teisių apsaugos per paspartintas prieglobsčio procedūras** ⁽²⁹⁵⁾.

⁽²⁹⁴⁾ EŽTT sprendimas *Airey prieš Airiją*, Nr. 6289/73, 1979 m. spalio 9 d.

⁽²⁹⁵⁾ 2009 m. liepos 1 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtos *Gairės dėl žmogaus teisių apsaugos per paspartintas prieglobsčio prašymų nagrinėjimo procedūras*.

5.5.2. Teisinė pagalba per grąžinimo procedūras

Pagal ES teisę, teisinė pagalba teikiama ne tik per prieglobsčio, bet ir per grąžinimo procedūras. Tai svarbi nuostata, nes taip tie asmenys gali prašyti teismo peržiūrėti sprendimus juos išsiųsti. Kai kurie asmenys, kuriuos grąžinti nusprendžiama pagal [Grąžinimo direktyvą](#), gali būti iki tol neturėję galimybės apskųsti sprendimo ar teisme įrodyti savo argumentų pagrįstumo. Kai kurie iš šių asmenų per tą laiką, kurį praleido ES valstybėje narėje, gali būti sukūrę šeimas, todėl jiems reikia suteikti galimybę kreiptis į teismą, kad šis nustatytų, ar sprendimai juos grąžinti neprieštarauja žmogaus teisėms. Grąžinimo direktyvos 13 straipsnio 4 dalyje nustatyta, jog ES valstybės narės „užtikrina, kad [...] būtų nemokamai suteikiama reikalinga teisinė pagalba ir (arba) atstovavimas“ pagal atitinkamus nacionalinės teisės aktus ir laikantis [Direktyvos 2005/85/EB](#) 15 straipsnio 3–6 dalių sąlygų (žr. [5.5.1 skirsnį](#)).

Pagal šias nuostatas, teisinė pagalba turėtų būti teikiama paprašius. Tai reiškia, kad asmenims turi būti aiškiai, paprastai ir jiems suprantama kalba pranešta apie galimybę gauti teisinę pagalbą, nes kitaip šios taisyklės netektų prasmės ir tik trukdytų veiksmingai pasinaudoti teise kreiptis į teismą.

ET Dvidešimtyje gairių dėl priverstinio grąžinimo (9 gairė) taip pat numatyta teisinė pagalba grąžinimo aplinkybėmis ⁽²⁹⁶⁾.

5.5.3. Teisinė pagalba apskundžiant priėmimo sąlygas

Pagal ES teisę, asmuo gali apskųsti sprendimą neteikti jam su prieglobsčiu susijusios paramos, priimtą remiantis [Priėmimo sąlygų direktyva](#) (2013/33/ES) (jos 26 straipsnis). Kai toks sprendimas apskundžiamas arba peržiūrimas teisme, ES valstybė narė privalo užtikrinti, kad tam asmeniui paprašius būtų skiriama nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas tiek, kiek tai būtina, kad jis galėtų veiksmingai pasinaudoti savo teise kreiptis į teismą. Pagal Priėmimo sąlygų direktyvą, ES valstybės narės gali nustatyti tokius pačius teisinės pagalbos apribojimus, kokie gali būti taikomi peržiūrint sprendimus dėl prieglobsčio pagal [Prieglobsčio procedūrų direktyvą](#).

⁽²⁹⁶⁾ Europos Tarybos Ministrų Komitetas, [Twenty Guidelines on Forced Return](#) („Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“), 2005 m. gegužės 4 d.

Svarbiausios nuostatos

- Pagal ES teisę, nagrinėjant tiek prieglobsčio prašymus, tiek grąžinimo atvejus yra privaloma taikyti teisingas ir veiksmingas procedūras (žr. 5.1.1 ir 5.4 skirsnius).
- Pagal EŽTK 13 straipsnį, yra privaloma suteikti galimybę pasinaudoti efektyvia teisine gynyba nacionalinės valdžios institucijose kiekvienam asmeniui, pateikusiam svarstytiną skundą pagal bet kurią EŽTK ar kurio nors jos protokolo nuostatą. Imigracijos atvejais reikalaujama nepriklausomai ir kruopščiai išnagrinėti bet kokį pareiškimą, dėl kurio galima pagrįstai baimintis, jog asmeniui, jeigu jis būtų išsiųstas arba išduotas kitai valstybei, grėstų tikras pavojus, kad su juo būtų netinkamai elgiamasi pažeidžiant EŽTK 2 arba 3 straipsnį (žr. 5.1.2 skirsnį).
- EŽTK 13 straipsnyje reikalaujama, kad teisinės gynybos priemonė turėtų automatinį sustabdomąjį poveikį, kai asmuo teigia, jog taikant grąžinimo priemonę dėl negrįžtamo žalos, kuri gali būti padaryta, pobūdžio gali kilti realus EŽTK 2 arba 3 straipsnio pažeidimo pavojus. Tais atvejais, kai tokios žalos pavojaus nėra, pagal EŽTK, reikalaujama, kad asmuo turėtų galimybę veiksmingai užginčyti sprendimą dėl išsiuntimo iš šalies, nepriklausomam ir nešališkam vidaus teismui pakankamai išsamiai išnagrinėjus jo skundus (žr. 5.1.3 skirsnį).
- Pagal ES chartijos 47 straipsnį, yra privaloma leisti apskusti sprendimus teismine tvarka; jame yra numatytos plačiau taikomos apsaugos priemonės, skirtos teisingumui užtikrinti, negu EŽTK 13 straipsnyje (žr. 5.1.2 skirsnį).
- ES teisėje yra procesinių garantijų, kuriomis naudojasi prieglobsčio prašytojai dėl savo teisės gauti paramą ir išmokas bei jų panaikinimo (žr. 5.3 skirsnį).
- Teisinės pagalbos trūkumas gali prieštarauti EŽTK 13 straipsniui ir ES chartijos 47 straipsniui (žr. 5.5 skirsnį).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo pateiktas [gairės](#). Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite skyriuje „[Papildoma literatūra](#)“.

6

Privatus ir šeimos gyvenimas ir teisė į santuoką

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>ES chartijos 9 straipsnis (teisė tuoktis ir kurti šeimą)</p> <p>Tarybos rezoliucija (1997 m.) dėl priemonių kovai su santuokomis iš išskaičiavimo</p>	<p>Teisė tuoktis ir kurti šeimą</p>	<p>EŽTK 12 straipsnis (teisė į santuoką)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>O'Donoghue ir kt. prieš Jungtinę Karalystę</i>, Nr. 34848/07, 2010 m. (dėl kliūčių naudotis teise tuoktis)</p> <p>EŽTT, <i>Schembri prieš Maltą</i> (nutartis), Nr. 66297/13, 2017 m. (santuoka laikoma netikra)</p>
<p>ES chartijos 7 straipsnis (teisė į privatų ir šeimos gyvenimą)</p> <p>EEE šalių piliečių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai:</p> <p>Laisvo judėjimo direktyva (2004/38/EB)</p> <p>ESTT 2018 m. sprendimas <i>Coman</i> (DK), C-673/16 (dėl tos pačios lyties asmenų santuokų)</p> <p>ETT 2008 m. sprendimas <i>Metock</i> (DK), C-127/08 (trečiosios šalies piliečiui, Sąjungos piliečio šeimos nariui, neprivaloma būti prieš tai teisėtai gyvenus kitoje ES valstybėje narėje)</p>	<p>Šeimos įteisinimas</p>	<p>EŽTK 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Rodrigues da Silva ir Hoogkamer prieš Nyderlandus</i>, Nr. 50435/99, 2006 m. (dėl vaiko interesų)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Darren Omoregie ir kt. prieš Norvegiją</i>, Nr. 265/07, 2008 m. (dėl tvirtų sutuoktinio nigeriečio ryšių su jo kilmės šalimi)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Nunez prieš Norvegiją</i>, Nr. 55597/09, 2011 m. (dėl šeimos gyvenimo Norvegijoje)</p>

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>ETT 2002 m. sprendimas <i>Carpenter</i>, C-60/00 (trečiosios šalies pilietybę turinti sutuoktinė su vaikais gali pasilikti sutuoktinio kilmės šalyje jam persikėlus gyventi į kitą ES valstybę narę)</p> <p>ETT 1986 m. sprendimas <i>Nyderlandų valstybė / Reed</i>, C-59/85 (dėl registruotų partnerių)</p>		
<p>ESTT 2011 m. sprendimas <i>Zambrano</i> (DK), C-34/09 (dėl grėsmės vaikams netekti ES pilietybės teikiamų pranašumų)</p> <p>ESTT 2011 m. sprendimas <i>Dereci</i> (DK), C-256/11 (dėl sutuoktinio ir vaikų)</p> <p>Trečiųjų šalių piliečių-globėjų (angl. <i>sponsors</i>) šeimos nariai:</p> <p>Šeimos susijungimo direktyva (2003/86/EB) (šeimos narys paprastai turi pateikti prašymą, kol dar nėra atvykęs į valstybės narės teritoriją)</p>		
<p>EEE šalių piliečių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai:</p> <p>Laisvo judėjimo direktyva (2004/38/EB)</p> <p>ESTT 2014 m. sprendimas <i>Noorzia</i>, C-338/13 (minimalus amžius, nuo kurio galima pateikti prašymą dėl šeimos susijungimo)</p> <p>ESTT 2010 m. sprendimas <i>Chakroun</i>, C-578/08 (nesvarbu, ar šeima buvo sukurta prieš trečiosios šalies piliečiui atvykstant, ar jau atvykus į valstybę narę)</p> <p>Trečiųjų šalių piliečių-globėjų (angl. <i>sponsors</i>) šeimos nariai:</p> <p>Šeimos susijungimo direktyva (2003/86/EB)</p>	<p>Šeimos susijungimas</p>	<p>EŽTK 14 straipsnis (diskriminacijos uždraudimas) kartu su 8 straipsniu (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Biao prieš Daniją</i> (DK), Nr. 38590/10, 2016 m. (dėl netiesioginės diskriminacijos)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Tuquabo-Tekle ir kt. prieš Nyderlandus</i>, Nr. 60665/00, 2006 m. (dėl kilmės šalyje likusių vaikų)</p> <p>ESC 19 straipsnio 6 dalis (darbuotojų užsieniečių šeimų susijungimas)</p>

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
ES chartijos 7 straipsnis (teisė į privatų ir šeimos gyvenimą)	Apsauga nuo išsiuntimo	EŽTK 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą)
EEE šalių piliečių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai: Laisvo judėjimo direktyvos (2004/38/EB) 13 straipsnis Trečiųjų šalių piliečių-globėjų (angl. sponsors) šeimos nariai: Šeimos susijungimo direktyvos (2003/86/EB) 15 straipsnis	<i>Šeimos ryšio nutrūkimo atvejai</i>	EŽTT sprendimas <i>Berrehab prieš Nyderlandus</i> , Nr. 10730/84, 1988 m. (dėl tolesnio ryšio su vaikais palaikymo)
EEE šalių piliečių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai: Laisvo judėjimo direktyvos (2004/38/EB) 27–33 straipsniai Trečiųjų šalių piliečių-globėjų (angl. sponsors) šeimos nariai: Šeimos susijungimo direktyvos (2003/86/EB) 6 straipsnio 2 dalis	<i>Atvejai, kai priimami apkaltinamieji nuosprendžiai byloje</i>	EŽTT sprendimas <i>Boultif prieš Šveicariją</i> , Nr. 54273/00, 2001 m. (pagal kokius kriterijus turi būti vertinamas sprendimo išsiųsti proporcingumas) EŽTT sprendimas <i>Üner prieš Nyderlandus (DK)</i> , Nr. 46410/99, 2006 m. (pagal kokius kriterijus turi būti vertinamos kliūtys naudotis teise į šeimos ir privatų gyvenimą) EŽTT sprendimas <i>Assem Hassan Ali prieš Daniją</i> , Nr. 25593/14, 2018 m. (pagal kokius kriterijus turi būti vertinami vaiko interesai ir viešosios tvarkos pažeidimų ar nusikaltimų prevencija)

Įvadas

Šiame skyriuje aptariama teisė į privatų ir šeimos gyvenimą, taip pat teisė tuoktis ir kurti šeimą. Be to, jame aptariami su šeimos įteisinimu, šeimos susijungimu, šeimos vientisumui išsaugoti skirtomis apsaugos priemonėmis susiję klausimai.

Pagal EŽTK, asmens teisė į tai, kad būtų gerbiamas „jo privatus ir jo šeimos gyvenimas“, garantuoja EŽTK 8 straipsnis. „Privataus gyvenimo“ samprata yra plati, išsamiai ją apibrėžti nėra lengva. Ji apima asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, teisę į asmeninį tobulėjimą, teisę užmegzti ir palaikyti ryšius su kitais žmonėmis ir pasauliu ⁽²⁹⁷⁾. Ilgalaikiu gyventoju tapusio migranto išsiuntimas gali ne tik pakenkti galimam jo „šeimos gyvenimui“, bet ir suvaržyti jo teisę, kad būtų gerbiamas jo „privatus gyvenimas“; ar tai daroma pagrįstai, ar ne, priklauso nuo konkrečių kiekvienu atveju nustatytų faktų. Ar Teismui derėtų teikti pirmenybę „šeimos gyvenimui“ prieš „privataus gyvenimo“ aspektą, ar ne, priklausys nuo konkrečios bylos aplinkybių ⁽²⁹⁸⁾.

Pavyzdys. Byloje *Omojudi prieš Jungtinę Karalystę* ⁽²⁹⁹⁾ EŽTT dar kartą patvirtino, kad EŽTK 8 straipsnis, be kita ko, gina teisę užmegzti ir palaikyti ryšius su kitais žmonėmis ir pasauliu; pagal jį, gali reikėti atsižvelgti ir į socialinės asmens tapatybės aspektus. Ilgalaikiais gyventojais tapusių migrantų socialinių ryšių su bendruomene, kurioje jie gyvena, visumą būtina pripažinti „privataus gyvenimo“, kaip jis suprantamas pagal 8 straipsnį, dalimi nepaisant to, ar yra sukurtas „šeimos gyvenimas“.

Pagal ES teisę, ES chartijoje įtvirtinta teisė tuoktis ir kurti šeimą (9 straipsnis) ir teisė į privatų ir šeimos gyvenimą (7 straipsnis), taip pat, pagal ją, turi būti saugomos vaiko teisės (24 straipsnis), ypač teisė bendrauti su abiem tėvais (24 straipsnio 3 dalis).

Migracijos srityje prieš daugiau kaip 50 metų priimtame pirmame teisės akte dėl laisvo asmenų judėjimo (Reglamentas (EEB) Nr. 1612/68, panaikintas ir pakeistas Reglamentu (ES) Nr. 492/2011) buvo nustatyta aiški teisė, kad Europoje migruojantį darbuotoją gali lydėti ne tik jo sutuoktinis ir jų vaikai iki 21 metų, bet ir vyresni išlaikomi vaikai, taip pat išlaikomi tėvai ir seneliai. Dabar šią teisę turi ir registruoti partneriai, taip pat yra privaloma palengvinti kitų šeimos narių priėmimo sąlygas ir leidimą jiems atvykti. Ši teisė niekada nepriklausė ir nepriklauso nuo šeimos narių pilietybės. Kadangi dauguma

⁽²⁹⁷⁾ EŽTT sprendimo *Pretty prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 2346/02, 2002 m. balandžio 29 d., 61 punktas.

⁽²⁹⁸⁾ EŽTT sprendimas *A. A. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8000/08, 2011 m. rugsėjo 20 d.; EŽTT sprendimas *Maslov prieš Austriją* (DK), Nr. 1638/03, 2008 m. birželio 23 d.; EŽTT sprendimas *Üner prieš Nyderlandus* (DK), Nr. 46410/99, 2006 m. spalio 18 d.

⁽²⁹⁹⁾ EŽTT sprendimo *Omojudi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 1820/08, 2009 m. lapkričio 24 d., 37 punktas.

valstybių savo imigracijos politika siekia riboti trečiųjų šalių piliečių judėjimą savo teritorijoje, ES daugiau bylinėjamosi dėl teisių, kurias turi ne patys EEE šalių piliečiai, o jų šeimos nariai – trečiųjų šalių piliečiai.

ESTT uždavinys yra atsakyti į klausimą, ar šeimų migracijos apribojimai gali atgrasyti ES piliečius nuo naudojimosi savo teisėmis laisvai judėti ir ar jie ateityje kliudys naudotis ES pilietybės teikiamais pranašumais. Paradoksalu tai, kad į daugelį ES valstybių narių atvykę ES piliečiai, besinaudojantys savo teisėmis laisvai judėti, jose turi kur kas daugiau teisių į šeimos susijungimą negu tų valstybių piliečiai. ES piliečių, nesinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimų susijungimą reglamentuoja nacionalinė teisė, kurios nuostatos kai kuriose ES valstybėse narėse tebėra labiau ribojančios.

Specialios nuostatos taip pat taikomos Turkijos piliečių šeimos nariams pagal [Sprendimo Nr. 1/80](#), priimto pagal [Ankaros susitarimą](#), 7 straipsnį. ES lygmeniu priimtos [Ilgalaikių gyventojų direktyva \(2003/109/EB\)](#) ir [Šeimos susijungimo direktyva \(2003/86/EB](#), dėl trečiųjų šalių piliečių-globėjų šeimos narių, t. y. kai ES esantis šeimos narys prašo leisti šeimai susijungti) išplėtė ES kompetenciją šioje srityje.

Galiausiai reikia paminėti, kad pabėgėliams Europos valstybėse jau nuo seno suteikiama specialių privilegijų, leidžiant šeimai susijungti dėl to, kad jie negali grįžti į savo kilmės šalį ir joje tęsti šeimos gyvenimo. Šiuo tikslu specialios nuostatos dėl pabėgėlių įtrauktos į Šeimos susijungimo direktyvos V skyrių.

6.1. Teisė tuoktis ir kurti šeimą

Teisė tuoktis yra įtvirtinta EŽTK 12 straipsnyje ir ES teisėje – [ES chartijos](#) 9 straipsnyje. Tai yra teisė užmegzti šeimos santykius ir sukurti šeimą. Ji skiriasi nuo teisės į pagarbą šeimos gyvenimui – pastarąja teise naudojasi šeimos, kurios prašo suteikti leidimą atvykti į šalį, remdamosi esamais šeimos ryšiais.

Europos valstybės yra nustačiusios teisės į santuoką apribojimus, nes santuokos iš išskaičiavimo yra laikomos vienu iš būdų apeiti imigracijos kontrolę.

Fiktyvi santuoka (arba santuoka iš išskaičiavimo) yra santuoka, sudaroma siekiant vienintelio tikslo – sudaryti asmeniui sąlygas atvykti į ES valstybę narę ir joje apsigyventi ⁽³⁰⁰⁾ ir visai nesiekiant kartu gyventi ar laikytis kitų santuokos socialinių bruožų. Pagalba sudaryti fiktyvią santuoką daugelio šalių teisinėse sistemose yra laikoma nusikalstama veika.

Priverstinės santuokos yra tokios santuokos, kai kuris nors iš sutuoktinių (arba abu sutuoktiniai) nenori tuoktis. Priverstinės santuokos tarptautiniu mastu pripažįstamos kaip žmogaus teisių pažeidimas ir smurto dėl lyties forma ⁽³⁰¹⁾. Vertimas sudaryti priverstinę santuoką daugelio šalių teisinėse sistemose dabar yra laikomas nusikalstama veika. Priverstinę santuoką praktikoje gali būti sunku atskirti nuo santuokos iš išskaičiavimo, ypač kai tokia santuoka yra **artimųjų suplanuota** (angl. *arranged marriage*) – pastaroji sąvoka gali apimti įvairius atvejus nuo beveik priverstinės santuokos iki tradicijos, kai asmuo laisvai ir savo noru išsirenka būsimą sutuoktinį iš kelių šeimos siūlomų kandidatų, kurių tinkamumas prieš tai kruopščiai patikrinamas ⁽³⁰²⁾. Be to, egzistuoja glaudus ryšys tarp priverstinių santuokų ir **vaikų santuokų**.

Pagal ES teisę, dėl numanomo fiktyvių santuokų, sudaromų imigracijos tikslais, paplitimo buvo ES lygmeniu priimta **Tarybos rezoliucija 97/C382/01**. Joje išreikštas Europos valstybių susirūpinimas dėl santuokų iš išskaičiavimo ir išvardyti požymiai, iš kurių galima spręsti, kad santuoka yra sudaryta iš išskaičiavimo.

Laisvą asmenų judėjimą reglamentuojančiuose teisės aktuose paprastai nenumatoma leisti išduoti leidimą atvykti į šalį asmens sužadėtiniui – juose daugiausia dėmesio skiriama šeimos įteisinimui arba susijungimui. Todėl tais atvejais, kai asmuo prašo leisti iš užsienio atvykti būsimam sutuoktiniui, gali būti taikomas tik nediskriminavimo principas.

Pagal EŽTK, remiantis EŽTT praktika, valstybė gali tinkamai nustatyti pagrįstas sąlygas dėl trečiosios šalies piliečio teisės joje susituokti, siekdama įsitikinti, ar siūloma santuoka nėra santuoka iš išskaičiavimo, ir, jei reikia, neleisti

⁽³⁰⁰⁾ 1997 m. gruodžio 4 d. Tarybos rezoliucijos dėl priemonių kovai su santuokomis iš išskaičiavimo 1 straipsnis (OL C 382/1, 1997); Šeimos susijungimo direktyvos 16 straipsnio 2 dalies b punktas.

⁽³⁰¹⁾ Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija), 2011 m., Europos Tarybos sutarčių serija, Nr. 210.

⁽³⁰²⁾ Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 2005 m. spalio 5 d. rezoliucija Nr. 1468 (2005) dėl priverstinių santuokų ir vaikų santuokų; Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 2018 m. birželio 28 d. rezoliucija Nr. 2233 (2018) dėl priverstinių santuokų.

jos sudaryti. Todėl valstybė nebūtinai pažeidžia EŽTK 12 straipsnį, jeigu joje tikrinamos santuokos su užsieniečiais siekiant nustatyti, ar tai nėra santuokos iš išskaičiavimo; be kita ko, galima reikalauti, kad užsieniečiai praneštų valdžios institucijoms apie savo ketinimą tuoktis ir, prireikus, pateiktų informaciją apie savo imigracijos statusą bei įrodytų santuokos tikrumą. Vis dėlto nese-noje byloje EŽTT nusprendė, kad nors reikalavimas dėl imigracijos tikrinamiems asmenims teikti prašymą išduoti pažymą, jog jiems leidžiama tuoktis Jungtinėje Karalystėje, nėra iš esmės nepriimtinas, jis verčia pagrįstai sunerimti dėl kelių priežasčių.

Pavyzdys. Byla *O'Donoghue prieš Jungtinę Karalystę* ⁽³⁰³⁾ buvo iškelta dėl kliūčių sudaryti santuoką Jungtinėje Karalystėje. Atliekant imigracijos kontrolę, asmenims buvo privaloma gauti už imigraciją atsakingų institucijų leidimą sudaryti civilinę galią turinčią santuoką, nebent jie nuspręstų susituokti Anglikonų bažnyčioje. EŽTT nusprendė, kad tokia tvarka nėra pagrįstai susijusi su nustatytu tikslu – mažinti fiktyvių santuokų paplitimą, nes sprendžiant, ar išduoti reikiamą liudijimą, lemiamas kriterijus buvo tik prašymą pateikusių asmens imigracijos statusas, tačiau nebuvo tikrinamas pačios santuokos tikrumas. Teismas nusprendė, kad tokia tvarka pažeidė EŽTK 12 straipsnį. Taip pat nuspręsta, kad ši tvarka yra diskriminuojanti dėl religijos, nes nuo reikalavimo turėti patvirtinimo liudijimą būdavo atleidiama tik tada, kai santuoka vyko Anglikonų bažnyčioje. Be to, Teismas nusprendė, kad už tokius liudijimus buvo reikalaujama mokėti pernelyg didesį įmokas be išimčių ar nuolaidų nepasiturintiems asmenims.

Pavyzdys. Byla *Schembri prieš Maltą* ⁽³⁰⁴⁾ iškelta dėl Maltos pilietės, kuri susitiko su afganų kilmės Pakistano piliečiu po to, kai jis buvo paleistas iš imigracijos areštinės, kurioje jis buvo laikomas už neteisėtą atvykimą. Jis neteisėtai išvyko į Italiją. Abu palaikė ryšius ir susituokė. Vyras Maltos ambasadoje Romoje pateikė prašymą išduoti vizą. Malta atmetė jo prašymą, nes jis melavo apie savo buvimo Italijoje statusą. Vėliau paaiškėjo, kad valdžios institucijos įtarė fiktyvią santuoką. EŽTT atmetė pareiškėjo argumentą, kad buvo pažeistas EŽTK 8 straipsnis, nes šia nuostata nesaugomos fiktyvios santuokos. Teismas padarė išvadą, kad santuoka nebuvo tikra ir nebuvo susiklostę įsipareigojimu grindžiami santykiai, todėl 8 straipsnis negali būti taikomas.

⁽³⁰³⁾ EŽTT sprendimas *O'Donoghue ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 34848/07, 2010 m. gruodžio 14 d.

⁽³⁰⁴⁾ EŽTT, *Schembri prieš Maltą* (sprendimas), Nr. 66297/13, 2017 m. rugsėjo 19 d.

6.2. Šeimos įteisinimas

Šeimos įteisinimu vadinami atvejai, kai priimančiojoje valstybėje gyvenantis šeimos narys-globėjas joje nori įteisinti kito savo šeimos nario, jau patekusio į tos valstybės teritoriją koku nors kitu būdu arba neteisėtai, statusą.

Pagal ES teisę, Laisvo judėjimo direktyvoje (2004/38/EB) nustatytos taisyklės taikomos trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra ES šalių piliečių, pasinaudojusį savo teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai. Reikalavimus atitinkantys ES šalių piliečių šeimos nariai yra jų sutuoktiniai, vaikai iki 21 metų amžiaus arba vyresni nei 21 metų, bet išlaikomi vaikai, išlaikomi tiesioginiai giminaičiai, esantys aukščiau pagal giminystės liniją, ir sutuoktinio ar partnerio giminaičiai (2 straipsnio 2 dalis) ir taip pat tam tikromis aplinkybėmis „bet kurie kiti šeimos nariai“ (3 straipsnio 2 dalis). Pagal EEE susitarimą ir ES ir Šveicarijos susitarimą, Sąjungos teisė laisvai judėti apima visą geografinę teritoriją, kuriai taikomi šie du susitarimai. Tačiau, kaip parodyta 7 lentelėje, reikalavimus atitinkančių šeimos narių kategorija apibrėžiama griežčiau.

7 lentelė. Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių arba Šveicarijos piliečių šeimos nariai

Laisvo judėjimo direktyva (2 straipsnis)	Sutuoktinis (taip pat tos pačios lyties) Registruotas partneris, jeigu pagal nacionalinės teisės aktus priimančioji valstybė narė traktuoja registruotą partnerystę kaip lygiavertę santuokai ES piliečio ir sutuoktinio ar partnerio tiesioginiai palikuonys, kuriems nesukakę 21 metų amžiaus, arba išlaikytiniai ES piliečio ir sutuoktinio ar partnerio išlaikomi tiesioginiai giminaičiai, esantys aukščiau pagal giminystės liniją
EEE susitarimas (V priedas) (*)	Sutuoktinis arba registruotas partneris EEE piliečio ir sutuoktinio ar partnerio tiesioginiai palikuonys, kuriems nesukakę 21 metų amžiaus, arba išlaikytiniai EEE piliečio ir sutuoktinio ar partnerio išlaikomi tiesioginiai giminaičiai, esantys aukščiau pagal giminystės liniją
ES ir Šveicarijos susitarimas (I priedas, 3 straipsnis)	ES arba ELPA piliečio sutuoktinis arba registruotas nesusituokęs partneris ES arba ELPA piliečio ir jo sutuoktinio arba registruoto nesusituokusio partnerio tiesioginis palikuonis iki 21 metų amžiaus ES arba ELPA piliečio ir jo sutuoktinio arba registruoto nesusituokusio partnerio giminaitis, esantis aukščiau pagal giminystės liniją

(*) 2007 m. gruodžio 7 d. EEE jungtinio komiteto sprendimu Nr. 158/2007 Laisvo judėjimo direktyva buvo įtraukta į EEE susitarimo sistemą.

ESTT yra išaiškinęs „santuoktinio“ ir „kitų šeimos narių“ sąvoką.

Pavyzdys. *Coman* byla⁽³⁰⁵⁾ susijusi su Rumunijos piliečiu A. Comanu ir JAV piliečiu C. Hamiltonu, kurie prieš susituokdami Belgijoje 4 metus gyveno kartu Jungtinėse Valstijose. Remdamiesi Laisvo judėjimo direktyva, jie paprašė Rumunijos valdžios institucijų išduoti jiems reikiamus dokumentus, kad pora galėtų nuolat dirbti ir gyventi Rumunijoje. Tačiau Rumunijos valdžios institucijos atsisakė suteikti C. Hamiltonui tokią teisę gyventi šalyje, motyvuodamos tuo, kad Rumunijoje, kuri nepripažįsta tos pačios lyties asmenų santuokų, jis nelaikomas ES piliečio „santuoktiniu“. ESTT padarė išvadą, kad nors ES valstybės narės turi laisvę leisti ar neleisti tos pačios lyties asmenų santuokas, jos negali trukdyti ES piliečiui laisvai gyventi šalyje atsisakydamos suteikti jo tos pačios lyties sutuoktiniui (šiuo atveju trečiosios šalies piliečiui) išvestinę teisę gyventi jų teritorijoje. Teismas pripažino, kad tos pačios lyties asmenų santuokos turi būti traktuojamos taip pat, kaip ir priešingos lyties asmenų santuokos, siekiant konkretaus teisinio tikslo, t. y. ES piliečių, kurie naudojami ES laisvo judėjimo teisėmis, šeimos susijungimo teisių.

Pavyzdys. *Rahman* byloje⁽³⁰⁶⁾ ESTT išaiškino, kad pagal Laisvo judėjimo direktyvos 3 straipsnio 2 dalį, ES valstybės narės ne tik gali, bet ir privalo teikti tam tikrą pirmenybę prašymams leisti atvykti ir gyventi toje šalyje, pateikiamiems kitų ES piliečio šeimos narių, kurie yra išlaikomi ir gali įrodyti, kad buvo išlaikomi tuo metu, kai pateikė prašymą leisti atvykti. Kad įvykdytų šį įsipareigojimą, ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad jų teisės aktais būtų nustatytos priemonės, pagal kurias tokių asmenų prašymas leisti atvykti į šalį ir joje gyventi būtų tinkamai ir išsamiai išnagrinėtas, o jeigu būtų atsisakyta jį patenkinti, tai jiems būtų pateiktas pagrįstas atsakymas, kurį jie turėtų teisę pateikti peržiūrėti teisminei institucijai.

Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių piliečių, pasinaudojusių teisėmis laisvai judėti, šeimos nariai, dažnai turi daugiau privilegijų negu trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra tos valstybės piliečių, nepasinaudojusių teise laisvai judėti, šeimos nariai, nes jų padėtį reglamentuoja tik nacionalinė teisė. Trečiųjų šalių

⁽³⁰⁵⁾ 2018 m. birželio 5 d. ESTT sprendimas *Relu Adrian Coman ir kt. / Inspectoratul General pentru Imigrări ir Ministerul Afacerilor Interne* (DK), C-673/16.

⁽³⁰⁶⁾ 2012 m. rugsėjo 5 d. ESTT sprendimas *Secretary of State for the Home Department / Rahman ir kt.* (DK), C-83/11.

piliečiai, kaip šeimos nariai, turi teisę atvykti ir apsigyventi nepriklausomai nuo to, kada ir koku būdu jie atvyko į priimančiąją valstybę. Šią teisę turi ir neteisėtai atvykę asmenys.

Pavyzdys. *Metock* byla ⁽³⁰⁷⁾ buvo iškelta dėl trečiųjų šalių piliečių – Airijoje gyvenančių, tačiau Airijos pilietybės neturinčių ES piliečių sutuoktinių. Airijos vyriausybė tvirtino, jog ES piliečio sutuoktinis trečiosios šalies pilietis, kad galėtų pasinaudoti Laisvo judėjimo direktyva, iki tol turi būti teisėtai gyvenęs kitoje ES valstybėje narėje ir kad teisė atvykti į šalį ir joje gyventi neturėtų būti suteikiama tiems, kas atvyko į priimančiąją valstybę narę dar prieš tai, kai susituokė su ES piliečiais. Teismas nusprendė, kad ES valstybės narės teisės gyventi kartu, pagal Laisvo judėjimo direktyvą, negali laikyti sąlygine priklausomai nuo to, kada ir kur buvo sudaryta santuoka ir ar tas trečiosios šalies pilietis prieš tai buvo teisėtai gyvenęs kitoje ES valstybėje narėje.

Pavyzdys. *MRAX* byloje ⁽³⁰⁸⁾ ETT nusprendė, kad būtų neteisėta atsisakyti leisti gyventi šalyje trečiųjų šalių piliečiams, kurie, būdami susituokę su ES piliečiais, neteisėtai atvyko į tą šalį pasibaigus jų vizų galiojimui.

Ilgainiui ESTT išplėtė teisių ir laisvių, kurias pagal ES sutartis turi ES piliečiai, taikymo sritį, todėl tam tikromis sąlygomis išvestinių teisių įgijo ir trečiųjų šalių piliečiai – ES piliečių šeimos nariai.

Pavyzdys. *Carpenter* bylą ⁽³⁰⁹⁾ iškėlė trečiosios šalies pilietė – Jungtinės Karalystės piliečio, kuris vertėsi mokamų paslaugų teikimu kitose ES valstybėse narėse, žmona. Pavyko įrodyti, kad jeigu žmonai būtų neleista pasilikti Jungtinėje Karalystėje su savo vyru ir rūpintis jo vaikais, kai jis yra išvykęs, tai būtų suvaržyta jo laisvė teikti paslaugas visoje ES. Šioje byloje Teismas, remdamasis SESV 56 straipsnyje pripažinta teise teikti paslaugas,

⁽³⁰⁷⁾ 2008 m. liepos 25 d. ETT sprendimo *Metock ir kt. / Minister for Equality, Justice and Law Reform (DK)*, C-127/08, 53–54 ir 58 punktai. Po *Metock* bylos Šveicarijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas 2009 m. rugsėjo 29 d. priėmė sprendimą byloje BGE 136 II 5.

⁽³⁰⁸⁾ 2002 m. liepos 25 d. ETT sprendimo *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) / Belgijos valstybė*, C-459/99, 80 punktas.

⁽³⁰⁹⁾ 2002 m. liepos 11 d. ETT sprendimo *Mary Carpenter / Secretary of State for the Home Department*, C-60/00, 36–46 punktai. Taip pat žr. 1992 m. liepos 7 d. ETT sprendimą *The Queen / IAT ir Surinder Singh, ex parte Secretary of State for the Home Department*, C-370/90, dėl galimybės tokias teises turėti ir į savo kilmės šalį grįžtantiems ES piliečiams.

pripažino, kad su šeima susijusias teises turi ir tas Sąjungos pilietis, kuris niekada nėra gyvenęs užsienyje, tačiau vykdo ekonominę veiklą tarpvalstybiniu mastu. ETT taip pat rėmėsi EŽTK 8 straipsnyje įtvirtinta pagrindine teise į tai, kad būtų gerbiamas šeimos gyvenimas.

ESTT pripažino, kad teisės gyventi šalyje tam tikromis aplinkybėmis gali būti tiesiogiai susijusios su Sąjungos piliečių statusu pagal SESV 20 straipsnį, taikant jį tais atvejais, kai ES pilietis niekada nėra naudojęsis savo teisėmis laisvai judėti.

Pavyzdys. *Zambrano* byloje ⁽³¹⁰⁾ ESTT nusprendė, kad dviejų belgų vaikų, kurie gimė ir augo Belgijoje ir niekada nesinaudojo laisvo judėjimo teisėmis (todėl Laisvo judėjimo direktyvos 3 straipsnio 1 dalis netaikytina), tėvams, kurie yra trečiųjų šalių piliečiai, negali būti atsisakyta išduoti leidimus gyventi šalyje ir dirbti, nes dėl to iš ES piliečių vaikų būtų atimta galimybė realiai naudotis teisėmis, kurias jiems suteikia turimas ES piliečių statusas (SESV 20 straipsnis).

Vėlesnėse bylose Teismas pabrėžė, kad tarpvalstybinis judėjimas ES viduje išlieka būtina sąlyga. *McCarthy* byloje ⁽³¹¹⁾ ESTT nusprendė, kad atsisakius išduoti leidimą gyventi Jungtinėje Karalystėje moters, turinčios dvigubą Airijos ir Jungtinės Karalystės pilietybę, vyrui, kuris yra trečiosios šalies pilietis, iš jos nebuvo atimtos pagrindinės teisės, siejamos su jos ES pilietybe. *Dereci* byloje ⁽³¹²⁾ ESTT nusprendė, kad ES valstybės narės gali atsisakyti išduoti trečiosios šalies piliečiui leidimą gyventi, išskyrus atvejus, kai dėl tokio atsisakymo susijęs ES pilietis netektų galimybių iš tikrųjų naudotis tuo, kas sudaro jam ES piliečio statusu suteikiamų teisių esmę, o ar taip ir atsitiktų, turi įvertinti teismas, pateikęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą. ESTT pateikė gairių, kaip atlikti šį vertinimą, pažymėdamas, kad

⁽³¹⁰⁾ 2011 m. kovo 8 d. ESTT sprendimas *Ruiz Zambrano / Office national de l'emploi (ONEm)* (DK), C-34/09; 2004 m. spalio 19 d. ETT sprendimo *Zhu ir Chen / Secretary of State for the Home Department*, C-200/02, 42–47 punktai.

⁽³¹¹⁾ 2011 m. gegužės 5 d. ESTT sprendimo *Shirley McCarthy / Secretary of State for the Home Department*, C-434/09, 49 ir 54–56 punktai.

⁽³¹²⁾ 2011 m. lapkričio 15 d. ESTT sprendimo *Murat Dereci ir kt. / Bundesministerium für Inneres* (DK), C-256/11, 68 punktas.

pageidavimo išlaikyti šeimą neišskirtą dėl ekonominių sumetimų arba šeimyninių priežasčių savaime nepakanka nuspręsti, kad ES pilietis būtų priverstas palikti Sąjungos teritoriją ⁽³¹³⁾.

Tačiau šie sprendimai buvo susiję su konkrečiomis bylų aplinkybėmis ir taikomi ne visomis aplinkybėmis. Pavyzdžiui, vaikas, kuris yra Sąjungos pilietis, turi būti teisiškai, finansiškai ar emociškai priklausomas nuo trečiosios šalies piliečio, kuriam atsisakyta suteikti teisę gyventi šalyje, nes būtent dėl šios priklausomybės Sąjungos pilietis būtų priverstas palikti ne tik valstybės narės, kurios pilietis jis yra, bet ir visos Europos Sąjungos teritoriją ⁽³¹⁴⁾.

Pavyzdys. Byloje *lida / Ulmas* ⁽³¹⁵⁾ buvo nagrinėjamas Japonijos piliečio, persikėlusio gyventi į Vokietiją kartu su vokiete žmona ir nepilnamete dukra, atvejis. Jo žmona ir dukra vėliau persikėlė gyventi į Austriją, o pareiškėjas pasiliko Vokietijoje. Y. lida ir jo žmona nuo 2008 m. nuolat gyveno skyrium, nors ir nenutraukė santuokos. 2008 m. Y. lida paprašė išduoti jam leidimą gyventi šalyje kaip Sąjungos piliečio šeimos nariui, tačiau Vokietijos institucijos jo prašymo nepatenkino. Tokiomis aplinkybėmis ESTT buvo paprašyta nustatyti, ar trečiosios šalies piliečiui gali būti leidžiama gyventi šalyje, iš kurios yra kilę jo šeimos nariai, net jeigu jie iš savo kilmės valstybės narės yra išvykę ir daugiausia gyvena kitoje ES valstybėje narėje. ESTT pažymėjo, kad trečiosios šalies piliečiui, kaip savo teisėmis laisvai judėti pasinaudojusio ES piliečio šeimos nariui, Laisvo judėjimo direktyva gali būti taikoma tik tada, kai jis įsikuria priimančiojoje valstybėje narėje, kurioje apsigyvena jo šeimos nariai ES piliečiai. ESTT taip pat pažymėjo, jog Y. lidos dukra negali prašyti, kad jos tėvui būtų suteiktos teisės gyventi šalyje, nes minėtos direktyvos 2 straipsnio 2 dalies d punktas taikomas tik tiesioginiams giminaičiams, esantiems aukščiau pagal giminytės liniją, kurie yra išlaikomi savo vaikų, tačiau netaikomas tais atvejais, kai vaikas yra išlaikomas tėvų.

⁽³¹³⁾ Taip pat žr. 2017 m. lapkričio 14 d. ESTT sprendimą *Toufik Lounes / Secretary of State for the Home Department* (DK), C-165/16.

⁽³¹⁴⁾ 2012 m. gruodžio 6 d. ESTT sprendimo *O. ir S. / Maahanmuuttovirasto ir Maahanmuuttovirasto prieš L.*, sujungtos bylos C-356/11 ir C-357/11, 56 punktas.

⁽³¹⁵⁾ 2012 m. lapkričio 8 d. ESTT sprendimas *Yoshikazu lida / Stadt Ulm*, C-40/11.

Nagrinėdamas šią bylą ESTT atsižvelgė ir į SESV 20 bei 21 straipsnius. Teismas atmetė prielaidą, kad iš Y. lidos sutuoktinės ir dukros galėjo būti iš tikrųjų atimtos esminės su jų, kaip Sąjungos piliečių, statusu susijusios teisės. ESTT taip nusprendė atsižvelgdamas į tai, kad pareiškėjas prašė suteikti jam teisę gyventi kitoje valstybėje narėje, o ne toje, kurioje gyveno jo dukra ir sutuoktinė, ir į tai, kad Y. lida iš esmės galėjo prasitęsti leidimą gyventi šalyje pagal jos nacionalinę teisę ir įgyti ilgalaikio gyventojų statusą pagal Direktyvą 2003/109/EB.

Prašymai dėl šeimos susijungimo turi būti nagrinėjami, net jei trečiosios šalies piliečiui, kuris yra ES piliečio, niekada nepasinaudojusio savo teise laisvai judėti, šeimos narys, taikomas draudimas atvykti.

Pavyzdys. Byloje *K. A. ir kt.* ⁽³¹⁶⁾ keliems neteisėtai šalyje gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams buvo nurodyta grįžti į savo šalį ir uždrausta atvykti į Belgiją, kai kuriems iš jų – dėl grėsmės viešajai tvarkai. Dar būdami Belgijoje, jie pateikė prašymus išduoti leidimus gyventi šalyje dėl šeimos susijungimo su Belgijos piliečiais. Belgijos valdžios institucijos atsisakė nagrinėti jų prašymus vien dėl to, kad trečiųjų šalių piliečiams buvo uždrausta atvykti. ESTT atkreipė dėmesį į tai, kad egzistuoja priklausomybės santykiai, dėl kurių ES pilietis praktiškai būtų priverstas lydėti trečiosios šalies piliečio šeimos narį ir dėl to išvykti iš ES, kol valdžios institucijos nuspręs, ar panaikinti draudimą atvykti ir išduoti trečiosios šalies piliečiui leidimą gyventi. ESTT padarė išvadą, kad pagal SESV 20 straipsnį, prašymai dėl šeimos susijungimo turi būti nagrinėjami, net jei trečiosios šalies piliečiui, kuris yra ES piliečio, niekada nepasinaudojusio savo teise laisvai judėti, šeimos narys, taikomas draudimas atvykti. Kiekvienu konkrečiu atveju turi būti vertinama, ar trečiosios šalies pilietis ir ES pilietis yra priklausomi vienas nuo kito ir ar draudimas atvykti pateisinamas motyvuojant viešąją tvarką.

Laisvo judėjimo direktyvos 2 straipsnio 2 dalyje šeimos nariams priskiriami ir „registruoti partneriai“ su sąlyga, kad tai atitinka nacionalinės teisės nuostatas priimančiojoje ES valstybėje narėje. Neregistruotiems partneriams tam tikromis aplinkybėmis taip pat gali būti suteikiama teisė prisijungti prie piliečio arba ilgalaikio gyventojų tapusio migranto.

⁽³¹⁶⁾ 2018 m. gegužės 8 d. ESTT sprendimas *K. A. ir kt. / Belgische Staat* (DK), C-82/16.

Pavyzdys. Byloje *Nyderlandų valstybė / Reed* ⁽³¹⁷⁾ ETT nusprendė, jog kadangi pagal Nyderlandų teisę nuolatiniais Nyderlandų piliečių partneriams leidžiama kartu su jais gyventi Nyderlanduose, tokia pati privilegija turi būti suteikta ir A. Reed, palaikančiai nuolatinius santykius su darbuotoju iš Jungtinės Karalystės, Nyderlanduose besinaudojančiu Sutartyje įtvirtintomis teisėmis. Teismas nusprendė, kad leidimas nesusituokus gyventi kartu su partneriu gali padėti jam geriau integruotis priimančiojoje valstybėje, tai padėtų pasiekti laisvo darbuotojų judėjimo tikslus. Draudimas tai daryti prilygtų diskriminacijai.

Šeimos susijungimo direktyva reglamentuoja trečiųjų šalių piliečių, kurie yra reikalavimus atitinkantys globėjai, sutuoktinių ir nesusituokusių nepilnamečių vaikų padėtį. Direktyvos 5 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad prašymas leisti šeimai susijungti turi būti pateiktas ir išnagrinėtas tada, kai šeimos narys dar nėra atvykęs į ES valstybės narės, kurioje gyvena jo globėjas, teritoriją. Valstybės narės nuo šios nuostatos gali nukrypti. EEE šalių piliečių šeimos nariams šis reikalavimas visai netaikomas ⁽³¹⁸⁾.

Nacionalinės taisyklės, pagal kurias reikalaujama, kad vienas iš tėvų, kaip trečiosios šalies pilietis-globėjas, turėtų pakankamai lėšų (remiantis ankstesnėmis pajamomis) prieš suteikiant teisę į šeimos susijungimą, atitinka Šeimos susijungimo direktyvos 7 straipsnio 1 dalies c punktą ⁽³¹⁹⁾.

Pagal Šeimos susijungimo direktyvą, ES valstybės narės gali „pareikalauti, kad trečiųjų šalių piliečiai laikytųsi integracijos priemonių pagal nacionalinę teisę“ (7 straipsnio 2 dalis). Jei prieš priimant asmenį šeimos susijungimo tikslais integracijos priemonės jau taikomos, ES valstybės narės dažnai reikalauja, pavyzdžiui, kad šeimos nariai įrodytų pagrindines kalbos žinias.

⁽³¹⁷⁾ 1986 m. balandžio 17 d. ETT sprendimo *Nyderlandų valstybė / Ann Florence Reed*, C-59/85, 28-30 punktai.

⁽³¹⁸⁾ 2002 m. liepos 25 d. ETT sprendimas *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) / Belgijos valstybė*, C-459/99; 2006 m. sausio 31 d. ETT sprendimas *Europos Bendrijų Komisija / Ispanijos Karalystė (DK)*, C-503/03.

⁽³¹⁹⁾ 2016 m. balandžio 21 d. ESTT sprendimas *Mimoun Khachab / Subdelegación del Gobierno en Álava*, C-558/14.

Pavyzdys. Byla *K. ir A.* ⁽³²⁰⁾ buvo susijusi su dviem žmonomis, norinčiomis prisijungti prie savo vyrų, kurie šalyje teisėtai gyveno kaip trečiųjų šalių piliečiai. Savo prašymuose dėl šeimos susijungimo žmonos prašė atleisti jas nuo pilietinės integracijos egzamino, motyvuodamos fiziniais ir psichiniais sunkumais, su kuriais kiekviena iš jų susiduria. Jų prašymai buvo atmesti motyvuojant tuo, kad šios kliūtys nebuvo pakankamai rimtos. ESTT nusprendė, kad pagal Šeimos susijungimo direktyvos 7 straipsnio 2 dalį, trečiųjų šalių piliečiams leidžiama taikyti integracijos priemones. Tačiau pagal proporcingumo principą reikalaujama, kad integracijos priemonės atitiktų jų integracijos tikslą ir neribotų šeimos susijungimo galimybes. Teismas nusprendė, kad ES valstybės narės turi atsižvelgti į individualias prašytojo aplinkybes (pavyzdžiui, atitinkamų globėjo šeimos narių amžių, neraštingumą, išsilavinimą, ekonominę padėtį ar sveikatą), dėl kurių gali būti atsisakyta pilietinės integracijos egzamino, jei priešingu atveju šeimos susijungimas būtų pernelyg sudėtingas.

Pagal EŽTK, EŽTT gavo nagrinėti nemažai bylų dėl problemų, kai buvo atsisakyta įsileisti į valstybę narę jos piliečių arba joje įsikūrusių migrantų sutuoktinius ar kitus šeimos narius arba įteisinti jų statusą. Sprendžiant, ar toks valstybės narės atsisakymas yra pagrįstas, vienas svarbiausių klausimų, į kuriuos reikia atsakyti, yra tai, ar nėra kliūčių tai šeimai gyventi užsienyje; su tuo gali būti susijęs ir piliečio išvykimas iš savo valstybės, tačiau jeigu įvertinama, kad tai padaryti nebūtų pernelyg sudėtinga, tai EŽTT paprastai pripažįsta tokį valstybės narės sprendimą proporcingu ⁽³²¹⁾. Šios srities Teismo praktika labai priklauso nuo konkrečių kiekvienos bylos aplinkybių ir faktų (taip pat žr. 6.4 skirsinį, kuriame pateikta daugiau pavyzdžių).

Pavyzdys. Byloje *Darren Omoregie ir kt. prieš Norvegiją* ⁽³²²⁾ Teismas nusprendė, kad Nigerijos piliečio žmonai, Norvegijos pilietei, nevertėjo tikėtis, kad jos vyrui bus leista gyventi kartu su ja ir jų vaiku Norvegijoje, nepaisant to, kad jie susituokė tada, kai vyras teisėtai gyveno šioje šalyje. EŽTT ypač atsižvelgė į vyro ryšius jo kilmės šalyje.

⁽³²⁰⁾ 2015 m. liepos 9 d. ESTT sprendimas *Minister van Buitenlandse Zaken / K ir A*, C-153/14.

⁽³²¹⁾ EŽTT sprendimo *Darren Omoregie ir kt. prieš Norvegiją*, Nr. 265/07, 2008 m. liepos 31 d., 68 punktą; EŽTT sprendimo *Bajsultanov prieš Austriją*, Nr. 54131/10, 2012 m. birželio 12 d., 91 punktą; EŽTT sprendimo *Onur prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 27319/07, 2009 m. vasario 17 d., 60–61 punktai.

⁽³²²⁾ EŽTT sprendimas *Darren Omoregie ir kt. prieš Norvegiją*, Nr. 265/07, 2008 m. liepos 31 d.

Pavyzdys. Byloje *Nunez prieš Norvegiją* ⁽³²³⁾ pareiškimą Teismui pateikė moteris, kuri, atvykusi į Norvegiją, pažeidė draudimą grįžti į šią šalį po to, kai joje padarė nusikaltimą (tuo metu jos pavardė buvo kita). Vėliau pareiškėja susituokė su Norvegijos piliečiu ir susilaukė dviejų dukterų. Teismas nusprendė, kad Norvegija, išsiųsdama pareiškėją, pažeistų EŽTK 8 straipsnį.

Teismas yra pritaręs atsisakymui įteisinti sutuoktinio užsieniečio statusą iširus santuokai, net jeigu dėl to galėjo būti *de facto* išsiųsti tos šeimos nariai vaikai, turintys priimančiosios valstybės pilietybę (taip pat žr. 6.4.1 skirsnį).

Pavyzdys. Byloje *Sorabjee prieš Jungtinę Karalystę* ⁽³²⁴⁾ Europos žmogaus teisių komisija pripažino nepriimtina pareiškėjos skundą pagal EŽTK 8 straipsnį dėl jos motinos išsiuntimo į Keniją. Buvo nuspręsta, jog kadangi pareiškėjai tuo metu tebuvo 3 metai, ji buvo tokio amžiaus, kad būtų galėjusi persikelti kartu su motina ir prisitaikyti prie pasikeitusios aplinkos. Šiuo atveju nebuvo svarbu tai, kad ji turėjo Jungtinės Karalystės pilietybę. Toks požiūris yra priešingas ESTT sprendimui *Zambrano* byloje (žr. pirmesnį pavyzdį šiame skirsnyje).

Tačiau tais atvejais, kai nacionaliniai teismai nusprendžia, kad vaikas turėtų pasilikti gyvenamojoje šalyje, EŽTT gali būti nelinkęs pritarti už imigraciją atsa-kingų institucijų siūlymui išskirti šeimą.

Pavyzdys. Byloje *Rodrigues da Silva ir Hoogkamer prieš Nyderlandus* ⁽³²⁵⁾ Teismas nusprendė, kad jeigu nacionaliniai teismai yra aiškiai nustatę, kad dėl vaiko interesų jam būtų geriausia pasilikti Nyderlanduose su šios šalies piliečiu tėvu, tai būtų neproporcinga atsisakyti įteisinti motinos brazilės, reguliariai bendraujančios su savo dukra, buvimą šioje šalyje.

Būna ir atvejų, kai teisė į tai, kad būtų gerbiamas šeimos gyvenimas, gali būti netiesiogiai varžoma net ir tada, kai nėra aiškiai atsisakoma leisti gyventi toje šalyje.

⁽³²³⁾ EŽTT sprendimas *Nunez prieš Norvegiją*, Nr. 55597/09, 2011 m. birželio 28 d.

⁽³²⁴⁾ Europos žmogaus teisių komisija, *Sorabjee prieš Jungtinę Karalystę* (sprendimas), Nr. 23938/94, 1995 m. spalio 23 d.

⁽³²⁵⁾ EŽTT sprendimas *Rodrigues da Silva ir Hoogkamer prieš Nyderlandus*, Nr. 50435/99, 2006 m. sausio 31 d.

Pavyzdys. Byloje *G. R. prieš Nyderlandus* ⁽³²⁶⁾ buvo svarstomos kliūtys, patiriamos dėl nepagrįstai didelių mokesčių už užsieniečio sutuoktinio imigracijos statuso įteisinimą. Teismas nutarė nagrinėdamas šį klausimą remtis EŽTK 13 straipsniu, nes skundas buvo paduotas dėl pareiškėjo nesugebėjimo apskųsti atsisakymo išduoti jam leidimą gyventi šalyje, kadangi jo pareiškimas buvo atmestas tik dėl to, kad jis nesumokėjo privalomų mokesčių ⁽³²⁷⁾.

6.3. Šeimos susijungimas

Šeimos susijungimu vadinami atvejai, kai ES arba Europos Tarybos valstybėje narėje gyvenantis asmuo nori, kad prie jo prisijungtų šeimos nariai, likę kilmės šalyje, kai jis iš jos emigravo.

Pagal ES teisę, Laisvo judėjimo direktyvos nuostatose dėl Sutartyje įtvirtintomis teisėmis besinaudojančių EEE šalių piliečių šeimos narių neskiriami atvejai, kada siekiama šeimos įteisinimo, o kada jos susijungimo, – lemiamą reikšmę turi ryšys, siejantis šeimos narį su jo globėju ES piliečiu (taip pat žr. 7 lentelę).

Dėl šeimos narių, kurie nėra artimiausi šeimos nariai, ESTT neseniai nusprendė, kad valstybės narės turi didelę diskreciją pasirinkti, į kokius veiksnius jos atsižvelgia nagrinėdamos Laisvo judėjimo direktyvos 3 straipsnio 2 dalyje numatytų asmenų prašymus leisti atvykti į šalį ir joje gyventi. Todėl valstybės narės gali savo teisės aktais nustatyti specialius reikalavimus dėl asmens priklausomumo pobūdžio ir trukmės. Tačiau ESTT taip pat nustatė, kad tokie reikalavimai turi atitikti įprastą su direktyvos 3 straipsnio 2 dalyje numatytu priklausomumu susijusių sąvokų reikšmę ir kad dėl jų ši nuostata negali tapti neveiksminga ⁽³²⁸⁾.

Pagal **Šeimos susijungimo direktyvos** 4 straipsnį, sutuoktiniai ir nepilnamečiai nesusituokę vaikai turi teisę prisijungti prie globėjo, kuris yra reikalavimus atitinkantis trečiosios šalies pilietis, tačiau ES valstybės narės gali nustatyti sąlygas dėl globėjo privalomų turėti išteklių. Direktyvoje nustatyta, kad kai vaikas yra vyresnis kaip 12 metų ir atvyksta savarankiškai, ne kartu su kitais šeimos

⁽³²⁶⁾ EŽTT sprendimas *G. R. prieš Nyderlandus*, Nr. 22251/07, 2012 m. sausio 10 d.

⁽³²⁷⁾ EŽTT sprendimas *Anakomba Yula prieš Belgiją*, Nr. 45413/07, 2009 m. kovo 10 d.

⁽³²⁸⁾ 2012 m. rugsėjo 5 d. ESTT sprendimo *Secretary of State for the Home Department / Rahman ir kt.* (DK), C-83/11, 36–40 punktai.

nariais, valstybė narė, prieš leisdamą atvykti ir gyventi pagal direktyvą, gali patikrinti, ar tas vaikas atitinka integracijos sąlygą pagal jos teisės aktus, galiojusius direktyvos įgyvendinimo dieną. ETT atmetė Europos Parlamento ieškinį, kuriame tvirtinta, kad tokios ribojančios direktyvos nuostatos pažeidžia pagrindines teises. Tačiau ETT pabrėžė, kad ES valstybės narės įgyvendindamos direktyvą privalo laikytis reikalavimų⁽³²⁹⁾.

Pagal Šeimos susijungimo direktyvos 4 straipsnio 5 dalį, ES valstybės narės gali reikalauti, jog globėjas ir jo sutuoktinis būtų sulaukę tam tikro amžiaus (daugiausia iki 21 metų), kad sutuoktinis galėtų prie jo prisijungti. Kai kurios ES valstybės narės taikė šią galimybę, teigdamos, kad ji gali padėti užkirsti kelią priverstinėms santuokoms.

Pavyzdys. *Noorzia* byloje⁽³³⁰⁾ ESTT pažymėjo, kad reikalavimas, jog prašytojai, norėdami pateikti prašymą dėl šeimos susijungimo, būtų sulaukę 21 metų, netrukdo naudotis teise į šeimos susijungimą ir pernelyg jos neapsunkina. Tokia taisyklė užkerta kelią priverstinėms santuokoms ir atitinka vienodo požiūrio ir teisinio tikrumo principus.

Pagal ES teisę, nėra skirtumo, ar šeimos santykiai atsirado prieš tai, kai globėjas apsigyveno valstybės teritorijoje, ar jam jau apsigyvenus⁽³³¹⁾.

Dėl ES gyvenančių trečiųjų šalių piliečių šeimos narių ES Šeimos susijungimo direktyvos 2 straipsnio d punkte yra aiškiai nustatyta, jog direktyva taikoma nepriklausomai nuo to, ar šeima buvo sukurta prieš migrantui atvykstant į priimančiąją valstybę, ar jam atvykus, nors kai kurių ES valstybių narių teisės aktuose šie atvejai aiškiai skiriami. Šis skirtumas taip pat nėra svarbus vertinant trečiųjų šalių piliečius, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai.

Pavyzdys. *Chakroun* byloje⁽³³²⁾ ESTT svarstė Nyderlandų teisės aktus, kuriuose skiriamos „šeimos sukūrimo“ ir „šeimos susijungimo“ sąvokos, todėl pagal jas gyvenimą šioje šalyje, įskaitant lėšų poreikius,

⁽³²⁹⁾ 2006 m. birželio 27 d. ETT sprendimo *Europos Parlamentas / Europos Sąjungos Taryba* (DK), C-540/03, 62–65 punktai.

⁽³³⁰⁾ 2014 m. liepos 7 d. ESTT sprendimas *Marjan Noorzia / Bundesministerin für Inneres*, C-338/13.

⁽³³¹⁾ 2008 m. liepos 25 d. ETT sprendimas *Metock ir kt. / Minister for Equality, Justice and Law Reform* (DK), C-127/08.

⁽³³²⁾ 2010 m. kovo 4 d. ESTT sprendimas *Chakroun / Minister van Buitenlandse Zaken*, C-578/08.

reglamentuoja skirtingos taisyklės. Šis skirtumas yra paremtas vien tuo, ar šeimos ryšiai atsirado prieš tai, ar po to, kai globėjas atvyko ir apsigyveno priimančiojoje valstybėje. Kadangi šiuo konkrečiu atveju pora susituokė praėjus 2 metams po globėjo atvykimo į Nyderlandus, tai buvo laikoma šeimos sukūrimu, o ne susijungimu, nepaisant to, kad pora buvo susituokusi jau daugiau kaip 30 metų tada, kai priimtas ginčijamas sprendimas. Teismas patvirtino, jog teisė, kad prie reikalavimus atitinkančio globėjo, pagal Šeimos susijungimo direktyvą, prisijungtų reikalavimus atitinkantys šeimos nariai, kurie yra trečiosios šalies piliečiai, nepriklauso nuo to, ar tie šeimos ryšiai atsirado prieš globėjui atvykstant, ar jau atvykus į priimančiąją šalį. Teismas atsižvelgė į tai, kad ES teisėje tokie atvejai neskiriami (direktyvos 2 straipsnio d punktas ir 6 konstatuojamoji dalis, ES chartijos 7 straipsnis) ir kad negalima panaikinti šios direktyvos nuostatų veiksmingumo.

Laisvo judėjimo direktyvoje ir iki jos priėmimo galiojusiame [Reglamente \(EEB\) Nr. 1612/68](#) yra aiškiai nustatyta EEE šalių piliečių sutuoktinių teisė gyventi kartu; be to, savo teisėmis laisvai judėti besinaudojantiems EEE šalių piliečiams turi būti suteiktos ir tokios pačios „socialinės ir mokestinės lengvatos“, kokios taikomos juos priimančiųjų valstybių piliečiams, įskaitant teisę pasinaudoti bet kokiomis taisyklėmis dėl imigracijos, kurios taikomos direktyvoje aiškiai nenumatytais atvejais ⁽³³³⁾.

Nelydimi vaikai, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas, pagal Šeimos susijungimo direktyvą, turi teisę, kad su jais susijungtų jų tiesioginiai pirmos eilės giminaičiai, esantys aukščiau pagal giminystės liniją. Nustatant, ar pabėgėlis yra nelydimas vaikas pagal Šeimos susijungimo direktyvą, taikytina data yra jo atvykimo į ES valstybę narę ir prieglobsčio prašymo pateikimo data, o ne prašymo dėl šeimos susijungimo pateikimo data ⁽³³⁴⁾.

Pagal EŽTK, EŽTT išnagrinėjo kelias bylas dėl atsisakymo išduoti vizas kilmės šalyje likusiems sutuoktiniams, vaikams ar senyvo amžiaus giminaičiams, su kuriais pareiškimą Teismui patekęs asmuo anksčiau gyveno užsienyje kaip viena šeima.

⁽³³³⁾ ELPA teismo 2011 m. liepos 26 d. sprendimo *Arnulf Clauder*, Nr. E-4/11, 44 punktas.

⁽³³⁴⁾ 2018 m. balandžio 12 d. ESTT sprendimo *A ir S / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* (DK), C-550/16, 55–60 ir 64 punktai.

Iš esmės, jei šeimos gyvenimas buvo sukurtas tuo metu, kai susiję asmenys žinojo, kad jų imigracijos statusas yra toks, kad tokio šeimos gyvenimo tęstinumas priimančiojoje valstybėje nuo pat pradžių bus nesaugus, šeimos nario, neturinčio pilietybės, išsiuntimas būtų EŽTK 8 straipsnio pažeidimas tik išskirtinėmis aplinkybėmis⁽³³⁵⁾.

Tais atvejais, kai kilmės šalyje yra pasilikęs asmens sutuoktinis, bylose dėl šeimos susijungimo tinka remtis daugeliu tų pačių argumentų, kuriais ET valstybės narės remiasi bylose dėl šeimos įteisinimo (ir kuriems pritaria EŽTT). ET valstybėse narėse gyvenantiems asmenims susituokus su užsienyje gyvenančiais partneriais, jiems gali tekti persikelti gyventi į užsienį, nebent jie galėtų įrodyti, kad negali to padaryti dėl rimtų kliūčių, ypač tuo atveju, jeigu juos derėjo prieš tai informuoti apie imigraciją ribojančias taisykles. Valstybės narės neprivalo tenkinti susituokusių porų noro gyventi konkrečioje šalyje ar leisti joms įsikurti sutuoktiniui užsieniečiui. Tačiau jeigu valstybė narė nusprendžia savo teisės aktais kai kurių kategorijų imigrantams suteikti teisę, kad jie galėtų prisijungti sutuoktiniai, ji privalo tai daryti taip, kad neprieštarautų EŽTK 14 straipsnyje įtvirtintam nediskriminavimo principui⁽³³⁶⁾.

Pavyzdys. Byloje *Biao prieš Daniją*⁽³³⁷⁾ buvo nagrinėjama iš Togo kilusio ir natūralizacijos būdu pilietybę įgijusio Danijos piliečio (pirmasis pareiškėjas), kuris susituokė su Ganos piliete (antroji pareiškėja), byla. Pareiškėjai gyveno Švedijoje ir turėjo sūnų, kuris Danijos pilietybę įgijo dėl tėvo pilietybės. Kai antroji pareiškėja pateikė prašymą išduoti leidimą šeimos susijungimui Danijoje, jos prašymas buvo atmestas remiantis tuo, kad pareiškėjai neatitiko Užsieniečių įstatyme nustatyto „prisirišimo reikalavimo“, pagal kurį šeimos susijungimo prašanti pora neturi turėti stipresnių ryšių su kita šalimi – pareiškėjų atveju Gana – nei su Danija. „Prisirišimo reikalavimas“ buvo panaikintas asmenims, turintiems Danijos pilietybę ne mažiau kaip 28 metus, taip pat ne Danijos piliečiams, gimusiems Danijoje ir teisėtai gyvenusiems Danijoje ne mažiau kaip 28 metus. Pareiškėjai teigė, kad dėl „prisirišimo reikalavimų“ jie buvo netiesiogiai diskriminuojami. EŽTT

⁽³³⁵⁾ EŽTT sprendimo *Rodrigues da Silva ir Hoogkamer prieš Nyderlandus*, Nr. 50435/99, 2006 m. sausio 31 d., 39 punktas; EŽTT sprendimo *Darren Omoregie ir kt. prieš Norvegiją*, Nr. 265/07, 2008 m. liepos 31 d., 57 punktas.

⁽³³⁶⁾ EŽTT sprendimo *Biao prieš Daniją* (DK), Nr. 38590/10, 2016 m. gegužės 24 d., 138 punktas; EŽTT sprendimo *Hode ir Abdi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 22341/09, 2012 m. lapkričio 6 d., 43–55 punktai.

⁽³³⁷⁾ EŽTT sprendimas *Biao prieš Daniją* (DK), Nr. 38590/10, 2016 m. gegužės 24 d.

nusprendė, kad vyriausybė „neįrodė, kad buvo įtikinamų ar labai svarbių priežasčių, nesusijusių su etnine kilmė, pateisinančių netiesioginį diskriminacinį 28 metų taisyklės poveikį“. Todėl Teismas nustatė, kad buvo pažeistas EŽTK 14 straipsnis kartu su jos 8 straipsniu.

Pavyzdys. Byloje *Jeunesse prieš Nyderlandus* ⁽³³⁸⁾ Nyderlandų valdžios institucijos atsisakė išduoti leidimą gyventi šalyje surinamietei motinai, auginančiai tris Nyderlanduose gimusius vaikus. EŽTT nustatė išimtinių aplinkybių, dėl kurių konstatavo EŽTK 8 straipsnio pažeidimą. Teismas pažymėjo, kad pareiškėja gimė kaip Nyderlandų pilietė, tačiau šios pilietybės neteko priverstinai, kai Surinamas tapo nepriklausomas, kad valdžios institucijos toleravo jos buvimą šalyje 16 metų, todėl ji galėjo Nyderlanduose sukurti ir plėtoti tvirtus šeiminius, socialinius ir kultūrinius ryšius, ir kad jos neatsižvelgė į atsisakymo leisti jai gyventi Nyderlanduose praktiškumo, įgyvendinamumo ir proporcingumo įrodymus ir jų neįvertino.

Migruojant yra gana įprasta palikti vaikus kilmės šalyje – tėvai migrantai, siekdami įsikurti priimančiojoje valstybėje, savo vaikus palieka namuose, dažnai prižiūrimus senelių ar kitų giminaičių, kol teisiškai, socialiai ir ekonomiškai įsitvirtins naujojoje šalyje ir jų padėtis taps pakankamai užtikrinta, kad jie galėtų pasiimti vaikus pas save. EŽTT požiūris į tokias bylas labai priklauso nuo konkrečių kiekvienos bylos aplinkybių.

Pavyzdys. Byloje *Tuquabo-Tekle ir kt. prieš Nyderlandus* ⁽³³⁹⁾ buvo nagrinėjamas Nyderlanduose gyvenančios motinos, jos vyro ir trijų vaikų, prie kurių norėjo prisijungti Eritrėjoje gyvenanti dukra, prašymas dėl šeimos susijungimo. Motina pirmiausia gavo teisę gyventi Norvegijoje ir atsivežti vaikus dėl humanitarinių priežasčių. Tik vyriausiasis sūnus po metų atvyko pas ją į Norvegiją, o kiti du vaikai liko gyventi Eritrėjoje ir turėjo prie jos prisijungti vėliau. Po jos santuokos su Nyderlanduose gyvenančiu pabėgėliu visa šeima apsigyveno Nyderlanduose, kur gimė dar du vaikai. Vėliau G. Tekle ir jos vyras įgijo Nyderlandų pilietybę. Jie pateikė prašymą išduoti laikinąją vizą gyventi Eritrėjoje tebegyvenančiai keturiolikmetei dukrai. Nyderlandų valdžios institucijos prašymą atmetė, motyvuodamos tuo, kad glaudūs motinos ir jos vaiko šeiminiai ryšiai per tą laiką nutrūko.

⁽³³⁸⁾ EŽTT sprendimo *Jeunesse prieš Nyderlandus (DK)*, Nr. 12738/10, 2014 m. spalio 3 d., 121–122 punktai.

⁽³³⁹⁾ EŽTT sprendimas *Tuquabo-Tekle ir kt. prieš Nyderlandus*, Nr. 60665/00, 2006 m. kovo 1 d.

Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjai užmezgė tvirtus ryšius Nyderlanduose ir palaikė tik silpnus ryšius su savo kilmės šalimi, geriausias būdas plėtoti šeimos gyvenimą, pasak EŽTT, buvo suteikti dukrai teisę apsigyventi šalyje ⁽³⁴⁰⁾.

ESC 19 straipsnio 6 dalyje garantuojama teisė šeimai susijungti. Europos socialinių teisių komitetas yra priėmęs tokias nuostatas dėl šeimos susijungimo sąlygų ir apribojimų:

a) sveikatos sumetimais neleisti šeimai susijungti galima tik dėl konkrečių ligų, kurios yra tokios sunkios, kad keltų grėsmę visuomenės sveikatai ⁽³⁴¹⁾;

b) reikalavimas turėti tinkamą būstą neturėtų būti toks griežtas, kad šeima visai negalėtų susijungti ⁽³⁴²⁾;

c) reikalavimas, jog darbuotojai migrantai turi gyventi šalyje ilgiau kaip metus, kad prie jų galėtų prisijungti šeimos nariai, yra per griežtas, todėl pažeidžia ESC;

d) darbuotojams migrantams, gaunantiems pakankamai pajamų, kad pajėgtų išlaikyti savo šeimos narius, neturėtų būti automatiškai atimama teisė susijungti su šeima vien dėl tokių pajamų pobūdžio, jeigu jie tas išmokas gauna teisėtai;

e) reikalavimas testais patikrinti darbuotojo migranto šeimos narių kalbos mokėjimą ir (arba) integraciją, kad jiems būtų leidžiama atvykti į šalį, arba reikalavimas atlikti (ir išlaikyti) šiuos testus jau atvykus į šalį, kad jiems būtų leista joje pasilikti, yra apribojimas, galintis iš esmės paneigti 19 straipsnio 6 dalyje nustatytą įsipareigojimą, todėl prieštaraujantis ESC ⁽³⁴³⁾.

ESTK nuomone, pabėgėliai turi visapusiškai naudotis ESC numatyta teise į šeimos susijungimą. Sudarydamos palankesnes sąlygas šeimos susijungimui, valstybės turi atsižvelgti į konkrečius pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų poreikius ⁽³⁴⁴⁾.

⁽³⁴⁰⁾ EŽTT sprendimas *El Ghatet prieš Šveicariją*, Nr. 56971/10, 2016 m. lapkričio 8 d.

⁽³⁴¹⁾ ESTK išvadų XVIII-1 (skirtų Turkijai) 19 straipsnio 6 dalis.

⁽³⁴²⁾ ESTK 2011 m. išvadų (skirtų Belgijai) 19 straipsnio 6 dalis.

⁽³⁴³⁾ Pareiškimą dėl šių principų rasite ESTK 2011 m. išvadose, Pareiškimas dėl 19 straipsnio 6 dalies aiškinimo.

⁽³⁴⁴⁾ ESTK 2015 m. išvados, Pareiškimas dėl pabėgėlių teisių pagal ESC aiškinimo.

6.4. Šeimos išsaugojimas – apsauga nuo išsiuntimo

Yra daugybė atvejų, kai trečiosios šalies piliečio sutuoktiniui ar kuriam nors iš jo tėvų gresia išsiuntimas arba jie išsiunčiami tokiomis aplinkybėmis, kai tai gali turėti rimtų padarinių visos šeimos gyvenimui. Tokie atvejai neretai atitinka šiuos du scenarijus, kurie gali būti ir vienas su kitu susiję: nutrūkus santykiams ir priėmus apkaltinamąjį nuosprendį.

Taip pat institucijos gali paprasčiausiai nuspręsti, kad šeimos narys nebeatitinka reikalavimų, kuriais remiantis jam pirmiau leista gyventi šalyje. Tokiais atvejais būtina iš esmės įvertinti to asmens padėtį.

6.4.1. Šeimos ryšio nutrūkimas

Jeigu trečiosios šalies pilietis dar nėra savarankiškai gavęs leidimo gyventi šalyje, nutrūkus šeimos ryšiams, dėl kurių jam ir buvo leista joje gyventi, toks buvęs partneris iš užsienio gali netekti teisės toliau gyventi toje šalyje, nes jis turi tik išvestinę teisę, įgytą dėl šeimos nario, kurį jis lydėjo ar prie kurio prisijungė.

Pagal ES teisę, šeimos ryšiu pagrįstas trečiosios šalies piliečio gyvenimas šalyje, net ir atsiskyrus nuo savo sutuoktinio, tebėra teisėtas, kol teisiškai nutraukiama santuoka, suteikusi jam teisę gyventi toje šalyje (pagal [Laisvo judėjimo direktyvą](#)) ⁽³⁴⁵⁾. Vien šeimos ryšio nutrūkimas nėra pakankama priežastis atimti teisę gyventi šalyje. Laisvo judėjimo direktyvos 13 straipsnyje nustatyta, kad šeimos nariai trečiųjų šalių piliečiai, net ir nutraukus arba panaikinus santuoką, nepraranda teisės gyventi šalyje, jeigu ta santuoka truko 3 metus, iš jų 1 metus priimančiojoje valstybėje, arba jeigu sutuoktiniai kartu susilaukė vaikų, kuriais turi rūpintis. Laisvo judėjimo direktyvoje yra speciali nuostata, kad gyventojų statuso neprarastų trečiųjų šalių piliečiai – smurto šeimoje aukos, kai partneris yra EEE šalies pilietis (13 straipsnio 2 dalies c punktas).

Šeimos susijungimo direktyvoje taip pat numatyta, kad užsieniečiai partneriai gali gauti leidimą gyventi šalyje tais atvejais, kai šeimos ryšys su globėju nutrūksta dėl jo mirties, santuokos nutraukimo ar gyvenimo skyrium

⁽³⁴⁵⁾ 1985 m. vasario 13 d. ETT sprendimas *Aissatou Diatta / Land Berlin*, C-267/83.

(separacijos). Atskirą leidimą gyventi šalyje reikia gauti tik po 5 gyvenimo joje metų (15 straipsnis). Pagal direktyvos 15 straipsnio 3 dalį, ES valstybės narės turėtų savo nuostatomis užtikrinti, kad atskiras leidimas gyventi šalyje būtų suteiktas, jeigu po santuokos nutraukimo ar separacijos susiklosto itin sunkios aplinkybės. Šia nuostata, kaip ir Laisvo judėjimo direktyvos 13 straipsnio 2 dalies c punktu, siekiama atsižvelgti į smurto šeimoje atvejus, nors ES valstybės narės turi diskreciją nuspręsti, kokias nuostatas priimti.

Pagal EŽTK, EŽTT sprendžia, ar trečiosios šalies piliečiui turėtų būti leista pasilikti šalyje dėl šeimos gyvenimo arba poreikio bendrauti su savo vaikais; tai skiriasi nuo daugelio valstybių narių nacionalinės teisės nuostatų, pagal kurias, nutrūkus šeimos ryšiui, teisių gyventi šalyje gali netekti buvę sutuoktiniai arba vaikų tėvai – trečiųjų šalių piliečiai. Dažnai Teismas nemato priežasties, kodėl būtų negalima toliau bendrauti su artimaisiais per apsilankymus ⁽³⁴⁶⁾, tačiau, jo manymu, kai kuriais atvejais gali reikėti leisti trečiosios šalies piliečiui pasilikti šalyje.

Pavyzdys. Byloje *Berrehab prieš Nyderlandus* ⁽³⁴⁷⁾ Teismas nusprendė, kad pagal EŽTK 8 straipsnį, iš Nyderlandų nebuvo galima išsiųsti tėvo, kuris, nors santuoka buvo nutraukta, toliau bendravo su savo vaiku keturis kartus per savaitę.

6.4.2. Apkaltinamieji nuosprendžiai bylose

ES valstybė narė gali norėti išsiųsti joje teisėtai gyvenantį trečiosios šalies pilietį dėl jo padaryto nusikaltimo.

Pagal ES teisę, Laisvo judėjimo direktyvos 27–33 straipsniuose reikalavimus atitinkantiems šeimos nariams suteikiama tokia pati (išvestinė) sustiprinta apsauga nuo išsiuntimo kaip ir patiems EEE šalių piliečiams. Pavyzdžiui, bet koks mėginimas apriboti ES piliečių ir jų šeimos narių laisvę judėti ir apsigyventi ten, kur nori, dėl valstybinės politikos ir visuomenės saugumo priežasčių turi būti pagrįstas tuo, kad tokio asmens elgesys kelia tikrą ir pakankamai rimtą pavojų, o vien tik anksčiau priimti apkaltinamieji nuosprendžiai nėra pakankama priežastis imtis tokių priemonių.

⁽³⁴⁶⁾ EŽTT sprendimas *Rodrigues da Silva ir Hoogkamer prieš Nyderlandus*, Nr. 50435/99, 2006 m. sausio 31 d.

⁽³⁴⁷⁾ EŽTT sprendimas *Berrehab prieš Nyderlandus*, Nr. 10730/84, 1988 m. birželio 21 d.

Pagal šios direktyvos 28 straipsnio 3 dalies b punktą, nepilnamečiai vaikai gali būti išsiunčiami iš šalies tik dėl **būtinų** valstybės saugumo priežasčių, nebent išsiuntimas labiausiai atitiktų vaiko interesus. Panaši apsauga suteikiama Turkijos piliečių šeimos nariams, nepaisant jų pilietybės, įgijusiems nuolatinio gyventojų statusą⁽³⁴⁸⁾.

Šeimos susijungimo direktyvos 6 straipsnio 2 dalyje ES valstybėms narėms leidžiama panaikinti arba atsisakyti atnaujinti šeimos nario leidimą gyventi šalyje dėl valstybinės politikos, visuomenės saugumo ar visuomenės sveikatos priežasčių. Priimdama tokį sprendimą valstybė narė privalo apsvarstyti šeimos nario padaryto nusikaltimo valstybinei politikai ar visuomenės saugumui sunkumą ar rūšį arba tokio asmens keliamus pavojus.

Pagal EŽTK, EŽTT pirmiausia sprendžia, ar galima pagrįstai tikėtis, kad nusikaltimą padariusio asmens šeima išvyks į užsienį kartu su juo, o jei ne, tai ar jo išsiuntimą dėl nusikalstamo elgesio vis tiek galima pateisinti, kai yra aišku, kad jis būtų visiškai atskirtas nuo šeimos. Tokiais atvejais EŽTT sprendimas labai priklauso nuo konkrečios bylos aplinkybių. Ar įsakymas išsiųsti asmenį yra proporcingas, EŽTT vertina pagal įvairius kriterijus. Be kita ko, tai:

- kokio pobūdžio ir ar sunkų nusikaltimą pareiškimą Teismui pateikęs asmuo padarė šalyje, iš kurios norima jį išsiųsti;
- kiek laiko pareiškėjas gyveno toje šalyje, iš kurios ketinama jį išsiųsti;
- kiek laiko praėjo nuo nusikaltimo ir kaip per tą laiką elgėsi pareiškėjas;
- kokios šalies pilietybę turi pareiškėjas ir susiję jo šeimos nariai;
- kokia šeimos padėtis, pavyzdžiui, santuokos trukmė, ir kiti veiksniai, rodantys, kiek veiksmingas poros šeimyninis gyvenimas;
- ar sutuoktinis žinojo apie nusikalstamą veiką tuo metu, kai užmezgė šeiminius santykius;
- ar santuokoje yra vaikų ir, jei yra, koks jų amžius;

⁽³⁴⁸⁾ 2012 m. liepos 19 d. ESTT sprendimas *Nathaya Dülger / Wetteraukreis*, C-451/11.

- kiek rimti yra sunkumai, su kuriais sutuoktinis gali susidurti šalyje, į kurią prašytojas bus išsiųstas;
- kiek tvirti yra jo socialiniai, kultūriniai ir šeimos ryšiai su priimančiąja šalimi ir ta šalimi, į kurią norima jį išsiųsti;
- susijusių vaikų interesai ir gerovė, ypač tai, ar jie patirtų sunkumų, jei tektų kartu su pareiškėju išvykti iš šalies, iš kurios norima jį išsiųsti ⁽³⁴⁹⁾.

Pavyzdys. Bylą *A. A. prieš Jungtinę Karalystę* ⁽³⁵⁰⁾ iškėlė Nigerijos pilietis, kuris vaikystėje atvyko į Jungtinę Karalystę, kad prisijungtų prie savo motinos ir seserų, ir gavo leidimą nuolat gyventi šioje šalyje. Dar mokymdamasis mokykloje jis padarė sunkų nusikaltimą ir atliko bausmę. Vėliau jis pavyzdingai atliko reabilitaciją, nepadarė daugiau jokių nusikaltimų, įgijo išsilavinimą universitete ir gavo nuolatinį darbą. Visa tai jis padarė prieš tai, kai buvo nuspręsta jį išsiųsti iš šalies dėl paauglystėje padaryto nusikaltimo. EŽTT atsižvelgė į ankstesnį pareiškimą Teismui pateikusio asmens teistumą, taip pat į pavyzdingą jo reabilitaciją ir pabrėžė, kad svarbu yra ir tai, kiek laiko praėjo nuo padaryto nusikaltimo, ir pareiškėjo elgesys per tą laikotarpį. Teismas padarė išvadą, kad tomis konkrečiomis aplinkybėmis išsiuntus pareiškėją būtų pažeistas EŽTK 8 straipsnis.

Pavyzdys. Byloje *Antwi ir kt. prieš Norvegiją* ⁽³⁵¹⁾ pareiškimą Teismui pateikė Ganos pilietis ir jo žmona bei dukra – Norvegijos pilietės. EŽTT nusprendė, kad institucijų sprendimas išsiųsti H. Antwi ir 5 metams uždrausti jam grįžti į Norvegiją nustačius, kad jis naudojosi padirbtu pasu, EŽTK 8 straipsnio nepažeidė. Teismas nusprendė, jog kadangi abu vaiko tėvai buvo gimę ir užaugę Ganoje (H. Antwi žmona išvyko iš šios šalies, kai

⁽³⁴⁹⁾ EŽTT sprendimas *Boultif prieš Šveicariją*, Nr. 54273/00, 2001 m. rugpjūčio 2 d.; EŽTT sprendimo *Üner prieš Nyderlandus* (DK), Nr. 46410/99, 2006 m. spalio 18 d., 57–58 punktai; EŽTT sprendimo *Balogun prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 60286/09, 2012 m. balandžio 10 d., 43 punktas; EŽTT sprendimo *Udeh prieš Šveicariją*, Nr. 12020/09, 2013 m. balandžio 16 d., 52 punktas; EŽTT sprendimo *Jeunesse prieš Nyderlandus* (DK), Nr. 12738/10, 2014 m. spalio 3 d., 117–118 punktai; EŽTT sprendimo *Salem prieš Daniją*, Nr. 77036/11, 2016 m. gruodžio 1 d., 75 ir 78 punktai; EŽTT sprendimo *Assem Hassan Ali prieš Daniją*, Nr. 25593/14, 2018 m. spalio 23 d., 54–55 ir 61 punktai.

⁽³⁵⁰⁾ EŽTT sprendimas *A. A. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8000/08, 2011 m. rugsėjo 20 d.

⁽³⁵¹⁾ EŽTT sprendimas *Antwi ir kt. prieš Norvegiją*, Nr. 26940/10, 2012 m. vasario 14 d.

jai buvo 17 metų) ir tris kartus lankėsi šioje šalyje kartu su dukra, nebuvo neįveikiamų kliūčių, dėl kurių jie negalėtų visi kartu persikelti į Ganą arba mažų mažiausiai reguliariai bendrauti.

Pavyzdys. Byloje *Amrollahi prieš Daniją* ⁽³⁵²⁾ pareiškimą Teismui pateikė Irano pilietis, nuolat gyvenantis Danijoje. Jis turėjo du vaikus su savo partnere Danijos piliete, be to, Danijoje gyveno dar vienas jo vaikas iš ankstesnių santykių. Po to, kai jis buvo paleistas iš kalėjimo atlikęs bausmę už prekybą narkotikais, valdžios institucijos norėjo jį išsiųsti į Iraną. EŽTT nusprendė, kad taip būtų pažeistas EŽTK 8 straipsnis, nes išsiuntus pareiškėją iš Danijos, kaip siūloma, be teisės sugrįžti, būtų išskirta šeima. Jie iš tiesų būtų negalėję toliau kartu gyventi kaip šeima išvykę iš Danijos, nes pareiškėjo žmona niekada nebuvo lankiusis Irane, nemokėjo persų kalbos ir nebuvo musulmonė. Vienintelis jos ryšys su šia šalimi buvo santuoka su iraniečiu ⁽³⁵³⁾.

Pavyzdys. Byloje *Hasanbasic prieš Šveicariją* ⁽³⁵⁴⁾ pareiškimą Teismui pateikęs asmuo buvo kelis kartus teistas už nesunkius nusikaltimus. Tačiau atrodė, kad jį išsiųsti buvo nuspręsta daugiausia ne dėl teistumo, o dėl to, kad jis turėjo didelių skolų, taip pat jam ir jo šeimai buvo mokamos nemažos socialinės pašalpos. Remdamasis minėtais kriterijais EŽTT pareiškė, jog konvencijoje yra aiškiai nustatyta, kad dėl ekonominės šalies gerovės galima pagrįstai apriboti teisę į tai, kad būtų gerbiamas privatus ir šeimos gyvenimas. Todėl Šveicarijos institucijos pagrįstai atsižvelgė į pareiškėjo skolas ir jo šeimos priklausomybę nuo socialinės paramos tiek, kiek tokia priklausomybė kenkė ekonominei šalies gerovei. Tačiau tai tebuvo vienas iš kelių veiksnių, į kuriuos atsižvelgė EŽTT, galiausiai nusprendęs, kad šiuo atveju išsiuntimas iš šalies būtų EŽTK 8 straipsnio pažeidimas, turint omenyje, kad pareiškėjai jau ilgą laiką gyveno Šveicarijoje ir buvo integravęsi į jos visuomenę.

⁽³⁵²⁾ EŽTT sprendimas *Amrollahi prieš Daniją*, Nr. 56811/00, 2002 m. liepos 11 d.

⁽³⁵³⁾ Dėl kitų panašių sprendimų žr. EŽTT sprendimą *Beldjoudi prieš Prancūziją*, Nr. 12083/86, 1992 m. kovo 26 d.; EŽTT sprendimą *Boultif prieš Šveicariją*, Nr. 54273/00, 2001 m. rugpjūčio 2 d.; EŽTT sprendimą *Udeh prieš Šveicariją*, Nr. 12020/09, 2013 m. balandžio 16 d.

⁽³⁵⁴⁾ EŽTT sprendimas *Hasanbasic prieš Šveicariją*, Nr. 52166/09, 2013 m. birželio 11 d.

Pavyzdys. Byloje *Assem Hassan Ali prieš Daniją* ⁽³⁵⁵⁾ buvo nagrinėjamas Jordanijos piliečio, turinčio šešis Danijos pilietybę turinčius vaikus, išsiuntimo iš Danijos atvejis. Jis buvo išsiųstas po to, kai buvo kelis kartus nuteistas už nusikaltimus, susijusius su narkotikais. EŽTT nebuvo įsitikinęs, kad pareiškėjo šešių vaikų interesai dėl jo išsiuntimo nukentėjo tiek, kad jie turėtų nusverti kitus kriterijus, t. y. neramumą ar nusikaltimų prevenciją.

Svarbiausios nuostatos

- ES teisė iš esmės nereglamentuoja ES piliečių, nesinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, šeimų susijungimo. Kai kuriose ES valstybėse narėse ES piliečiai, besinaudojantys savo teisėmis laisvai judėti, turi kur kas daugiau teisių į šeimos susijungimą negu tų valstybių piliečiai (žr. šio skyriaus įvadą).
- Laisvo judėjimo direktyva taikoma reikalavimus atitinkantiems EEE šalių ir Šveicarijos piliečių šeimoms nariams, su sąlyga, kad tie piliečiai naudojami savo teisėmis laisvai judėti; pačių šeimos narių pilietybė nėra svarbi. Pagal šią direktyvą, reikalavimus atitinkantiems šeimoms nariams suteikiama tokia pati (išvestinė) sustiprinta apsauga nuo išsiuntimo kaip ir patiems ES piliečiams (žr. 6.2 skirsnį).
- Trečiųjų šalių piliečių-globėjų šeimų susijungimą reglamentuoja Šeimos susijungimo direktyva. Pagal ją, iš esmės yra privaloma, kad šeimos narys dar nebūtų atvykęs į ES valstybę narę, nors valstybės narės nuo šios nuostatos gali nukrypti (žr. 6.3 skirsnį).
- Kai siekiama šeimos susijungimo, pagal ES teisę, nėra skirtumo, ar šeimos santykiai atsirado prieš tai, kai globėjas apsigyveno priimančiosios valstybės teritorijoje, ar jam jau apsigyvenus (žr. 6.3 skirsnį).
- EŽTK yra nustatyti kriterijai, pagal kuriuos reikia įvertinti sprendimo išsiųsti proporcingumą, paisant teisės į tai, kad būtų gerbiamas privatus ir šeimos gyvenimas, kaip garantuoja EŽTK 8 straipsnis. EŽTT požiūris į šeimos narių išsiuntimą arba šeimos susijungimą priklauso nuo konkrečių faktinių bylos aplinkybių (žr. 6.2 ir 6.4.1 skirsnius).
- Teisė į šeimos susijungimą yra nustatyta ESC, o ESTK savo praktikoje yra apibūdinęs galimas tokio susijungimo sąlygas ir apribojimus (žr. 6.3 skirsnį).
- Pagal EŽTK, gali būti nepriimtina nustatyti bendrą draudimą tuoktis vien dėl asmens imigracijos statuso (žr. 6.1 skirsnį).

⁽³⁵⁵⁾ EŽTT sprendimas *Assem Hassan Ali prieš Daniją*, Nr. 25593/14, 2018 m. spalio 23 d.

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo pateiktas [gairės](#). Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite skyriuje „[Papildoma literatūra](#)“.

7

Sulaikymas ir judėjimo laisvės apribojimai

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 2 straipsnio h punktas	Sąvokų apibrėžtys: sulaikymas ar judėjimo laisvės apribojimas	EŽTK 5 straipsnis (teisė į laisvę ir saugumą) EŽTK Protokolo Nr. 4 2 straipsnis (judėjimo laisvė)
Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 15 straipsnio 1 dalis Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 8 straipsnio 2 dalis	Sulaikymui alternatyvios priemonės	EŽTT sprendimas <i>Mikolenko prieš Estiją</i> , Nr. 10664/05, 2010 m. (būtinai alternatyvių sulaikymui priemonių įvertinimas)
Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 15 straipsnio 1 dalis Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 8 straipsnis	Teisės į laisvę išimtys (išsamus sąrašas)	EŽTK5 straipsnio 1 dalies a-f punktai (teisė į laisvę ir saugumą)
Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 8 straipsnio 3 dalies c punktas	<i>Sulaikymas siekiant neleisti neteisėtai atvykti į šalį</i>	EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkto pirmoji dalis (teisė į laisvę ir saugumą) EŽTT sprendimas <i>Saadi prieš Jungtinę Karalystę (DK)</i> , Nr. 13229/03, 2008 m., ir Sprendimas <i>Suso Musa prieš Maltą</i> , Nr. 42337/12, 2013 m. (dėl asmenų, dar negavusių valstybės leidimo atvykti)

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 15 straipsnis</p> <p>ESTT 2011 m. sprendimas <i>El Dridi</i>, C-61/11 PPU; 2011 m. Sprendimas <i>Achughbaban</i> (DK), C-329/11; ir 2016 m. Sprendimas <i>Affum</i> (DK), C-47/15 (koks yra santykis tarp sulaikymo prieš išsiunčiant ir baudžiamojo kalinimo)</p>	<p><i>Sulaikymas prieš išsiunčiant ar išduodant asmenį kitai valstybei</i></p>	<p>EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkto antroji dalis (teisė į laisvę ir saugumą)</p>
<p>Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 20 straipsnis</p> <p>Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 8 straipsnio 3 dalis</p>	<p>Sulaikymas įstatymų nustatyta tvarka</p>	<p>EŽTK 5 straipsnio 1 dalis (teisė į laisvę ir saugumą)</p>
<p>Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 15 straipsnis ir 3 straipsnio 7 dalis</p> <p>Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 8 straipsnio 2 dalis</p> <p>ESTT 2016 m. sprendimas <i>J. N.</i> (DK), C-601/15 PPU (prieglobsčio prašytojų sulaikymo proporcingumas; sulaikymo pagrindų, susijusių su visuomenės saugumu ir nacionaliniu saugumu, pagrįstumas)</p>	<p>Būtinumas ir proporcingumas</p>	
	<p>Institucijų savivalė</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Rusu prieš Austriją</i>, Nr. 34082/02, 2008 m. (nepakankamai pagrįstas ir savavališkas sulaikymas)</p>
	<p>Sąžiningumas</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Longa Yonkeu prieš Latviją</i>, Nr. 57229/09, 2011 m. (pakrantės apsaugos pareigūnai nuslėpė informaciją apie gautą prieglobsčio prašymą)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Ozdil ir kt. prieš Moldovos Respubliką</i>, Nr. 42305/18, 2019 m. (nesąžiningi suėmimai)</p>

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 15 straipsnio 1 dalis</p> <p>Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 9 straipsnio 1 dalis</p>	<p><i>Deramas kruopštumas</i></p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Singh prieš Čekiją</i>, Nr. 60538/00, 2005 m. (asmenys buvo 2,5 metų sulaikyti rengiantis juos išsiųsti)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>H. A. prieš Graikiją</i>, Nr. 58424/11, 2016 m. (nepakankamai deramas kruopštumas – 5 mėn. nesiimta jokių veiksmų dėl išsiuntimo)</p>
<p>Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 15 straipsnis</p> <p>ETT 2009 m. sprendimas <i>Kadzoev</i> (DK), C-357/09 PPU (pagrįsta tikimybė išsiųsti)</p>	<p><i>Realiai išsiuntimo tikimybė</i></p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Al Husin prieš Bosniją ir Hercegoviną</i> (Nr. 2), Nr. 10112/16, 2019 m. (sulaikymas, nepaisant to, kad nėra pagrįstos tikimybės išsiųsti)</p>
<p>Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 15 straipsnio 5–6 dalys</p> <p>ETT 2009 m. sprendimas <i>Kadzoev</i> (DK), C-357/09 PPU (pasibaigus maksimaliam sulaikymo terminui, sulaikymas negalimas)</p>	<p><i>Ilgiausia sulaikymo trukmė</i></p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Auad prieš Bulgariją</i>, Nr. 46390/10, 2011 m. (pagrįstos sulaikymo trukmės vertinimas atsižvelgiant į konkrečias kiekvieno atvejo aplinkybes)</p>
<p>Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 3 straipsnio 9 dalis, 16 straipsnio 3 dalis ir 17 straipsnis</p> <p>Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 11 straipsnis</p> <p>Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos (2011/36/ES) 11 straipsnis</p>	<p>Specialiųjų poreikių turinčių asmenų sulaikymas</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga prieš Belgiją</i>, Nr. 13178/03, 2006 m. (dėl nelydimos nepilnametės)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Muskhadzhiyeva ir kt. prieš Belgiją</i>, Nr. 41442/07, 2010 m., ir Sprendimas <i>S. F. ir kt. prieš Bulgariją</i>, Nr. 8138/16, 2017 m. (dėl sulaikytų vaikų laikymo netinkamose patalpose)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Bistieva ir kt. prieš Lenkiją</i>, Nr. 75157/14, 2018 m. (vaiko interesai riboja šeimų su vaikais sulaikymą)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją</i>, Nr. 25965/04, 2010 m. (dėl prekybos žmonėmis aukos)</p>

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
	Procesinės garantijos	
Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 15 straipsnio 2 dalis Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 9 straipsnio 2 dalis	<i>Teisė žinoti priežastis</i>	EŽTK 5 straipsnio 2 dalis (teisė į laisvę ir saugumą) EŽTT sprendimas <i>Saadi prieš Jungtinę Karalystę</i> (DK), Nr. 13229/03, 2008 m. (nustatyta, kad atidėjimas 2 dienoms yra per ilgas)
ES chartijos 47 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą) Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 13 straipsnio 4 dalis ir 15 straipsnio 3 dalis Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 9 straipsnio 3 dalis	<i>Teisė į tai, kad sulaikymas būtų peržiūrėtas</i>	EŽTK 5 straipsnio 4 dalis (teisė į laisvę ir saugumą) EŽTT sprendimas <i>Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją</i> , Nr. 30471/08, 2009 m., ir <i>S. D. prieš Graikiją</i> , Nr. 53541/07, 2009 m. (nėra peržiūros procedūros)
Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 16 ir 17 straipsniai Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 10 straipsnis	Sulaikymo sąlygos arba tvarka	EŽTT sprendimas <i>M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją</i> (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. (sulaikymo sąlygos)
	Kompensacijos už neteisėtą sulaikymą	EŽTK 5 straipsnio 5 dalis (teisė į laisvę ir saugumą)

Įvadas

Sulaikymas – tai pagrindinės teisės į laisvę išimtis. Todėl kartu su laisvės atėmimu yra privaloma imtis svarbių apsaugos priemonių. Jis turi būti atliekamas įstatymų nustatyta tvarka ir nesavivaliaujant ⁽³⁵⁶⁾. Grąžinamus prieglobsčio prašytojus ir migrantus galima sulaikyti tik kraštutiniu atveju, tik tada, kai nėra kitos išeities. Nepaisant šių principų, Europoje sulaikoma daug žmonių jiems atvykus arba per grąžinimo procesus siekiant, kad jie nepasislėptų. Su asmenimis, iš kurių atimama laisvė, turi būti elgiamasi humaniškai, nežeminant jų orumo.

⁽³⁵⁶⁾ Daugiau apie laisvės atėmimą per grąžinimo procesus ES valstybėse skaitykite leidinyje FRA (2010), *Detention of Third-Country Nationals in Return Procedures* („Trečiųjų šalių piliečių sulaikymas per grąžinimo procesus“), Leidinių biuras, Liuksemburgas.

Tarptautinė laisvė riboja galimybes sulaikyti prieglobsčio prašytojus ir pabėgėlius. Pagal 1951 m. Ženevos konvencijos 31 straipsnį, nuobaudos už neteisėtą įvažiavimą ar neteisėtą buvimą valstybėje neturi būti skiriamos „pabėgėliams, kurie, atvykę iš teritorijos, kur jų gyvybei ar laisvei grėsė [...] pavojus, įvažiuoja į šių valstybių teritoriją arba yra joje be leidimo, jeigu jie patys nedelsdami prisistato valdžios institucijoms ir išsamiai paaiškina savo neteisėtą įvažiavimą ar buvimą“⁽³⁵⁷⁾.

TPPTP 12 straipsnyje numatyta teisė laisvai judėti nediskriminuojant piliečių ir užsieniečių. Šios teisės apribojimai leidžiami, kai jie numatyti įstatymuose ir yra būtini nacionaliniam saugumui, viešajai tvarkai, visuomenės sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.

EŽTK išvardytos visos priežastys, dėl kurių galima sulaikyti žmones; viena iš jų – kad asmuo negalėtų be leidimo įvažiuoti į šalį arba kad būtų lengviau jį išsiųsti. Pagrindinis principas, pagal ES teisę, yra tai, kad tarptautinės apsaugos prašytojus ir grąžinamus asmenis leidžiama sulaikyti tik tada, kai tai yra būtina. Kad asmenys nebūtų sulaikomi savavališkai, privaloma laikytis tam tikrų papildomų reikalavimų, pavyzdžiui, visada pranešti apie sulaikymo priežastis ir leisti sulaikytajam asmeniui skubos tvarka prašyti teismo peržiūrėti jo padėtį.

7.1. Laisvės atėmimas ar judėjimo laisvės apribojimas?

Pagal ES teisę, Priėmimo sąlygų direktyvoje (2013/33/ES) „sulaikymas“ – tai padėtis, „kai [ES] valstybė narė izoliuotai laiko prašytoją tam tikroje vietoje, kur prašytojo judėjimo laisvė yra atimta“ (2 straipsnio h punktas). ESTT patvirtino, kad Grąžinimo direktyvoje (2008/115/EB) vartojamos sąvokos „sulaikymas“ reikšmė yra tokia pati⁽³⁵⁸⁾.

⁽³⁵⁷⁾ Žr. UNHCR (2012), „Guidelines on the applicable criteria and standards relating to the detention of asylum-seekers and alternatives to detention“, UNHCR, Ženeva; Europos Taryba, Europos komitetas prieš kankinimą (2009), „20 Years of Combating Torture: 19th general report, 1 August 2008 to 31 July 2009“, Europos Taryba, Strasbūras.

⁽³⁵⁸⁾ 2020 m. gegužės 14 d. ESTT sprendimo *FMS ir kt. / Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság ir Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (DK)*, sujungtos bylos C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, 224–225 punktai.

EŽTK 5 straipsnis reglamentuoja su laisvės atėmimu susijusius klausimus, o EŽTK Protokolo Nr. 4 2 straipsnis – judėjimo laisvės apribojimus. Nors yra pateikta keletas aiškių sulaikymo pavyzdžių (pavyzdžiui, uždarymas kameroje), kitus atvejus apibūdinti gali būti sunkiau – tai gali būti ne laisvės atėmimas, o judėjimo laisvės apribojimas.

Svarstydamas, ar asmeniui konkrečiu atveju turi būti taikoma apsauga pagal EŽTK 5 straipsnį, ar pagal jos Protokolo Nr. 4 2 straipsnį, EŽTT nusprendė, kad jo asmeninę padėtį reikia vertinti atsižvelgiant į įvairius kriterijus, pavyzdžiui, kokios rūšies priemonė jam taikoma, kokia jos trukmė ar poveikis, kaip ji įgyvendinama⁽³⁵⁹⁾. Laisvės atėmimas nuo judėjimo laisvės apribojimo skiriasi ne pobūdžiu ar esme, o intensyvumu⁽³⁶⁰⁾. Vertinimas priklauso nuo konkrečių bylos faktų.

Ar taikoma priemonė yra laisvės atėmimas, negalima nustatyti remiantis koku nors vienu svarbiu veiksniu – tai nustatant būtina kartu apsvarstyti visas aplinkybes. Net jeigu asmens laisvė suvaržoma trumpam, pavyzdžiui, kelioms valandoms, tai dar savaime nereiškia, kad tokia padėtis bus pripažinta judėjimo laisvės apribojimu, o ne laisvės atėmimu⁽³⁶¹⁾. Tai ypač pasakytina apie atvejus, kai yra ir daugiau veiksnių, į kuriuos reikia atsižvelgti, pavyzdžiui, ar tas asmuo laikomas uždaroje patalpoje⁽³⁶²⁾, ar prieš jį panaudota prievarta⁽³⁶³⁾, ar jis dėl tokios būklės patyrė kokį nors konkretų poveikį, įskaitant bet kokį fizinį nepatogumą ar psichologinį skausmą⁽³⁶⁴⁾.

Atsakymas į klausimą, ar iš asmens buvo atimta laisvė, nepriklauso nuo to, ar tas asmuo sulaikytas dėl kokių nors pagrindinių visuomenės interesų, pavyzdžiui, siekiant apsaugoti visuomenę arba stengiantis suteikti jai apsaugą, medicinos pagalbą ar priežiūrą, kad būtų išvengta to asmens keliamos grėsmės arba

⁽³⁵⁹⁾ EŽTT sprendimo *De Tommaso prieš Italiją* (DK), Nr. 43395/09, 2017 m. vasario 23 d., 80 punktas.

⁽³⁶⁰⁾ Ten pat.

⁽³⁶¹⁾ Žr. EŽTT sprendimą *Nolan ir K. prieš Rusiją*, Nr. 2512/04, 2009 m. vasario 12 d. (5 straipsnis buvo taikomas, nes pareiškimą pateikęs asmuo buvo sulaikytas kelias valandas), ir EŽTT, *Mahdid ir Haddar prieš Austriją* (sprendimas), Nr. 74762/01, 2005 m. gruodžio 8 d. (5 straipsnis nebuvo taikomas, nes pareiškimą pateikęs asmens buvimas tranzito zonoje nėra prilyginamas sulaikymui).

⁽³⁶²⁾ EŽTT sprendimo *J. R. ir kt. prieš Graikiją*, Nr. 22696/16, 2018 m. sausio 25 d., 86 punktas.

⁽³⁶³⁾ EŽTT sprendimas *Foka prieš Turkiją*, Nr. 28940/95, 2008 m. birželio 24 d.; EŽTT sprendimas *Nolan ir K. prieš Rusiją*, Nr. 2512/04, 2009 m. vasario 12 d.

⁽³⁶⁴⁾ EŽTT sprendimas *Guzzardi prieš Italiją*, Nr. 7367/76, 1980 m. lapkričio 6 d.; EŽTT sprendimas *H. L. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 45508/99, 2004 m. spalio 5 d.

rizikos. Tokie ketinimai gali būti svarbūs vertinant sulaikymo pagrįstumą pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalies a–f punktus ⁽³⁶⁵⁾. Tačiau kiekvienu atveju 5 straipsnio 1 dalį būtina aiškinti taip, kad būtų atsižvelgiama į konkrečias tokių priemonių taikymo aplinkybes. Reikėtų pripažinti ir policijos atsakomybę bei įgaliojimus palaikyti tvarką ir saugoti visuomenę, nes policijos pajėgos privalo tai daryti tiek pagal nacionalinės teisės normas, tiek pagal EŽTK ⁽³⁶⁶⁾.

Pavyzdys. Dviejose bylose *Amuur prieš Prancūziją* ir *Riad ir Idiab prieš Belgiją* dėl prieglobsčio prašytojų ⁽³⁶⁷⁾, taip pat byloje *Nolan ir K. prieš Rusiją* ⁽³⁶⁸⁾ dėl trečiosios šalies piliečio Teismas nusprendė, kad asmenų sulaikymas oro uostų tranzito zonoje buvo neteisėtas pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalį. Teismas nesutiko su institucijų argumentu, kad tai nebuvo laisvės atėmimas, nes tas asmuo esą galėjo išvengti sulaikymo oro uoste, jei būtų lėktuvu išskridęs iš šalies. Priešingai, byloje *Ilias ir Ahmed prieš Vengriją* ⁽³⁶⁹⁾ EŽTT nustatė, kad dviejų Bangladešo prieglobsčio prašytojų buvimas 23 dienas Vengrijos tranzito zonoje prie sienos su Serbija nelaikytinas laisvės atėmimu pagal EŽTK 5 straipsnį (teisė į laisvę). EŽTT nusprendė, kad pareiškėjai į tranzito zoną atvyko ne dėl tiesioginio pavojaus jų gyvybei Serbijoje, o savo iniciatyva, kad paprašytų prieglobsčio. Be to, EŽTT nusprendė, kad Vengrija, prieš priimdama pareiškėjus, turėjo teisę imtis visų būtinų priemonių jų prašymams išnagrinėti. Laukdami procesinių veiksmų, kurie buvo būtini dėl jų prieglobsčio prašymo, pareiškėjai gyveno tokiomis sąlygomis, dėl kurių jų laisvė nebuvo apribota be reikalo arba tokiu mastu ar būdu, kuris nesusijęs su jų prieglobsčio prašymų nagrinėjimu, be to, jų buvimas tranzito zonoje žymiai neviršijo laiko, reikalingo jų prieglobsčio prašymui išnagrinėti.

⁽³⁶⁵⁾ EŽTT sprendimo *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d., 163–164 punktai.

⁽³⁶⁶⁾ EŽTT sprendimo *Austin ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 39692/09, 40713/09 ir 41008/09, 2012 m. kovo 15 d., 60 punktas.

⁽³⁶⁷⁾ EŽTT sprendimas *Amuur prieš Prancūziją*, Nr. 19776/92, 1996 m. birželio 25 d., 38–49 punktai; EŽTT sprendimas *Riad ir Idiab prieš Belgiją*, Nr. 29787/03 ir 29810/03, 2008 m. sausio 24 d.

⁽³⁶⁸⁾ EŽTT sprendimo *Nolan ir K. prieš Rusiją*, Nr. 2512/04, 2009 m. vasario 12 d., 93–96 punktai.

⁽³⁶⁹⁾ EŽTT sprendimas *Ilias ir Ahmed prieš Vengriją* (DK), Nr. 47287/15, 2019 m. lapkričio 21 d.

Pavyzdys. Byloje *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją* ⁽³⁷⁰⁾ pareiškimą Teismui pateikęs asmens dukra buvo Rusijos pilietė, gyvenusi Kipre ir dirbusi kabareto artiste pagal darbo leidimą, kurį jai parūpino kabareto savininkai. Po kelių mėnesių pareiškėjo dukra nusprendė išeiti iš darbo ir grįžti į Rusiją. Vienas iš kabareto savininkų pranešė imigracijos tarnybai, kad ji paliko darbą ir gyvenamąją vietą. Vėliau ji buvo surasta, pristatyta į policijos skyrių ir jame sulaikyta maždaug valandai. Policija nusprendė, kad ilgiau jos laikyti nereikia ir kad kabareto savininkas – už ją atsakingas asmuo – turi atvykti ir ją pasiimti. Todėl kabareto savininkas nuvežė pareiškėjo dukrą į kito kabareto darbuotojo butą, iš kurio ji negalėjo laisvai išvykti. Kitą rytą ji buvo rasta negyva gatvėje po to buto langais. Nors pareiškėjo dukra buvo sulaikyta iš viso tik apie 2 valandas, Teismas nusprendė, kad tai buvo laisvės atėmimas pagal EŽTK 5 straipsnį. Už jos sulaikymą ne tik policijos skyriuje, bet ir tame bute buvo atsakingos Kipro institucijos, nes jei Kipro policija šiuo atveju nebūtų aktyviai bendradarbiavusi su kabareto savininkais, tai nebūtų buvę laisvės atėmimo.

7.2. Sulaikymui alternatyvios priemonės

Pagal ES teisę, sulaikymas turi būti tik kraštutinė priemonė, kai visos kitos galimybės išnaudotos, nebent tų alternatyvių priemonių tuo konkrečiu atveju veiksmingai taikyti neįmanoma (*Grąžinimo direktyvos* (2008/115/EB) 15 straipsnio 1 dalis: „nebent konkrečiu atveju gali būti veiksmingai taikomos kitos pakankamos, tačiau švelnesnės priverstinės priemonės“; taip pat žr. persvarstytos *Priėmimo sąlygų direktyvos* (2013/33/ES) 8 straipsnio 2 dalį, *Dublino reglamento* (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013) 18 straipsnio 2 dalį). Todėl sulaikyti asmenis derėtų tik visapusiškai apsvarsčius visas įmanomas alternatyvas arba kai teisėto ir pagrįsto tikslo nepavyksta pasiekti stebėsenos priemonėmis. Persvarstytos *Priėmimo sąlygų direktyvos* 8 straipsnio 4 dalyje valstybės įpareigotos nacionalinėje teisėje nustatyti alternatyvias sulaikymui priemones reglamentuojančias normas.

Sulaikymui alternatyvios priemonės gali būti reikalavimai pranešti apie save, pavyzdžiui, reguliariai prisistatyti policijai ar imigracijos tarnyboms; reikalavimas atiduoti pasą arba kelionės dokumentą; reikalavimai dėl gyvenamosios vietos, pavyzdžiui, gyventi ir nakvoti tik nurodytu adresu; laikinas paleidimas

⁽³⁷⁰⁾ EŽTT sprendimo *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*, Nr. 25965/04, 2010 m. sausio 7 d., 314–325 punktai.

už užstatą arba be jo; reikalavimai turėti laiduotoją; patikėjimas socialinio darbuotojo priežiūrai arba, pagal priežiūros programą, bendruomenės priežiūros ar psichikos sveikatos specialistams; elektroninė stebėseną, pavyzdžiui, sekimo žymų naudojimas (angl. *tagging*) ⁽³⁷¹⁾.

Pagal ES chartiją, reikalaujama, kad valstybės narės išnagrinėtų sulaikymui alternatyvias priemones, kad būtų išvengta savavališko laisvės atėmimo (6 straipsnis, skaitomas kartu su 52 ir 53 straipsniais) ⁽³⁷²⁾.

Pagal EŽTK, EŽTT vertina, ar vietoj sulaikymo būtų buvę įmanoma taikyti švelnesnę priemonę.

Pavyzdys. Byloje *Mikolenko prieš Estiją* ⁽³⁷³⁾ Teismas nusprendė, kad institucijos galėjo panaudoti kitas priemones, užuot ilgai laikiusios pareiškimą Teismui pateikusį asmenį išsiuntimo centre, nes nebuvo įmanoma jo iškart išsiųsti iš šalies.

Tarp alternatyvių sulaikymui priemonių dažnai yra judėjimo laisvės apribojimai. Pagal EŽTK, jeigu valstybė yra ratifikavusi konvencijos Protokolą Nr. 4, tai teisę laisvai judėti garantuoja šio protokolo 2 straipsnis (žr. 2 priedą). Bet koks šios laisvės apribojimas leidžiamas tik tada, kai jis yra būtinas, proporcingas ir atitinka ketvirtojo protokolo 2 straipsnio antros dalies tikslus. Šia nuostata gali pasinaudoti tik „asmuo, teisėtai esantis [...] valstybės teritorijoje“, todėl ji negali padėti tiems, kas valstybėje yra neteisėtai.

Pavyzdys. Byloje *Omwenyeye prieš Vokietiją* ⁽³⁷⁴⁾ pareiškimą Teismui pateikusiam asmeniui buvo leista gyventi tik nurodytoje teritorijoje; tai buvo viena iš sąlygų suteikiant jam leidimą laikinai gyventi šalyje, kol bus išnagrinėtas jo prieglobsčio prašymas. EŽTT nusprendė, kad pareiškėjas,

⁽³⁷¹⁾ Išsamesnės informacijos rasite leidinyje FRA (2015), „*Alternatives to detention for asylum seekers and people in return procedures*“, Leidinių biuras, Liuksemburgas.

⁽³⁷²⁾ ES chartijos 6 straipsnis, skaitomas kartu su 52 ir 53 punktais. Taip pat žr. 2011 m. balandžio 28 d. ESTT sprendimo *Hassen El Dridi, alias Soufi Karimi*, C-61/11 PPU, 39–41 punktus; 2014 m. birželio 5 d. ESTT sprendimo *Bashir Mohamed Ali Mahdi*, C-146/14 PPU, 64 punktą.

⁽³⁷³⁾ EŽTT sprendimas *Mikolenko prieš Estiją*, Nr. 10664/05, 2009 m. spalio 8 d.

⁽³⁷⁴⁾ EŽTT, *Omwenyeye prieš Vokietiją* (sprendimas), Nr. 44294/04, 2007 m. lapkričio 20 d.

pažeidęs šias laikino gyvenimo sąlygas, negalėjo „teisėtai“ būti Vokietijos teritorijoje, todėl negalėjo naudotis teise laisvai judėti pagal konvencijos Protokolo Nr. 4 2 straipsnį.

7.3. Teisės į laisvę išimtis (išsamus sąrašas)

Pagal ES teisę, su prieglobsčiu susijusį sulaikymą ir su grąžinimu susijusį sulaikymą reglamentuoja dvi skirtingos teisinės sistemos ⁽³⁷⁵⁾. Prieglobsčio prašytojų laisvės atėmimą reglamentuoja persvarstytos **Priėmimo sąlygų direktyvos** 8 straipsnis ir **Dublino reglamento** 28 straipsnis, o laisvės atėmimą per grąžinimo procesus – **Grąžinimo direktyvos** 15 straipsnis.

Pagal Priėmimo sąlygų direktyvos 8 straipsnį ir **Prieglobsčio procedūrų direktyvos** (2013/32/ES) 26 straipsnį, yra nepriimtina sulaikyti asmenį vien todėl, kad jis pateikė prieglobsčio prašymą ⁽³⁷⁶⁾. Taip pat yra neleistina sulaikyti asmenį tik dėl to, kad jam taikomas Dublino reglamentas (28 straipsnio 1 dalis). Visos priežastys, dėl kurių leidžiama sulaikyti prieglobsčio prašytojus, išvardytos Priėmimo sąlygų direktyvos 8 straipsnio 3 dalyje. Prieglobsčio prašytojus galima sulaikyti šešiais atvejais:

- siekiant nustatyti arba patikrinti jo tapatybę arba pilietybę ⁽³⁷⁷⁾;
- siekiant nustatyti tuos jo prieglobsčio prašymo aspektus, kurių neįmanoma sužinoti nesulaikius asmens, ypač jei yra pavojus, kad prašytojas pasislėps ⁽³⁷⁸⁾;
- siekiant nustatyti, ar prašytojas turi teisę atvykti į teritoriją;

⁽³⁷⁵⁾ 2009 m. lapkričio 30 d. ETT sprendimo *Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)* (DK), C-357/09, 45 punktas; ir 2013 m. gegužės 30 d. ETT sprendimo *Mehmet Arslan / Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*, C-534/11, 52 punktas.

⁽³⁷⁶⁾ Daugiau apie tai žr. Europos Komisijos Vidaus reikalų generalinio direktorato (2012) svetainės skyrelyje „Priėmimo sąlygos“ („*Reception conditions*“).

⁽³⁷⁷⁾ Taip pat žr. 2017 m. rugsėjo 14 d. ESTT sprendimą *K. / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-18/16.

⁽³⁷⁸⁾ Ten pat.

- jeigu jis yra sulaikytas pagal Grąžinimo direktyvą ir pateikia prieglobsčio prašymą, kad būtų atidėtas arba sutrukdytas išsiuntimas ⁽³⁷⁹⁾;
- kai tai būtina valstybės saugumui arba viešajai tvarkai užtikrinti ⁽³⁸⁰⁾; ir
- pagal Dublino reglamento 28 straipsnį, kuriame leidžiama tam tikromis sąlygomis sulaikyti asmenį, kad būtų užtikrintos jo perdavimo procedūros pagal šį reglamentą.

Pavyzdys. *Al Chodor* byloje ⁽³⁸¹⁾ pareiškėjas ir du jo nepilnamečiai vaikai buvo sulaikyti Čekijos policijos, kol bus perduoti Vengrijai pagal Dublino reglamentą. ESTT nustatė, kad tarptautinės apsaugos prašytojas gali būti sulaikytas pagal Dublino reglamentą tik tuo atveju, jei nacionalinėje teisėje numatyti objektyvūs kriterijai, pagal kuriuos nustatoma, ar yra rizika, kad asmuo pasislėps. Teismas pažymėjo, kad bet kokia laisvės atėmimo priemonė turi būti prieinama, tiksliai ir numatoma, kaip reikalaujama pagal ES chartijos 6 straipsnį. ESTT padarė išvadą, kad nesant šių objektyvių kriterijų nacionalinėje teisėje įtvirtintoje privalomoje bendro taikymo nuostatoje, sulaikymas yra neteisėtas.

Pavyzdys. Byloje *FMS ir kt.* ⁽³⁸²⁾ ESTT išaiškino, kad, atitinkamai pagal Priėmimo sąlygų direktyvą (8 straipsnis) ir Grąžinimo direktyvą (15 straipsnis), nei tarptautinės apsaugos prašytojas, nei asmuo, dėl kurio priimtas sprendimas grąžinti, negali būti sulaikytas vien dėl to, kad negali patenkinti savo poreikių. Panašiai *VL* byloje ⁽³⁸³⁾ ESTT nusprendė, kad vietų trūkumas priėmimo įstaigoje negali pateisinti tarptautinės apsaugos prašytojo sulaikymo.

⁽³⁷⁹⁾ Taip pat žr. 2013 m. gegužės 30 d. ESTT sprendimą *Mehmet Arslan / Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*, C-534/11.

⁽³⁸⁰⁾ Taip pat žr. 2016 m. vasario 15 d. ESTT sprendimą *J. N. / Staatssecretaris voor Veiligheid en Justitie (DK)*, C-601/15 PPU.

⁽³⁸¹⁾ 2017 m. kovo 15 d. ESTT sprendimas *Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie / Salah Al Chodor ir kt.*, C-528/15.

⁽³⁸²⁾ 2020 m. gegužės 14 d. ESTT sprendimo *FMS ir kt. / Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság ir Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (DK)*, sujungtos bylos C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, 256, 266, 272 ir 281 punktai.

⁽³⁸³⁾ 2020 m. birželio 25 d. ESTT sprendimo *Ministerio Fiscal / VL*, C-36/20 PPU, 104–113 punktai.

Grąžinimo direktyvos 15 straipsnio 1 dalyje leidžiama sulaikyti tik tuos trečiųjų šalių piliečius, kuriems „taikoma grąžinimo tvarka“. Laisvės atėmimas gali būti leidžiamas, ypač kai yra rizika, kad asmuo pasislėps arba bus kitaip smarkiai sukliudyta grąžinimo ar išsiuntimo procesui:

- siekiant pasirengti grąžinimui;
- siekiant įvykdyti išsiuntimo procesą.

Pavyzdys. *J. N.* bylą ⁽³⁸⁴⁾ iškėlė asmuo, dėl kurio priimtas vykdytinas sprendimas grąžinti ir kuris pateikė ketvirtą prieglobsčio prašymą. Jis buvo sulaikytas dėl viešosios tvarkos ir nacionalinio saugumo pagal Priėmimo sąlygų direktyvos 8 straipsnio 3 dalį, atsižvelgiant į ankstesnes nusikaltamas veikas. ESTT nustatė, kad nagrinėjant prieglobsčio prašymą sprendimas grąžinti neprarado galios. Kartu Teismas nusprendė, kad pareiškėjui turi būti leista pasilikti teritorijoje, kol bus nagrinėjamas prieglobsčio prašymas.

Pagal **EŽTK** 5 straipsnio 1 dalį, saugoma teisė į laisvę ir saugumą. Jos a–f punktuose pateiktas išsamus leistinių išimčių sąrašas. „Niekam negali būti atimta laisvė“ kitaip, kaip šiais atvejais ir pagal įstatymo nustatytą tvarką:

- po kompetentingo teismo apkaltinamojo nuosprendžio;
- už tai, kad neįvykdė teismo įsakymo ar kokio nors įstatymo nustatyto įsipareigojimo;
- kardomajam kalinimui;
- konkrečiais atvejais – vaikams;
- dėl visuomenės sveikatos priežasčių ar valkatavimo;
- siekiant neleisti be leidimo atvykti į šalį ar kad būtų lengviau išsiųsti užsienietį.

⁽³⁸⁴⁾ 2016 m. vasario 15 d. ESTT sprendimas *J. N.* / *Staatssecretaris voor Veiligheid en Justitie*, C-601/15 PPU.

Valstybės pareiga yra pateisinti sulaikymą remiantis kuriuo nors iš šių šešių pagrindų ⁽³⁸⁵⁾. Jeigu sulaikymo negalima pagrįsti nė vienu iš jų, jis besąlygiškai laikomas neteisėtu ⁽³⁸⁶⁾. Šie pagrindai aiškinami siaurai ⁽³⁸⁷⁾. Tarp jų nėra bendro pobūdžio nuostatos, pavyzdžiui, kad būtų galima sulaikyti asmenį siekiant užkirsti kelią konkrečiai nenurodytam nusikaltimui ar apskritai netvarkai. Jeigu konkretus sulaikymo tikslas ir pagrindas nėra aiškiai nustatytas, tai gali reikšti, kad sulaikymas yra neteisėtas.

EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkte leidžiama sulaikyti prieglobsčio prašytojus ir nelegalius migrantus dviem atvejais:

- kad jie negalėtų be leidimo atvykti į šalį;
- kai imamas veiksmų asmenį išsiųsti ar išduoti kitai valstybei.

Kaip ir visos kitos teisės į laisvę išimtys, taip ir sulaikymas pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punktą turi būti pateisinamas remiantis kuriuo nors iš šių konkrečių, siaurai aiškinamų pagrindų.

7.3.1. Sulaikymas siekiant neleisti neteisėtai atvykti į šalį

Pagal ES teisę, Šengeno sienų kodekse (Reglamentas (EB) Nr. 2016/399) nustatyta, kad trečiųjų šalių piliečiams, kurie netenkina atvykimo sąlygų, neturi būti leidžiama atvykti į ES. Sienų apsaugos pareigūnų pareiga yra neleisti atvykti neteisėtai (14 straipsnis). Daugelio ES valstybių narių teisės aktai leidžia trumpalaikį laisvės atėmimą pasienyje; tai dažnai daroma oro uostų tranzito zonose. Pagal Priėmimo sąlygų direktyvos 8 straipsnio 3 dalies c punktą, leidžiama sulaikyti į pasienį atvykusius prieglobsčio prašytojus, kai tai būtina siekiant priimti sprendimą dėl jų teisės atvykti į valstybės teritoriją.

⁽³⁸⁵⁾ Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 23 d. sprendimas *WL (Congo) 1 & 2 prieš Secretary of State for the Home Department; KM (Jamaica) prieš Secretary of State for the Home Department*, [2011] UKSC 12.

⁽³⁸⁶⁾ EŽTT sprendimo *Al-Jedda prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 27021/08, 2011 m. liepos 7 d., 99 punktas.

⁽³⁸⁷⁾ EŽTT sprendimas *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d.

Pagal EŽTK, sulaikymas turi atitikti kelias nustatytas sąlygas, kad būtų teisėtas pagal EŽTK 5 straipsnį.

Pavyzdys. Byloje *Saadi prieš Jungtinę Karalystę* ⁽³⁸⁸⁾ EŽTT nusprendė, kad kol valstybė narė nėra „davusi leidimo“ atvykti, tol bet koks atvykimas į ją yra „neteisėtas“. Sulaikius norėjusį atvykti, bet dar negavusį leidimo atvykti asmenį buvo siekiama neleisti jam atvykti neteisėtai, kaip tai apibrėžta EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkte, neiškraipant šios nuostatos. Teismas nesutiko, kad kai prieglobsčio prašytojas pasiduoda imigracijos tarnyboms, jis siekia „teisėtai“ atvykti į šalį, todėl jo sulaikymo esą negalima pateisinti pagal 5 straipsnio 1 dalies f punktą. Aiškinant šią nuostatą taip, kad asmenį būtų leidžiama sulaikyti tik įrodžius, kad jis bandė atvykti nepaisydamas atvykimo apribojimų, būtų per siaurai suprantamos joje numatytos sąlygos ir valstybės narės galia naudotis savo nepaneigiama teise riboti užsieniečių imigracijos laisvę. Toks aiškinimas taip pat prieštarautų Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro (UNHCR) programos vykdomojo komiteto išvadai Nr. 44, UNHCR gairėms ir atitinkamai Ministrų Komiteto rekomendacijai. Visuose šiuose dokumentuose numatyta, kad prieglobsčio prašytojus galima sulaikyti tam tikromis aplinkybėmis, pavyzdžiui, tikrinant jų tapatybę arba nustatant, kokiais įrodymais grindžiamas prieglobsčio prašymas. Teismas nusprendė, kad prašytojo sulaikymas 7 dienoms pagal paspartintą prieglobsčio prašymo nagrinėjimo procedūrą, kuri taikyta dėl masinio atvykėlių antplūdžio, konvencijos 5 straipsnio 1 dalies f punkto nepažeidė.

Pavyzdys. Byloje *Suso Musa prieš Maltą* ⁽³⁸⁹⁾ Teismas, kita vertus, nusprendė, kad jeigu valstybė viršijo savo teisinius įsipareigojimus ir priėmė teisės aktus, kuriais aiškiai leido imigrantams į ją atvykti arba joje būti, kol nagrinėjami jų prieglobsčio prašymai (savarankiškai arba pagal ES teisę), tada vėliau sulaikius tokius asmenis, kad jie negalėtų atvykti į šalį be leidimo, gali kilti abejonių dėl tokio sulaikymo teisėtumo pagal 5 straipsnio 1 dalies f punktą. Iš tiesų tokiomis aplinkybėmis būtų sunku įrodyti, kad sulaikymo tikslas pateisina taikomą priemonę arba kad esama padėtis atitinka nacionalinės teisės normas. Tai būtų savavališkas aiškinimas, iš esmės prieštaraujantis 5 straipsnio 1 dalies f punktui, kuriame

⁽³⁸⁸⁾ EŽTT sprendimo *Saadi prieš Jungtinę Karalystę (DK)*, Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d., 65 punktas.

⁽³⁸⁹⁾ EŽTT sprendimas *Suso Musa prieš Maltą*, Nr. 42337/12, 2013 m. liepos 23 d.

tiksliai ir aiškiai nustatyta, kaip turi būti aiškinamos nacionalinės teisės normos. *Saadi* byloje pareiškimą Teismui patekęs asmuo negavo oficialaus leidimo atvykti į šalį ar joje pasilikti (nors jam ir buvo leidžiama atvykti laikinai) pagal nacionalinės teisės nuostatas, taigi tokio klausimo nekilo. Todėl tai, nuo kada 5 straipsnio pirma dalis nebetaikytina, nes asmeniui suteiktas oficialus leidimas atvykti į šalį arba joje pasilikti, daugiausia priklausė nuo nacionalinės teisės nuostatų.

7.3.2. Sulaikymas prieš išsiunčiant ar išduodant asmenį kitai valstybei

Pagal ES teisę, kai kurios iš priežasčių, dėl kurių leidžiama sulaikyti asmenis, **Priėmimo sąlygų direktyvos** 8 straipsnio 3 dalyje yra nustatytos siekiant sumažinti riziką, kad atitinkamas asmuo pasislėps.

Grąžinimo direktyvos 15 straipsnio 1 dalyje leidžiama sulaikyti asmenį, kad būtų galima pasirengti jį grąžinti arba įvykdyti išsiuntimo procesą, nebent tai įmanoma pasiekti kitomis pakankamomis, tačiau švelnesnėmis priverstinėmis priemonėmis (žr. **7.2 skirsnį**). Sulaikyti asmenį leidžiama visų pirma tais atvejais, kai esama pavojaus, kad jis pasislėps arba bus kitaip smarkiai sukliudyta grąžinimo ar išsiuntimo procesui, ir pagrįstai tikimasi jį išsiųsti per pagrįstą laiką. Ilgiausi leistini terminai yra nustatyti direktyvos 15 straipsnio 5–6 dalyse.

ESTT buvo perduotos nagrinėti kelios bylos dėl trečiųjų šalių piliečių įkalinimo per grąžinimo procesus už nusikaltimu laikomą neteisėtą atvykimą ar buvimą valstybėje ⁽³⁹⁰⁾.

⁽³⁹⁰⁾ 2011 m. balandžio 28 d. ESTT sprendimas *El Dridi, alias Soufi Karim*, C-61/11 PPU, ir 2011 m. gruodžio 6 d. ESTT sprendimas *Achughbaban / Prefet du Val-de-Marne (DK)*, C-329/11 (sulaikymas, susijęs su viešąja tvarka, neatitinka Grąžinimo direktyvos tikslo); 2012 m. gruodžio 6 d. ESTT sprendimas *Baudžiamoji byla prieš Md Sagor*, C-430/11, ir 2013 m. kovo 21 d. ESTT sprendimas *Baudžiamoji byla prieš Abdoul Khadre Mbaye*, C-522/11 (dėl baudos nustatymo); 2013 m. rugsėjo 19 d. ESTT sprendimas *Baudžiamoji byla prieš Gjoko Filev ir Adnan Osmani*, C-297/12; 2015 m. spalio 1 d. ESTT sprendimas *Baudžiamoji byla prieš Skerdjan Celaj*, C-290/14 (dėl kalinimo už ankstesnio draudimo atvykti pažeidimą).

Pavyzdys. *El Dridi* byloje ⁽³⁹¹⁾ ESTT buvo paprašyta patvirtinti, ar su Grąžinimo direktyvos 15 ir 16 straipsniais yra suderinamas laisvės atėmimo bausmės skyrimas per grąžinimo procesą vien todėl, kad trečiosios šalies pilietis neįvykdė administracinių institucijų įsakymo išvykti iš valstybės teritorijos per nustatytą terminą. Teismas turėjo nuspręsti, ar baudžiamąjį kalinimą galima laikyti būtina priemone, be kurios nebūtų buvę įmanoma įvykdyti sprendimo grąžinti, kaip tai apibrėžta direktyvos 8 straipsnio 1 dalyje, ar, priešingai, kliūtimi įvykdyti tą sprendimą. Atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, Teismas nusprendė, kad laisvės atėmimo bausmė neatitiko direktyvos taikymo srities, t. y. grąžinti asmenį į jo kilmės šalį nepažeidžiant pagrindinių teisių, ir nebuvo reikalinga išsiunčiant trečiosios šalies pilietį iš tos ES valstybės narės. Kai asmuo neįvykdo įsakymo grįžti į kilmės šalį per terminą, duotą, kad jis išvyktų savo noru, ES valstybė narė turi vykdyti sprendimą jį grąžinti keliais etapais ir proporcingai, kuo švelnesnėmis priverstinėmis priemonėmis ir gerbdama jo pagrindines teises.

Pavyzdys. *Achughbaban* byloje ⁽³⁹²⁾ Teismas nagrinėjo, ar per *El Dridi* bylą nustatyti principai taikytini ir laisvės atėmimo bausmei, kuri trečiosios šalies piliečiui skirta už nusikaltimu laikomą neteisėtą atvykimą arba buvimą ES valstybės narės teritorijoje. Teismas išaiškino, kad Grąžinimo direktyva nedraudžia valstybei narei nei laikyti neteisėto buvimo joje nusikaltimu ir nustatyti baudžiamųjų sankcijų, kad būtų nuo to atgrasyta ir užkirstas kelias tokiam nacionalinių gyvenimo joje teisės normų pažeidimui, nei sulaikyti asmens, kol sprendžiama, ar jis toje valstybėje yra teisėtai. Kai asmuo sulaikomas dar iki grąžinimo proceso arba per jį, tokiais atvejais taikoma direktyva, todėl sulaikymu turi būti siekiama jį išsiųsti. ESTT nusprendė, kad tiriamu atveju Grąžinimo direktyvos nesilaikyta, nes baudžiamasis kalinimas nebūtų padėjęs išsiųsti to asmens. Jis tik būtų trukdęs taikyti bendrus standartus ir tvarką, grąžinimas galėjo užsitęsti ir tai galėjo sukliudyti veiksmingai taikyti direktyvą. Kartu ESTT nepaneigė, kad valstybės narės gali skirti baudžiamąjį kalinimą jau po to, kai yra užbaigtas grąžinimo procesas, t. y. kai taikant 8 straipsnyje numatytas priverstines priemones asmens išsiųsti nepavyko.

⁽³⁹¹⁾ 2011 m. balandžio 28 d. ESTT sprendimo *El Dridi, alias Soufi Karim*, C-61/11, 59 punktas.

⁽³⁹²⁾ 2011 m. gruodžio 6 d. ESTT sprendimo *Achughbaban prieš Prefet du Val-de-Marne (DK)*, C-329/11, 37–39 ir 45 punktai.

Pavyzdys. *Affum* byloje ⁽³⁹³⁾ ESTT nagrinėjo Ganos piliietės, kurią Prancūzijos policija sulaikė prie įvažiavimo į Lamanšo sąsiaurio tunelį, kai ji tranzitu per Prancūziją iš Belgijos vyko į Jungtinę Karalystę, atvejį. Ji buvo sulaikyta dėl neteisėto atvykimo, o pagal Prancūzijos ir Belgijos readmisijos susitarimą, buvo priimtas įsakymas perduoti ją Belgijai. ESTT nusprendė, kad Grąžinimo direktyva taikytina trečiųjų šalių piliečiams, kurie valstybės narės teritorijoje buvo tik trumpą laiką. Jis nustatė, kad direktyva draudžia nacionalinės teisės aktus, numatančius laisvės atėmimo bausmę už neteisėtą buvimą šalyje, nes tai trukdytų taikyti grąžinimo procedūrą ir vilkintų grąžinimą. Tačiau ESTT išaiškino, kad direktyva nedraudžia nacionalinių teisės aktų, kuriais leidžiama įkalinti trečiosios šalies pilietį, kuriam taikoma grąžinimo procedūra ir kuris būna teritorijoje be pateisinamo negrąžinimo pagrindo.

Pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkto antrą dalį, ET valstybės narės turi teisę sulaikyti asmenį siekdamos jį išsiųsti arba išduoti kitai valstybei, kai yra pateiktas įsakymas tai daryti ir yra reali tikimybė, kad jis bus išsiųstas. Sulaikymas yra savavališkas tada, kai su deramu kruopštumu, kaip tai yra privaloma, aktyviai nesiimama ir neketinama imtis jokio prasmingo „veiksmo siekiant jį išsiųsti“.

Pavyzdys. Byloje *Mikolenko prieš Estiją* ⁽³⁹⁴⁾ pareiškimą Teismui pateikė Estijoje gyvenantis Rusijos pilietis. Estijos institucijoms atsisakius pratęsti jam išduotą leidimą gyventi šioje šalyje, jis išbuvo sulaikytas nuo 2003 iki 2007 metų. EŽTT sutiko, kad pareiškėjas per jo išsiuntimo procesą aiškiai nenorėjo bendradarbiauti su institucijomis, tačiau pripažino jo sulaikymą neteisėtu, nes nebuvo realios tikimybės, kad pavyks jį išsiųsti, be to, institucijos šią procedūrą atliko be deramo kruopštumo.

Pavyzdys. Byloje *M. ir kt. prieš Bulgariją* ⁽³⁹⁵⁾ buvo nagrinėjamas atvejis, kai pareiškimą Teismui pateikęs asmenį 2005 m. gruodžio mėn. buvo įsakyta išsiųsti į Afganistaną, tačiau institucijos tik 2007 m. vasario mėn. pirmą kartą pabandė gauti jo tapatybės dokumentą, kad būtų lengviau jį išsiųsti. Vėliau po 19 mėnesių paprašė šio dokumento dar karta.

⁽³⁹³⁾ 2016 m. birželio 7 d. ESTT sprendimas *Sélina Affum / Préfet du Pas-de-Calais* (DK), C-47/15.

⁽³⁹⁴⁾ EŽTT sprendimas *Mikolenko prieš Estiją*, Nr. 10664/05, 2009 m. spalio 8 d. Taip pat žr. EŽTT sprendimą *Al Husin prieš Bosniją ir Hercegoviną* (Nr. 2), Nr. 10112/16, 2019 m. birželio 25 d.

⁽³⁹⁵⁾ EŽTT sprendimo *M. ir kt. prieš Bulgariją*, Nr. 41416/08, 2011 m. liepos 26 d., 75–76 punktai.

Pareiškėjas visą šį laikotarpį buvo sulaikytas. Be to, Bulgarijos institucijos bandė jį išsiųsti į kitą valstybę, tačiau neturėjo įrodymų tam pagrįsti. Jo sulaikymas buvo neteisėtas ir dėl nepakankamo kruopštumo pripažintas EŽTK 5 straipsnio pažeidimu.

Pavyzdys. Byloje *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* ⁽³⁹⁶⁾ Teismas nusprendė, jog tokia politika, kad galimas pareiškėjo išsiuntimas turi būti „aktyviai peržiūrimas“, buvo nepakankamai aiški ar ryžtinga, kad ją būtų galima laikyti veiksmais siekiant „jį deportuoti“, kaip nustatyta konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje. Jo sulaikymu aiškiai nebuvo siekiama tikslo neleisti jam neteisėtai atvykti į šalį, todėl tai buvo neteisėta.

Pavyzdys. Byloje *Popov prieš Prancūziją* ⁽³⁹⁷⁾ pareiškimą Teismui pateikė Kazachstano piliečiai, 2000 m. atvykę į Prancūziją. Jų prašymai suteikti pabėgėlio statusą ir leidimą gyventi šioje šalyje buvo atmesti. 2007 m. rugpjūčio mėn. jie buvo suimti ir pervežti į oro uostą, kad būtų galima juos išsiųsti. Numatytas skrydis buvo atšauktas, todėl jų išsiųsti nepavyko. Tada jie buvo kartu su savo 5 mėnesių ir 3 metų amžiaus vaikais perkelti į sulaikymo centrą, kuriame išbuvo 15 dienų. Antrasis skrydis taip pat buvo atšauktas. Jie pateikė dar vieną prašymą ir jiems buvo suteiktas pabėgėlio statusas. Teismas nusprendė, kad nors vaikai buvo apgyvendinti sulaikymo centro šeimoms skirtame korpuse kartu su tėvais, į jų ypatingą padėtį nebuvo atsižvelgta ir institucijos nesistengė išsiaiškinti, ar būtų buvę įmanoma administracinį sulaikymą pakeisti kita tinkamesne priemone. Todėl Prancūzijos sistema tinkamai neapsaugojo šių vaikų teisės į laisvę pagal EŽTK 5 straipsnį.

7.4. Sulaikymas įstatymų nustatyta tvarka

Sulaikymas turi būti teisėtas pagal nacionalinės teisės, ES teisės ir EŽTK teisės normas.

Pagal ES teisę, ES valstybės narės privalo įgyvendinti būtinus įstatymus ir kitus teisės aktus, kad būtų laikomasi **Grąžinimo direktyvos** nuostatų (jos

⁽³⁹⁶⁾ EŽTT sprendimo *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d., 167 punktas.

⁽³⁹⁷⁾ EŽTT sprendimas *Popov prieš Prancūziją*, Nr. 39472/07 ir 39474/07, 2012 m. sausio 19 d.

20 straipsnis). Taip pat pagal persvarstytos *Priėmimo sąlygų direktyvos* 8 straipsnio 3 dalį, sulaikymo pagrindai turi būti nustatyti nacionalinėje teisėje.

EŽTK 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „niekam negali būti atimta laisvė“ kitaip, negu „pagal įstatymo nustatytą tvarką“. Tai reiškia, kad nacionalinėje teisėje turi būti nustatytos esminės ir procedūrinės taisyklės, reglamentuojančios, kada ir kokiomis aplinkybėmis galima sulaikyti asmenį.

5 straipsnyje ne tik nurodyta „remtis nacionaline teise“ – pagal ją yra svarbi ir „teisės nuostatų kokybė“, t. y. jos turi derėti su visuose EŽTK straipsniuose įtvirtintu teisinės valstybės principu. Priimtinos kokybės teisės nuostatos yra pakankamai paprastos, tikslios, jų taikymas nuspėjamas, kad nebūtų savivaliavimo pavojaus. Bet koks asmens laisvės atėmimas turi atitikti EŽTK 5 straipsnio tikslą, kad jis būtų apsaugotas nuo galimos savivalės ⁽³⁹⁸⁾.

Pavyzdys. Byloje *S. P. prieš Belgiją* ⁽³⁹⁹⁾ pareiškimą Teismui pateikęs asmuo pateko į sulaikymo centrą, kai buvo rengiamasi netrukus išsiųsti jį į Šri Lanką. EŽTT nurodžius taikyti laikinąją priemonę, jo išsiuntimas buvo atidėtas ir jis po 11 dienų paleistas į laisvę. EŽTT nusprendė, kad jo sulaikymas netapo neteisėtas dėl laikinosios priemonės, kurią taikant jo išsiuntimo procedūra buvo laikinai sustabdyta, nes Belgijos institucijos vis tiek ketino jį išsiųsti ir, nepaisant atidėjimo, toliau „buvo imamasi“ priemonių, kad jis būtų išsiųstas.

Pavyzdys. Byloje *Azimov prieš Rusiją* ⁽⁴⁰⁰⁾ pareiškimą Teismui pateikęs asmuo išbuvo sulaikytas ilgiau kaip 18 mėnesių, nenustačius jokie termino, iki kada jis turi būti paleistas į laisvę, po to, kai jo išsiuntimas buvo sustabdytas pagal EŽTT nustatytą laikinąją priemonę. EŽTT nusprendė, kad jeigu dėl EŽTT nustatytos laikinosios priemonės valstybė sustabdo asmeniui taikytą procedūrą, tai neturėtų lemti tokios padėties, kad jis liktų įkalintas nepagrįstai ilgą laiką.

⁽³⁹⁸⁾ EŽTT sprendimo *Amuur prieš Prancūziją*, Nr. 19776/92, 1996 m. birželio 25 d., 50 punktas; EŽTT sprendimo *Dougoz prieš Graikiją*, Nr. 40907/98, 2001 m. kovo 6 d., 55 punktas.

⁽³⁹⁹⁾ EŽTT, *S. P. prieš Belgiją* (sprendimas), Nr. 12572/08, 2011 m. birželio 14 d.

⁽⁴⁰⁰⁾ EŽTT sprendimas *Azimov prieš Rusiją*, Nr. 67474/11, 2013 m. balandžio 18 d.

7.5. Būtinumas ir proporcingumas

Pagal ES teisę, Grąžinimo direktyvos 15 straipsnio 5 dalyje yra nustatyta, kad „sulaikymas trunka tol, kol tenkinamos 1 dalyje nustatytos sąlygos ir jis yra būtinas siekiant užtikrinti sėkmingą išsiuntimą“. Kiekvienu atveju reikia turėti aiškių ir neginčijamų įrodymų, kad sulaikymas yra būtinas, – nepakanka tik tvirtinti, kad taip yra. Direktyvos 15 straipsnio 1 dalyje leidžiama sulaikyti asmenį, kurį ketinama grąžinti, kai esama pavojaus, kad jis pasislėps, tačiau toks pavojus turi būti nustatytas remiantis „konkrečiais kriterijais“ (3 straipsnio 7 dalis). Sprendimai pagal šią direktyvą „turėtų būti priimami dėl kiekvieno konkretaus atvejo atskirai ir vadovaujantis objektyviais kriterijais“. Asmens negalima sulaikyti vien todėl, kad jis toje valstybėje yra neteisėtai (6 konstatuojamoji dalis).

Pagal ES teisę, yra privaloma apsvarstyti, ar laisvės atėmimas yra proporcingas siekiamam tikslui, ar asmenį galima sėkmingai išsiųsti taikant ir švelnesnes priemones, pavyzdžiui, pakeičiant sulaikymą alternatyviomis priemonėmis (Grąžinimo direktyvos 15 straipsnio 1 dalis) ⁽⁴⁰¹⁾.

Pagal persvarstytą **Priėmimo sąlygų direktyvą**, valstybės narės gali sulaikyti prieglobsčio prašytojus „įrodžiusius, kad tai būtina, ir kiekvieną atvejį vertindamos individualiai“, jeigu neįmanoma veiksmingai taikyti kitų švelnesnių alternatyvių priemonių (8 straipsnio 2 dalis; taip pat žr. **Dublinko reglamento** 28 straipsnio 2 dalį ir 20 konstatuojamąją dalį) ⁽⁴⁰²⁾.

Kartu su sulaikymo teisėtumu ir procesinėmis garantijomis yra privaloma užtikrinti, kad būtų iš esmės laikomasi pagrindinių teisių, kurios nustatytos EŽTK ir **ES chartijoje** ⁽⁴⁰³⁾.

EŽTK 5 straipsnyje yra nustatyta teisė į laisvę ir saugumą. Pagal 5 straipsnio 1 dalies f punktą, nėra privaloma nustatyti taikomų priemonių būtinumo sulaukiant asmenį, kuris bando be leidimo atvykti į šalį arba prieš kurį imamasi

⁽⁴⁰¹⁾ 2011 balandžio 28 d. ESTT sprendimo *El Dridi, alias Soufi Karim*, C-61/11 PPU, 29–62 punktai.

⁽⁴⁰²⁾ Taip pat žr. 2020 m. gegužės 14 d. ESTT sprendimo *FMS ir kt. / Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság ir Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (DK)*, sujungtos bylos C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, 257–261 punktus.

⁽⁴⁰³⁾ 2011 m. gruodžio 6 d. ESTT sprendimo *Achughbabian / Préfet du Val-de-Marne* (DK), C-329/11, 49 punktas.

veiksmų siekiant jį išsiųsti ar išduoti kitai valstybei⁽⁴⁰⁴⁾. Toks požiūris į sulaikymą skiriasi nuo kitų 5 straipsnio 1 dalyje numatytų sulaikymo formų, pavyzdžiui, sulaikymo siekiant neleisti padaryti nusikaltimą arba pabėgti jį padarius (5 straipsnio 1 dalies c punktas)⁽⁴⁰⁵⁾.

TPPTP 9 straipsnyje yra nustatyta, kad bet koks laisvės atėmimas dėl imigracijos turi būti teisėtas, būtinas ir proporcingas⁽⁴⁰⁶⁾. Byloje dėl prieglobsčio prašiusio Kambodžos piliečio sulaikymo Australijoje JT Žmogaus teisių komitetas aiškiai nustatė, jog sulaikymas turi būti būtinas ir proporcingas, kad atitiktų TPPTP 9 straipsnį⁽⁴⁰⁷⁾.

7.6. Institucijų savivalė

Pagal EŽTK, nepakanka laikytis vien nacionalinės teisės nuostatų. Pagal EŽTK 5 straipsnį, bet koks laisvės atėmimas turi atitikti tikslą, kad asmuo būtų apsaugotas nuo galimos savivalės⁽⁴⁰⁸⁾. Pagrindinis principas yra tai, kad konvencijos 5 straipsnio 1 dalies neatitinka joks savavališkas sulaikymas. Savivalės samprata apima ne tik nacionalinės teisės nuostatų nesilaikymą – laisvės atėmimas gali būti teisėtas pagal nacionalinę teisę, tačiau vis tiek savavališkas ir prieštaraujantis EŽTK⁽⁴⁰⁹⁾.

Kad sulaikymas pagal konvencijos 5 straipsnio 1 dalies f punktą nebūtų savavališkas, būtina laikytis sąžiningumo: sulaikymas turi visapusiškai atitikti valdžios institucijų nustatytą priežastį, kuria jis pagrįstas; sulaikymui turėtų būti parinkta tinkama vieta ir sudarytos tinkamos sąlygos; nederėtų sulaikyti

⁽⁴⁰⁴⁾ Pagal nacionalinę teisę, vis dar gali būti reikalaujama atlikti sulaikymo būtinumo testą. Žr. EŽTT, *Patrick Muzamba Oyaw prieš Belgiją* (sprendimas), Nr. 23707/15, 2017 m. kovo 28 d., 36 punktą; ir EŽTT sprendimo *J. R. ir kt. prieš Graikiją*, Nr. 22696/16, 2018 m. sausio 25 d., 111 punktą.

⁽⁴⁰⁵⁾ EŽTT sprendimo *Saadi prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d., 72 punktas.

⁽⁴⁰⁶⁾ Daugiau apie tai žr. JT Žmogaus teisių komiteto *Bendrajai pastabai Nr. 35 – 9 straipsnis (Asmens laisvė ir saugumas)*, 2014 m. gruodžio 16 d.

⁽⁴⁰⁷⁾ JT Žmogaus teisių komitetas, *A prieš Australiją*, pranešimas Nr. 560/1993, 1997 m. balandžio 30 d. nuomonė.

⁽⁴⁰⁸⁾ EŽTT sprendimo *S. ir A. prieš Daniją*, Nr. 35553/12, 36678/12 ir 36711/12, 2018 m. spalio 22 d., 74 punktas.

⁽⁴⁰⁹⁾ EŽTT sprendimo *Saadi prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d., 67 punktas; EŽTT sprendimo *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d., 164 punktas.

asmens ilgiau, negu to pagrįstai reikia tikslui pasiekti ⁽⁴¹⁰⁾. Tai, kaip sparčiai nacionaliniai teismai pakeičia sprendimą dėl įkalinimo, kurio galiojimas pasibaigė arba kuris buvo pripažintas ydingu, yra dar vienas elementas vertinant, ar sulaikymas laikomas savavališku ⁽⁴¹¹⁾. Sulaikymo procedūra turi būti atliekama deramai kruopščiai ir pagrįstai tikintis, kad sulaikytąjį asmenį pavyks išsiųsti iš šalies. Kokius veiksmus reikia laikyti savavališkais, priklauso nuo kiekvieno atvejo aplinkybių.

Pavyzdys. Byloje *Rusu prieš Austriją* ⁽⁴¹²⁾ pareiškimą Teismui pateikė moteris, kuri buvo suimta, kai bandė išvykti iš Austrijos, nes prieš tai neteisėtai atvyko į šią šalį be galiojančio paso ir vizos ir neturėjo pakankamai pragyvenimo lėšų, kad galėtų gyventi Austrijoje. Dėl šių priežasčių institucijos manė, jog ji pasislėps, kad išvengtų išsiuntimo procedūros. EŽTT pakartojo, kad asmens sulaikymas yra griežta priemonė ir kad tokiomis aplinkybėmis, kai yra būtina sulaikyti asmenį siekiant nustatyto tikslo, toks sulaikymas būtų savavališkas, jeigu jo nebūtų galima pateisinti kaip paskutinės išeities, prieš tai apsvarsčius kitas galimas švelnesnes priemones ir nutarus, kad jų neužtektų asmeniniams arba visuomenės interesams apsaugoti. Institucijos nepakankamai pagrindė pareiškėjos sulaikymą ir jis buvo iš dalies savavališkas. Todėl ją sulaikius buvo pažeistas EŽTK 5 straipsnis.

Pavyzdys. Byloje *H. A. ir kt. prieš Graikiją* ⁽⁴¹³⁾ pareiškėjai – devyni nelydimi vaikai – buvo sulaikyti Graikijoje, nes neturėjo dokumentų, ir jiems buvo paskirta apsauga juos sulaikant policijos nuovadose. EŽTT nustatė EŽTK 5 straipsnio 1 dalies pažeidimą, nes Graikijos teisės aktuose dėl apsauginio sulaikymo nebuvo nustatyti jokie maksimalūs terminai, todėl galėjo susidaryti situacija, kai vaikų laisvė galėjo būti savavališkai atimta ilgam laikui.

⁽⁴¹⁰⁾ EŽTT sprendimo *Yoh-Ekale Mwanje prieš Belgiją*, Nr. 10486/10, 2011 m. gruodžio 20 d., 117–119 punktai.

⁽⁴¹¹⁾ EŽTT sprendimo *Minjat prieš Šveicariją*, Nr. 38223/97, 2003 m. spalio 28 d., 46–48 punktai; EŽTT sprendimo *Khudoyorov prieš Rusiją*, Nr. 6847/02, 2005 m. lapkričio 8 d., 136–137 punktai.

⁽⁴¹²⁾ EŽTT sprendimo *Rusu prieš Austriją*, Nr. 34082/02, 2008 m. spalio 2 d., 58 punktas.

⁽⁴¹³⁾ EŽTT sprendimas *H. A. ir kt. prieš Graikiją*, Nr. 19951/16, 2019 m. vasario 28 d.

7.6.1. Sąžiningumas

Pagal EŽTK, sulaikymas gali būti pripažintas savavališku, jeigu asmenį sulaikančios institucijos elgiasi nesąžiningai. Kai nacionalinės valdžios institucijos sąmoningai nusprendžia suklaidinti trečiųjų šalių piliečius, kad palengvintų jų išsiuntimą, pažeidžiamas EŽTK 5 straipsnis ⁽⁴¹⁴⁾.

Pavyzdys. Byloje *Longa Yonkeu prieš Latviją* ⁽⁴¹⁵⁾ EŽTT atmetė vyriausybės argumentą, jog valstybės sienos apsaugos tarnyba apie tai, kad pareiškimą Teismui pateikusio asmens išsiuntimas turi būti sustabdytas, sužinojo tik praėjus 2 dienoms po jo išsiuntimo. Valdžios institucijos dar prieš 4 dienas sužinojo, kad pareiškėjas prašė prieglobsčio dėl humanitarinių priežasčių, nes gavo jo prašymo kopiją. Be to, pagal nacionalinę teisę, jis nuo tos dienos, kai pateikė prašymą, įgijo prieglobsčio prašytojo statusą, taigi jo nebuvo galima išsiųsti. Todėl valstybės sienos apsaugos tarnyba pasielgė nesąžiningai, išsiųsdama pareiškėją dar prieš tai, kai jo prašymą suteikti prieglobstį dėl humanitarinių priežasčių išnagrinėjo kompetentinga nacionalinė institucija; todėl jo sulaikymas prieš išsiunčiant buvo savavališkas.

7.6.2. Deramas kruopštumas

Tiek ES teisėje, tiek pagal EŽTK yra įtvirtintas principas, kad valstybė narė, sulaikydama asmenis, kuriuos ketina išsiųsti, privalo deramai kruopščiai atlikti savo veiksmus.

Pagal ES teisę, *Grąžinimo direktyvos* 15 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad sulaikyti asmenį derėtų tik tol, kol tinkamai (deramai kruopščiai) vykdomas pasirusimas jį išsiųsti. Panašios nuostatos dėl deramo kruopštumo yra pateiktos persvarstytos *Priėmimo sąlygų direktyvos* 9 straipsnio 1 dalyje ir 16 konstatuojamojoje dalyje ir *Dublino reglamento* 28 straipsnio 3 dalyje (prieglobsčio prašytojams).

Pagal EŽTK, sulaikymas, pagrįstas konvencijos 5 straipsnio 1 dalies f punkto antra dalimi, yra pateisinamas tik tuo atveju, kai vykdoma išsiuntimo arba išdavimo kitai valstybei procedūra. Jeigu ši procedūra atliekama nepakankamai

⁽⁴¹⁴⁾ EŽTT sprendimas *Čonka prieš Belgiją*, Nr. 51564/99, 2002 m. vasario 5 d.; EŽTT sprendimas *Saadi prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d.; EŽTT sprendimas *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d.

⁽⁴¹⁵⁾ EŽTT sprendimo *Longa Yonkeu prieš Latviją*, Nr. 57229/09, 2011 m. lapkričio 15 d., 143 punktas.

kruopščiai, tai asmens sulaikymas pripažįstamas neleistinu pagal EŽTK ⁽⁴¹⁶⁾. Todėl valstybės privalo aktyviai stengtis organizuoti asmens išsiuntimą į jo kilmės šalį ar trečiąją šalį. Valstybės privalo imtis konkrečių praktinių veiksmų ir konkrečiais faktais (vien tvirtinimo nepakanka) įrodyti savo pastangas užtikrinti, kad asmenį būtų galima išsiųsti, pavyzdžiui, kai priimančiosios valstybės institucijos neskuba pripažinti savo piliečių tapatybės.

Pavyzdys. Byloje *Singh prieš Čekiją* ⁽⁴¹⁷⁾ EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad pareiškimą Teismui pateikę asmenys išbuvo sulaikyti 2,5 metų iki išsiuntimo. Per išsiuntimo procedūrą būta tokių laikotarpių, kai nebuvo daroma nieko, ir, Teismo manymu, Čekijos institucijoms derėjo dirbti kruopščiau, ypač kai Indijos ambasada atsisakė išduoti pareiškėjams pasus. Teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad pareiškėjai buvo nuteisti už nesunkų nusikaltimą ir kad jų sulaikymas prieš išsiunčiant truko ilgiau negu pati laisvės atėmimo bausmė už nusikaltimą. Todėl Teismas nutarė, kad Čekijos institucijos deramai kruopščiai neišnagrinėjo pareiškėjų atvejo ir jie buvo sulaikyti nepagrįstai ilgam laikui.

Pavyzdys. Byloje *H. A. prieš Graikiją* ⁽⁴¹⁸⁾ pareiškimą Teismui pateikė Irano pilietis, kuris atvyko į Graikiją. Policijai jį suėmus, jam buvo liepta grįžti į Turkiją, tačiau Turkija atsisakė jį įsileisti. Kol buvo laukiama sprendimo dėl išsiuntimo, pareiškėjas ilgą laiką buvo sulaikytas. EŽTT nustatė, kad Graikijos valdžios institucijos nesielgė deramai kruopščiai, nes 5 mėnesius po to, kai Turkija atsisakė priimti pareiškėją, nesiėmė jokių veiksmų dėl jo išsiuntimo. Todėl buvo padarytas EŽTK 5 straipsnio 1 dalies pažeidimas.

⁽⁴¹⁶⁾ EŽTT sprendimo *Chahal prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 22414/93, 1996 m. lapkričio 15 d., 113 punktas; EŽTT sprendimo *A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d., 164 punktas; EŽTT sprendimo *Amie ir kt. prieš Bulgariją*, Nr. 58149/08, 2013 m. vasario 12 d., 72 punktas.

⁽⁴¹⁷⁾ EŽTT sprendimas *Singh prieš Čekijos Respubliką*, Nr. 60538/00, 2005 m. sausio 25 d.

⁽⁴¹⁸⁾ EŽTT sprendimas *H. A. prieš Graikiją*, Nr. 58424/11, 2016 m. sausio 21 d.

7.6.3. Reali išsiuntimo tikimybė

Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, asmens sulaikymas yra pateisinamas tik tada, kai yra reali tikimybė, kad jis bus išsiųstas per pagrįstą laiką.

Pagal ES teisę, kai nelieka pagrįstos tikimybės, kad asmuo bus išsiųstas, jo sulaikymas tampa nebepateisinamas ir jis turi būti nedelsiant paleidžiamas (Grašinimo direktyvos 15 straipsnio 4 dalis). Kai asmens negalima išsiųsti dėl tam tikrų kliūčių, pavyzdžiui, *negrāžinimo* principo (Grašinimo direktyvos 5 straipsnis), paprastai manoma, jog pagrįstos tikimybės, kad jis bus išsiųstas, nebėra.

Pavyzdys. *Kadzoev* ⁽⁴¹⁹⁾ byloje ETT nusprendė, kad nacionaliniam teismui nagrinėjant sulaikymo teisėtumą turi būti reali tikimybė, jog pavyks jį išsiųsti, nes tik tokią tikimybę galima pripažinti pagrįsta. Tokios pagrįstos tikimybės nėra, jeigu atrodo mažai tikėtina, kad trečioji valstybė priims tą asmenį, kurį norima išsiųsti ⁽⁴²⁰⁾.

Jungtinės Karalystės sienos valdymo tarnyba nacionaliniams poreikiams yra nustačiusi praktinį standartą. Pasak jos, per išsiuntimo procedūras „[...] galima manyti, kad asmuo bus netrukus išsiųstas, jeigu jis turi kelionės dokumentą, yra duoti nurodymai jį išsiųsti, nėra likusių teisinių kliūčių ir tikimasi jį išsiųsti per artimiausias keturias savaites. [Tačiau] kai [asmuo], nenorėdamas būti išsiųstas, nebendradarbiauja su išsiuntimo dokumentus rengiančiomis institucijomis ir tai yra didelė kliūtis, sunkinanti jo išsiuntimą, tokie veiksniai laikomi svariu argumentu, kad jo paleisti negalima“ ⁽⁴²¹⁾.

Pagal EŽTK, turi būti reali tikimybė, kad asmuo bus išsiųstas.

⁽⁴¹⁹⁾ 2009 m. lapkričio 30 d. ETT sprendimo *Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)* (DK), C-357/09 PPU, 65–66 punktai.

⁽⁴²⁰⁾ Taip pat žr. 2014 m. birželio 5 d. ESTT sprendimo *Bashir Mohamed Ali Mahdi*, C-146/14 PPU, 59–60 punktus.

⁽⁴²¹⁾ Jungtinės Karalystės sienos apsaugos tarnyba (2012), „*Enforcement Instructions and Guidance: Chapter 55 detention and temporary release*“ („Vykdymo nurodymai ir gairės. 55 skyrius. Sulaikymas ir laikinas paleidimas“).

Pavyzdys. Byloje *Al Husin prieš Bosniją ir Hercegoviną (Nr. 2)* ⁽⁴²²⁾ pareiškimą Teismui pateikė Sirijos pilietis, kuris buvo sulaikytas nacionalinio saugumo sumetimais. Buvo duotas įsakymas išsiųsti pareiškėją, nurodant, kad jei jis neišvyks savo noru, bus išduotas papildomas įsakymas išsiųsti, kuriame bus nurodyta šalis, į kurią jis bus išsiųstas. Pareiškėjas buvo sulaikytas nacionalinio saugumo pagrindais 4 metus. Buvo kreiptasi į daugiau nei 40 šalių su prašymais priimti pareiškėją, tačiau nesėkmingai. Pareiškėjas buvo paleistas po 8 metų nepertraukiamo sulaikymo. EŽTT nustatė, kad buvo pažeista 5 straipsnio 1 dalis, nes nebuvo realios tikimybės įvykdyti išsiuntimą ir todėl nebuvo pagrindo sulaikyti pareiškėją per visą sulaikymo laikotarpį.

7.6.4. Ilgiausia sulaikymo trukmė

Pagal ES teisę, persvarstytos [Priėmimo sąlygų direktyvos](#) 9 straipsnio 1 dalyje ir [Dublino reglamento](#) 28 straipsnio 3 dalyje yra nustatyta, kad prieglobsčio prašytojai turi būti sulaikomi kuo trumpiau. Pagal Dublino reglamentą, sulaukiant prieglobsčio prašytojus taikomi sutrumpinti terminai, per kuriuos turi būti pateikti prašymai juos perduoti ir gauti atsakymai.

Pagal [Grąžinimo direktyvos](#) 15 straipsnio 1 dalį, asmenys per grąžinimo procesus taip pat turi būti sulaikomi kuo trumpiau. Tačiau Grąžinimo direktyvoje taip pat nustatyta sulaikymo laikotarpio trukmė iki 6 mėnesių, kurią išimtinėmis aplinkybėmis, t. y. kai asmuo nebendradarbiauja arba yra sunku gauti kelionės dokumentus, galima pratęsti dar 12 mėnesių (15 straipsnio 5 ir 6 dalys). Tokiomis išimtinėmis aplinkybėmis institucijos pirmiau turi būti išbandžiusios visas pagrįstas priemones išsiųsti tą asmenį. Pasibaigus 6 mėnesių ir, išimtiniais atvejais, papildomam 12 mėnesių laikotarpiui sulaikytasis asmuo turi būti paleistas.

⁽⁴²²⁾ EŽTT sprendimas *Al Husin prieš Bosniją ir Hercegoviną (Nr. 2)*, Nr. 10112/16, 2019 m. birželio 25 d. Taip pat žr. EŽTT sprendimą *Mikolenko prieš Estiją*, Nr. 10664/05, 2009 m. spalio 8 d.

Pavyzdys. *Kadzoev* byloje ⁽⁴²³⁾ ETT nusprendė, kad jeigu baigėsi Grąžinimo direktyvos 15 straipsnio 6 dalyje nustatytas ilgiausias sulaikymo terminas, tai akivaizdu, kad net nesvarstytina, ar tebėra pagrįsta tikimybė išsiųsti asmenį, kaip tai suprantama pagal 15 straipsnio 4 dalį. Tokiu atveju tas asmuo turi būti nedelsiant paleistas į laisvę.

Pavyzdys. Byloje *FMS ir kt.* ⁽⁴²⁴⁾ ESTT pateikė išaiškinimą dėl sulaikymo trukmės pagal ES prieglobsčio ir grąžinimo *acquis*. Nors Priėmimo sąlygų direktyvos 9 straipsnyje nereikalaujama, kad valstybės narės nustatytų ilgiausią laikotarpį, kai sulaikomi tarptautinės apsaugos prašytojai, jų nacionalinėje teisėje turi būti užtikrinta, kad sulaikymas truktų tik tol, kol yra sulaikymo pagrindas. Priešingai, sulaikymo prieš išsiuntimą atvejais pagal Grąžinimo direktyvos 15 straipsnį pratęstas sulaikymas niekada negali trukti ilgiau nei 18 mėnesių ir gali trukti tik tol, kol organizuojamas išsiuntimas ir tai daroma deramai kruopščiai.

EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkte nenumatytas maksimalus sulaikymo dėl imigracijos terminas. Tai, kokiam laikotarpiui galima sulaikyti asmenį pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punktą, priklauso nuo nacionalinės teisės normų, kartu įvertinant tuo konkrečiu atveju žinomus faktus ⁽⁴²⁵⁾. Nustatyti terminus yra svarbu siekiant, kad laisvės atėmimas būtų reglamentuojamas aiškių ir nuspėjamų teisės normų.

Pavyzdys. Byloje *Mathloom prieš Graikiją* ⁽⁴²⁶⁾ pareiškimą Teismui pateikęs Irako pilietis išbuvo sulaikytas ilgiau kaip 2 metus ir 3 mėnesius iki išsiuntimo, nors buvo duotas įsakymas paleisti jį lygtinai. Graikijos teisės aktuose nebuvo nuostatų, kokiam ilgiausiam laikotarpiui leidžiama sulaikyti asmenis, kuriuos teismas įsakė išsiųsti iš šalies, todėl šie teisės aktai neatitiko „teisėtumo“ reikalavimo pagal EŽTK 5 straipsnį, nes nebuvo įmanoma nuspėti jų taikymo.

⁽⁴²³⁾ 2009 m. lapkričio 30 d. ETT sprendimo *Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)* (DK), C-357/09 PPU, 60 punktas.

⁽⁴²⁴⁾ 2020 m. gegužės 14 d. ESTT sprendimo *FMS ir kt. / Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság ir Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (DK)*, sujungtos bylos C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, 262–265 ir 278–280 punktai.

⁽⁴²⁵⁾ EŽTT sprendimo *Auad prieš Bulgariją*, Nr. 46390/10, 2011 m. spalio 11 d., 128 punktas.

⁽⁴²⁶⁾ EŽTT sprendimas *Mathloom prieš Graikiją*, Nr. 48883/07, 2012 m. balandžio 24 d.

Pavyzdys. Byloje *Louled Massoud prieš Maltą* ⁽⁴²⁷⁾ pareiškimą Teismui pateikęs Alžyro pilietis sulaikymo centre buvo laikomas šiek tiek ilgiau kaip 18 mėnesių, numatant išsiųsti jį iš šalies. Per tą laiką pareiškėjas atsisakė bendradarbiauti, o Alžyro institucijos nebuvo pasirengusios išduoti jam kelionės dokumentų. Nustatęs 5 straipsnio 1 dalies pažeidimą, EŽTT išreiškė rimtą abejonių, ar pareiškėjo sulaikymas, ketinant jį išsiųsti, tebebuvu pagrįstas visu jo sulaikymo laikotarpiu. Kilo abejonių, be kita ko, dėl to, kad po jo prieglobsčio prašymo atmetimo praėjo daugiau kaip 18 mėnesių, tikriausiai nebuvo pagrįstos tikimybės, kad pavyks jį išsiųsti, o nacionalinės institucijos galbūt nesugebėjo deramai kruopščiai vykdyti šios procedūros. Be to, Teismas nustatė, jog pareiškėjas neturėjo jokios galimybės pasinaudoti veiksminga teisine gynyba, kad užginčytų savo sulaikymo trukmę ir teisėtumą.

Pavyzdys. Byloje *Auad prieš Bulgariją* ⁽⁴²⁸⁾ EŽTT nusprendė, kad sulaikymo laikotarpis neturėtų trukti ilgiau, negu to pagrįstai reikia tikslui pasiekti. Teismas pažymėjo, kad panaši nuostata buvo priimta ETT *Kadzoev* bylos sprendime dėl Grąžinimo direktyvos 15 straipsnio. Teismas pabrėžė, kad EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punkte, kitaip nei Grąžinimo direktyvos 15 straipsnyje, ilgiausi leistini terminai nenustatyti. Todėl tik konkrečios kiekvieno atvejo aplinkybės lemia, ar sulaikymo pagal šią nuostatą teisėtumas gali priklausyti nuo išsiuntimo procedūros trukmės.

7.7. Specialiųjų poreikių turinčių asmenų sulaikymas

Pagal ES teisę, persvarstytos *Priėmimo sąlygų direktyvos* 21 straipsnyje ir *Grąžinimo direktyvos* 3 straipsnio 9 dalyje išvardyta, kokie asmenys laikomi pažeidžiamais (žr. 10 skyrių). Nė viename iš šių teisės aktų nedraudžiama sulaikyti pažeidžiamų asmenų, tačiau kai jie sulaikomi, pagal *Priėmimo sąlygų direktyvos* 11 straipsnį ir *Grąžinimo direktyvos* 16 straipsnio 3 dalį ir 17 straipsnį, yra privaloma įdėmiai atsižvelgti į ypatingą jų padėtį.

⁽⁴²⁷⁾ EŽTT sprendimas *Louled Massoud prieš Maltą*, Nr. 24340/08, 2010 m. liepos 27 d.

⁽⁴²⁸⁾ EŽTT sprendimas *Auad prieš Bulgariją*, Nr. 46390/10, 2011 m. spalio 11 d.

Abiejose direktyvose pabrėžiama, kad vaikus galima sulaikyti tik kraštutiniu atveju ir tik jeigu efektyviai negali būti taikomos kitos mažiau priverstinės priemonės. Jie turi būti sulaikomi kuo trumpesniai laikotarpiui. Būtina visomis išgalėmis stengtis sulaikytuosius paleisti ir apgyvendinti vaikams tinkamuose būstuose. Pagal Priėmimo sąlygų direktyvą, prieglobsčio prašančius nelydimus vaikus leidžiama sulaikyti tik išimtinėmis aplinkybėmis; jie niekuomet nelai-komi įkalinimo įstaigose. Nelydimi vaikai, sulaikyti iki išsiuntimo, turėtų būti apgyvendinti įstaigose, kurių personalas ir patalpos atitinka jų amžiaus asmenų poreikius (Grąžinimo direktyvos 17 straipsnis) ⁽⁴²⁹⁾.

Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje (2011/36/ES) yra nustatyta pareiga teikti pagalbą ir paramą prekybos žmonėmis aukoms, pavyzdžiui, suteikti tinkamą ir saugų būstą (11 straipsnis), nors joje ir nėra visiškai uždrausta juos sulaikyti.

Pagal EŽTK, EŽTT peržiūrėjo imigracijos bylas dėl vaikų ir sutrikusios psichikos žmonių sulaikymo. Teismas nustatė, kad sulaikymas jų poreikiams nepritaiky-tose patalpose buvo savavališkas ir pažeidė EŽTK 5 straipsnį, o kai kuriais atvejais taip pat svarstyti EŽTK 3 straipsnio pažeidimai ⁽⁴³⁰⁾. Be to, Teismas manė, kad prieglobsčio prašytojai yra itin pažeidžiami tada, kai jie sulaikomi, ir dėl to, kokiomis sąlygomis jie laikomi ⁽⁴³¹⁾.

Pavyzdys. Byla *Yoh-Ekale Mwanje prieš Belgiją* ⁽⁴³²⁾ buvo susijusi su ŽIV užsikrėtusios Kamerūno pilietės, kurios liga jau buvo pažengusi, sulaikymu. Institucijoms buvo žinoma pareiškimą Teismui pateikusios moters tapatybė ir nuolatinės gyvenamosios vietos adresas, ji atvyko į visus sutartus susitikimus ir ėmėsi žingsnių siekdama įteisinti savo statusą Belgijoje. Nors ją sulaikius pablogėjo jos sveikata, institucijos nesistengė taikyti švelnesnės priemonės, pavyzdžiui, išduoti leidimo laikinai gyventi šalyje,

⁽⁴²⁹⁾ Daugiau apie tai žr. FRA (2017), „*European legal and policy framework on immigration detention of children*“, Leidinių biuras, Liuksemburgas, 2017 m. birželio mėn.

⁽⁴³⁰⁾ EŽTT sprendimas *Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga prieš Belgiją*, Nr. 13178/03, 2006 m. spalio 12 d.; EŽTT sprendimas *Muskhadzhieva ir kt. prieš Belgiją*, Nr. 41442/07, 2010 m. sausio 19 d.; EŽTT sprendimas *Kanagaratnam ir kt. prieš Belgiją*, Nr. 15297/09, 2011 m. gruodžio 13 d.; EŽTT sprendimas *Popov prieš Prancūziją*, Nr. 39472/07 ir 39474/07, 2012 m. sausio 19 d.; EŽTT sprendimas *M. S. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 24527/08, 2012 m. gegužės 3 d.; EŽTT sprendimas *Price prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 33394/96, 2001 m. liepos 10 d.

⁽⁴³¹⁾ EŽTT sprendimas *S. D. prieš Graikiją*, Nr. 53541/07, 2009 m. birželio 11 d.; EŽTT sprendimas *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.

⁽⁴³²⁾ EŽTT sprendimas *Yoh-Ekale Mwanje prieš Belgiją*, Nr. 10486/10, 2011 m. gruodžio 20 d.

motyvuodamos tai visuomenės interesų apsauga. Todėl ji išbuvo sulaikyta beveik 4 mėnesius. EŽTT nenustatė ryšio tarp pareiškėjos sulaikymo ir vyriausybės siekio ją išsiųsti iš šalies, todėl nusprendė, kad buvo pažeista EŽTK 5 straipsnio 1 dalis.

Pavyzdys. Byloje *Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga prieš Belgiją* ⁽⁴³³⁾ EŽTT nusprendė, kad sulaikius prieglobsčio prašiusį nelydimą nepilnametį suaugusiems skirtame sulaikymo centre buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis.

Pavyzdys. Byloje *Muskhadzhiyeva prieš Belgiją* ⁽⁴³⁴⁾ EŽTT nusprendė, kad keturių čečėnų vaikų sulaikymas specialioms vaikų poreikiams nepritaikytose patalpose, laukiant, kol jie bus pagal Dublino sistemą perduoti kitai valstybei, buvo EŽTK 3 straipsnio pažeidimas.

Pavyzdys. Byloje *A. M. ir kt. prieš Prancūziją* ⁽⁴³⁵⁾ EŽTT nustatė, kad nors materialinės sąlygos sulaikymo centruose prieš išsiuntimą buvo tinkamos, tačiau sąlygos šiuose centruose kėlė nerimą mažamečiams vaikams. Todėl vaikų patalpinimas sulaikymo centruose prilygo nežmoniškam ir žeminančiam elgesiui, pažeidžiančiam EŽTK 3 straipsnį.

Pavyzdys. Byloje *S. F. ir kt. prieš Bulgariją* ⁽⁴³⁶⁾ EŽTT nagrinėjo šeimos su trimis vaikais sulaikymą pasienio policijos areštinėje ir jų buvimo joje trukmę. Teismas pažymėjo, kad dėl vaikų sulaikymo imigracijos tikslais, neatsižvelgiant į tai, ar jie yra lydimi, ar ne, kyla ypatingų klausimų, nes vaikai yra itin pažeidžiami ir turi specialių poreikių. Nepriklausomai nuo sulaikius praleisto laiko, sąlygos policijos sulaikymo įstaigoje buvo netinkamos vaikams. EŽTT nusprendė, kad taip buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis.

Pavyzdys. Byloje *Bilalova ir kt. prieš Lenkiją* ⁽⁴³⁷⁾ pareiškimą Teismui pateikę čečėnų kilmės Rusijos piliečiai (moteris su penkiais vaikais) skundėsi, kad vaikų patalpinimas sulaikymo centre iki išsiuntimo buvo neteisėtas. EŽTT pažymėjo, kad iš principo reikėtų vengti mažų vaikų uždarymo

⁽⁴³³⁾ EŽTT sprendimas *Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga prieš Belgiją*, Nr. 13178/03, 2006 m. spalio 12 d.

⁽⁴³⁴⁾ EŽTT sprendimas *Muskhadzhiyeva ir kt. prieš Belgiją*, Nr. 41442/07, 2010 m. sausio 19 d.

⁽⁴³⁵⁾ EŽTT sprendimas *A. M. ir kt. prieš Prancūziją*, Nr. 24587/12, 2016 m. liepos 12 d.

⁽⁴³⁶⁾ EŽTT sprendimas *S. F. ir kt. prieš Bulgariją*, Nr. 8138/16, 2017 m. gruodžio 7 d.

⁽⁴³⁷⁾ EŽTT sprendimas *Bilalova ir kt. prieš Lenkiją*, Nr. 23685/14, 2020 m. kovo 26 d.

tokiose struktūrose ir kad tik trumpalaikis apgyvendinimas tinkamomis sąlygomis gali būti suderinamas su EŽTK, tačiau su sąlyga, kad valdžios institucijos įrodė, jog šios priemonės griebsi kaip kraštutinės priemonės tik po to, kai konkrečiai išnagrinėjo švelnesnes prievartos priemones ir nustatė, kad tokių priemonių nėra. Teismas padarė išvadą, kad nepakanka įrodymų, patvirtinančių, jog vidaus institucijos atliko tokį vertinimą, ir kad nebuvo imtasi priemonių sulaikymo trukmei apriboti. Todėl sulaikius vaikus buvo padarytas EŽTK 5 straipsnio 1 dalies pažeidimas.

Pavyzdys. Byloje *Bistieva ir kt. prieš Lenkiją* ⁽⁴³⁸⁾ pareiškimą Teismui pateikusi moteris kartu su vyru ir vaikais atvyko į Lenkiją ir pateikė prieglobsčio prašymą. Prieglobsčio prašymas buvo atmestas ir šeima pabėgo į Vokietiją, tačiau Vokietijos valdžios institucijos grąžino juos atgal į Lenkiją, kur jie buvo sulaikyti. Pareiškėja skundėsi, kad jos sulaikymas pažeidė teisę į tai, kad būtų gerbiamas privatus ir šeimos gyvenimas, pagal EŽTK 8 straipsnį. EŽTT nustatė, kad pareiškėjos sulaikymas trukdė veiksmingai naudotis šeimos gyvenimu, nes Lenkijos valdžios institucijos neįvertino sulaikymo poveikio šeimai ir vaikams ir nelaikė šeimos sulaikymo kraštutine priemone. Teismas nusprendė, kad užtikrinant vaiko interesus negalima apsiriboti vien tik šeimos išlaikymu kartu, tai apima ir visas būtinas priemones, kad būtų apribotas šeimų su vaikais sulaikymas. Todėl sulaikius pareiškėją ir jos šeimos narius beveik 6 mėnesiams buvo pažeistas EŽTK 8 straipsnis.

Pavyzdys. Byloje *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją* ⁽⁴³⁹⁾ EŽTT nustatė, kad Kipro institucijos nepaaiškino, dėl kokių priežasčių ir pagal kokį teisinį pagrindą pareiškimą Teismui pateikusio asmens mirusiai dukrai, prekybos žmonėmis aukai, nebuvo leista laisvai išeiti iš policijos skyriaus, o ji buvo patikėta privataus asmens globai. Tokiomis aplinkybėmis Teismas nusprendė, kad jos laisvės atėmimas buvo savavališkas ir neteisėtas pagal EŽTK 5 straipsnį.

⁽⁴³⁸⁾ EŽTT sprendimas *Bistieva ir kt. prieš Lenkiją*, Nr. 75157/14, 2018 m. balandžio 10 d.

⁽⁴³⁹⁾ EŽTT sprendimas *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*, Nr. 25965/04, 2010 m. sausio 7 d.

7.8. Procesinės garantijos

Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, suteikiama procesinių garantijų sulaikytiems prieglobsčio prašytojams ir migrantams.

Pagal ES teisę, [Grąžinimo direktyvoje](#) yra numatyta konkrečių garantijų neteisėtai esantiems migrantams, kuriuos ketinama grąžinti. [Priėmimo sąlygų direktyvoje](#) (9 straipsnis) ir [Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) (2013/32/ES) 26 straipsnio 2 dalyje numatyta garantijų prieglobsčio prašytojams.

Pagal EŽTK, konkrečios procesinės garantijos nustatytos konvencijos 5 straipsnyje. Laisvės atėmimui pagal 5 straipsnio 1 dalies f punktą taip pat taikomos abi šios nuostatos:

- 5 straipsnio 2 dalis – asmens teisė, kad jam būtų nedelsiant suprantama kalba pranešama, dėl ko jis suimamas ir kuo kaltinamas;
- 5 straipsnio 4 dalis – asmens teisė kreiptis į teismą skundžiantis, kad jis neteisingai sulaikytas; teismas turi nedelsdamas priimti sprendimą ir, jeigu asmuo sulaikytas neteisėtai, nuspręsti jį paleisti ⁽⁴⁴⁰⁾.

Įsakymai dėl sulaikymo visada rengiami raštu, o sprendimai dėl įkalinimo turi būti priimami atskirai. Vien vaikų vardų ir pavardžių nurodymas tėvams ar su jais susijusiems suaugusiesiems priimtame sprendime dėl įkalinimo pažeidžia EŽTK 5 straipsnio 1 dalį ⁽⁴⁴¹⁾.

7.8.1. Teisė žinoti priežastis

Pagal ES teisę, [Grąžinimo direktyvos](#) 15 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad institucijos privalo raštu parengti įsakymą sulaikyti asmenį, nurodydamos faktines ir teises priežastis. Tas pats reikalavimas dėl prieglobsčio prašytojų yra nustatytas persvarstytos [Priėmimo sąlygų direktyvos](#) 9 straipsnio 2 dalyje. ESTT taip pat dar kartą patvirtino šiuos reikalavimus ⁽⁴⁴²⁾.

⁽⁴⁴⁰⁾ EŽTT sprendimas *O. S. A. ir kt. prieš Graikiją*, Nr. 39065/16, 2019 m. kovo 21 d.

⁽⁴⁴¹⁾ EŽTT sprendimo *Moustahi prieš Prancūziją*, Nr. 9347/14, 2020 m. birželio 25 d., 102–104 punktai.

⁽⁴⁴²⁾ 2020 m. gegužės 14 d. ESTT sprendimo *FMS ir kt. / Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság ir Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (DK)*, sujungtos bylos C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, 257 ir 259 punktai.

Pagal EŽTK, kiekvienam sulaikytajam turi būti „nedelsiant“ ir „jam suprantama kalba“ pranešama apie jo sulaikymo priežastis (5 straipsnio 2 dalis). Tai reiškia, kad reikia paprastais žodžiais, nevarojant specializuotų terminų, sulaikytajam suprantama kalba išaiškinti jo suėmimo arba sulaikymo teisinės ir faktinės priežastis, kad jis galėtų, jei norėtų, teisme užginčyti tokių priemonių teisėtumą pagal konvencijos 5 straipsnio 4 dalį ⁽⁴⁴³⁾.

Pavyzdys. Lenkijos piliečiui, kuris pateikė pareiškimą Teismui byloje *Nowak prieš Ukrainą* ⁽⁴⁴⁴⁾, paklausus, dėl kokių priežasčių jis buvo suimtas, jam atsakyta, kad jis esąs „tarptautinio masto vagis“. EŽTT nusprendė, jog toks pareiškimas neatitiko to, kas buvo rašoma įsakyme jį išsiųsti, parengtame ukrainiečių kalba, su nuoroda į nacionalinės teisės nuostatą. Pareiškėjas nepakankamai mokėjo ukrainiečių kalbą, kad suprastų šį dokumentą, kurį gavo ketvirtą dieną po to, kai buvo sulaikytas. Neatrodė, kad iki tos dienos jam būtų buvę pranešta, jog jis buvo sulaikytas numatant išsiųsti jį iš šalies. Be to, pareiškėjas neturėjo veiksmingų būdų pateikti skundą, kol buvo sulaikytas, arba vėliau reikalauti kompensacijos. Todėl buvo pažeista EŽTK 5 straipsnio 2 dalis.

Pavyzdys. Byloje *Saadi prieš Jungtinę Karalystę* ⁽⁴⁴⁵⁾ nustatyta, kad buvo per ilgai (76 valandas) uždelsia pateikti sulaikymo priežastis, todėl buvo pažeista EŽTK 5 straipsnio 2 dalis.

Pavyzdys. Byloje *Dbouba prieš Turkiją* ⁽⁴⁴⁶⁾ pareiškimą Teismui pateikė prieglobsčio prašytojas. Du policijos pareigūnai priėmė jo pareiškimą apie JT vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biurui pateiktą prašymą. Jam buvo pasakyta, kad jis paleidžiamas iki teismo, pateikus kaltinimus, kad jis esąs „Al-Qaida“ narys, ir kad pradėta jo išsiuntimo procedūra. Pareiškėjui policijos būstinėje nebuvo pateikta jokių dokumentų su informacija apie jo sulaikymo priežastis. EŽTT nusprendė, kad nacionalinės valdžios institucijos pareiškėjui niekada nepranešė, dėl kokių priežasčių jis buvo sulaikytas, todėl pažeista EŽTK 5 straipsnio 2 dalis.

⁽⁴⁴³⁾ Taip pat žr. EŽTT sprendimo *Khlaifia ir kt. prieš Italiją* (DK), Nr. 16483/12, 2016 m. gruodžio 15 d., 115 punktą; EŽTT sprendimą *Čonka prieš Belgiją*, Nr. 51564/99, 2002 m. gegužės 5 d.

⁽⁴⁴⁴⁾ EŽTT sprendimo *Nowak prieš Ukrainą*, Nr. 60846/10, 2011 m. kovo 31 d., 64 punktas.

⁽⁴⁴⁵⁾ EŽTT sprendimas *Saadi prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d.

⁽⁴⁴⁶⁾ EŽTT sprendimo *Dbouba prieš Turkiją*, Nr. 15916/09, 2010 m. liepos 13 d., 52–54 punktai.

Pavyzdys. Byloje *J. R. ir kt. prieš Graikiją* ⁽⁴⁴⁷⁾ trys Afganistano piliečiai buvo sulaikyti Graikijos „karštajame taške“ Chijo saloje. EŽTT nustatė EŽTK 5 straipsnio 2 dalies pažeidimą. Nors pareiškėjai gavo brošiūrą su informacija apie jų sulaikymo priežastis, brošiūros turinys nebuvo pakankamai aiškus ir tikslus, kad pareiškėjai būtų informuoti apie jų sulaikymo priežastis.

7.8.2. Teisė į tai, kad sulaikymas būtų peržiūrėtas

Pagal ES teisę ir EŽTK, teisė į tai, kad institucijų sprendimai būtų peržiūrėti teismo, yra labai svarbi užtikrinant apsaugą nuo savavališko sulaikymo.

Pagal ES teisę, ES chartijos 47 straipsnyje yra nustatyta, kad kiekvienas asmuo, kurio atvejį reglamentuoja ES teisė, turi teisę į veiksmingą teisinę gynybą ir kad jo byla per kuo trumpesnį laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų teismas. **Grąžinimo direktyvos** 15 straipsnio 2 dalyje ir **Priėmimo sąlygų direktyvos** 9 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad kai įsakymą sulaikyti priima administracinės institucijos, būtina atlikti skubią jo teisminę peržiūrą. Be to, Grąžinimo direktyvos 15 straipsnio 3 dalyje ir Priėmimo sąlygų direktyvos 9 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad sulaikymas turi būti peržiūrimas per pagrįstus laiko tarpus atitinkamo trečiosios šalies piliečio prašymu arba *ex officio*. Prieglobsčio prašytojų atvejų peržiūrą turi atlikti teisminė institucija, o per grąžinimo procesus tai yra privaloma tik tuo atveju, kai asmens sulaikymas yra pratęsimas.

Pavyzdys. Byloje *FMS ir kt.* ⁽⁴⁴⁸⁾ ESTT dar kartą patvirtino, kad sulaikymo teisėtumas tiek pagal Priėmimo sąlygų direktyvą, tiek pagal Grąžinimo direktyvą turi būti be jokių išimčių tikrinamas teismine tvarka. Tai reiškia, kad, nesant nacionalinių taisyklių, numatančių teisminę peržiūrą, nacionalinis teismas turi turėti teisę priimti sprendimą šiuo klausimu ir jei sulaikymas pripažįstamas neteisėtu, nurodyti paleisti asmenį.

Kai sprendimas pratęsti sulaikymo priemonę buvo priimtas pažeidžiant teisę būti išklaustam, nacionalinis teismas, įgaliotas įvertinti šio sprendimo teisėtumą, gali panaikinti sulaikymo priemonę tik jeigu jis nusprendžia, kad dėl šio

⁽⁴⁴⁷⁾ EŽTT sprendimas *J. R. ir kt. prieš Graikiją*, Nr. 22696/16, 2018 m. sausio 25 d.

⁽⁴⁴⁸⁾ 2020 m. gegužės 14 d. ESTT sprendimo *FMS ir kt. / Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság ir Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (DK)*, sujungtos bylos C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, 273–277 punktai.

pažeidimo asmuo, kuris juo remiasi, iš tikrųjų prarado galimybę geriau apginti savo teises – t. y. kad ši administracinė procedūra būtų galėjusi pasibaigti kitaip ⁽⁴⁴⁹⁾.

Teisinės pagalbos teikimas yra reglamentuojamas ES chartijos 47 straipsnyje ir Grąžinimo direktyvos 13 straipsnio 4 dalyje taip pat nustatyta, kad kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas ir kad teisinė pagalba turi būti teikiama užtikrinant teisę kreiptis į teismą. Prieglobsčio prašytojams skirtos nuostatos dėl nemokamos teisinės pagalbos ir atstovavimo pateiktos Priėmimo sąlygų direktyvos 9 straipsnyje (daugiau apie tai skaitykite 5 skyriuje).

EŽTK 5 straipsnio 4 dalyje konkrečiai reikalaujama, kad „kiekvienas“, iš kurio atimta laisvė, turi turėti teisę kreiptis į teismą su skundu, kad jis neteisingai sulaikytas, o teismas „nedelsdamas turi priimti sprendimą ir, jeigu asmuo sulaikytas neteisėtai, nuspręsti jį paleisti“. Šį reikalavimą atitinka TPPTP 9 straipsnio 4 dalis.

Tai, kad reikia nedelsiant peržiūrėti sprendimą ir suteikti prieinamą teisinę gynybą, yra dvi svarbiausios garantijos. 5 straipsnio 4 dalies tikslas – užtikrinti sulaikytojo asmens teisę į tai, kad jam taikoma priemonė būtų „teismo prižiūrima“. Todėl 5 straipsnio 4 dalyje reikalaujama ne tik suteikti galimybę kreiptis į teisėją, kad šis nedelsdamas priimtų sprendimą dėl sulaikymo teisėtumo, bet ir kad teismas reguliariai persvarstytų, ar tikrai reikia, kad tas asmuo tebebūtų sulaikytas. Sulaikytasis asmuo per visą laiką, kai yra sulaikytas, turi turėti galimybę pasinaudoti šia teisine gynyba, kad jo byla būtų nedelsiant teismo peržiūrėta, o ją peržiūrintis teismas turi būti kompetentingas priimti sprendimą paleisti jį į laisvę, jeigu nustato, kad asmuo sulaikytas neteisėtai ⁽⁴⁵⁰⁾. Tokia teisinė gynyba turi būti pakankamai teoriškai pagrįsta ir praktiškai patikrinta, kad būtų prieinama ir efektyvi. Imigrantų sulaikymo automatinė teisminė peržiūra nėra esminis reikalavimas pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalį ⁽⁴⁵¹⁾.

⁽⁴⁴⁹⁾ 2013 m. rugsėjo 10 d. ESTT sprendimas *M. G. ir N. R. / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-383/13.

⁽⁴⁵⁰⁾ EŽTT sprendimo *Khlaifia ir kt. prieš Italiją* (DK), Nr. 16483/12, 2016 m. gruodžio 15 d., 131 punktą; Sprendimo *Ilmseher prieš Vokietiją* (DK), Nr. 10211/12 ir 27505/14, 2018 m. gruodžio 4 d., 251 punktą.

⁽⁴⁵¹⁾ EŽTT sprendimo *J. N. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 37289/12, 2016 m. rugpjūčio 19 d., 96 punktą.

Ypač svarbu, kad efektyvia teisine gynyba galėtų pasinaudoti prieglobsčio prašytojai, nes jų padėtis yra neuztikrinta ir jiems gali grėsti pavojus būti *grąžintiems* į šalį, iš kurios jie išvyko.

Pavyzdys. Byloje *Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją* ⁽⁴⁵²⁾ pareiškimus Teismui pateikė du prieglobsčio prašę Irano piliečiai, kurie buvo sulaikyti policijos būstinėje. EŽTT nusprendė, kad jie negalėjo pasinaudoti jokia procedūra, per kurią jų sulaikymo teisėtumą būtų buvę galima patikrinti teisme ⁽⁴⁵³⁾.

Pavyzdys. Byloje *S. D. prieš Graikiją* ⁽⁴⁵⁴⁾ pareiškimą Teismui pateikęs prieglobsčio prašytojas buvo sulaikytas, nors jo nebuvo galima išsiųsti iš šalies, laukiant, kol bus priimtas sprendimas dėl jo prieglobsčio prašymo. EŽTT nusprendė, kad jis buvo atsidūręs beteisėje padėtyje, nes nebuvo tokios nuostatos, kad jo sulaikymas būtų tiesiogiai peržiūrėtas belaukiant, kol jis bus išsiųstas.

Pavyzdys. Byloje *Oravec prieš Kroatiją* ⁽⁴⁵⁵⁾ pareiškėjas, kuris buvo įtariamas prekyba narkotikais, buvo sulaikytas ir vėliau paleistas. Prokuroriui apskundus jo paleidimą, pareiškėjas vėl buvo suimtas. EŽTT laikėsi nuomonės, kad apeliacinis skundas buvo proceso, susijusio su pareiškėjo suėmimo teisėtumu, tęsinys ir kad apeliacinio skundo rezultatas buvo esminis veiksnys sprendžiant dėl jo teisėtumo, neatsižvelgiant į tai, ar tuo metu pareiškėjas buvo suimtas, ar ne. Todėl bylos aplinkybėms buvo taikoma EŽTK 5 straipsnio 4 dalis.

7.9. Sulaikymo sąlygos arba tvarka

Sulaikymo sąlygos gali būti pripažintos ES teisės arba EŽTK nuostatų pažeidimu. Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, sulaikant asmenis yra privaloma gerbti kitas jų pagrindines teises, be kita ko, laisvės atėmimo sąlygos turi

⁽⁴⁵²⁾ EŽTT sprendimas *Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją*, Nr. 30471/08, 2009 m. rugsėjo 22 d.

⁽⁴⁵³⁾ Taip pat žr. EŽTT sprendimą *Z. N. S. prieš Turkiją*, Nr. 21896/08, 2010 m. sausio 19 d., ir EŽTT sprendimą *Dbouba prieš Turkiją*, Nr. 15916/09, 2010 m. liepos 13 d.

⁽⁴⁵⁴⁾ EŽTT sprendimas *S. D. prieš Graikiją*, Nr. 53541/07, 2009 m. birželio 11 d.

⁽⁴⁵⁵⁾ EŽTT sprendimo *Oravec prieš Kroatiją*, Nr. 51249/11, 2017 m. liepos 11 d., 65 punktas.

būti humaniškos, nereikėtų išskirti šeimų, paprastai nederėtų sulaikyti vaikų ir pažeidžiamų asmenų (žr. 7.7 skirsnį dėl specialiųjų poreikių turinčių asmenų ir vaikų sulaikymo) ⁽⁴⁵⁶⁾.

Pagal ES teisę, asmenų, kuriems taikomos grąžinimo procedūros, sulaikymo sąlygas reglamentuoja *Grąžinimo direktyvos* 16 straipsnis, vaikų ir šeimų sulaikymo sąlygas – 17 straipsnis. Sulaikymas iki išsiuntimo paprastai turi būti vykdomas specializuotose patalpose, o sulaikytieji turi būti laikomi atskirai nuo paprastų kalinių ⁽⁴⁵⁷⁾. Prieglobsčio prašytojų sulaikymo sąlygas reglamentuoja persvarstytos *Priėmimo sąlygų direktyvos* 10 straipsnis, o konkrečios nuostatos dėl pažeidžiamų asmenų pateiktos jos 11 straipsnyje.

Pagal EŽTK, sulaikymo vieta, tvarka ir sąlygos turi būti tinkamos, antraip gali būti pažeistas EŽTK 3, 5 arba 8 straipsnis. Teismas vertina tiek atskirus sulaikymo sąlygų ypatumus, tiek bendrą jų poveikį. Atsižvelgiama, be kita ko, į tai, kur asmuo yra sulaikytas (oro uoste, policijos kameroje ar kalėjime) ⁽⁴⁵⁸⁾; ar būtų įmanoma sulaikymui naudoti kitas patalpas; sulaikymo zonos dydį; ar tai yra bendro naudojimo patalpos ir kiek kitų žmonių jose yra; ar jose yra skalbimo ir higienos patalpos ir galimybių jomis naudotis; ar patalpos vėdinamos ir ar yra galimybė būti gryname ore; ar įmanoma palaikyti ryšį su išorės pasauliu; ar sulaikytieji asmenys serga kokiomis nors ligomis ir ar gali gauti medicinos pagalbą. Itin svarbios yra asmeninės sulaikytojo aplinkybės, pavyzdžiui, tai, ar jis yra vaikas, kankinimo auka, nėščia moteris, prekybos žmonėmis auka, pagyvenęs arba neįgalus žmogus.

⁽⁴⁵⁶⁾ Daugiau apie tai žr. EŽTT sprendime *Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga prieš Belgiją* (dėl nelydimos nepilnametės), Nr. 13178/03, 2006 m. spalio 12 d.; EŽTT sprendime *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją* (dėl prekybos žmonėmis aukos), Nr. 25965/04, 2010 m. sausio 7 d.

⁽⁴⁵⁷⁾ Taip pat žr. 2014 m. liepos 17 d. ESTT sprendimo *Adala Bero / Regierungspräsidium Kassel ir Ettayebi Bouzalmate / Kriesverwaltung Kleve* (DK), C-473/13 ir C-514/13, 32 punktą, ir 2014 m. liepos 17 d. ESTT sprendimo *Thi Ly Pham / Stadt Schweinfurt, Amt für Meldewesen und Statistik* (DK), C-474/13, 16–17 punktus.

⁽⁴⁵⁸⁾ EŽTT sprendimo *Khanh prieš Kiprą*, Nr. 43639/12, 2018 m. gruodžio 4 d., 46 punktas.

Vertindamas sulaikymo sąlygas konkrečioje byloje, EŽTT atsižvelgia į Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (Europos komiteto prieš kankinimą) parengtas ataskaitas. Šios ataskaitos taip pat gali būti naudingos valstybėms narėms vertinant, kokios sąlygos yra nepriimtinos ⁽⁴⁵⁹⁾.

Pavyzdys. Bylose *Dougoz*, *Peers* ir *S. D. prieš Graikiją* ⁽⁴⁶⁰⁾ Teismas nustatė svarbius principus dėl sulaikymo sąlygų ir aiškiai pasakė, kad sulaikytieji prieglobsčio prašytojai yra itin pažeidžiami dėl to, ką patyrė bėgdami nuo persekiojimo, todėl sulaikymas gali jiems sukelti dar daugiau kančių.

Pavyzdys. Byloje *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* ⁽⁴⁶¹⁾ Teismas nusprendė, kad EŽTK 3 straipsnis buvo pažeistas ne tik dėl asmens, pateikusio pareiškimą Teismui, sulaikymo sąlygų, bet ir dėl bendrų jo gyvenimo (priėmimo) sąlygų Graikijoje. Pareiškėjas buvo prieglobsčio prašytojas iš Afganistano. Graikijos institucijoms buvo žinoma jo tapatybė ir tai, kad jis gali prašyti prieglobsčio, nuo tada, kai jis atvyko į Atėnus. Jis buvo iškart be jokio paaiškinimo sulaikytas. Įvairių tarptautinių ir nevyriausybinų organizacijų pranešimuose teigiama, kad Graikijos institucijos sistemingai sulaiko prieglobsčio prašytojus. Pareiškėjo tvirtinimą, kad su juo žiauriai elgėsi policija, patvirtino tarptautinių organizacijų, visų pirma Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (Europos komiteto prieš kankinimą), surinkti liudinininkų pasakojimai. Europos komiteto prieš kankinimą ir UNHCR nustatyti faktai taip pat patvirtino pareiškėjo pasakojimą apie jo laikymą nesantitarinėmis sąlygomis perpildytame sulaikymo centre prie Atėnų tarptautinio oro uosto. Nors pareiškėjas buvo sulaikytas palyginti trumpam, jis šiame centre buvo laikomas nepriimtinais sąlygomis. EŽTT sprendimu, pareiškėjas tikriausiai patyrė pareigūnų savivalę, nevisavertiškumo jausmą ir nerimą, jo sulaikymo sąlygos neabejotinai labai įžeidė jo orumą ir prilygo žeminančiam elgesiui. Be to, jis

⁽⁴⁵⁹⁾ Žr., pvz., Europos Taryba, Europos komitetas prieš kankinimą (2019), „Report to the Greek Government on the visit to Greece from 10 to 19 April 2018“ („Graikijos Vyriausybei skirta ataskaita apie apsilankymą Graikijoje 2018 m. balandžio 10–19 d.“).

⁽⁴⁶⁰⁾ EŽTT sprendimas *Dougoz prieš Graikiją*, Nr. 40907/98, 2001 m. kovo 6 d.; EŽTT sprendimas *Peers prieš Graikiją*, Nr. 28524/95, 2001 m. balandžio 19 d.; EŽTT sprendimas *S. D. prieš Graikiją*, Nr. 53541/07, 2009 m. birželio 11 d.

⁽⁴⁶¹⁾ EŽTT sprendimas *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.

buvo itin pažeidžiamas kaip prieglobsčio prašytojas dėl savo migracijos ir tikriausiai praeityje patirtos traumos. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis.

EŽTK 3 straipsnyje reikalaujama, kad valstybės imtųsi konkrečių priemonių sulaikytųjų bado streiko atvejais. EŽTT yra nustatęs, kad vienutėje uždarius suimtąjį, kuris jau kurį laiką yra paskelbęs bado streiką ir kuriam gali kilti didesnė rizika prarasti sąmonę, kyla problema, jei nesiimama tinkamų priemonių asmens sveikatos būklei prižiūrėti ⁽⁴⁶²⁾.

Pavyzdys. Byla *Ceesay prieš Austriją* ⁽⁴⁶³⁾ susijusi su Gambijos piliečiu, kuris mirė nuo dehidratacijos sulaikymo prieš išsiuntimą metu. Mirties rytą jis buvo atvežtas į ligoninę. Jis atrodė fiziškai sveikas; jis elgėsi agresyviai, nes nenorėjo būti apžiūretas. Jis buvo pripažintas tinkamu sulaikyti, tačiau vėliau dėl agresyvaus elgesio buvo uždarytas į vienutę. Jo sveikatos būklė staigiai pablogėjo ir jis mirė. Skrodimas parodė, kad jis sirgo nediagnozuota pjautuvine anemija. EŽTT nustatė, kad Austrijos vidaus reikalų ministerija buvo paskelbusi aiškias bado streiko atvejais taikytinas procedūras. Gydytojai reguliariai lankė sulaikytąjį, įskaitant paskutinę jo dieną, o vienutėje policija jį tikrino kas 15–30 minučių. Nors jo agresyvus elgesys galėjo būti jau prasidėjusios dehidratacijos ir jos paskatinto kraujo ląstelių irimo dėl pjautuvinės anemijos požymis, įvykių metu to nebuvo galima numatyti. EŽTT padarė išvadą, kad valdžios institucijų negalima kaltinti dėl to, kad jos neištyrė, ar suimtasis serga pjautuvine anemija, ir nenustatė EŽTK 3 straipsnio pažeidimo.

Atitinkami šį klausimą reglamentuojantys privalomos teisinės galios neturintys teisės aktai, be kita ko, yra Europos Tarybos Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo ⁽⁴⁶⁴⁾ ir Europos kalėjimų taisyklės ⁽⁴⁶⁵⁾.

⁽⁴⁶²⁾ EŽTT sprendimo *Palushi prieš Austriją*, Nr. 27900/04, 2009 m. gruodžio 22 d., 72 punktas.

⁽⁴⁶³⁾ EŽTT sprendimas *Ceesay prieš Austriją*, Nr. 72126/14, 2017 m. lapkričio 16 d.

⁽⁴⁶⁴⁾ Europos Tarybos Ministrų Komitetas, „Twenty Guidelines on Forced Return“ („Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“), 2005 m. gegužės 4 d.

⁽⁴⁶⁵⁾ 2006 m. sausio 11 d. priimta ir 2020 m. liepos 1 d. iš dalies pakeista Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacija Rec(2006)2-rev dėl Europos kalėjimų taisyklių.

7.10. Kompensacijos už neteisėtą sulaikymą

Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK nuostatas, neteisėtai sulaikytiems asmenims gali būti skirtas žalos atlyginimas.

Pagal ES teisę, *Francovich* byloje ⁽⁴⁶⁶⁾ ETT nusprendė, kad nacionaliniai teismai turi skirti žalos atlyginimą už ES teisės nuostatos pažeidimą, kurį padarė ES valstybė narė. Šis principas iki šiol dar netaikytas tokiems pažeidimams, kai valstybė narė neįgyvendina ES direktyvos nuostatų dėl imigrantų sulaikymo.

EŽTK 5 straipsnio 5 dalyje yra nustatyta, kad „kiekvienas asmuo, kuris yra sulaikymo ar suėmimo auka pažeidžiant šio straipsnio nuostatas, turi teisę į nuostolių atlyginimą“. Todėl nuostoliai gali būti atlyginami tada, kai yra pažeistos vienos arba kelių EŽTK 5 straipsnio dalių nuostatos ⁽⁴⁶⁷⁾.

⁽⁴⁶⁶⁾ 1991 m. lapkričio 19 d. ETT sprendimas *Francovich ir Bonifaci ir kt. / Italijos Respublika*, sujungtos bylos C-6/90 ir C-9/90.

⁽⁴⁶⁷⁾ EŽTT sprendimo *Lobanov prieš Rusiją*, Nr. 16159/03, 2008 m. spalio 16 d., 54 punktas.

Svarbiausios nuostatos

- Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, laisvės atėmimas turi būti taikomas tik kraštutiniu atveju, kai jau išnaudotos visos galimybės taikyti švelnesnes priemones (žr. 7.2 skirsnį).
- Pagal EŽTK, konkreti asmens padėtis gali būti prilyginta laisvės atėmimui pagal EŽTK 5 straipsnį arba jo judėjimo laisvės apribojimui pagal EŽTK Protokolo Nr. 4 2 straipsnį (žr. 7.1 skirsnį).
- Pagal EŽTK, laisvės atėmimas turi būti pateisinamas dėl kurio nors iš 5 straipsnio 1 dalies a–f punktuose nurodytų konkrečių tikslų, jis turi būti skiriamas įstatymo nustatyta tvarka ir nesavavališkai (žr. 7.3 skirsnį).
- Pagal ES teisę, laisvės atėmimas turi atitikti teisės normas (žr. 7.3 skirsnį), būti būtinas ir proporcingas (žr. 7.5 skirsnį).
- Pagal ES teisę, prieš išsiunčiant asmenį iš šalies, leidžiama jį sulaikyti ilgiausiai 6 mėnesiams; išimties tvarka šį terminą galima pratęsti ne daugiau kaip iki 18 mėnesių. EŽTK nenumatytas maksimalus imigrantų sulaikymo terminas, tačiau pagal EŽTT praktiką, nacionaliniuose teisės aktuose turėtų būti nustatytas maksimalus laikotarpis, o sulaikymo trukmės teisėtumas priklauso nuo konkrečių bylos aplinkybių (žr. 7.6.4 skirsnį).
- Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, kai asmuo sulaikomas ketinant jį išsiųsti iš šalies, turi būti reali tikimybė, kad pavyks jį išsiųsti (žr. 7.6.3 skirsnį), o jo išsiuntimo procedūros turi būti atliekamos deramai kruopščiai (žr. 7.6.2 skirsnį).
- Laisvės atėmimas turi atitikti EŽTK 5 straipsnio 2 dalyje numatytas procesines garantijas dėl teisės būti informuotam apie suėmimo priežastis. Pagal ES teisę, Grąžinimo direktyvoje ir Priėmimo sąlygų direktyvoje nustatyta, kad institucijos privalo raštu parengti įsakymą sulaikyti asmenį, nurodydamos faktines ir teises priežastis.
- Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, asmuo, kuriam atimta laisvė, turi teisę į veiksmingą teisinę gynybą ir į tai, kad sprendimas jį sulaikyti būtų nedelsiant peržiūrėtas (žr. 7.8 skirsnį).
- Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, asmens laisvės atėmimas arba judėjimo laisvės apribojimas neturi prieštarauti kitoms žmogaus teisių garantijoms, pavyzdžiui, sulaikymo sąlygos neturi žeminti žmogaus orumo, niekada negalima rizikuoti žmonių sveikata, reikia skirti ypatingą dėmesį pažeidžiamų grupių narių poreikiams (žr. 7.7 ir 7.9 skirsnius).

- Kiekvienas savavališkai arba neteisėtai sulaikytas asmuo tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, gali reikalauti atlyginti jam padarytą žalą (žr. 7.10 skirsnį).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo pateiktas [gairės](#). Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite skyriuje „[Papildoma literatūra](#)“.

8

Priverstinis grąžinimas ir išsiuntimo būdas

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>Grąžinimo direktyva (2008/115/EB)</p> <p>Europos sienų ir pakrančių apsaugos pajėgų reglamentas, Reglamentas (ES) 2019/1896</p> <p>Tarybos sprendimas dėl jungtinių skrydžių organizavimo, iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos išsiunčiant trečiųjų šalių piliečius, kurių atžvilgiu priimti atskiri įsakymai dėl išsiuntimo (2004/573/EB)</p>	<p>Išsiuntimo procesas – saugus, nežeminantis orumo ir humaniškas</p>	<p>Ministrų Komiteto 2005 m. paskelbtos Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo, gairė Nr. 19</p>
<p>Prieglobsčio procedūrų direktyvos (2013/32/ES) 48 straipsnis</p>	<p>Konfidencialumas</p>	<p>Ministrų Komiteto 2005 m. paskelbtos Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo, gairė Nr. 12</p>
<p>ES chartijos 2 straipsnis (teisė į gyvybę)</p> <p>Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 8 straipsnio 4 dalis</p>	<p>Taikant fizinio suvaržymo priemones padaryta didelė žala</p>	<p>EŽTK 2 straipsnis (teisė į gyvybę)</p> <p>EŽTK 3 straipsnis (kankinimo ar kitokio netinkamo elgesio draudimas)</p> <p>Ministrų Komiteto 2005 m. paskelbtos Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo, gairė Nr. 19</p>

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
	Tyrimai	<p>EŽTT sprendimas <i>Tariyeva prieš Rusiją</i>, Nr. 4353/03, 2006 m. (dėl sveikatos priežiūros kalėjimuose)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Tais prieš Prancūziją</i>, Nr. 39922/03, 2006 m. (dėl sulaikytų asmenų sveikatos būklės tikrinimo)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Ramsahai prieš Nyderlandus</i> (DK), Nr. 52391/99, 2007 m. (dėl veiksmingos sistemos)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Armani Da Silva prieš Jungtinę Karalystę</i> (DK), Nr. 5878/08, 2016 m. (dėl veiksmingo tyrimo)</p>

Įvadas

Šiame skyriuje aptariama, kokiais būdais iš valstybės gali būti išsiunčiami asmenys, kurie nėra tos valstybės piliečiai. Teisinės kliūtys išsiųsti asmenis, pavyzdžiui, draudimai išsiųsti prieglobsčio prašytojus, aptarios 1, 4 ir 5 skyriuose.

Tiek oro, tiek sausumos ar jūrų transportu išsiunčiami asmenys turėtų būti į kitą šalį grąžinami saugiai, humaniškai ir nežeminant jų orumo. Būta incidentų, kai asmenys, kuriuos norėta grąžinti, negyvai užduso arba patyrė sunkių sužalojimų per išsiuntimo procesą. Pasitaiko mirčių ir sulaikymo centruose dar iki išsiuntimo. Išsiuntimo procese taip pat gali padidėti savęs žalojimo arba savižudybės rizika tuomet, kai asmuo yra išsiunčiamas arba kol jis sulaikytas laukia išsiuntimo.

Pagal ES teisę, priverstinį grąžinimą reglamentuoja [Grąžinimo direktyva](#) (2008/115/EB). *Frontex* koordinuojamos bendros grąžinimo operacijos reglamentuojamos [Europos sienų ir pakrančių apsaugos pajėgų reglamentu](#) (Reglamentas (ES) 2019/1896). Koordinuotas bendras išvežimas oru reglamentuojamas [Tarybos sprendimu 2004/573/EB](#).

Pagal ES teisę, didelės apimties ES informacinėse sistemose kaupiama informacija apie neteisėtai esančius migrantus, kuri naudojama su migracija susijusiuose procesuose, įskaitant grąžinimo palengvinimą (žr. 2.1 skirsnį).

EŽTT retai prašoma svarstyti patį išsiuntimo būdą. Tačiau Teismas turi daug praktikos, daugiausia susijusios su EŽTK 2, 3 ir 8 straipsniais, dėl institucijų jėgos naudojimo apskritai, dėl poreikio apsaugoti asmenis nuo galimos žalos, taip pat dėl institucijų procedūrinio įsipareigojimo ištirti savo veiksmus tais atvejais, kai įtariama, kad asmeniui galėjo būti padaryta didelė žala. Šiais bendrais principais gali būti tinkama vadovautis ir konkrečiomis aplinkybėmis, pavyzdžiui, per priverstinį grąžinimą. Šie dalykai toliau aptariami išsamiau.

Kartu su privalomomis teisės nuostatomis šioje konkrečioje srityje yra priimta ir svarbių privalomos teisinės galios neturinčių teisės dokumentų. Naudingų patarimų yra pateikta Europos Tarybos dvidešimtyje gairių dėl priverstinio grąžinimo, todėl jos minimos keliose šio skyriaus dalyse ⁽⁴⁶⁸⁾. Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (Europos komiteto prieš kankinimą) standartuose grąžinimui oro transportu taip pat skirtas atskiras skyrius ⁽⁴⁶⁹⁾.

Dažnai yra įmanoma grąžinti asmenis ir pagal politiniu arba praktiniu lygmeniu sudarytus readmisijos susitarimus. ES readmisijos susitarimai gali būti sudaromi pavienių ES valstybių narių arba Sąjungos vardu. Nuo 2004 iki 2020 m. buvo sudaryta 18 ES readmisijos susitarimų ⁽⁴⁷⁰⁾. Tebevyksta derybos su penkiomis valstybėmis ⁽⁴⁷¹⁾.

⁽⁴⁶⁸⁾ Europos Tarybos Ministrų Komitetas, „Twenty Guidelines on Forced Return“ („Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“), 2005 m. gegužės 4 d.

⁽⁴⁶⁹⁾ Europos Taryba, Europos komitetas prieš kankinimą (2003), „The CPT Standards: Deportation of foreign nationals by air“ („Europos komiteto prieš kankinimą standartai: užsienio šalių piliečių išsiuntimas oro transportu“).

⁽⁴⁷⁰⁾ Tai susitarimai (pateikiami chronologine tvarka) su Honkongu, Makao, Šri Lanka, Albanija, Rusija, Ukraina, Šiaurės Makedonija, Bosnija ir Hercegovina, Juodkalnija, Serbija, Moldova, Pakistanu, Gruzija, Armėnija, Azerbaidžanu, Turkija, Žalioju Kyšuliu ir Baltarusija. Taip pat žr. Europos Komisijos tinklalapį „Return & readmission“ („Grąžinimas ir readmisija“). ES pasirašė teisiškai neprivalomus readmisijos susitarimus su Afganistanu, Etiopija, Gana, Nigeriu ir Nigerija.

⁽⁴⁷¹⁾ Alžyras, Kinija, Jordanija, Nigerija ir Tunisas. Taip pat žr. Europos Komisija (2018), „Sąjungos padėtis 2018 m.: Griežtesnė ir veiksmingesnė Europos grąžinimo politika“.

8.1. Išsiuntimo procesas – saugus, nežeminantis orumo ir humaniškas

Pagal ES teisę, Grąžinimo direktyvoje yra nustatyta, kad vykdamt priverstinį grąžinimą turi būti gerbiamas grąžinamo asmens orumas ir fizinis neliečiamumas (8 straipsnio 4 dalis). Be to, reikėtų teikti pirmenybę savanoriškam išvykimui (7 straipsnis) ir turi būti nustatyta veiksminga priverstinio grąžinimo stebėsenos sistema (8 straipsnio 6 dalis) ⁽⁴⁷²⁾. 2004 m. Tarybos sprendimo priede pateiktose bendrosiose gairėse dėl jungtinių išsiuntimų oro transportu saugumo nuostatų, be kita ko, yra gairių dėl sveikatos priežiūros problemų, lydinčiųjų pareigūnų mokymo bei elgesio ir priverstinių priemonių naudojimo ⁽⁴⁷³⁾.

Pagal Grąžinimo direktyvą, grąžinimo procese yra privaloma atsižvelgti į grąžinamo asmens sveikatos būklę (5 straipsnis). Jeigu asmuo grąžinamas oro transportu, paprastai reikia medicinos darbuotojų patvirtinimo, kad jis gali keliauti. Asmens išsiuntimas gali būti atidėtas ir dėl jo fizinės ar psichikos sveikatos būklės (9 straipsnis). Grąžinant asmenis privaloma deramai atsižvelgti į jų teisę į šeimos gyvenimą (5 straipsnis). Valstybės įstatymai ir politika taip pat gali reglamentuoti konkrečius su sveikata susijusius klausimus, pavyzdžiui, dėl moterų paskutiniaisiais nėštumo mėnesiais.

Grąžinimo direktyvoje nustatyta, kad nelydimas nepilnametis gali būti grąžinamas tik šeimos nariams, paskirtam globėjui arba įsitikinus, kad jis bus tinkamai priimtas valstybėje, į kurią jis grąžinamas (10 straipsnis) ⁽⁴⁷⁴⁾.

Pagal EŽTK, valstybės turi pozityvią pareigą susilaikyti nuo netinkamo elgesio su bet kuriuo jų jurisdikcijoje ar jų žinioje esančiu asmeniu, neatsižvelgiant į jo migracijos statusą. Atliekamas vertinimas, ar valdžios pareigūnų sulaukytiems ir kontroliuotiems asmenims, įtariama, padaryti sužalojimai arba žala yra pakankamai dideli, kad būtų galima taikyti EŽTK 3 straipsnį. Reikia atsižvelgti

⁽⁴⁷²⁾ Daugiau apie ES valstybių narių praktiką skaitykite FRA (2020), „*Forced return monitoring systems – 2020 update*“ („Priverstinio grąžinimo stebėsenos sistemos – 2020 m. atnaujinta informacija“).

⁽⁴⁷³⁾ 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos sprendimas 2004/573/EB dėl jungtinių skrydžių organizavimo, iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos išsiunčiant trečiųjų šalių piliečius, kurių atžvilgiu priimti atskiri įsakymai dėl išsiuntimo (OL L 261/28, 2004). Taip pat žr. Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (2018), „*Code of Conduct: For return operations and return interventions coordinated or organised by Frontex*“, Varšuva, Frontex.

⁽⁴⁷⁴⁾ Taip pat žr. FRA (2019), „*Returning Unaccompanied Children: Fundamental rights considerations*“, Liuksemburgas, Leidinių biuras, 2019 m. rugsėjo mėn.

į asmens pažeidžiamumą dėl jo individualių aplinkybių, pavyzdžiui, amžiaus ar psichikos sveikatos sutrikimų⁽⁴⁷⁵⁾. Neteisėtų migrantų, kurie turi būti išsiųsti, „pajėgumas keliauti“ turi būti patvirtintas⁽⁴⁷⁶⁾.

Pagal ET dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo, institucijos turėtų bendradarbiauti su grąžinamais asmenimis, kad kuo mažiau reikėtų naudoti jėgos, o grąžinamiems asmenims reikėtų suteikti galimybę pasirėngti būti grąžintiems (gairė Nr. 15). Grąžinami asmenys taip pat turi būti pajėgūs keliauti (gairė Nr. 16).

8.2. Konfidencialumas

Siekiant saugoti per prieglobsčio prašymo nagrinėjimo procesą gautos informacijos konfidencialumą, svarbu užtikrinti, kad valstybei, į kurią grąžinamas asmuo, būtų perduodama tik ta informacija, kuri yra reikalinga, kad būtų lengviau jį išsiųsti. Šį konfidencialumą turėtų užtikrinti ir grąžinamą asmenį iš sulaikymo centro į grąžinimo vietą lydintys pareigūnai.

Pagal ES teisę, per prieglobsčio procedūras gauta informacija tvarkoma pagal [Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) (2013/32/ES) 48 straipsnį, o ES valstybės narės privalo užtikrinti bet kokios gautos informacijos konfidencialumą. Direktyvos 30 straipsnyje pateikta garantijų, kad renkant informaciją apie kiekvieną prieglobsčio prašytoją jokia informacija neatskleidžiama įtariamais jo persekiotojams.

Pagal EŽTK, jeigu nesilaikoma konfidencialumo, gali kilti abejonių, ar nepažeidžiamas EŽTK 8 straipsnis, o kai dėl konfidencialumo reikalavimų nepaisymo asmeniui gali grėsti pavojus, kad jam grįžus į kitą šalį su juo bus netinkamai elgiamasi, tai gali būti ir EŽTK 3 straipsnio pažeidimas. EŽTT nustatė, kad konfidencialumo pažeidimas išsiuntimo procese prieštarauja EŽTK 3 straipsniui, nes atskleidus informaciją, kad grąžinamasis yra įtariamasis terorizmu, gali kilti netinkamo elgesio pavojus⁽⁴⁷⁷⁾.

⁽⁴⁷⁵⁾ EŽTT sprendimo *Shioshvili ir kt. prieš Rusiją*, Nr. 19356/07, 2016 m. gruodžio 20 d. 85–86 punktai; EŽTT sprendimas *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.; EŽTT sprendimas *Darraj prieš Prancūziją*, Nr. 34588/07, 2010 m. lapkričio 4 d.; EŽTT sprendimas *Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga prieš Belgiją*, Nr. 13178/03, 2006 m. spalio 12 d.; EŽTT sprendimo *Moustahi prieš Prancūziją*, Nr. 9347/14, 2020 m. birželio 25 d., 68–70 punktai.

⁽⁴⁷⁶⁾ EŽTT, *Al-Zawatia prieš Švediją* (sprendimas), Nr. 50068/08, 2010 m. birželio 22 d., 58 punktas.

⁽⁴⁷⁷⁾ EŽTT sprendimo *X. prieš Švediją*, Nr. 36417/16, 2018 m. sausio 9 d., 55–61 punktai.

ET dvidešimtyje gairių dėl priverstinio grąžinimo taip pat rašoma apie asmens duomenų tvarkymo apribojimus, būtinybę gerbti jų privatumą ir draudimą keistis su prieglobsčio prašymais susijusia informacija (gairė Nr. 12).

8.3. Taikant fizinio suvaržymo priemones padaryta didelė žala

Pagal nacionalinės teisės aktus, valstybės atstovams, pavyzdžiui, sulaikytus asmenis prižiūrintiems arba išsiunčiamus asmenis lydintiems pareigūnams, gali būti leidžiama šiame darbe panaudoti jėgą. Tiek ES teisėje, tiek EŽTK yra nustatyta, kad toks jėgos naudojimas turi būti pagrįstas, reikalingas ir proporcingas.

ES teisėje ir EŽTK yra nustatyti bendrieji standartai, taikomi sulaikytųjų asmenų mirties atvejais. Teisę į gyvybę garantuoja tiek ES chartijos 2 straipsnis, tiek EŽTK 2 straipsnis. Šiame straipsnyje yra nustatyta viena svarbiausių teisių, iš kurios negali būti jokių išimčių pagal EŽTK 15 straipsnį. Vis dėlto pagal EŽTK, jėgos, taip pat ir pavojingos gyvybei, panaudojimas 2 straipsniui neprieštarauja, jei ją panaudoti yra „neišvengiamai būtina“ ir „griežtai proporcinga“ siekiamiems tikslams ⁽⁴⁷⁸⁾.

Pagal ES teisę, Grąžinimo direktyvoje yra nustatytos priverstinių priemonių taikymo taisyklės. Tokios priemonės gali būti naudojamos tik kraštutiniu atveju, kai nėra kitos išeities, jos turi būti proporcingos ir be nepagrįstos prievartos. Jas įgyvendinant turi būti deramai gerbiamas asmens orumas ir fizinis neliečiamumas (8 straipsnio 4 dalis).

Pagal EŽTK 2 straipsnį, pagrindinė valstybių pareiga, susijusi su valstybės atstovų jėgos panaudojimu, yra sukurti tinkamą teisinę sistemą, apibrėžiančią ribotas aplinkybes, kuriomis teisėsaugos institucijos gali panaudoti jėgą. EŽTK 2 straipsniu pagrįstoje EŽTT praktikoje reikalaujama, kad valstybės pareigūnų prievartos naudojimą reglamentuotų teisės aktų, reguliavimo ir administracinė sistema, apsauganti nuo savivalės, piktnaudžiavimo ir mirčių, įskaitant incidentus, kurių įmanoma išvengti. Tokioje sistemoje turi būti aiškiai ir tinkamai

⁽⁴⁷⁸⁾ EŽTT sprendimo *McCann ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 18984/91, 1995 m. rugsėjo 27 d., 148–149 punktai; EŽTT sprendimo *Yüksel Erdoğan ir kt. prieš Turkiją*, Nr. 57049/00, 2007 m. gegužės 15 d., 86 punktas; EŽTT sprendimo *Ramsahai ir kt. prieš Nyderlandus* (DK), Nr. 52391/99, 2007 m. gegužės 15 d., 286 punktas; EŽTT sprendimo *Giuliani ir Gaggio prieš Italiją* (DK), Nr. 23458/02, 2011 m. kovo 24 d., 175–176 punktai.

nustatyta personalo struktūra, komunikacijos kanalai ir nurodymai dėl prievartos naudojimo ⁽⁴⁷⁹⁾. Kai valstybės pareigūnai viršija savo įgaliojimus naudodami nepagrįstai daug prievartos ir taip padaro daug žalos asmeniui arba tai tampa net jo mirties priežastimi, valstybei narei gali tekti už tai atsakyti. Turi būti veiksmingai atliktas tokio įvykio tyrimas, po kurio būtų galima patraukti kaltuosius baudžiamojon atsakomybėn ⁽⁴⁸⁰⁾, o atitinkamos valdžios institucijos turi griežtai tikrinti, kaip atliktas tyrimas ⁽⁴⁸¹⁾.

EŽTT nusprendė, kad valstybės narės turi ne tik negatyvią pareigą savo veiksmais nepadaryti žalos asmenims, bet ir pozityvią pareigą apsaugoti asmenis nuo mirties ar sunkaus kūno sužalojimo, įskaitant atvejus, kai tokią grėsmę gali kelti tretieji asmenys arba asmuo gali kelti grėsmę pats sau; jos taip pat privalo suteikti reikiamą medicinos pagalbą. Valstybės narės pareiga suteikti apsaugą – tai ir pareiga teisės nuostatomis bei tinkamomis procedūromis, įskaitant baudžiamosios teisės nuostatas, užkirsti kelią nusikaltimams prieš asmenį, kartu taikant nuo tokių nusikaltimų atgrasančias sankcijas ⁽⁴⁸²⁾. Esminis klausimas yra tai, ar institucijos padarė viską, ko iš jų galima pagrįstai tikėtis, kad apsaugotų asmenį nuo tikro ir tiesioginio pavojaus jo gyvybei, apie kurį jos žinojo arba turėjo žinoti ⁽⁴⁸³⁾.

⁽⁴⁷⁹⁾ EŽTT sprendimo *Makaratzis prieš Graikiją* (DK), Nr. 50385/99, 2004 m. gruodžio 20 d., 58 punktas; EŽTT sprendimo *Nachova ir kt. prieš Bulgariją* (DK), Nr. 43577/98 ir 43579/98, 2005 m. liepos 6 d., 96 punktas; EŽTT sprendimo *Giuliani ir Gaggio prieš Italiją* (DK), Nr. 23458/02, 2011 m. kovo 24 d., 209 punktas.

⁽⁴⁸⁰⁾ EŽTT sprendimo *McCann ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 18984/91, 1995 m. rugsėjo 27 d., 161 punktas; EŽTT sprendimo *Velikova prieš Bulgariją*, Nr. 41488/98, 2000 m. gegužės 18 d., 80 punktas.

⁽⁴⁸¹⁾ EŽTT sprendimo *Enukidze ir Girgvliani prieš Gruziją*, Nr. 25091/07, 2011 m. balandžio 26 d., 277 punktas; EŽTT sprendimo *Armani Da Silva prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 5878/08, 2016 m. kovo 30 d., 229 punktas.

⁽⁴⁸²⁾ EŽTT sprendimas *Osman prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 23452/94, 1998 m. spalio 28 d.; EŽTT sprendimo *Mastromatteo prieš Italiją*, Nr. 37703/97, 2002 m. spalio 24 d., 72–73 punktai; EŽTT sprendimo *Finogenov ir kt. prieš Rusiją*, Nr. 18299/03 ir 27311/03, 2011 m. gruodžio 20 d., 209 punktas.

⁽⁴⁸³⁾ EŽTT sprendimo *Branko Tomašić ir kt. prieš Kroatiją*, Nr. 46598/06, 2009 m. sausio 15 d., 51 punktas.

Svarstydamas, ar jėgos panaudojimas buvo teisėtas, EŽTT atsižvelgia į kelis veiksnius, be kita ko, kokių tikslų tai daryta ir koks pavojus dėl to galėjo grėsti asmens fizinei sveikatai ir gyvybei. Teismas vertina konkretaus atvejo, kai pareigūnai panaudojo jėgą, aplinkybes, įskaitant tai, ar tai buvo tyčinis, ar netyčinis jėgos panaudojimas ir ar tie veiksmai buvo tinkamai suplanuoti bei valdomi.

Pavyzdys. Byloje *Kaya prieš Turkiją* ⁽⁴⁸⁴⁾ EŽTT pakartojo, kad valstybė narė privalo įvertinti, kiek jėgos naudoti būtina ir kokį pavojų tai gali kelti žmogaus gyvybei.

Fizinio suvaržymo priemonių naudojimas gali prieštarauti ne tik 2 straipsniui, jeigu asmuo miršta arba susidariusi situacija yra pavojinga jo gyvybei, pavyzdžiui, kai bandymas nusižudyti turi ilgalaikių padarinių, bet ir EŽTK 3 ir 8 straipsniams tais atvejais, kai neteisėto nužudymo nėra, tačiau panaudotos fizinio suvaržymo priemonės asmeniui pakenkia arba jį sužaloja.

Teismas nusprendė, kad EŽTK 3 straipsnis pažeidžiamas, kai asmuo patiria smegenų pažeidimą dėl pernelyg didelės jėgos panaudojimo sulaikymo metu ⁽⁴⁸⁵⁾, kai sulaikytieji sulaikymo policijos nuovadoje metu yra valstybės pareigūnų mušami per veidą ⁽⁴⁸⁶⁾ arba kai valdžios institucijos nesugeba veiksmingai iširti pareiškėjų skundų dėl įtariamo netinkamo elgesio deportacijos metu ⁽⁴⁸⁷⁾.

EŽTT yra išreiškęs susirūpinimą dėl incidentų, kai policijos pajėgos arba kiti pareigūnai dalyvavo „intervencijose“ prieš asmenis tokiomis aplinkybėmis, kad buvo pažeistas EŽTK 8 straipsnis. Asmenys turi būti apsaugoti nuo pavojaus, kad policija nepagrįstai įsibraus į jų namus ⁽⁴⁸⁸⁾. Turėtų būti nustatytos apsaugos priemonės, kad būtų išvengta bet kokio galimo piktnaudžiavimo ir

⁽⁴⁸⁴⁾ EŽTT sprendimas *Kaya prieš Turkiją*, Nr. 22729/93, 1998 m. vasario 19 d.

⁽⁴⁸⁵⁾ EŽTT sprendimo *Ilhan prieš Turkiją* (DK), Nr. 22277/93, 2000 m. birželio 27 d., 77–87 punktai.

⁽⁴⁸⁶⁾ EŽTT sprendimas *Bouyid prieš Belgiją* (DK), Nr. 23380/09, 2015 m. rugsėjo 28 d.

⁽⁴⁸⁷⁾ EŽTT sprendimas *Thuvo prieš Kiprą*, Nr. 3869/07, 2017 m. balandžio 4 d.

⁽⁴⁸⁸⁾ EŽTT sprendimo *Kučera prieš Slovakiją*, Nr. 48666/99, 2007 m. liepos 17 d., 119 ir 122–124 punktai; EŽTT sprendimo *Rachwalski ir Ferenc prieš Lenkiją*, Nr. 47709/99, 2009 m. liepos 28 d., 58–63 punktai.

būtų apsaugotas žmogaus orumas. Tai, be kita ko, gali būti reikalavimas, kad valstybė atliktų veiksmingą tyrimą, jei tai yra vienintelė teisėta priemonė ištirti įtarimus dėl neteisėtos kratos ⁽⁴⁸⁹⁾.

Mirties ar kūno sužalojimo priežastis gali būti naudojamos fizinio suvaržymo priemonės arba valstybės narės nesugebėjimas apsaugoti nuo mirties, kuri gali įvykti ir dėl savęs žalojimo arba medicininių priežasčių ⁽⁴⁹⁰⁾. Todėl ET **dvidešimtyje gairių dėl priverstinio grąžinimo** yra uždrausta naudoti fizinio suvaržymo priemonės, galinčias iš dalies ar visiškai užblokuoti kvėpavimo takus arba priversti grąžinamą asmenį būti tokioje pozijoje, kad jam kiltų pavojus uždusti (gairė Nr. 19).

8.4. Tyrimai

Pagal EŽTK, bendrieji principai, suformuluoti daugiausia remiantis konvencijos 2, 3 ir 8 straipsniais, tam tikromis aplinkybėmis gali būti taikomi ir priverstiniam grąžinimui. Turi būti atliekamas koks nors veiksmingas ir oficialus tyrimas tais atvejais, kai asmuo netenka gyvybės ar yra sunkiai sužalojamas dėl valstybės narės veiksmų arba kai tai įvyksta tokiomis aplinkybėmis, kad už tai gali tekti atsakyti valstybei narei, pavyzdžiui, jeigu asmuo yra joje sulaikytas. Atitinkamos institucijos turi ypač griežtai tikrinti atliekamą tyrimą ⁽⁴⁹¹⁾. Valstybei narei gali tekti atsakyti net ir tais atvejais, kai dalį užduočių, susijusių su išsiuntimu iš jos teritorijos, pagal užsakymą atlieka privačios įmonės. Yra privaloma užtikrinti būtiną veiksmingumo lygį, kuris priklauso nuo konkretaus atvejo aplinkybių ⁽⁴⁹²⁾. Turi būti veiksminga atskaitomybė ir skaidrumas, kad būtų užtikrinta pagarba teisinės valstybės principams ir išsaugotas visuomenės pasitikėjimas ⁽⁴⁹³⁾.

⁽⁴⁸⁹⁾ EŽTT sprendimo *Vasylychuk prieš Ukrainą*, Nr. 24402/07, 2013 m. birželio 13 d., 84 punktas.

⁽⁴⁹⁰⁾ Žr., pvz., Jungtinės Karalystės bylą *FGP prieš Serco Plc & Anor* [2012] EWHC 1804 (Admin), 2012 m. liepos 5 d.

⁽⁴⁹¹⁾ EŽTT sprendimas *Armani Da Silva prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 5878/08, 2016 m. kovo 30 d.

⁽⁴⁹²⁾ EŽTT sprendimo *McCann ir kt. prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 18984/91, 1995 m. rugsėjo 27 d., 161 punktas; EŽTT sprendimo *Velikova prieš Bulgariją*, Nr. 41488/98, 2000 m. gegužės 18 d., 80 punktas.

⁽⁴⁹³⁾ EŽTT sprendimo *Ramsahai ir kt. prieš Nyderlandus* (DK), Nr. 52391/99, 2007 m. gegužės 15 d., 325 punktas.

Jeigu asmuo, kuris yra arba prieš tai buvo valstybės narės sulaukomas ar kontroliuojamas, randamas negyvas arba sužeistas, tai valstybei narei tenka pareiga pakankamai ir įtikinamai paaiškinti, kaip tai atsitiko. Pavyzdžiui, konvencijos 2 straipsnio pažeidimas buvo nustatytas tuo atveju, kai vyriausybė tikino, kad mirties priežastis buvo natūrali, tačiau nepateikė jokio kito pakankamo paaiškinimo, kodėl įvyko mirtis arba kodėl pomirtinio tyrimo ataskaita pateikta su trūkumais ⁽⁴⁹⁴⁾. Taip pat yra pavyzdžių, kai 2 straipsnio pažeidimai buvo nustatyti dėl netinkamos medicinos pagalbos kalėjimo ligoninėje ⁽⁴⁹⁵⁾ arba dėl sulaukytojo asmens sveikatos apžiūros trūkumų ⁽⁴⁹⁶⁾.

Pagal konvencijos 2 straipsnį, atliekamas tyrimas turi atitikti šiuos pagrindinius kriterijus: jis turi būti nepriklausomas, skubus, jame turi dalyvauti nukentėjusiojo šeimos nariai, jis turi būti atviras viešai patikrai ⁽⁴⁹⁷⁾. Be to, tyrimo rezultatai turėtų būti paskelbti visuomenei įvertinti. Institucijų pareiga yra pradėti šį tyrimą savo iniciatyva, nelaukiant, kol bus pateiktas skundas. Tyrimą turėtų atlikti pareigūnas arba institucija, nepriklausoma nuo asmenų, susijusių su įvykiu. Tai reiškia, kad jie ne tik neturi būti saistomi hierarchiniais ar instituciniais ryšiais, bet ir turi būti praktiškai nepriklausomi ⁽⁴⁹⁸⁾.

⁽⁴⁹⁴⁾ EŽTT sprendimo *Tanli prieš Turkiją*, Nr. 26129/95, 2001 m. balandžio 10 d., 143–147 punktai.

⁽⁴⁹⁵⁾ EŽTT sprendimo *Tarariyeva prieš Rusiją*, Nr. 4353/03, 2006 m. gruodžio 14 d., 88 punktas.

⁽⁴⁹⁶⁾ EŽTT sprendimas *Tais prieš Prancūziją*, Nr. 39922/03, 2006 m. birželio 1 d.

⁽⁴⁹⁷⁾ EŽTT sprendimo *Armani Da Silva prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 5878/08, 2016 m. kovo 30 d., 232–237 punktai.

⁽⁴⁹⁸⁾ EŽTT sprendimo *Finucane prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 29178/95, 2003 m. liepos 1 d., 68 punktas.

Svarbiausios nuostatos

- Išsiuntimas iš valstybės teritorijos turi būti atliekamas saugiai, humaniškai ir gerbiant išsiunčiamo žmogaus orumą (žr. 8.1 skirsnį).
- Išsiunčiami asmenys turėtų būti pajėgūs keliauti; reikia atsižvelgti į jų fizinę ir psichikos sveikatos būklę (žr. 8.1 skirsnį).
- Reikėtų ypač rūpintis pažeidžiamais asmenimis, įskaitant vaikus, ir tais, kurie gali būti linkę nusižudyti arba žaloti save (žr. 8.1 skirsnį).
- Pagal ES teisę, ES valstybės narės turi sukurti veiksmingas grąžinimo stebėsenos sistemas (žr. 8.1 skirsnį).
- Pagal Grąžinimo direktyvą, nelydimus nepilnamečius galima grąžinti tik šeimos nariams, paskirtam globėjui arba įsitikinus, kad jie bus tinkamai priimti valstybėje, į kurią jie grąžinami (žr. 8.1 skirsnį).
- Reikia užtikrinti per prieglobsčio prašymo nagrinėjimo procesą gautos informacijos konfidencialumą (žr. 8.2 skirsnį).
- Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, bet koks priverstinių priemonių naudojimas turi būti pagrįstas, reikalingas ir proporcingas (žr. 8.3 skirsnį).
- Pagal EŽTK, institucijos privalo ištirti argumentuotus kaltinimus dėl per didelio jėgos panaudojimo išsiuntimo metu (žr. 8.4 skirsnį).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo pateiktas [gairės](#). Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite skyriuje „Papildoma literatūra“.

9

Ekonominės ir socialinės teisės

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>ES chartijos 12 straipsnis (susirinkimų ir asociacijų laisvė), 15 straipsnio 1 dalis (laisvė pasirinkti profesiją ir teisė dirbti), 16 straipsnis (laisvė užsiimti verslu), 28 straipsnis (teisė į kolektyvines derybas ir kolektyvinių veiksmų laisvė), 29 straipsnis (teisė naudotis įdarbinimo tarnybų paslaugomis), 30 straipsnis (apsauga nepagrįsto atleidimo iš darbo atveju), 31 straipsnis (tinkamos ir teisingos darbo sąlygos) ir 32 straipsnis (vaikų darbo uždraudimas ir jaunų žmonių apsauga darbe)</p> <p>Kiekvienos konkrečios kategorijos asmenų galimybę įsidarbinti reglamentuoja ES antrinės teisės aktai</p>	<p>Ekonominės teisės</p>	<p>EŽTK 4 straipsnis (vergijos ir priverstinio darbo uždraudimas)</p> <p>EŽTK 11 straipsnis (asociacijų laisvė)</p> <p>ESC 1 straipsnio 2 dalis (nediskriminavimas ir priverstinis ar privalomasis darbas)</p> <p>ESC 5 straipsnis (asociacijų laisvė)</p> <p>ESC 6 straipsnis (teisė į kolektyvines derybas ir kolektyvinių veiksmų laisvė)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Bigaeva prieš Graikiją</i>, Nr. 26713/05, 2009 m. (užsienietei buvo leista mokytis profesijos, bet neleista laikyti reikiamų egzaminų)</p> <p>ESTK, <i>LO/TCO prieš Švediją</i>, skundas Nr. 85/2012, 2013 m. (vienodo požiūrio į komandiruotus darbuotojus apribojimai darbo ir profesinių sąjungų teisių atžvilgiu)</p>

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>ES chartijos 14 straipsnis (teisė į mokslą)</p> <p>Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 14 straipsnio 1 dalis (neteisėti migrantai)</p> <p>Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 14 straipsnis (prieglobsčio prašytojai)</p>	<p>Švietimas</p>	<p>EŽTK Protokolo Nr. 1 2 straipsnis (teisė į mokslą)</p> <p>ESC 17 straipsnis (vaikų teisė į socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą), 18 straipsnis (teisė dirbti mokamą darbą) ir 19 straipsnis (darbuotojų migrantų ir jų šeimų teisė į apsaugą ir paramą)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Ponomaryovi prieš Bulgariją</i>, Nr. 5335/05, 2011 m. (neteisėtai šalyje esantys migrantai turėjo mokėti didesnius mokesčius už mokslą vidurinėje mokykloje)</p> <p>Europos žmogaus teisių komisija, <i>Karus prieš Italiją</i> (sprendimas), Nr. 29043/95, 1998 m. (užsieniečiai turėjo mokėti didesnius mokesčius už tretinį mokslą)</p>
<p>ES chartijos 34 straipsnio 3 dalis (socialinė apsauga ir socialinė parama)</p> <p>Trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai, ilgalaikiams gyventojams, prieglobsčio prašytojams, pabėgėliams, papildomos apsaugos statusą turintiems asmenims ir prekybos žmonėmis aukoms taikomos taisyklės dėl aprūpinimo būstu yra nustatytos ES antrinės teisės aktuose</p>	<p>Aprūpinimas būstu</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Gillow prieš Jungtinę Karalystę</i>, Nr. 9063/80, 1986 m. (teisė į buto neliečiamybę)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>M. S. S. prieš Belgiją</i> (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. (neaprūpinimas būstu gali prilygti EŽTK 3 straipsnio pažeidimui)</p> <p>ESC 31 straipsnis (teisė į būstą)</p> <p>ESTK, <i>FEANTSA prieš Nyderlandus</i>, skundas Nr. 86/2012, 2014 m. (teisė į laikiną pastogę)</p> <p>ESTK, <i>DCI prieš Nyderlandus</i>, skundas Nr. 47/2008, 2009 m. (neteisėtai šalyje esančių vaikų apgyvendinimas)</p>

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>ES chartijos 35 straipsnis (sveikatos apsauga)</p> <p>Kiekvienos konkrečios kategorijos asmenų sveikatos priežiūrą reglamentuoja ES antrinės teisės aktai</p>	<p>Sveikatos priežiūra</p>	<p>ESC 11 straipsnis (teisė į sveikatą)</p> <p>ESC 13 straipsnis (teisė į socialinę paramą ir medicinos pagalbą)</p> <p>ESTK, <i>FIDH prieš Prancūziją</i>, Skundas Nr. 14/2003, 2004 m.</p> <p>ESTK, <i>EUROCEF prieš Prancūziją</i>, skundas Nr. 114/2015, 2018 m. (nelydimų vaikų apgyvendinimas ir priežiūra)</p>
<p>Trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai:</p> <p>Laisvo judėjimo direktyvos (2004/38/EB) 24 ir 14 straipsniai</p> <p>Reglamentas dėl socialinės apsaugos koordinavimo (EB) Nr. 883/2004 su paskutiniais pakeitimais, padarytais Reglamentu (ES) Nr. 465/2012</p> <p>ES teritorijoje judantys trečiųjų šalių piliečiai:</p> <p>Reglamentai (EB) Nr. 859/2003 ir (ES) Nr. 1231/2010</p> <p>Kitų kategorijų asmenys:</p> <p>ES antrinės teisės aktais yra suteikta konkrečių teisių prieglobsčio prašytojams, pabėgėliams, papildomos apsaugos gavėjams, prekybos žmonėmis aukoms ir ilgalaikiams gyventojams</p>	<p>Socialinė apsauga ir parama</p>	<p>EŽTT sprendimas <i>Gaygusuz prieš Austriją</i>, Nr. 17371/90, 1996 m. (dėl užsieniečių diskriminavimo skiriant bedarbio pašalpas)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Koua Poirrez prieš Prancūziją</i>, Nr. 40892/98, 2003 m. (dėl užsieniečių diskriminavimo skiriant išmokas neįgaliesiems)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Dhahbi prieš Italiją</i>, Nr. 17120/09, 2014 m. (dėl užsieniečių diskriminavimo skiriant išmokas šeimai)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Andrejeva prieš Latviją</i> (DK), Nr. 55707/00, 2009 m. (dėl užsieniečių diskriminavimo skiriant pensijas)</p>

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>ESTT 2016 m. sprendimas <i>Alo ir Osso</i> (DK) sujungtose bylose C-443/14 ir C-444/14 (papildomos apsaugos gavėjui nustatytos gyvenamosios vietos sąlygos)</p> <p>ESTT 2018 m. sprendimas <i>Ayubi</i>, C-713/17 (pabėgėlis, turintis laikiną leidimą gyventi šalyje)</p>		<p>ESC 12 straipsnis (teisė į socialinę apsaugą), 13 straipsnis (teisė į socialinę paramą ir medicinos pagalbą), 14 straipsnis (teisė naudotis socialinės rūpybos tarnybų paslaugomis), 15 straipsnis (neįgalųjų teisės), 17 straipsnis (vaikų teisė į socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą), 23 straipsnis (pagyvenusių žmonių teisė į socialinę apsaugą) ir 30 straipsnis (apsauga nuo skurdo ir socialinės atskirties)</p> <p>ESTK, <i>EUROCEF prieš Prancūziją</i>, skundas Nr. 114/2015, 2018 m. (nelydimų vaikų apgyvendinimas ir priežiūra)</p>

Įvadas

Daugumai migrantų įsidarbinti, mokytis, gauti būstą, pradėti naudotis sveikatos priežiūra, socialine apsauga, socialine parama ir kitomis socialinėmis išmokomis gali būti nelengva užduotis. Naudotis visomis socialinėmis teisėmis paprastai gali turintieji pripažintą teisę atvykti arba pasilikti toje valstybėje.

Valstybės paprastai gali atsižvelgti į asmens pilietybę naudodamosi savo suverenia teise leisti arba neleisti asmenims atvykti į jos teritoriją. Iš esmės nėra neteisėta sudaryti susitarimus arba priimti nacionalinės teisės aktus, suteikiančius kai kurių valstybių piliečiams daugiau teisių atvykti arba pasilikti valstybės teritorijoje. Valstybės paprastai taip pat gali nustatyti skirtingas atvykimo arba apsigyvenimo sąlygas, pavyzdžiui, nustatyti, kam jose neleidžiama įsidarbinti arba naudotis valstybės lėšomis. Tačiau valstybėms derėtų atminti, kad tarptautinės ir Europos žmogaus teisių teisės dokumentų reglamentuojamose srityse yra draudžiama diskriminacija, taip pat ir dėl pilietybės ⁽⁴⁹⁹⁾.

⁽⁴⁹⁹⁾ ES chartijos 21 straipsnis; EŽTK 14 straipsnis ir Protokolo Nr. 12 1 straipsnis; ESC V dalies E straipsnis.

Kuo daugiau valstybė gali naudotis savo suverenia teise leisti arba neleisti atvykti užsieniečiams konkrečiu atveju, tuo didesnę diskreciją ji turi taikyti jiems skirtingas sąlygas ⁽⁵⁰⁰⁾. Tačiau kuo panašesnė yra imigranto užsieniečio padėtis į tos valstybės piliečių padėtį, tuo mažiau pateisinamas yra kitoks požiūris į jį ⁽⁵⁰¹⁾. Kiek tai susiję su pagrindinėmis teisėmis, tokiomis kaip teisė į gyvybę arba draudimas žeminančiai elgtis, skirtingas požiūris į žmones yra uždrausta diskriminacija ⁽⁵⁰²⁾. Vadovautis šiais principais yra itin svarbu vertinant galimybes naudotis socialinėmis teisėmis.

Šiame skyriuje glaustai apžvelgiami ES ir ET nustatyti standartai dėl ekonominių ir socialinių teisių, t. y. teisės dirbti, teisės į mokslą, būstą, sveikatos priežiūrą ir socialinę apsaugą suteikimo.

9.1. Svarbiausi teisės šaltiniai

Pagal ES teisę, laisvo judėjimo ES nuostatos turi labai didelę reikšmę trečiųjų šalių piliečių, kurie yra ES piliečių, besinaudojančių savo teise Europoje laisvai judėti, šeimos nariai, padėčiai. **Laisvo judėjimo direktyva** (2004/38/EB) reglamentuoja šių šeimos narių padėtį nepriklausomai nuo jų pilietybės. Direktyvos 2 straipsnio 2 dalyje apibrėžta, kuriems šeimos nariams ji taikoma (taip pat žr. 6.2 skirsnį). Direktyva taip pat taikoma trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos piliečių šeimos nariai ⁽⁵⁰³⁾. Šveicarijos piliečių šeimos nariai turi panašų statusą ⁽⁵⁰⁴⁾. Šeimos nariai, kuriems taikomos šios įvairios nuostatos, turi teisę ne tik įsidarbinti, bet ir gauti socialines išmokas.

Pagal ES teisę, nors Turkijos piliečiai ir nėra EEE šalies piliečiai, jiems ir jų šeimos nariams ES valstybėse narėse suteikta privilegijų. Jos nustatytos 1963 m. **Ankaros susitarimu** ir jo 1970 m. **Papildomu protokolu**, priimtu tikintis, kad Turkija iki 1985 m. taps ES nare.

⁽⁵⁰⁰⁾ EŽTT sprendimas *Bah prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 56328/07, 2011 m. rugsėjo 27 d.

⁽⁵⁰¹⁾ EŽTT sprendimas *Gaygusuz prieš Austriją*, Nr. 17371/90, 1996 m. rugsėjo 16 d.

⁽⁵⁰²⁾ ESTK, *Defence for Children International (DCI) prieš Nyderlandus*, skundas Nr. 47/2008, sprendimas dėl bylos esmės, 2009 m. spalio 20 d.

⁽⁵⁰³⁾ 1992 m. gegužės 2 d. **Europos ekonominės erdvės susitarimo** III dalis „Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas“ (OL L 1/3, 1994).

⁽⁵⁰⁴⁾ 1999 m. birželio 21 d. **Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimo** dėl laisvo asmenų judėjimo 7 straipsnis (OL L 114/6, 2002).

Kitų kategorijų trečiųjų šalių piliečių, tarp jų prieglobsčio prašytojų, pabėgėlių ir ilgalaikių gyventojų, galimybes įsidarbinti reglamentuoja atskiros direktyvos. 2011 m. gruodžio mėn. ES priėmė **Vieno leidimo direktyvą** (2011/98/ES), kurioje nustatyta viena prašymų leisti trečiųjų šalių piliečiams gyventi ir dirbti ES valstybės narės teritorijoje teikimo procedūra ir valstybėje narėje teisėtai gyvenančių trečiųjų šalių darbuotojų bendros teisės.

Pavyzdys. *Martinez Silva* byloje ⁽⁵⁰⁵⁾ buvo nagrinėjamas atsisakymas trečiosios šalies piliečiui skirti išmoką šeimai remiantis tuo, kad pagal Italijos teisę, neleidžiama skirti šios išmokos ne ES piliečiams, turintiems vieną darbo leidimą. ESTT nusprendė, kad vieno leidimo turėtoji pagal nacionalinės teisės aktus negali būti neleidžiama gauti išmokos šeimai dėl Vieno leidimo direktyvoje numatytos vienodo požiūrio išlygos.

Be to, **Rasinės lygybės direktyvoje** (2000/43/EB) yra uždrausta diskriminuoti dėl rasės ar etninės priklausomybės darbe ir kiek tai susiję su galimybe gauti prekes ir paslaugas, taip pat socialinės paramos ir socialinės apsaugos sistemoje ⁽⁵⁰⁶⁾. Direktyva taikoma ir trečiųjų šalių piliečiams, tačiau pagal jos 3 straipsnio 2 dalį, joje „neaptariamoms dėl pilietybės taikomos skirtingos sąlygos ir ji nepažeidžia [...] kitų su tokių trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės teisiniu statusu susijusių sąlygų taikymo“.

Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija buvo priimta 1989 m. gruodžio 9 d. kaip visų valstybių narių deklaracija. Joje buvo įtvirtinti svarbiausi pamatiniai Europos darbo teisės modelio principai ir ji per vėlesnį dešimtmetį lėmė **Europos socialinio modelio raidą**. Šioje Bendrijos chartijoje paskelbtos pagrindinės socialinės teisės vėliau sustiprintos ir išplėstos ES pagrindinių teisių chartijoje. Šios chartijos taikymo sritis apima tik tuos dalykus, kuriems taikoma ES teisė, o jos nuostatos negali išplėsti ES teisės taikymo srities. Pagal ES chartiją, tik labai nedaug socialinių teisių garantuojama visiems asmenims (tarp jų teisė į mokslą, 14 straipsnio 1–2 dalys), nes daugumą šių teisių turi tik valstybių piliečiai ir (arba) kiti jose teisėtai gyvenantys asmenys.

⁽⁵⁰⁵⁾ 2017 m. birželio 21 d. ESTT sprendimas *Kerly del Rosario Martinez Silva / Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) ir Comune di Genova*, C-449/16.

⁽⁵⁰⁶⁾ Direktyva 2000/43/EB (OL L 180/22, 2000).

Pagal ET teisę, EŽTK daugiausia garantuoja pilietines ir politines teises, taigi jos ekonominių ir socialinių teisių nuostatos yra ribotos.

Vis dėlto EŽTK papildo Europos socialinė chartija (priimta 1961 m. ir pataisyta 1996 m.) – vienas pagrindinių Europos žmogaus teisių teisės dokumentų ekonominių ir socialinių teisių srityje. Joje yra nustatytos pagrindinės teisės ir laisvės, taip pat nustatytas pranešimų teikimo ir kolektyvinių skundų nagrinėjimo procedūromis pagrįstas priežiūros mechanizmas, užtikrinantis, kad ESC šalys laikytųsi joje nustatytų teisių. ESC yra įtvirtinta su būstu, sveikata, švietimu, darbu, socialine apsauga, laisvu asmenų judėjimu ir nediskriminavimu susijusių teisių visuma.

Nors ESC apsauga migrantams suteikiama ne pagal abipusiškumo principą, jos nuostatos iš pradžių taikomos tik ESC ratifikavusių šalių narių piliečiams, migruojantiems į kitas taip pat ESC ratifikavusias šalis nares. Pagal ESC priedą, jos 1–17 ir 20–31 straipsniai, nors tai konkrečiai nepasakyta, taikomi ir užsieniečiams, kurie yra ESC pasirašiusių valstybių narių piliečiai, teisėtai gyvenantys ar nuolat dirbantys kitos ESC pasirašiusios šalies teritorijoje. Aiškinant šiuos straipsnius, reikia atsižvelgti į 18 ir 19 straipsnius dėl darbuotojų migrantų ir jų šeimų. 18 straipsnyje garantuojama teisė dirbti mokamą darbą kitų ESC pasirašiusių valstybių narių teritorijoje, o 19 straipsnyje – darbuotojų migrantų ir jų šeimų teisė į apsaugą ir paramą.

Todėl ESC taikymo sritis yra gana ribota, tačiau Europos socialinių teisių komitetas (ESTK) turi nemažai svarbios bylų nagrinėjimo praktikos. Dėl kai kurių pagrindinių teisių ESTK savo praktikoje yra nustatęs, kad asmeninė ESC taikymo sritis apima visus teritorijos gyventojus, įskaitant neteisėtai šalyje esančius migrantus ⁽⁵⁰⁷⁾.

⁽⁵⁰⁷⁾ ESTK, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) prieš Prancūziją*, skundas Nr. 14/2003, sprendimas dėl bylos esmės, 2004 m. rugsėjo 8 d.; ESTK, *Conference of European Churches (CEC) prieš Nyderlandus*, skundas Nr. 90/2013, sprendimas dėl bylos esmės, 2014 m. liepos 1 d.; ir ESTK *European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) prieš Nyderlandus*, skundas Nr. 86/2012, sprendimas dėl bylos esmės, 2014 m. liepos 2 d. Be to, 2015 m. ESTK parengė Pareiškimą dėl pabėgėlių teisių pagal ESC aiškinimo.

ESC su EŽTK sieja svarbus ryšys, todėl ESTK bylų nagrinėjimo praktika yra labai vertinga. Nors ir ne visos ES ir ET valstybės narės ratifikavo ESC arba pritarė visoms jos nuostatoms, EŽTT sprendimu, jos ratifikuoti nebūtina, kad Teismas galėtų aiškinti kai kuriuos dalykus pagal EŽTK remdamasis tuo, kaip juos reglamentuoja ESC ⁽⁵⁰⁸⁾.

9.2. Ekonominės teisės

Šiame skirsnyje aptariamos ekonominės teisės, tarp jų teisė įsidarbinti ir teisė į vienodą požiūrį darbe. Teisė įsidarbinti paprastai priklauso nuo asmens teisinio statuso, tačiau jam pradėjus dirbti yra privaloma gerbti pagrindines su darbu susijusias jo teises, nepaisant to, ar jis dirba teisėtai, ar ne. Taip pat nepriklausomai nuo teisinio statuso darbuotojai turi teisę gauti bet kokią atlyginimą už atliktą darbą.

EŽTK ekonominių ir socialinių teisių aiškiai negarantuoja, joje tik uždrausta vergija ir priverstinis darbas (4 straipsnis) ir suteikta teisė stoti į profesines sąjungas (11 straipsnis).

EŽTT nagrinėjant susijusių sričių bylas yra tekę svarstyti tokią padėtį, kai užsieniečiui buvo leista mokytis konkrečios profesijos, tačiau vėliau atsisakyta suteikti teisę pagal ją dirbti.

Pavyzdys. Byloje *Bigaeva prieš Graikiją* ⁽⁵⁰⁹⁾ pareiškimą Teismui pateikusiai Rusijos pilietei buvo leista pradėti 18 mėnesių trukmės mokomąją praktiką, kurią baigusi ji ketino gauti advokato praktikos teisę Graikijoje. Jai baigus mokomąją praktiką Advokatų taryba atsisakė leisti jai laikyti advokato kvalifikacinius egzaminus todėl, kad ji nebuvo Graikijos pilietė. EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad Advokatų taryba prieš tai leido pareiškėjai pradėti mokomąją praktiką, nors buvo aišku, kad ją baigusi ji neturės teisės laikyti advokato kvalifikacinių egzaminų. Teismas nusprendė, kad institucijos elgėsi nenuosekliai, trūko tiek asmeninės, tiek profesinės pagarbos pareiškėjai ir buvo neteisėtai kišamasi į jos privatų gyvenimą,

⁽⁵⁰⁸⁾ EŽTT sprendimo *Demir ir Baykara prieš Turkiją* (DK), Nr. 34503/97, 2008 m. lapkričio 12 d., 85–86 punktai. Kiti svarbūs šioje srityje taikomi tarptautiniai dokumentai yra, pavyzdžiui, Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas, JT konvencija dėl darbuotojų migrantų ir Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 143.

⁽⁵⁰⁹⁾ EŽTT sprendimas *Bigaeva prieš Graikiją*, Nr. 26713/05, 2009 m. gegužės 28 d.

kaip tai suprantama pagal EŽTK 8 straipsnį. Tačiau EŽTT nenusprendė, kad draudimas užsieniečiams dirbti pagal teisininko profesiją yra savaime diskriminuojantis.

ESC 1 straipsniu garantuojama teisė į darbą ir draudžiama diskriminacija užimtumo srityje bei priverstinis darbas. Tai reiškia, kad užsieniečiams gali būti uždrausta dirbti tik tuos darbus, kurie yra neatsiejamai susiję su visuomenės interesų apsauga arba nacionaliniu saugumu, taip pat susiję su (aukšto lygio) viešosios valdžios funkcijų vykdymu ⁽⁵¹⁰⁾.

ESC 18 straipsnyje yra nustatyta teisė dirbti mokamą darbą kitų ESC pasirašiusių valstybių narių teritorijoje. Ši nuostata nereglementuoja atvykimo į valstybės teritoriją, siekiant joje dirbti, ir kai kuriais atžvilgiais yra tik rekomendacinė, neprivaloma. Vis dėlto pagal šią nuostatą, yra privaloma užtikrinti, kad nebūtų pernelyg dažnai atsisakoma išduoti darbo leidimus ⁽⁵¹¹⁾; kad darbo leidimą ir leidimą gyventi šalyje būtų įmanoma gauti pateikus vieną prašymą ir nemokant pernelyg didelių mokesčių ar rinkliavų ⁽⁵¹²⁾; kad bet kokie darbo leidimai nebūtų išduodami tik ribotoje geografinėje teritorijoje ir (arba) tik tam tikrų profesijų atstovams ⁽⁵¹³⁾; kad netekus darbo nebūtų automatiškai ir iškart atimamas leidimas gyventi šalyje – reikia duoti laiko tam asmeniui susirasti kitą darbą ⁽⁵¹⁴⁾.

ESC 19 straipsnyje pateiktos išsamios nuostatos dėl paramos darbuotojams migrantams kitų ESC šalių teritorijoje, su sąlyga, kad jie toje šalyje yra teisėtai (apie chartijos 19 straipsnio 8 dalies nuostatą daugiau skaitykite [4 skyriuje](#)).

ESC taip pat reglamentuoja darbo sąlygas, pavyzdžiui, teisę dirbti priimtiniu laiku, teisę kasmet išeiti mokamų atostogų, teisę dirbti sveikoje ir saugioje aplinkoje ir teisę gauti teisingą atlyginimą, taip pat kolektyvines teises ⁽⁵¹⁵⁾.

⁽⁵¹⁰⁾ ESTK 2012 m. išvadų (Albanija) 1 straipsnio 2 dalis.

⁽⁵¹¹⁾ ESTK išvadų XVII-2 (Ispanija) 18 straipsnio 1 dalis.

⁽⁵¹²⁾ ESTK išvadų XVII-2 (Vokietija) 18 straipsnio 2 dalis.

⁽⁵¹³⁾ ESTK išvadų V (Vokietija) 18 straipsnio 3 dalis.

⁽⁵¹⁴⁾ ESTK išvadų XVII-2 (Suomija) 18 straipsnio 3 dalis.

⁽⁵¹⁵⁾ ESTK, *Marangopoulos Foundation for Human Rights (MFHR) prieš Graikiją*, skundas Nr. 30/2005, sprendimas dėl bylos esmės, 2006 m. gruodžio 6 d., susijęs su kasyklų darbuotojais.

Pagal ES teisę, viena iš ES chartijoje įtvirtintų laisvių yra turėti „teisę į darbą ir užsiimti laisvai pasirinkta profesija ar veikla“ (chartijos 15 straipsnio 1 dalis). Tačiau šią teisę riboja nacionalinės teisės nuostatos, be kita ko, valstybių įstatymai, reglamentuojantys užsieniečių teisę dirbti. Chartijoje pripažįstama teisė į kolektyvines derybas (28 straipsnis) ir laisvė steigti profesines sąjungas (12 straipsnis). Joje taip pat kiekvienam suteikiama teisė naudotis nemokamomis įdarbinimo tarnybų paslaugomis (29 straipsnis). Kiekvienam darbuotojui – taip pat ir tiems, kurie nėra ES piliečiai, – suteikiama apsauga nepagrįsto atleidimo iš darbo atveju (30 straipsnis), teisė į tinkamas ir teisingas darbo sąlygas, teisė ilsėtis ir kasmet išeiti mokamų atostogų (31 straipsnis). 16 straipsnyje garantuojama laisvė užsiimti verslu. Chartijoje taip pat yra numatyta darbuotojų sveikatos apsauga ir darbo sauga (31 straipsnis). Be to, joje uždraustas vaikų darbas (32 straipsnis).

Galimybes įsidarbinti paprastai reglamentuoja ES antrinės teisės aktai, skirti konkrečių kategorijų asmenims. Trečiųjų šalių piliečiai turi nevienodas teises įsidarbinti, kurios priklauso nuo to, kokioms kategorijoms jie priskiriami. 9.2.1–9.2.9 skirsniuose glaustai apžvelgiama svarbiausių kategorijų trečiųjų šalių piliečių padėtis.

9.2.1. EEE šalių ir Šveicarijos piliečių šeimos nariai

Pagal ES teisę, ES piliečių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, taip pat kitų EEE šalių ir Šveicarijos piliečių šeimos nariai, kuriems tai taikoma, nepaisant jų pilietybės, turi teisę Europoje laisvai judėdami įsidarbinti arba dirbti savarankiškai ir teisę į tai, kad požiūris į juos būtų toks pat kaip į tos valstybės narės, kurioje jie yra, piliečius (*Laisvo judėjimo direktyvos*, kuri taikoma ES piliečiams, 24 straipsnis).

Šveicarijos piliečių šeimos nariai tokios teisės į visiškai vienodą požiūrį neturi ⁽⁵¹⁶⁾.

Dėl laisvo ES piliečių ir jų šeimos narių, nepaisant jų pilietybės, judėjimo SESV 45 straipsnio 4 dalyje yra nustatyta, kad ES valstybės narės pasilieka teisę į pareigas valstybės tarnyboje skirti tik savo piliečius. ESTT šią nuostatą

⁽⁵¹⁶⁾ 2010 m. liepos 15 d. ESTT sprendimo *Alexander Hengartner ir Rudolf Gasser / Landesregierung Vorarlberg*, C-70/09, 39–43 punktai.

išaiškino griežtai ir neleido valstybėms narėms skirti tik savo piliečių į tam tikras pareigas, pavyzdžiui, dirbti stažuotojų mokytoju ⁽⁵¹⁷⁾ arba užsienio kalbos dėstytoju asistentu universitete ⁽⁵¹⁸⁾.

Siekiant palengvinti iš tiesų laisvą darbuotojų judėjimą ES, taip pat priimti sudėtingi teisės aktai dėl abipusio kvalifikacijų pripažinimo tiek bendrai, tiek atskiruose sektoriuose, kurie taikomi ir EEE piliečiams bei šeimos nariams trečiųjų šalių piliečiams. [Direktyvos 2005/36/EB](#) dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo naujausia konsoliduota redakcija paskelbta 2013 m. gegužės mėn. (taip pat žr. jos pakeitimus). Sudėtingos nuostatos reglamentuoja atvejus, kai profesinė kvalifikacija iš dalies arba visa įgyjama už ES ribų, net jeigu ją jau yra pripažinusi kuri nors viena ES valstybė narė. ESTT šioje srityje priėmė daug sprendimų ⁽⁵¹⁹⁾.

9.2.2. Komandiruoti darbuotojai

Pagal ES teisę, tiems trečiųjų šalių piliečiams, kurie neturi teisių laisvai judėti ES, tačiau teisėtai dirba darbdaviui vienoje ES valstybėje narėje ir yra to darbdavio laikinai siunčiami jo vardu atlikti darbų kitoje valstybėje narėje, taikoma [Darbuotojų komandiravimo direktyva \(96/71/EB\)](#), iš dalies pakeista [Direktyva \(ES\) 2018/957](#). Šios direktyvos tikslas – užtikrinti komandiruočių darbuotojų teisių apsaugą ir tinkamas darbo sąlygas visoje Europos Sąjungoje, kad būtų išvengta vadinamojo socialinio dempingo. Konkrečiau, šia direktyva siekiama suderinti laisvę teikti tarpvalstybines paslaugas pagal [SESV 56](#) straipsnį su tinkama darbuotojų, tuo tikslu laikinai komandiruojamų į užsienį, teisių apsauga ⁽⁵²⁰⁾. Tačiau, kaip pabrėžė ETT, dėl to negali susidaryti tokia padėtis, kad darbdavys, pagal direktyvą, privalėtų laikytis tiek siunčiančiosios, tiek priimančiosios valstybės atitinkamų teisės aktų, nes abiejose ES valstybėse narėse nustatytus apsaugos standartus galima laikyti lygiaverčiais ⁽⁵²¹⁾.

⁽⁵¹⁷⁾ 1986 m. liepos 3 d. ETT sprendimo *Deborah Lawrie-Blum / Land Baden-Württemberg*, C-66/85, 26–27 punktai.

⁽⁵¹⁸⁾ 1993 m. rugpjūčio 2 d. ETT sprendimo *Pilar Allué ir Carmel Mary Coonan ir kt. / Università degli studi di Venezia ir Università degli studi di Parma*, sujungtos bylos C-259/91, C-331/91 ir C-332/91, 15–21 punktai.

⁽⁵¹⁹⁾ Su Direktyva 2005/36/EB susijusios teismų praktikos apžvalgą galima rasti [direktyvos įrašė](#) portalo EUR-Lex skiltyje „Informacija apie dokumentą“.

⁽⁵²⁰⁾ 2008 m. balandžio 3 d. ETT sprendimas *Dirk Ruffert / Land Niedersachsen*, C-346/06.

⁽⁵²¹⁾ 2007 m. gruodžio 18 d. ETT sprendimas *Laval un Partneri Ltd / Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundet afdelning 1 Byggettan ir Svenska Elektrikerförbundet* (DK), C-341/05.

Tuo tikslu direktyvoje yra nustatyti būtini standartai, taikytini darbuotojams, iš vienos ES valstybės narės komandiruojamiems dirbti į kitą valstybę narę. Direktyvos 3 straipsnyje konkrečiai nustatyta, kad priimančiosios valstybės teisės aktais arba visuotinai taikytinomis kolektyvinėmis sutartimis nustatytos sąlygos – ypač dėl trumpiausio darbo laiko, darbo pertraukų, metinių atostogų ir darbo užmokesčio dydžio – taikomos ir komandiruotiems darbuotojams.

Pagal ESC, ESTK nusprendė, kad Švedijos įstatymai apribojo kolektyvines derybas ir veiksmus, susijusius su komandiruotais darbuotojais, o tai pažeidė 6 straipsnio 2 ir 4 dalis ⁽⁵²²⁾.

9.2.3. ES mėlynosios kortelės turėtojai, mokslininkai ir studentai

Pagal ES teisę, po pirmų 2 teisėto darbo priimančiojoje ES valstybėje narėje metų ES mėlynąją kortelę turintys trečiųjų šalių piliečiai įgyja teisę joje dirbti bet kokį aukštos kvalifikacijos darbą tokiomis pat sąlygomis, kaip ir jos piliečiai. Vienoje ES valstybėje narėje 18 mėnesių teisėtai gyvenęs ES mėlynosios kortelės turėtojas gali persikelti dirbti aukštos kvalifikacijos darbą kitoje ES valstybėje narėje, jei neviršijama ES valstybės narės nustatyta priimamų užsieniečių skaičiaus riba ir tas asmuo įvykdo tas pačias pirmo atvykimo į ES valstybę narę sąlygas.

Pagal **Mėlynosios kortelės direktyvos** (2009/50/EB) 15 straipsnio 6 dalį, ES mėlynosios kortelės turėtojų šeimos nariams, nepaisant jų pilietybės, automatiškai suteikiama bendroji teisė įsidarbinti šalyje. Kitaip negu pagal **Šeimos susijungimo direktyvą** (2003/86/EB), pagal **Mėlynosios kortelės direktyvą** šios teisės įgijimo neriboja jokie terminai.

Direktyva dėl studentų ir tyrėjų (Direktyva (ES) 2016/801) reglamentuoja trečiųjų šalių piliečių įsileidimą į ES mokslinių tyrimų, studijų, stažučių, savanoriškos tarnybos, mokinių mainų programų ar švietimo projektų ir dalyvavimo „au pair“ programoje tikslais. Baigę mokslinius tyrimus ar studijas, mokslininkai ir studentai turi turėti galimybę likti ES valstybės narės teritorijoje ne trumpiau kaip 9 mėnesius, kad galėtų įsidarbinti arba pradėti verslą.

⁽⁵²²⁾ ESTK, *Swedish Trade Union Confederation (LO) ir Swedish Confederation of Professional Employees (TCO) prieš Sweden*, skundas Nr. 85/2012, sprendimas dėl bylos esmės, 2013 m. liepos 3 d. Taip pat žr. ESTK 2018 m. išvadų (Švedija) 6 straipsnio 4 dalį.

Pavyzdys. *Ali Ben Alaya* byloje ⁽⁵²³⁾ ESTT nusprendė, kad ES valstybės narės privalo įsileisti į savo teritoriją trečiosios šalies pilietį, kuris atitinka priėmimo sąlygas, jei ES valstybė narė prieš šį prašytoją nenurodo vienos iš direktyvoje išvardytų priežasčių, pateisinančių atsisakymą išduoti leidimą gyventi šalyje. Priėmimo sąlygos išsamiai išvardytos Studentų ir tyrėjų direktyvos 6 ir 7 straipsniuose.

9.2.4. Turkijos piliečiai

Pagal ES teisę, Turkijos piliečiams suteikta itin daug privilegijų 1963 m. *Ankaros susitarimu* ir jo 1970 m. *Papildomu protokolu*, taip pat pagal šiuos teisės dokumentus įsteigtos EEB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimais. Visgi Turkijos piliečiai neturi tiesioginės teisės atvykti į bet kurią ES valstybę narę siekdami joje įsidarbinti. Tačiau jeigu jiems leidžiama įsidarbinti pagal tos valstybės narės įstatymus, tai jie po 1 metų įgyja teisę toliau dirbti tą darbą ⁽⁵²⁴⁾. Po 3 metų tam tikromis sąlygomis gali ieškoti ir kito darbo, kaip nustatyta *EEB ir Turkijos asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80* 6 straipsnio 1 dalyje. Darbuotojo iš Turkijos, kaip ir EEE šalies darbuotojo, sąvoka suprantama plačiai.

Pavyzdys. *Tetik* byloje ⁽⁵²⁵⁾ buvo nagrinėjamas atvejis, kai Vokietijos institucijos nenorėjo suteikti R. Tetikui leidimo gyventi šalyje po to, kai jis joje pradirbo 3 metus ir ieškojo kito darbo. ETT nusprendė, kad jam turėjo būti leista dar pagyventi šalyje pagrįstą laiką, kad jis galėtų pabandyti susirasti darbą, kurį turėjo teisę dirbti.

Pavyzdys. *Genc* byloje ⁽⁵²⁶⁾ ESTT padarė išvadą, kad Turkijos pilietė, dirbanti labai nedaug valandų (5,5 val.) per savaitę darbdaviui už užmokestį, iš kurio ji tegali patenkinti tik dalį būtinų pragyvenimo poreikių, yra darbuotoja, kaip apibrėžta Asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalyje, su sąlyga, kad jos pagal darbo sutartį vykdoma veikla yra tikra ir efektyvi.

⁽⁵²³⁾ 2014 m. rugsėjo 10 d. ESTT sprendimas *Mohamed Ali Ben Alaya / Bundesrepublik Deutschland*, C-491/13.

⁽⁵²⁴⁾ 1997 m. gegužės 29 d. ETT sprendimo *Süleyman Eker / Land Baden-Württemberg*, C-386/95, 20–22 punktai.

⁽⁵²⁵⁾ 1997 m. sausio 23 d. ETT sprendimo *Recep Tetik / Land Berlin*, C-171/95, 30 punktas.

⁽⁵²⁶⁾ 2010 m. vasario 4 d. ESTT sprendimo *Hava Genc / Land Berlin*, C-14/09, 27–28 punktai.

Pagal sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnį, Turkijos piliečio šeimos nariai, net ir tie, kurie patys nėra Turkijos piliečiai, turi teisę įsidarbinti ES valstybėje narėje po to, kai teisėtai išgyvena joje 3 metus. Toks šeimos narys dėl objektyviai pagrįstų priežasčių gali gyventi ir atskirai nuo paties darbuotojo migranto iš Turkijos. Nacionalinės teisės aktai, kuriais apsunkinamas arba neįmanomas šeimos susijungimas, apribotų savarankiškai dirbančio asmens galimybes apsigyventi šalyje, o tai draudžiama pagal 1970 m. Papildomą protokolą⁽⁵²⁷⁾.

Turkijos pilietybę turintis vaikas, priimančiojoje šalyje įgijęs profesinį išsilavinimą, gali priimti darbo pasiūlymus, jeigu bent vienas iš jo tėvų toje šalyje teisėtai dirba ne mažiau kaip 3 metus.

Pavyzdys. *Derin* byloje⁽⁵²⁸⁾ ETT nusprendė, kad Turkijos pilietis, kuris dar vaikystėje prisijungė prie Vokietijoje teisėtai dirbusių savo tėvų, Turkijos piliečių, savo teisės gyventi Vokietijoje, kurią įgijo turėdamas teisę joje laisvai dirbti, galėjo netekti tik dėl valstybinės politikos, visuomenės saugumo ar visuomenės sveikatos priežasčių arba jeigu būtų be pagrįstos priežasties ilgam laikui išvykęs iš šios ES valstybės narės teritorijos.

Turkijos piliečių teisę įsisteigti arba teikti paslaugas gina Ankaros susitarimo Papildomo protokolo 41 straipsnyje nustatyta neveikimo išlyga. Jeigu Turkijos piliečiams konkrečioje ES valstybėje narėje nereikėjo vizos ar darbo leidimo tuo metu, kai joje įsigaliojo Papildomo protokolo 41 straipsnis, tai ES valstybei narei vėliau draudžiama nustatyti reikalavimus dėl vizos ar darbo leidimo (taip pat žr. 4.8 skirsnį).

9.2.5. Ilgalaikiai gyventojai ir asmenys, kuriems taikoma Šeimos susijungimo direktyva

Pagal ES teisę, asmenys, kurie įgijo ilgalaikio gyventojų statusą pagal **Ilgalaikių gyventojų direktyvos (2003/109/EB)** 11 straipsnio 1 dalį, kaip ir tos šalies piliečiai vienodai turi teisę dirbti mokamą ir nemokamą darbą; teisę į vienodas įdarbinimo ir darbo sąlygas (be kita ko, dėl darbo valandų, sveikatos ir

⁽⁵²⁷⁾ 2014 m. liepos 10 d. ESTT sprendimas *Naime Dogan / Bundesrepublik Deutschland*, C-138/13.

⁽⁵²⁸⁾ 2007 m. liepos 18 d. ETT sprendimo *Ismail Derin / Landkreis Darmstadt-Dieburg*, C-325/05, 74-75 punktai.

saugos standartų, būtinų atostogų, atlyginimo ir atleidimo iš darbo); asociacijų laisvę, laisvę stoti į profesines sąjungas, laisvę atstovauti profesinei sąjungai ar asociacijai.

Taikant **Šeimos susijungimo direktyvą** (taip pat žr. 6 skyrių), valstybėje teisėtai gyvenančio trečiosios šalies piliečio-globėjo šeimos nariai turi teisę joje įsidiarbinti ir verstis savarankiška veikla (14 straipsnis). Priimančioji valstybė gali nustatyti, kad atvykusiam šeimos nariui teisė įsidiarbinti suteikiama tik po tam tikro termino, kuris negali viršyti 12 mėnesių. Per šį terminą priimančioji valstybė gali apsvarstyti, ar atvykusiam asmeniui galima leisti joje įsidiarbinti.

9.2.6. Kitų valstybių, su kuriomis sudaryti asociacijos ar bendradarbiavimo susitarimai, piliečiai

Pagal ES teisę, SESV 216 straipsniu ES leidžiama sudaryti susitarimus su trečiosiomis šalimis, o Sutarties 217 straipsnyje konkrečiai numatyti asociacijos susitarimai. Kai kurių valstybių, su kuriomis ES yra sudariusi asociacijos, stabilizacijos, bendradarbiavimo, partnerystės ir (arba) kitokius susitarimus⁽⁵²⁹⁾, piliečiai turi lygias galimybes daugelyje sričių, tačiau neturi teisės į tai, kad požiūris į juos būtų visiškai toks pats kaip į ES piliečius. Iki 2020 m. liepos mėn. ES sudarė susitarimus su daugiau kaip 100 valstybių⁽⁵³⁰⁾.

Šie asociacijos ir bendradarbiavimo susitarimai nesuteikia tiesioginės teisės tų valstybių piliečiams atvykti ir dirbti ES. Tačiau tų valstybių piliečiai, teisėtai dirbantys kurioje nors ES valstybėje narėje, turi teisę į vienodą požiūrį ir tokias pačias darbo sąlygas kaip ir tos ES valstybės narės piliečiai. Tai yra nustatyta, pavyzdžiui, Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimų su Maroku ir Tunisu

⁽⁵²⁹⁾ Stabilizacijos ir asociacijos susitarimai yra sudaryti su Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Kosovu (šis pavadinimas nepažeidžia pozicijų dėl statuso ir atitinka JT Saugumo Tarybos rezoliuciją 1244(1999) bei Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos), Juodkalnija, Šiaurės Makedonija ir Serbija. Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimai yra sudaryti su 13 Rytų Europos ir Centrinės Azijos valstybių; iš pradžių sudaryti susitarimai su Alžyru, Maroku ir Tunisu vėliau buvo pakeisti Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimais (prie jų prisijungė septynios valstybės). Taip pat pasirašyti susitarimai su 79 Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybėmis (Kotonu susitarimai) ir su Čile. Kotonu susitarimo galiojimas baigėsi 2020 m. vasario mėn., o šiuo metu baigtas antrasis derybų dėl būsimų ES ir AKR santykių etapas. Dėl išsamesnės informacijos žr. Europos Sąjungos Taryba (2020), „Kotonu susitarimas“.

⁽⁵³⁰⁾ Europos išorės veikslių tarnyba, ES sutarčių biuro duomenų bazė.

64 straipsnio 1 dalyje: „požiūris kiekvienoje valstybėje narėje į Maroko [arba Tuniso] pilietybę turinčius darbuotojus, dirbančius jos teritorijoje, negali būti diskriminuojantis dėl pilietybės: darbo, atlyginimo už darbą ir atleidimo iš darbo sąlygos turi būti tokios pačios, kokios taikomos tos valstybės piliečiams“⁽⁵³¹⁾. Laikina įdarbintų asmenų nediskriminavimo nuostata apima tik darbo sąlygas ir atlyginimą (64 straipsnio 2 dalis). Abiejų susitarimų 65 straipsnio 1 dalyje taip pat yra nuostata dėl nediskriminavimo socialinės apsaugos srityje⁽⁵³²⁾.

ESTT išnagrinėjo daug su šiais susitarimais susijusių bylų⁽⁵³³⁾. Kai kuriose iš jų svarstyta galimybė dėl darbo pratęsti trečiosios šalies piliečio leidimą gyventi šalyje po to, kai jis neteko teisių joje gyventi kaip išlaikytinis, nutrūkus santykiams su jį išlaikiusiu asmeniu.

Pavyzdys. *El Yassini* byloje⁽⁵³⁴⁾ pareiškimą Teismui pateikusiam Maroko piliečiui buvo atsisakyta pratęsti leidimą gyventi šalyje po to, kai nebeliko priežasties, dėl kurios jam buvo iš pradžių leista joje gyventi, nepaisant to, kad jis dirbo mokamą darbą. Šioje byloje ETT turėjo išaiškinti, ar požiūris, kuriuo jis pagrindė savo praktiką dėl Turkijos piliečių⁽⁵³⁵⁾, panašiai tinka taikyti ir Maroko piliečiams, taigi ar į EEB ir Maroko susitarimo (vėliau pakeisto Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimu su Maroku) 40 straipsnį įeina ir užimtumo garantija visu darbdavio su darbuotoju pasirašytos darbo sutarties laikotarpiu. ETT nusprendė, kad EEB ir Maroko susitarimas šiuo atveju turi būti taikomas tiesiogiai, nes jame nustatyti aiškūs, besąlyginiai ir pakankamai praktiški principai dėl darbo sąlygų ir

⁽⁵³¹⁾ Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimas, įkuriantis Europos bendrijų bei jų valstybių narių ir Maroko Karalystės asociaciją (įsigaliojęs 2000 m. kovo 1 d. (OL L70/2, 2000)), ir Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimas, įkuriantis Europos bendrijų bei jų valstybių narių ir Tuniso Respublikos asociaciją (įsigaliojęs 1998 m. kovo 1 d. (OL L97/2, 1998)).

⁽⁵³²⁾ 1991 m. sausio 31 d. ETT sprendimas *Office National de l'emploi / Bahia Kziber*, C-18/90.

⁽⁵³³⁾ Keli su šiais susitarimais susijusių bylų pavyzdžiai: 1991 m. sausio 31 d. ETT sprendimas *Office National de l'emploi / Bahia Kziber*, C-18/90 (Europos ekonominės bendrijos ir Maroko Karalystės bendradarbiavimo susitarimas, 41 straipsnio 1 dalis, *allocation d'atteinte* (OL L 264/2, 1978)) susitarimas pakeistas Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimu dėl ES ir Maroko asociacijos); 1999 m. kovo 2 d. ETT sprendimas *El Yassini / Secretary of State for the Home Department*, C-416/96 (Europos ekonominės bendrijos ir Maroko Karalystės bendradarbiavimo susitarimas); 2003 m. gegužės 8 d. ETT sprendimas *Deutscher Handballbund / Kolpak*, C-438/00 (Slovakijos Respublika).

⁽⁵³⁴⁾ 1999 m. kovo 2 d. ETT sprendimo *El Yassini / Secretary of State for the Home Department*, C-416/96, 64, 65 ir 6 punktai.

⁽⁵³⁵⁾ 1992 m. gruodžio 16 d. ETT sprendimo *Kazim Kus / Landeshauptstadt Wiesbaden*, C-237/91, 21-23 ir 29 punktai.

atlyginimo. Vis dėlto Teismas paneigė, kad šioje byloje būtų galima remtis jo praktika dėl Ankaros susitarimo su Turkija. Ankaros susitarimas iš esmės skiriasi nuo EEB ir Maroko susitarimo; EEB susitarime su Maroku, kitaip negu susitarime su Turkija, nenumatyta galimybė Marokui prisijungti prie Bendrijos, juo taip pat nesiekama užtikrinti darbuotojų judėjimo laisvės. Todėl Teismas nusprendė, kad Jungtinė Karalystė galėjo atsisakyti pratęsti leidimą joje gyventi, net jeigu pareiškėjui dėl to būtų tekę nutraukti darbą dar nesibaigus darbo sutarčiai. Be to, Teismas pažymėjo, kad padėtis būtų buvusi kitokia, jeigu ši ES valstybė narė būtų suteikusi tam Maroko piliečiui „konkrečias teises joje dirbti, kurios būtų platesnės negu teisės joje gyventi“.

Pavyzdys. *Gattoussi* byloje ⁽⁵³⁶⁾ ETT buvo paprašyta priimti sprendimą panašiu atveju, bet remiantis Europos ir Viduržemio jūros šalių susitarimo dėl ES ir Tuniso asociacijos 64 straipsnio 1 dalyje nustatyto draudimu diskriminuoti. Tačiau šiuo atveju pareiškimą Teismui pateikusiam asmeniui buvo aiškiai suteiktas leidimas neribotą laiką dirbti šalyje. Tokiomis aplinkybėmis Teismas padarė išvadą, kad ES ir Tuniso asociacijos susitarimo 64 straipsnio 1 dalis „gali daryti įtaką Tuniso piliečio teisei apsigyventi ES valstybėje narėje, kai šiam piliečiui ši valstybė narė yra tinkamai išdavusi leidimą vykdyti šioje teritorijoje profesinę veiklą laikotarpiui, viršijančiam leidime apsigyventi valstybėje nurodytą trukmę“. Apskritai Teismas pažymėjo, kad ES ir Tuniso asociacijos susitarimas iš esmės nedraudžia ES valstybei narei apriboti Tuniso piliečio, kuriam ji prieš tai buvo davusi leidimą atvykti ir dirbti, teisių. Tačiau kai Tuniso piliečiui buvo suteiktos konkrečios su darbu susijusios teisės, platesnės negu teisės gyventi šalyje, tai atsakymas pratęsti leidimą gyventi joje galėjo būti pagrįstas tik teisėto valstybės intereso apsauga, pavyzdžiui, valstybine politika, visuomenės saugumu ar visuomenės sveikatos apsauga.

Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimo su Rusija ⁽⁵³⁷⁾ 23 straipsnyje dėl darbo sąlygų ne taip plačiai nustatyta, kad „atsižvelgdamos į kiekvienoje valstybėje narėje taikomus įstatymus, sąlygas ir tvarką, Bendrija ir jos valstybės narės užtikrina, kad režimas, taikomas Rusijos piliečiams, teisėtai samdomiems

⁽⁵³⁶⁾ 2006 m. gruodžio 14 d. ETT sprendimo *Mohamed Gattoussi / Stadt Rüsselsheim*, C-97/05, 39 punktas.

⁽⁵³⁷⁾ Europos Bendrijų bei jų valstybių narių ir Rusijos Federacijos partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimas (įsigaliojęs 1997 m. gruodžio 1 d., 2016 m. balandžio 1 d. paskutinė konsoliduota versija) (OL L 327/3, 1997).

kurios nors valstybės narės teritorijoje, nediskriminuotų jų dėl pilietybės, palyginti su savo piliečiais, darbo sąlygų, atlyginimo arba atleidimo iš darbo atžvilgiu“.

Pavyzdys. Bylą *Simutenkov* ⁽⁵³⁸⁾ iškėlė Rusijos pilietis, kuris buvo įdarbintas profesionaliu futbolu žaidėju viename Ispanijos futbolo klube, tačiau Ispanijos taisyklės riboja jo dalyvavimą varžybose dėl jo pilietybės. ETT išaiškino Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimo 23 straipsnyje nustatytą nediskriminavimo nuostatą, vertindamas ES valstybės narės sporto federacijos nustatytą taisyklę, pagal kurią klubai nacionalinėse varžybose gali įtraukti į komandas sudėtį tik ribotą žaidėjų iš kitų valstybių, nepriklausančių EEE, skaičių. Teismas nusprendė, kad tokia taisyklė neatitinka Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimo 23 straipsnio 1 dalies nuostatos.

9.2.7. Prieglobsčio prašytojai ir pabėgėliai

Pagal ES teisę, [Priėmimo sąlygų direktyvos](#) (2013/33/ES) 15 straipsnyje reikalaujama, kad ES valstybės narės suteiktų **prieglobsčio prašytojams** galimybę įsidarbinti, jeigu pirmosios instancijos sprendimas nepriimamas per 9 mėnesius (Airijoje, kurioje tebetaikomas šios direktyvos 2003 m. redakcijos (2003/9/EB) 11 straipsnis, – per 1 metus) nuo prieglobsčio prašymo pateikimo, tačiau tik tuo atveju, jeigu prašytojas yra nekaltas dėl delsimo. Patekimo į darbo rinką sąlygos turi būti nustatytos pagal nacionalinę teisę, tačiau taikant tokias sąlygas būtina užtikrinti, kad prieglobsčio prašytojai iš tiesų galėtų į ją patekti. Vis dėlto pirmenybę leidžiama teikti EEE šalių piliečiams ir kitiems toje šalyje teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams.

[Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) (2011/95/ES) 26 straipsnio 1 ir 3 dalyse taip pat pripažįstama **pabėgėlių** ir **papildomos apsaugos gavėjų** teisė įsidarbinti ir dirbti savarankiškai. Jiems ir piliečiams turi būti taikoma vienoda kvalifikacijų pripažinimo tvarka. Be to, Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 28 straipsnyje numatyta, kad reikia leisti pasinaudoti ankstesnio mokymosi vertinimo priemonėmis tuo atveju, jeigu asmuo negali pateikti jo įgytą kvalifikaciją įrodančių dokumentų. Šios nuostatos atitinka [Ženevos konvencijos dėl pabėgėlių statuso](#) 17, 18, 19 straipsnių

⁽⁵³⁸⁾ 2005 m. balandžio 12 d. ETT sprendimo *Igor Simutenkov / Ministerio de Educación y Cultura ir Real Federación Española de Fútbol* (DK), C-265/03, 4 punktas.

ir 22 straipsnio 2 dalies nuostatas. Pagal direktyvą, ES valstybės narės taip pat privalo leisti mokytis profesijos tokiais pačiais sąlygomis kaip ir savo piliečiams.

9.2.8. Neteisėtai šalyje esantys migrantai

Pagal ES teisę, galimybė naudotis daugeliu socialinių teisių priklauso nuo to, ar asmuo teisėtai būna arba gyvena priimančiojoje valstybėje. ES siekia neleisti dėl ekonominių priežasčių neteisėtai migruojantiems asmenims atvykti ir būti jos teritorijoje. Svarbiausia priemonė yra **Direktyva dėl sankcijų darbdaviams** (2009/52/EB): joje uždrausta įdarbinti į ES neteisėtai atvykusius migrantus, draudimo nepaisantiems darbdaviams skiriamos baudos, o sunkiausių pažeidimų atvejais – net baudžiamosios sankcijos. Ši direktyva yra privaloma visoms ES valstybėms narėms, išskyrus Daniją ir Airiją. Ja taip pat siekiama neteisėtai migruojančius darbuotojus iš dalies apsaugoti nuo darbdavių išnaudojimo.

Pagal šią direktyvą, darbdaviai, prieš įdarbindami trečiosios šalies pilietį, privalo patikrinti, ar jis turi leidimą būti toje šalyje, o jei ne, apie tai privaloma pranešti kompetentingai nacionalinei institucijai (4 straipsnis). Sankcijos netaikomos darbdaviams, kurie gali įrodyti, kad įvykdė šiuos įsipareigojimus ir elgėsi sąžiningai. Kadangi daug neteisėtai esančių migrantų dirba privačiuose namų ūkiuose, direktyva taikoma ir tiems darbdaviams, kurie yra privatūs asmenys.

Savo įdarbinamų asmenų nepatikrinusiems darbdaviams, jeigu nustatoma, kad jie įdarbino neteisėtai šalyje esančius migrantus, skiriamos baudos, jie taip pat turi padengti nelegaliai šalyje esančių trečiosios šalies piliečių grąžimo į kilmės šalį išlaidas (5 straipsnis). Be to, jie privalo sumokėti likusį nesumokėtą darbo užmokestį, mokesčius ir socialinio draudimo įmokas. Sunkiausius pažeidimus padariusiems darbdaviams – pavyzdžiui, jeigu jie pakartotinai pažeidžia reikalavimus, neteisėtai įdarbina vaikus arba jiems dirba daug neteisėtai šalyje esančių migrantų, – skiriamos baudžiamosios sankcijos.

Direktyva garantuoja apsaugą migrantams: darbdaviai privalo sumokėti jiems bet kokį dar nesumokėtą atlyginimą, jie taip pat gali gauti trečiųjų šalių, pavyzdžiui, profesinių sąjungų ar nevyriausybinų organizacijų, paramą (13 straipsnis). Direktyvoje ypač pabrėžiama, kad jos nuostatų vykdymą būtina užtikrinti (pvz., 9, 10 ir 14 straipsnyje) (žr. 3.3 skirsnį dėl leidimų gyventi šalyje išdavimo ypač išnaudojamo darbo sąlygomis dirbusiems asmenims, bendradarbiaujančiams su teisėsaugos institucijomis).

9.3. Švietimas

Vaikų teisę į mokslą saugo keli tarptautinės žmogaus teisių teisės dokumentai ir komitetai, prižiūrintys, kaip laikomasi **Vaiko teisių konvencijos**, **Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto** ir **Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo**. Šie komitetai yra ne kartą nusprendę, kad tuose teisės dokumentuose nustatyti reikalavimai nediskriminuoti taikomi ir pabėgėliams bei prieglobsčio prašytojams, taip pat teisėtai ir neteisėtai šalyje esantiems migrantams.

EŽTK Protokolo Nr. 1 2 straipsnyje yra nustatyta teisė į mokslą, o jos 14 straipsnyje ir Protokole Nr. 12 uždrausta diskriminuoti dėl „nacionalinės kilmės“. Protokolo Nr. 1 2 straipsnis iš esmės garantuoja teisę į pradinį ir vidurinį išsilavinimą, tačiau valstybėms gali būti kur kas lengviau pateisinti nevienodą požiūrį į tuos, kas jose siekia įgyti tretinį išsilavinimą.

Pavyzdys. Byloje *Timishev prieš Rusiją* ⁽⁵³⁹⁾ buvo nagrinėjamas atvejis, kai migrantai iš Čečėnijos, nors iš esmės ne užsieniečiai, nebuvo įtraukti į privalomą vietos migracijos registrą, todėl jų vaikai negalėjo lankyti mokyklos. Teismas nusprendė, kad vaikų teisė mokytis yra viena „pagrindinių vertybių demokratinėse valstybėse, kurios sudaro Europos Tarybą“, ir kad Rusija pažeidė konvencijos Protokolo Nr. 1 2 straipsnį.

Pavyzdys. Byloje *Ponomaryovi prieš Bulgariją* ⁽⁵⁴⁰⁾ EŽTT nusprendė, kad reikalavimas mokėti už mokslą vidurinėje mokykloje dėl vaikų imigracijos statuso ir pilietybės buvo nepagrįstas. Teismas pažymėjo, kad pareiškimą Teismui pateikęs asmenys nebuvo neteisėtai atvykę į šią šalį ir tada pateikę prašymą leisti joje naudotis viešosiomis paslaugomis, įskaitant nemokamą mokslą. Net kai pareiškėjų statusas (iš dalies per neapsižiūrėjimą) pasikeitė – jie tapo užsieniečiais, neturinčiais leidimo nuolat gyventi šalyje, – jos institucijos iš esmės neprieštaravo, kad jie pasiliktų Bulgarijoje, ir, matyt, išties niekad neketino jų išsiųsti. Pareiškėjų atveju aiškiai nebuvo taikomos nuostatos dėl poreikio sustabdyti arba sumažinti nelegalią imigraciją.

⁽⁵³⁹⁾ EŽTT sprendimo *Timishev prieš Rusiją*, Nr. 55762/00 ir 55974/00, 2005 m. gruodžio 13 d., 64 punktas

⁽⁵⁴⁰⁾ EŽTT sprendimo *Ponomaryovi prieš Bulgariją*, Nr. 5335/05, 2011 m. birželio 21 d., 59–63 punktai.

Pavyzdys. Byloje *Karus prieš Italiją* ⁽⁵⁴¹⁾ Europos žmogaus teisių komisija nusprendė, kad nustačius didesnius mokesčius už mokslą universitete studentams iš užsienio, jų teisė į mokslą nebuvo pažeista, nes kitoks požiūris į juos buvo tinkamai pagrįstas, Italijos vyriausybei siekiant tikslo, kad tretinio mokslo teikiama nauda atitektų Italijos ekonomikai.

ESC 17 straipsnis reglamentuoja teisę į mokslą, o kartu su juo taikomos 18 ir 19 straipsnių nuostatos dėl migrantų. ESTK dėl 17 straipsnio 2 dalies aiškinimo yra pareiškęs, kad:

„Spręsdamas klausimą, ar asmeninė Chartijos taikymo sritis, apibrėžta jos priede, apima Chartijos šalyje neteisėtai esančius vaikus, Komitetas remiasi savo argumentais 2009 m. spalio 20 d. sprendime dėl bylos esmės pagal skundą Nr. 47/2008, kurį pateikė organizacija *Defence for Children International* (DCI) prieš Nyderlandus (žr., be kita ko, šio sprendimo 47 ir 48 punktus), ir mano, kad galimybė gauti išsilavinimą yra nepaprastai svarbi kiekvieno vaiko gyvenimui ir raidai. Jeigu šalyje neteisėtai esantis vaikas negalėtų mokytis, jis dėl to taptų dar labiau pažeidžiamas. Todėl Chartijos 17 straipsnio 2 dalis asmeniškai taikoma vaikams nepaisant jų turimo gyventojų statuso. Be to, Komitetas mano, kad jei iš vaiko būtų atimta galimybė gauti išsilavinimą, tai turėtų neigiamos įtakos jo gyvenimui. Todėl Komitetas nusprendė, jog Chartijos šalys pagal 17 straipsnio 2 dalį privalo užtikrinti, kad jų teritorijoje neteisėtai esantys vaikai iš tikrųjų turėtų galimybę gauti išsilavinimą kaip ir kiekvienas kitas vaikas.“ ⁽⁵⁴²⁾

Pagal ES teisę, ES chartijos 14 straipsnyje yra nustatyta, kad kiekvienas turi teisę į mokslą ir „galimybę“ nemokamai įgyti privalomąjį išsilavinimą. Pagal ES antrinės teisės aktus, visi ES esantys nepilnamečiai trečiųjų šalių piliečiai, išskyrus tuos, kurie ES teritorijoje yra tik trumpą laiką, turi teisę įgyti pagrindinį išsilavinimą. Šią teisę turi ir tie nepilnamečiai neteisėtai esantys migrantai, kurių išsiuntimas atidėtas ⁽⁵⁴³⁾. Kitų kategorijų asmenims, pavyzdžiui, EEE šalių piliečių šeimos nariams, pabėgėliams ir ilgalaikiams gyventojams, šioje srityje yra suteikta daugiau teisių.

⁽⁵⁴¹⁾ Europos žmogaus teisių komisija, *Karus prieš Italiją (sprendimas)*, Nr. 29043/95, 1998 m. gegužės 20 d.

⁽⁵⁴²⁾ ESTK išvados (2011 m.), 17 straipsnio 2 dalies aiškinimo pareiškimas.

⁽⁵⁴³⁾ Direktyva 2008/115/EB (OL L 348/98, 2008), 14 straipsnio 1 dalis.

Tam tikromis sąlygomis trečiosios šalies pilietybę turintys EEE šalių piliečių vaikai turi teisę pasilikti valstybėje, kol baigs mokslus, taip pat tuo atveju, jeigu tas EEE šalies pilietis miršta arba išvyksta gyventi kitur ([Laisvo judėjimo direktyvos](#) 12 straipsnio 3 dalis). Be to, toks vaikas turi teisę būti kartu su tuo iš tėvų, kuriam priklauso jo globos teisė (12 straipsnio 3 dalis) ⁽⁵⁴⁴⁾. EEE šalių darbuotojų, dirbančių arba anksčiau dirbusių ES valstybėje narėje, kuri nėra jų pilietybės valstybė, vaikams taip pat taikoma [Reglamento \(ES\) Nr. 492/2011](#) (buvęs Reglamentas (EEB) Nr. 1612/68) 10 straipsnio nuostata, kuri toliau taikoma nepriklausomai nuo Laisvo judėjimo direktyvos nuostatų ⁽⁵⁴⁵⁾.

[Konvencijos dėl pabėgėlių statuso](#) 22 straipsnio 1 dalyje ir ES prieglobsčio *acquis* yra nustatyta prieglobsčio prašančių vaikų ir tų, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas arba papildoma apsauga, teisė į mokslą ⁽⁵⁴⁶⁾.

Pagal [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 26 straipsnį, ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad suaugusiesiems, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, būtų suteiktos su užimtumu susijusios švietimo galimybės, pavyzdžiui, profesinis mokymas, lygiavertėmis sąlygomis kaip ir piliečiams. Suaugusiems asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, taip pat turi būti suteikta galimybė naudotis bendrojo ugdymo sistema arba mokytis tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir teisėtai šalyje gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams (27 straipsnis).

Trečiųjų šalių piliečiai, pripažinti ilgalaikiais gyventojais pagal [Ilgalaikių gyventojų direktyvą](#) (žr. [3.7 skirsnį](#)), kaip ir tos ES valstybės narės piliečiai, vienodai turi teisę į švietimą ir profesinį mokymą, taip pat gauti stipendijas, ir teisę į kvalifikacijos pripažinimą (11 straipsnis). Be to, jie turi teisę persikelti į kitas ES valstybes nares mokymosi ir profesinio rengimo tikslais (14 straipsnis).

⁽⁵⁴⁴⁾ Laisvo judėjimo direktyvos 12 straipsnio 3 dalis pagrįsta ETT praktika dėl Reglamento (EEB) Nr. 1612/68 12 straipsnio (OL L 257/2, 1968) (dabar – Reglamento (ES) Nr. 492/2011 10 straipsnis (OL L 141/1, 2011)) ir ypač 1989 m. kovo 15 d. ETT sprendimu *G. B. C. Echternach ir A. Moritz / Minister van Onderwijs en Wetenschappen*, sujungtos bylos C-389/87 ir C-390/87, ir 2002 m. rugsėjo 17 d. ETT sprendimu *Baumbast ir R / Secretary of State for the Home Department*, C-413/99.

⁽⁵⁴⁵⁾ 2010 m. vasario 23 d. ETT sprendimas *Maria Teixeira / London Borough of Lambeth ir Secretary of State for the Home Department* (DK), C-480/08.

⁽⁵⁴⁶⁾ Dėl prieglobsčio prašytojų žr. [Priėmimo sąlygų direktyvos](#) 14 straipsnį (OL L 180/96, 2013); dėl pabėgėlių ir papildomos apsaugos statuso turėtojų žr. [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) (OL L 337/9, 2011) 26–27 straipsnius.

9.4. Aprūpinimas būstu

Teisė turėti tinkamą būstą – tai dalis kiekvieno žmogaus teisės į pakankamą gyvenimo lygį, kaip nustatyta *Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto* 11 straipsnyje.

EŽTK nesuteikia teisės gauti būstą, tik teisę į tai, kad būtų gerbiama turimo būsto neliečiamybė⁽⁵⁴⁷⁾. EŽTT buvo pateiktos nagrinėti kelios bylos, kai dėl imigracijos kontrolės buvo apribotos asmens galimybės patekti į savo namus.

Pavyzdys. Byloje *Gillow prieš Jungtinę Karalystę*⁽⁵⁴⁸⁾ EŽTT nusprendė, kad EŽTK 8 straipsnis buvo pažeistas, kai daugelį metų užsienyje dirbusių Jungtinės Karalystės piliečių porai buvo atsisakyta suteikti leidimą gyventi šalyje, todėl jie negalėjo grįžti gyventi jiems priklausiusiame name Gernsyje, kurį pasistatė prieš 20 metų.

Nors ir nėra konkrečios teisės gauti būstą, EŽTT yra pripažinęs, kad valstybės narės neparūpino pastogės tais atvejais, kai privalėjo tai daryti pagal įstatymus. Kraštutiniais atvejais Teismas yra nusprendęs, jog neaprūpinimas būstu buvo toks rimtas nusižengimas, kad prilygo EŽTK 3 straipsnio, draudžiančio elgtis žiauriai, nežmoniškai ir žeminti žmogaus orumą, pažeidimui. Kita vertus, EŽTT nenustatė EŽTK 3 straipsnio pažeidimo, kai pareiškėjų materialinis neprieklianus nebuvo toks didelis, kad patektų į 3 straipsnio taikymo sritį, o valdžios institucijos neparodė abejingumo pareiškėjų atžvilgiu, nes pasiūlė jiems galimybę pagerinti savo padėtį⁽⁵⁴⁹⁾.

Pavyzdys. Byloje *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją*⁽⁵⁵⁰⁾ EŽTT nusprendė, jog tai, kad Graikija deramai nepasirūpino prieglobsčio prašytojais, nesilaikydama savo įsipareigojimų pagal ES teisę, ir todėl pareiškimą Teismui pateikęs asmuo atsидūrė skurde, buvo pakankamai rimta, kad tokią padėtį būtų galima pripažinti EŽTK 3 straipsnio pažeidimu.

⁽⁵⁴⁷⁾ EŽTT sprendimas *Chapman prieš Jungtinę Karalystę* (DK), Nr. 27238/95, 2001 m. sausio 18 d.

⁽⁵⁴⁸⁾ EŽTT sprendimo *Gillow prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 9063/80, 1986 m. lapkričio 24 d., 55–58 punktai.

⁽⁵⁴⁹⁾ EŽTT sprendimo *N. T. P. ir kt. prieš Prancūziją*, Nr. 68862/13, 2018 m. rugpjūčio 24 d., 46–49 punktai.

⁽⁵⁵⁰⁾ EŽTT sprendimas *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją* (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d. Taip pat žr. EŽTT sprendimą *N. H. ir kt. prieš Prancūziją*, Nr. 28820/13, 75547/13 ir 13114/15, 2020 m. liepos 2 d.

Teismas stengiasi nevaržyti valstybių narių teisės nustatyti priėmimo sąlygas, įskaitant atvejus, kai naujai atvykę migrantai negauna valstybės paramos aprūpinant būstu.

Pavyzdys. Byloje *Bah prieš Jungtinę Karalystę* ⁽⁵⁵¹⁾ buvo nagrinėjamas institucijų atsisakymas suteikti socialinį būstą pirmumo tvarka motinai ir jos keturiolikmečiame sūnui, nes sūnui buvo tik visai neseniai leista atvykti iš užsienio ir prisijungti prie savo šeimos, taikant imigracijos sąlygą, kad jis negalės naudotis valstybės lėšomis. Pareiškimą Teismui pateikusi moteris tvirtino, kad tuo pagrįstas atsisakymas suteikti socialinį būstą pirmumo tvarka buvo diskriminuojantis. Teismas jos pareiškimą atmetė. Jis nusprendė, jog nebuvo nieko savavališko tame, kad buvo atsisakyta suteikti socialinį būstą pirmumo tvarka vien todėl, kad kartu su pareiškėja buvo jos sūnus, kuriam leista atvykti į Jungtinę Karalystę tik su aiškia sąlyga, kad jam nebus skiriamos valstybės lėšos. Pasiimdama jį su savimi į Jungtinę Karalystę ir žinodama, kokios yra jo priėmimo sąlygos, pareiškėja sutiko su šia sąlyga ir iš tiesų sutiko nesinaudoti valstybės lėšomis jam išlaikyti. Šiuo atveju taikytu teisės aktu buvo siekiama pagrįsto tikslo – teisingai paskirstyti ribotus išteklius įvairių kategorijų prašytojams. Pažymėtina, kad pareiškėjai *Bah* byloje dėl to neatsidūrė skurde ir galėjo gauti kitą būstą.

Reikia pažymėti, kad tam tikrais išimtiniais atvejais EŽTT nurodė taikyti laikinąsias priemones pagal [Teismo reglamento](#) 39 straipsnį, kad būtų užtikrinta, jog prieglobsčio prašančios šeimos turėtų būstą, kol EŽTT nagrinėja jų pareiškimus (taip pat žr. [3.4 skirsnį](#)) ⁽⁵⁵²⁾.

ESC 19 straipsnio 4 dalies c punkte nustatyta, kad valstybės privalo užtikrinti tinkamą darbuotojų migrantų apgyvendinimą, tačiau tokią teisę turi tik persikeliantieji iš vienos ESC šalies į kitos teritoriją.

Teisė į būstą (ESC 31 straipsnis) yra glaudžiai susijusi su kai kuriomis kitomis (pataisytoje) ESC įtvirtintomis teisėmis: teise į sveikatos apsaugą (11 straipsnis); teise į socialinę paramą ir medicinos pagalbą (13 straipsnis); šeimos teise į tinkamą socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą (16 straipsnis); vaikų ir

⁽⁵⁵¹⁾ EŽTT sprendimas *Bah prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 56328/07, 2011 m. rugsėjo 27 d.

⁽⁵⁵²⁾ EŽTT, *Afif prieš Nyderlandus* (sprendimas), Nr. 60915/09, 2011 m. gegužės 24 d.; EŽTT, *Abdilahi Abdulwahidi prieš Nyderlandus* (sprendimas), Nr. 21741/07, 2013 m. lapkričio 12 d.

paauglių teise į socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą (17 straipsnis) ir teise į apsaugą nuo skurdo ir socialinės atskirties (30 straipsnis, kuriuo galima remtis atskirai arba kartu su E straipsniu dėl nediskriminavimo).

Pavyzdys. Byloje *FEANTSA prieš Nyderlandus* (⁵⁵³) EŽTT nusprendė, kad teisė į laikiną pastogę ir skubią socialinę paramą neapsiriboja tik tam tikroms pažeidžiamoms grupėms priklausančiais asmenimis, bet apima visus asmenis, atsidūrusius nesaugioje padėtyje, remiantis jų žmogiškojo orumo ir pagrindinių teisių apsaugos principu. EŽTT laikėsi nuomonės, kad tam tikros socialinės teisės, tiesiogiai susijusios su teise į gyvybę ir žmogaus orumą, yra dalis „absoliučių pagrindinių“ teisių, kuriomis saugomas visų žmonių orumas. Todėl šios teisės turi būti garantuojamos pabėgėliams ir turėtų būti užtikrintos visiems perkeltiesiems asmenims.

Pavyzdys. Byloje *COHRE prieš Prancūziją* ESTK nusprendė, kad iškeldinusi romus iš jų būstų ir išsiuntusi juos iš Prancūzijos buvo pažeistas ESC E straipsnis kartu su 19 straipsnio 8 dalimi (⁵⁵⁴). Panašiai byloje *COHRE prieš Italiją* ESTK nusprendė, kad Italija savo elgesiu su romais pažeidė E straipsnį kartu su kitais ESC straipsniais (⁵⁵⁵).

Nors ESC priede nustatyta, kad ji taikoma tik chartijos šalies teritorijoje teisėtai gyvenantiems kitų chartijos šalių piliečiams, ESTK konkrečias pataisytos ESC nuostatas taikė ir neteisėtai šalyje esantiems vaikams, pabrėždamas, kad ESC turi būti aiškinama pagal tarptautinės žmogaus teisių teisės normas.

Pavyzdys. Byloje *Defence for Children International (DCI) prieš Nyderlandus* (⁵⁵⁶) buvo tvirtinama, kad Nyderlandų teisės aktais iš šioje šalyje neteisėtai gyvenančių vaikų buvo atimta teisė į būstą, taigi ir kitos ESC nustatytos teisės. ESTK nusprendė, kad ESC negali būti aiškinama be jokio konteksto. Reikėtų kiek įmanoma stengtis aiškinti ESC taip, kad

(⁵⁵³) ESTK, *European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) prieš Nyderlandus*, skundas Nr. 86/2012, sprendimas dėl bylos esmės, 2014 m. liepos 2 d.

(⁵⁵⁴) ESTK, *Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) prieš Prancūziją*, skundas Nr. 63/2010, sprendimas dėl bylos esmės, 2011 m. birželio 28 d.

(⁵⁵⁵) ESTK, *Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) prieš Italiją*, skundas Nr. 58/2009, sprendimas dėl bylos esmės, 2010 m. birželio 25 d.

(⁵⁵⁶) ESTK, *Defence for Children International (DCI) prieš Nyderlandus*, skundas Nr. 47/2008, sprendimas dėl bylos esmės, 2009 m. spalio 20 d.

ji derėtų su kitomis tarptautinės teisės, kurios dalis ji yra, normomis, šiuo konkrečiu atveju įskaitant normas dėl kiekvieno remtino asmens aprūpinimo tinkamu būstu nepaisant to, ar jis tos valstybės narės teritorijoje yra teisėtai. Pagal chartijos 31 straipsnio 2 dalį, valstybės narės privalo imtis priemonių, kad neleistų plisti benamystei. Šiuo tikslu valstybė narė privalo aprūpinti vaikus būstu, kol jie priklauso jos jurisdikcijai, kad ir koks būtų tokio vaiko gyventojų statusas. Be to, reikėtų uždrausti iškeldinti iš būsto neteisėtai šalyje esančius asmenis, nes taip jie (ypač vaikai) patektų į visiško bejėgiškumo padėtį, o to negalima leisti iš pagarbos žmogaus orumui. ESTK taip pat nusprendė, kad buvo pažeistas 17 straipsnio 1 dalies c punktas dėl nuo šeimos atskirtų vaikų apsaugos.

Pagal ES teisę, ES chartijos 1 straipsnyje yra nustatyta žmogaus teisė gyventi oriai, o 34 straipsnyje – teisė į socialinę paramą aprūpinant būstu. Atitinkamos ES antrinės teisės aktų nuostatos dėl būsto taip pat taikomos trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra EEE šalių ir Šveicarijos piliečių šeimos nariai, ilgalaikiams gyventojams, asmenims, kuriems reikia suteikti tarptautinę apsaugą, ir prekybos žmonėmis aukoms. ES teisės nuostatomis dėl kitoms kategorijoms priskiriamų trečiųjų šalių piliečių stengiamasi užtikrinti, kad jie netaptų našta ES valstybių narių socialinės paramos sistemoms. Todėl prieš leidžiant tyrėjams, studentams, stažuotojams, savanoriams, mokiniam ir „au pair“ programos dalyviams (*Studentų ir tyrėjų direktyvos* 7 straipsnio 1 dalies e punktas) atvykti į ES, jie turi įrodyti, jog turi pakankamai išteklių, kad netaptų nepagrįsta našta priimančiajai ES valstybei narei. ES valstybės narės gali nustatyti panašius reikalavimus trečiųjų šalių piliečių-globėjų šeimos nariams (*Šeimos susijungimo direktyvos* 7 straipsnio 1 dalies a punktas).

Pavyzdys. *Kamberaj* byloje⁽⁵⁵⁷⁾ ESTT nusprendė, kad nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos nebuvo laikomasi vienodo požiūrio į ES piliečius ir trečiųjų šalių piliečius skiriant būsto paramos išmokas, pažeidė ilgalaikių gyventojų direktyvos 11 straipsnio 1 dalies d punktą. Konkrečiau, Teismas teigė, kad pagal direktyvos 11 straipsnio 4 dalį, ES valstybės narės gali riboti socialinę paramą ir apsaugą, tačiau pažymėjo, kad jos 13 konstatuojamojoje dalyje pateiktas minimalių esminių socialinių išmokų sąrašas nėra išsamus. ESTT papildė šių esminių išmokų sąrašą būsto paramos išmokomis. Tai darydamas Teismas priminė ES chartijos 34 straipsnį, pagal kurį,

⁽⁵⁵⁷⁾ 2012 m. balandžio 24 d. ESTT sprendimas *Servet Kamberaj / Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) ir kt.* (DK), C-571/10.

siekdama įveikti socialinę atskirtį ir skurdą, Sąjunga „pripažįsta ir gerbia teisę į socialinę paramą ir paramą aprūpinant būstu, kad [...] būtų užtikrintos tinkamos gyvenimo sąlygos visiems neturintiems pakankamai lėšų“.

Pagal **Laisvo judėjimo direktyvos** 24 straipsnį, trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai, turi būti suteiktos tokios pačios socialinės ir mokestinės lengvatos kaip ir tos valstybės piliečiams. EEE šalių ir Šveicarijos piliečių šeimos narių teisė į būstą, įskaitant socialinį būstą, negali būti apribota⁽⁵⁵⁸⁾. Tai netaikoma trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra savo teisėmis laisvai judėti nesinaudojančių ES piliečių šeimos nariai, nes jų padėties ES teisė nereglamentuoja; jiems taikomos nacionalinės teisės nuostatos. Ekonomiškai neaktyvūs EEE šalių piliečiai ir jų šeimos nariai, privalantys įrodyti, kad geba išsilaikyti patys, gali neturėti teisės į finansinę paramą būsto poreikiams patenkinti (Laisvo judėjimo direktyvos 7 straipsnio 1 dalies b punktas).

Ilgalaikiai gyventojai kaip ir tos šalies piliečiai vienodai turi teisę naudotis būsto įsigijimo tvarka (**Ilgalaikių gyventojų direktyvos** 11 straipsnio 1 dalies f punktas).

Prekybos žmonėmis aukos turi teisę naudotis specialiomis pagalbos ir paramos priemonėmis, įskaitant „priemones, kuriomis aukoms sukuriamas bent jau toks gyvenimo lygis, kad jos galėtų pragyventi, pavyzdžiui, suteikiamas tinkamas ir saugus būstas“ (**Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje** 11 straipsnio 5 dalis).

Pagal **Priėmimo sąlygų direktyvą**, prieglobsčio prašytojai turi teisę gauti paramą iškart, kai tik pateikia prašymą suteikti tarptautinę apsaugą. Pagal direktyvos 17 straipsnį, ES valstybės narės privalo tarptautinės apsaugos prašantiems asmenims sudaryti tokias materialines priėmimo sąlygas, kad būtų garantuojamas tinkamas prašytojų gyvenimo lygis, užtikrinamas jų pragyvenimas ir fizinės bei psichikos sveikatos apsauga. Pagal 18 straipsnį, valstybės privalo imtis prevencijos priemonių, kad suteiktose apgyvendinimo vietose nebūtų smurto, įskaitant smurtą dėl lyties. Parama turi būti teikiama ir tiems asmenims, kuriems taikoma **Dublino reglamento** (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013) procedūra.

⁽⁵⁵⁸⁾ 1999 m. birželio 21 d. Liuksemburge pasirašytas ir 2002 m. birželio 1 d. įsigaliojęs Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimas dėl laisvo asmenų judėjimo (OL L 114/6, 2002).

Pavyzdys. *CIMADE* byloje ⁽⁵⁵⁹⁾ ESTT išaiškino, kaip reikia taikyti Priėmimo sąlygų direktyvą tais atvejais, kai pateikiami prašymai perduoti asmenis pagal Dublino reglamentą. ESTT nusprendė, kad ES valstybė narė, siekianti perduoti prieglobsčio prašytoją pagal Dublino reglamentą, yra (ir finansškai) atsakinga už tai, kad būtų užtikrinta, jog Priėmimo sąlygų direktyva būtų visapusiškai taikoma prieglobsčio prašytojui, kol jis bus fiziškai perkeltas į kitą valstybę. Šia direktyva siekiama užtikrinti visapusišką pagarbą žmogaus orumui ir skatinti taikyti ES chartijos 1 ir 18 straipsnius. Todėl minimalios priėmimo sąlygos turi būti sudarytos ir prieglobsčio prašytojams, laukiantiems, kol dėl jų bus priimtas sprendimas pagal Dublino reglamentą.

Pagal **Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos** 32 straipsnį (Airijai taikomas ankstesnės šios direktyvos redakcijos 2004/83/EB 31 straipsnis), ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad pripažintiems pabėgėliams ir papildomos apsaugos statuso turėtojams būtų suteikta apgyvendinimo galimybė tokiomis pačiomis sąlygomis, kaip ir kitiems tos ES valstybės narės teritorijoje teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams.

9.5. Sveikatos priežiūra

EŽTK nesuteikia aiškios teisės į sveikatos priežiūrą, nors ji, be abejonės, yra svarbi asmens „fizinei ir psichinei neliečiamybei“ ir dėl jos gali būti taikomas konvencijos 8 straipsnis, garantuojantis teisę į tai, kad būtų gerbiamas šeimos gyvenimas ⁽⁵⁶⁰⁾. Tačiau valstybė narė tam tikromis aplinkybėmis gali būti atsakinga pagal EŽTK, jeigu paaiškėja, kad jos institucijos sukėlė pavojų žmogaus gyvybei, savo veiksmais arba neveikimu neleidamos jam naudotis sveikatos priežiūra, kuri yra įprastai prieinama plačiajai visuomenei ⁽⁵⁶¹⁾. Visgi „paprasto“ medicininio aplaidumo atvejais valstybės turi tik pareigą sukurti tinkamą reguliavimo sistemą, įpareigojančią privačias ar valstybines ligonines

⁽⁵⁵⁹⁾ 2012 m. rugsėjo 27 d. ESTT sprendimas *Cimade, Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) / Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration*, C-179/11. Taip pat žr. 2011 m. gruodžio 21 d. ESTT sprendimą *N. S. / Secretary of State for the Home Department ir M. E. ir kt. prieš Refugee Applications Commissioner ir Minister for Justice, Equality and Law Reform (DK)*, sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10.

⁽⁵⁶⁰⁾ EŽTT sprendimas *Bensaid prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 44599/98, 2001 m. vasario 6 d.

⁽⁵⁶¹⁾ EŽTT, *Powell prieš Jungtinę Karalystę* (sprendimas), Nr. 45305/99, 2000 m. gegužės 4 d.

imtis tinkamų priemonių pacientų gyvybei apsaugoti ⁽⁵⁶²⁾. Migracijos srityje daugiausia problemų dėl sveikatos priežiūros, pagal EŽTK, kyla tais atvejais, kai asmens sveikatos priežiūros poreikiai nurodomi kaip argumentas prieš jo išsiuntimą iš šalies. Kraštutiniais atvejais dėl to gali reikėti taikyti EŽTK 3 straipsnį (žr. 4 skyrių).

ESC 11 straipsnyje nustatyta teisė į sveikatos priežiūrą, o 13 straipsnyje – teisė į medicinos pagalbą ⁽⁵⁶³⁾. ESTK mano, kad ši teisė turi būti suteikiama ir neteisėtai šalyje esantiems migrantams.

Pavyzdys. Byloje *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) prieš Prancūziją* ⁽⁵⁶⁴⁾ FIDH tvirtino, kad Prancūzija pažeidė teisę į medicinos pagalbą (pataisytos ESC 13 straipsnis) panaikindama nuostatą dėl nemokamų medicinos paslaugų ir nemokamo gydymo ligoninėse neteisėtai šalyje esantiems ir labai mažas pajamas gaunantiems migrantams. Be to, skundą pateikusi organizacija tvirtino, kad vaikų teisę į apsaugą (17 straipsnis) pažeidė 2002 m. įstatymų reforma, apribojusi neteisėtai šalyje esančių migrantų vaikų galimybę naudotis medicinos paslaugomis. ESC nustatytas teises iš esmės turi tik tie užsieniečiai, kurie yra kitų chartijų pasirašiusių valstybių narių piliečiai ir teisėtai gyvena arba nuolat dirba toje valstybėje. Tačiau Europos socialinių teisių komitetas pabrėžė, kad ESC turi būti aiškinama tikslingai, nuosekliai laikantis principų, pagal kuriuos turi būti gerbiamas kiekvieno žmogaus orumas, todėl bet kokie jos taikymo apribojimai turėtų būti suprantami siaurai. Jis nusprendė, kad bet kokie teisės aktai ar praktiniai veiksmai, kuriais iš užsieniečių atimama teisė į medicinos pagalbą, jiems esant chartijos šalies teritorijoje, net jeigu jie joje yra neteisėtai, prieštarauja ESC, nors ir ne visos ESC teisės gali būti taikomos neteisėtai esantiems migrantams. Balsų dauguma („už“ balsavo 9 nariai, „prieš“ – 4) ESTK nusprendė, kad 13 straipsnis dėl

⁽⁵⁶²⁾ EŽTT sprendimo *Lopes de Sousa Fernandes prieš Portugaliją* (DK), Nr. 56080/13, 2017 m. gruodžio 19 d., 186 punktas.

⁽⁵⁶³⁾ Taip pat žr. *Europos socialinės paramos ir medicinos pagalbos konvenciją* (Europos Tarybos sutarčių serija Nr. 14), kurioje panašiai numatyta abipusiškai teikti socialinę paramą ir medicinos pagalbą konvencijos šalių piliečiams kitų konvencijos šalių teritorijoje. Prie šios Europos Tarybos konvencijos prisijungė tik 18 šalių; visos jos, išskyrus Turkiją ir Jungtinę Karalystę, yra ES narės. Konvencija buvo pateikta pasirašyti 1953 m. gruodžio 11 d., įsigaliojo 1954 m. liepos 1 d.

⁽⁵⁶⁴⁾ ESTK, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) prieš Prancūziją*, skundas Nr. 14/2003, sprendimas dėl bylos esmės, 2004 m. rugsėjo 8 d. Taip pat žr. ESTK, *European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) prieš Prancūziją*, skundas Nr. 114/2015, sprendimas dėl bylos esmės, 2018 m. sausio 24 d.

teisės į medicinos pagalbą nebuvo pažeistas, nes suaugę neteisėtai šalyje esantys migrantai, praleidę šalyje 3 mėnesius, galėjo naudotis kai kuriomis medicinos pagalbos paslaugomis, be to, „pirmoji medicinos pagalba ir pagalba, kai gresia pavojus gyvybei“ prirėikus buvo teikiama visiems užsieniečiams. Nors susirgę migrantų vaikai galėjo naudotis sveikatos priežiūra tokiais pačiais sąlygomis kaip ir suaugusieji, ESTK nusprendė, kad buvo pažeistas chartijos 17 straipsnis dėl vaikų teisės į apsaugą, nes pastarasis straipsnis apima daugiau negu 13 straipsnis dėl teisės į medicinos pagalbą. Šis sprendimas atitinka vėliau išreikštą požiūrį į vaikus *Defence for Children International* byloje (žr. 9.4 skirsnį).

Pagal ES teisę, ES chartija nesuteikia teisės į sveikatą, tačiau joje pripažįstamos susijusios teisės, tokios kaip žmogaus orumo apsauga (1 straipsnis) ir teisė į asmens neliečiamybę (3 straipsnis). Chartijos 35 straipsnyje taip pat nustatyta teisė į sveikatos apsaugą: „[k]iekvienas turi teisę į profilaktinę sveikatos priežiūrą ir teisę į gydymą nacionalinių teisės aktų ir praktikos nustatyta tvarka“. Chartijos taikymo sritis apima tik tuos dalykus, kurie įeina į ES teisės sritį. Chartijoje žmonės neskirstomi pagal pilietybę, tačiau joje nustatyta, kad teisė į sveikatos priežiūrą suteikiama pagal nacionalinės teisės aktus ir praktiką.

ES antrinės teisės aktai reglamentuoja įvairių kategorijų trečiųjų šalių piliečių teisę į sveikatos priežiūrą; kai kurie iš jų privalo būti apdrausti sveikatos draudimu, kad galėtų įgyti tam tikrą statusą arba atvykti į valstybės narės teritoriją. Toliau trumpai aptariama, kokia yra dažniausioms kategorijoms priskiriamų trečiųjų šalių piliečių padėtis.

Savo teisėmis laisvai judėti besinaudojančių EEE šalių ir Šveicarijos piliečių šeimos nariai, dirbantys pagal darbo sutartis arba savarankiškai, nepaisant jų pačių pilietybės, turi teisę į vienodą požiūrį kaip ir tos valstybės piliečiai (**Laisvo judėjimo direktyvos**, kuri taikoma ES piliečiams, 24 straipsnis) ⁽⁵⁶⁵⁾. Tie, kas nori gyventi kitoje valstybėje narėje, būdami ekonomiškai savarankiški, turi įrodyti, kad jie ir jų šeimos nariai yra apsidraudę visapusišku sveikatos draudimu (7 straipsnio 1 dalies b punktas).

⁽⁵⁶⁵⁾ 1992 m. gegužės 2 d. *Europos ekonominės erdvės susitarimo* III dalis „Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas“; 1999 m. birželio 21 d. Liuksemburge pasirašytas ir 2002 m. birželio 1 d. įsigaliojęs *Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimas dėl laisvo asmenų judėjimo* (OL L 114/6, 2002).

Kiekvienas asmuo, kuris yra EEE šalies arba trečiosios šalies pilietis, apdraustas valstybiniu sveikatos draudimu toje EEE šalyje, kurioje gyvena, turi teisę į būtiną gydymą⁽⁵⁶⁶⁾ lankydamasis kitose EEE valstybėse narėse ir Šveicarijoje⁽⁵⁶⁷⁾. Sudėtingos taisyklės reglamentuoja keliones į kitą valstybę narę siekiant pasinaudoti viešosiomis medicininio gydymo paslaugomis⁽⁵⁶⁸⁾.

Pagal [Šeimos susijungimo direktyvą](#), globėjui gali būti privaloma įrodyti, kad jis, visų pirma, turi „sau ir savo šeimos nariams skirtą ligos draudimą nuo bet kurios rizikos, nuo kurios atitinkamoje valstybėje narėje įprastai apdraudžiami savi piliečiai“ ir „pastovių ir nuolatinių lėšų, kurių pakanka sau ir savo šeimos nariams išlaikyti nesinaudojant atitinkamos valstybės narės socialinės paramos sistema“ (7 straipsnio 1 dalies b ir c punktai).

Taip pat trečiųjų šalių piliečiai ir jų šeimos nariai, norintys įgyti ilgalaikio gyventojų statusą, privalo įrodyti, kad jie yra apdrausti sveikatos draudimu, apimančiu visų rūšių riziką, kuri paprastai numatoma draudžiant priimančiosios ES valstybės narės piliečius ([Ilgalaikių gyventojų direktyvos](#) 5 straipsnio 1 dalies b punktas). Jie taip pat privalo įrodyti, kad turi pastovių ir reguliarių išteklių, kurių pakanka patiems išsilaikyti ir išlaikyti savo šeimos narius, nesikreipiant į tos ES valstybės narės socialinės pagalbos sistemą (5 straipsnio 1 dalies a punktas). Ilgalaikio gyventojų statusą įgijęs asmuo kaip ir priimančiosios ES valstybės narės piliečiai vienodai turi teisę „į socialinę apsaugą, socialinę pagalbą ir socialinį saugumą, kaip numatyta nacionalinėje teisėje“ (11 straipsnio 1 dalies d punktas). Direktyvos 13 konstatuojamojoje dalyje dėl socialinės pagalbos nustatyta, kad „galimybė apriboti išmokas ilgalaikiams gyventojams, paliekant tik esmines socialines išmokas, turi būti suprantama, kad į šią sąvoką įeina nors minimalus priedas prie pajamų, pagalba ligos, nesh-tumo atveju, pagalba tėvams ir ilgalaikės priežiūros atveju. Tokių išmokų teikimo sąlygos turėtų būti nustatytos nacionaliniais įstatymais.“

⁽⁵⁶⁶⁾ 2004 m. balandžio 29 d. [Reglamento \(EB\) Nr. 883/2004](#) (OL L 166/1, 2004) 19 straipsnio 1 dalis; 2010 m. birželio 15 d. ESTT sprendimo *Europos Komisija / Ispanijos Karalystė*, C-211/08, 58 ir 61 punktai.

⁽⁵⁶⁷⁾ 2012 m. kovo 31 d. Jungtinio komiteto, įsteigto pagal [Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimą](#) dėl laisvo asmenų judėjimo, sprendimas 2012/195/ES, kuriuo pakeičiamas to Susitarimo II priedas dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo (OL L 103/51, 2012).

⁽⁵⁶⁸⁾ Žr. [Reglamento \(EEB\) Nr. 1408/71](#) 22 straipsnio 1 dalies c punktą, svarstytą šiose bylose: 2001 m. liepos 12 d. ETT sprendimas *Abdon Vanbraekel ir kt. / Alliance nationale des mutualités chrétiennes (ANMC)*, C-368/98, ir 2006 m. gegužės 16 d. ETT sprendimas *The Queen, prašoma: Yvonne Watts / Bedford Primary Care Trust and Secretary of State for Health* (DK), C-372/04.

Pagal [Priėmimo sąlygų direktyvos](#) 19 straipsnį, prieglobsčio prašytojai turi teisę gauti reikalingą sveikatos priežiūrą, į kurią turi įeiti bent jau pirmoji medicinos pagalba ir būtinausias ligų gydymas, taip pat būtina medicinos ar kitokia pagalba specialiųjų poreikių turintiems asmenims. [Grąžinimo direktyvoje \(2008/115/EB\)](#) panašiai nustatyta, kad „teikiama neatidėliotina medicinos pagalba ir užtikrinamas būtinas ligos gydymas“ tiems asmenims, kurių išsiuntimas atidėtas arba kuriems duota laiko išvykti savanoriškai (14 straipsnis). Ta pati nuostata galioja sulaikymo atveju prieš išsiunčiant asmenį (16 straipsnis).

Pagal [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 30 straipsnį, pripažinti pabėgėliai ir papildomos apsaugos gavėjai turi teisę į sveikatos priežiūrą vienodomis sąlygomis kaip ir tos ES valstybės narės piliečiai. Taip pat konkrečios nuostatos taikomos specialiųjų poreikių turintiems asmenims. Prekybos žmonėmis aukoms teikiamos pagalbos ir paramos priemonės apima būtiną medicininį gydymą, įskaitant psichologinę pagalbą, konsultacijas ir informaciją ([Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos \(2011/36/ES\)](#) 11 straipsnio 5 dalis).

9.6. Socialinė apsauga ir socialinė parama

Socialine apsauga ir socialine parama vadinamos išmokos, kurios arba skiriamos remiantis ankstesnėmis įmokomis į nacionalinę socialinės apsaugos sistemą, pavyzdžiui, senatvės pensijos, arba valstybė jas skiria remtiniams asmenims, pavyzdžiui, neįgaliesiems. Tai gali būti labai įvairios, paprastai finansinio pobūdžio, išmokos.

EŽTK nesuteikia aiškios teisės į socialinę apsaugą ar socialinę paramą. Tam tikromis aplinkybėmis socialinės apsaugos ir socialinės paramos srityje gali atsirasti diskriminacija nepriklausomai nuo to, ar atitinkamas asmuo mokėjo įmokas į tos valstybės sistemą. EŽTT kritiškai vertino tas valstybes, kurios atsisakė mokėti išmokas teisėtiems gyventojams, diskriminuodamos juos dėl to, kad jie nebuvo piliečiai ⁽⁵⁶⁹⁾.

⁽⁵⁶⁹⁾ EŽTT sprendimas *Luczak prieš Lenkiją*, Nr. 77782/01, 2007 m. lapkričio 27 d.; EŽTT sprendimas *Fawsie prieš Graikiją*, Nr. 40080/07, 2010 m. spalio 28 d.

Pavyzdys. Byloje *Koua Poirrez prieš Prancūziją* ⁽⁵⁷⁰⁾ buvo nagrinėjamas atsisakymas mokėti invalidumo išmokas teisėtai šioje šalyje gyvenančiam migrantui todėl, kad jis nebuvo nei Prancūzijos, nei kitos abipusį susitarimą su Prancūzija sudariusios šalies pilietis. EŽTT nustatė, kad tam, kad EŽTT galėtų laikyti skirtingą požiūrį, grindžiamą tik pilietybe, suderinamu su EŽTK, reikėtų pateikti labai svarių priežasčių. EŽTT nusprendė, kad pareiškimą Teismui pateikęs asmuo buvo diskriminuojamas ir taip buvo pažeistas EŽTK 14 straipsnis kartu su jos Protokolo Nr. 1 1 straipsniu dėl teisės disponuoti savo nuosavybe (žr. 10.3 skirsnį).

Pavyzdys. Byla *Dhahbi prieš Italiją* ⁽⁵⁷¹⁾ iškelta dėl atsisakymo skirti šeimos pašalpą Tuniso piliečiui, teisėtai gyvenančiam ir dirbančiam Italijoje, dėl to, kad jis nėra ES valstybės narės pilietis. EŽTT nusprendė, kad pareiškimą Teismui pateikęs asmuo buvo diskriminuojamas pažeidžiant EŽTK 14 straipsnį kartu su 8 straipsniu ⁽⁵⁷²⁾.

Pavyzdys. Byla *Andrejeva prieš Latviją* ⁽⁵⁷³⁾ buvo iškelta dėl įmokinių išmokų. Pareiškimą Teismui pateikusi moteris didžiąją gyvenimo dalį dirbo Latvijos teritorijoje, kai ši valstybė tebebuvo Sovietų Sąjungos sudėtyje. Iš jos buvo atimta dalis pensijos todėl, kad ji buvo dirbusi ne tik Latvijoje ir nebuvo Latvijos pilietė. EŽTT negalėjo sutikti su vyriausybės argumentu, kad pareiškėja galėjo gauti visą prašomos pensijos sumą, jei tik būtų tapusi Latvijos piliete. EŽTK 14 straipsnyje įtvirtintas draudimas diskriminuoti yra prasmingas tik tada, jeigu kiekvienu konkrečiu atveju pagal tame straipsnyje išvardytus kriterijus įvertinamos tikrosios asmeninės pareiškėjo aplinkybės be jokių pakeitimų; o jeigu, užuot tai darius, nukentėjusiojo skundas būtų atmestas argumentuojant tuo, kad jis galėjo išvengti diskriminacijos, jei būtų patenkinęs kurią nors iš nurodytų sąlygų (pavyzdžiui, įgijęs pilietybę), tai 14 straipsnis netektų prasmės. EŽTT nusprendė, kad buvo pažeistas konvencijos 14 straipsnis kartu su jos pirmojo protokolo 1 straipsniu.

⁽⁵⁷⁰⁾ EŽTT sprendimo *Koua Poirrez prieš Prancūziją*, Nr. 40892/98, 2003 m. rugsėjo 30 d., 41 punktas.

⁽⁵⁷¹⁾ EŽTT sprendimas *Dhahbi prieš Italiją*, Nr. 17120/09, 2014 m. balandžio 8 d.

⁽⁵⁷²⁾ Taip pat žr. EŽTT sprendimo *Gaygusuz prieš Austriją*, Nr. 17371/90, 1996 m. rugsėjo 16 d., 46–50 punktus; EŽTT sprendimo *Koua Poirrez prieš Prancūziją*, Nr. 40892/98, 2003 m. rugsėjo 30 d., 41 punktą.

⁽⁵⁷³⁾ EŽTT sprendimo *Andrejeva prieš Latviją (DK)*, Nr. 55707/00, 2009 m. vasario 18 d., 91 punktas.

Šiose pavyzdinėse bylose pareiškimus Teismui pateikę asmenys buvo visais kitais atžvilgiais panašūs į tos valstybės piliečius; nė vienas iš jų nebuvo patekęs į neužtikrintą padėtį dėl imigracijos; nebuvo ribojamos nė vieno iš jų galimybės naudotis valstybės lėšomis.

Pavyzdys. Byloje *Weller prieš Vengriją* ⁽⁵⁷⁴⁾ buvo nagrinėjamas atvejis, kai vaikų tėvas buvo Vengrijos pilietis, o motina – Rumunijos pilietė. Pareiškimas Teismui buvo pateiktas tada, kai Rumunija dar nebuvo įstojusi į ES, o vaikų motina turėjo leidimą gyventi Vengrijoje, tačiau nebuvo gavusi leidimo joje įsikurti. Pagal Vengrijos įstatymus, motinystės išmoką galėjo gauti tik tos motinos, kurios buvo Vengrijos pilietės arba turėjo leidimą įsikurti šioje šalyje. Pareiškėjas skundėsi, kad vyrai, kurių žmonos buvo užsienietės, negalėjo naudotis šia išmoka vienodomis sąlygomis su vyrais, kurių žmonos buvo Vengrijos pilietės. Teismas nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 8 straipsnis kartu su 14 straipsniu.

ESC yra nustatyta teisė į socialinę apsaugą (12 straipsnis), teisė į socialinę paramą ir medicinos pagalbą (13 straipsnis) ir teisė naudotis socialinės rūpybos tarnybų paslaugomis (14 straipsnis). Be to, konkrečios jos nuostatos taikomos neįgaliesiems (15 straipsnis), vaikams ir paaugliams (17 straipsnis) ir pagyvenusiems žmonėms (23 straipsnis). 30 straipsnyje yra nustatyta teisė į apsaugą nuo skurdo ir socialinės atskirties. Kaip savo sprendimais pakartotinai patvirtino ESTK, ESC 13 straipsnio nuostatos dėl socialinės paramos taikomos ir neteisėtai šalyje esantiems migrantams ⁽⁵⁷⁵⁾.

Pagal ES teisę, trečiųjų šalių piliečiams taikoma dvejopa tvarka. Pirma, ES valstybių narių išmokų koordinavimo sistema taikoma ES teritorijoje judantiems trečiųjų šalių piliečiams. Antra, pagal ES antrinės teisės aktus, kai kurių kategorijų trečiųjų šalių piliečiai turi teisę gauti tam tikras išmokas nepaisant to, ar jie juda ES teritorijoje, ar gyvena vienoje vietoje.

⁽⁵⁷⁴⁾ EŽTT sprendimo *Weller prieš Vengriją*, Nr. 44399/05, 2009 m. kovo 31 d., 36–39 punktai.

⁽⁵⁷⁵⁾ ESTK, *Conference of European Churches (CEC) prieš Nyderlandus*, skundas Nr. 90/2013, sprendimas dėl bylos esmės, 2014 m. lapkričio 10 d.

a) Išmokų koordinavimas Europos Sąjungoje

Į kurią nors ES valstybę narę gyventi persikėlusius **EEE šalių piliečių šeimos nariai trečiųjų šalių piliečiai**, pagal **Laisvo judėjimo direktyvos** 24 straipsnį (ne ES piliečių atveju taikomas EEE susitarimas), turi teisę į tas pačias socialines ir mokestines lengvatas kaip ir priimančiosios valstybės narės piliečiai. Tačiau pagal tos pačios direktyvos 14 straipsnio 1 dalį, tie, kas naudojami teisėmis laisvai judėti, tačiau nedirba, neturi tapti nepagrįsta našta priimančiosios ES valstybės narės socialinės paramos sistemai. Per daugelį metų buvo sukurtas sudėtingas teisės aktų, pagal kuriuos koordinuojama žmonių, besinaudojančių savo teisėmis laisvai judėti, socialinė apsauga ir socialinė parama jiems, rinkinys. Šie teisės aktai susisteminti **Reglamente 883/2004/EB** (su pakeitimais) ⁽⁵⁷⁶⁾, vadovaujantis pagrindiniu principu, kad ES mastu taikoma sistema – tai koordinavimo, o ne teisės aktų suderinimo, sistema ⁽⁵⁷⁷⁾. Taip siekiama sumažinti migracijos tarp ES valstybių narių neigiamą poveikį, supaprastinant administracines procedūras ir užtikrinant vienodą požiūrį į tuos, kas persikelia į kitą ES valstybę narę, ir į tos ES valstybės narės piliečius. Dalį teisių į išmokas įmanoma perkelti iš vienos valstybės narės į kitą, tačiau kitos teisės neperkeliamos. **Reglamente (EB) Nr. 987/2009** (su pakeitimais) ⁽⁵⁷⁸⁾ nustatyta reikiama **Reglamento (EB) Nr. 883/2004** įgyvendinimo tvarka.

Dirbantys trečiųjų šalių piliečiai, kurie persikelia iš vienos ES valstybės narės į kitą, taip pat jų šeimos nariai ir jų įpėdiniai turi teisę naudotis tarpvalstybiniais teisės aktais dėl socialinės apsaugos išmokų kaupimo ir koordinavimo (**Reglamentas (EB) Nr. 859/2003** ir **Reglamentas (ES) Nr. 1231/2010**) su sąlyga, kad tie dirbantys trečiųjų šalių piliečiai teisėtai gyvena ES valstybės narės teritorijoje ir turi ryšių, kurie neapsiriboja ryšiais su ta trečiaja šalimi ir vienintele ES valstybe nare. Šie reglamentai netaikomi tiems dirbantiems trečiųjų šalių piliečiams, kurie turi ryšių tik su savo trečiaja šalimi ir vienintele ES valstybe nare.

⁽⁵⁷⁶⁾ Reglamentas iš dalies pakeistas **Reglamentu (EB) Nr. 988/2009** (OL L 284/43, 2009), **Reglamentu (ES) Nr. 1231/2010** (OL L 344/1, 2010), **Reglamentu (ES) Nr. 1244/2010** (OL L 338/35, 2010), **Reglamentu (ES) Nr. 465/2012** (OL L 149/4, 2012), **Reglamentu (ES) Nr. 1224/2012** (OL L 349/45, 2012), **Reglamentu (ES) Nr. 517/2013** (OL L 158/1, 2013), **Reglamentu (ES) Nr. 1372/2013** (OL L 346/27, 2013), **Reglamentu (ES) 492/2017** (OL L 76/13, 2017), ir naujausi pakeitimai padaryti **Reglamentu (ES) 1149/2019** (OL L 186/21, 2019).

⁽⁵⁷⁷⁾ 1988 m. liepos 5 d. ETT sprendimo *Borowitz / Bundesversicherungsanstalt für Angestellte*, C-21/87, 23 punktas; 2008 m. balandžio 3 d. ETT sprendimo *Chuck / Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank*, C-331/06, 27 punktas.

⁽⁵⁷⁸⁾ Reglamentas iš dalies pakeistas **Reglamentu (ES) Nr. 465/2012** (OL L 149/4, 2012), **Reglamentu (ES) Nr. 1224/2012** (OL L 349/45, 2012) ir **Reglamentu (ES) Nr. 1372/2013** (OL L 346/27, 2013).

b) Tam tikrų kategorijų trečiųjų šalių piliečių teisės į socialinę paramą

Prieglobsčio prašytojai neturi konkrečios teisės į socialinę paramą pagal [Priėmimo sąlygų direktyvą](#). Tačiau jos 17 straipsnyje nustatytos bendrosios taisyklės dėl materialinių priėmimo sąlygų suteikimo, o 17 straipsnio 5 dalyje (kuri netaikoma Airijai) nurodyta, kaip turi būti nustatomas skiriamų finansinių išmokų arba talonų vertės dydis.

Pavyzdys. 2012 m. liepos 18 d. Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas (*Bundesverfassungsgericht*) nusprendė, kad Vokietija turi padidinti prieglobsčio prašytojams teikiamą pagalbą, kurios ji nedidino 19 metų ir kuri nesiekė minimalaus dydžio, būtino, kad žmogus galėtų gyventi oriai, pagal Vokietijos Konstitucijos 1 straipsnį ⁽⁵⁷⁹⁾.

Pagal persvarstytos [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos](#) 29 straipsnį, ES valstybė narė turi užtikrinti, kad pabėgėliai ir papildomos apsaugos gavėjai joje gautų „būtiną socialinę paramą“, prilygstančią tai, kuri teikiama tos priimančiosios ES valstybės narės piliečiams. Vis dėlto papildomos apsaugos statuso turėtojams ši parama gali būti apribota iki „pagrindinių lengvatų“. Pagal 23 straipsnio 2 dalį, lengvatos teikiamos ir papildomos apsaugos gavėjų šeimoms nariams.

Pavyzdys. Byloje *Ayubi / Bezirkshauptmannschaft Linz-Land* ⁽⁵⁸⁰⁾ ESTT nustatė, kad nacionalinės teisės aktai prieštarauja ES teisei, jei juose pabėgėliams, turintiems teisę laikinai gyventi ES valstybėje narėje, numatytos mažesnės socialinės apsaugos išmokos nei tos, kurias gauna tos ES valstybės narės piliečiai ir pabėgėliai, turintys nuolatinę teisę joje gyventi.

Pavyzdys. Byloje *Alo ir Osso* ⁽⁵⁸¹⁾ ESTT nusprendė, kad papildomos apsaugos gavėjui nustatyta gyvenamosios vietos sąlyga prilygsta jo galimybės naudotis socialine apsauga, saugoma pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 29 straipsnį, apribojimui, kai tokia priemonė netaikoma pabėgėliams, trečiųjų šalių piliečiams, teisėtai

⁽⁵⁷⁹⁾ Vokietijos *Bundesverfassungsgericht*, 1 BvL 10/10 ir 1 BvL 2/11, 2012 m. liepos 18 d.

⁽⁵⁸⁰⁾ 2018 m. lapkričio 21 d. ESTT sprendimas *Ahmad Shah Ayubi / Bezirkshauptmannschaft Linz-Land*, C-713/17.

⁽⁵⁸¹⁾ 2016 m. kovo 1 d. ESTT sprendimas *Kreis Warendorf / Ibrahim Alo ir Amira Osso prieš Region Hannover* (DK), sujungtos bylos C-443/14 ir C-444/14.

gyvenantiems toje ES valstybėje narėje, arba savo piliečiams. Tačiau ESTT pripažino, kad gyvenamosios vietos apribojimai, nustatyti siekiant palengvinti papildomos apsaugos gavėjų integraciją, gali būti leidžiami pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 33 straipsnį (judėjimo laisvė). Nacionalinis teismas turi nuspręsti, ar papildomos apsaugos statuso turėtojų ir kitų teisėtai šalyje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių, kuriems netaikoma tokia gyvenamosios vietos sąlyga, padėtis yra objektyviai panaši.

Pagal [Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) 11 straipsnio 7 dalį, ES valstybės narės privalo pasirūpinti specialiu poreikių turinčiomis aukomis; jeje nustatyti konkretūs reikalavimai dėl priemonių, taikomų prekybos žmonėmis aukomis tapusiems vaikams (13 straipsnis).

Pagal [Ilgalaikių gyventojų direktyvą](#), tie, kas įgijo ilgalaikio gyventojų statusą, kaip ir priimančiosios valstybės piliečiai vienodai turi teisę į socialinę apsaugą, socialinę paramą ir socialinį saugumą (11 straipsnio 1 dalies d punktas). Vis dėlto socialinė parama ir socialinė apsauga, kurią jie turi teisę gauti, gali būti apribota iki pagrindinių lengvatų.

[Šeimos susijungimo direktyva](#) nesuteikia teisės į socialinę paramą trečiųjų šalių piliečių-globėjų šeimos nariams. Globėjai privalo įrodyti, kad jie turi pastovių ir nuolatinių lėšų, kurių pakanka sau ir savo šeimos nariams išlaikyti nesinaudojant tos ES valstybės narės socialinės paramos sistema (direktyvos 7 straipsnio 1 dalies c punktas).

Pagal [Vieno leidimo direktyvos](#) 12 straipsnio 1 dalies e punktą ir [Mėlynosios kortelės direktyvos](#) 14 straipsnio 1 dalies e punktą, darbuotojams iš trečiųjų šalių, turintiems bendrąjį leidimą arba ES mėlynąją kortelę, socialinės apsaugos srityje turi būti taikomos vienodos sąlygos kaip ir piliečiams.

Svarbiausios nuostatos

ES teisės ir ESC bendrosios nuostatos

- Norint įgyti ekonominių ir socialinių teisių valstybėje, paprastai reikia, kad būtų pripažinta teisė į ją atvykti arba joje pasilikti (žr. [šio skyriaus įvadą](#)).
- Pagrindinės socialinės teisės turi būti suteiktos kiekvienam valstybės teritorijoje esančiam asmeniui (dėl neteisėtai šalyje esančių migrantų žr. [9.2–9.6 skirsnius](#)).
- Kuo panašesnė yra migranto padėtis į tos valstybės piliečių padėtį, tuo sunkiau yra pateisinti jo diskriminavimą dėl pilietybės (žr. [šio skyriaus įvadą](#)).
- Daugelį ES chartijoje nustatytų teisių turi tik ES valstybių narių piliečiai ir jose teisėtai gyvenantys asmenys (žr. [9.1 skirsnį](#)).
- ESC yra įtvirtinta ekonominių ir socialinių teisių visuma; šiomis teisėmis naudojasi iš esmės tik ESC šalies piliečiai kitų ESC šalių teritorijoje. Vis dėlto ESTK yra padaręs išimčių dėl vaikų aprūpinimo būstu (žr. [9.4 skirsnį](#)) ir sveikatos priežiūros (žr. [9.5 skirsnį](#)).
- Tam, kad EŽTT galėtų laikyti skirtingą požiūrį, grindžiamą tik pilietybe, suderinamu su EŽTK, reikėtų pateikti labai svarių priežasčių (žr. [9.6 skirsnį](#)).

ES teisėje įtvirtintos ekonominės teisės

- Galimybės įsidarbinti gali būti ribojamos: trečiųjų šalių piliečių galimybės patekti į darbo rinką skiriasi priklausomai nuo to, kokiai kategorijai jie priklauso (žr. [9.1 skirsnį](#)).
- Asmeniui pradėjus dirbti yra privaloma gerbti pagrindines su darbu susijusias jo teises, nepaisant to, ar jis dirba teisėtai, ar ne (žr. [9.2 skirsnį](#)).
- Reikalavimus atitinkantys EEE šalių piliečių šeimos nariai turi tokią pačią teisę įsidarbinti kaip ir ES valstybės narės piliečiai (žr. [9.2.1 skirsnį](#)).
- Turkijos piliečiai naudojami Ankaros susitarimo Papildomo protokolo 41 straipsnyje nustatyta neveikimo išlyga, pagal kurią valstybės negali jiems nustatyti naujų apribojimų (žr. [9.2.4 skirsnį](#)).
- Prieglobsčio prašytojams, dėl kurių prašymų dar nepriimti pirmosios instancijos sprendimai, leidimas įsidarbinti turi būti suteiktas ne vėliau kaip po 9 mėnesių (Airijoje – po 1 metų) nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo (žr. [9.2.7 skirsnį](#)).

- Pagal Direktyvą dėl sankcijų darbdaviams, baudžiami tie, kas įdarbina neteisėtai šalyje esančius migrantus, o migrantams išnaudojimo atvejais suteikiama teisė išsireikalauti nesumokėtą darbo užmokestį ir kitokia apsauga (žr. 9.2.8 skirsnį).

Švietimas (žr. 9.3 skirsnį)

- Pagal EŽTK pirmojo protokolo 2 straipsnį, niekam neturi būti atimta teisė į mokslą. Tačiau valstybės narės turi daugiau laisvės nustatyti tam tikrus apribojimus tiems, kas jose nori įgyti aukštesnių pakopų išsilavinimą.
- Pagal ES antrinės teisės aktus, visi ES esantys nepilnamečiai trečiųjų šalių piliečiai, įskaitant neteisėtai esančius migrantus, kurių išsiuntimas atidėtas, turi teisę įgyti pagrindinį išsilavinimą.

Būstas (žr. 9.4 skirsnį)

- ES chartijoje pripažįstama ir gerbiama teisė į socialinę paramą ir paramą būstui, kad būtų užtikrintas orus gyvenimas visiems tiems, kurie neturi pakankamai lėšų. ES antrinės teisės aktuose taip pat nustatytos konkrečios nuostatos trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra EEE šalių piliečių šeimos nariai, ilgalaikiams gyventojams, asmenims, kuriems reikia tarptautinės apsaugos, ir prekybos žmonėmis aukoms.
- ES valstybės narės privalo užtikrinti pakankamai aukštą prieglobsčio prašytojų gyvenimo lygį, kad jie galėtų rūpintis savo sveikata ir turėtų pakankamai lėšų pragyventi.
- Jeigu institucijos nepaiso asmens būsto neliečiamybės, tai gali prieštarauti EŽTK 8 straipsniui. Kraštutiniais atvejais neaprupinimas būstu gali prieštarauti EŽTK 3 straipsniui.
- Europos socialinė chartija suteikia teisę į būstą ir įvairių su ja susijusių papildomų teisių.

Sveikatos priežiūra (žr. 9.5 skirsnį)

- Asmenys, apdrausti valstybiniu sveikatos draudimu toje EEE šalyje, kurioje gyvena, gali naudotis vietos sveikatos priežiūros paslaugomis lankydamiesi kitose EEE valstybėse narėse ir Šveicarijoje.
- Pagal ES teisę, pabėgėliai turi teisę į sveikatos priežiūrą tokiomis pat sąlygomis kaip ir tos valstybės narės piliečiai, o neteisėtai šalyje esantys migrantai, kurių išsiuntimas atidėtas, turi teisę gauti pirmąją medicinos pagalbą ir būtinausią ligų gydymą.
- EŽTK nėra konkrečių nuostatų dėl sveikatos priežiūros, tačiau EŽTT gali nagrinėti tokio pobūdžio skundus remdamasis EŽTK 2, 3 arba 8 straipsniu.

- Europos socialinė chartija garantuoja medicinos pagalbą neteisėtai esantiems migrantams.

Socialinė apsauga ir socialinė parama (žr. 9.6 skirsnį)

- ES teisėje trečiųjų šalių piliečiams, persikeliantiems iš vienos ES valstybės narės į kitą pagal laisvo judėjimo nuostatas, per daugelį metų buvo sukurtas sudėtingas teisės aktų, reglamentuojančių jų teises į socialinę apsaugą ir socialinę paramą, rinkinys.
- Pagal EŽTK, atsisakymas suteikti socialinę paramą ar kitas išmokas užsieniečiui gali reikšti diskriminaciją nepriklausomai nuo to, ar tas asmuo yra mokėjęs įmokas į sistemą, iš kurios jam turėtų būti mokamos išmokos.
- Pagal Europos socialinę chartiją, yra privaloma užtikrinti socialinę paramą remtiems asmenims, taip pat ir tiems, kurie toje valstybėje yra neteisėtai.

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo pateiktas [gairės](#). Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite skyriuje „[Papildoma literatūra](#)“ [[insert cross link to section Papildoma literatūra](#)].

10

Specialiųjų poreikių turintys asmenys

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
ES chartijos 24 straipsnis (vaiko teisės)	Nelydimi vaikai	ESC 17 straipsnis (vaikų teisė į socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą) EŽTT sprendimas <i>Rahimi prieš Graikiją</i> , Nr. 8687/08, 2011 m. (nelydimas nepilnametis prieglobsčio prašytojas sulaikytas suaugusiesiems skirtame sulaikymo centre)
Dublino reglamentas, Reglamentas (ES) Nr. 604/2013, 8 straipsnis ESTT 2013 m. sprendimas <i>MA, BT ir DA</i> , C-648/11 (dėl asmenų perdavimo pagal Dublino sistemą) Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 24 straipsnis Prieglobsčio procedūrų direktyvos (2013/32/ES) 25 straipsnis Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 31 straipsnis Grąžinimo direktyvos (2008/115/EB) 10 straipsnis	Nelydimų nepilnamečių priėmimas ir elgesys su jais	

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
<p>Prieglobsčio procedūrų direktyvos (2013/32/ES) 25 straipsnis</p>	<p>Amžiaus nustatymas</p>	<p>2005 m. Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis 10 straipsnio 3 dalis</p> <p>ESTK, <i>EUROCEF prieš Prancūziją</i>, skundas Nr. 114/2015, 2018 m.</p>
<p>Kovos su prekyba žmonėmis direktyva (2011/36/ES)</p> <p>Prekybos žmonėmis aukų direktyva (leidimai gyventi šalyje) (2004/81/EB)</p> <p>Aukų teisių direktyva (2012/29/ES)</p>	<p>Prekybos žmonėmis aukos</p>	<p>EŽTK 4 straipsnis (vergijos ir priverstinio darbo uždraudimas)</p> <p>EŽTT sprendimas <i>Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją</i>, Nr. 25965/04, 2010 m. (institucijos privalėjo atlikti tyrimą savo iniciatyva)</p> <p>2005 m. Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis</p>
<p>Neįgaliųjų teisių konvencija (ES ratifikuota)</p> <p>Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 19, 21 ir 22 straipsniai</p> <p>Prieglobsčio procedūrų direktyvos (2013/32/ES) 14 straipsnis</p>	<p>Neįgalieji</p>	<p>ESC 15 straipsnis (neįgaliųjų teisės į savarankiškumą, socialinę integraciją ir dalyvavimą bendruomenės gyvenime)</p>
<p>Priėmimo sąlygų direktyvos (2013/33/ES) 25 straipsnis</p> <p>Prieglobsčio procedūrų direktyvos (2013/32/ES) 24 straipsnis</p>	<p>Kankinimo aukos</p>	

ES	Reglamentuojami klausimai	ET
Laisvo judėjimo direktyvos (2004/38/EB) 13 straipsnio 2 dalies c punktas Šeimos susijungimo direktyvos (2003/86/EB) 15 straipsnio 3 dalis	Smurto dėl lyties aukos	EŽTT sprendimas <i>Opuz prieš Turkiją</i> , Nr. 33401/02, 2009 m. (smurtas šeimoje) EŽTT sprendimas <i>R. D. prieš Prancūziją</i> , Nr. 34648/14, 2016 (dėl netinkamo elgesio pavojaus, jeigu asmuo būtų išsiųstas iš šalies) 2011 m. Konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija)

Įvadas

Šiame skyriuje aptariamos kai kurios žmonių grupės, laikomos itin pažeidžiamomis; tokiems žmonėms būtina skirti daugiau dėmesio. Specialiųjų poreikių turintiems asmenims kartu su bendrosiomis nuostatomis, kurios aprašytos pirmesniuose skyriuose, gali būti taikoma sustiprinta apsauga tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK.

Pagal ES teisę, reikia atsižvelgti į ypatingą pažeidžiamų asmenų padėtį, pavyzdžiui, per jų priėmimo procedūras arba laisvės atėmimo atveju. Pažeidžiami asmenys yra išvardyti [Priėmimo sąlygų direktyvos](#) (2013/33/ES) 21 straipsnyje ir [Grąžinimo direktyvos](#) (2008/115/EB) 3 straipsnio 9 dalyje. Į abi nuostatas yra įtraukti „nepilnamečiai, nelydimi nepilnamečiai, neįgalieji, pagyvenę žmonės, nėščios moterys, vieniši tėvai, turintys nepilnamečių vaikų, bei asmenys, kurie buvo kankinti, išprievartauti ar patyrė kitokių formų sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą“, tačiau Priėmimo sąlygų direktyvoje pateiktas sąrašas yra ilgesnis ir neišsamus. Pagal Priėmimo sąlygų direktyvos 22 straipsnį, ES valstybės narės privalo įvertinti, ar pažeidžiami asmenys turi specialių su priėmimu susijusių poreikių. Pagal [Prieglobsčio procedūrų direktyvą](#) (2013/32/ES), ES valstybės privalo įvertinti, ar prieglobsčio prašytojui reikia specialių procesinių garantijų, ir jei taip, tai teikti jam tinkamą paramą per visą prieglobsčio procedūrą (24 straipsnis).

10.1. Nelydimi vaikai

Nelydimais nepilnamečiais vadinami jaunesni nei 18 metų asmenys, atvykę į Europos teritoriją be suaugusiųjų, kurie jais rūpintųsi priimančiojoje valstybėje (žr. [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos \(2011/95/ES\)](#) 2 straipsnio I dalį). Jų padėtį reglamentuoja svarbios ES prieglobsčio ir imigracijos teisės aktų nuostatos, kurios aptariamoms šiame skirsnyje.

EŽTK nėra aiškių nuostatų dėl nelydimų nepilnamečių, tačiau elgesys su jais gali būti svarstomas remiantis įvairiomis konvencijos nuostatomis, pavyzdžiui, 5 straipsniu dėl teisės į laisvę ir asmens neliečiamybę, 8 straipsniu dėl teisės į privatų ir šeimos gyvenimą arba Protokolo Nr. 1 2 straipsniu dėl teisės į mokslą. EŽTT nusprendė, kad valstybių pareiga yra rūpintis nelydimais nepilnamečiais ir nepalikti jų likimo valiai, kai jie, prieš tai buvę sulaikyti, paleidžiami į laisvę ⁽⁵⁸²⁾.

Bet koks sprendimas dėl vaiko turi būti priimamas gerbiant vaiko teises, įtvirtintas [JT vaiko teisių konvencijoje \(JT VTK\)](#), kurią ratifikavo visos valstybės, išskyrus Somalį ir Jungtines Amerikos Valstijas. JT VTK yra nustatytos vaikų turimos žmogaus teisės, kurių laikytis yra privaloma, nepaisant jų imigracijos statuso ⁽⁵⁸³⁾. Nepaprastai svarbu laikytis principo, pagal kurį pirmenybė teikiama vaiko interesams, ir kai valdžios institucijos imasi bet kokių veiksmų, susijusių su vaikais, jos turi pirmiausia vadovautis šiuo principu. EŽTK, kitaip negu [ES chartijoje](#) (24 straipsnio 2 dalis), šis principas aiškiai neminimas, tačiau juo dažnai remiamasi EŽTT praktikoje. Konkrečios ES teisės aktų nuostatos dėl nelydimų nepilnamečių taip pat yra grindžiamos šiuo principu.

Europos socialinės chartijos 17 straipsnio 1 dalies c punkte minimi nuo šeimos atskirti vaikai. ESTK, kaip ir EŽTT, pabrėžė, kad valstybės, norėdamos sustabdyti bandymus apeiti imigracijos taisykles, negali atimti iš nepilnamečių (ypač nelydimų) užsieniečių apsaugos, kurią jie turi teisę gauti dėl savo statuso. Todėl pagal valstybės imigracijos politiką taikomus apribojimus būtina derinti su pagrindinių teisių apsauga ⁽⁵⁸⁴⁾.

⁽⁵⁸²⁾ EŽTT sprendimas *Rahimi prieš Graikiją*, Nr. 8687/08, 2011 m. balandžio 5 d.; EŽTT sprendimas *Sh. D. ir kt. prieš Graikiją, Austriją, Kroatiją, Vengriją, Šiaurės Makedoniją, Serbiją ir Slovėniją*, Nr. 14165/16, 2019 m. birželio 13 d.

⁽⁵⁸³⁾ JT Vaiko teisių komitetas pateikė daugiau gairių dėl nelydimų nepilnamečių apsaugos, priežiūros ir tinkamo elgesio su jais *Bendrosiose pastabose Nr. 6 (2005)*.

⁽⁵⁸⁴⁾ ESTK, *Defence for Children International (DCI) prieš Nyderlandus*, skundas Nr. 47/2008, sprendimas dėl bylos esmės, 2009 m. spalio 20 d. Komitetas, be kita ko, nusprendė, kad nelydimi nepilnamečiai turi teisę į būstą pagal ESC 31 straipsnio 2 dalį.

Pavyzdys. Byloje *EUROCEF prieš Prancūziją* ⁽⁵⁸⁵⁾ ESTK nustatė ESC 31 straipsnio 2 dalies pažeidimų dėl Prancūzijos nelydimų vaikų aprūpinimo būstu ir vertinimo sistemos trūkumų. ESTK taip pat nusprendė, kad delsimas paskirti nelydimų vaikų *ad hoc* globėją, tokių vaikų laikymas laukimo aikštelėse ir viešbučiuose, kaulų testų naudojimas jų amžiui nustatyti ir kliūtys, trukdančios pasinaudoti veiksminga teisių gynimo priemone, prilygsta ESC 17 straipsnio 1 dalies pažeidimui.

10.1.1. Nelydimų nepilnamečių priėmimas ir elgesys su jais

ES teisėje konkrečios nuostatos dėl nelydimų nepilnamečių yra nustatytos prieglobstį reglamentuojančiuose teisės aktuose, taip pat [Grąžinimo direktyvoje](#).

Prieš sprendžiant, kaip elgtis su nelydimais nepilnamečiais per prieglobsčio prašymo procesą, svarbu nustatyti, kuri valstybė yra atsakinga už jų prieglobsčių prašymų nagrinėjimą. Pagal [Dublino reglamentą](#) (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013), nelydimo nepilnamečio prieglobsčio prašymą turi nagrinėti ta ES valstybė narė, kurioje teisėtai yra jo šeimos nariai, broliai ir (arba) seserys ar kiti giminiaičiai (8 straipsnis). Jam turi būti paskirtas atstovas (6 straipsnis). 6 straipsnio 3 dalyje pateikta gairių, kaip vertinti vaiko interesus. 11 straipsnyje nustatytos taisyklės, kaip išvengti šeimos išskyrimo taikant Dublino reglamentą, jeigu šeimos nariai pateikia atskirus prašymus toje pačioje ES valstybėje narėje. Galiausiai 16 straipsnyje pateiktos nuostatos dėl išlaikomų asmenų (žr. [5.2 skirsnį](#)).

⁽⁵⁸⁵⁾ ESTK, *European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) prieš Prancūziją*, skundas Nr. 114/2015, 2018 m. sausio 24 d.

Nesant šeimos nario, brolio ir (arba) sesers ar giminaičio, atsakinga valstybė narė yra ta, kurioje vaikas yra pateikęs savo prieglobsčio prašymą, jei tai atitinka vaiko interesus (8 straipsnis).

Pavyzdys. Byloje *MA, BT ir DA / Secretary of State for the Home Department* ⁽⁵⁸⁶⁾ ESTT turėjo nustatyti, kuri valstybė yra atsakinga už nelydimą nepilnametį, pateikusį prieglobsčio prašymus keliose ES valstybėse narėse. ESTT išaiškino, kad kai vaikas neturi šeimos narių, teisėtai esančių kurioje nors valstybėje narėje, už jo prašymo nagrinėjimą atsakinga ta valstybė, kurioje fiziškai yra vaikas. Tokį sprendimą Teismas pagrindė ES chartijos 24 straipsnio 2 dalimi, pagal kurią visuose veiksmuose, susijiuose su vaikais, pirmiausia turi būti vadovaujama vaiko interesais.

Prieglobsčio prašančiam nelydimam nepilnamečiui turi būti paskirtas atstovas iškart, kai tik jis pateikia prieglobsčio prašymą (*Priėmimo sąlygų direktyvos* 24 straipsnis ir *Prieglobsčio procedūrų direktyvos* 25 straipsnis). Tačiau šiuose teisės aktuose nenustatyta, kad atstovą reikėtų paskirti jau tada, kai nelydimą nepilnametį aptinka kompetentingos institucijos. Valstybės gali nuspręsti paskirti tik globėją arba ir globėją, ir teisinį atstovą, kurie teiktų pagalbą prieglobsčio prašytojui per prieglobsčio procedūrą ir rūpintųsi nepilnamečio gerove, kol nagrinėjamas jo prieglobsčio prašymas. Pagal Prieglobsčio procedūrų direktyvą, atstovui turi būti suteikta galimybė pasitarti su nepilnamečiu prieš jam ateinant pokalbio dėl prieglobsčio ir kartu su juo dalyvauti šiame pokalbyje.

Bet kokį pokalbį su nelydimu nepilnamečiu turi vykdyti asmuo, turintis žinių apie specialiuosius šios grupės poreikius (*Prieglobsčio procedūrų direktyvos* 25 straipsnis). Ribojamas nelydimų nepilnamečių prašymų nagrinėjimas pasienyje, tranzito zonose ar pagal paspartintą procedūrą: tai daryti leidžiama tik 25 straipsnio 6 dalyje nurodytais atvejais. Direktyvoje nustatyta, kad valstybės tokiais atvejais gali automatiškai nesuteikti nelydimiems nepilnamečiams teisės jose būti, kol bus peržiūrėti neigiami sprendimai dėl jų prašymų, tačiau tik jeigu tenkinamos direktyvos 46 straipsnio 7 dalyje nurodytos sąlygos, pavyzdžiui, reikalavimas suteikti reikiamą vertimo ir teisinę pagalbą ir bent 1 savaitę, kad būtų galima paprašyti teismo suteikti teisę nelydimam nepilnamečiui likti valstybės teritorijoje, kol laukiama jo apeliacinio skundo nagrinėjimo rezultato.

⁽⁵⁸⁶⁾ 2013 m. birželio 6 d. ESTT sprendimas *The Queen, prašoma MA ir kt. / Secretary of State for the Home Department*, C-648/11.

Priėmimo sąlygų direktyvoje (24 straipsnis) pateikta gairių, kaip reikia apgyvendinti nelydimus nepilnamečius: su suaugusiais giminaičiais, globėjų šeimoje, nepilnamečiams specialiai pritaikytuose priėmimo centruose ar kituose tinkamuose būstuose. Sulaikyti nelydimus nepilnamečius nėra visiškai uždrausta, tačiau tai galima daryti tik išimtiniais atvejais ir jie niekuomet nelaikomi įkalinimo įstaigose (direktyvos naujos redakcijos 11 straipsnio 3 dalis). Direktyvoje taip pat nustatyta, kad 16 metų ir vyresni nepilnamečiai (iki 18 metų) gali būti apgyvendinti suaugusiems prieglobsčio prašytojams skirtuose apgyvendinimo centruose, jeigu tai atitinka nepilnamečio interesus (ši sąlyga netaikoma Airijai, nes ji nustatyta tik 2013 m. nauja redakcija išdėstytoje direktyvoje).

Priėmimo sąlygų direktyvos 24 straipsnyje taip pat nustatyta, kad broliai ir (arba) seserys, kiek įmanoma, neturi būti išskiriami, atsižvelgiant į atitinkamo nepilnamečio interesus, ypač į jo amžių ir brandą. Nelydimų vaikų gyvenamąją vietą reikėtų kuo rečiau keisti. Be to, direktyvoje nustatyta, kad ES valstybės narės turi stengtis kuo greičiau surasti nelydimų nepilnamečių šeimos narius, skirdamos deramą dėmesį jų saugumui. Galiausiai pagal direktyvą reikalaujama, kad su nelydimais nepilnamečiais dirbantys asmenys būtų tinkamai mokomi.

Persvarstytoje [Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvoje](#) pateiktos konkrečios nuostatos dėl nelydimų nepilnamečių, kuriems suteiktas pabėgėlio arba papildomos apsaugos gavėjo statusas. ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad nelydimam nepilnamečiui būtų paskirtas atstovas ir kad kompetentingos institucijos reguliariai vertintų jo padėtį. Nepilnamečio atstovu gali būti paskirtas teisinis globėjas arba, jei reikia, už nepilnamečių priežiūrą ir gerovę atsakingai organizacijai atstovaujantis asmuo ar bet koks kitas tinkamas atstovas (31 straipsnis).

Pagal Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 31 straipsnį, ES valstybės narės taip pat privalo užtikrinti, kad nelydimi nepilnamečiai, kuriems suteiktas prieglobstis, būtų apgyvendinti su suaugusiais giminaičiais, globėjų šeimoje, nepilnamečių apgyvendinimu užsiimančiuose centruose ar kitose tinkamose vietose. Sprendžiant, kur apgyvendinti vaiką, į jo nuomonę turi būti atsižvelgiama pagal jo amžių ir brandą. Šioje direktyvoje pakartotos Priėmimo sąlygų direktyvos nuostatos dėl brolių ir (arba) seserų neišskyrimo, šeimos narių paieškos ir su nelydimais nepilnamečiais dirbančių suaugusiųjų mokymo.

Pagal Grąžinimo direktyvos 10 straipsnį, ES valstybės narės institucijos, prieš išsiųsdamos nelydimą nepilnametį iš tos ES valstybės narės teritorijos, turi įsitikinti, kad jis bus grąžintas jo šeimos nariui, paskirtam globėjui ar kad jis bus tinkamai priimtas valstybėje, į kurią jis grąžinamas. Grąžinti nelydimus nepilnamečius nėra visiškai uždrausta, tačiau priimant sprendimą grąžinti būtina deramai atsižvelgti į vaiko interesus. Tais atvejais, kai grąžinimas atidedamas arba leidžiama per nustatytą laikotarpį išvykti savanoriškai, turi būti atsižvelgiama į specialiuosius vaiko poreikius (14 straipsnis) ⁽⁵⁸⁷⁾.

Pagal EŽTK, EŽTT yra nusprendęs, kad bylose, susijusiose su tiek lydima, tiek nelydima užsieniečių vaikais, lemiamas veiksnys yra ypatingas vaiko pažeidžiamumas. Šis veiksnys turi viršenybę prieš aplinkybes, susijusias su jo, kaip neteisėto migranto, statusu. Ypač sunkios sąlygos, kuriomis vaikas gali atsidurti, ir bet koks nacionalinių valdžios institucijų nurodymo apsaugoti pareiškėją, kuris dėl savo amžiaus yra ypač pažeidžiamas, nevykdymas gali reikšti žeminantį elgesį ir Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą ⁽⁵⁸⁸⁾.

Pavyzdys. Byloje *Rahimi prieš Graikiją* ⁽⁵⁸⁹⁾ pareiškimą Teismui pateikė Afganistano pilietis, kuris, atvykęs į Graikiją kaip nelydimas nepilnametis, buvo sulaikytas suaugusiesiems skirtame sulaikymo centre, o kai jis vėliau buvo paleistas į laisvę, institucijos jam nė kiek nepadėjo susirasti būsto. EŽTT padarė išvadą, kad pareiškėjo sulaikymo sąlygos ir tai, kad, jam išėjus į laisvę, institucijos deramai juo nepasirūpino, prilygo konvencijos 3 straipsnyje uždraustam žeminančiam elgesiui. Teismas nusprendė, kad, paisant vaiko interesų, būtina apsarstyti galimybes tinkamai apgyvendinti nelydimus nepilnamečius kitokiais būdais, užuot juos sulaikius.

⁽⁵⁸⁷⁾ Išsamesnės informacijos ieškokite FRA (2019), „*Returning Unaccompanied Children: Fundamental rights considerations*“, Liuksemburgas, Leidinių biuras, 2019 m. rugsėjo mėn.

⁽⁵⁸⁸⁾ EŽTT sprendimas *Khan prieš Prancūziją*, Nr. 12267/16, 2019 m. vasario 28 d.; EŽTT sprendimas *Sh. D. ir kt. prieš Graikiją, Austriją, Kroatiją, Vengriją, Šiaurės Makedoniją, Serbiją ir Slovėniją*, Nr. 14165/16, 2019 m. birželio 13 d.

⁽⁵⁸⁹⁾ EŽTT sprendimas *Rahimi prieš Graikiją*, Nr. 8687/08, 2011 m. balandžio 5 d. Taip pat žr. EŽTT sprendimą *Abdullahi Elmi ir Aweys Abubakar prieš Maltą*, Nr. 25794/13 ir 28151/13, 2016 m. lapkričio 22 d., ir EŽTT sprendimo *Moustahi prieš Prancūziją*, Nr. 9347/14, 2020 m. birželio 25 d., 65–67 punktus.

10.1.2. Amžiaus nustatymas

Pagal ES teisę, Prieglobsčio procedūrų direktyvoje yra nustatyta, kad ES valstybės narės, nagrinėdamos nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašymus, gali atlikti medicininius patikrinimus jų amžiui nustatyti, jei kyla abejonių dėl prašytojo amžiaus (25 straipsnis). Kai atliekami medicininiai patikrinimai, ES valstybės narės turi užtikrinti, kad nelydimi nepilnamečiai būtų iš anksto informuoti apie tokį amžiaus nustatymą, ir turi būti gautas jų sutikimas. Amžiaus nustatymo klausimas visoje Europoje vertinamas vis prieštarčiau. Kadangi nepilnamečiams per prieglobsčio procedūrą taikoma sustiprinta apsauga ir priimančiosios valstybės turi daugiau pareigų jais rūpintis kitose (be kita ko, apgyvendinimo ir švietimo) srityse, kai kurie į ES teritoriją atvykę asmenys, dažnai neturintys dokumentų, tvirtina, kad jiems nėra sukakę 18 metų. Siekiant nustatyti, ar tikrai taip yra, tokie asmenys gali būti tikrinami. Nuo šio tyrimo rezultatų dažnai labai priklauso sprendimas dėl asmens prieglobsčio prašymo ir jo galimybė gauti socialinę paramą. Medicininis patikrinimas turi būti atliekamas mažiausiai invaziniu būdu. Patikrinimai turi būti atliekami kvalifikuotų medicinos specialistų, gerbiant asmens orumą. Direktyvoje konkrečiau nenustatyta, kokie medicininiai patikrinimai yra tinkami arba pakankami. Juos atliekant visoje Europoje taikoma daugybė įvairių metodų ⁽⁵⁹⁰⁾.

Pagal EŽTK, EŽTT yra nusprendęs, kad nepagrįstai ilgas beveik pilnametystės sulaukusių asmenų amžiaus vertinimas negali būti pateisinamas ir kelia rimtų abejonių dėl valdžios institucijų sąžiningumo, ypač tais atvejais, kai valstybė narė deklaruoja nedidelį tariamai migruojančių vaikų skaičių per metus ⁽⁵⁹¹⁾.

Pagal kitus ET dokumentus, Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (Konvencija dėl kovos su prekyba žmonėmis) ⁽⁵⁹²⁾ 10 straipsnio 3 dalyje taip pat numatyta, kad asmens amžių galima patikrinti, jei dėl jo kyla abejonių. Kaip pabrėžė Europos Tarybos kovos su prekyba žmonėmis ekspertų grupė (GRETA), stebinti Konvencijos dėl kovos su prekyba žmonėmis įgyvendinimą, amžiaus vertinimas turi būti visapusiško vertinimo, kuriame atsižvelgiama ir į asmens

⁽⁵⁹⁰⁾ Taip pat žr. Europos Taryba (2017), „*Age assessment: Council of Europe member states' policies, procedures and practices respectful of children's rights in the context of migration*“, Strasbūras, Europos Taryba; EASO (2018), „*Practical Guide on Age Assessment*“, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

⁽⁵⁹¹⁾ EŽTT sprendimas *Abdullahi Elmi ir Aweys Abubakar prieš Maltą*, Nr. 25794/13 ir 28151/13, 2016 m. lapkričio 22 d.

⁽⁵⁹²⁾ 2005 m. Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, Europos Tarybos sutarčių serija, Nr. 197.

fizinę išvaizdą, ir į jo psichologinę brandą, dalis. Tokie vertinimai turėtų būti atliekami saugiai, atsižvelgiant į vaikų ir lyčių aspektą, deramai gerbiant žmogaus orumą. Kilus neaiškumų aplinkybės vertinamos asmens naudai – jis laikomas vaiku ⁽⁵⁹³⁾.

ESC 17 straipsnyje nustatyta vaikų ir jaunimo teisė į socialinę, teisinę ir ekonominę apsaugą.

Pavyzdys. Byloje *EUROCEF prieš Prancūziją* ⁽⁵⁹⁴⁾ ESTK išnagrinėjo kaulų tyrimų naudojimą nelydimų vaikų amžiui nustatyti Prancūzijoje ir nustatė, kad buvo pažeista ESC 17 straipsnio 1 dalis. Visų pirma, ESTK manė, kad kaulų tyrimų naudojimas yra netinkamas ir nepatikimas, atsižvelgiant į tai, kad Prancūzijos valdžios institucijos, kaip užfiksuota nacionaliniuose ir tarptautiniuose šaltiniuose, pernelyg pasikliauja kaulų tyrimais.

10.2. Prekybos žmonėmis aukos

Neteisėtą migrantų įvežimą reikėtų skirti nuo prekybos žmonėmis. Neteisėtas imigrantų įvežimas yra pasirūpinimas, kad asmuo neteisėtai patektų į valstybę, siekiant finansinės ar kitokios materialinės naudos, kai asmuo nėra tos valstybės pilietis ar nuolatinis gyventojas ⁽⁵⁹⁵⁾.

Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, prekyba žmonėmis reiškia „žmonių verbavimą, pervežimą, perdavimą, slėpimą ar jų priėmimą grasinant, panaudojant jėgą ar kitas prievartos, grobimo, apgaulės, sukčiavimo formas, piktnaudžiaujant įgaliojimais ar pažeidžiama padėtimi arba mokant ir priimant pinigus ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti“ ⁽⁵⁹⁶⁾. Prekiautojai žmonėmis naudoja prievartą ir bauginimą, o neteisėtai migrantus įvežantys asmenys to nedaro.

⁽⁵⁹³⁾ Europos Taryba (2016), „5th General Report on GRETA's Activities: Covering the period from 1 October 2014 to 31 December 2015“, Strasbūras, Europos Taryba; UNHCR (1997), „Guidelines on policies and procedures in dealing with unaccompanied children seeking asylum“.

⁽⁵⁹⁴⁾ ESTK, *European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) prieš Prancūziją*, skundas Nr. 114/2015, 2018 m. sausio 24 d.

⁽⁵⁹⁵⁾ 2000 m. Jungtinių Tautų protokolo dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru, papildančio JT konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą 3 straipsnis.

⁽⁵⁹⁶⁾ Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmy prieš prekybą žmonėmis (Europos Tarybos sutarčių serija Nr. 197) 4 straipsnis; Direktyvos 2011/36/ES (OL L 101/1, 2011) 2 straipsnio 1 dalis.

Pagal EŽTK, EŽTT nusprendė, kad prekybai žmonėmis taikomas EŽTK 4 straipsnis, kuriame uždrausta vergija ir priverstinis darbas⁽⁵⁹⁷⁾. Valstybės narės turi pozityvią pareigą veiksmingomis nuostatomis apsaugoti prekybos žmonėmis aukas ir galimas aukas, o nusikaltėlius nubausti pagal baudžiamosios teisės nuostatas⁽⁵⁹⁸⁾. Daugiau informacijos taip pat rasite 3.3 skirsnyje.

Pavyzdys. Byloje *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*⁽⁵⁹⁹⁾ EŽTT nusprendė, jog svarbu, kad prekybos žmonėmis aukai nereikėtų prašyti nustatyti jos tapatybę ar pradėti tyrimą; institucijos, įtarusios tokią nusikalstamą veiką, privalo pačios imtis iniciatyvos.

Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis yra pirmoji Europos sutartis, kurioje pateiktos išsamios nuostatos dėl pagalbos ir paramos prekybos žmonėmis aukoms bei jų apsaugos, taip pat nustatytos valstybių narių pareigos veiksmingai ištirti nusikaltimus ir aktyviai kovoti su prekyba žmonėmis. Konvencijos šalys privalo priimti teisės aktus ar kitas priemones, būtinas prekybos žmonėmis aukoms nustatyti, ir užtikrinti, kad kompetentingose institucijose dirbtų kvalifikuoti pareigūnai, gebantys užkirsti kelią prekybai žmonėmis ir su ja kovoti, nustatyti prekybos žmonėmis aukas ir joms padėti (10 straipsnis). Konvencijos šalys turi nustatyti būtinas priemones dėl pagalbos aukoms per jų reabilitaciją (12 straipsnis).

Pagal ES teisę, **Kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje (2011/36/ES)** prekyba žmonėmis apibrėžiama taip pat kaip Europos Tarybos konvencijoje dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis. Pagal šią direktyvą, ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad prekybos žmonėmis aukos nedelsiant galėtų pasinaudoti teisine konsultacija. Tokios konsultacijos ir teisinio atstovavimo paslaugos turi būti nemokamos, jei auka neturi pakankamai lėšų (12 straipsnis). Direktyvoje taip pat apibrėžtos civilinės ir baudžiamosios juridinių ir fizinių asmenų atsakomybės sąvokos. Itin daug dėmesio joje skiriama prekybos žmonėmis aukomis tapusiems vaikams, ypač jiems teikiamai pagalbai ir paramai (13–16 straipsniai). Tokios pagalbos ir paramos priemonės yra, be kita ko, globėjo ar atstovo

⁽⁵⁹⁷⁾ EŽTT sprendimo *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*, Nr. 25965/04, 2010 m. sausio 7 d., 282–286 punktai.

⁽⁵⁹⁸⁾ EŽTT sprendimas *L. E. prieš Graikiją*, Nr. 71545/12, 2016 m. sausio 21 d.; EŽTT sprendimas *Chowdury ir kt. prieš Graikiją*, Nr. 21884/15, 2017 m. kovo 30 d.; EŽTT, *L. O. prieš Prancūziją* (sprendimas), Nr. 4455/14, 2015 m. gegužės 26 d.; EŽTT, *V. F. prieš Prancūziją* (sprendimas), Nr. 7196/10, 2011 m. lapkričio 29 d.

⁽⁵⁹⁹⁾ EŽTT sprendimo *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*, Nr. 25965/04, 2010 m. sausio 7 d., 288 punktas.

paskyrimas vaikui, tapusiam prekybos žmonėmis auka, kai tik valdžios institucijos tą vaiką identifikuoja (14 straipsnis); auka tapęs vaikas nedelsiant apklausiamas ir, kai įmanoma, jį visuomet apklausia tas pats asmuo (15 straipsnis); kai prekybos žmonėmis auka yra nelydimas nepilnametis, randamas ilgalaikis sprendimas, pagrįstas vaiko interesų įvertinimu (16 straipsnis).

Kovos su prekyba žmonėmis direktyva saugo prekybos žmonėmis aukas nuo baudžiamojo persekiojimo už nusikaltimus, kuriuos tie asmenys buvo priversti padaryti, pavyzdžiui, susijusius su pasų klastojimu, prostitucija ar nelegaliu darbu, kaip tai numatyta šalies įstatymuose. Pagalba ir parama prekybos žmonėmis aukoms turėtų būti teikiama nepriklausomai nuo to, ar jos bendradarbiauja su institucijomis per baudžiamosios veikos tyrimą (11 straipsnis). Baudžiamojo proceso metu aukoms taip pat suteikiama procesinių garantijų (12 straipsnis), įskaitant nemokamą teisinį atstovavimą, kai auka neturi pakankamai lėšų. Per baudžiamąjį procesą aukoms turi būti taikoma speciali tvarka, kad jos nepatirtų traumos ar pakartotinės traumos (12 ir 15 straipsniai). Specialios garantijos taikomos prekybos žmonėmis aukomis tapusiems vaikams (13–16 straipsniai). Jeigu prekybos žmonėmis aukos prašo suteikti prieglobstį, būtina įvertinti specialius jų priėmimo poreikius ir suteikti reikiamą paramą (Priėmimo sąlygų direktyvos 21 ir 22 straipsniai).

Aukų teisių direktyvos (2012/29/ES) 9 straipsnyje reikalaujama, kad ES valstybės narės teiktų paramos paslaugas nusikaltimų aukoms, įskaitant prekybos žmonėmis aukas. Šios paslaugos apima atitinkamą informaciją ir konsultacijas, taip pat emocinę ir, jei įmanoma, psichologinę paramą ⁽⁶⁰⁰⁾.

Tiek ES, tiek ET teisė reglamentuoja prekybos žmonėmis aukų pažeidžiamumą ir teisinį statusą po to, kai nustatomas prekybos žmonėmis nusikaltimas. **Prekybos žmonėmis aukų direktyvoje (leidimai gyventi šalyje) (2004/81/EB)** reikalaujama, kad ES valstybės narės išduotų laikiną leidimą gyventi prekybos žmonėmis aukoms, kurios bendradarbiauja su valdžios institucijomis. Pagal Konvencijos dėl kovos su prekyba žmonėmis 14 straipsnį, prekybos žmonėmis aukoms gali būti išduotas pratęsiamas leidimas gyventi šalyje, jei tai būtina dėl jų asmeninės padėties arba jei joms reikia likti šalyje, kad galėtų bendradarbiauti su valdžios institucijomis tiriant prekybos žmonėmis nusikaltimą. Šis klausimas aptariamas **3.3 skirsnyje**.

⁽⁶⁰⁰⁾ Taip pat žr. FRA (2016), „*Handbook on European Law relating to access to justice*“, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

10.3. Neįgalieji

Prašantys prieglobsčio asmenys, turintys fizinį ar psichikos, protinių arba jutimo sutrikimų, gali susidurti su specifinėmis kliūtimis, dėl kurių jiems sunkiau gauti paramą ir pagalbą; jiems gali reikėti papildomos pagalbos, tačiau ją ne visada suteikia kompetentingos institucijos.

JT neįgaliųjų teisių konvencijoje (NTK) ⁽⁶⁰¹⁾ nustatytos neįgaliesiems taikomos tarptautinės normos. NTK 5 straipsnyje nustatyti lygybės ir nediskriminavimo principai, o 18 straipsnyje nustatyta, kad „[Konvencijos Šalys] pripažįsta neįgaliųjų laisvo judėjimo teisę, laisvę pasirinkti gyvenamąją vietą ir teisę į pilietybę lygiai su kitais asmenimis“.

Pagal EŽTK, neįgalumo sąvoka nėra apibrėžta, tačiau EŽTT nusprendė, kad konvencijos 14 straipsnis suteikia apsaugą nuo diskriminacijos dėl negalios ⁽⁶⁰²⁾. ESTK laikosi to paties požiūrio aiškindamas ESC 15 straipsnį (neįgaliųjų teisė) ir priduria, kad vienodas požiūris į neįgaliuosius, neatsižvelgiant į jų pilietybę, turėtų egzistuoti ne tik teisiškai, bet ir praktiškai ⁽⁶⁰³⁾.

Pagal ES teisę, Europos Sąjunga ratifikavo NTK, todėl yra saistoma konvencijos kaip ES teisės sistemos dalies. **Priėmimo sąlygų direktyvos** 21 straipsnyje yra nustatyta, kad ES valstybės narės, įgyvendindamos nuostatas dėl priėmimo sąlygų, privalo atsižvelgti į specifinius pažeidžiamų asmenų, tarp jų neįgaliųjų, poreikius. Būtina įvertinti specialius jų priėmimo poreikius ir suteikti reikiamą paramą (21 ir 22 straipsniai), be kita ko, prireikus teikti tinkamą psichikos sveikatos priežiūrą (19 straipsnis). **Grąžinimo direktyvoje** neįgalieji taip pat minimi kaip viena iš pažeidžiamų asmenų grupių (3 straipsnio 9 dalis), tačiau specialių jiems skirtų nuostatų nėra. Nėra visiškai uždrausta per grąžinimo procesus sulaikyti neįgalius prieglobsčio prašytojus ar kitus asmenis, tačiau jeigu jie sulaikomi, jiems reikia skirti ypatingą dėmesį (16 straipsnio 3 dalis). Dėl prieglobsčio prašytojų, kurie yra pažeidžiami asmenys, Priėmimo sąlygų direktyvoje (11 straipsnis) nustatyta, kad nacionalinės valdžios institucijos turi skirti išskirtinį dėmesį jų sveikatai, įskaitant psichikos sveikatą.

⁽⁶⁰¹⁾ Jungtinės Tautos (2006), Sutarčių serijos 2515 tomas, p. 3–192.

⁽⁶⁰²⁾ EŽTT sprendimas *Glor prieš Šveicariją*, Nr. 13444/04, 2009 m. balandžio 30 d.; EŽTT sprendimas *Pretty prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 2346/02, 2002 m. balandžio 29 d.; EŽTT sprendimas *Koua Poirrez prieš Prancūziją*, Nr. 40892/98, 2003 m. rugsėjo 30 d.

⁽⁶⁰³⁾ ESTK, 1998 m. išvados XIV-2, Pareiškimas dėl 15 straipsnio aiškinimo.

Pagal [Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) 14 straipsnio 2 dalies b punktą, asmeninio pokalbio su prieglobsčio prašytoju gali nebūti, jeigu prašytojas nėra tinkamas pokalbiui arba su juo negalima kalbėtis dėl ilgalaikių nuo jo nepriklausančių aplinkybių. Tai itin svarbu sutrikusios psichikos asmenims, kurie gali nesugebėti tinkamai palaikyti pokalbio.

10.4. Kankinimo aukos

Kaip nurodyta šio skyriaus įvade, kankinimo aukos yra pažeidžiama žmonių grupė, todėl elgesys su šiais žmonėmis turi atitikti specialias jų apsaugos nuostatas.

ES teisėje, pagal [Priėmimo sąlygų direktyvos](#) 25 straipsnio nuostatą, ES valstybės narės „užtikrina, kad kankinimus, išprievartavimą ar kitokius rimtus smurtinius veiksmus patyrę asmenys gautų reikiamą pagalbą dėl tokiais veiksmais padarytos žalos, visų pirma galėtų naudotis tinkamu medicininio ir psichologinio gydymu arba priežiūra“. Su jais dirbantys asmenys turi būti tinkamai išmokyti.

Kai prieglobsčio prašytojui yra sunku pasakoti apie patirtą traumą, dėl to gali kilti problemų per asmeninį pokalbį su juo dėl prieglobsčio. Todėl tokį pokalbį vykdančias asmenys turi suprasti problemas, dėl kurių prašytojui gali būti sunku dalyvauti pokalbyje, ypač jeigu jis praeityje galėjo būti kankinamas ([Prieglobsčio procedūrų direktyvos](#) 4 straipsnio 3 dalis ir 14 straipsnis). Pagal direktyvą, ES valstybės taip pat privalo per prieglobsčio procedūras suteikti tinkamą paramą prašytojams, kurie patyrė kankinimą, išprievartavimą ar kitų sunkių formų smurtą, kai to reikia, kad prieglobsčio procedūra būtų teisinga ir veiksminga. Be to, tokiems prašytojams netaikytinos paspartintos ir pasienio procedūros, jeigu per jas neįmanoma suteikti pakankamos paramos (24 straipsnis). Tais atvejais, kai neigiamo pirmosios instancijos sprendimo apskundimas automatiškai nesustabdo jo vykdymo, turi būti suteikiama papildomų garantijų, įskaitant, pavyzdžiui, būtiną vertimo ir teisinę pagalbą. Taip pat prašytojui, dėl kurio prašymo priimtas neigiamas pirmosios instancijos sprendimas, turi būti suteikta bent 1 savaitė, kad jis galėtų paprašyti teismo sprendimu suteikti jam teisę likti valstybės teritorijoje, kol laukiama jo apeliacinio skundo nagrinėjimo rezultato (24 straipsnis, taikomas kartu su 46 straipsnio 7 dalimi). Nuostata dėl prašytojų, kuriems reikia suteikti specialių procesinių garantijų, buvo 2013 m. įtraukta į naują redakciją išdėstyta direktyvą, todėl ji netaikoma Airijai.

Tais atvejais, kai per grąžinimo procesą atidedamas išsiuntimas arba leidžiama per nustatytą laikotarpį išvykti savanoriškai, turi būti atsižvelgiama į specialius kankinimo ir kitų sunkių formų smurto aukų poreikius (Grąžinimo direktyvos 14 straipsnio 1 dalies d punktas).

Aukų teisių direktyvoje (2012/29/ES) pateikiama plati šio termino apibrėžtis. Remiantis 2 straipsnio 1 dalies a punktu, auka yra „fizinis asmuo, kuris tiesiogiai dėl nusikalstamos veikos patyrė žalą, įskaitant fizinę, psichinę ar emocinę žalą arba ekonominius nuostolius“. Taigi direktyva taikoma ir kankinimų aukoms. Nukentėjusiais taip pat laikomi asmens, kurio mirtį tiesiogiai lėmė nusikalstama veika, šeimos nariai, kurie patyrė žalą dėl to asmens mirties. Aukos statusas nepriklauso nuo aukos gyvenamosios vietos statuso, pilietybės ar tautybės (10 konstatuojamoji dalis).

Pagal tarptautinę teisę, JT Komitetas prieš kankinimą 2018 m. paskelbė atnaujintus paramos kankinimo aukoms ir jų apsaugos standartus migracijos srityje ⁽⁶⁰⁴⁾. Juose nustatyti pagrindiniai elementai, užtikrinantys, kad kankinimo aukos gautų reikiamą apsaugą ir paramą.

10.5. Smurto dėl lyties aukos

Atskirą sunkių nusikaltimų aukų grupę sudaro smurtą šeimoje patyrę asmenys. Tokį smurtą gali patirti ir namų ūkio darbuotojai ⁽⁶⁰⁵⁾.

Pagal EŽTK, EŽTT sprendimu, smurto šeimoje aukos kartu su vaikais gali būti priskiriamos „pažeidžiamų asmenų“ grupei, taigi turėti teisę į tai, kad valstybė narė suteiktų apsaugą, veiksmingai atgrasydama smurtautojus nuo tokių

⁽⁶⁰⁴⁾ JT Komitetas prieš kankinimą, „General comment No. 4 (2017) on the implementation of article 3 of the Convention in the context of article 22“ („Bendroji pastaba Nr. 4 (2017) dėl konvencijos 3 straipsnio įgyvendinimo, taikant 22 straipsnį“).

⁽⁶⁰⁵⁾ FRA yra aprašiusi, kokie pavojai įprastai gresia neteisėtai esantiems migrantams, dirbantiems namų ūkio sektoriuje, žr. leidinį FRA (2011), „Migrants in an irregular situation employed in domestic work: Fundamental rights challenges for the European Union and its Member States“, Liuksemburgas, Leidinių biuras; FRA (2018), „Out of Sight: Migrant women exploited in domestic work“, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

sunkių asmens neliečiamybės pažeidimų⁽⁶⁰⁶⁾. Teismas taip pat išnagrinėjo keletą bylų, kuriose buvo pateikti įtarimai dėl įvairių su lytimi susijusių persekiojimo formų, siekiant apsisaugoti nuo išsiuntimo⁽⁶⁰⁷⁾.

2011 m. ET priėmė [Konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo \(Stambulo konvencija\)](#)⁽⁶⁰⁸⁾. Tai – pirmas pasaulyje teisiškai privalomas dokumentas, pagal kurį bus sukurta visapusiška teisinė sistema, užtikrinsianti smurto prevenciją bei aukų apsaugą ir sustabdysianti smurtautojų nebaudžiamumą. Stambulo konvencijoje numatyta galimybė suteikti migruojančioms moterims savarankišką leidimą gyventi šalyje, jei jų statusas priklauso nuo smurtaujančio sutuoktinio ar partnerio (59 straipsnis), ir reikalaujama, kad valstybės užtikrintų, jog smurtas prieš moteris dėl lyties galėtų būti pripažintas persekiojimo forma, kaip apibrėžta [1951 m. Ženevos konvencijoje](#) (60 straipsnis). Joje taip pat pakartojama pareiga laikytis *negrąžinimo* principo, taip pat smurto prieš moteris aukų atveju (61 straipsnis)⁽⁶⁰⁹⁾.

Pavyzdys. Sprendimu byloje *U-III-557/2019*⁽⁶¹⁰⁾ Kroatijos Konstitucinis Teismas priėmė prieglobsčio prašytojos iš Irako, kurios prašymas buvo atmestas, skundą. Pagrįsdama savo prašymą pareiškėja iš pradžių teigė, kad jos kilmės šalyje vyko tik karo veiksmai, tačiau vėlesniame etape ji paaiškino, kad yra smurto šeimoje auka ir kad grįžusi į Iraką ji pakliūtų į buvusio vyro arba brolio, iš kurių vienas būtinai būtų laikomas jos globėju, rankas, todėl jai ir toliau gresia netinkamas elgesys arba mirtis. Atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes, įskaitant didelį pareiškėjos traumavimo ir pažeidžiamumo laipsnį, Konstitucinis Teismas pripažino, kad pareiškėja per daug gėdijosi ir bijojo iš karto remtis smurto šeimoje klausimu per pirminę apklausą dėl prieglobsčio, nes apklausą atliko du vyrai. Naujame procese Konstitucinis Teismas nurodė valdžios institucijoms leisti pareiškėjai

⁽⁶⁰⁶⁾ EŽTT sprendimo *Opuz prieš Turkiją*, Nr. 33401/02, 2009 m. birželio 9 d., 160 punktas.

⁽⁶⁰⁷⁾ EŽTT, *M. M. R. prieš Nyderlandus* (sprendimas), Nr. 64047/10, 2016 m. gegužės 24 d.; EŽTT sprendimas *R. D. prieš Prancūziją*, Nr. 34648/14, 2016 m. birželio 16 d.; EŽTT sprendimas *A. A. ir kt. prieš Švediją*, Nr. 14499/09, 2012 m. birželio 28 d.; EŽTT sprendimas *Sow prieš Belgiją*, Nr. 27081/13, 2016 m. sausio 19 d.

⁽⁶⁰⁸⁾ 2011 m. Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija), Europos Tarybos sutarčių serija Nr. 210.

⁽⁶⁰⁹⁾ Europos Taryba (2019), „*Gender-Based Asylum Claims and Non-refoulement: Articles 60 and 61 of the Istanbul Convention*“, Strasbūras, Europos Taryba.

⁽⁶¹⁰⁾ Kroatijos Konstitucinis Teismas (*Ustavni sud Republike Hrvatske*), sprendimas Nr. *U-III-557/2019*, 2019 m. rugsėjo 11 d.

pateikti savo asmeninės padėties ir individualios rizikos įrodymus, atsižvelgiant į naujausius faktus apie moterų, nukentėjusių nuo smurto šeimoje, padėtį Irake ir jų galimybes persikelti į kitą vietą šalyje.

Pagal ES teisę, EEE šalių piliečių šeimos nariai trečiųjų šalių piliečiai, tapę smurto šeimoje aukomis, pagal [Laisvo judėjimo direktyvą](#) turi teisę gauti atskirą leidimą gyventi priimančiojoje valstybėje po santuokos ar registruotos partnerystės nutraukimo (13 straipsnio 2 dalies c punktas). Dėl trečiųjų šalių piliečių-globėjų šeimos narių [Šeimos susijungimo direktyvos](#) (2003/86/EB) 15 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad „[v]alstybės narės numato nuostatas, užtikrinančias atskiro leidimo gyventi suteikimą itin sunkių aplinkybių atveju“ po santuokos nutraukimo ar separacijos (sutuoktiniams pradėjus gyventi skyrium).

Svarbiausios nuostatos

- Imantis bet kokių veiksmų dėl vaikų pirmiausia būtina atsižvelgti į vaiko interesus (žr. 10.1 skirsinį).
- Pagal ES teisę, prieglobsčio prašantys nelydimi nepilnamečiai turi teisę į tai, kad jiems padėtų paskirtas atstovas (žr. 10.1.1 skirsinį).
- Pagal ES teisę, Prieglobsčio procedūrų direktyvoje ES valstybėms narėms yra leidžiama nustatyti prieglobsčio prašančių nelydimų nepilnamečių amžių mediciniais patikrinimais, jei kyla abejonių, ar jie tikrai yra nepilnamečiai, tačiau tai darydamos ES valstybės narės privalo imtis tam tikrų apsaugos priemonių (žr. 10.1.2 skirsinį).
- Tiek pagal ES teisę, tiek pagal EŽTK, nustatyta pozityvi pareiga veiksmingomis nuostatomis apsaugoti prekybos žmonėmis aukas ir galimas aukas, o nusikaltėlius nubausti pagal baudžiamosios teisės nuostatas (žr. 10.2 skirsinį).
- Tiek EŽTK, tiek ES teisė saugo nuo diskriminacijos dėl negalios. Pagal ES migracijos teisę, neįgalieji taip pat laikomi pažeidžiamais asmenimis, o vykdant prieglobsčio suteikimo ir grąžinimo procedūras turi būti atsižvelgiama į jų konkrečius poreikius, įskaitant susijusius su psichikos sveikata (žr. 10.3 skirsinį).
- Pagal ES teisę, kankinimo, išprievartavimo ir kitų sunkių nusikaltimų aukos turi teisę gauti specialių procesinių garantijų, kai to reikia, kad prieglobsčio procedūra būtų teisinga ir veiksminga (žr. 10.4 ir 10.5 skirsnius).
- Pagal EŽTK, vaikai ir smurto šeimoje aukos gali būti priskiriami pažeidžiamų asmenų grupei, taigi turėti teisę gauti veiksmingą valstybės apsaugą (žr. 10.1.1 ir 10.5 skirsnius).

Daugiau teismų praktikos ir literatūros šaltinių

Daugiau teismų praktikos ieškokite pagal šio vadovo pateiktas [gairės](#). Daugiau medžiagos šiame skyriuje aptariamomis temomis rasite skyriuje „[Papildoma literatūra](#)“.

Papildoma literatūra

Į toliau pateiktą šaltinių sąrašą atrinkti tarptautinių organizacijų, mokslininkų, nevyriausybinių organizacijų, taip pat EŽTT ir FRA leidiniai. Šiame papildomos literatūros sąrašė išskirtos devynios didesnės leidinių grupės (bendrojo pobūdžio literatūra, literatūra apie prieglobsčio ir pabėgėlių teisę, neteisėtai šalyje esančius migrantus ir grąžinimą, asmenų sulaikymą, laisvą judėjimą Europos Sąjungoje, vaikus, neįgaliuosius, sienų valdymą ir didelės apimties ES IT sistemos, asmenis be pilietybės). Iš kai kurių leidinių pavadinimų aišku, kad juose nagrinėjamos ne viena, o kelios teminės sritys. Šio vadovo temomis parašytų straipsnių taip pat galima rasti įvairiuose žurnaluose, pavyzdžiui, „*European Journal of Migration and Law*“ („Europos migracijos ir teisės žurnalas“), „*International Journal of Refugee Law*“ („Tarptautinis pabėgėlių teisės žurnalas“) ir „*Refugee Survey Quarterly*“ („Ketvirtinis pabėgėlių padėties tyrimas“).

Bendrojo pobūdžio literatūra

Chetail, V. (2019), „*International Migration Law*“, Oksfordas, Oxford University Press.

Europos Taryba ir Europos Žmogaus Teisių Teismas (2020), „*Practical Guide on Admissibility Criteria*“ („Praktinės gairės dėl priimtumo kriterijų“), Strasbūras, Europos Taryba.

FRA (2018), *2018 m. ataskaita apie pagrindinių teisių būklę*, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2019), *2019 m. ataskaita apie pagrindinių teisių būklę*, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2020), *2020 m. ataskaita apie pagrindinių teisių būklę*, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA ir Europos Taryba (2016), *„Handbook on European Law Relating to Access to Justice“* („Europos teisės kreiptis į teismą vadovas“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA ir Europos Taryba (2018), *„Handbook on European non-discrimination law“* („Europos nediskriminavimo teisės vadovas“), 2018 m. leidimas, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA, Europos Taryba ir Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūnas (2018), *„Handbook on European Data Protection Law“* („Europos duomenų apsaugos teisės vadovas“), 2018 m. leidimas, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

Frigo, M., et al. (2014), *„Migration and International Human Rights Law: A practitioners' guide“*, atnaujintas leidimas, Ženeva, International Commission of Jurists.

Hailbronner, K. ir Thym, D. (eds.) (2016), *„EU Immigration and Asylum Law: A commentary“*, 2-as leidimas, Miunchenas, Oksfordas, Baden Badenas, C. H. Beck/Hart/Nomos.

Ktistakis, Y. (2016), *„Protecting migrants under the European Convention on Human Rights and the European Social Charter“*, 2-as leidimas, Strasbūras, Europos Tarybos leidykla.

Opeskin, B., Perruchoud, R. ir Redpath-Cross, J. (eds.) (2012), *„Foundations of International Migration Law“*, Kembridžas, Cambridge University Press.

Peers, S. (2016), *„EU Justice and Home Affairs Law“*, 4-as leidimas, Oksfordas, Oxford University Press.

UNHCR (2012), *„Toolkit on how to request interim measures under Rule 39 of the Rules of the European Court of Human Rights for persons in need of international protection“* („Priemonių rinkinys: kaip pateikti prašymą pagal Europos

Žmogaus Teisių Teismo reglamento 39 straipsnį taikyti laikinąsias priemones asmenims, kuriems reikia tarptautinės apsaugos“), Strasbūras, UNCHR atstovybė Europos institucijoms.

Prieglobsčio ir pabėgėlių teisė

Europos Taryba (2019), „*Gender-based asylum claims and non-refoulement: Articles 60 and 61 of the Istanbul Convention*“ („Prieglobsčio prašymai dėl lyties ir *negražinimas*: Stambulo konvencijos 60 ir 61 straipsniai“), Strasbūras, Europos Taryba.

Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras (2017), „*Realising the right to family reunification of refugees in Europe: Issue paper*“ („Pabėgėlių teisės į šeimos susijungimą realizavimas Europoje: klausimų dokumentas“), Strasbūras, Europos Taryba.

Europos Tarybos Ministrų Komitetas (2009), „*Guidelines on human rights protection in the context of accelerated asylum procedures*“ („Gairės dėl žmogaus teisių apsaugos per paspartintas prieglobsčio prašymų nagrinėjimo procedūras“), priimtos 2009 m. liepos 1 d.

EASO (2016), „*Exclusion: Articles 12 and 17 Qualification Directive (2011/95/EU) – A Judicial Analysis*“ („Tarptautinės apsaugos nesuteikimas: Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 12 ir 17 straipsniai – teisminė analizė“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba (ECRE) ir Europos prieglobsčio teisės tinklas (ELENA) (2010), „*Survey on legal aid for asylum seekers in Europe*“ („Teisinės pagalbos prieglobsčio prašytojams Europoje tyrimas“), 2010 m. spalio mėn.

FRA (2010), „*The duty to inform applicants about asylum procedures: The asylum-seeker perspective*“, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2010), „*Access to Effective Remedies: The asylum-seeker perspective*“, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2015), „*Fundamental rights implications of the obligation to provide fingerprints for Eurodac*“ („Pareigos teikti pirštų atspaudus sistemai EURODAC poveikis pagrindinėms teisėms“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

Gammelthoft-Hansen, T. (2011), „*Access to Asylum: International refugee law and the globalisation of migration control*“, Kembridžas, Cambridge University Press.

Goodwin-Gill, G. S. ir McAdam, J. (2007), „*The Refugee in International Law*“, Oksfordas, Oxford University Press.

Hathaway, J. C. (2005), „*The Rights of Refugees under International Law*“, Kembridžas, Cambridge University Press.

Hathaway, J. C. ir Foster, M. (2014), „*The Law of Refugee Status*“, 2-as leidimas, Kembridžas, Cambridge University Press.

Mole, N. ir Meredith, C. (2010), „*Human Rights Files*“, No. 9: „*Asylum and the European Convention on Human Rights*“ („Žmogaus teisių bylos, Nr. 9: prieglobstis ir Europos žmogaus teisių konvencija“), 5-as leidimas, Strasbūras, Europos Taryba.

UNHCR (2010), „*Improving Asylum Procedures: Comparative analysis and recommendations for law and practice – key findings and recommendations*“ („Prieglobsčio procedūrų gerinimas: lyginamoji analizė ir rekomendacijos teisei ir praktikai – pagrindinės išvados ir rekomendacijos“), Briuselis, Jungtinių Tautų vyriausiasis pabėgėlių reikalų komisaras.

UNHCR (2019), „*Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection*“ („Pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadovas ir tarptautinės apsaugos gairės“), HCR/1P/4/ENG/REV.4, Ženeva, UNHCR.

UNHCR ir Europos Taryba (2013), „*Protecting Refugees*“ („Pabėgėlių apsauga“).

Wagner, M. ir Bonjour, S. (2009), „*Flughafenverfahrensstudie: Vergleichende Studie des rechtlichen Rahmens und administrativer Praktiken hinsichtlich der Behandlung von Asylgesuchen und der Rückführung von unzureichend*“

dokumentierten Personen an Flughäfen in sieben Europäischen Staaten“ (Comparative study on asylum procedures at airport („Lyginamasis prieglobsčio procedūrų oro uoste tyrimas“)), Viena, International Centre for Migration Policy Development (ICMPD).

Neteisėtai šalyje esantys migrantai ir grąžinimas

Cholewinski, R. (2005), *„Irregular Migrants: Access to minimum social rights“*, Strasbūras, Europos Taryba.

Europos Tarybos Ministrų Komitetas (2005), *„Twenty Guidelines on Forced Return“* („Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“), priimtos 2005 m. gegužės 4 d.

Europos Parlamento Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų politikos departamentas (2018), *„Fit for Purpose? The Facilitation Directive and the criminalisation of humanitarian assistance to irregular migrants: 2018 update“*.

FRA (2011), *„Migrants in an irregular situation employed in domestic work: Fundamental rights challenges for the European Union and its Member States“* („Neteisėtai šalyje esantys migrantai, dirbantys namų ūkiuose: Europos Sąjungos ir jos valstybių narių iššūkiai, susiję su pagrindinėmis teisėmis“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2011), *„Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union“* („Neteisėtai Europos Sąjungoje esančių migrantų pagrindinės teisės“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2015), *„Cost of Exclusion from Healthcare – The case of migrants in an irregular situation“* („Sveikatos priežiūros nesuteikimo kaina – neteisėtai šalyje esančių migrantų atvejis“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2018), *„Out of Sight: Migrant women exploited in domestic work“*, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

Lutz, F. (2010), *„The Negotiations on the Return Directive“*, Neimegenas, Wolf Legal Publishers.

Lutz, F. ir Mananashvili, S. (2016), Return Directive 2008/115/EC, Hailbronner, K. ir Thym, D. (eds.), „*EU Immigration and Asylum Law: A commentary*“, 2-as leidimas, Miunchenas, Oksfordas, Baden Badenas, C. H. Beck/Hart/Nomos, p. 658–763.

Moraru, M., Cornelisse, G. ir De Bruycker, P. (eds.) (2020), „*Law and judicial dialogue on the return of irregular migrants from the European Union*“, Oksfordas, Hart Publishing.

Sulaikymas

Europos Tarybos Ministrų Komitetas (2006, 2020), „*Recommendation Rec(2006)2-rev on the European Prison Rules*“ („Rekomendacija Rec(2006)2-rev dėl Europos kalėjimų taisyklių“), priimta 2006 m. sausio 11 d., persvarstyta ir iš dalies pakeista 2020 m. liepos 1 d.

Europos Tarybos Ministrų Komitetas (2019), „*Practical Guidance on Alternatives to Immigration Detention: Fostering Effective Results*“ („Praktinis vadovas dėl imigrantų sulaikymo alternatyvų: skatinant veiksmingus rezultatus“), CM(2019)147.

Europos Taryba, Europos Žmogaus Teisių Teismas (2020), „*Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights: Right to liberty and security*“ („Europos žmogaus teisių konvencijos 5 straipsnio „Teisė į laisvę ir saugumą“ vadovas“), Strasbūras, Europos Taryba.

Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja (2010), *Ataskaita Nr. 12105, Rezoliucija 1707 (2010) ir Rekomendacija 1900 (2010)* dėl prieglobsčio prašytojų ir neteisėtai Europoje esančių migrantų sulaikymo.

EASO (2019), „*Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis*“ („Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas pagal bendrą Europos prieglobsčio sistemą – teisminė analizė“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

Edwards, A. (2011), „*Back to Basics: The right to liberty and security of person and ‘alternatives to detention’ of refugees, asylum-seekers, stateless persons and other migrants*“, („Teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę ir pabėgėlių, prieglobsčio prašytojų, asmenų be pilietybės bei kitų migrantų sulaikymui

alternatyvios priemonės: ką reikia žinoti“), JT vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro „Teisės ir apsaugos politikos tyrimų“ serijos dokumentas, 2011 m. balandžio mėn.

European Law Institute (2017), *„Detention of asylum seekers and irregular migrants and the rule of law“* („Prieglobsčio prašytojų ir nelegalių migrantų sulaikymas ir teisinė valstybė“), Viena.

FRA (2010), *„Detention of third-country nationals in return procedures“* („Trečiųjų šalių piliečių sulaikymas vykdant grąžinimo procedūras“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2015), *„Alternatives to detention for asylum seekers and people in return procedures“* („Alternatyvos prieglobsčio prašytojų ir asmenų, kuriems taikoma grąžinimo procedūra, sulaikymui“).

FRA (2017), *„European legal and policy framework on immigration detention of children“* („Europos teisinė ir politinė vaikų sulaikymo dėl imigracijos sistema“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2019), *„Update of the 2016 FRA Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on fundamental rights in the hotspots set up in Greece and Italy“* („Atnaujinta Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros 2016 m. nuomonė dėl pagrindinių teisių Graikijoje ir Italijoje įsteigtuose karštuosiuose taškuose“), nuomonė – 3/2019 (atnaujinta informacija apie karštuosius taškus), Viena.

International Detention Coalition (2015), *„There Are Alternatives: A handbook for preventing unnecessary immigration detention“* („Yra alternatyvų: vadovas, kaip užkirsti kelią nereikalingam imigrantų sulaikymui“), peržiūrėtas leidimas, Melburnas, International Detention Coalition.

Laisvas judėjimas ES

FRA (2018), *„Making EU Citizens' Rights a Reality: National courts enforcing freedom of movement and related rights“* („ES piliečių teisių įgyvendinimas: nacionaliniai teismai, užtikrinantys judėjimo laisvę ir susijusias teises“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

Guild, E., Peers, S. ir Tomkin, J. (eds.) (2019), *„The EU Citizenship Directive: A commentary“*, 2-as leidimas, Oksfordas, Oxford University Press.

Rogers, N., Scannell, R. ir Walsh, J. (2012), *„Free movement of persons in the enlarged European Union“*, 2-as leidimas, Londonas, Sweet & Maxwell.

Neįgalieji

FRA (2011), *„The legal protection of persons with mental health problems under non-discrimination law“* („Sutrikusios psichikos žmonių teisinė apsauga pagal nediskriminavimo teisės aktus“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

JT vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras (UN OHCHR) (2010), *„Monitoring the Convention on the Rights of Persons with Disabilities – Guidance for human rights monitors“* („Stebėseną pagal Neįgaliųjų teisių konvenciją. Gairės žmogaus teisių stebėtojams“), HR/P/PT/17.

Vaikai

Europos Taryba (2018), *„How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals“* („Kaip perteikti vaikams palankią informaciją apie migraciją. Vadovas tiesioginės pagalbos specialistams“), Strasbūras, Europos Taryba.

Europos Taryba (2019), *„Promoting child-friendly approaches in the area of migration: Standards, guidance and current practices“* („Vaikams palankių metodų skatinimas migracijos srityje. Standartai, gairės ir dabartinė praktika“), Strasbūras, Europos Taryba.

Europos Taryba (2020), *„Family reunification for refugee and migrant children: Standards and promising practices“* („Pabėgėlių ir migrantų vaikų šeimos susijungimas. Standartai ir perspektyvi praktika“), Strasbūras, Europos Taryba.

Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja (2011), *„Recommendation 1969 (2011) on unaccompanied children in Europe: issues of arrival, stay and return“* (Rekomendacija Nr. 1969 (2011) dėl nelydimų nepilnamečių Europoje: atvykimo, buvimo ir grįžimo klausimai), priimta 2011 m. balandžio 15 d.

EASO (2018), „*Practical Guide on Age Assessment*“ („Praktinis amžiaus nustatymo vadovas“), 2-as leidimas, Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2018), „*Age assessment and fingerprinting of children in asylum procedures: Minimum age requirements concerning children's rights in the EU*“ („Vaikų amžiaus įvertinimas ir pirštų atspaudų ėmimas prieglobsčio procedūrų metu – minimalaus amžiaus reikalavimai, susiję su vaikų teisėmis ES“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2019), „*Returning unaccompanied children: fundamental rights considerations*“ („Nelydimų vaikų grąžinimas: pagrindinių teisių aspektai“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

Jungtinių Tautų vyriausiasis pabėgėlių reikalų komisaras (UNHCR) (2018), „*Guidelines on assessing and determining the best interests of the child*“ („UNHCR gairės dėl vaiko interesų oficialaus nustatymo“), UNHCR.

Sienų valdymas ir didelės apimties ES IT sistemos

Europos Taryba (2017), „*Guidelines on the protection of individuals with regard to the processing of personal data in a world of Big Data*“ („Gairės dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis didžiųjų duomenų pasaulyje“), Strasbūras, Europos Taryba.

FRA (2014), „*Fundamental Rights at Land Borders: Findings from selected European Union border crossing points*“ („Pagrindinės teisės prie sausumos sienų: atskirų Europos Sąjungos sienos perėjimo punktų duomenys“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2017), „*Fundamental rights and the interoperability of EU information systems: Borders and security*“ („Pagrindinės teisės ir ES informacinių sistemų sąveika: sienos ir saugumas“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2018), „*Under Watchful Eyes: Biometrics, EU IT systems and fundamental rights*“ („Įdėmus žvilgnis: biometriniai duomenys, ES IT sistemos ir pagrindinės teisės“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

FRA (2018), „*How the Eurosur Regulation affects fundamental rights*“ („Kokį poveikį pagrindinėms teisėms daro EUROSUR reglamentas“), Liuksemburgas, Leidinių biuras.

Molnár, T. (2014), Regulating local border traffic in the European Union, Szabó, M., Láncos, P. L. ir Varga, R. (eds.), „*Hungarian yearbook of international law and European law 2013*“, Haga, Eleven International, p. 451–474.

Asmenys be pilietybės

Europos asmenų be pilietybės tinklas (n. d.), „*Statelessness Index*“ („Asmenų be pilietybės rodiklis“).

UNCHR (2012), „*Guidelines on Statelessness No. 4: Ensuring every child’s right to acquire a nationality through Articles 1–4 of the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness*“ („Gairės dėl asmenų be pilietybės Nr. 4: kiekvieno vaiko teisės įgyti pilietybę užtikrinimas pagal 1961 m. Konvencijos dėl asmenų be pilietybės skaičiaus mažinimo 1–4 straipsnius“), UNHCR.

UNHCR (2014), „*Handbook on Protection of Stateless Persons*“ („Asmenų be pilietybės apsaugos vadovas“), Ženeva, UNHCR.

UNHCR (2020), „*Guidelines on Statelessness No. 5: Loss and deprivation of nationality under Articles 5–9 of the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness*“ („Gairės dėl asmenų be pilietybės Nr. 5: pilietybės praradimas ir atėmimas pagal 1961 m. Konvencijos dėl asmenų be pilietybės skaičiaus mažinimo 5–9 straipsnius“), UNHCR.

Šaltiniai internete

Šaltiniai	Interneto adresas
Jungtinių Tautų lygmeniu	
JT specialusis pranešėjas migrantų žmogaus teisių klausimais	https://www.ohchr.org/EN/Issues/Migration/SRMigrants/Pages/SRMigrantsIndex.aspx
JT specialusis pranešėjas kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško arba žeminančio elgesio ar baudimo klausimais	http://www.ohchr.org/EN/Issues/Torture/SRTorture/Pages/SRTortureIndex.aspx
JT kankinimo ir kito žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo prevencijos pakomitetis	www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/OPCATIntro.aspx
JT sutarčių organizacijų bylų praktika	https://juris.ohchr.org
„Refworld“ (UNHCR pabėgėlių teisės duomenų bazė)	https://www.refworld.org/type,CASELAW,,,,,0.html
JT migracijos tinklas	http://migrationnetwork.un.org/
JT generaliniam sekretoriui pateiktos tarptautinės sutartys	http://treaties.un.org
ET lygmeniu	
EŽTT	www.echr.coe.int
EŽTT praktikos duomenų bazė HUDOC	http://hudoc.echr.coe.int
EŽTT biblioteka	https://www.echr.coe.int/Library
EŽTT pagrindinių faktų santraukos	https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/factsheets&c=
EŽTT praktika: informaciniai pranešimai	https://www.echr.coe.int/knowledge-sharing
Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT)	http://www.cpt.coe.int/

Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras	http://www.coe.int/en/web/commissioner
Europos socialinė chartija	https://www.coe.int/en/web/european-social-charter
Europos socialinių teisių komiteto sprendimai ir išvados	https://hudoc.esc.coe.int
Kovos su prekyba žmonėmis ekspertų grupė (GRETA)	https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking
Europos Tarybos generalinio sekretoriaus specialusis įgaliotinis migracijos ir pabėgėlių klausimais	https://www.coe.int/en/web/special-representative-secretary-general-migration-refugees/special-representative
Europos Tarybos veiksmų dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje ekspertų grupė (GREVIO)	https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio
Europos Tarybos NVO teisės ekspertų taryba	https://www.coe.int/en/web/ingo/expert-council
Europos asmenų be pilietybės tinklas	https://www.statelessness.eu/
ES lygmeniu	
Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (CURIA)	https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/
ESTT sprendimų ir nagrinėjamų bylų dėl prieglobsčio, sienų ir imigracijos ketvirtinės apžvalgos	https://cmr.jur.ru.nl/cjeu/cjeu.2020.4.pdf
Europos prieglobsčio paramos biuras (EASO)	http://www.easo.europa.eu/
EASO mokymo programa	https://easo.europa.eu/training
Europos Komisijos migracijos ir vidaus reikalų generalinis direktoratas	https://ec.europa.eu/home-affairs/index_en
Europos migracijos tinklas	https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/european-migration-network-emn_en
ES imigracijos portalas	http://ec.europa.eu/immigration
Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA)	http://fra.europa.eu
Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (Frontex)	http://frontex.europa.eu
Europos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūra (eu-LISA)	https://www.eulisa.europa.eu/
ES sutarčių biuras	https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties/treaties-force.html

Autiškių kelionės ir tapatybės dokumentų internete viešas registras (PRADO)	https://www.consilium.europa.eu/prado/en/prado-start-page.html
Europos migracijos tinklo asmenų be pilietybės platforma	https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/expert-groups_en/platform-statelessness_en
Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba (ECRE)	http://www.ecre.org/

Bylų sąrašas

Case law of the Court of Justice of the European Union

<i>A. ir S. prieš Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> , C-550/16, 2018 m. balandžio 12 d.;	195
<i>A. prieš Švedijos migracijos agentūrą</i> , C-404/17, 2018 m. liepos 25 d.;	131
<i>A. S. prieš Slovėniją</i> (DK), C-490/16, 2017 m. liepos 26 d.;	150, 167
<i>A., B. ir C. prieš Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> (DK), C-148/13–C-150/13, 2014 m. gruodžio 2 d.;	153
<i>Abdon Vanbraekel ir kiti prieš Alliance nationale des mutualités chrétiennes</i> (ANMC), C-368/98, 2001 m. liepos 12 d.;	291
<i>Aboubacar Diakité prieš Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides</i> , C-285/12, 2014 m. sausio 30 d.;	116, 117
<i>Abubacarr Jawo prieš Bundesrepublik Deutschland</i> (DK), C-163/17, 2019 m. kovo 19 d.;	166
<i>Achughbaban prieš Préfet du Val-de-Marne</i> (DK), C-329/11, 2011 m. gruodžio 6 d.;	226
<i>Adalo Bero prieš Regierungspräsidium Kassel ir Ettayebi Bouzalmate prieš Kriesverwaltung Kleve</i> (DK), sujungtos bylos C-473/13 ir C-514/13, 2014 m. liepos 17 d.;	243
<i>Ahmad Shah Ayubi prieš Bezirkshauptmannschaft Linz-Land</i> , C-713/17, 2018 m. lapkričio 21 d.;	296
<i>Aissatou Diatta prieš Land Berlin</i> , C-267/83, 1985 m. vasario 13 d.;	199
<i>Alexander Hengartner ir Rudolf Gasser prieš Landesregierung Vorarlberg</i> , C-70/09, 2010 m. liepos 15 d.;	270
<i>Altun prieš Stadt Böblingen</i> , C-337/07, 2008 m. gruodžio 18 d.;	98

<i>Andrea Francovich prieš Italijos Respubliką, C-479/93, 1995 m. lapkričio 9 d.;</i>	24
<i>Atiqullah Adil prieš Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, C-278/12 PPU, 2012 m. liepos 19 d.;</i>	40
<i>Aydin Salahadin Abdulla ir kt. prieš Bundesrepublik Deutschland (DK), sujungtos bylos C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08, 2010 m. kovo 2 d.;</i>	127
<i>Aziz Melki ir Selim Abdeli (DK), sujungtos bylos C-188/10 ir C-189/10, 2010 m. birželio 22 d.;</i>	40
<i>Bahtiyar Fathi prieš Predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, C-56/17, 2018 m. spalio 4 d.;</i>	114
<i>Bashar Ibrahim (C-297/17), Mahmud Ibrahim ir kiti (C-318/17), Nisreen Sharqawi, Yazan Fattayrji, Hosam Fattayrji (C-319/17) prieš Bundesrepublik Deutschland, Bundesrepublik Deutschland prieš Taus Magamadov (C-438/17) (DK), sujungtos bylos C-297/17, C-318/17, C-319/17 ir C-438/17, 2019 m. kovo 19 d.;</i>	167
<i>Bashir Mohamed Ali Mahdi, C-146/14 PPU, 2014 m. birželio 5 d.;</i>	215, 231
<i>Baudžiamoji byla prieš Abdoul Khadre Mbaye, C-522/11, 2013 m. kovo 21 d.;</i>	221
<i>Baudžiamoji byla prieš Artur Leymann ir Aleksei Pustovarov, C-388/08 PPU, 2008 m. gruodžio 1 d.;</i>	152
<i>Baudžiamoji byla prieš Gjoko Filev ir Adnan Osmani, C-297/12, 2013 m. rugsėjo 19 d.;</i>	37, 221
<i>Baudžiamoji byla prieš Md Sagor, C-430/11, 2012 m. gruodžio 6 d.;</i>	221
<i>Baudžiamoji byla prieš Mossa Ouhrami, C-225/16, 2017 m. liepos 26 d.;</i>	37
<i>Baudžiamoji byla prieš Skerdjan Celaj, C-290/14, 2015 m. spalio 1 d.;</i>	221
<i>Baumbast ir R. prieš Secretary of State for the Home Department, C-413/99, 2002 m. rugsėjo 17 d.;</i>	282
<i>Borowitz prieš Bundesversicherungsanstalt für Angestellte, C-21/87, 1988 m. liepos 5 d.;</i>	295
<i>Brahim Samba Diouf prieš Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration, C-69/10, 2011 m. liepos 28 d.;</i>	157
<i>Bundesrepublik Deutschland prieš Touring tours ir Travel GmbH ir Sociedad de Transportes SA, sujungtos bylos C-412/17 ir C-474/17, 2018 m. gruodžio 13 d.;</i> ...	41
<i>Bundesrepublik Deutschland prieš B. ir D. (DK), sujungtos bylos C-57/09 ir C-101/09, 2010 m. lapkričio 9 d.;</i>	134
<i>Bundesrepublik Deutschland prieš Kaveh Puid (DK), C-4/11, 2013 m. lapkričio 14 d.;</i>	165
<i>Bundesrepublik Deutschland prieš Y. ir Z. (DK), sujungtos bylos C-71/11 ir C-99/11, 2012 m. rugsėjo 5 d.;</i>	114

<i>C. K. ir kt. prieš Slovėniją</i> , C-578/16, 2017 m. vasario 16 d.;.....	150, 166
<i>Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve prieš Moussa Abdida</i> (DK), C-562/13, 2014 m. gruodžio 18 d.;.....	140
<i>Chuck prieš Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank</i> , C-331/06, 2008 m. balandžio 3 d.;.....	295
<i>CIMADE, Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) prieš Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration</i> , C-179/11, 2012 m. rugsėjo 27 d.;.....	288
<i>Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides prieš Mostafa Lounani</i> (DK), C-573/14, 2017 m. sausio 31 d.;.....	134
<i>Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL), Istituto Nazionale Confederale Assistenza (INCA) prieš Presidenza del Consiglio dei Ministri, Ministero dell'Interno, Ministero dell'Economia e delle Finanze</i> , C-309/14, 2015 m. rugsėjo 2 d.;.....	94
<i>Deborah Lawrie-Blum prieš Land Baden-Württemberg</i> , C-66/85, 1986 m. liepos 3 d.;.....	271
<i>Deutscher Handballbund prieš Kolpak</i> , C-438/00, 2003 m. gegužės 8 d.;.....	276
<i>Digital Rights Ireland Ltd prieš Minister for Communications, Marine and Natural Resources ir kt. ir Kärntner Landesregierung ir kt.</i> (DK), sujungtos bylos C-293/12 ir C-594/12, 2014 m. balandžio 8 d.;.....	67, 73
<i>Dirk Ruffert prieš Land Niedersachsen</i> , C-346/06, 2008 m. balandžio 3 d.;.....	271
<i>El Yassini prieš Secretary of State for the Home Department</i> , C-416/96, 1999 m. kovo 2 d.;.....	276
<i>Eran Abatay ir kt. ir Nadi Sahin prieš Bundesanstalt für Arbeit</i> , sujungtos bylos C-317/01 ir C-369/01, 2003 m. spalio 21 d.;.....	97
<i>Essent Energie Productie BV prieš Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid</i> , C-91/13, 2014 m. rugsėjo 11 d.;.....	97
<i>ET Agrokonsulting-04-Velko Stoyanov prieš Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond „Zemedelie“ – Razplashtateln agentsia</i> , C-93/12, 2013 m. birželio 27 d.;.....	76
<i>Europos Bendrijų Komisija prieš Ispanijos Karalystę</i> (DK), C-503/03, 2006 m. sausio 31 d.;.....	190
<i>Europos Komisija prieš Ispanijos Karalystę</i> , C-211/08, 2010 m. birželio 15 d.;.....	291
<i>Europos Komisija prieš Nyderlandų Karalystę</i> , C-508/10, 2012 m. balandžio 26 d.; ...	94
<i>Europos Parlamentas prieš Europos Sąjungos Tarybą</i> (DK), C-540/03, 2006 m. birželio 27 d.;.....	194

<i>FMS ir kt. prieš Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság ir Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság, sujungtos bylos C-924/19 PPU ir C-925/19 PPU, 2020 m. gegužės 14 d.;</i>	131, 211
<i>Foto-Frost prieš Hauptzollamt Lübeck-Ost, byla 314/85, 1987 m. spalio 22 d.;</i>	24
<i>Francovich ir Bonifaci ir kiti prieš Italijos Respubliką, sujungtos bylos C-6/90 ir C-9/90, 1991 m. lapkričio 19 d.;</i>	24
<i>G. B. C. Echternach ir A. Moritz prieš Minister van Onderwijs en Wetenschappen, sujungtos bylos C-389/87 ir 390/87, 1989 m. kovo 15 d.; ...</i>	282
<i>George Karim prieš Migrationsverket (DK), C-155/15, 2016 m. birželio mėn.;</i>	163
<i>Georgios Orfanopoulos ir kt. ir Raffaele Oliveri prieš Land Baden-Württemberg, sujungtos bylos C-482/01 ir C-493/01, 2004 m. balandžio 29 d.;</i>	143, 145
<i>Gerardo Ruiz Zambrano prieš Office national de l'emploi (ONEm) (DK), C-34/09, 2011 m. kovo 8 d.;</i>	144
<i>H. T. prieš Land Baden-Württemberg, C-373/13, 2015 m. birželio 24 d.;</i>	134
<i>Hassen El Dridi, alias Soufi Karim, C-61/11 PPU, 2011 m. balandžio 28 d.;</i>	215
<i>Hava Genc prieš Land Berlin, C-14/09, 2010 m. vasario 4 d.;</i>	273
<i>Hristo Gaydarov prieš Director na Glavna direksia 'Ohranitelna politsia' pri Ministerstvo na vatreshnite raboti, C-430/10, 2011 m. lapkričio 17 d.;</i>	143
<i>Igor Simutenkov prieš Ministerio de Educación y Cultura ir Real Federación Española de Fútbol (DK), C-265/03, 2005 m. balandžio 12 d.;</i>	278
<i>Ismail Derin prieš Landkreis Darmstadt-Dieburg, C-325/05, 2007 m. liepos 18 d.;</i>	274
<i>J. N. prieš Staatssecretaris voor Veiligheid en Justitie (DK), C-601/15 PPU, 2016 m. vasario 15 d.;</i>	217, 218
<i>Janko Rottman prieš Freistaat Bayern (DK), C-135/08, 2010 m. kovo 2 d.;</i>	101
<i>Jungtinė Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystė prieš Europos Sąjungos Tarybą (DK), C-482/08, 2010 m. spalio 26 d.;</i>	66
<i>K. A. Ir kiti prieš Belgische Staat (DK), C-82/16, 2018 m. gegužės 8 d.;</i>	189
<i>K. prieš Bundesasylamt (DK), C-245/11, 2012 m. lapkričio 6 d.;</i>	164
<i>K. prieš Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-18/16, 2017 m. rugsėjo 14 d.;</i>	143, 216
<i>K. prieš Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie ir H. F. prieš Belgische Staat (DK), sujungtos bylos C-331/16 ir C-366/16, 2018 m. gegužės 2 d.;</i>	143

<i>Kadi ir Al Barakaat International Foundation prieš Europos Sąjungos Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją (DK), sujungtos bylos C-402/05 P ir C-415/05 P, 2008 m. rugsėjo 3 d.;</i>	24
<i>Kazim Kus prieš Landeshauptstadt Wiesbaden, C-237/91, 1992 m. gruodžio 16 d.;</i>	276
<i>Kerly del Rosario Martinez Silva prieš Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) ir Comune di Genoa, C-449/16, 2017 m. birželio 21 d.;</i>	266
<i>Khadija Jafari ir Zainab Jafari prieš Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl (DK), C-646/16, 2017 m. liepos 26 d.;</i>	167
<i>Kreis Warendorf prieš Ibrahim Alo ir Amira Osso prieš Region Hannover (DK), sujungtos bylos C-443/14 ir C-444/14, 2016 m. kovo 1 d.;</i>	296
<i>Kreshnik Ymeraga ir kt. prieš Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration, C-87/12, 2013 m. gegužės 8 d.;</i>	144
<i>Land Baden-Württemberg prieš Panagiotis Tsakouridis (DK), C-145/09, 2010 m. lapkričio 23 d.;</i>	143
<i>Laval un Partneri Ltd prieš Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1 Byggettan ir Svenska Elektrikerförbundet (DK), C-341/05, 2007 m. gruodžio 18 d.;</i>	271
<i>Leyla Ecem Demirkan prieš Bundesrepublik Deutschland (DK), C-221/11, 2013 m. rugsėjo 24 d.;</i>	96
<i>LH prieš Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal, C-564/18, 2020 m. kovo 19 d.;</i>	131
<i>Liselotte Hauer prieš Land Rheinland-Pfalz, byla 44/79, 1979 m. gruodžio 13 d.;</i>	25
<i>M. A. ir kt., C-661/17, 2019 m. sausio 23 d.;</i>	45, 165
<i>M. G. ir N. R. prieš Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-383/13, 2013 m. rugsėjo 10 d.;</i>	241
<i>M. M. prieš Minister for Justice, Equality and Law Reform ir kitus, C-277/11, 2012 m. lapkričio 22 d.;</i>	152
<i>M. prieš Ministerstvo vnitra; X. ir X. prieš Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides (DK), sujungtos bylos C-391/16, C-77/17 ir C-78/17, 2019 m. gegužės 14 d.;</i>	111, 136
<i>Maria Teixeira prieš London Borough of Lambeth ir Secretary of State for the Home Department (DK), C-480/08, 2010 m. vasario 23 d.;</i>	282
<i>Mario Vicente Micheletti ir kt. prieš Delegación del Gobierno en Cantabria, C-369/90, 1992 m. liepos 7 d.;</i>	100
<i>Marjan Noorzia prieš Bundesministerin für Inneres, C-338/13, 2014 m. liepos 17 d.;</i>	194
<i>Mary Carpenter prieš Secretary of State for the Home Department, C-60/00, 2002 m. liepos 11 d.;</i>	186

<i>Maximilian Schrems prieš Data Protection Commissioner (DK), C-362/14,</i> 2015 m. spalio 6 d.;	76
<i>Mehmet Arslan prieš Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje,</i> <i>odbor cizinecké policie, C-534/11, 2013 m. gegužės 30 d.;</i>	216, 217
<i>Mehmet Soysal ir Ibrahim Savatli prieš Bundesrepublik Deutschland,</i> C-228/06, 2009 m. vasario 19 d.;	97
<i>Mehrdad Ghezl bash prieš Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (DK),</i> C-63/15, 2016 m. birželio 7 d.;	163
<i>Meki Elgafaji ir Noor Elgafaji prieš Staatssecretaris van Justitie (DK), C-465/07,</i> 2009 m. vasario 17 d.;	116
<i>Metock ir kt. prieš Minister for Equality, Justice and Law Reform (DK),</i> C-127/08, 2008 m. liepos 25 d.;	186, 194
<i>Migrationsverket prieš Nurije Kastrati ir kt., C-620/10, 2012 m. gegužės 3 d.;</i>	164
<i>Mimoun Khachab prieš Subdelegación del Gobierno en Álava, C-558/14,</i> 2016 m. balandžio 21 d.;	190
<i>Minister van Buitenlandse Zaken prieš K. ir A., C-153/14, 2015 m. liepos 9 d.;</i>	191
<i>Minister voor Immigratie en Asiel prieš X., Y. ir Z. prieš Minister voor</i> <i>Immigratie en Asiel, sujungtos bylos C-199/12, C-200/12 ir C-201/12,</i> 2013 m. lapkričio 7 d.;	115
<i>Ministerio Fiscal prieš VL, C-36/20 PPU, 2020 m. birželio 25 d.;</i>	44, 217
<i>Mohamad Zakaria, C-23/12, 2013 m. sausio 17 d.;</i>	39
<i>Mohamed Ali Ben Alaya prieš Bundesrepublik Deutschland, C-491/13, 2014 m.</i> rugsėjo 10 d.;	273
<i>Mohamed Gattoussi prieš Stadt Rüsselsheim, C-97/05, 2006 m. gruodžio 14 d.;</i>	277
<i>Mohamed M'Bodj prieš État Belge (DK), C-542/13, 2014 m. gruodžio 18 d.;</i>	115
<i>Mohammed Bilali prieš Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl, C-720/17,</i> 2019 m. gegužės 23 d.;	111
<i>Mostafa Abed El Karem El Kott ir kiti prieš Bevándorlási és Állampolgársági</i> <i>Hivatal (DK), C-364/11, 2012 m. gruodžio 19 d.;</i>	128
<i>Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX)</i> <i>prieš Belgijos valstybę, C-459/99, 2002 m. liepos 25 d.;</i>	186, 190
<i>MP prieš Secretary of State for the Home Department (DK), C-353/16, 2018 m.</i> balandžio 24 d.;	116
<i>Murat Dereci ir kt. prieš Bundesministerium für Inneres (DK), C-256/11,</i> 2011 m. lapkričio 15 d.;	144, 187
<i>Murat Polat prieš Stadt Rüsselsheim, C-349/06, 2007 m. spalio 4 d.;</i>	145

<i>N. S. prieš Secretary of State for the Home Department ir M. E. ir kt. prieš Refugee Applications Commissioner ir Minister for Justice, Equality and Law Reform (DK)</i> , sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10, 2011 m. gruodžio 21 d.;	25, 132, 165, 169
<i>Naime Dogan prieš Bundesrepublik Deutschland</i> , C-138/13, 2014 m. liepos 10 d.;	274
<i>Natthaya Dülger prieš Wetteraukreis</i> , C-451/11, 2012 m. liepos 19 d.;	98, 201
<i>Nawras Bolbol prieš Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (DK)</i> , C-31/09, 2010 m. birželio 17 d.;	111, 127
<i>Nyderlandų valstybė prieš Ann Florence Reed</i> , C-59/85, 1986 m. balandžio 17 d.;	190
<i>O. ir S. prieš Maahanmuuttovirasto ir Maahanmuuttovirasto prieš L.</i> , sujungtos bylos C-356/11 ir C-357/11, 2012 m. gruodžio 6 d.;	188
<i>Office National de l'emploi prieš Bahia Kziber</i> , C-18/90, 1991 m. sausio 31 d.;	276
<i>Oguz prieš Secretary of State for the Home Department</i> , C-186/10, 2011 m. liepos 21 d.;	96, 97
<i>Ömer Nazli, Caglar Nazli ir Melike Nazli prieš Stadt Nürnberg</i> , C-340/97, 2000 m. vasario 10 d.;	145
<i>P. ir S. prieš Commissie Sociale Zekerheid Breda ir College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Amstelveen</i> , C-579/13, 2015 m. birželio 3 d.;	95
<i>P.I. prieš Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid (DK)</i> , C-348/09, 2012 m. gegužės 22 d.;	143
<i>Petar Aladzhov prieš Zamestnik director na Stolichna direksia na vatreshnite raboti kam Ministerstvo na vatreshnite raboti</i> , C-434/10, 2011 m. lapkričio 17 d.;	143
<i>Pilar Allué ir Carmel Mary Coonan ir kiti prieš Università degli studi di Venezia ir Università degli studi di Parma</i> , sujungtos bylos C-259/91, C-331/91 ir C-332/91, 1993 m. rugpjūčio 2 d.;	271
<i>Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie prieš Salah Al Chodor ir kt.</i> , C-528/15, 2017 m. kovo 15 d.;	217
<i>Prefet des Pyrenees-Orientales prieš Abdelaziz Arib (DK)</i> , C-444/17, 2019 m. kovo 19 d.;	41
<i>Productores de Música de España (Promusicae) prieš Telefónica de España SAU</i> , byla C-275/06, 2008 m. sausio 29 d.;	65
<i>Rahmanian Koushaki prieš Bundesrepublik Deutschland (DK)</i> , C-84/12, 2013 m. gruodžio 19 d.;	34
<i>Recep Tetik prieš Land Berlin</i> , C-171/95, 1997 m. sausio 23 d.;	98, 273

<i>Relu Adrian Coman ir kt. prieš Inspectoratul General pentru Imigrări ir Ministerul Afacerilor Interne (DK), C-673/16, 2018 m. birželio 5 d.;</i>	185
<i>Rhimou Chakroun prieš Minister van Buitenlandse Zaken, C-578/08, 2010 m. kovo 4 d.;</i>	94
<i>Roland Rutili prieš Ministre de l'intérieur, C-36/75, 1985 m. spalio 28 d.;</i>	145
<i>Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov) (DK), C-357/09 PPU, 2009 m. lapkričio 30 d.;</i>	92, 216, 231, 233
<i>Secretary of State for the Home Department prieš Rahman ir kt. (DK), C-83/11, 2012 m. rugsėjo 5 d.;</i>	185, 193
<i>Seda Küçükdeveci prieš Swedex GmbH & Co. KG (DK), C-555/07, 2010 m. sausio 19 d.;</i>	76
<i>Sélina Affum prieš Préfet du Pas-de-Calais (DK), C-47/15, 2016 m. liepos 7 d.;</i>	223
<i>Servet Kamberaj prieš Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) ir kt. (DK), C-571/10, 2012 m. balandžio 24 d.;</i>	286
<i>Shajin Ahmed prieš Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal, C-369/17, 2018 m. rugsėjo 13 d.;</i>	135
<i>Shamim Tahir prieš Ministero dell'Interno, Questura di Verona, C-469/13, 2014 m. liepos 17 d.;</i>	95
<i>Shirley McCarthy prieš Secretary of State for the Home Department, C-434/09 2011 m. gegužės 5 d.;</i>	187
<i>Soufiane El Hassani prieš Minister Spraw Zagranicznych, C-403/16, 2017 m. gruodžio 13 d.;</i>	35
<i>Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid prieš A. ir kt., C-70/18, 2019 m. spalio 3 d.;</i>	98
<i>Staatssecretaris van Justitie prieš Mangat Singh, C-502/10, 2012 m. spalio 18 d.;</i>	93
<i>Staatssecretaris van Justitie prieš Tayfun Kahveci ir Osman Inan, sujungtos bylos C-7/10 ir C-9/10, 2012 m. kovo 29 d.;</i>	99
<i>Süleyman Eker prieš Land Baden-Württemberg, C-386/95, 1997 m. gegužės 29 d.;</i>	273
<i>Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőrkapitányság Záhony Határrendészeti Kirendeltsége prieš Oskar Shomodi, C-254/11, 2013 m. kovo 21 d.;</i>	42
<i>Tele2 Sverige AB prieš Post- och telestyrelsen ir Secretary of State for the Home Department prieš Tom Watson ir kt. (DK), sujungtos bylos C-203/15 ir C-698/15, 2016 m. gruodžio 21 d.;</i>	76
<i>Telefonica SA prieš Europos Komisiją (DK), C-274/12 P, 2013 m. gruodžio 19 d.;</i>	24
<i>The Queen prieš IAT ir Surinder Singh, ex parte Secretary of State for the Home Department, C-370/90, 1992 m. liepos 7 d.;</i>	186

<i>The Queen prieš Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnasir Savas</i> , C-37/98, 2000 m. gegužės 11 d.;	96
<i>The Queen prieš Secretary of State for the Home Department, ex parte: Manjit Kaur, intervenser: Justice</i> , C-192/99, 2001 m. vasario 20 d.;	100
<i>The Queen, prašoma MA ir kt., prieš Secretary of State for the Home Department</i> , C-648/11, 2013 m. birželio 6 d.;	306
<i>The Queen, prašoma: Yvonne Watts prieš Bedford Primary Care Trust ir Secretary of State for Health [DK]</i> , C-372/04, 2006 m. gegužės 16 d.;	291
<i>The Queen, Veli Tum ir Mehmet Dari prieš Secretary of State for the Home Department</i> , C-16/05, 2007 m. rugsėjo 20 d.;	96
<i>Thi Ly Pham prieš Stadt Schweinfurt, Amt für Meldewesen und Statistik (DK)</i> , C-474/13, 2014 m. liepos 17 d.;	243
<i>Tjebbes ir kiti prieš Minister van Buitenlandse Zaken (DK)</i> , C-221/17, 2019 m. kovo 12 d.;	101
<i>Toufik Lounes prieš Secretary of State for the Home Department (DK)</i> , C-165/16, 2017 m. lapkričio 14 d.;	188
<i>Unibet (London) Ltd, Unibet (International) Ltd prieš Justitiekanslern (DK)</i> , C-432/05, 2007 m. kovo 13 d.;	76
<i>Wilber López Pastuzano prieš Delegación del Gobierno en Navarra</i> , C-636/16, 2017 m. gruodžio 7 d.;	142
<i>X. and X. v. État belge [GC]</i> , C-638/16 PPU, 7 March 2017	34
<i>X. prieš Belgische Staat</i> , C-302/18, 2019 m. spalio 3 d.;	82, 93
<i>Yoshikazu Iida prieš Stadt Ulm</i> , C-40/11, 2012 m. lapkričio 8 d.;	144, 188
<i>Zhu ir Chen prieš Secretary of State for the Home Department</i> , C-200/02, 2004 m. spalio 19 d.;	187
<i>Zuheyr Frayeh Halaf prieš Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet</i> , C-528/11, 2013 m. gegužės 30 d.;	165
<i>ZZ prieš Secretary of State for the Home Department (DK)</i> , C-300/11, 2013 m. birželio 4 d.;	143
Case law of EFTA Court	
<i>Arnulf Clauder</i> , byla E-4/11, 2011 m. liepos 26 d.;	195

Case law of the European Court of Human Rights

<i>A. ir kt. prieš Jungtinę Karalystę</i> (DK), Nr. 3455/05, 2009 m. vasario 19 d.;	213, 219, 224, 227, 229, 230
<i>A. A. ir kt. prieš Švediją</i> , Nr. 14499/09, 2012 m. birželio 28 d.;	316
<i>A. A. M. prieš Švediją</i> , Nr. 68519/10, 2014 m. balandžio 3 d.;	124, 130
<i>A. A. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 8000/08, 2011 m. rugsėjo 20 d.;	125, 180, 202
<i>A. A. prieš Šveicariją</i> , Nr. 58802/12, 2014 m. sausio 7 d.;	122
<i>A. M. ir kt. prieš Prancūziją</i> , Nr. 24587/12, 2016 m. liepos 12 d.;	236
<i>Abdilahi Abdulwahidi prieš Nyderlandus</i> (sprendimas), Nr. 21741/07, 2013 m. lapkričio 12 d.;	284
<i>Abdolkhani ir Karimnia prieš Turkiją</i> , Nr. 30471/08, 2009 m. rugsėjo 22 d.;	149, 155, 157, 210, 242
<i>Abdulaziz, Cabaless ir Balkandali prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 9214/80, 9473/81 ir 9474/81, 1985 m. gegužės 28 d.;	32
<i>Abdullahi Elmi ir Aweys Abubakar prieš Maltą</i> , peticijos Nr. 25794/13 ir 28151/13, 2016 m. lapkričio 22 d.;	308, 309
<i>Afif prieš Nyderlandus</i> (sprendimas), Nr. 60915/09, 2011 m. gegužės 24 d.;	284
<i>Ahmed prieš Austriją</i> , Nr. 25964/94, 1996 m. gruodžio 17 d.;	86, 111
<i>Airey prieš Airiją</i> , Nr. 6289/73, 1979 m. spalio 9 d.;	172, 174
<i>Al Husin prieš Bosniją ir Hercegoviną (Nr. 2)</i> , Nr. 10112/16, 2019 m. birželio 25 d.;	209, 223, 232
<i>Al-Jedda prieš Jungtinę Karalystę</i> (DK), Nr. 27021/08, 2011 m. liepos 7 d.;	219
<i>Al-Saadoon ir Mufdhi prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 61498/08, 2010 m. kovo 2 d.;	117
<i>Al-Zawatia prieš Švediją</i> (sprendimas), Nr. 50068/08, 2010 m. birželio 22 d.;	253
<i>Amie ir kt. prieš Bulgariją</i> , Nr. 58149/08, 2013 m. vasario 12 d.;	230
<i>Amrollahi prieš Daniją</i> , Nr. 56811/00, 2002 m. liepos 11 d.;	203
<i>Amuur prieš Prancūziją</i> , Nr. 19776/92, 1996 m. birželio 25 d.;	30, 43, 213, 225
<i>Anakomba Yula prieš Belgiją</i> , Nr. 45413/07, 2009 m. kovo 10 d.;	193
<i>Anayo prieš Vokietiją</i> , Nr. 20578/07, 2010 m. gruodžio 21 d.;	172
<i>Andrejeva prieš Latviją</i> (DK), Nr. 55707/00, 2009 m. vasario 18 d.;	263, 293
<i>Antwi ir kt. prieš Norvegiją</i> , Nr. 26940/10, 2012 m. vasario 14 d.;	202
<i>Aristimuño Mendizabal prieš Prancūziją</i> , Nr. 51431/99, 2006 m. sausio 17 d.;	100
<i>Armani Da Silva prieš Jungtinę Karalystę</i> (DK), Nr. 5878/08, 2016 m. kovo 30 d.;	250, 255, 257, 258
<i>Asady ir kt. prieš Slovakiją</i> , Nr. 24917/15, 2020 m. kovo 24 d.;	138
<i>Assem Hassan Ali prieš Daniją</i> , Nr. 25593/14, 2018 m. spalio 23 d.;	179, 202, 204

<i>Aswat prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 17299/12, 2013 m. balandžio 16 d.;	121
<i>Auad prieš Bulgariją</i> , Nr. 46390/10, 2011 m. spalio 11 d.;	209, 233, 234
<i>Austin ir kt. prieš Jungtinę Karalystę</i> (DK), Nr. 39692/09, 40713/09 ir 41008/09, 2012 m. kovo 15 d.;	213
<i>Avotiņš prieš Latviją</i> (DK), Nr. 17502/07, 2016 m. gegužės 23 d.;	26
<i>Azimov prieš Rusiją</i> , Nr. 67474/11, 2013 m. balandžio 18 d.;	89, 225
<i>B. A. C. prieš Graikiją</i> , Nr. 11981/15, 2016 m. spalio 13 d.;	155
<i>Babar Ahmad ir kt. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 24027/07 ir 3 kitos, 2012 m. balandžio 10 d.;	121
<i>Bader ir Kanbor prieš Švediją</i> , Nr. 13284/04, 2005 m. lapkričio 8 d.;	117
<i>Bah prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 56328/07, 2011 m. rugsėjo 27 d.;	265, 284
<i>Bajsultanov prieš Austriją</i> , Nr. 54131/10, 2012 m. birželio 12 d.;	191
<i>Balogun prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 60286/09, 2012 m. balandžio 10 d.;	202
<i>Beldjoudi prieš Prancūziją</i> , Nr. 12083/86, 1992 m. kovo 26 d.;	203
<i>Bensaid prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 44599/98, 2001 m. vasario 6 d.;	288
<i>Berrehab prieš Nyderlandus</i> , Nr. 10730/84, 1988 m. birželio 21 d.;	179, 200
<i>Biao prieš Daniją</i> (DK), Nr. 38590/10, 2016 m. gegužės 24 d.;	178, 196
<i>Bigaeva prieš Graikiją</i> , Nr. 26713/05, 2009 m. gegužės 28 d.;	261, 268
<i>Bilalova ir kt. prieš Lenkiją</i> , Nr. 23685/14, 2020 m. kovo 26 d.;	236
<i>Bistieva ir kt. prieš Lenkiją</i> , Nr. 75157/14, 2018 m. balandžio 10 d.;	209, 237
<i>Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi prieš Airiją</i> (DK), Nr. 45036/98, 2005 m. birželio 30 d.;	20, 26
<i>Boultif prieš Šveicariją</i> , Nr. 54273/00, 2001 m. rugpjūčio 2 d.;	179, 202, 203
<i>Bouyid prieš Belgiją</i> (DK), Nr. 23380/09, 2015 m. rugsėjo 28 d.;	256
<i>Branko Tomašić ir kt. prieš Kroatiją</i> , Nr. 46598/06, 2009 m. sausio 15 d.;	255
<i>C. G. ir kt. prieš Bulgariją</i> , Nr. 1365/07, 2008 m. balandžio 24 d.;	150, 156, 171
<i>Ceesay prieš Austriją</i> , Nr. 72126/14, 2017 m. lapkričio 16 d.;	245
<i>Chahal prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 22414/93, 1996 m. lapkričio 15 d.;	230
<i>Chapman prieš Jungtinę Karalystę</i> (DK), Nr. 27238/95, 2001 m. sausio 18 d.;	283
<i>Chowdury ir kt. prieš Graikiją</i> , Nr. 21884/15, 2017 m. kovo 20 d.;	81, 87, 311
<i>Collins ir Akaziebie prieš Švediją</i> (sprendimas), Nr. 23944/05, 2007 m. kovo 8 d.;	124
<i>Čonka prieš Belgiją</i> , Nr. 51564/99, 2002 m. vasario 5 d.;	107, 138, 158, 229, 239
<i>D. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 30240/96, 1997 m. gegužės 2 d.;	106, 120
<i>Dalea prieš Prancūziją</i> (sprendimas), Nr. 964/07, 2010 m. vasario 2 d.;	38
<i>Darraj prieš Prancūziją</i> , Nr. 34588/07, 2010 m. lapkričio 4 d.;	253

<i>Darren Omoregie ir kt. prieš Norvegiją</i> , Nr. 265/07, 2008 m. liepos 31 d.; ..177, 191, 196	
<i>Dbouba prieš Turkiją</i> , Nr. 15916/09, 2010 m. liepos 13 d.;.....	239, 242
<i>De Souza Ribeiro prieš Prancūziją</i> (DK), Nr. 22689/07, 2012 m. gruodžio 13 d.; .	149, 161
<i>De Tommaso prieš Italiją</i> (DK), Nr. 43395/09, 2017 m. vasario 23 d.;	212
<i>Demir ir Baykara prieš Turkiją</i> (DK), Nr. 34503/97, 2008 m. lapkričio 12 d.;.....	268
<i>Dhahbi prieš Italiją</i> , Nr. 17120/09, 2014 m. balandžio 8 d.;	263, 293
<i>Dougoz prieš Graikiją</i> , Nr. 40907/98, 2001 m. kovo 6 d.;.....	225, 244
<i>El Ghatet prieš Šveicariją</i> , Nr. 56971/10, 2016 m. lapkričio 8 d.;.....	198
<i>El Morsli prieš Prancūziją</i> (sprendimas), Nr. 15585/06, 2008 m. kovo 4 d.;	40
<i>Erukidze ir Girgvliani prieš Gruziją</i> , Nr. 25091/07, 2011 m. liepos 26 d.;	255
<i>F.G. prieš Švediją</i> (DK),Nr. 43611/11, 2016 m. kovo 23 d.; ...	89, 106, 117, 122, 123, 124
<i>Faruk Rooma Alam prieš Daniją</i> (sprendimas), Nr. 33809/15, 2017 m. birželio 6 d.;...	20
<i>Fawsie prieš Graikiją</i> , Nr. 40080/07, 2010 m. spalio 28 d.;	292
<i>Finogenov ir kt. prieš Rusiją</i> , Nr. 18299/03 ir 27311/03, 2011 m. gruodžio 20 d.;.....	255
<i>Finucane prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 29178/95, 2003 m. liepos 1 d.;.....	258
<i>Foka prieš Turkiją</i> , Nr. 28940/95, 2008 m. birželio 24 d.;	212
<i>G. R. prieš Nyderlandus</i> , Nr. 22251/07, 2012 m. sausio 10 d.;.....	173, 193
<i>Gaygusuz prieš Austriją</i> , Nr. 17371/90, 1996 m. rugsėjo 16 d.;.....	263, 265, 293
<i>Gayratbek Saliev prieš Rusiją</i> , Nr. 39093/13, 2014 m. balandžio 17 d.;.....	129
<i>Gebremedhin [Gaberamadhien] prieš Prancūziją</i> , Nr. 25389/05, 2007 m. balandžio 26 d.;	159
<i>Genovese prieš Maltą</i> , Nr. 53124/09, 2011 m. spalio 11 d.;.....	102
<i>Georgia prieš Rusiją (I)</i> (DK), Nr. 13255/07, 2014 m. liepos 3 d.;.....	137
<i>Gillow prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 9063/80, 1986 m. lapkričio 24 d.;.....	262, 283
<i>Giuliani ir Gaggio prieš Italiją</i> (DK), Nr. 23458/02, 2011 m. kovo 24 d.;	254, 255
<i>Glor prieš Šveicariją</i> , Nr. 13444/04, 2009 m. balandžio 30 d.;.....	313
<i>Guzzardi prieš Italiją</i> , Nr. 7367/76, 1980 m. lapkričio 6 d.;	212
<i>H. ir B. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 70073/10 ir 44539/11, 2013 m. balandžio 9 d.;.....	118
<i>H. L. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 45508/99, 2004 m. spalio 5 d.;.....	212
<i>H.A. ir kt. prieš Graikiją</i> , Nr. 19951/16, 2019 m. vasario 28 d.;	228
<i>H.A. prieš Graikiją</i> , Nr. 58424/11, 2016 m. sausio 21 d.;	209, 230
<i>Hasanbasic prieš Šveicariją</i> , Nr. 52166/09, 2013 m. birželio 11 d.;	203
<i>Hida prieš Daniją</i> (sprendimas), Nr. 38025/02, 2004 m. vasario 19 d.;.....	128, 137

<i>Hirsi Jamaa ir kt. prieš Italiją</i> (DK), Nr. 27765/09, 2012 m. vasario 23 d.;..	30, 47, 107, 138, 150, 160
<i>Hode ir Abdi prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 22341/09, 2012 m. lapkričio 6 d.;.....	196
<i>Hoti prieš Kroatiją</i> , Nr. 63311/14, 2018 m. balandžio 26 d.;.....	82, 83, 102
<i>I. M. prieš Prancūziją</i> , Nr. 9152/09, 2012 m. vasario 2 d.;	150, 162
<i>I. prieš Švediją</i> , Nr. 61204/09, 2012 m. rugsėjo 5 d.;.....	125
<i>Ibrogimov prieš Rusiją (Komitetas)</i> , Nr. 32248/12, 2018 m. gegužės 15 d.;.....	82
<i>Ilhan prieš Turkiją</i> (DK), Nr. 22277/93, 2000 m. birželio 27 d.;.....	256
<i>Ilias ir Ahmed prieš Vengriją</i> (DK), Nr. 47287/15, 2019 m. lapkričio 21 d.;	30, 43, 133, 213
<i>Ilseher prieš Vokietiją</i> (DK), Nr. 10211/12 ir 27505/14, 2018 m. gruodžio 4 d.;.....	241
<i>Ismoilov ir kt. prieš Rusiją</i> , Nr. 2947/06, 2008 m. balandžio 24 d.;.....	129, 135
<i>J. K ir kt. prieš Švediją</i> (DK), Nr. 59166/12, 2016 m. rugpjūčio 23 d.;.	106, 120, 123, 124, 125, 130
<i>J. N. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 37289/12, 2016 m. rugpjūčio 19 d.;.....	241
<i>J. R. ir kt. prieš Graikiją</i> , Nr. 22696/16, 2018 m. sausio 25 d.;.....	212, 227, 240
<i>Jeunesse prieš Nyderlandus</i> (DK), Nr. 12738/10, 2014 m. spalio 3 d.;.....	197, 202
<i>K. A. B. prieš Švediją</i> , Nr. 886/11, 2013 m. rugsėjo 5 d.;.....	119
<i>K2 prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 42387/13, 2017 m. vasario 7 d.;.....	102
<i>Kanagaratnam ir kt. prieš Belgiją</i> , Nr. 15297/09, 2011 m. gruodžio 13 d.;.....	235
<i>Karassev prieš Suomiją</i> (sprendimas), Nr. 31414/96, 1999 m. sausio 12 d.;.....	102
<i>Kaya prieš Turkiją</i> , Nr. 22729/93, 1998 m. vasario 19 d.;	256
<i>Kebe ir kt. prieš Ukrainą</i> , Nr. 12552/12, 2017 m. sausio 12 d.;.....	45
<i>Khan prieš Prancūziją</i> , Nr. 12267/16, 2019 m. vasario 28 d.;	308
<i>Khanh prieš Kiprą</i> , Nr. 43639/12, 2018 m. gruodžio 4 d.;.....	243
<i>Khlaifia ir kt. prieš Italiją</i> (DK), Nr. 16483/12, 2016 m. gruodžio 15 d.;.	139, 161, 239, 241
<i>Khudoyorov prieš Rusiją</i> , Nr. 6847/02, 2005 m. lapkričio 8 d.;	228
<i>Kiyutin prieš Rusiją</i> , Nr. 2700/10, 2011 m. kovo 10 d.;.....	92
<i>Koua Poirrez prieš Prancūziją</i> , Nr. 40892/98, 2003 m. rugsėjo 30 d.;.....	263, 293, 313
<i>Kučera prieš Slovakiją</i> , Nr. 48666/99, 2007 m. liepos 17 d.;.....	256
<i>Kudła prieš Lenkiją</i> (DK), Nr. 30210/96, 2000 m. spalio 26 d.;.....	156, 158
<i>Kudzović prieš Slovėniją</i> (sprendimas), Nr. 60723/00, 2005 m. kovo 17 d.;.....	102
<i>Kurić ir kt. prieš Slovėniją</i> (DK), Nr. 26828/06, 2012 m. birželio 26 d.;.....	82, 95
<i>L. E. prieš Graikiją</i> , Nr. 71545/12, 2016 m. sausio 21 d.;	311

<i>L. M. ir kt. prieš Rusiją</i> , Nr. 40081/14, 40088/14 ir 40127/14, 2015 m. spalio 15 d.; ..	119
<i>L. O. prieš Prancūziją</i> (sprendimas), Nr. 4455/14, 2015 m. gegužės 26 d.;	311
<i>Leander prieš Švediją</i> , Nr. 9248/81, 1987 m. kovo 26 d.;	68
<i>Liu prieš Rusiją</i> , Nr. 42086/05, 2007 m. gruodžio 6 d.;	83
<i>Lobanov prieš Rusiją</i> , Nr. 16159/03, 2008 m. spalio 16 d.;	246
<i>Longa Yonkeu prieš Latviją</i> , Nr. 57229/09, 2011 m. lapkričio 15 d.;	208, 229
<i>Lopes de Sousa Fernandes prieš Portugaliją</i> (DK), Nr. 56080/13, 2017 m. gruodžio 19 d.;	289
<i>Louled Massoud prieš Maltą</i> , Nr. 24340/08, 2010 m. liepos 27 d.;	234
<i>Luczak prieš Lenkiją</i> , Nr. 77782/01, 2007 m. lapkričio 27 d.;	292
<i>M. A. ir kiti prieš Lietuvą</i> , Nr. 59793/17, 2018 m. gruodžio 11 d.;	45
<i>M. A. prieš Kiprą</i> , Nr. 41872/10, 2013 m. liepos 23 d.;	138
<i>M. A. prieš Prancūziją</i> , Nr. 9373/15, 2018 m. vasario 1 d.;	112
<i>M. A. prieš Šveicariją</i> , Nr. 52589/13, 2014 m. lapkričio 18 d.;	124
<i>M. E. prieš Daniją</i> , Nr. 58363/10, 2014 m. liepos 8 d.;	141
<i>M. ir kt. prieš Bulgariją</i> , Nr. 41416/08, 2011 m. liepos 26 d.;	223
<i>M. K. ir kt. prieš Lenkiją</i> , Nr. 40503/17, 42902/17 ir 43643/17, 2020 m. liepos 23 d.;	45, 138
<i>M. M. R. prieš Nyderlandus</i> (sprendimas), Nr. 64047/10, 2016 m. gegužės 24 d.;	316
<i>M. N. ir kt. prieš Belgiją</i> (DK), Nr. 3599/18, 2020 m. gegužės 5 d.;	34
<i>M. S. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 24527/08, 2012 m. gegužės 3 d.;	235
<i>M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją</i> (DK), Nr. 30696/09, 2011 m. sausio 21 d.; ...	106, 133, 150, 151, 155, 156, 160, 165, 168, 169, 173, 210, 235, 244, 253, 283
<i>M. Y. H. prieš Švediją</i> , Nr. 50859/10, 2013 m. birželio 27 d.;	130
<i>Maaouia prieš Prancūziją</i> (DK), Nr. 39652/98, 2000 m. spalio 5 d.;	156, 172
<i>Mahdid ir Haddar prieš Austriją</i> (sprendimas), Nr. 74762/01, 2005 m. gruodžio 8 d.;	212
<i>Makaratzis prieš Graikiją</i> (DK), Nr. 50385/99, 2004 m. gruodžio 20 d.;	255
<i>Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją</i> (DK), Nr. 46827/99 ir 46951/99, 2005 m. vasario 4 d.;	82, 89, 108, 141
<i>Mannai prieš Italiją</i> , Nr. 9961/10, 2012 m. kovo 27 d.;	112
<i>Maslov prieš Austriją</i> (DK), Nr. 1638/03, 2008 m. birželio 23 d.;	180
<i>Mastromatteo prieš Italiją</i> (DK), Nr. 37703/97, 2002 m. spalio 24 d.;	255
<i>Mathloom prieš Graikiją</i> , Nr. 48883/07, 2012 m. balandžio 24 d.;	233
<i>Matsiukhina ir Matsiukhin prieš Švediją</i> (sprendimas), Nr. 31260/04, 2005 m. birželio 21 d.;	124

<i>Matthews prieš Jungtinę Karalystę</i> (DK), Nr. 24833/94, 1999 m. vasario 18 d.;.....	20
<i>McCann ir kt. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 18984/91, 1995 m. rugsėjo 27 d.;	254, 255, 257
<i>Medvedyev ir kt. prieš Prancūziją</i> (DK), Nr. 3394/03, 2010 m. kovo 29 d.;.....	47
<i>Mikolenko prieš Estiją</i> , Nr. 10664/05, 2009 m. spalio 8 d.;.....	207, 215, 223, 232
<i>Minjat prieš Šveicariją</i> , Nr. 38223/97, 2003 m. spalio 28 d.;.....	228
<i>Mohamm prieš Austriją</i> , Nr. 2283/12, 2013 m. birželio 6 d.;.....	167
<i>Mohammed Hussein ir kt. prieš Nyderlandus ir Italiją</i> (sprendimas), Nr. 27725/10, 2013 m. balandžio 2 d.;.....	167
<i>Moustahi prieš Prancūziją</i> , Nr. 9347/14, 2020 m. birželio 25 d.;.....	138, 172, 238, 253, 308
<i>Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga prieš Belgiją</i> , Nr. 13178/03, 2006 m. spalio 12 d.;.....	209, 235, 236, 243, 253
<i>Muminov prieš Rusiją</i> , Nr. 42502/06, 2008 m. gruodžio 11 d.;.....	122, 126
<i>Muskhadzhiyeva ir kt. prieš Belgiją</i> , Nr. 41442/07, 2010 m. sausio 19 d.; ..	209, 235, 236
<i>N. A. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 25904/07, 2008 m. liepos 17 d.; ..	86, 119, 125, 137
<i>N. A. prieš Suomiją</i> , Nr. 25244/18, 2019 m. lapkričio 14 d.;.....	46
<i>N. D. ir N. T. prieš Ispaniją</i> (DK), Nr. 8675/15 ir 8697/15, 2020 m. vasario 13 d.;	108, 138, 139
<i>N. H. ir kt. prieš Prancūziją</i> , Nr. 28820/13, 75547/13 ir 13114/15, 2020 m. liepos 2 d.;.....	169, 283
<i>N. prieš Jungtinę Karalystę</i> (DK), Nr. 26565/05, 2008 m. gegužės 27 d.;.....	120
<i>N. prieš Švediją</i> , Nr. 23505/09, 2010 m. liepos 20 d.;.....	125
<i>N. T. P. ir kt. prieš Prancūziją</i> , Nr. 68862/13, 2018 m. rugpjūčio 24 d.;.....	283
<i>Nachova ir kt. prieš Bulgariją</i> (DK), Nr. 43577/98 ir 43579/98, 2005 m. liepos 6 d.;	255
<i>Nada prieš Šveicariją</i> (DK), Nr. 10593/08, 2012 m. rugsėjo 12 d.;.....	38
<i>Nolan ir K. prieš Rusiją</i> , Nr. 2512/04, 2009 m. vasario 12 d.;.....	43, 212, 213
<i>Novruk ir kt. prieš Rusiją</i> , Nr. 31039/11 ir 4 kitos, 2016 m. kovo 15 d.;.....	92
<i>Nowak prieš Ukrainą</i> , Nr. 60846/10, 2011 m. kovo 31 d.;.....	239
<i>Nunez prieš Norvegiją</i> , Nr. 55597/09, 2011 m. birželio 28 d.;.....	177, 192
<i>O. S. A. ir kt. prieš Graikiją</i> , Nr. 39065/16, 2019 m. kovo 21 d.;.....	238
<i>O'Donoghue ir kt. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 34848/07, 2010 m. gruodžio 14 d.;.....	177, 183
<i>Omojudi prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 1820/08, 2009 m. lapkričio 24 d.;.....	180
<i>Omwenyeke prieš Vokietiją</i> (sprendimas), Nr. 44294/04, 2007 m. lapkričio 20 d.;.....	85, 215

<i>Onur prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 27319/07, 2009 m. vasario 17 d.;	191
<i>Opuz prieš Turkiją</i> , Nr. 33401/02, 2009 m. birželio 9 d.;	303, 316
<i>Oravec prieš Kroatiją</i> , Nr. 51249/11, 2017 m. liepos 11 d.;	242
<i>Osman prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 23452/94, 1998 m. spalio 28 d.;	255
<i>Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 8139/09, 2012 m. sausio 17 d.;	106, 129, 141
<i>Ozdil ir kt. prieš Moldovos Respubliką</i> , Nr. 42305/18, 2019 m. birželio 11 d.;	208
<i>Palushi prieš Austriją</i> , Nr. 27900/04, 2009 m. gruodžio 22 d.;	245
<i>Paposhvili prieš Belgiją (DK)</i> , Nr. 41738/10, 2016 m. gruodžio 13 d.;	106, 120
<i>Patrick Muzamba Oyaw prieš Belgiją (sprendimas)</i> , Nr. 23707/15, 2017 m. balandžio 4 d.;	227
<i>Peers prieš Graikiją</i> , Nr. 28524/95, 2001 m. balandžio 19 d.;	244
<i>Phull prieš Prancūziją (sprendimas)</i> , Nr. 35753/03, 2005 m. sausio 11 d.;	40
<i>Ponomaryovi prieš Bulgariją</i> , Nr. 5335/05, 2011 m. birželio 21 d.;	262, 280
<i>Popov prieš Prancūziją</i> , Nr. 39472/07 ir 39474/07, 2012 m. sausio 19 d.;	224, 235
<i>Powell prieš Jungtinę Karalystę (sprendimas)</i> , Nr. 45305/99, 2000 m. gegužės 4 d.;	288
<i>Pretty prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 2346/02, 2002 m. balandžio 29 d.;	180, 313
<i>Price prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 33394/96, 2001 m. liepos 10 d.;	235
<i>R. C. prieš Švediją</i> , Nr. 41827/07, 2010 m. kovo 9 d.;	124, 125
<i>R. D. prieš Prancūziją</i> , Nr. 34648/14, 2016 m. birželio 16 d.;	303, 316
<i>Rachwalski ir Ferenc prieš Lenkiją</i> , Nr. 47709/99, 2009 m. liepos 28 d.;	256
<i>Rahimi prieš Graikiją</i> , Nr. 8687/08, 2011 m. balandžio 5 d.;	301, 304, 308
<i>Ramadan prieš Maltą</i> , Nr. 76136/12, 2016 m. birželio 21 d.;	102
<i>Ramsahai ir kt. prieš Nyderlandus (DK)</i> , Nr. 52391/99, 2007 m. gegužės 15 d.;	254, 257
<i>Ramzy prieš Nyderlandus</i> , Nr. 25424/05, 2010 m. liepos 20 d.;	106
<i>Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją</i> , Nr. 25965/04, 2010 m. sausio 7 d.;	81, 88, 209, 214, 237, 243, 302, 311
<i>Riad ir Idiab prieš Belgiją</i> , Nr. 29787/03 ir 29810/03, 2008 m. sausio 24 d.;	43, 213
<i>Rodrigues da Silva ir Hoogkamer prieš Nyderlandus</i> , Nr. 50435/99, 2006 m. sausio 31 d.;	177, 192, 196, 200
<i>Rusu prieš Austriją</i> , Nr. 34082/02, 2008 m. spalio 2 d.;	208, 228
<i>Ryabikin prieš Rusiją</i> , Nr. 8320/04, 2008 m. birželio 19 d.;	135
<i>S. D. prieš Graikiją</i> , Nr. 53541/07, 2009 m. birželio 11 d.;	210, 235, 242, 244
<i>S. F. ir kt. prieš Bulgariją</i> , Nr. 8138/16, 2017 m. gruodžio 7 d.;	209, 236

<i>S. F. ir kt. prieš Švediją</i> , Nr. 52077/10, 2012 m. gegužės 15 d.;	122, 125
<i>S. ir Marper prieš Jungtinę Karalystę</i> (DK), Nr. 30562/04 ir 30566/04, 2008 m. gruodžio 4 d.;	68
<i>S. P. prieš Belgiją</i> (sprendimas), Nr. 12572/08, 2011 m. birželio 14 d.;	225
<i>S., V. ir A. prieš Daniją</i> (DK), Nr. 35553/12, 36678/12 ir 36711/12, 2018 m. spalio 22 d.;	227
<i>Saadi prieš Italiją</i> (DK), Nr. 37201/06, 2008 m. vasario 28 d.; 105, 112, 123, 125, 129, 135	
<i>Saadi prieš Jungtinę Karalystę</i> (DK), Nr. 13229/03, 2008 m. sausio 29 d.; 81, 85, 207, 210, 220, 227, 229, 239	
<i>Salah Sheekh prieš Nyderlandus</i> , Nr. 1948/04, 2007 m. sausio 11 d.; ..105, 112, 118, 124	
<i>Saleck Bardi prieš Ispaniją</i> , Nr. 66167/09, 2011 m. gegužės 24 d.;	172
<i>Salem prieš Daniją</i> , Nr. 77036/11, 2016 m. gruodžio 1 d.;	202
<i>Savridin Dzhurayev prieš Rusiją</i> , Nr. 71386/10, 2013 m. balandžio 25 d.;	82, 90
<i>Schembri prieš Maltą</i> (sprendimas), Nr. 66297/13, 2017 m. rugsėjo 19 d.;	177, 183
<i>Segerstedt-Wiberg ir kt. prieš Švediją</i> , Nr. 62332/00, 2006 m. birželio 6 d.;	51, 78
<i>Sh. D. ir kt. prieš Graikiją, Austriją, Kroatiją, Vengriją, Šiaurės Makedoniją, Serbiją ir Slovėniją</i> , Nr. 14165/16, 2019 m. birželio 13 d.;	304, 308
<i>Shioshvili ir kt. prieš Rusiją</i> , Nr. 19356/07, 2016 m. gruodžio 20 d.;	253
<i>Siałkowska prieš Lenkiją</i> , Nr. 8932/05, 2007 m. kovo 22 d.;	173
<i>Singh ir kt. prieš Belgiją</i> , Nr. 33210/11, 2012 m. spalio 2 d.;	124
<i>Singh prieš Čekijos Respubliką</i> , Nr. 60538/00, 2005 m. sausio 25 d.;	230
<i>Slivenko prieš Latviją</i> (DK), Nr. 48321/99, 2003 m. spalio 9 d.;	102
<i>Soering prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 14038/88, 1989 m. liepos 7 d.;	105, 111, 112
<i>Sow prieš Belgiją</i> , Nr. 27081/13, 2016 m. sausio 19 d.;	316
<i>Stamose prieš Bulgariją</i> , Nr. 29713/05, 2012 m. lapkričio 27 d.;	39
<i>Sudita Keita prieš Vengriją</i> , Nr. 42321/15, 2020 m. gegužės 12 d.;	102
<i>Sufi ir Elmi prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 8319/07 ir 11449/07, 2011 m. birželio 28 d.;	86, 105, 107, 119, 121, 125, 126, 130
<i>Sultani prieš Prancūziją</i> , Nr. 45223/05, 2007 m. rugsėjo 20 d.;	137
<i>Suso Musa prieš Maltą</i> , Nr. 42337/12, 2013 m. liepos 23 d.;	81, 85, 207, 220
<i>T. M. ir kt. prieš Rusiją</i> , Nr. 31189/15 ir 5 kitos, 2017 m. lapkričio 7 d.;	129
<i>Tadzhibayev prieš Rusiją</i> , Nr. 17724/14, 2015 m. gruodžio 1 d.;	118
<i>Tais prieš Prancūziją</i> , Nr. 39922/03, 2006 m. birželio 1 d.;	250, 258
<i>Tanli prieš Turkiją</i> , Nr. 26129/95, 2001 m. balandžio 10 d.;	258
<i>Tarakhel prieš Šveicariją</i> (DK), Nr. 29217/12, 2014 m. lapkričio 4 d.;	106, 129, 168

<i>Tariyeva prieš Rusiją</i> , Nr. 4353/03, 2006 m. gruodžio 14 d.;	250, 258
<i>Thuo prieš Kiprą</i> , Nr. 3869/07, 2017 m. balandžio 4 d.;	125, 256
<i>Timishev prieš Rusiją</i> , Nr. 55762/00 ir 55974/00, 2005 m. gruodžio 13 d.;	280
<i>Tomic prieš Jungtinę Karalystę</i> (sprendimas), Nr. 17837/03, 2003 m. spalio 14 d.;	137
<i>Tuquabo-Tekle ir kt. prieš Nyderlandus</i> , Nr. 60665/00, 2006 m. kovo 1 d.;	178, 197
<i>Udeh prieš Šveicariją</i> , Nr. 12020/09, 2013 m. balandžio 16 d.;	202, 203
<i>Üner prieš Nyderlandus</i> (DK), Nr. 46410/99, 2006 m. spalio 18 d.;	179, 180, 202
<i>V. F. prieš Prancūziją</i> (sprendimas), Nr. 7196/10, 2011 m. lapkričio 29 d.;	311
<i>Vasylychuk prieš Ukrainą</i> , Nr. 24402/07, 2013 m. birželio 13 d.;	257
<i>Velikova prieš Bulgariją</i> , Nr. 41488/98, 2000 m. gegužės 18 d.;	255, 257
<i>Vilvarajah ir kt. prieš Jungtinę Karalystę</i> , Nr. 13163/87 ir 4 kitos, 1991 m. spalio 30 d.;	112, 137
<i>Weber ir Saravia prieš Vokietiją</i> , Nr. 54934/00, 2006 m. birželio 29 d.;	68
<i>Weller prieš Vengriją</i> , Nr. 44399/05, 2009 m. kovo 31 d.;	294
<i>X. prieš Švediją</i> , Nr. 36417/16, 2018 m. sausio 9 d.;	253
<i>X. prieš Šveicariją</i> , Nr. 16744/14, 2017 m. sausio 26 d.;	119
<i>Xhavara ir kt. prieš Italiją ir Albaniją</i> (sprendimas), Nr. 39473/98, 2001 m. sausio 11 d.;	47
<i>Yoh-Ekale Mwanje prieš Belgiją</i> , Nr. 10486/10, 2011 m. gruodžio 20 d.;	228, 235
<i>Yonchev prieš Bulgariją</i> , Nr. 12504/09, 2017 m. gruodžio 7 d.;	78
<i>Yüksel Erdoğan ir kt. prieš Turkiją</i> , Nr. 57049/00, 2007 m. gegužės 15 d.;	254
<i>Z. A. ir kt. prieš Rusiją</i> , Nr. 61411/15 ir 3 kitos, 2017 m. kovo 28 d.;	30, 43
<i>Z. N. S. prieš Turkiją</i> , Nr. 21896/08, 2010 m. sausio 19 d.;	242

Case law of the European Commission of Human Rights

<i>Karus prieš Italiją</i> (sprendimas), Nr. 29043/95, 1998 m. gegužės 20 d.;	262, 281
<i>Šeima K. ir W. prieš Nyderlandus</i> (sprendimas), Nr. 11278/84, 1985 m. liepos 1 d.;	102
<i>Sorabjee prieš Jungtinę Karalystę</i> (sprendimas), Nr. 23938/94, 1995 m. spalio 23 d.;	192

Case law of European Committee of Social Rights

<i>Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) prieš Italiją</i> , skundas Nr. 58/2009, sprendimas dėl bylos esmės, 2010 m. birželio 25 d.;	285
--	-----

<i>Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) prieš Prancūziją</i> , skundas Nr. 63/2010, sprendimas dėl bylos esmės, 2011 m. birželio 28 d.;	285
<i>Conference of European Churches (CEC) prieš Nyderlandus</i> , skundas Nr. 90/2013, sprendimas dėl bylos esmės, 2014 m. liepos 1 d.;	267, 294
<i>Defence for Children International (DCI) prieš Belgiją</i> , skundas Nr. 69/2011, sprendimas dėl bylos esmės, 2012 m. spalio 23 d.;	93
<i>Defence for Children International (DCI) prieš Nyderlandus</i> , skundas Nr. 47/2008, sprendimas dėl bylos esmės, 2009 m. spalio 20 d.;	93, 265, 285, 304
<i>European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) prieš Prancūziją</i> , skundas Nr. 114/2015, sprendimas dėl bylos esmės, 2018 m. sausio 24 d.;	289, 305, 310
<i>European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) prieš Nyderlandus</i> , skundas Nr. 86/2012, sprendimas dėl bylos esmės, 2014 m. liepos 2 d.;	267, 285
<i>European Roma and Travellers Forum prieš Prancūziją</i> , skundas Nr. 64/2011, bylos esmė, 2012 m. sausio 24 d.;	139
<i>International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) prieš Prancūziją</i> , skundas Nr. 14/2003, bylos esmė, 2004 m. rugsėjo 8 d.;	93, 267, 289
<i>Marangopoulos Foundation for Human Rights (MFHR) prieš Graikiją</i> , skundas Nr. 30/2005, bylos esmė, 2006 m. gruodžio 6 d.;	269
<i>Swedish Trade Union Confederation (LO) ir Swedish Confederation of Professional Employees (TCO) prieš Švediją</i> , skundas Nr. 85/2012, bylos esmė, 2013 m. liepos 3 d.;	272

Case law of the UN Human Rights Committee

<i>A. prieš Australiją</i> , Pranešimas Nr. 560/1993, 1997 m. balandžio 30 d. išvados;	227
<i>Mann Singh prieš Prancūziją</i> , Pranešimas Nr. 1928/2010, 2013 m. liepos 19 d. išvados;	40
<i>Ranjit Singh prieš Prancūziją</i> , Pranešimas Nr. 1876/2009, 2011 m. liepos 22 d. išvados;	40
<i>Toussaint prieš Kanadą</i> , Pranešimas Nr. 2348/2014, 2018 m. liepos 24 d. išvados;	93

Case law of national courts

Austrijos Konstitucinio Teismo (<i>Österreichische Verfassungsgerichtshof</i>) 1998 m. birželio 24 d. sprendimai G31/98, G79/98, G82/98 ir G108/98	157
Čekijos Konstitucinio Teismo (<i>Ústavní soud České republiky</i>) sprendimas Nr. 9/2010 (rink.), įsigaliojęs 2010 m. sausio mėn.....	157
Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 23 d. sprendimas <i>WL (Congo) 1 & 2 prieš Secretary of State for the Home Department;</i> <i>KM (Jamaica) prieš Secretary of State for the Home Department</i> , [2011] UKSC 12.....	219
Jungtinė Karalystė, <i>EM (Libano piliētė) prieš Secretary of State for the</i> <i>Home Department</i> , [2008] UKHL 64, 2008 m. spalio 22 d.	141
Jungtinės Karalystės bylą <i>FGP prieš Serco Plc & Anor</i> [2012] EWHC 1804 (Admin), 2012 m. liepos 5 d.	257
Kroatijos Konstitucinis Teismas (<i>Ustavni sud Republike Hrvatske</i>), sprendimas Nr. U-III-557/2019, 2019 m. rugsėjo 11 d.....	316
Prancūzijos Valstybės Taryba (pranc. <i>Conseil d'État</i>), <i>M. A.</i> , Nr. 334040, 2011 m. liepos 1 d.	122
Prancūzijos Valstybės Taryba (<i>Conseil d'État</i>), <i>M. Ghevondyan</i> , Nr. 356505, 2012 m. birželio 4 d.	91
Prancūzijos Valstybės Taryba (<i>Conseil d'État</i>), <i>M. Hicham B</i> , Nr. 344411, 2010 m. lapkričio 24 d.	37
Prancūzijos Valstybės Taryba (<i>Conseil d'État</i>), <i>M. et Mme Forabosco</i> , Nr. 190384, 1999 m. birželio 9 d.....	36
Šveicarija, Federalinis Aukščiausiasis Teismas, 2009 m. rugsėjo 29 d. Sprendimas BGE 136 II 5;	186
Vokietija, <i>Bundesverfassungsgericht</i> , 1 BvL 10/10 ir 1 BvL 2/11, 2012 m. liepos 18 d.;	296

Europos teismų praktikos paieška

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos duomenų bazė HUDOC

HUDOC duomenų bazėje galima nemokamai susipažinti su EŽTT praktika (<http://HUDOC.echr.coe.int>).

Šioje anglų ir prancūzų kalbomis paskelbtoje duomenų bazėje yra patogi ieškyklė, kuria naudojantis lengva susirasti Teismo praktiką.

HUDOC **pagalbos** puslapyje galima rasti vaizdinę mokymo medžiagą ir naudotojo vadovus. Daugiau apie tai, kaip naudotis duomenų filtrais ir paieškos laukais, galima sužinoti pelės žymekliu palietus ženklą kiekvienos HUDOC sąsajoje esančios paieškos priemonės dešinėje pusėje.

Šiame vadove pateiktos nuorodos į Teismo praktiką yra pakankamai informatyvios, kad pagal jas būtų lengva rasti visą cituojamo sprendimo ar nutarties tekstą.

Prieš pradėdant paiešką reikėtų žinoti, kad pagal numatytąsias nuostatas didžiosios kolegijos ir kolegijų sprendimai rezultatuose rodomi chronologine tvarka, pradėdant nuo vėliausiai paskelbto sprendimo. Norėdamas ieškoti kituose (pavyzdžiui, nutarčių) rinkiniuose naudotojas turėtų pažymėti atitinkamą langelį, esantį lauke „Dokumentų rinkiniai“ (**Document Collections**) ekrano viršuje, kairėje pusėje.

Paprasčiausias būdas susirasti bylas yra įrašyti Teismui pateikto pareiškimo numerį į paieškos lauką „Pareiškimo numeris“ (**Application Number**) skiltyje „Išplėstinė paieška“ (**Advanced Search**) ekrano viršuje, dešinėje pusėje, ir spustelėti mėlynąjį paieškos mygtuką (Search).

Norėdamas rasti daugiau Teismo praktikos kitais, pavyzdžiui, susijusiais su prieglobsčiu, klausimais, naudotojas gali pasirinkti ekrano viršuje, dešinėje, esantį paieškos lauką (**Search field**) su didinamojo stiklo paveikslėliu. Šiame paieškos lauke naudotojas gali atlikti teksto paiešką pagal:

- atskirą žodį (pvz., prieglobstis, pabėgėliai),
- frazę (pvz., „prieglobsčio prašytojai“),
- bylos pavadinimą,
- valstybę,
- loginę frazę (pvz., užsieniečiai NEAR gyvenamoji vieta).

Kad naudotojas galėtų geriau atlikti teksto paiešką, galima rinktis ir paprastosios loginės paieškos (**Simple Boolean search**) metodą – tereikia spustelėti paieškos lauke (**Search field**) esančią rodyklę. Paprastąją loginę paiešką galima atlikti šešiais būdais: ieškoti tikslaus žodžio ar frazės; visų pasirinktų žodžių; kad tekste būtų bent vienas iš pasirinktų žodžių arba nebūtų nė vieno iš tų žodžių; taip pat galima ieškoti tekste, esančiame arti pasirinktų žodžių, arba atlikti laisvos formos loginę paiešką.

Gautus paieškos rezultatus naudotojas gali lengvai patikslinti naudodamas filtrus, kurie pateikti kairėje ekrano pusėje, skiltyje „Filtrai“ (**Filters**), pavyzdžiui, „Kalba“ (Language) arba „Valstybė“ (State). Siekiant susiaurinti rezultatus, galima naudoti atskirus filtrus arba kelių filtrų derinį. Reikšminių žodžių (Keywords) filtras gali būti naudinga priemonė, nes jį naudojant dažnai galima ieškoti pagal sąvokas, paimitas iš EŽTK teksto ir tiesiogiai susietas su Teismo argumentais ir išvadomis.

Pavyzdys. Kaip susirasti Teismo praktiką dėl prieglobsčio prašytojų išsiuntimo, kai jiems gresia pavojus patirti kankinimus ar kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį arba baudimą, pagal EŽTK 3 straipsnį.

- 1) Pirmiausia naudotojas įrašo frazę „prieglobsčio prašytojai“ į paieškos lauką (**Search field**) ir spusteli mėlynąjį paieškos mygtuką (**Search button**).
- 2) Gavęs paieškos rezultatus naudotojas pasirenka skaičių „3“ naudodamasis „Pažeidimų filtru“ (**Violation filter**), esančiu filtrų skiltyje (**Filters**), ir taip patikslina paieškos rezultatus, taigi rodomi tik tie rezultatai, kurie yra susiję su konvencijos 3 straipsnio pažeidimu.
- 3) Tada naudotojas gali pasirinkti norimus reikšminius žodžius naudodamasis reikšminių žodžių filtru (**Keywords filter**), kad dar labiau patikslintų rezultatus, taigi liktų tik su 3 straipsniu susiję rezultatai, pavyzdžiui, pagal reikšminius žodžius „(3 str.) Kankinimo uždraudimas“.

Daugiau svarbių bylų santraukų galima rasti HUDOC duomenų bazėje. Santrauka apima aprašomojo pobūdžio antraštinę pastabą, kurioje pateikiamos glaustos faktinės aplinkybės, ypatingą dėmesį skiriant su teisiniu interesu susijusiems aspektams. Jeigu yra parengta tokia santrauka, paieškos rezultatuose kartu su nuoroda į Teismo sprendimo tekstą arba nutartį pateikiama nuoroda į teisinę santrauką (**Legal Summaries**). Naudotojas taip pat gali ieškoti tik teisinių santraukų, pažymėdamas langelį „Teisinės santraukos“ (Legal Summaries) laukelyje „Dokumentų rinkiniai“ (**Document Collections**).

Jeigu yra paskelbti neoficialūs bylos vertimai į kai kurias kalbas, paieškos rezultatuose kartu su nuoroda į Teismo sprendimo tekstą arba nutartį pateikiama nuoroda „Vertimai į kitas kalbas“ (**Language versions**). HUDOC taip pat pateikiamos nuorodos į trečiųjų šalių svetaines, kuriose pateikiami EŽTT praktikos vertimai į kitas kalbas. Daugiau apie tai skaitykite HUDOC duomenų bazės pagalbos skyrelio (Help) dalyje „Vertimai į kitas kalbas“ (Language versions).

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos duomenų bazė CURIA

Teismų praktikos duomenų bazėje CURIA galima nemokamai susipažinti su EST ir ESTT praktika (<http://curia.europa.eu>).

Duomenų bazės ieškykle galima naudotis visomis oficialiosiomis ES kalbomis ⁽⁶¹¹⁾. **Kalbą** galima pasirinkti ekrano viršuje, dešinėje pusėje. Naudojant iešyklę galima ieškoti informacijos visuose su užbaigtomis ir tebenagrinėjamomis Teisingumo Teismo, Bendrojo Teismo ir Tarnautojų teismo bylomis susijusiuose dokumentuose.

Galite naudotis pagalbos skyreliu (**Help**) (<http://curia.europa.eu/common/juris/en/aideGlobale.pdf#>). Kiekvienas paieškos laukelis taip pat yra susietas su pagalbos puslapiu, kurį galite peržiūrėti spustelėję greta laukelio esantį klausuko ženklą. Jame rasite naudingos informacijos, kad paieškos priemone galėtumėte naudotis kuo efektyviau.

Paprasčiausias būdas rasti konkrečią bylą yra įrašyti visą bylos numerį į paieškos laukelį „Bylos numeris“ (**Case number**) ir spustelėti mygtuką „Ieškoti“ (Search). Taip pat galima ieškoti bylų naudojant bylos numerio dalį; pavyzdžiui, laukelyje „Bylos numeris“ (**Case number**) įrašius skaičių 122, paieškos rezultatuose bus parodytos kiekvienų metų bylos, kurių numeryje yra skaičius 122, nagrinėtos bet kurio iš trijų teismų – Teisingumo Teismo, Bendrojo Teismo ir (arba) Tarnautojų teismo.

Taip pat galima laukelyje „Bylos šalys“ (**Name of the parties**) ieškoti bendrinio bylos pavadinimo. Jis paprastai yra sudarytas iš supaprastintai pateiktų bylos šalių pavardžių ar pavadinimų.

⁽⁶¹¹⁾ Nuo 2004 m. balandžio 30 d. – danų, olandų, anglų, suomių, prancūzų, vokiečių, graikų, italų, portugalų, ispanų ir švedų; nuo 2004 m. gegužės 1 d. – čekų, estų, vengrų, latvių, lietuvių, lenkų, slovakų ir slovenų, nuo 2007 m. sausio 1 d. – bulgarų ir rumunų, nuo 2007 m. balandžio 30 d. – maltiečių, o nuo 2011 m. gruodžio 31 d. – ir airių kalba. Laikinos išimtyms nustatytos Reglamentu (EB) Nr. 920/2005 ir Reglamentu (ES) Nr. 1257/2010. Stojimo į ES dieną galioję antrinės teisės aktai šiuo metu verčiami į kroatų kalbą ir bus per kelis kartus paskelbti *Europos Sąjungos oficialiojo leidinio* specialiajame leidime.

Iš viso paiešką sudaro 16 įvairios paskirties laukelių, padedančių gauti tikslesnius paieškos rezultatus. Šiais įvairiais paieškos laukeliais yra patogu naudotis, be to, juos galima įvairiai derinti. Prie daugelio iš jų yra pridėti pasirinkamieji sąrašai, kuriuos galima išskleisti spustelėjus šalia laukelio esantį ženkluką ir išsirinkti norimus paieškos žodžius.

Per bendresnio pobūdžio paieškas, naudojantis laukeliu „Žodžiai tekste“ (**Text**), rezultatai gaunami ieškant reikšminių žodžių visuose dokumentuose, kurie buvo paskelbti Rinkinyje nuo 1954 m. (o Rinkinio viešosios tarnybos bylose (ECR-SC) – nuo 1994 m.).

Konkretesnių teminių sričių paieškai galima naudoti laukelį „Sritis“ (**Subject-matter**). Tereikia spustelėti laukelio dešinėje pusėje esantį ženkluką ir iš sąrašo išsirinkti norimą dalykinę sritį arba sritis. Tokios paieškos rezultatas yra abėcėlinis sąrašas atrinktų dokumentų, susijusių su tais teisiniais dalykais, nagrinėtais Teisingumo Teismo, Bendrojo Teismo ir Tarnautojų teismo sprendimuose bei generalinių advokatų išvadose.

CURIA svetainėje yra ir daugiau teismų praktikos paieškos priemonių, kurios išvardytos toliau.

Prieiga pagal numerį (http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/). Šiame skyriuje surinkta informacija apie visas bylas, nagrinėtas bet kurio iš trijų teismų. Bylos išdėstytos pagal bylos numerį tokia tvarka, kokia jos buvo pateiktos atitinkamai kanceliarijai. Su bylomis galima susipažinti spustelėjus reikiamą bylos numerį.

Teismų praktikos santraukų sąvadas (http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7046/). Šiame skyriuje sistemingai išdėstytos teismų praktikos santraukos, pateikiant kiekviename sprendime priimtas svarbiausias teisės nuostatas. Stengiamasi, kad tokios santraukos tekstas būtų kuo artimesnis tikrajam sprendimo tekstui.

Doktrinos straipsniai, susiję su sprendimais (http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7083/). Šiame skyriuje pateikiamos nuorodos į doktrinos straipsnius, teisės apžvalgininkų parengtus dėl sprendimų, kuriuos visi trys teismai priėmė nuo pat jų įsteigimo. Kiekvieno teismo sprendimai atskirai išdėstyti

chronologine tvarka pagal bylos numerį, o teisės apžvalgininkų parengti doktrinos straipsniai – chronologine paskelbimo tvarka. Nuorodos pateikiamos originalo kalba.

Nacionalinių teismų praktikos duomenų bazė (http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7062/). Šia atskira duomenų baze galima naudotis per CURIA svetainę. Joje rasite prieigą prie nacionalinių teismų praktikos, susijusios su ES teise. Šioje duomenų bazėje pateiktas ES valstybių narių nacionalinių teismų praktikos rinkinys. Informacija į ją atrenkama selektyviai peržiūrint teisinę periodiką ir palaikant tiesioginius ryšius su daugeliu nacionalinių teismų. Nacionalinių teismų praktikos duomenų baze galima naudotis anglų ir prancūzų kalbomis.

ES teisės aktai ir atrinkti susitarimai

ES teisės aktai

Sutrumpintas pavadinimas	Pavadinimas
Prieglobstis	
Dublino reglamentas (ES) Nr. 604/2013	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai (nauja redakcija) (OL L 180, 2013 6 29, p. 31–59), pataisytas klaidų ištaisymu (OL L 49, 2017 2 25).
Dublino reglamentas (EB) Nr. 343/2003	2003 m. vasario 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 343/2003, nustatantis valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus (OL L 50/1, 2003 2 25, p. 1–10).
Įgyvendinimo Dublino reglamentas (EB) Nr. 1560/2003	2003 m. rugsėjo 2 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1560/2003, nustatantis išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 343/2003, nustatančio valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus, taikymo taisykles (OL L 222, 2003 9 5, p. 3–23).

EURODAC reglamentas (ES) Nr. 603/2013	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 603/2013 dėl Eurodac sistemos pirštų atspaudams lyginti sukūrimo siekiant veiksmingai taikyti Reglamentą (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai, ir dėl valstybių narių teisėsaugos institucijų bei Europolo teisėsaugos tikslais teikiamų prašymų palyginti duomenis su Eurodac sistemos duomenimis ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1077/2011, kuriuo įsteigiama Europos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūra (OL L 180, 2013 6 29, p. 1–30).
EURODAC reglamentas (EB) Nr. 2725/2000	2000 m. gruodžio 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2725/2000 dėl „Eurodac“ sistemos sukūrimo pirštų atspaudams lyginti siekiant veiksmingiau taikyti Dublino konvenciją (OL L 316, 2000 12 15, p. 1–10).
Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (OL L 180, 2013 6 29, p. 96–116).
Priėmimo sąlygų direktyva 2003/9/EB	2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyva 2003/9/EB, nustatanti būtiniausius prieglobsčio prašytojų priėmimo standartus (OL L 31, 2003 2 6, p. 18–25).
Prieglobsčio procedūrų direktyva 2013/32/ES	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos (nauja redakcija) (OL L 180, 2013 6 29, p. 60–95).
Prieglobsčio procedūrų direktyva 2005/85/EB	2005 m. gruodžio 1 d. Tarybos direktyva 2005/85/EB, nustatanti būtiniausius reikalavimus dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir panaikinimo tvarkos valstybėse narėse (OL L 326, 2005 12 13, p. 13–34).
Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva 2011/95/ES	2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų (nauja redakcija) (OL L 337, 2011 12 20, p. 9–26).
Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva 2004/83/EB	2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų (OL L 304, 2004 9 30, p. 12–23).

Laikinos apsaugos direktyva 2001/55/EB	2001 m. liepos 20 d. Tarybos direktyva 2001/55/EB dėl minimalių normų, suteikiant perkeltiesiems asmenims laikiną apsaugą esant masiniam srautui, ir dėl priemonių, skatinančių valstybių narių tarpusavio pastangų priimant tokius asmenis ir atsakant už tokio veiksmo padarinius pusiausvyrą (OL L 212, 2001 8 7, p. 12–23).
Kova su prekyba žmonėmis	
Kovos su prekyba žmonėmis direktyva 2011/36/ES	2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR (OL L 101, 2011 4 15, p. 1–11).
Prekybos žmonėmis aukų direktyva (leidimai gyventi šalyje) 2004/81/EB	2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/81/EB dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos arba kurie dalyvavo vykdant nelegalios imigracijos padėjimo veiksmus, bendradarbiaujantiems su kompetentingomis institucijomis (OL L 261, 2004 8 6, p. 19–23).
Sienos ir Šengeno erdvė	
Europos sienų ir pakrančių apsaugos pajėgų reglamentas (ES) 2019/1896	2019 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/1896 dėl Europos sienų ir pakrančių apsaugos pajėgų, kuriuo panaikinami reglamentai (ES) Nr. 1052/2013 ir (ES) 2016/1624 (OL L 295, 2019 11 14, p. 1–131).
Šengeno sienų kodeksas (Reglamentas (ES) Nr. 2016/399)	2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/399 dėl taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Sąjungos kodekso (Šengeno sienų kodeksas) (OL L 77, 2016 3 23, p. 1–52).
Reglamentas (ES) Nr. 610/2013	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 610/2013, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 562/2006, nustatantis taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksą (Šengeno sienų kodeksas), Konvencija dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo, Tarybos reglamentai (EB) Nr. 1683/95 ir (EB) Nr. 539/2001 bei Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 767/2008 ir (EB) Nr. 810/2009 (OL L 182, 2013 6 29, p. 1–18).
Jūrų sienų reglamentas (ES) Nr. 656/2014	2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 656/2014, kuriuo nustatomos išorės jūrų sienų stebėjimo vykdant Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūros koordinuojamą operatyvų bendradarbiavimą taisyklės (OL L 189, 2014 6 27, p. 93–107).

Šengeno vertinimo mechanizmo reglamentas (ES) Nr. 1053/2013	2013 m. spalio 7 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1053/2013, kuriuo sukuriama tikrinimo, kaip taikoma Šengeno acquis, vertinimo ir stebėsenos mechanizmas, ir panaikinamas 1998 m. rugsėjo 16 d. Vykdomojo komiteto sprendimas, įsteigiantis Šengeno įvertinimo ir įgyvendinimo nuolatinį komitetą (OL L 295, 2013 11 6, p. 27–37).
Sprendimas (ES) Nr. 1105/2011	2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas (ES) Nr. 1105/2011/ES dėl kelionės dokumentų, kurių turėtoji suteikiama teisė kirsti išorės sienas ir į kuriuos gali būti įklijuojama viza, sąrašo ir dėl šio sąrašo sudarymo mechanizmo sukūrimo (OL L 287, 2011 11 4, p. 9–12).
Vietinio eismo per sienas reglamentas (EB) Nr. 1931/2006	2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1931/2006, nustatantis vietinio eismo per valstybių narių išorines sausumos sienas taisykles ir iš dalies keičiantis Šengeno konvencijos nuostatas (OL L 405, 2006 12 30, p. 1–22).
Išankstinio duomenų apie keleivius teikimo direktyva 2004/82/EB	2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/82/EB dėl vežėjų prievolės teikti su keleiviais susijusius duomenis (OL L 261, 2004 8 6, p. 24–27).
Sankcijų vežėjams direktyva 2001/51/EB	2001 m. birželio 28 d. Tarybos direktyva 2001/51/EB, papildanti Konvencijos dėl 1985 m. birželio 14 d. Šengeno susitarimo įgyvendinimo 26 straipsnio nuostatas (OL L 187, 2001 7 10, p. 45–46).
Didelės apimties ES IT sistemos	
Sąveikumas. Policijos ir teismo bendradarbiavimo, prieglobsčio ir migracijos reglamentas (ES) 2019/818	2019 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/818 dėl ES informacinių sistemų policijos ir teismo bendradarbiavimo, prieglobsčio ir migracijos srityje sąveikumo sistemos sukūrimo, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) 2018/1726, (ES) 2018/1862 ir (ES) 2019/816 (OL L 135, 2019 5 22, p. 85–135).
Sąveikumas. Sienų ir vizų reglamentas (ES) 2019/817	2019 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/817 dėl ES informacinių sistemų sienų ir vizų srityje sąveikumo sistemos sukūrimo, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 767/2008, (ES) 2016/399, (ES) 2017/2226, (ES) 2018/1240, (ES) 2018/1726 ir (ES) 2018/1861 bei Tarybos sprendimai 2004/512/EB ir 2008/633/TVR (OL L 135, 2019 5 22, p. 27–84).

ECRIS-TCN reglamentas (ES) 2019/816	2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/816, kuriuo Europos nuosprendžių registru informacinei sistemai papildyti sukuriamą centralizuota valstybių narių, turinčių informacijos apie priimtus trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės apkaltinamuosius nuosprendžius, nustatymo sistema (ECRIS-TCN) ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2018/1726 (OL L 135, 2019 5 22, p. 1–26).
SIS reglamentas (ES) 2018/1862	2018 m. lapkričio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1862 dėl Šengeno informacinės sistemos (SIS) sukūrimo, eksploatavimo ir naudojimo policijos bendradarbiavimui ir teisminiam bendradarbiavimui baudžiamosiose bylose, kuriuo iš dalies keičiamas ir panaikinamas Tarybos sprendimas 2007/533/TVR ir panaikinamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1986/2006 ir Komisijos sprendimas 2010/261/ES (OL L 312, 2018 12 7, p. 56–106).
SIS. Patikrinimų kertant sieną reglamentas (ES) 2018/1861	2018 m. lapkričio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1861 dėl Šengeno informacinės sistemos (SIS) sukūrimo, eksploatavimo ir naudojimo patikrinimams kertant sieną, kuriuo iš dalies keičiama Konvencija dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo ir iš dalies keičiamas bei panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1987/2006 (OL L 312, 2018 12 7, p. 14–55).
SIS. Grąžinimo reglamentas (ES) 2018/1860	2018 m. lapkričio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1860 dėl Šengeno informacinės sistemos naudojimo neteisėtai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimui (OL L 312, 2018 12 7, p. 1–3).
SIS reglamentas (EB) Nr. 1987/2006	2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1987/2006 dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (OL L 381, 2006 12 28, p. 4–23).
SIS sprendimas 2007/533/TVR	2007 m. birželio 12 d. Tarybos sprendimas 2007/533/TVR dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo (OL L 205, 2007 8 7, p. 63–84).
Tarybos sprendimas 2013/158/ES	2013 m. kovo 7 d. Tarybos sprendimas, kuriuo nustatoma Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1987/2006 dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo taikymo data (OL L 87, 2013 3 27, p. 10–11).
Tarybos sprendimas 2013/157/ES	2013 m. kovo 7 d. Tarybos sprendimas, kuriuo nustatoma Sprendimo 2007/533/TVR dėl antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II) sukūrimo, veikimo ir naudojimo taikymo data (OL L 87/8, 2013 3 27, p. 8–9).

<p>eu-LISA reglamentas (ES) 2018/1726</p>	<p>2018 m. lapkričio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1726 dėl Europos Sąjungos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūros (eu-LISA), kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 1987/2006 ir Tarybos sprendimas 2007/533/TVR bei panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 1077/2011 (OL L 295, 2018 11 21, p. 99–137).</p>
<p>ETIAS reglamentas (ES) 2018/1240</p>	<p>2018 m. rugsėjo 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1240, kuriuo sukuriama Europos kelionių informacijos ir leidimų sistema (ETIAS) ir iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1077/2011, (ES) Nr. 515/2014, (ES) 2016/399, (ES) 2016/1624 ir (ES) 2017/2226 (OL L 236, 2018 9 19, p. 1–71).</p>
<p>Atvykimo ir išvykimo sistemos reglamentas (ES) 2017/2226</p>	<p>2017 m. lapkričio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/2226, kuriuo sukuriama atvykimo ir išvykimo sistema (AIS), kurioje registruojami trečiųjų šalių piliečių, kertančių Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienas, atvykimo ir išvykimo bei atsakymo leisti jiems atvykti duomenys ir nustatomos priegijos prie AIS teisėsaugos tikslais sąlygos ir iš dalies keisti Konvenciją, įgyvendinančią Šengeno susitarimą, ir reglamentus (EB) Nr. 767/2008 ir (ES) Nr. 1077/11 (OL L 327, 2017 12 9, p. 20–82).</p>
<p>Europolo reglamentas (ES) 2016/794</p>	<p>2016 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/794 dėl Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūros (Europolo), kuriuo pakeičiami ir panaikinami Tarybos sprendimai 2009/371/TVR, 2009/934/TVR, 2009/936/TVR ir 2009/968/TVR (OL L 135, 2016 5 24, p. 53–114).</p>
<p>Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas (ES) 2016/679</p>	<p>2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (OL L 119, 2016 5 4, p. 1–88).</p>
<p>Duomenų apsaugos policijos ir baudžiamosios teisenos institucijoms tvarkant asmens duomenis direktyva (ES) 2016/680</p>	<p>2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/680 dėl fizinių asmenų apsaugos kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas arba bausmių vykdymo tikslais ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, ir kuria panaikinamas Tarybos pamatinis sprendimas 2008/977/TVR (OL L 119, 2016 5 4, p. 89–131).</p>

VIS reglamentas (EB) Nr. 767/2008 2008 m. liepos 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 767/2008 dėl Vizų informacinės sistemos (VIS) ir apskaitimo duomenimis apie trumpalaikes vizas tarp valstybių narių (VIS reglamentas) (OL L 218, 2008 8 13, p. 60–81).

VIS sprendimas 2008/633/TVR 2008 m. birželio 23 d. Tarybos sprendimas 2008/633/TVR dėl valstybių narių paskirtųjų institucijų ir Europolo prieigos prie Vizų informacinės sistemos (VIS) teroristinių ir kitų sunkių nusikaltimų prevencijos, atskleidimo ir tyrimo tikslais (OL L 218, 2008 8 13, p. 129–136).

Vizos

Vizų sąrašo reglamentas (ES) 2018/1806 2018 m. lapkričio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1806, nustatantis trečiųjų šalių, kurių piliečiai, kirsdami išorines sienas, privalo turėti vizas, ir trečiųjų šalių, kurių piliečiams toks reikalavimas netaikomas, sąrašus (OL L 303, 2018 11 28, p. 39–58).

Ilgalaikių vizų reglamentas (ES) Nr. 265/2010 2010 m. kovo 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 265/2010, iš dalies keičiantis Konvenciją dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo ir Reglamentą (EB) Nr. 562/2006, kiek tai susiję su ilgalaikes vizas turinčių asmenų judėjimu (OL L 85, 2010 3 31, p. 1–4).

Vizų kodeksas (Reglamentas (EB) Nr. 810/2009) Reglamentas (EB) Nr. 810/2009, nustatantis Bendrijos vizų kodeksą (Vizų kodeksas) (OL L 243, 2009 9 15, p. 1–58).

Reglamentas (ES) 2019/1155, kuriuo iš dalies keičiamas Vizų kodeksas 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/1155, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 810/2009, nustatantis Bendrijos vizų kodeksą (Vizų kodeksas) (OL L 188, 2019 7 12, p. 25–54).

Vizų formos reglamentas (EB) Nr. 1683/95 1995 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1683/95 nustatantis vienodą vizų formą (OL L 164, 1995 7 14, p. 1–4).

Neteisėta migracija ir grąžinimas

Imigracijos ryšių palaikymo pareigūnų reglamentas (nauja redakcija) (ES) 2019/1240 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/1240 dėl Europos imigracijos ryšių palaikymo pareigūnų tinklo sukūrimo (OL L 198, 2019 7 25, p. 88–104).

ES kelionės dokumento reglamentas (ES) 2016/1953 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1953 dėl Europos kelionės dokumento neteisėtai esantiems trečiųjų šalių piliečiams grąžinti nustatymo, kuriuo panaikinama 1994 m. lapkričio 30 d. Tarybos rekomendacija (OL L 311, 2016 11 17, p. 13–19).

Direktyva dėl sankcijų darbdaviams 2009/52/EB	2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai (OL L 168, 2009 6 30, p. 24–32).
Grąžinimo direktyva 2008/115/EB	2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse (OL L 348, 2008 12 24, p. 98–107).
Tarybos sprendimas 2004/573/EB	2004 m. balandžio 29 d. Tarybos sprendimas 2004/573/EB dėl jungtinių skrydžių organizavimo, iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos išsiunčiant trečiųjų šalių piliečius, kurių atžvilgiu priimti atskiri įsakymai dėl išsiuntimo (OL L 261/28, 2004 8 6, p. 28–35).
Tarybos direktyva 2003/110/EB	2003 m. lapkričio 25 d. Tarybos direktyva 2003/110/EB dėl pagalbos tranzito, susijusio su išsiuntimu oro transportu, atvejais (OL L 321, 2003 12 6, p. 26–31).
Direktyva dėl padėjimo neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi 2002/90/EB	2002 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyva 2002/90/EB, apibrėžianti padėjimą neteisėtai atvykti, vykti tranzitu ir apsigyventi (OL L 328, 2002 12 5, p. 17–18).
Abipusio sprendimų dėl išsiuntimo pripažinimo direktyva 2001/40/EB	2001 m. gegužės 28 d. Tarybos direktyva 2001/40/EB dėl abipusio sprendimų dėl trečiųjų šalių piliečių išsiuntimo pripažinimo (OL L 149, 2001 6 2, p. 34–36).
Tarybos sprendimas 2004/191/EB	2004 m. vasario 23 d. Tarybos sprendimas 2004/191/EB, nustatantis finansinių skirtumų, atsirandančių dėl Direktyvos 2001/40/EB dėl abipusio sprendimų dėl trečiųjų šalių piliečių išsiuntimo pripažinimo taikymo, kompensavimo kriterijus ir praktines priemones (OL L 60, 2004 2 27, p. 55–57).
1997 m. Tarybos rezoliucija dėl santuokų iš išskaičiavimo	1997 m. gruodžio 4 d. Tarybos rezoliucija dėl priemonių kovai su santuokomis iš išskaičiavimo (OL C 382, 1997 12 16, p. 1–3).
Teisėta migracija	
Direktyva dėl studentų ir tyrėjų (ES) 2016/801	2016 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/801 dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir gyvenimo mokslinių tyrimų, studijų, stažavimosi, savanoriškos tarnybos, mokinių mainų programų arba edukacinių projektų ir dalyvavimo Au pair programoje tiksliais sąlygų (OL L 132, 2016 5 21, p. 21–57).
Bendrovės viduje perkeliama asmenų direktyva 2014/66/ES	2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/66/ES dėl bendrovės viduje perkeliama trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygų (OL L 157, 2014 5 27, p. 1–22).

Sezoninių darbuotojų direktyva 2014/36/ES	2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/36/ES dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir buvimo tikslu dirbti sezoniniais darbuotojais sąlygų (OL L 94, 2014 3 28, p. 375–390).
Vieno leidimo direktyva 2011/98/ES	2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/98/ES dėl vienos prašymų išduoti vieną leidimą trečiųjų šalių piliečiams gyventi ir dirbti valstybės narės teritorijoje pateikimo procedūros ir dėl valstybėje narėje teisėtai gyvenančių trečiųjų šalių darbuotojų bendrų teisių (OL L 343, 2011 12 23, p. 1–9).
Mėlynosios kortelės direktyva 2009/50/EB	2009 m. gegužės 25 d. Tarybos direktyva 2009/50/EB dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygų siekiant dirbti aukštos kvalifikacijos darbą (OL L 155, 2009 6 18, p. 17–29).
Ilgalaikių gyventojų direktyva 2003/109/EB	2003 m. lapkričio 25 d. Tarybos direktyva 2003/109/EB dėl trečiųjų valstybių piliečių, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, statuso (OL L 16, 2004 1 23, p. 44–53).
Direktyva 2011/51/ES	2011 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/51/ES, kuria iš dalies keičiama Tarybos direktyva 2003/109/EB siekiant išplėsti jos taikymo sritį asmenims, kuriems suteikiama tarptautinė apsauga (OL L 132, 2011 5 19, p. 1–4).
Šeimos susijungimo direktyva 2003/86/EB	2003 m. rugsėjo 22 d. Tarybos direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą (OL L 251, 2003 10 3, p. 12–18).
Leidimo apsigyventi formos reglamentas (EB) Nr. 1030/2002	2002 m. birželio 13 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1030/2002 nustatantis vienodą leidimų apsigyventi trečiųjų šalių piliečiams formą (OL L 157, 2002 6 15, p. 1–7).
Reglamentas (EB) Nr. 380/2008	2008 m. balandžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 380/2008, iš dalies keičiantis Reglamentą (EB) Nr. 1030/2002, nustatantį vienodą leidimų apsigyventi trečiųjų šalių piliečiams formą (OL L 115, 2008 4 29, p. 1–7).
Reglamentas (ES) 2017/1954	2017 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/1954, kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1030/2002, nustatantis vienodą leidimų apsigyventi trečiųjų šalių piliečiams formą (OL L 286, 2017 11 1, p. 9–14).
Laivas judėjimas, socialinė apsauga ir lygybė	
Asmens tapatybės kortelių ir teisę gyventi šalyje patvirtinančių dokumentų saugumo reglamentas (ES) 2019/1157	2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/1157 dėl Sąjungos piliečių tapatybės kortelių ir Sąjungos piliečiams bei jų šeimos nariams, kurie naudojami laisvo judėjimo teise, išduodamų teisę gyventi šalyje patvirtinančių dokumentų saugumo didinimo (OL L 188, 2019 7 12, p. 67–78).
Reglamentas (ES) Nr. 492/2011	2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 492/2011 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Sąjungoje (OL L 141, 2011 5 27, p. 1–12).

Profesinių kvalifikacijų direktyva 2005/36/EB	2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo (OL L 255, 2005 9 30, p. 22-142).
Komisijos reglamentas (ES) Nr. 623/2012	2012 m. liepos 11 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 623/2012, kuriuo iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo II priedas (OL L 180, 2012 7 12, p. 9-11).
Reglamentas dėl socialinės apsaugos koordinavimo (EB) Nr. 883/2004	2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo (OL L 166, 2004 4 30, p. 1-123).
Reglamentas (ES) Nr. 1231/2010	2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1231/2010, kuriuo išplečiamas Reglamento (EB) Nr. 883/2004 ir Reglamento (EB) Nr. 987/2009 taikymas trečiųjų šalių piliečiams, kuriems tie reglamentai dar netaikomi tik dėl jų pilietybės (OL L 344, 2010 12 29, p. 1-3).
Reglamentas (ES) Nr. 465/2012	2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 465/2012, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamento (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo ir Reglamento (EB) Nr. 987/2009, nustatantis Reglamento (EB) Nr. 883/2004 įgyvendinimo tvarką (OL L 149, 2012 6 8, p. 4-10).
Laisvo judėjimo direktyva 2004/38/EB	2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimoms narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (OL L 158, 2004 4 30, p. 77-123).
Rasinės lygybės direktyva 2000/43/EB	2000 m. birželio 29 d. Tarybos Direktyva 2000/43/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės (OL L 180, 2000 7 19, p. 22-26).
Darbuotojų komandiravimo direktyva 96/71/EB	1996 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje (OL L 018, 1997 1 21, p. 1-6).

Atrinkti susitarimai

Sutrumpintas pavadinimas	Pavadinimas
Susitarimas dėl JK išstojimo iš ES	2020 m. sausio 24 d. Susitarimas dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos (OL L 29, 2020 1 31, p. 7-187).
Europos Bendrijos ir Šveicarijos susitarimas	1999 m. birželio 21 d. Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimo dėl laisvo asmenų judėjimo (OL 2002 L 114, 2002 4 30, p. 6-72).
Europos ekonominės erdvės susitarimas	1992 m. gegužės 2 d. Susitarimas dėl Europos ekonominės erdvės (OL L 1, 1994 1 3, p. 3-522).
Konvencija dėl 1985 m. Šengeno susitarimo įgyvendinimo	1990 m. birželio 19 d. Konvencija dėl Šengeno susitarimo, 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Beniliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos Vyriausybių dėl laisvių sienų kontrolės panaikinimo, įgyvendinimo (OL L 239, 2000 9 22, p. 19-62).
Ankaros protokolas	1970 m. lapkričio 23 d. pasirašytas papildomas protokolas ir finansinis protokolas, kurie pridėti prie susitarimo, steigiančio Europos ekonominės bendrijos ir Turkijos asociaciją ir dėl priemonių jiems įsigaliooti – Baigiamasis aktas – Deklaracijos (OL L 293, 1972 12 29, p. 3-56).

1 priedas. Šiame vadove cituojamų ES reglamentų ir direktyvų taikymas

Šalis	AT	BE	BG	CY	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	CH	IS	LI	NO	UK*		
Prieglobstis																																		
Dubolino reglamentas (ES) Nr. 604/2013	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
EURODAC reglamentas (ES) Nr. 603/2013	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	o	
Prieglobsčio procedūrų direktyva 2013/32/ES	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	o	
Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva 2013/32/ES	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	o	
Laikinosios apsaugos direktyva 2004/55/EB	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Neteisėta prekyba																																		
Kovos su prekyba žmoniėmis direktyva 2011/36/ES	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Prekybos žmonėmis aukų direktyva (leidimo gyventi šalyje dokumentais) 2004/81/EB	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sienos ir Šengenas																																		
Europos sienų ir pakrančių apsaugos pajėgų reglamentas (ES) Nr. 2019/1896	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Šengeno sienų kodeksas (Reglamentas (ES) 2016/399), su paskūrimais pakėtimais, padarytais Reglamentu (ES) 2019/847	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Jūrų sienų reglamentas (ES) Nr. 656/2014	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Šengeno vertinimo mechanizmo reglamentas (ES) Nr. 1053/2013	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

✓ = priimta o = priimta, bet be naujausių pakeitimų x = nepriimta

1 priedas. Šiame vadove cituojamų ES reglamentų ir direktyvų taikymas

Šalis	AT	BE	BG	CY	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	CH	IS	LI	NO	UK*			
Ilgalaikių gyventojų direktyva 2003/109/EB su pakeitimais, padarytais Direktyva 2011/51/ES	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗			
Seimos susijungimo direktyva 2003/86/EB	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗			
Leidimo apsigyventi formos reglamentas (ES) Nr. 1030/2002, su paskutiniiais pakeitimais, padarytais Reglamentu (ES) 2017/1954	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗			
Laisvas judėjimas, socialinė apsauga ir lygybė																																			
Asmens tapatybės kortelių ir teisę gyventi sąlyje patvirtinančių dokumentų saugumo reglamentas (ES) 2019/1157	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Profesinių kvalifikacijų direktyva 2005/36/EB su paskutiniiais pakeitimais, padarytais Reglamentu (ES) Nr. 623/2012	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Reglamentas dėl socialinės apsaugos koordinavimo (EB) Nr. 883/2004 su paskutiniiais pakeitimais, padarytais Reglamentu (ES) Nr. 485/2012	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Reglamentas (ES) Nr. 1231/2010 (reglamento dėl socialinės apsaugos koordinavimo (EB) Nr. 883/2004 taikymo srities išplėtimas įtraukiant trečiųjų šalių piliečius)	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗
Laisvo judėjimo direktyva 2004/38/EB	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

✓ = priimta o = priimta, bet be naujausių pakeitimų ✗ = nepriimta

Kroatija vis dar taiko tam tikrus apribojimus, susijusius su SIS naudojimu draudimo atvykti į Šengeno erdvę ar joje būti tikslu. Šie apribojimai bus panaikinti, kai tik Kroatija taps visaišise Šengeno erdvės nare. **Bulgarija, Kroatija ir Rumunija** negali išduoti Šengeno erdvę apimančių persėpimų dėl atsisakymo leisti atvykti į Šengeno erdvę ar joje gyventi, nes jos dar nėra Šengeno erdvės dalis.

VIS reglamentas

Danijai Vizų informacinės sistemos reglamentas netaikomas, bet ji prisijungė prie VIS.

Airija ir Jungtinė Karalystė nedalyvauja Vizų informacinės sistemos reglamente.

VIS netaikomas **Kroatijai ir Kipriui** ir tik iš dalies taikomas **Bulgarijai ir Rumunijai** pagal 2017 m. spalio 12 d. Tarybos sprendimą (ES) 2017/1908 *dėl tam tikrų Šengeno acquis nuostatų, susijusių su Vizų informacinė sistema, pradėjimo taikyti Bulgarijos Respublikoje ir Rumunijoje* (OL L 269, 2017, p. 39–43).

Atvykimo ir išvykimo sistemos reglamentas

Danijai AIS reglamentas nėra privalomas, tačiau nuo 2019 m. spalio 24 d. ji pasirinko AIS.

Airija ir Jungtinė Karalystė nedalyvauja taikant AIS reglamentą.

AIS netaikoma **Kroatijai ir Kipriui** ir tik iš dalies taikoma **Bulgarijai ir Rumunijai**.

ETIAS reglamentas

Danijai ETIAS reglamentas nėra privalomas, tačiau nuo 2019 m. spalio 24 d. ji pasirinko ETIAS.

Airija ir Jungtinė Karalystė nedalyvauja taikant ETIAS reglamentą.

ECRIS-TCN reglamentas

ECRIS-TCN reglamentas **Danijai** netaikomas, o **Airija ir Jungtinė Karalystė** gali nuspręsti dalyvauti jį taikant.

ECRIS-TCN reglamentas netaikomas **Islandijai, Lichtenšteinui, Norvegijai ir Šveicarijai**.

Laisvas judėjimas ir socialinė apsauga

Dėl **Lichtenšteino, Islandijos ir Norvegijos** žr. *Europos ekonominės erdvės susitarimo* VI priedą su pakeitimais, padarytais 2011 m. liepos 1 d. EEE jungtinio komiteto sprendimais Nr. 76/2011. (OL L 262, 2011, p. 33–43) ir 2012 m. vasario 10 d. Nr. 18/2012 (OL 2012 L 161, p. 24).

Dėl **Šveicarijos** žr. *Susitarimo dėl socialinės apsaugos sistemu koordinavimo* II priedą, atnaujintą 2012 m. kovo 31 d. Jungtinio komiteto, įsteigto pagal Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimą dėl laisvo asmenų judėjimo, sprendimu Nr. 1/2012, kuriuo pakeičiamas to susitarimo dėl socialinės apsaugos sistemu koordinavimo II priedas (2012/195/ES) (OL L 103, 2012, p. 51–59).

Su laisvų judėjimu ir socialine apsauga susijusių konkrečių teisės aktų taikymas

Reglamentas (ES) Nr. 1231/2010 netaikomas **Jungtinei Karalystei**, tačiau jai ir toliau taikomas 2003 m. gegužės 14 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 859/2003, *įsplečiantis Reglamento (EB) Nr. 1408/71 ir Reglamento (EEB) Nr. 574/72 nuostatų taikymą trečiųjų šalių piliečiams, kuriems jos dar netaikomos dėl jų pilietybės* (OL L 124, 2003, p. 1–3).

Profesinių kvalifikacijų direktyva (2005/36/EB) išskyrus II antraštinę dalį, laikinai taikoma **Šveicarijoje** pagal 2011 m. rugsėjo 30 d. ES ir SWISS jungtinio komiteto, įsteigto pagal 1999 m. *Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimo dėl laisvo asmenų judėjimo* 14 straipsnį, sprendimą Nr. 2/2011, kuriuo pakeičiamas jo III priedas (*Abipusis profesinių kvalifikacijų pripažinimas*) (2011/702/ES) (OL L 277, 2011, p. 20–35).

Darbuotojų komandiravimo direktyva (96/71/EB) netaikoma **Šveicarijai**, kuri pagal 1999 m. *Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimo dėl laisvo asmenų judėjimo*, pasirašyto 1999 m. birželio 21 d. ir įsigaliojusio 2002 m. birželio 1 d., I priedo 22 straipsnį, turi numatyti panašias taisykles (OL L 114, 2002, p. 6–72).

2 priedas. Pasirinktų Europos Tarybos priemonių taikymas

Pasirinktų Europos Tarybos priemonių taikymas ES valstybėse narėse

	Šalis	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	Iš viso (iš 27 valstybių narių)	
<i>Bendras ratifikavimo / prisijungimų skaičius</i>	10	11	10	10	10	10	11	12	10	10	11	11	10	11	9	11	11	9	13	8	11	12	10	12	11	12	10	9	27	
EŽTK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
EŽTK Protokolas Nr. 1 (turtas, švietimas ir kt.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
EŽTK Protokolas Nr. 4 (judėjimo laisvė, draudimas kolektyviai išsiųsti užsieniečius ir kt.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	26	
EŽTK Protokolas Nr. 6 (mirties bausmės panaikinimas)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
EŽTK Protokolas Nr. 7 (užsieniečių išsiuntimo procedūrinės garantijos ir kt.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	25
EŽTK Protokolas Nr. 12 (diskriminacija)	5	5	×	✓	5	5	5	×	5	5	✓	✓	×	5	5	5	5	×	5	5	✓	×	✓	✓	×	×	✓	5	10	
EŽTK Protokolas Nr. 13 (mirties bausmės panaikinimas)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
Europos socialinės paramos ir medicinos pagalbos konvencija (1953 m.)	×	✓	×	×	×	×	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	×	×	✓	✓	×	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	×	×	×	14	
Europos konvencija dėl įsisteigimo (1955 m.)	5	✓	×	×	×	×	✓	×	×	×	×	5	×	×	×	✓	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	9	
Europos konvencija dėl pilietybės (1997 m.)	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	5	×	5	5	5	5	×	5	×	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	13	
Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (1981 m.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27

✓ = susitariančioji šalis (taikanti)

5 = (pasirašė)

x = (nepasirašė)

Pasirinktų Europos Tarybos priemonių taikymas kitose Europos Tarybos valstybėse

Šalis	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	UK	Iš viso (iš 20 valstybių narių)
	10	11	8	7	11	7	10	11	8	8	9	11	11	12	11	5	10	10	10	8	
<i>Bendras ratifikavimo / prisijungimų skaičius</i>																					
EŽTK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
EŽTK Protokolas Nr. 1 (turtas, švietimas ir kt.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
EŽTK Protokolas Nr. 4 (judėjimo laisvė, draudimas kolektyviai išsiųsti užsieniečius ir kt.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	17
EŽTK Protokolas Nr. 6 (mirties bausmės panaikinimas)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
EŽTK Protokolas Nr. 7 (užsieniečių išsiuntimo procedūrinės garantijos ir kt.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
EŽTK Protokolas Nr. 12 (diskriminacija)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10
EŽTK Protokolas Nr. 13 (mirties bausmės panaikinimas)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	17
Europos socialinės paramos ir medicinos pagalbos konvencija (1953 m.)	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	4
Europos konvencija dėl įsisteigimo (1955 m.)	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	3
Europos konvencija dėl pilietybės (1997 m.)	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	8
Konvencija dėl asmenų apsaugos tyšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (1981 m.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
Protokolas, kuriuo iš dalies keičiama Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (2018 m.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	1
Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (2005 m.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
Konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (2011 m.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	13

✓ = susitarančioji šalis (taikanti)

s = pasirašė

x = nepasirašė

3 priedas. Pritarimas ESC nuostatoms

ES valstybių narių pritarimas ESC nuostatoms

ES valstybė	ESC (1996)																		ESC (1961 m.) ir jos papildomas 1988 m. protokolais									
	AT	BE	BG	CY	EE	FI	FR	HU	IE	IT	LT	LV	MT	NL	PT	RO	SE	SI	SK	CZ	DE	DK	EL	ES	HR	LU	PL	
<i>Iš viso pritarta</i>	14	24	17	15	20	26	31	17	27	30	24	26	20	30	31	17	23	29	25	15	15	18	21	22	15	16	10	
1 str. Teisė į darbą	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
2 str. Tinkamos darbo sąlygos	0	✓	0	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	0	0	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	0	
3 str. Saugios ir sveikos darbo sąlygos	✓	✓	✓	0	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
4 str. Teisingas atlyginimas	0	✓	0	0	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	0	0	✓	✓	✓	0	0	
5 str. Teisė jungtis į organizacijas	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
6 str. Teisė į kolektyvines derybas	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
7 str. Vaikų ir paauglių apsauga	0	✓	✓	0	0	0	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	0	0	
8 str. Dirbančių moterų motyvinės apsauga	0	✓	✓	0	0	0	0	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	0	
9 str. Profesinis orientavimas	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
10 str. Profesinis rengimas	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	0	
11 str. Sveikatos apsauga	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
12 str. Socialinė apsauga	✓	✓	0	0	0	0	0	0	✓	✓	0	0	0	✓	✓	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
13 str. Socialinė parama ir medicinos pagalba	✓	✓	0	0	0	0	0	0	✓	✓	0	0	0	✓	✓	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
14 str. Naudojimas socialinės rūpybos tarnybų paslaugomis	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	
15 str. Neįgalieji	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
16 str. Šeimos apsauga	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
17 str. Vaikų ir paauglių apsauga	✓	✓	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
18 str. Darbas kitų Šalių teritorijoje	0	✓	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

✓ = priimta

0 = iš dalies priimta

x = nepriimta

ESC (1961 m.) ir jos papildomas 1988 m. protokolais

ESC (1996)

ES valstybė	AT	BE	BG	CY	EE	FI	FR	HU	IE	IT	LT	LV	MT	NL	PT	RO	SE	SI	SK	CZ	DE	DK	EL	ES	HR	LU	PL
<i>Iš viso pritarta</i>	14	24	17	15	20	26	31	17	27	30	24	26	20	30	31	17	23	29	25	15	15	18	21	22	15	16	10
19 str. Darbuotojų migrantų apsauga ir parama	o	o	x	✓	✓	o	✓	x	✓	✓	o	o	x	o	✓	o	✓	✓	o	✓	✓	x	✓	✓	x	✓	✓
20 str. Nediskriminavimas dėl lyties	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	x
21 str. Informacija ir konsultacija	x	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	x
22 str. Dalyvavimas gerinant darbo sąlygas	x	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	x
23 str. Pagyvenusių žmonių socialinė apsauga	x	x	x	x	x	✓	✓	x	✓	✓	x	x	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	x
24 str. Apsauga darbo sutarties nutraukimo atveju	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	x
25 str. Apsauga darbdaviui tapus nemokiu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	x
26 str. Orumas darbe	o	o	✓	x	x	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
27 str. Pareigų šeimai turintys darbuotojai	o	x	o	o	✓	✓	✓	x	o	✓	✓	✓	o	✓	✓	o	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o
28 str. Darbuotojų atstovų apsauga	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
29 str. Konsultacijos, kai atliekamas grupinio atleidimo procedūros	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
30 str. Apsauga nuo skurdo ir socialinės atskirties	x	✓	x	x	x	✓	✓	x	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
31 str. Būstas	x	x	x	x	x	✓	✓	x	✓	✓	o	o	x	✓	✓	x	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	x

✓ = priimta

o = iš dalies priimta

x = nepriimta

Pastabos. Geltonos spalvos langeliai rodo tik 1996 m. ESC ratifikavusias valstybes nares

Kitų Europos Tarybos valstybių, ratifikavusių ESC, pritarimas ESC nuostatomis

ES nepriklausanti valstybė	ESC (1996)														ESC (1961 m.) ir jos papildomas 1988 m. protokolas		
	AD	AL	AM	AZ	BA	GE	MD	ME	MK	NO	RS	RU	TR	UA	IS	UK	
<i>Iš viso pritarta</i>	19	18	13	18	16	12	16	18	16	22	25	19	27	24	13	14	
1 str. Teisė į darbą	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
2 str. Tinkamos darbo sąlygos	✓	✓	0	x	✓	0	✓	0	✓	0	0	0	0	0	0	0	
3 str. Saugios ir sveikos darbo sąlygos	✓	✓	0	x	x	x	0	✓	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
4 str. Teisingas atlyginimas	✓	✓	0	✓	0	0	0	0	0	✓	✓	0	0	0	✓	0	
5 str. Teisė jungtis į organizacijas	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	
6 str. Teisė į kolektyvines derybas	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	
7 str. Vaikų ir paauglių apsauga	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	0	0	0	✓	✓	✓	✓	x	0	
8 str. Dirbančių moterų motinystės apsauga	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	x	0	
9 str. Profesinis orientavimas	✓	x	x	✓	✓	x	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	
10 str. Profesinis rengimas	✓	x	x	x	x	0	x	0	x	0	0	✓	✓	✓	x	✓	
11 str. Sveikatos apsauga	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
12 str. Socialinė apsauga	✓	x	0	x	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	x	✓	0	
13 str. Socialinė parama ir medicinos pagalba	✓	x	0	x	0	x	0	✓	✓	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	
14 str. Naudojimasis socialinės rūpybos tarnybų paslaugomis	✓	x	0	✓	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
15 str. Neįgalieji	✓	x	0	x	x	0	0	✓	0	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	
16 str. Šeimos apsauga	x	x	x	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
17 str. Vaikų ir paauglių apsauga	✓	x	✓	x	✓	0	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓	
18 str. Darbas kitų Šalių teritorijoje	0	x	✓	x	x	✓	0	x	x	x	✓	0	✓	✓	✓	✓	

✓ = priimta 0 = iš dalies priimta x = nepriimta

4 priedas. Pritarimas atrinktomis JT konvencijoms

ES valstybių narių pritarimas atrinktomis JT konvencijoms

	Šalis	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	Iš viso (iš 27 valstybių narių)	
		16	15	15	13	16	16	15	13	15	16	15	15	15	15	13	16	16	15	14	15	16	13	16	15	15	14	15		
	<i>Bendras ratifikavimo / prisijungimų skaičius</i>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
	Konvencija dėl pabėgėlių statuso	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
	Konvencija dėl asmenų be pilietybės statuso	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	24
	Konvencija dėl asmenų be pilietybės skaičiaus mažinimo	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	21
	ICED	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	13
	ICERD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
	TPPTP	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
	TESKTP	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
	CEDAW	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
	CAT	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
	CAT - OP	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	23
	VTK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
	VTK +1 FP (ginkluotasis konfliktas)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
	JTKTON	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
	JTKTON 1 FP (neteisėtus migrantų įvežimas)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	26
	JTKTON 2 FP (prekyba žmonėmis)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
	NTK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27

✓ = susitariančioji šalis

s = pasirašė

x = nepasirašė

Kitų Europos Tarybos valstybių pritarimas pasirinktomis JT konvencijoms

	Šalis	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	UK	Iš viso (iš 20 valstybių narų)
	<i>Bendras ratifikavimo / prisijungimų skaičius</i>	8	16	16	15	16	15	15	12	14	12	15	16	14	16	16	12	11	14	16	15	
Konvencija dėl pabėgėlių statuso	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	18
Konvencija dėl asmenų be pilietybės statuso	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	✓	✓	✓	15
Konvencija dėl asmenų be pilietybės skaičiaus mažinimo	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	x	✓	x	✓	✓	x	✓	✓	x	x	✓	✓	✓	12
ICED	x	✓	✓	✓	s	✓	✓	x	x	s	s	✓	✓	s	✓	✓	x	x	✓	x	✓	8
ICERD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
TPPTP	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
TESKTP	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
CEDAW	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
CAT	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
CAT - OP	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	✓	✓	✓	16
VTK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
VTK 1 FP (ginkluotasis konfliktas)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
JTKTON	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
JTKTON 1 FP (neteisėtas migrantų įvežimas)	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
JTKTON 2 FP (prekyba žmonėmis)	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
NTK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19

✓ = susitariančioji šalis (taikanti) s = pasirašė x = nepasirašė

Konvencija dėl pabėgėlių statuso, JT konvencija dėl pabėgėlių statuso (1951 m.)

Konvencija dėl asmenų be pilietybės, JT konvencija dėl asmenų be pilietybės statuso (1954 m.)

Konvencija dėl asmenų be pilietybės skaičiaus mažinimo, JT konvencija dėl asmenų be pilietybės skaičiaus mažinimo (1961 m.)

ICED – tarptautinė konvencija dėl visų asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo (2006 m.)

ICERD – tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo (1965 m.)

TPPTP – tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1966 m.)

TESKTP – tarptautinis ekonominis, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (1966 m.)

CEDAW – konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (1979 m.)

CAT – konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (1984 m.)

OPCAT – konvencijos prieš kankinimą fakultatyvus protokololas (2002 m.)

VTK – vaiko teisių konvencija (1989 m.)

VTK 1 FP – vaiko teisių konvencijos fakultatyvus protokololas dėl vaikių dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose (2000 m.)

JTKTON – JT konvencija prieš tarptautinių organizuotą nusikaltatumą (2000 m.)

JTKTON 1 FP – Protokolas dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru (2000 m.)

JTKTON 2 FP – Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais; prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsią ja (2000 m.)

NTK – neįgalųjų teisių konvencija (2006 m.)

5 priedas. Prieduose naudojami šalių kodai

Kodas	Šalis	Kodas	Šalis
AD	Andora	PT	Portugalija
AL	Albanija	RO	Rumunija
AM	Armėnija	RS	Serbija
AT	Austrija	RU	Rusija
AZ	Azerbaidžanas	SE	Švedija
BA	Bosnija ir Hercegovina	SI	Slovėnija
BE	Belgija	SK	Slovakija
BG	Bulgarija	SM	San Marinas
CH	Šveicarija	TR	Turkija
CY	Kipras	UA	Ukraina
CZ	Čekija	UK	Jungtinė Karalystė
DE	Vokietija		
DK	Danija		
EE	Estija		
EL	Graikija		
ES	Ispanija		
FI	Suomija		
FR	Prancūzija		
GE	Gruzija		
HR	Kroatija		
HU	Vengrija		
IE	Airija		
IS	Islandija		
IT	Italija		
LI	Lichtenšteinas		
LT	Lietuva		
LU	Liuksemburgas		
LV	Latvija		
MC	Monakas		
MD	Moldova		
ME	Juodkalnija		
MK	Šiaurės Makedonija		
MT	Malta		
NE	Norvegija		
NL	Nyderlandai		
PL	Lenkija		

Kaip susisiekti su ES

Asmeniškai

Visoje Europos Sąjungoje yra šimtai *Europe Direct* centrų. Artimiausio centro adresą galite rasti [internetu](#).

Telefonu arba el. paštu

Europe Direct tarnyba atsakys į jūsų klausimus apie Europos Sąjungą. Su šia tarnyba galite susisiekti:

- nemokamu numeriu: 00 800 6 7 8 9 10 11 (kai kurie operatoriai už šiuos skambučius gali imti mokesčių),
- šiuo standartiniu numeriu: +32 22999696 arba
- elektroniniu paštu svetainėje european-union.europa.eu/contact-eu/write-us_lt

Kaip rasti informacijos apie ES

Internetas

Informacijos apie Europos Sąjungą visomis oficialiosiomis ES kalbomis galima rasti svetainėje *Europa* (european-union.europa.eu).

ES leidiniai

ES leidinius galite peržiūrėti arba užsisakyti adresu op.europa.eu/lt/publications. Jeigu jums reikia daugiau nemokamų leidinių egzempliorių, kreipkitės į *Europe Direct* arba į vietos dokumentų centrą (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_lt).

ES teisė ir susiję dokumentai

Norėdami susipažinti su ES teisine informacija, įskaitant visus ES teisės aktus nuo 1951 m. visomis oficialiosiomis kalbomis, apsilankykite svetainėje *EUR-Lex* (eur-lex.europa.eu).

ES atvirieji duomenys

Portale data.europa.eu suteikiama prieiga prie ES institucijų, įstaigų ir agentūrų atvirųjų duomenų rinkinių. Šiuos duomenis galima nemokamai parsisiųsti ir pakartotinai naudoti tiek komerciniais, tiek nekomerciniais tikslais. Be to, portale suteikiama prieiga prie daugybės Europos šalių duomenų rinkinių.

Europos žmogaus teisių konvencija ir Europos Sąjungos teisė – tai vis svarbesnė užsieniečių teisių apsaugos sistema. Europos Sąjungos teisės aktai, susiję su prieglobsčiu, sienomis ir imigracija, sparčiai tobulėja. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra suformavęs įspūdingą teismų praktiką, visų pirma susijusių su EŽTK 3, 5, 8 ir 13 straipsniais. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo vis dažniau prašoma pasisakyti dėl Europos Sąjungos teisės nuostatų aiškinimo šioje srityje. Trečiame šio vadovo leidime, atnaujintame iki 2020 m. liepos mėn., prieinamai pristatomi šie Europos Sąjungos teisės aktai ir dviejų Europos Sąjungos teismų praktikos visuma. Jis skirtas praktikuojantiems teisininkams, teisėjams, prokurorams, imigracijos pareigūnams ir nevyriausybinėms organizacijoms ES ir Europos Tarybos valstybėse narėse.

FRA – EUROPOS SĄJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austrija
Tel. +43 (1)58030-0 – Faksas +43 (1)58030-699
fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS

EUROPOS TARYBA

67075 Strasbūras Cedex – Prancūzija
Tel. +33 (0) 3 88 41 20 18 – Faksas +33 (0) 3 88 41 27 30
echr.coe.int
publishing@echr.coe.int
twitter.com/ECHR_CEDH